Oblikovanje hrvatske zajednice u Kanadi u razdoblju od 1945. do 1995. godine

Sopta, Marin

Doctoral thesis / Disertacija

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:657228

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Marin Sopta

OBLIKOVANJE HRVATSKE ZAJEDNICE U KANADI U RAZDOBLJU OD 1945. DO 1995. GODINE

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2011.

UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTRE FOR CROATIAN STUDIES

Marin Sopta

FORMING CROATIAN COMMUNITIES IN CANADA FROM 1945 TO 1995 YEAR

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2011

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Marin Sopta

OBLIKOVANJE HRVATSKE ZAJEDNICE U KANADI U RAZDOBLJU OD 1945. DO 1995. GODINE

DOKTORSKI RAD

Mentor:
Prof. dr. sc. Dražen Živić

Zagreb, 2011.

Mentor: prof. dr. sc. Dražen Živić

Prof. dr. sc. **Dražen Živić** rođen je u Vukovaru 1968. godine. Diplomirao je 1993. godine na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na istom je fakultetu magistrirao 1998. i doktorirao 2000. godine. Kao znanstveni savjetnik radi u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. U razdoblju 2002. – 2006. godine bio je voditeljem znanstveno-istraživačkog projekta: „Demografski gubitci i posljedice Domovinskog rata". Od 2008. godine voditelj je projekta: „Demografski aspekti urbano-ruralne polarizacije Hrvatske". Posebno se bavi istraživanjima povezanima uz demografiju Hrvatske, demografiju malih područja, demografiju braka i obitelji, demografske posljedice rata te etno-demografiju. Voditelj je područnoga centra Instituta Ivo Pilar u Vukovaru. Izvanredni je profesor na Studiju sociologije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Dobitnik je Državne nagrade za znanost u području društvenih znanosti za znanstvene novake (2001.). Objavio je devedesetak znanstvenih i stručnih radova u međunarodno referiranim časopisima, zbornicima radova i knjigama, kao i knjige: „Stanovništvo Vukovarsko-srijemske županije" (autor), „Stvaranje hrvatske države i domovinski rat" (koautor) i „Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj„ (koautor). Uredio je nekoliko knjiga i zbornika radova. Sudjelovao je na pedesetak hrvatskih i međunarodnih znanstvenih i stručnih skupova. Bio je predsjednik programsko-organizacijski odbora na šest znanstveno-stručnih skupova. Član je uredništva znanstvenoga časopisa „Pilar". Predsjednik je Ogranka Matice hrvatske Vukovar i urednik matičinog godišnjaka „Vukovarski zbornik". Sudionik je Domovinskog rata. S obitelji živi i radi u Vukovaru.

SAŽETAK

U predloženom radu istraživački je upotpunjeno i sistematizirano znanje o skupu društvenih transformacija koje su oblikovale hrvatsku zajednicu u Kanadi u razdoblju od 1945. godine do 1995. godine. Pokazalo se da odabrano razdoblje nije slučajno. U njegovu se okviru osnažuju i zbivaju temeljni procesi što oblikuju hrvatsku zajednicu u Kanadi. Stoga njihove analize omogućuju, figurativno rečeno, anatomski uvid u samu zajednicu. Ostvarena su dva posebna cilja rada. (a) Prvi je posebni cilj bio istražiti specifičnu formatizaciju zajednice kanadskih Hrvata uz pomoć političkih udruga i organizacija. (b) Drugi je posebni cilj bio istražiti specifičnu formatizaciju zajednice kanadskih Hrvata uz pomoć kulturnih i religijskih udruga i organizacija.

Pokazalo se kako je evolucija zajednice ili integracija doseljenih kanadskih Hrvata u zajednicu bitno bila određena socio-kulturnom formatizacijom pojedinih obilježja narodnog identiteta. Po tome su kanadski Hrvati slični drugim hrvatskim odseljeničkim skupinama (australski, američki, njemački, švedski itd. Hrvati). U razdoblju između 1945. do 1995. godine Hrvati u Kanadi identitet svoje zajednice oblikuju u trokutu čimbenika. Prvi je čimbenik drugo-jugoslavenska politika spram hrvatskog odseljeništva. Ona, na jednoj strani, potiče Hrvate na odselidbe. Na drugoj, odseljenje Hrvata drži u identitetskoj klopci „neprijateljske emigracije". Drugi je čimbenik humani kapital (radne sposobnosti i naobrazbe) te socijalni kapital (mreže solidarnosti) što su ih odseljeni kao naslijeđe prenosili u Kanadu. Treći je čimbenik bila državna praksa multikulturalizma u okviru kojega Kanada prihvaća strance.

Posebnu ulogu u formatizaciji hrvatskog nacionalnog identiteta u Kanadi imaju političke udruge, za razliku, primjerice, od SAD-a, gdje je kulturna formatizacija hrvatskog identiteta ponajviše u okviru američkog fraternalizma, pod vodstvom Hrvatske bratske zajednice, Hrvatske katoličke zajednice i još nekih manjih hrvatskih društava, odredila glavne smjerove i uporišta „politike identiteta". Političke udruge su racionalnim političkim postupcima uspješnije postizale ciljeve konvencionalno prisutne u kulturnom području (primjerice, način borbe kanadskih Hrvata za priznanje hrvatskog identiteta, napose kroz priznanje hrvatskog jezika). U tom smo slučaju političke udruge promatrali kao specifične operativne izdanke izvorno kulturnih udruga i organizacija. Razložno je bilo pretpostaviti da upravo takvu uporabu političkih udruga i organizacija kanadska praksa multikulturalizma

favorizira. I to dakako implicira, dakle, da je naznačena uloga političkih udruga specifična za evoluciju zajednice kanadskih Hrvata.

Ključne riječi: Hrvatska, integracija, multikulturalizam, Kanada, zajednica

SUMMARY

This doctoral thesis completes and systematizes our knowledge on the group of social transformations which created and shaped the Croatian community in Canada from 1945 to 1995. The chosen period was shown not to be coincidental. Within this time frame strong fundamental processes shape the Croatian community in Canada. An analysis of these processes, figuratively speaking, allowed for an anatomical dissection of the Croatian community in Canada.

Two specific goals were achieved, a) the first goal was to investigate the specific formation of the Croatian community through the formation of political associations and organizations and, b) the second goal was to investigate the specific formation of the Croatian community in Canada through cultural and religious associations and organizations. It was shown that the evolution of the community or the integration of emigre Croats into Canadian society was strongly determined by the socio-cultural formatization of individual aspects of national identity. In this way Canadian Croats were similar to other Croatian emigre communities (Australian, American, German, Swedish, etc.)

From 1945 to 1995 Croats in Canada shaped their identity through a triad of factors. The first factor was Yugoslav state policy towards Croat emigres. On the one hand this policy encouraged Croats to emigrate while on the other hand it kept these Croats in an identity trap branding them „enemy emigrants". The second factor was the human and social capital invested in these emigrants (their vocational and educational backgrounds as well as solidarity networks). The third factor was the Canadian policy of multiculturalism which provided the framework for Canada's acceptance of immigrants.

Croatian political associations played a special role in the formatization of Croatian national identity in Canada, as compared to the USA where the latter spurred Croatian cultural identity within the framework of American fraternalism and was led by organizations such as the Croatian Fraternal Union, the Croatian Catholic community and other smaller associations. Political associations in Canada through rational approaches were more successful in achieving the goals conventionally associated with cultural areas (for example, the struggle of Canadian Croats for recognition of their national identity especially recognition of Croatian as a distinct language).

In this respect the thesis studies these political organizations as specific operative emanations of the basal cultural associations and organizations. It was reasonable to propose that this very use of political organizations was favoured by the Canadian practice of multiculturalism. This of course implies that the noted role of political organizations was specific to the evolution of the Croatian community in Canada.

Keywords: Croatia, integration, multiculturalism, Canada, community

SADRŽAJ

Predgovor 1

I. UVOD 3

1. Predmet i svrha istraživanja 3

2. Ciljevi i hipoteze istraživanja 7

3. Osvrt na dosadašnja istraživanja, literaturu, izvore i gradivo o Hrvatima u Kanadi 9

II. KANADA U GLOBALNIM MIGRACIJSKIM VALOVIMA 22

III. POLITIKA DRŽAVNOG MULTIKULTURALIZMA – ČIMBENIK OBLIKOVANJA POLOŽAJA SUVREMENIH DOSELJENIKA U KANADU 25

IV. DOSELJAVANJE HRVATA U KANADU 39

V. OBLIKOVANJE VJERSKIH, KULTURNIH I ŠPORTSKIH UDRUGA I KLUBOVA U KANADI 54

1. Oblikovanje vjerskih udruga Hrvata u Kanadi 54

1.1. Hrvatske katoličke misije/župe u Kanadi 54

1.2. Hrvatski islamski centar u Kanadi 88

2. Oblikovanje kulturnih udruga Hrvata u Kanadi 91

2.1. Hrvatski tisak u Kanadi 91

2.2. Savez kanadsko-hrvatskih društava 96

2.3. Katarina Zrinski 100

2.4. Hrvatski folklor u Kanadi 105

2.5. Hrvatski jezik i kultura u Kanadi 108

2.6. Alma Matris Croaticae Alumni 120

3. Oblikovanje športskih udruga i klubova Hrvata u Kanadi 125

3.1. Hrvatski nogometni klubovi u Kanadi 131

VI. OSNIVANJE I DJELOVANJE HRVATSKE BRATSKE ZAJEDNICE U KANADI 151

VII. OBLIKOVANJE POLITIČKIH UDRUGA I ORGANIZACIJA HRVATA U KANADI 157

1. Osobitosti hrvatske političke emigracije u Kanadi 157
1.1. Hrvatska seljačka stranka u Kanadi 168
1.2. Ujedinjeni Hrvati Kanade 179
1.3. Osnivanje i rad Hrvatskog oslobodilačkog pokreta 183
1.4. Hrvatski oslobodilački pokret nakon smrti Ante Pavelića 185
1.5. Rascjep u Hrvatskom oslobodilačkom pokretu 190
1.5.1. Hrvatski oslobodilački pokret - Reorganizacija 202
1.6. Hrvatski narodni odbor 206
1.7. Hrvatski narodni otpor 211
1.7.1. Djelovanje Hrvatskog narodnog otpora u Kanadi 214
1.8. Hrvatska republikanska stranka u Kanadi 230
2. Hrvatsko narodno vijeće 233
3. Hrvatski državotvorni pokret 256
4. Kanadsko-hrvatski kongres 258

VIII. ODNOS SLUŽBENE POLITIKE DRUGE JUGOSLAVIJE PREMA HRVATIMA U KANADI 264

IX. ODNOS SLUŽBENE HRVATSKE POLITIKE (1990. – 1995.) PREMA HRVATIMA U KANADI 269

X. PRINOS KANADSKIH HRVATA STVARANJU I OBRANI REPUBLIKE HRVATSKE 277

XI. PRINOS KANADSKIH HRVATA POLITIČKOM, DRUŠTVENOM I EKONOMSKOM ŽIVOTU I RAZVOJU KANADE 297

XII. ZAKLJUČCI 306

XIII. LITERATURA I IZVORI 310

XIV. ŽIVOTOPIS 325

XV. POPIS OBJAVLJENIH DJELA AUTORA 326

Predgovor

I unatoč činjenici da je nakon uspostave demokratske i slobodne Republike Hrvatske objavljen veliki broj znanstvenih i drugih publikacija s temom povijesti hrvatskih iseljenika diljem svijeta, ipak se osjeća potreba za novim i dodatnim istraživanjima na ovom polju. Najbolji primjer za to jesu Hrvati Kanade odnosno hrvatske zajednice diljem te prostrane zemlje, koje su u svom razvoju i povijesti imale neke posebne specifičnosti koje su ih karakterizirale i donekle razlikovale od drugih hrvatskih zajednica diljem svijeta. Bez obzira na te razlike, povijest Hrvata u Kanadi predstavlja dio cjelokupne povijesti hrvatskih iseljenika. Pomanjkanje znanstvenih radova o povijesti Hrvata u Kanadi, kao i činjenica da sam gotovo tri desetljeća živio, školovao se i radio u toj zemlji bili su glavni motivi koji su me inspirirali na ovaj pothvat. Istraživanja iz ove doktorske disertacije daju uvid u veoma bogatu i raznoliku aktivnost Hrvata u Kanadi, od Drugog svjetskog rata pa nadalje. Prikaz osnivanja i djelovanja novih zajednica u gradovima gdje one nisu do tada postojale ili uključivanje u već postojeće, kao i opis različitih kulturnih, vjerskih, sportskih, političkih i drugih organizacija i društava u sklopu hrvatskih zajednica predstavlja srž ove doktorske disertacije. Istraživanje prikazuje i dokazuje konstantnu borbu i nastojanja kanadskih Hrvata da kroz različite vrste svog djelovanja očuvaju svoj nacionalni i kulturni identitet. Dajući prikaz kanadske politike multikulturalizma nastojao sam što vjerodostojnije opisati rad raznih hrvatskih društava i pojedinaca. Pomanjkanje gradiva i dokumenata za potrebe ove disertacije uspio sam nadoknaditi svojim stečenim znanjem i poznavanjem djelovanja i rada Hrvata u Kanadi, posebno u zadnja četiri desetljeća. Sama činjenica da sam bio veoma aktivan u radu hrvatske zajednice Toronta i Kanade umnogome je doprinijela procesu istraživanja za ovu doktorsku disertaciju. Naime, osobno poznavanje velikog broja istaknutih pojedinaca te izravno ili posredno sudjelovanje u organiziranju mnogih manifestacija koje su imale velik utjecaj na život Hrvata u Kanadi, omogućilo mi je uspostavljanje direktnih kontakata s tim pojedincima. Obavljeni intervjui s mnogim svećenicima, političkim, sportskim i kulturnim djelatnicima dali su mi uvid u velik broj vjerodostojnih podataka i informacija koje se tiču rada i djelovanja različitih hrvatskih udruga u Kanadi. Ova doktorska disertacija iznad svega upućuje na potrebu daljnjeg istraživanja građe ove teme. Zato se autor nada da će ovaj njegov pionirski rad inspirirati i dati poticaj studentima povijesti, sociologije i drugih znanosti da nastave s daljnjim istraživanjima ove teme. Istraživanja ove doktorske disertacije pokazuju da borba Hrvata za očuvanje njihovog nacionalnog i kulturnog identiteta u Kanadi nije završena, naprotiv, ona se i dalje odvija, samo u drukčijem socijalnom ambijentu i na potpuno drukčiji

način nego prije. Također, istraživanje pokazuje da se proces integracije i asimilacije Hrvata u kanadsko društvo nakon uspostave demokratske i slobodne Republike Hrvatske odvija u jednom potpuno novom, gotovo prijateljskom ozračju u kanadskih Hrvata. Istraživanje je pokazalo da je dinamika i taktika djelovanja kroz različita hrvatska društva i organizacije u Kanadi doprinijela razvijanju kulture dijaloga i tolerancije kao i političke kulture među Hrvatima Kanade. Ova tvrdnja nalazi svoju potvrdu i dolazi do punog izražaja u susretima i odnosima između Hrvata Kanade i predstavnika raznih političkih organizacija osnovanih krajem 90-ih godina prošlog stoljeća u domovini Hrvatskoj. Istraživanje je pokazalo progresivni razvitak Hrvata u Kanadi u njihovim političkim razmišljanjima i načinu djelovanja, kako u Kanadi tako i prema domovini Hrvatskoj. To se najbolje očituje u sve većem angažmanu Hrvata u političkom, gospodarskom, znanstvenom, kulturnom i sportskom životu Kanade, s jedne strane, i, s druge strane, u njihovu odnosu prema Hrvatskoj.

Doktorska disertacija završava poglavljem posvećenim opisu djelovanja i doprinosa kanadskih Hrvata u uspostavi i izgradnji demokratske i slobodne Republike Hrvatske. Istraživanja ove doktorske disertacije pokazala su i dokazala da je glavna ideja vodilja i svrha organiziranja hrvatskih zajednica u Kanadi od 1945. do 1995. bila, s jedne strane, ideja hrvatskog nacionalnog oslobođenja u domovini, a s druge, očuvanje njihova nacionalnog i kulturnog identiteta u Kanadi. Uspostavom demokratske i slobodne Republike Hrvatske ostvarila se prva ideja, a ova druga poprima nove oblike djelovanja.

I. UVOD

1. Predmet i svrha istraživanja

Kanada je poznata u svijetu kao zemlja otvorenih granica prema novim doseljenicima, koja je svojom službenom politikom multikulturalizma pružila utočište milijunima imigranata iz čitavog svijeta. Kanadani su veoma ponosni na politiku multikulturalizma, koja propagira toleranciju među svojim građanima različitih kultura i nacionalnosti. Međutim, mora se odmah istaknuti da je Kanađanima trebalo dosta vremena dok nisu zauzeli ovaj stav prema pripadnicima svojih manjina. Trebalo je proći nekoliko desetljeća poslije Drugoga svjetskog rata da konačno Kanadani počnu mijenjati svoje odnos prema mnogobrojnim etničkim zajednicama u svojoj zemlji. Umjesto predrasuda, pa i pojava otvorenog rasizma, koji je nastao kao produkt stava „kako mnoge različite kulture i nacionalni identiteti predstavljaju problem u društvu", Kanađani su počeli shvaćati da „etničke različitosti njihove zemlje zapravo predstavljaju društveno bogatstvo."[1]

Hrvatske iseljenike u Kanadi treba gledati u općem kontekstu hrvatskog iseljeništva, vodeći tako, dakako, računa o tome da Hrvati u Kanadi imaju i svoja specifična društvena, migracijska, demografska i politička obilježja. Predmet ovog doktorskog rada jesu svi oblici društvene organiziranosti i transformacije koji su oblikovali hrvatsku zajednicu u Kanadi u razdoblju od 1945. do 1995. godine. Imajući ovo u vidu, kao i činjenicu da su Hrvati poput mnogih drugih etničkih zajednica doseljenička skupina u Kanadi, teorijski je dopušteno „nulto" društveno stanje hrvatske skupine predočiti atomizirano. U takvom stanju društveni se kapital (mreže socijalne solidarnosti) uglavnom akumulirao u granicama obiteljskih skupina koje međusobno ne moraju biti povezane. Isto tako socijalni se kapital akumulirao u manjim skupinama povezanim zajedničkim užim zavičajem u Hrvatskoj, ili kojim srodnim integracijskim načelom.

Evolucija u smjeru zajednice (dakle, prema socijalnom stanju s gustim unutrašnjim mrežama), gdje se socijalni kapital strukturira obuhvaćajući područje cijele Kanade, i u okvirima što zajedništvo definiraju narodnom solidarnošću (hrvatskom) jest, koliko je vidljivo iz raspoloživih podataka, s dvije posebne skupine čimbenika. To su:

---

[1] Anthony Rasporich, *The Croatians in Canada*, Iseljenički kalendar XXI, 1975., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, str. 160-187; Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, Mc Clelland and Stewart, Toronto, 1982., str. VI.

(a) brojnost; istraživanjem spomenutog razdoblja uočeno je da se višestrukim povećanjem broja Hrvata u Kanadi povećavala i njihova mogućnost međusobne suradnje;

(b) socio-kulturne formatizacije pojedinih odrednica narodnog identiteta; izvorište formatizacije jest težnja za učvršćivanjem osnovne solidarnosti koja će biti dostatno obuhvatna za uključivanje svih doseljenih Hrvata, a istodobno dovoljno diferencirana za uključivanje posebne skupine raznolika teritorijalnog i socijalnog podrijetla, pače, i religijskog; na tom tragu posebno je važno analizom obuhvatiti genezu i evoluciju pojedinih sektorskih organizacija, udruga, društava, koja djeluju kao sastavnice identiteta infrastrukture.

Iz izloženog je očito kako se u analizi računa sa specifičnim učincima svojstvenim posebnim razdobljima doseljavanja. Moguće je razlikovati više takvih posebnih razdoblja, kada u doseljavanju važniju ulogu za određeno vrijeme preuzimlju hrvatske skupine sa specifičnim prioritetima. Takvi prioriteti mogu olakšati ili ubrzati određene promjene u pojedinim razdobljima. Primjerice, doseljavanje većeg broja političkih udruga, naspram kulturnih ili humanitarnih. Ili, doseljavanje u razdoblju nakon 1975. godine jača interes za osnutak hrvatskih crkava, domova itd. Takve promjene praktičnih prioriteta međusobno se ne odnose disjunktivno, po shemi: ili-ili. Riječ je, naprotiv, o naglascima snažnijim u pojedinom doseljeničkom razdoblju.

Tri su osnovne svrhe izloženog istraživanja:

(a) Povećati fond znanja o hrvatskom iseljeništvu. Premda je u razdoblju od 1991. do 2011. godine objavljeno u Hrvatskoj više vrijednih studija i istraživanja hrvatskog iseljeništva, još je uvijek opravdano reći kako ono nije temeljito istraženo.

(b) Povećati fond znanja o iseljenim Hrvatima u Kanadi. Usporedi li se istraženost, primjerice, Hrvata u SAD-u ili Hrvata u Čileu s istraženošću Hrvata u Kanadi, lako je uočiti kako su američki ili čileanski Hrvati temeljitije istraženi.

(c) Posredovati hrvatskoj javnosti glavne činjenice o Hrvatima u Kanadi.

U bogatoj znanstvenoj, stručnoj i publicističkoj literaturi opisuju se i objašnjavaju globalni problemi migracija, procesi socijalizacije, asimilacije i integracije u „bijelu" anglosaksonsku protestantsku dominantnu populaciju (WASP) u Kanadi.

Među milijunima useljenika koji su se u tri velika (globalizacijska) migracijska vala doseljavali u Kanadu, našli su se i brojni Hrvati. Oni su se u manjem broju uglavnom

doseljavali u Kanadu već u sklopu prvih europskih imigracijskih struja. Međutim, složeno pitanje doseljavanja Hrvata u Kanadu, poteškoće i izazovi s kojima su bili suočeni u novoj sredini nisu nešto specifično, ne predstavljaju neko posebno hrvatsko iskustvo ili problem, naprotiv, ono predstavlja dio svjetskog fenomena, dio svjetskih migracijskih valova doseljavanja. Iskustva, poteškoće i izazovi s kojima su Hrvati bili suočeni po svom dolasku u Kanadu umnogome su utjecali ne samo na individualni i obiteljski život nego i na formiranje i život u hrvatskim zajednicama.

Iz dostupnih statističkih i dugih izvora razvidno je da su Hrvati sudjelovali u tri velika vala globalnih imigracija u Kanadu. Prvi imigracijski globalni val dogodio se između 15. i 18. stoljeća, kada su milijuni, većinom Europljana, u potrazi za poslom i boljim životnim mogućnostima useljavali na sjevernoamerički kontinent. Međutim, ne može se govoriti o nekoj masovnoj migraciji Hrvata u ovom razdoblju, zbog činjenice da se više-manje radilo o pojedinačnom doseljavanju ili doseljavanju u malim grupama. Na osnovi poluslužbenih podataka, u Kanadu se do početka dvadesetog stoljeća doselilo oko 3000 Hrvata, i to većinom iz ruralnih krajeva Hrvatske.[2] U periodu između 1820. i 1914. teško je ustanoviti koliko se Hrvata doselilo u Kanadu, ali ipak u raspoloživoj literaturi njihov se broj procjenjuje na približno 8 tisuća.[3] Bez obzira na ukupni malen broj Hrvata u odnosu na neke druge useljenike iz raznih europskih zemalja, Hrvati u Kanadi u tom periodu organiziraju svoje prve zajednice i kao doseljenici na kanadski prostor nailaze na prve poteškoće doseljeničkog života. Međutim, Hrvati koji su se doselili u Kanadu između dva svjetska rata, to jest u drugom globalizacijskom valu, razlikovali su se od svojih prethodnika koji su se ranije doselili u Kanadu. U periodu između 1925. i 1930. godine blizu 27.000 Hrvata odselilo se u Kanadu uglavnom zbog političke represije, teških ekonomskih i socijalnih problema koji su vladali u Hrvatskoj u to vrijeme.[4] Činjenica da su SAD 1924. godine uvele limit na kvotu novih imigranata u tu zemlju, bio je dodatni razlog zbog čega su Hrvati u tom periodu masovno odlazili u Južnu Ameriku, Australiju i Kanadu.[5] Napuštajući svoja ognjišta i domovinu zbog teških političkih, ekonomskih i socijalnih problema, Hrvati koji su se uselili u Kanadu u razdoblju između dva svjetska rata bili su prisiljeni raditi najteže i najprljavije poslove za veoma mizerne plaće. Velika svjetska ekonomska kriza tridesetih godina

---

[2] Anthony Rasporich, *The Croatians in Canada*, Iseljenički kalendar, 1975., Hrvatska matica iseljenika. Zagreb, str. 161.

[3] Ivan Čizmić, *Doseljavanje, struktura i položaj naših iseljenika u prekomorske zemlje*, Svezak V, Centar za istraživanje migracija, Zagreb, str. 121.

[4] Ibid. Anthony Rasporich, *For a better life, A History of Croatians in Canada*, Mc Clleland and Stewart, Toronto, 1982., str. 162.

[5] Ibid.

doseljavali u Kanadu već u sklopu prvih europskih imigracijskih struja. Međutim, složeno pitanje doseljavanja Hrvata u Kanadu, poteškoće i izazovi s kojima su bili suočeni u novoj sredini nisu nešto specifično, ne predstavljaju neko posebno hrvatsko iskustvo ili problem, naprotiv, ono predstavlja dio svjetskog fenomena, dio svjetskih migracijskih valova doseljavanja. Iskustva, poteškoće i izazovi s kojima su Hrvati bili suočeni po svom dolasku u Kanadu umnogome su utjecali ne samo na individualni i obiteljski život nego i na formiranje i život u hrvatskim zajednicama.

Iz dostupnih statističkih i dugih izvora razvidno je da su Hrvati sudjelovali u tri velika vala globalnih imigracija u Kanadu. Prvi imigracijski globalni val dogodio se između 15. i 18. stoljeća, kada su milijuni, većinom Europljana, u potrazi za poslom i boljim životnim mogućnostima useljavali na sjevernoamerički kontinent. Međutim, ne može se govoriti o nekoj masovnoj migraciji Hrvata u ovom razdoblju, zbog činjenice da se više-manje radilo o pojedinačnom doseljavanju ili doseljavanju u malim grupama. Na osnovi poluslužbenih podataka, u Kanadu se do početka dvadesetog stoljeća doselilo oko 3000 Hrvata, i to većinom iz ruralnih krajeva Hrvatske.[2] U periodu između 1820. i 1914. teško je ustanoviti koliko se Hrvata doselilo u Kanadu, ali ipak u raspoloživoj literaturi njihov se broj procjenjuje na približno 8 tisuća.[3] Bez obzira na ukupni malen broj Hrvata u odnosu na neke druge useljenike iz raznih europskih zemalja, Hrvati u Kanadi u tom periodu organiziraju svoje prve zajednice i kao doseljenici na kanadski prostor nailaze na prve poteškoće doseljeničkog života. Međutim, Hrvati koji su se doselili u Kanadu između dva svjetska rata, to jest u drugom globalizacijskom valu, razlikovali su se od svojih prethodnika koji su se ranije doselili u Kanadu. U periodu između 1925. i 1930. godine blizu 27.000 Hrvata odselilo se u Kanadu uglavnom zbog političke represije, teških ekonomskih i socijalnih problema koji su vladali u Hrvatskoj u to vrijeme.[4] Činjenica da su SAD 1924. godine uvele limit na kvotu novih imigranata u tu zemlju, bio je dodatni razlog zbog čega su Hrvati u tom periodu masovno odlazili u Južnu Ameriku, Australiju i Kanadu.[5] Napuštajući svoja ognjišta i domovinu zbog teških političkih, ekonomskih i socijalnih problema, Hrvati koji su se uselili u Kanadu u razdoblju između dva svjetska rata bili su prisiljeni raditi najteže i najprljavije poslove za veoma mizerne plaće. Velika svjetska ekonomska kriza tridesetih godina

---

[2] Anthony Rasporich, *The Croatians in Canada*, Iseljenički kalendar, 1975., Hrvatska matica iseljenika. Zagreb, str. 161.

[3] Ivan Čizmić, *Doseljavanje, struktura i položaj naših iseljenika u prekomorske zemlje*, Svezak V, Centar za istraživanje migracija, Zagreb, str. 121.

[4] Ibid. Anthony Rasporich, *For a better life, A History of Croatians in Canada*, Mc Clleland and Stewart, Toronto, 1982., str. 162.

[5] Ibid.

dvadesetog stoljeća nepovoljno se odrazila na životne prilike koje su vladale u to vrijeme u Kanadi. Nemogućnost da se nade stalni ili bilo kakav posao, glad, depresija i očaj prisilili su mnoge Hrvate da se vrate u domovinu. Oni Hrvati koji su ostali u Kanadi bili su suočeni s teškim životnim prilikama i borbom za opstanak i goli život. Živeći na margini kanadskog društva, nastojali su pomoći jedni drugima organizirajući razna društva. Teški životni uvjeti, nepoznavanje jezika i kanadskog načina života predstavljali su nepremostive prepreke za njihovu integraciju u kanadsko društvo. Štoviše, spomenute prilike i problemi s kojima su bili suočeni prisilili su Hrvate u Kanadi da žive u svojim etničkim getima, a mnoge od njih to je i radikaliziralo.

U trećem i brojčano najbrojnijem globalizacijskom valu, koji počinje poslije Drugoga svjetskog rata, osobito od 1965. i traje sve do danas, Hrvati su se nastavili useljavati u Kanadu, i to u sve većem broju. Prva poslijeratna doseljavanja bila su potaknuta političkim razlozima (političke izbjeglice), osobito nakon sloma i pada Nezavisne Države Hrvatske. Međutim, većina Hrvata u trećem migracijskom valu napušta Hrvatsku i useljava se u Kanadu iz ekonomskih razloga. Samo u razdoblju između 1951. i 1975. godine, prema nekim procjenama, uselilo se u Kanadu oko 75 tisuća Hrvata.[6] Hrvati koji su došli nakon Drugoga svjetskog rata zatekli su u svim većim gradovima hrvatske zajednice. Društveni se život održavao uglavnom u hrvatskim domovima, jer su oni bili mjesta u kojima se njegovala i čuvala hrvatska kulturna baština. Od učenja hrvatskog jezika i glazbe, pa do osnivanja kazališnih društava, kao i mnogih sportskih i političkih društava. Uz hrvatske domove, u nekim gradovima novopridošli Hrvati zatekli su i hrvatske katoličke misije, u kojima su djelovali hrvatski svećenici. Budući da su došli u već organizirane hrvatske zajednice, novopridošli Hrvati, od kojih su mnogi bili istaknuti intelektualci sveučilišne naobrazbe, mogli su iskoristiti svoje intelektualne i druge sposobnosti u nadgradnji već postojećih društava i organizacija. Razlike koje su postojale između pripadnika i potomaka triju hrvatskih migracijskih naraštaja, potpuno su iščeznule ili su marginalizirane kroz djelatnosti i aktivnosti hrvatskih katoličkih misija. Tako će se pokazati da će djelovanje katoličke crkve u redovima hrvatskog iseljeništva, a osobito među Hrvatima u Kanadi, pridonijeti očuvanju katoličke vjere, ali i očuvanju hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta.

U političkom životu Hrvata u Kanadi jednu od glavnih ako ne i glavnu ulogu imala je Hrvatska seljačka stranka, koja je bila izvanredno organizirana, što među ostalim potvrđuje

[6] Ivan Čizmić, *Emigration from Croatia between 1880 and 1980*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*. Polyphopny, Volume 14, Multicultural History Society of Ontario, Toronto, 1994., str. 1-15.

činjenica da je u svim hrvatskim zajednicama diljem Kanade imala svoje ogranke, pa čak i stranački tjedni list „Hrvatski glas", koji je izlazio u - za iseljeničke prilike zamjetnih - 5 tisuća primjeraka.

Ubrzo nakon svoga dolaska i adaptacije u novoj sredini, oni Hrvati koji su došli u Kanadu u trećem migracijskom valu osnivaju nove političke stranke koje imaju oprečna ideološka i politička stajališta od onih koja je zastupala Hrvatska seljačka stranka. Na taj način politički život u hrvatskim zajednicama u Kanadi postaje višestranački, što pridonosi izgradnji i razvoju demokratskog načina djelovanja među njezinim članovima. Postupno se razvija proces dijaloga i tolerancije, a time i uvažavanja mišljenja drugih. Svakako da je ovaj proces bio politički veoma složen i mukotrpan, i da se ostvarivao postupno. Upravo istraživanjem oblikovanja i razvoja hrvatske iseljeničke zajednice u Kanadi kroz drugu polovicu 20. stoljeća pridonosi se boljem razumijevanju i odnosa Hrvata prema svojem vlastitom nacionalnom biću, kulturi, identitetu i prema svom doprinosu multietničkom kanadskom društvu u cijelosti.

2. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Hrvatske iseljenike u Kanadi treba promatrati u općem kontekstu hrvatskoga iseljeništva, vodeći, dakako, računa o tome da Hrvati u Kanadi imaju i svoja specifična društvena, migracijska, demografska i politička obilježja. Hrvatsku iseljeničku zajednicu u Kanadi treba istraživati kao kompleksnu etničku zajednicu. Drugim riječima, nužno je uzeti u obzir svu njezinu raznolikost, osobito s obzirom na vrijeme i razloge doseljenja kao i činjenicu da je doseljivanje Hrvata u Kanadu imalo pretežno trajni karakter. Hrvati su, kao i drugi doseljenici ondje, prolazili kroz složene procese adaptacije, akulturacije, asimilacije i socijalizacije u kanadsko društvo. Potonje procese treba sagledavati u kontekstu kanadske politike multikulturalizma, koja je usko povezana s etničkom problematikom i kanadskom imigracijskom politikom. To su, naime, temelji na kojima je izgrađivan odnos prema etničkim zajednicama u heterogenom kanadskom društvu. Iz navedenog općeg konteksta izvedena je temeljna hipoteza ovog istraživanja, koja glasi: *Svi oblici društvene organiziranosti (u najširem smislu riječi) među kanadskim Hrvatima, koji su svojim najvećim dijelom izgrađeni ili nadograđeni u periodu nakon Drugoga svjetskog rata, dominantno su oblikovali identitet*

Autorov intervju s Antom Beljom, istaknutim članom Hrvatske seljačke stranke iz Sudburyja, Zagreb, 1. rujna, 2010. god.

hrvatskih doseljenika u tu zemlju i utjecali na odnose Hrvata prema matičnoj domovini, kao i prema procesima njihove integracije u kanadsko društvo.

Iz navedene temeljne hipoteze ovoga istraživanja proizlaze i sljedeće posebne **hipoteze:**

(1) *oblikovanje i razvoj hrvatske iseljeničke zajednice u Kanadi u navedenom razdoblju (1945. – 1995.) bilo je različito u odnosu na druge kanadske etničke i useljeničke zajednice, ali i različito spram oblikovanja hrvatske iseljeničke zajednice u Sjedinjenim Američkim Državama;*

(2) *značajnu ulogu u oblikovanju hrvatske iseljeničke zajednice imala je službena politika druge Jugoslavije i SR Hrvatske, u svom okviru od 1945. do 1990. godine, kao i Republike Hrvatske od 1990. godine;*

(3) Živeći u Kanadi, Hrvati su neizbježno bili obuhvaćeni djelovanjem procesa adaptacije, asimilacije i socijalizacije u kanadsko društvo. No, Hrvati su uspješno očuvali svoj nacionalni identitet. Pretpostavlja se da je *jedan od ključnih razloga tome kanadska politika multikulturalizma, ali i djelovanje hrvatskih iseljeničkih društava, organizacija i institucija, napose hrvatskih katoličkih misija.*

Glavni cilj ovoga istraživanja jest *prikazati i opisati kompleksnu strukturu mnogobrojne hrvatske iseljeničke zajednice u Kanadi u razdoblju od 1945. do 1995. godine.* Navedeni vremenski okvir istraživanja determiniran je: (a) činjenicom da je to period najbrojnije hrvatske useljeničke struje u Kanadu; (b) činjenicom kako je riječ o malo ili posve znanstveno neistraženoj temi; (c) općim kontekstom, koji su mnogo više nego u prijašnjim razdobljima definirali društveni i politički procesi u Jugoslaviji i Hrvatskoj.

Poseban cilj istraživanja bit će *znanstvena analiza uzajamnih društvenih, političkih, kulturnih i ekonomskih odnosa između Republike Hrvatske i hrvatskih iseljenika u Kanadi.* Političko-gospodarski odnosi u domovini, kako u razdoblju socijalističke Jugoslavije, tako i u samostalnoj Hrvatskoj, utjecali su na formiranje i djelovanje različitih hrvatskih kulturnih društava i organizacija u Kanadi, a napose na politički život kanadskih Hrvata. Stoga će se drugi **poseban cilj** istraživanja usmjeriti upravo na *analizu djelovanja političkih organizacija kanadskih Hrvata u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata.* Konačno, istražit će se institucije i organizacije koje su imale najjači integrativan društveni utjecaj u populaciji kanadskih Hrvata, neovisno je li riječ o njihovu odnosu prema domovini ili prema kanadskom društvu.

Metode

U radu se koristi više metodologijskih postupaka, ovisno o obilježjima analizirane građe.

(a) *Statističke metode.* Njihova je uporaba ograničena na razvrstavanje i uređivanje osnovnih skupina podataka potrebnih radi uvida u promjenu brojčanog stanja hrvatskih odseljenika u Kanadi. Budući da je brojnost određene skupine, kako je prije naznačeno, važna činjenica u genezi mreža i sklopova zajednice, analiza kvantitativnih pokazatelja je nužna.

(b) *Analiza dokumentacije.* Osnovni skup dokumenata koji su predmetom analize obuhvaća dokumente o osnutku i djelovanju glavnih hrvatskih udruga i organizacija, u rasponu od onih vjerskih ili humanitarnih do udruga što se legitimiraju radom na ostvarivanju političkih ciljeva. U drugom skupu analizirane dokumentacije nalaze se „papiri" iz kojih je vidljivo kako se u kanadskoj državi i državnoj praksi oblikovao i primjenjivao model multikulturalizma. Budući da njegova prisutnost bitno određuje brojne posebnosti obvezatne u praksi kanadskih Hrvata, analiza multikulturalizma je nezaobilazna.

(c) *Metode analize slučaja.* Evolucija brojnih udruga i organizacija kanadskih Hrvata ne može se primjereno odrediti ne zahvati li se u praksi i razvitak tih udruga kao cjelovitih slučajeva. To znači da se analizom smjera u osnovnim crtama naznačiti cjelovit obris svake važnije udruge ili organizacije kanadskih Hrvata. Na temelju tako dobivenih uvida i rezultata izgrađuje se interpretacija na tragu prije postavljenih ciljeva i hipoteza.

3. Osvrt na dosadašnja istraživanja, literaturu, izvore i gradivo o Hrvatima u Kanadi

I unatoč činjenici da postoji veoma skromna znanstvena i stručna literatura koja obrađuje temu povijesti Hrvata u Kanadi, literatura koja je poslužila za obradu ove disertacije može se svrstati u nekoliko dijelova:

1) Knjige koje su znanstvenog sadržaja i obrađuju teme hrvatskih iseljenika u Kanadi. Također, osim djela koja imaju znanstvenu ili istraživačku pozadinu, postoji velik broj uglavnom autobiografskih knjiga mahom uglednih hrvatskih emigrantskih političara ili neovisnih pojedinaca koji su osim prikaza svojih sjećanja na važne događaje i istaknute ličnosti u ratnoj i poslijeratnoj povijesti Hrvatske dali i ozbiljan prikaz i analizu odnosa u hrvatskoj političkoj emigraciji uopće, uključujući i Hrvate Kanade. Djela Bogdana Radice, Vinka Nikolića, Dinka Šuljka, Vladka Mačeka, Srećka Rovera, Jakše Kušana, Branka Jelića,

Stjepana Crničkog i dugih autora svojim bogatim sadržajem i interesantnim podacima bili su od neprocjenjive vrijednosti za ovu disertaciju.

2) Zbornici. Mnogobrojni zbornici u kojima su prikazani različiti aspekti života i aktivnosti hrvatskih iseljenika uključujući i Hrvate u Kanadi umnogome su doprinijeli boljem i lakšem razumijevanju društvenih prilika i vremena u kojem su Hrvati formirali svoje zajednice i osnivali različita politička, kulturna, sportska i druga društva kroz koja su nastojali sačuvati svoj nacionalni i kulturni identitet.

3) Godišnjaci. Upotreba raznih godišnjaka, posebno onih koje su redovito tiskala Hrvatska seljačka stranka i Hrvatska franjevačka kustodija iz Chicaga, u kojima su objavljeni veoma kvalitetni i informativni prilozi o Hrvatima Kanade poslije Drugoga svjetskog rata, bili su od velike koristi.

4) Tisak. Razne emigrantske novine, većinom tjednici, mjesečnici ili tromjesečnici, kako oni koji su bili službena glasila političkih organizacija, tako i ona neovisna, a posebno kanadska, u kojima su dani prikazi s mnogih hrvatskih manifestacija Hrvata Kanade, bili su jedan od veoma važnih izvora u prikazu djelovanja i programa hrvatskih društava u Kanadi, i to osobito političkih organizacija.

5) Arhivski izvori, u prvom redu građa u Multicultural Society of Ontario u Torontu, zatim u Hrvatskom institutu za migracije i narodnosti u Zagrebu, Hrvatskom etničkom institutu u Chicagu, Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu te Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Bez obzira na skroman fundus knjiga i arhivskih materijala o Hrvatima u Kanadi, te su institucije i mjesta korisna za istraživanje hrvatskog iseljeništva. Osim navedenih izvora također je važno spomenuti i spomen-knjige hrvatskih nogometnih klubova, folklornih grupa, katoličkih župa i crkvenih biltena, koji su predstavljali nepresušno vrelo informacija koje su poslužile za disertaciju.

6) Osobni intervjui s istaknutim protagonistima političkih, kulturnih društava i hrvatskim svećenicima, od kojih su se mnogi vratili živjeti u Hrvatsku nakon višegodišnjeg života provedenog u iseljeništvu, predstavljaju specijalan doprinos u procesu istraživanja i prikupljanja građe za disertaciju.

Pišući o knjigama koje obrađuju tematiku povijesti hrvatskih iseljenika u Kanadi, na prvom mjestu treba spomenuti knjigu kanadskog povjesničara Anthonyja Rasporicha. Autor, sin hrvatskih doseljenika u Kanadi, u svom djelu „For better life – A History of Croatians in Canada" (Za bolji život. Povijest Hrvata u Kanadi) uspio je prikazati bogatu povijest Hrvata u Kanadi od prvih hrvatskih doseljenika na kanadsko tlo pa sve do nekoliko desetljeća nakon

Drugoga svjetskog rata. Rasporich daje izvanredan, slikovit i opširan prikaz pionirskog života hrvatskih doseljenika, njihovu životnu borbu protiv neimaštine i osobito predrasuda koje su u to vrijeme vladale u kanadskom društvu prema useljenicima, posebno s prostora Austro-Ugarske Monarhije. Živeći i radeći najteže fizičke poslove, bez dovoljnog ili nikakvog poznavanja engleskog jezika, Hrvati u Kanadi početkom dvadesetog stoljeća osnivaju svoje zajednice u provincijama: British Columbija, Manitoba, Saskatchawan i Ontario. U svojoj knjizi Rasporich uspijeva čitateljima prikazati društvenu i političku klimu koja je vladala u Kanadi u to vrijeme.

No, prije nego što je Rasporich tiskao svoju knjigu, u domovini je 1968. godine izašla knjiga tematika koje je bila povijest hrvatskog iseljeništva, uključujući i Hrvate Kanade. Knjiga „Hrvati izvan domovine" Većeslava Holjevca izazvala je zbog svoje tematike veliku pozornost i interes akademske zajednice u domovini te šire javnosti u domovini i iseljeništvu. Knjiga je veoma brzo nakon izlaska bila rasprodana i značajno je da je izdavač odlučio tiskati drugo izdanje. U svojoj knjizi Holjevac je pokušao na znanstven način prikazati Hrvate izvan domovine, i time ukazati na njihovo značenje za domovinu, imajući u vidu njihov demografski, intelektualni, materijalni i drugi potencijal. Treba istaknuti kako je izlaskom ove knjige započeo drukčiji pristup iseljeničkoj tematici u domovini, a u iseljeništvu to je potvrdilo stajalište onih koji su tvrdili da u redovima hrvatskih komunista ima onih snaga odnosno pojedinaca koji su svjesni nacionalnih interesa i važnosti iseljenih Hrvata za domovinu i da samo suradnja s njima može uroditi plodom, to jest ostvarenjem slobode i demokracije u Hrvatskoj, što je bila glavna ideja vodilja i glavni cilj u programu većine hrvatskih društava u Kanadi. Bez obzira na sve objektivne nedostatke Holjevčeve knjige, gledajući iz današnje perspektive ona i dalje predstavlja obaveznu literaturu za proučavanje povijesti hrvatskih iseljenika.

Osim spomenutih knjiga neka druga djela, poput „Hrvati u Kanadi", autora Nede Pavešković, koja je tiskana u Torontu u izdanju University of Toronto Press, zatim knjiga profesora sa sveučilišta Calgary, Vladimira Markotića, „Emigrants from Croatia and their Achievements" (Useljenici iz Hrvatske i njihova postignuća), koja je tiskana 1988. godine, bile su od velike koristi. U svojoj knjizi Pavešković daje dosta sažetu povijest Hrvata u Kanadi, opis hrvatskih zajednica i najvažnijih političkih, kulturnih, sportskih i drugih društava. Za razliku od njega, Markotić je napravio kratku biografiju 256 hrvatskih intelektualaca profesora na sveučilištima, suradnika na znanstvenim institucijama, među kojima se nalazi 87 hrvatskih intelektualaca u Kanadi.

Neobjavljena doktorska disertacija Zlate Golder, „Croatia to Canada, migration between the wars: immigration and socialization" (Hrvatska do Kanade, migracija između dva rata, imigracija i socijalizacija), koju je ona radila na University of Toronto 1970. godine, znanstvena je analiza migracije Hrvata u Kanadu između dva svjetska rata. U svojoj doktorskoj disertaciji Golder daje izvanredno objašnjenje raznih faktora koji su utjecali da Hrvati napuštaju domovinu i naseljavaju se u Kanadi. Ograničena manjkom prostora da opširnije piše o svim aspektima migracije Hrvata u Kanadu, a posebno o životu i iskustvima Hrvata u Kanadi, autorica se usredotočila na, po njoj, dva najvažnija problema. Prvi, koji govori koliko su društveno-političke prilike utjecale na selidbu Hrvata u Kanadu između dva svjetska rata, i drugi, koliko su društvena previranja u domovini utjecala na proces socijalizacije Hrvata u Kanadi. S obzirom na sadržaj disertacije, koji je velik doprinos znanstvenoj literaturi o Hrvatima u Kanadi, šteta je da ona nije objavljena.

Knjiga „Iseljena Hrvatska", autori koje su Ivan Čizmić, Marin Sopta i Vlado Šakić, koja je tiskana 2005. godine u Zagrebu i za koju su autori dobili najvišu znanstvenu nagradu u Hrvatskoj, poslužila je na jedan način kao vodilja u obradi ove disertacije. Autori su u svojoj knjizi na znanstven način obradili kompletnu povijest hrvatskog iseljeništva, od njegovih prvih početaka pa sve do danas. Opisujući različite valove iseljavanja Hrvata u svijet, koji su bili dio svjetskih migracijskih procesa, autori su pokušali objasniti društvene, ekonomske i političke faktore u domovini koji su bili uzroci selidbe Hrvata u svijet. Značenje i vrijednost ove knjige leži u tome što njezini autori nisu stali samo na tome nego su nastavili pratiti tragove iseljavanja Hrvata u njihovim domovinama i dati prikaz osnivanja hrvatskih zajednica diljem svijeta, uključujući i Hrvate u Kanadi. Osobito su veliku pozornost autori posvetili procesu socijalizacije, asimilacije i integracije u novim sredinama i očuvanju hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta, dajući na kraju poseban osvrt na doprinos Hrvata u svijetu i Kanadi, na doprinos uspostavi slobodne i demokratske Republike Hrvatske.

Za prikaz djelovanja i uloge koju je Katolička crkva imala u životu Hrvata Kanade u periodu od 1945. do 1995. godine, od velike su koristi župni bilteni, koji sadrže najbolji izbor informacija iz župnog života. Prigodne spomen-knjige koje su neke župe, poput one u Hamiltonu i Torontu, objavile povodom 50. godišnjice svoga djelovanja također su dobar izvor informacija. U prvom redu treba spomenuti izvanredno djelo mons. Vladimira Stankovića, monografiju „Katolička crkva i Hrvati izvan domovine", tiskanu u Zagrebu pod veoma teškim uvjetima u bivšoj državi. Autor Stanković daje veoma temeljit i iscrpan uvid u pastoralni rad hrvatskih svećenika i časnih sestara među Hrvatima u iseljeništvu, a time i u

Kanadi. Njegov opis hrvatskih katoličkih župa u Kanadi, u kojima se nalaze svi najvažniji statistički podaci, pruža pravu sliku o pastoralnom radu među Hrvatima Kanade.

Osim ovog Stankovićeva djela, knjiga „Hrvatske župe u Americi i Kanadi: povijest, statistike i stanje", koja obrađuje temu hrvatskih katoličkih župa u Kanadi, svojim informacijama predstavlja velik prinos u radu na disertaciji. Knjigu je uredio poznati kulturni djelatnik u hrvatskom iseljeništvu, fra Ljubo Krasić, a bogatstvom statističkih podataka iz župnog života na najbolji način potvrđuje značenje i ulogu koju hrvatske katoličke župe imaju u životu Hrvata Kanade.

Knjiga „Selilaštvo na pragu trećeg tisućljeća - IV. Svjetski kongres o pastoralnoj skrbi selilaca i izbjeglica održan u Vatikanu od 5. do 10. listopada 1998. godine" sadrži izvještaje eminentnih stručnjaka o temi migracija, koje su oni podnijeli na ovom svjetskom saboru. Čitajući knjigu dolazimo do još veće spoznaje o značenju i ulozi Katoličke crkve u domovini i inozemstvu, uključujući tu svakako i Kanadu. Na ovom kongresu bila je prisutna i službena hrvatska crkvena delegacija, što je omogućilo da se iz prve ruke čuje kako Vatikan, a i razne međunarodne organizacije i pojedinci, vrlo aktivno vode brigu za izbjeglice i iseljenike u svijetu.

U knjizi koju je priredio Josip Baloban, „U potrazi za identitetom", nalaze se radovi desetak prominentnih znanstvenika koji na veoma pristupačan i znanstveno dokazan način pokazuju kako su tri društveno-politička razdoblja poslije Drugoga svjetskog rata imala velik utjecaj na religiju i Crkvu. Iz ponuđenoga gradiva dolazi se do zaključka kako je politika i djelovanje Crkve u realnosti bilo odraz tog vremena. Prvo razdoblje je od 1945. do 1965., to jest od završetka Drugoga svjetskog rata do konca II. Vatikanskog koncila. Drugo razdoblje počinje 1966. godine, kada Sveta Stolica potpisuje protokol s jugoslavenskom vladom, i ono traje do 1990., kada nastaju velike demokratske promjene. Treće razdoblje traje od 1990. godine do danas. U prvom razdoblju mnogi hrvatski svećenici na sjevernoameričkom kontinentu, uključujući i Kanadu, zbog svoje otvorene kritike komunističkog režima u Jugoslaviji nisu mogli putovati u domovinu i otvoreno su u režimskom tisku bili napadani kao državni neprijatelji. Komunistički su ideolozi čak i izmislili posebno ime za njih, „klerofašisti", poistovjećujući hrvatske emigrantske svećenike s fašizmom. U drugom razdoblju svjedočimo dolasku mnogih mladih hrvatskih svećenika, koji u duhu vremena i službene politike u domovini, a i u Kanadi, uspijevaju osnivati nove katoličke župe, izgrađuju nove moderne crkve i katoličke centre. Treće razdoblje karakterizira otvorena suradnja između Crkve i vlasti, odnosno Crkve i diplomatskih predstavništava Republike Hrvatske u Kanadi.

Uz Balobanovu knjigu o radu i ulozi Katoličke crkve u redovima hrvatskih iseljenika na sjevernoameričkom kontinentu, uključujući hrvatske katoličke župe u Kanadi, izvanredan prikaz donio je mons. Vladimir Stanković, koji je dugo godina bio zadužen za inozemnu pastvu. On je također priredio knjigu „Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu", koju je 2005. godine tiskala Kršćanska sadašnjost i Glas Koncila u Zagrebu. U njoj Stanković donosi opširan izvještaj s putovanja i susreta kardinala Kuharića s hrvatskim iseljenicima u Kanadi i SAD-u. Kroz kardinalove propovijedi i razgovore sa župnicima i vjernicima može se zaključiti koliku važnost domovinska Crkva pridaje svojim vjernicima i općenito Hrvatima na sjevernoameričkom kontinentu.

U opisu djelovanja političkih stranaka, njihovog programa i taktike ratovanja protiv komunističkog režima u Jugoslaviji autor je koristio različitu građu. U procesu istraživanja pokazalo se da su od neprocjenjive vrijednosti bila službena stranačka glasila, godišnji kalendari, poput kalendara Hrvatske seljačke stranke, a iznad svega knjige, mnoge od njih autobiografskog sadržaja, koje su napisali istaknuti pojedinci i vođe političkih stranaka. Knjige poput „U službi domovine" autora Vjekoslava Vrančića, „In the struggle for freedom" autora Vladka Mačeka, „Sredozemni povratak" autora Bogdana Radice, „Tragedija se dogodila u svibnju" autora Vinka Nikolića, „Bitka za Novu Hrvatsku" autora Jakše Kušana, „Dr. Branko Jelić", koju je uredio Jere Jareb, „Tomislav Krolo – hrvatski politički emigrant 1941.-1991.", koju su uredili dr. Ivan Čizmić i Marin Sopta, i druge, u kojima su autori kroz opis svog životnog puta opisali aktualna politička zbivanja u modernoj povijesti Hrvatske, posebno nakon Drugoga svjetskog rata pa sve do uspostave slobodne i demokratske Republike Hrvatske.

Opisujući programe i ideologiju, rad i djelovanje političkih stranaka u Kanadi, autor je otkrio značajne informacije u knjizi „Croatia's Struggle for Independence. A Documentary History" (Hrvatska borba za neovisnost. Dokumentarna povijest), koju je uredio dr. Dinko Šuljak. U ovom djelu na engleskom jeziku, koje je izdao Hrvatski informativni servis u Kaliforniji 1977. godine,.tiskani su najvažniji memorandumi, dokumenti, kazivanja očevidaca o komunističkim zločinima nad Hrvatima u Jugoslaviji. Svaki čitatelj, a posebno inozemni, moći će saznati koje su različite metode legitimno izabrani predstavnici hrvatskog naroda koristili da bi upoznali strane vlade, uključujući Sjedinjene Američke Države, s tragedijom kroz koju je hrvatska borba za slobodu i neovisnost prolazila, od početka stvaranja Jugoslavije do danas. U knjizi su objavljeni izvanredni članci i prilozi nekih stranih autora, poput Charlesa A. Bearda, koji je napisao „The Spirit and Political Philosophy of the Croatian Peasant Party" (Duh i politička filozofija Hrvatske seljačke stranke).

Vrlo je interesantno istaknuti da su svi memorandumi koji su upućeni na adrese stranih vlada bez obzira na to koja ih je organizacija poslala - Hrvatska seljačka stranka, Hrvatski oslobodilački pokret, Hrvatsko narodno vijeće, Hrvatska bratska zajednica ili druge - imali dosta zajedničkih argumenata. Svaki memorandum završavao je zahtjevom potpisnika memoranduma demokratskim vladama Zapada da bojkotiraju Jugoslaviju i pomognu hrvatskom narodu u njegovoj borbi za slobodu.

Kad je riječ o političkim strankama i njihovu djelovanju, uz veliki broj članaka i studija objavljenih u njihovim glasilima i publikacijama od velike važnosti za autorov rad bile su objavljene knjige istaknutih emigrantskih političara, od kojih su mnogi bili ideolozi i vođe stranaka. U prvom redu treba istaknuti prof. Ivana Oršanića, ideologa i glavnog osnivača Hrvatske republikanske stranke i njegovog bliskog suradnika, a poslije njegove smrti i njegovog nasljednika na čelu stranke, dr. Ivu Korskog. U svojim kapitalnim djelima, „Plava knjiga" i „Vizija slobode", prof. Oršanić daje program Hrvatske republikanske stranke koji nije baziran na uskonacionalističkim pogledima. Naprotiv, objašnjavajući povijesna previranja u hrvatskoj povijesti i uzimajući u obzir značenje geostrateškog položaja Hrvatske, on nudi program i solucije u odnosu na hrvatske susjede, međunarodne odnose u Europi i svijetu. U svojim djelima „Hrvatski nacionalizam" i „Iz ideala u stvarnost", koja su tiskana u Hrvatskoj 1991. i 2005. godine, Oršanićev bliski suradnik, dr. Ivo Korsky, predstavlja zbirku glavnih članaka i eseja koje je uglavnom objavio u glasilima Hrvatske republikanske stranke. U knjizi „Iz ideala u stvarnost" dr. Korsky daje svoje komentare na neke društveno-političke probleme koji su se pojavili u Hrvatskoj nakon proglašenja neovisnosti i uspostave demokracije. Posebno uvjerljivo djeluju njegova razmišljanja u trećem poglavlju, gdje opisuje rat u Bosni i Hercegovini, u kojem daje povijesnu složenost odnosa između hrvatskog nacionalizma i bosansko-hercegovačkih muslimana.

Autori spomenutih knjiga svojim svjedočenjem i opisom povijesnih događanja, međustranačkih i unutarstranačkih odnosa dali su velik prinos budućim istraživačima i povjesničarima koji se namjeravaju baviti proučavanjem hrvatske političke emigracije. Kroz spomenuta djela i mnoga druga slična svaki čitatelj se relativno lako može upoznati s političkim programima različitih stranaka ili pokreta koji su djelovali u hrvatskoj emigraciji i u Kanadi. U prvom redu dolazi se do spoznaje da su sve stranke bile osnovane i djelovale na demokratskim načelima i kao takve bile su registrirane i službeno priznate od kanadskih vlasti.

Od velike koristi bila je knjiga Bogdana Krizmana, „Pavelić u bjekstvu", koja je tiskana 1986. godine u Zagrebu. Značenje ove knjige leži u činjenici što je objavljena u

vrijeme komunizma. No bez obzira na to knjiga donosi velik broj dokumenata, od kojih je većina objavljena u emigrantskim glasilima. Autor veoma opširno opisuje bijeg ustaškog lidera i poglavara Nezavisne Države Hrvatske, dr. Ante Pavelića, iz Zagreba, njegovo lutanje po raznim zemljama Europe, od Austrije, Italije do odlaska u Argentinu. Bogdan Krizman također opisuje početak Pavelićevog ponovnog pojavljivanja u javnosti, osnivanje Hrvatske državotvorne stranke, zatim Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, raskol koji je nastao unutar njega. Osobito veliku pozornost Krizman posvećuje sukobu i raskolu između Pavelića i njegovog odanog suradnika i pristaše, generala Luburića, osnivanje Hrvatskog narodnog otpora, hrvatsko-srpski sporazum između dr. Pavelića i bivšeg predsjednika srpske vlade, Stojadinovića, reakcije svjetske javnosti kao i hrvatskih političkih emigranata diljem svijeta povodom atentata na dr. Pavelića, zatim njegov bijeg preko Čilea u Madrid, gdje je umro 1959. godine od posljedica rana koje je zadobio prilikom atentata.

Veoma informativni podaci o doseljavanju Hrvata u Kanadu, njihovoj socijalizaciji i asimilaciji u kanadsko društvo, djelovanju nogometnih i folklornih društava kao i doprinos Hrvata kanadskom sportu i političkom životu, veoma stručan prikaz o ulozi i značenju hrvatskog jezika i hrvatskih subotnjih škola u očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta, samo su neke od tema koje su obrađene u knjizi koju su uredili Marin Sopta i Gabriele Scardellato, a koju je objavila Multicultural History Society of Ontario 1994. godine u Torontu, pod naslovom „Unknown Journey: A History of Croatians in Canada" (Putovanje u nepoznato – Povijest Hrvata u Kanadi).

O fenomenu - nezabilježenom u svijetu sporta - da postoji više od sto klubova istog imena, u djelu „Sveto ime Croatia: hrvatski nogometni klubovi 'Croatia' u iseljeništvu" autor, Marin Sopta, daje povijesni prikaz djelovanja ovih klubova. Svojim dugogodišnjim djelovanjem i ostvarenim sportskim uspjesima u Australiji, Europi, SAD-u, Africi, a posebno u Kanadi, gdje je Croatia Toronto primljena u sportsku kuću slavnih, autor tvrdi kako su nakon Katoličke crkve baš ovi nogometni klubovi učinili najviše za promociju hrvatskog imena u svijetu. Ova knjiga poslužila je kao glavni oslonac za onaj dio disertacije gdje se govori o sportskim aktivnostima Hrvata u Kanadi.

Neobjavljeni rukopis Harryja Hermana, sveučilišnog profesora iz Toronta, „The story of Ontario Croatians" (Priče Hrvata Ontaria), koji je završen 1990. godine, pokušaj je da se na znanstveno popularan način opiše povijest Hrvata u provinciji Ontario poslije Drugog svjetskog rata. Uz povijesne podatke o Hrvatima Ontarija, autor je uspio kroz niz obavljenih intervjua s pojedincima čitatelju približiti sliku teškog života hrvatskih doseljenika poslije Drugog svjetskog rata u Kanadi. I unatoč činjenici da su radili najteže fizičke poslove, oni

nisu zanemarili i zaboravili svoje podrijetlo, štoviše, osnivanjem različitih društava i gradnjom hrvatskih domova nastojali su očuvati svoj nacionalni i kulturni identitet.

U knjigama „The Vertical Mosaick" (Vertikalni mozaik) autora Johna Portera, „Race and Ethnic relations" (Rasni i etnički odnosi), koju je uredio priznati kanadski sociolog Peter S. Lee, te „Ethnic Canada" (Etnička Kanada), koju je uredio Leo Driedger, nalazimo veoma analitičan prikaz kanadskog pluralističkog društva. Tako na primjer Porter u svom prikazu multikulturalne Kanade brani tezu da je državna politika multikulturalizma u Kanadi samo zavjesa odnosno dobro planirana i osmišljena politika pripadnika grupe WASP (*White Anglosaxon Protestant*; bijeli anglosaski protestanti) kako bi i dalje zadržali političku i ekonomsku kontrolu zemlje u svojim rukama. Autor tvrdi da je kanadsko društvo veoma zatvoreno, a njegovo bogatstvo nalazi se u rukama pripadnika različitih elitnih grupa. Porter detaljno opisuje te elite, od političke, ekonomske, medijske do birokratske, njezine najutjecajnije pripadnike i način kako one posluju. Međusobno se povezujući kroz poslovne transakcije, sklapajući zajedničke tvrtke, pripadajući renomiranim privatnim klubovima u kojima se druže i kontroliraju članstvo kroz nevjerojatno visoke godišnje članarine, šaljući svoju djecu u elitne privatne škole i sveučilišta, vladajuća klasa, po Porteru, uspijeva zadržati primat i kontrolu u kanadskom društvu. Golema većina pripadnika ovih elitnih grupa jest anglosaskog podrijetla, manji broj frankofonskog i neznatan broj su pripadnici etničkih grupa uglavnom židovskog podrijetla. Slično Porterovoj teoriji i Peter S. Lee tvrdi da je kanadsko društvo veoma klasno društvo i bez obzira na sve pozitivne strane multikulturalizma, ipak fizičke i kulturalne karakteristike imaju velik ako ne i odlučujući učinak u uspjehu pojedinca u kanadskom društvu. Da bi netko mogao razumjeti rasne i etničke odnose u Kanadi, Lee tvrdi, potrebno je istražiti kako država utječe na te odnose. Imajući to na umu, uredio je knjigu u kojoj se nalaze radovi više od deset kanadskih sveučilišnih profesora koji obrađuju različite aktualne teme koje zaokupljaju kanadsko društvo. Teme poput etničkog identiteta, demografske slike etničkih grupa u Kanadi, politike bilikulturalizma s okvirima multikulturalizma, iseljenička politika, pitanje i problemi Indijanaca i Inuita, na znanstven su način obrađene u ovoj knjizi. Kao Lee, tako je i Driedger u knjizi objavio radove istaknutih sveučilišnih profesora koji su obradili teme kanadskog i uopće etničkog identiteta, procese integracije, asimilacije, razvoj ideologije u Quebecu i porast etničke populacije u Kanadi.

Sve su spomenute knjige svojom tematikom bile vrlo korisne za bolje razumijevanje povijesti Hrvata u Kanadi i njihova mjesta u kanadskom društvu. Dakle, kada se piše i govori o Hrvatima u Kanadi, ne može ih se tretirati kao neku grupu koja je osamljena poput oaze u pustinji, već ih se mora promatrati u kontekstu cjelokupne slike kanadskoga društva.

Nakon uspostave slobodne i demokratske Republike Hrvatske, pojavio se velik interes za proučavanje povijesti hrvatskog iseljeništva, a osobito političke emigracije, ne samo među znanstvenicima u domovini nego i u iseljeništvu. Knjige Paula Hockenosa, „Homeland Calling – Exile patriotism and Balkan Wars" (Domovina zove – iseljeničko rodoljublje i Balkanski ratovi), objavljena 2003. god. u izdanju Cornell University, „Patriots and Profiteers" (Rodoljubi i profiteri), R. T. Naylor, tiskana 1999. u Torontu, „We are now a nation – Croats between 'home' and 'homeland' (Mi smo sada narod – Hrvati između „Doma" i „Domovine"), autorice Daphne N. Winland, tiskane 2007. god. u Torontu, obiluju velikom građom i povijesnim činjenicama te temeljito prikazuju povijesni put djelovanja Hrvata u Kanadi poslije Drugog svjetskog rata. Autori su opisali ekonomski i demografski rast hrvatskih zajednica, političko sazrijevanje Hrvata, njihovu konstantnu borbu za očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta u slojevitom multietničkom kanadskom društvu.

Vitalnost i odlučnost Hrvata u Kanadi da se odupru asimilacijskom procesu nije samo hrvatski fenomen niti se on uopće razlikuje od drugih etničkih skupina u SAD-u i Kanadi. Hrvati u Kanadi nisu živjeli u svojim monolitnim zajednicama, štoviše, golem ih se broj integrirao u kanadsko društvo, drugi su, kao što Daphne Winland ističe, zataškavali svoje hrvatstvo iz straha od jugoslavenskih vlasti ili u nevjerici da se išta konstruktivno u Kanadi može učiniti za oslobođenje hrvatskog naroda. Oba autora, i Hockenos i Winland, daju izvanredan prikaz doprinosa 'kanadskih' Hrvata u demokratskim promjenama 1990. u Hrvatskoj, s time da Hockenos ne uspijeva sakriti svoje ideološke predrasude prema simpatizerima i pristašama programa dr. Franje Tuđmana i HDZ-a.

Nastale društvenopolitičke promjene koje su doprinijele da Hrvati ponovno ostvare svoju slobodu i uspostave demokraciju, dovele su do normalizacije odnosa i kvalitetne suradnje između iseljene i domovinske Hrvatske. Na tom tragu u Institutu Ivo Pilar u Zagrebu organizira se nekoliko značajnih međunarodnih simpozija s iseljeničkom tematikom. Zahvaljujući tim simpozijima nastalo je nekoliko izvrsnih zbornika: „Budućnost iseljene Hrvatske" i „Immigrants and homeland" (Iseljenici i domovina). U zborniku „Budućnost iseljene Hrvatske", koji su uredili Vlado Šakić, Josip Jurčević i Marin Sopta, prikazan je golem potencijal hrvatskog iseljeništva kao i njegova bogata povijest djelovanja i borbe za očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta. Objavljeni referati sa simpozija - koji je okupio najveći broj intelektualaca iz hrvatskog iseljeništva na jednom skupu ikad, i to održanom u Hrvatskoj - potvrdio je strateško značenje iseljene Hrvatske kao i podatak da je iseljena Hrvatska jedan je od najneistraženijih fenomena u kontekstu proučavanja hrvatskoga društva. U zborniku je objavljeno nekoliko referata o Hrvatima u Kanadi, poput onog koji je napisao

Domagoj Šola, član provincijske vlade Ontarija, a koji nosi naslov „Uloga i iskustvo Hrvata u kanadskoj politici". U spomenutom eseju Šola daje povijesni razvoj političkog sazrijevanja Hrvata u Kanadi, njihove integracije u jedan segment kanadskog društva. Političkim sazrijevanjem, koje je velikim dijelom produkt multikulturalne politike koju je usvojila kanadska država i koja je poticala očuvanje i promicanje nacionalnog, a posebice kulturnog naslijeđa među etničkim skupinama, Hrvati Mississauge uspjeli su ne samo očuvati svoj nacionalni i kulturni identitet nego, štoviše, do maksimuma iskoristiti novonastale promjene u državnoj politici Kanade kako bi izabrali jednog kanadskog Hrvata u vladu provincije Ontario.

Nastala potreba za daljnjim proučavanjem hrvatskog iseljeništva dovela je do organizacije i drugog simpozija o toj temi. Na međunarodnom skupu održanom u Dubrovniku 2002., u izlaganju predavačā iz Izraela, Argentine, Meksika, Portugala, Kanade, SAD-a i Hrvatske došle su na vidjelo mnoge sličnosti koje postoje na relaciji između zemalja podrijetla i njihovih iseljenika. U zborniku „Immigrants and Homeland" (Iseljenici i domovina), koji su uredili Vlado Šakić, Howard Duncan i Marin Sopta, pokazuje se da teme povratka iseljenika u domovinu svoga podrijetla, izgradnja države, pravo glasovanja i biranja u sabor, dvostruka lojalnost zemlji podrijetla ili zemlji stanovanja, nisu samo preokupacije Hrvata Kanade nego i drugih etničkih skupina u svijetu.

U istraživanju i kasnijem radu na ovoj temi od velike su vrijednosti bili znanstveni radovi i knjige Ivana Čizmića: „Emigration from Croatia between 1880 and 1990" (Iseljavanje iz Hrvatske između 1880. i 1990.), objavljene u Polyphonyju 1994., u Torontu, te „Teme o iseljeništvu", zbornik Centra za istraživanje migracija, u Zagrebu, koji je tiskan 1976. godine. Čizmić u svom radu veoma koncizno opisuje proces doseljavanja, strukturu i položaj hrvatskih iseljenika u prekomorskim zemljama. Također, njegova knjiga „Povijest Hrvatske bratske zajednice", koja je izašla iz tiska 1994. u Zagrebu, daje znanstveni prikaz povijesti ove najbrojnije i najmoćnije hrvatske iseljeničke organizacije. U zborniku „Iseljeništvo naroda i narodnosti u Jugoslaviji i njihove uzajamne veze s domovinom" tiskanom 1978. godine u Zagrebu, kojeg je jedan od urednika bio i Ivan Čizmić, objavljeno je nekoliko izvrsnih radova o povijesti Hrvata Kanade. U prilogu „Položaj Hrvata u strukturi etničkih odnosa u Kanadi" autor Harry Herman daje teorijski opis etničkih odnosa u Kanadi i zaključuje kako se „...hrvatski etnički identitet u Kanadi, kao i u cijeloj Sjevernoj Americi, ne razlikuje od etničkog identiteta bilo koje druge etničke skupine u sličnoj poziciji". Za razliku od kanadskog društva, gdje je etnička i religijska pripadnost umnogome određivala životne mogućnosti pojedinca, u životu Hrvata Kanade to je predstavljalo borbu za očuvanje

nacionalnog identiteta i kulturnog naslijeđa. U drugom objavljenom eseju o Hrvatima u Kanadi u istom zborniku autorica Zlata Godler iz Hamiltona daje vrlo dobar prikaz o iskustvu djece useljenika u kanadskom edukativnom sustavu. Njezin esej „Odgoj i obrazovanje djece useljenika: etnicitet i integracija - kanadska perspektiva" kao i neobjavljeni doktorski rad Zorana Pejovića na University of Toronto, „Boulevard of Dreams: Croatians and education in Ontario" (Ulice snova: Hrvati u prosvjeti Ontarija), daju veoma stručan uvid u provincijski i federalni školski sustav Ontarija i Kanade. U kontekstu tih sustava dr. Godler i dr. Pejović daju znanstveno objašnjenje na koji način društveno i ekonomsko podrijetlo, vjera, roditeljski odgoj i mnogi drugi faktori utječu na formiranje osobnih ambicija u naobrazbi hrvatske djece u Kanadi. Budući da je golema većina djece hrvatskih roditelja u Kanadi nakon Drugoga svjetskog rata dolazila iz radničkih obitelji ograničene školske naobrazbe te skromnih materijalnih primanja, oni sami umnogome su doprinijeli da mali postotak njihove djece pohađa sveučilišta. Dolazak novog vala Hrvata u Kanadu krajem 60-ih godina prošlog stoljeća, od kojih su mnogi završili visoke škole i sveučilišta u Hrvatskoj, vidno je utjecao na jačanje ekonomske i intelektualne moći u hrvatskim zajednicama diljem Kanade.

Od velike koristi za ovu disertaciju bili su razni godišnjaci i spomen-knjige, u prvom redu one koje su tiskali Hrvatska seljačka stranka i Hrvatska franjevačka kustodija iz Chicaga. Spomen-knjige nogometnih klubova, folklornih društava i katoličkih župa poslužile su kao nepresušna vrela informacija i statističkih podataka iz povijesti Hrvata u Kanadi, odnosno djelovanja i aktivnosti spomenutih društava. Uz godišnjake i spomen-knjige, hrvatski emigrantski tisak, većinom službena stranačka glasila i kanadske dnevne novine ili mjesečnici, pružili su izvanrednu sliku o Hrvatima u Kanadi poslije Drugoga svjetskog rata. Prateći rad i razvoj različitih političkih organizacija i društava kroz njihova glasila, svaki se čitatelj može upoznati s veoma kompleksnim i slojevitim odnosima koji su vladali unutar hrvatskih zajednica u Kanadi. Različite interpretacije istih događaja koji su se dogodili u okviru hrvatskih zajednica u Kanadi, a osobito politička gledišta, često puta su bili na rubu verbalnog delikta. Međutim, i takvi sporadični odnosi moraju se promatrati kao dio demokratskog procesa i sazrijevanja Hrvata u Kanadi. Najveći problem odnosno nedostatak hrvatskih novina u iseljeništvu, pa tako i u Kanadi, nije bio velik subjektivizam njihovih urednika, nego činjenica da nisu imale profesionalne novinare i urednike.

Istražujući arhivsku građu u Multicultural History Society of Ontario, autor ove disertacije uspio je pronaći dvije stručne studije koje obrađuju temu povijesti Hrvata u Kanadi. Prva studija, „A History of the Croat Immigrations to Canada" (Povijest hrvatskih useljenika u Kanadu), koju je za potrebe kanadske vlade 1970. godine uredio Dan Mrkitch,

prikazuje na informativan ali, mora se reći, i dosta površan način povijest dolaska Hrvata u Kanadu. Uz povijesni prikaz doseljavanja Hrvata u Kanadu autor opisuje najvažnije hrvatske političke organizacije, kulturna i folklorna društva, katoličke župe i radioprograme. Mrkitch u svojoj studiji govori i o procesu asimilacije i integracije Hrvata u kanadsko društvo te njegovo djelo može poslužiti kao dobar putokaz za upoznavanje Hrvata u Kanadi. Druga studija, „Croatian canadians papers" (Hrvatsko-kanadski papiri), koju je 1990. godine objavilo Multicultural History Society of Ontario, istovjetna je studija onoj koju je uredio Dan Mrkitch, bez obzira na to što je kao njezin autor naveden Allan Szuch.

U procesu istraživanja i prikupljanja građe za ovu disertaciju autor je obavio mnogobrojne intervjue s istaknutim aktivistima i članovima raznih političkih organizacija, sportskih i kulturnih društava te pojedinim hrvatskim svećenicima. U tim intervjuima (a neki su bili vođeni i preko telefona, preko oceana!) moglo se osjetiti domoljublje i želja za slobodom svoga naroda, za koji su sugovornici bili pripravni dati i svoje živote. No, iskustvo i doživljaji u Hrvatskoj nakon završetka rata, nažalost, u nekih su prouzročili duboko razočaranje stanjem u hrvatskom društvu i doveli do zaključka kako su pripadnici dijaspore u vlastitoj domovini.

II. KANADA U GLOBALNIM MIGRACIJSKIM VALOVIMA

Mnogi istaknuti svjetski stratezi, demografi, sociolozi i drugi znanstvenici dijele zajedničko stajalište da su migracijski procesi jedan od najvećih globalnih izazova 21. stoljeća. Globalni migracijski procesi u povijesti čovječanstva izazivali su velike demografske i kulturološke promjene, kako u zemljama iseljivanja tako još više u zemljama useljivanja.[8] U povijesti čovječanstva dogodila su se tri velika migracijska procesa u kojima su također i Hrvati sudjelovali. Pretpostavlja se da se u ovom prvom migracijskom valu iselilo oko 200.000 Hrvata, većim dijelom u susjedne zemlje pred turskim navalama, ali jednim dijelom i u prekooceanske zemlje. Broj iseljenih Hrvata u to vrijeme obuhvaćao je jednu trećinu ukupnog broja stanovništva.[9]

Europsko otkriće Amerike izazvalo je velike promjene u svijetu, osobito u Europi. Nastale promjene u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu uzdrmale su ne samo Ameriku i Europu nego čitav svijet. Prvi veliki globalni migracijski val trajao je puna tri stoljeća, i to od 15. do 18. stoljeća. U tom vremenskom razmaku sjevernoamerički kontinent naseljuju uglavnom bijeli Europljani i crni robovi iz Afrike.[10] Nažalost, agresivnom taktikom naseljivanja sjevernoameričkog kontinenta, posebno onom bijelih Europljana, često je počinjeno etničko čišćenje indijanskih plemena, od kojih je ostao samo malen broj potomaka na tom kontinentu.

Drugi globalizacijski val traje od 18. stoljeća do Drugoga svjetskog rata. Ovaj je period karakteriziran stvaranjem i izgradnjom novih država na sjevernoameričkom i australskom kontinentu. Drugi globalni migracijski val odvijao se u periodu između 1820. i 1914. godine, a u Hrvatskoj je, zbog specifičnih političkih i ekonomskih prilika, započeo oko 1880. godine.[11]

Glavna karakteristika ovog vala jest da se odvijao u jednom smjeru, odnosno migracijski proces odvijao se od Europe prema Americi i Oceaniji. Ovaj val pripada razdoblju u povijesti sjevernoameričkog kontinenta kada SAD doživljavaju velik industrijski razvoj. Zbog potreba jeftine radne snage za kopanje rude, teškog rada u industriji, proizvodnji čelika, izgradnji željezničkih pruga i cesta i druge građevinske i transportne industrije, državne vlasti

---

[8] Prema: *World migration 2005, Costs and benefits of international migration*, Volume 3-IOM World migration reports series, International organization for migration, Geneva, 2005.

[9] Ivan Čizmić, *Emigration from Croatia between 1880 and 1980*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Multicultural society of Ontario*, Polyphony, Volume 14, Toronto, 1994., str. 1-3.

[10] Milan Mesić, *Međunarodne migracije. Tokovi i Teorije*, Socitas, Zagreb, 2002., str. 44.

[11] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 475.

podržavaju masovni dolazak novih useljenika. Neškolovani imigranti, većinom mladi i neoženjeni ljudi bez ikakve perspektive za bolji život u svojim zemljama, useljavaju se u SAD i u manjem broju u Kanadu, gdje rade najteže i najslabije plaćene fizičke poslove.[12] Na osnovi statističkih podataka, u ovom se razdoblju, popularno nazvanom „prvim globalnim stoljećem", iz Europe u Ameriku iselilo oko 50 milijuna ljudi i od toga 30 milijuna individualno, a u Australiju i Novi Zealand dodatnih 3,5 milijuna.[13] Govoreći o migracijama na sjevernoamerički kontinent, tu podrazumijevamo ne samo SAD nego i Kanadu, s jedinom razlikom što je broj useljenika u Kanadu bio mnogo manji nego u SAD. Također treba spomenuti da je velik broj useljenika u Kanadu koristio tu zemlju samo kao tranzicijsku za odlazak u SAD.

U odnosu na SAD, useljavanje u Kanadu išlo je mnogo teže, iz više razloga. Naime, zbog otvorenog neprijateljstva između Engleske i Francuske, koje se prenijelo i na sjevernoamerički kontinent, došlo je do otvorenog sukoba između pripadnika tih dvaju naroda u Kanadi. Rat između tih dviju strana vodio se za teritorij, što je podrazumijevalo političku i ekonomsku vlast.[14] U toj borbi stvarani su savezi s pripadnicima plemena kanadskih Indijanaca, koji su imali status naroda i koji su iz tih englesko-francuskih sukoba izlazili kao najveći gubitnici, kako u ljudstvu tako i u zemlji.

Sama činjenica da je Kanada službeno proglašena jedinstvenom državom 1. siječnja 1867. godine govori kako ona nije mogla imati jedinstvenu useljeničku politiku. U tom razdoblju, to jest u drugoj polovici 18. stoljeća, u Kanadu uglavnom useljavaju imigranti iz Engleske, Francuske, Njemačke i skandinavskih zemalja. Ovaj trend se donekle mijenja krajem 19. i početkom 20. stoljeća, kada u Kanadu useljavaju imigranti iz Kine, Japana i Indije. Taj je proces izazvao niz restriktivnih mjera, koje su donošene od 1886. godine i bile su usmjerene na zaustavljanje doseljavanja.[15] Kompletnim zaustavljanjem ulaska imigranata iz spomenutih zemalja Kanada ponovno otvara svoja vrata ulasku imigranata iz Europe, među kojima ih je velik broj iz Južne i Istočne Europe. Za potrebe regrutiranja i transporta europskih useljenika na sjevernoamerički kontinent, uključujući i Hrvate, osnovano je nekoliko međunarodnih kompanija: Holand American Line (1885.), The Belgian Red Star Line (1887.), The North German Lloyd (1894.), The Hamburg-America Line (1899.), The French Compagnies Generale Transatlantique (1900.), The Guard Line (1908.), Canadian

[12] Zlata Godler, *Croatia to Canada migration between the wars, Immigration and socialisation*, neobjavljena doktorska disertacija, University of Toronto, 1980., str. 46.
[13] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 475.
[14] Milan Mesić, *Međunarodne migracije. Tokovi i teorije*, Societas, Zagreb, 2002., str. 46-47.
[15] Ibid, str. 47.

Pacific Railway (1908.).[16] Zbog velike svjetske ekonomske krize koja je zavladala 1930-ih godina, migracijski procesi su zaustavljeni.

U Hrvatskoj je zbog specifičnih političkih i ekonomskih prilika drugi migracijski val započeo oko 1880. godine. Pretpostavlja se da je u ovom migracijskom valu Hrvatsku napustilo blizu 500.000 ljudi, što je u to vrijeme predstavljalo oko trećine njezinog pučanstva.[17] Svakako, ovim razlozima treba nadodati i činjenicu da su glavni čimbenici što su se Hrvati veoma brzo asimilirali u novoj sredini bili velika udaljenost od domovine, s kojom su vladale veoma slabe komunikacijske veze, što je i karakteristično za to vrijeme, te nizak stupanj pismenosti hrvatskih useljenika na sjevernoamerički kontinent.

Treći globalni migracijski val odvijao se u razdoblju od 1965. godine do danas. Za razliku od prethodna dva migracijska vala, ovaj zadnji, treći, specifičan je po tome što svjedoči o masovnim selidbama stanovništva s afričkog, a posebno s azijskog kontinenta, kao i Latinske Amerike i Kariba. Također ovaj val je specifičan u odnosu na prethodna dva jer su zemlje primateljice počele primjenjivati selektivnu politiku primanja novih useljenika, koja je bila bazirana na njihovim uglavnom gospodarskim potrebama.[18] No, treba istaknuti da u ovom migracijskom valu svjedočimo nevjerojatno velikom broju ilegalnih useljenika, što je uzrokovano političkim previranjima (ratovima) ili ekonomskim krizama i velikim nesrećama uzrokovanim prirodnim katastrofama (potresi, požari i poplave).

Glede Hrvata, treba ponovno istaknuti da su oni bili aktivni sudionici sva tri globalna migracijska vala, s time da su podaci o njihovom udjelu u prvom valu veoma šturi, i to iz više razloga. U prvom redu - oskudica literature i pisanih dokumenta rezultirala je ograničenom spoznajom o migracijama Hrvata.

---

[16] Ibid, str. 142.

[17] Prema: Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1968. god.

[18] Harry Herman, *Položaj Hrvata u strukturi etničkih odnosa u Kanadi*, u: Zbornik Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije, Zavod za migracije i narodnosti, Zagreb, 1978., str. 359-378.

III. POLITIKA DRŽAVNOG MULTIKULTURALIZMA – ČIMBENIK OBLIKOVANJA POLOŽAJA SUVREMENIH DOSELJENIKA U KANADU

Politička previranja šezdesetih godina prošlog stoljeća u provinciji Quebec dovela su do krize kanadskog nacionalnog identiteta i prijetnje kanadskom jedinstvu, što je dovelo u pitanje opstanak Kanade kao države.[19] Spomenuta previranja uzdrmala su politički establišment zemlje koja je od samog svog osnivanja bila bazirana i funkcionirala na institucionalnom dualizmu. Taj dualizam bio je baziran na sporazumu odnosno uspostavljenom dogovoru između Kanađana britanskog i francuskog podrijetla. Da bi se riješila nastala kriza, federalna vlada nastojala je pronaći političko rješenje koje bi jamčilo kanadsko jedinstvo i opstanak zemlje. Radi rješavanja jezičnih prava, posebno u provinciji Quebec, formira se specijalna komisija, The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism, čije zaključke i, osobito, prijedloge federalna vlada prihvaća.[20] Činjenica da se u jednom dijelu izvještaja odnosno prijedloga komisije također raspravljalo o položaju ostalih etničkih grupa koje su do tada u službenim izvorima više-manje bile ignorirane, usvaja se pojam multikulturalizma u okviru bilingvizma i bikulturalizma. Konačno u listopadu 1971. godine kanadska vlada usvaja multikulturalizam kao službenu politiku zemlje. Na osnovi ove deklarirane politike kanadska vlada odlučuje zdušno pomagati različite aktivnosti etničkih skupina, njihove kulturno-umjetničke programe, koji se uglavnom zasnivaju na učenju folklora i pjevanju pjesama, priređivanju izložbi narodnih nošnji, u nekim slučajevima kazališnih predstava i pripremanja nacionalnih jela. Uz pomoć različitih federalnih i provincijskih fondova omogućuje se učenje jezika zemlje podrijetla i na taj se način nastoji ublažiti kulturni šok djece useljenika te im omogućiti lakšu i efikasniju integraciju u kanadsko društvo. Politika multikulturalizma u Kanadi nastala je kao odgovor na zahtjeve koji su dolazili iz Quebeca za ravnopravan status francuskog jezika engleskom jeziku u Kanadi, s jedne strane, i s druge strane od predstavnika različitih etničkih skupina, čiji su glasnogovornici zahtijevali ravnopravan položaj u kanadskom društvu u odnosu na frankofone i anglofone.

U vrijeme „Quiet Revolution" (Tiha Revolucija) u Quebecu, koja je počela početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća, dolazi do nacionalnog preporoda u intelektualnim,

---

[19] Jean Leonard Elliot i Augie Flears, *Immigration and the Canadian Ethnic mosaic*. U: Peter S. Li, Race and ethnic relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990., str. 57.

[20] Prema: Wilfrid B. Dennis, *The Politics of Language*. U: Peter S. Li, Race and ethnic relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990., str. 156-178; Reginald W. Bibby, *Bilingualism and Multiculturalism: A National reading*. U: Leo Driedger, Ethnic Canada – Identities and Inequalities, Copp Clark Pitman Ltd., Toronto, 1987., str. 158-169.

duhovnim, gospodarskim i političkim strukturama ove provincije, koji se između ostalog izražava u njihovu opravdanom strahu za opstanak francuskog jezika u Quebecu. Svojom odlukom da proglasi multikulturalizam službenom kanadskom politikom, savezna vlada je poslala jasnu poruku svim svojim građanima da će bez obzira na sve razlike koje postoje među njima, na osnovi boje kože, razlike u vjeri ili jeziku, Kanada uvažavati te razlike i neće sputavati sugestije. Uvidom u ondašnje tiskovine i literaturu vidi se da su prijedlozi članova komisije izazvali žestoke javne polemike u svim segmentima kanadskog društva, a kod jednog dijela građana Kanade bojazan da će i etničke grupe dobiti poseban status i zakonsko pravo na upotrebu vlastitog jezika. Ova bojazan uzela je još većeg zamaha najavom federalne vlade da će službeno uvesti politiku multikulturalizma. Međutim, taj strah i bojazan jednog dijela Kanađana ubrzo se pokazao bez osnove jer se pokazalo da glavni i osnovni cilj savezne vlade nije bio baziran na davanju jezičnih prava i drugih privilegija, nego poštivanje, promoviranje i očuvanje različitih etničkih kulturnih baština koje će doprinijeti jačanju kanadskog jedinstva. Stoga federalne i provincijske vlade formiraju razne fondove iz kojih će se odvajati materijalna sredstva kako bi se pomoglo etničkim grupama da organiziraju uglavnom različite kulturne, sportske i religiozne programe koji će promovirati dotične etničke grupe, njihovu kulturu i povijest.[21] Diljem Kanade osnivaju se centri za multikulturu (*multicultural centres*) svrha kojih je da pomognu etničkim grupama u promoviranju njihove kulture i umjetnosti. Veoma brzo mnoge su se etničke grupe, osobito one mnogobrojne i materijalno moćne poput Ukrajinaca, Talijana, Židova, a kasnije Sikha, Japanaca i Kineza, otvoreno suprotstavile ovakvoj politici koja je pomagala egzotične manifestacije koje su bile bazirane na promociji narodnih rukotvorina i folklora, etničke hrane i izložbama koje su prikazivale prirodne ljepote zemalja useljenika. Pripadnici ovih grupa počeli su sve glasnije i otvorenije zahtijevati od federalne i provincijskih vlada novac i pravo na druge programe, poput učenja nasljednog jezika ili pak veću participaciji u kanadskom političkom životu. Osnivanje programa učenja ukrajinskog jezika u školama provincije Manitoba ili pak talijanskog jezika u školi u Torontu odvija se u početku u okvirima i pod nadzorom spomenutih etničkih grupa. Zbog pomanjkanja materijalnih sredstava i skromnog stručnog kadra, te su škole u početku svog djelovanja mogle pružiti samo mogućnost učenja jezika dva puta tjedno, i to nakon završetka redovite nastave ili pak subotom.

---

[21] Peter C. Pineo, *The Social Standing of Ethnic and Racial groupings*. U: Leo Driedger, Ethnic Canada, Identities and Inequalities, Copp Clark Pitman Ltd., Toronto, 1987., str. 256-272; Leo Driedger, *Canadian Pluralism: Identities and Inequalities*. U: Leo Driedger, Ethnic Canada, Identities and Inequalities, Copp Clark Pitman Ltd., Toronto, 1987., str. 1-26; Joane Nagel, *The Ethnic Revolution, Emergence of Ethnic Nationalism*. U: Leo Driedger, Ethnic Canada, Identites and Inqualities, Copp Clark Pitman Ltd., Toronto, 1987., str. 28-44.

Prihvaćanje multikulturalne politike predstavljalo je drastičnu promjenu unutar kanadskog društva. Umjesto direktnog procesa asimilacije Kanada prihvaća blaži proces integracije. I pored činjenice da je multikulturalizam izazvao žestoke rasprave u kanadskom društvu od prvog dana implementacije pa sve do danas te stvorio velik broj protivnika, ipak golema većina Kanađana, bez obzira na njihov društveni status, podrijetlo ili stupanj obrazovanja, s velikom će dozom ponosa reći kako je multikulturalizam jedan od najvažnijih stupova kanadskog društva. Nakon usvajanja politike multikulturalizma od savezne vlade, među građanima Kanade prevladalo je mišljenje da novi useljenici u Kanadu, donoseći sa sobom svoju kulturu, znanje i običaje, daju velik doprinos razvoju kanadskog društva. Usvajanjem politike multikulturalizma u Kanadi nastala je velika euforija, koja će postupno dovesti do usvajanja Canadian Multicultural Act 1988. godine, na temelju kojeg je Kanada postala prva zemlja u svijetu koja je izglasala takav zakon u svom parlamentu. Na osnovi usvojenog zakona „Vlada Kanade uvažava razlike među Kanađanima (...) kao fundamentalnu karakteristiku kanadskog društva i ona prihvaća politiku multikulturalizma koja je zasnovana zato da očuva i unaprijedi multikulturalnu baštinu Kanađana, nastojeći ostvariti jednakost svih Kanađana u ekonomskom, kulturnom i političkom životu Kanade."[22]

Usvajanjem ovog zakona u kanadskom parlamentu, savezna vlada, između ostalog, šalje važnu poruku svim svojim građanima, a ta je da se nova državna politika bazira na ideji kako su svi, uključujući i članove vlade, odgovorni da se uključe u proces bitnih promjena u kanadskom društvu. Glavni prioriteti ove nove politike bili su bazirani na uspostavljanju jednakosti među njezinim građanima, eliminaciji rasizma, rješavanju integracijskih problema za nove useljenike, a sve to zahtijeva veću aktivnost i sudjelovanje svakog pojedinca u životu društva. Kanada je ovom novom politikom željela i umnogome profitirala s obzirom na činjenicu da su gotovo trećina njezinog ukupnog stanovništva pripadnici različitih etničkih skupina, koji nisu frankofonskog ili anglofonskog podrijetla. Pripadnici ove tzv. „treće grupe", koja također predstavlja jedan od temelja kanadskog društva, svojim radom, znanjem i koristeći prednosti koje im njihovo podrijetlo omogućuje, konstantno grade nove mostove suradnje između Kanade i zemalja njihova podrijetla, na političkom, kulturnom, sportskom, a ponajviše na ekonomskom polju. Međutim, od samog početka politika multikulturalizma - koja želi pružiti idiličnu sliku Kanade kao useljeničke zemlje otvorenih granica, koja bez ikakve diskriminacije prima nove useljenike u svoj zagrljaj, zemlje u kojoj svi imaju istu mogućnost za uspjeh bez obzira na svoje podrijetlo ili ekonomsku moć - osporavana je od

[22] Multiculturalism: what is really about? Multiculturalism and Citizenship Canada, str. 6. Vladina službena brošura u kojoj se u kratkim crtama objašnjava politika i nastanak politike multikulturizma u Kanadi.

mnogih Kanađana, uglavnom znanstvenika. Tako poznati kanadski sociolozi John Porter i Peter Lee otvoreno kritiziraju politiku multikulturalizma tvrdeći da je ona samo mit, objašnjavajući to time da je kanadsko društvo strogo klasno strukturirano društvo, u kojem je glavna politička i ekonomska moć uglavnom u rukama pripadnika različitih elita. Nešto više od tisuću kanadskih obitelji sačinjava tu elitu.[23] Po mišljenju Portera, Lia i njihovih mnogih istomišljenika, politika multikulturalizma nije ništa drugo nego smišljena politika anglosaskog establišmenta u Kanadi da i dalje zadrži monopol vlasti u svojim rukama. Namjernim naglašavanjem razlika u kulturnoj baštini Kanađana a da se ne pokušava razjasniti njen pravi smisao, omogućuje se pripadnicima anglofonske grupe da i dalje zadrže dominantnu ulogu u kanadskom društvu. Na temelju ovakvog stava pripadnicima etničkih skupina ostaje jedina mogućnost za politički ili društveni uspjeh u vertikalnoj mobilnosti na društvenoj skali. U kanadskom društvu, tvrde spomenuti kanadski sociolozi kao i njihovi istomišljenici, postoje tri glavne skupine na kojima to društvo počiva. Prva je tzv. „Charter group" koju čine frankofoni i anglofoni pripadnici, koji u stvarnosti vladaju zemljom od potpisivanja zajedničkog sporazuma na temelju kojeg je Kanada i stvorena. U njihovim međusobnim odnosima dominantnu ulogu uglavnom su imali anglofoni, iako su se ti međusobni odnosi u posljednja tri do četiri desetljeća drastično promijenili u korist frankofona. Drugu grupu čine domoroci, kojima su francuski i engleski kolonisti silom oteli zemlju, zatim ih nastojali fizički iskorijeniti ili, u najboljem slučaju, kulturno asimilirati prisiljavajući ih da prihvate kršćanstvo. Treću grupu čine useljenici i njihovi potomci, koji ne pripadaju nijednoj od spomenutih grupa. U odnosima između pripadnika ovih triju grupa, kao i u odnosima unutar samih grupa, a osobito među pripadnicima treće grupe, postoje velike socijalne, kulturne i posebno ekonomske razlike.[24]

Politika multikulturalizma u Kanadi produkt je dubokih promjena nastalih u kanadskom društvu nakon društvenih previranja izazvanih zahtjevima francuskog stanovništva u provinciji Quebec. Da bi donekle udovoljila njihovim zahtjevima, koji su do temelja uzdrmali kanadsko jedinstvo i ideju anglokonforizma, kanadska vlada 1969. godine u svom parlamentu donosi Official Language Act, zakon na osnovi kojega „priznaje službeno isti položaj francuskog i engleskog jezika u sklopu federalne vlade."[25] Usvajanjem ovog zakona kanadski građani dobivaju pravo da u komunikaciji sa saveznim institucijama mogu

---

[23] Prema: Peter S. Li, *Race and Ethnic Ralazions in Canada*, Oxford University Press Ltd., Toronto, 1990; John Porter, *The Vertical Mosaic, An Analysis of Social Class and Power in Canada*, University of Press, Toronto, 1965.

[24] Ibid.

[25] Wilfrid B. Denis, *The Politics of Language*. U: Peter S. Li, Race and Ethnic Relations in Canada, U of T 1990., str. 157.

upotrijebiti onaj jezik za koji se odluče. Usvajanjem ovog zakona savezna vlada uspjela je donekle umanjiti nezadovoljstvo u zemlji, ali ne i potpuno ga ugasiti. Donošenju ovog zakona prethodili su mnogi događaji u provinciji Quebec, koji su doprinijeli njegovoj implementaciji u kanadskom parlamentu. Naime u strahu da će izgubiti svoj jezik, a time i etnički identitet, vlada Quebeca otvara Office of the French Language, 1961. godine, sa svrhom da zaštiti i promovira francuski jezik. Imajući u vidu da početkom 60-ih godina dolazi do velikog priljeva novih imigranata u Quebec, čija djeca se u većini slučajeva školuju na engleskom jeziku, pitanje budućnosti opstanka francuskog jezika još je više dobilo na aktualnosti. Suočeni s tim problemima kao i s radikalnim političkim zahtjevima koji su dolazili iz Quebeca, tražeći održavanje referenduma o suverenom statusu Quebeca, provincijska vlada odlučuje usvojiti tri zakona koji su se odnosili na zaštitu francuskog jezika. Prvi je bio tzv. Bill 63, zakon za promociju francuskog jezika, koji je izglasan 1969. godine s ciljem da riješi problem „jezične nejednakosti koja drži francuski u inferiornom položaju."[26] Neučinkovitost ovog zakona u svakodnevnoj upotrebi izazvala je žustre diskusije u svim slojevima kvibeškog društva i omogućila je nacionalističkim snagama Quebeca da prisile provincijsku vladu da 1972. godine formira komisiju koja će istražiti položaj francuskog jezika i jezična prava. Na osnovi izvještaja koji je napravila komisija, pod velikim pritiskom javnosti, a posebno intelektualnih krugova u svim dijelovima provincije, lider Liberalne stranke i premijer Quebeca, Bourrasa, usvaja 1974. godine Bill 22, zvan The Official Language Act, kojim se francuski jezik proglašuje službenim jezikom Quebeca, u administraciji, u javnim korporacijama, industriji i trgovini. Ovim zakonom u nastavu se uvodi francuski jezik za sve one učenike koji se žele školovati samo na engleskom jeziku. U užarenoj političkoj atmosferi koja je zavladala u Quebecu politička stranka koja je zagovarala neovisnost Quebeca, „Parti Quebocois", koristi nastalu političku atmosferu i u izborima 1976. godine uspijeva pobijediti i formirati novu vladu. Obećavajući u predizbornoj trci ako pobijedi da će organizirati referendum na kojem će tražiti neovisnost Quebeca, novoizabrani premijer Rene Levesque usvaja primjedbe kritičara Billa 22 i pruža im priliku da svoje primjedbe službeno izlože u *White Paper on La politique Quebecoise de la langue francaise*, na osnovi kojeg je izglasan Bill 101, the Charter of the French Language, 1977. godine. Ovim zakonom francuski je postao službeni jezik „u sudnicama, legislativi, javnom sektoru, biznisu i trgovini."[27]

---

[26] Ibid. str. 158; James Lynch, *Multicultural Education Principles and Practice*, Routledge & Kegan Paul, London 1986., str. 26.

[27] Peter S. Li, *Race and Ethnic Relations in Canada*, U of T 1990., str. 159.

The Charter of the French Language izazvao je veliku buru nezadovoljstva kako u poslovnoj zajednici tako i među građanima Quebeca.[28] Naime ovim zakonom upis u škole na engleskom jeziku bio je zabranjen djeci kojoj se jedan od roditelja bio školovao na engleskom jeziku u Quebecu. Reagirajući na ovaj zakon, velik broj korporacija, osobito osiguravajućih društava i banaka koje su imale svoje glavne urede u Montrealu, demonstrativno je preselio svoje urede u Toronto. Da bi bila sigurna u provedbu ovog zakona, vlada je osnovala agenciju koja će nadzirati njegovu implementaciju. Paralelno s političkim previranjima u Quebecu, nastalim zbog borbe za očuvanje i promociju francuskog jezika, federalna vlada Kanade formira Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism 1960. godine. Službeni podaci koje su članovi komisije objavili bili su poražavajući za frankofonsku zajednicu Quebeca i općenito Kanade.[29] Na osnovi objavljenih podataka frankofonska je zajednica došla do spoznaje kako umnogome zaostaje za ostatkom Kanade. Politička i ekonomska elita shvatila je da je prva stvar koja je potrebna da Quebec sustigne taj zaostatak ili pak da ga donekle smanji jest modernizacija političkih i ekonomskih infrastruktura. Da bi se ovo provelo u djelo, trebalo je napraviti reorganizaciju obrazovnog sustava i očuvati francuski jezik.

Nastojeći izgladiti odnose između frankofonske i anglofonske zajednice u Kanadi, federalna je vlada „zaboravila rješavati" probleme pripadnika treće grupe svojih građana, koji su predstavljali gotovo jednu trećinu ukupnog broja kanadskog stanovništva. Svjesni svog broja, a osjećajući se neravnopravnim građanima, predstavnici raznih etničkih grupa nastojali su formirati „treću snagu", koja bi mogla modificirati sukob i razmirice koje su nastale između pripadnika *charter* grupa u zemlji. Svoj prvi veliki uspjeh doživjeli su kada su federalna vlada odnosno članovi The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism usvojili njihov prijedlog da provedu istraživanja, koja će kasnije biti objavljena u četvrtom volumenu koji je komisija objavila. U takvoj atmosferi političke borbe koja se pretvorila u otvoreno neprijateljstvo između frankofonske i anglofonske populacije Kanade, kao i osjećaja velikog dijela etničke populacije u zemlji da nisu ravnopravni građani Kanade, federalna vlada odlučuje usvojiti politiku multikulturalizma u „okvirima bilingvalizma". Najavljujući ovu novu državnu politiku u kanadskom parlamentu, 8. listopada 1971. godine premijer Pierre Elliot Trudeu između ostalog je rekao: „Ne može biti jedna kulturalna politika za Kanađane engleskog ili francuskog podrijetla, druga za domoroce i treća za sve ostale. I pored činjenice da postoje dva službena jezika, ne postoji službena kultura. Niti jedna kulturalna grupa na može imati primat nad drugom (...) Mi smo slobodni da budemo svoji. Ali to se ne može

[28] Ibid, 159.
[29] Ibid, 156-158.

ostaviti slučajnosti. (...) Politika ove vlade jest da eliminira bilo kakvu opasnost i da očuvamo svoju slobodu."[30] Ovim činom premijer Trudeau uime svoje vlade priznaje da su dvije politike realnost kulturne različitosti kanadskog društva. Jedna je bilingvalizam na osnovi kojeg su francuski i engleski službeni jezici države. Bilingvalizam simbolizira odnosno priznaje činjenicu da u Kanadi dominiraju dvije nacionalne grupe i da su Kanadu osnovali francuski i engleski kolonisti, a ne samo jedna etnička grupa. S druge strane multikulturalizam priznaje i drugu kanadsku realnost, a ta je da osim frankofona i anglofona postoje i Kanađani drugog etničkog podrijetla, čiji su preci došli iz svih dijelova svijeta. Pripadnici ovih etničkih skupina, koji čine gotovo jednu trećinu ukupnog broja stanovništva, predstavljaju etnički mozaik i protive se procesu asimilacije ili koncepta „melting pot", koji je karakterističan za američko društvo. Usvajanjem multikulturnog zakona kanadska je vlada sebi postavila cilj da će kroz ovaj zakon:

a) osigurati mirne odnose između različitih etničkih zajednica i omogućiti interkulturalne izmjene,

b) eliminirati diskriminaciju i promovirati nacionalno jedinstvo,

c) smanjiti društvene i ekonomske nejednakosti etničkih manjina,

d) pomagati etničke skupine u očuvanju njihova identiteta,

e) educirati javnost u vezi s vrijednostima kulturalnog pluralizma.[31]

Koliko je federalna vlada ozbiljno prihvatila novu državnu politiku multikulturalizma najbolje potvrđuje podatak koji govori da je 1972. godine vlada uložila 1,9 milijuna dolara za promociju te politike, dočim je ta cifra 1987. godine iznosila više od 26 milijuna dolara. Više-

---

[30] John Leonard i Augie Fleras, *Immigration and the Canadian Ethnic Mosaic*. U: Peter S. Li, Race and Ethnic Relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990., str. 64; Reginald W. Bibby, *Bilingualism and Multiculturalism: A National Reading*. U: Leo Driedger, Ethnic Canada Identities and Inequalities, University of Manitoba, 1987., str. 158.

[31] Ibid, 63. S pitanjima multikulturalizma susrelo se i društvo SAD-a. Etnička su previranja u američkom društvu SAD-a u novije vrijeme pokazala i dokazala da se brojne etničke grupe i rase nisu potpuno stopile u jedinstveni kulturni krug, već su se održale, a neke čak i ostale izolirane od drugih. Razni oblici nacionalnih tradicija što su prenijeti u „novu zemlju" još su se održali i sastavnim su dijelom života mnogih američkih građana. Upravo taj proces – što je ukazao da „lonac za taljenje" nikad nije djelovao kako je bio zamišljan i tumačen – upućuje na oduvijek postojeći pluralni karakter američkog naroda. Novi izraz, što se sve češće upotrebljava umjesto „melting pot", a ima posve novo značenje i sadržaje, jest „kulturni pluralizam". Naime, kulturni pluralizam ili „novi pluralizam", kako se još češće naziva, ne predstavlja u biti novu teoriju, jer su etničke grupe postojale i kao takve djelovale u društvu iako je njihovo postojanje i djelovanje bilo nedovoljno sagledano i nepriznato. Američko društvo od nastanka do danas predstavlja mozaik koji se sastoji od različitih rasa, religija i subkulturnih krugova. Sagledavanje i priznavanje tog pluralnog karaktera društva omogućit će nestajanje predrasuda i zabluda iz prošlosti te stvoriti osnovu za rješavanje brojnih etničkih, rasnih i socijalnih problema. Ivan Čizmić, Hrvatski iseljenici i politika multikulturalizma u SAD i Kanadi, Susret svjetova (1492.-1992.), str. 169, *Hrvati i Amerika*, zbornik radova, glavni urednik, dr. Zdravko Sančević, Zagreb 1992.

manje godišnja ulaganja u multikulturalizam ostala su sve do danas na istom nivou.[32] Od ukupne svote tog novca sedam milijuna potrošilo se na različite programe koji doprinose borbi protiv diskriminacije. Ovi programi ostvaruju se kroz različite kulturne institucije u državi, policijske i sudske ustanove, i različite agencije. Više od deset milijuna dolara dodijelilo se kroz različite stipendije mnogim kulturnim, socijalnim, vjerskim, sportskim i drugim društvima u etničkim zajednicama za njihove programe, koji su između ostalog doprinijeli većoj participaciji članova etničkih zajednica u kanadskom životu. Ostatak od blizu šest milijuna ide za istraživačke projekte koji se tiču multikulturalizma i koji pomažu boljem razumijevanju tog koncepta. Također dio novca od ove ukupne svote ide etničkim zajednicama kako bi one mogle dovesti svoje umjetnike, kazališne i folklorne grupe i pjevače u Kanadu. Samo godinu dana nakon što je kanadska vlada najavila da usvaja multikulturalnu politiku koja uzima u obzir velik doprinos drugih etničkih skupina kulturnom bogatstvu Kanade i nacionalnom jedinstvu, federalna vlada uvodi „Multicultural directorate" u sklopu odjela the Secretery of State, s ciljem promocije društvene, kulturne i rasne harmonije.

Proces multikulturne politike u Kanadi iz godine u godinu sve se više razvija, što potvrđuje činjenica osnivanja Ministarstva multikulturalizma, koje će motriti rad državnog odjela. I pored činjenice da je od samog početka primjene ove politike u Kanadi ona dobila velik broj protivnika i žestokih kritičara, ipak ispitivanja javnog mnijenja pokazuju da većina građana Kanade podržava ovu politiku vlade. U jednoj takvoj anketi koja je provedena 1985. godine i u kojoj se Kanađanima ponudilo da biraju koji model više vole - koncept američkog „melting pot" ili kanadskog mozaika, gotovo šest od deset ispitanika izjasnilo se za kanadski model.

Benevolentna i progresivno liberalna politika koju Kanada primjenjuje prema svojim doseljenicima i njihovim potomcima koji nisu frankofonskog ili anglofonskog podrijetla u zadnja tri do četiri desetljeća, nije uvijek kroz povijest bila takva. Dapače, daleko od toga, ona je naročito početkom dvadesetog stoljeća bila otvoreno diskriminacijska i često otvoreno rasistička. Kanadska useljenička politika uvijek je bila pod utjecajem političkih, demografskih i društveno-gospodarskih prilika koje su vladale unutar zemlje.[33] U izgradnji zemlje naročito krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća četiri su događaja doprinijela demografskoj slici Kanade. Također ti događaji su umnogome doprinijeli da se javna i stvarna

[32] Wilfrid B. Denis, *The politics of language*. U: Peter S. Li, *Race and ethnic Relations*, Oxford University Press, Toronto, 1990., str. 157.
[33] Peter S. Li, *Race and ethnicity*. U: Peter S. Li., Race and ethnic Relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990., str. 3-15.

percepcija Kanade kao zemlje naseljene i stvorene sporazumom između francuskih i engleskih kolonista s domorocima umnogome promijeni.

Prvi događaj koji je doprinio da se useljenička politika Kanade odnosno način useljavanja u Kanadu radikalno promijeni, spada u vrijeme završetka Canadian Pacific Railroad 1885. godine. Za potrebe izgradnje željezničke pruge koja je povezala istočnu sa zapadnom obalom Kanade, trebala je velika i po mogućnosti jeftina radna snaga. Za te potrebe službenici ove velike kompanije otvoreno su propagirali i reklamirali useljavanje u Kanadu.[34] Najveći odaziv bio je uglavnom Kineza, koji su bili najjeftinija radna snaga tog vremena. Drugi važan događaj koji se zbio iste 1885. godine, a koji je također umnogome doprinio usvajanju službene politike useljavanja, bio je tzv. Metis ustanak. Narod Metis, koji je mješavina francuskih doseljenika i domorodaca Indijanaca, podigao je ustanak zahtijevajući pravo na svoju zemlju i pravo na upotrebu francuskog jezika. Prije nego što je kanadska vojska uspjela ugušiti ustanak, Canadian Pacifik Railroad poslao je kanadskoj vladi račun na 852.231.32 dolara za njezine usluge, koje su uključivale prebacivanje kanadskih vojnika željeznicom u područje ustanka. Kanadska vlada, želeći pod svaku cijenu ostvariti svoj projekt teritorijalnog jedinstva zemlje, uspijeva kroz odredbu Manitoba Act 1870. godine udovoljiti pobunjenicima prihvaćajući njihove zahtjeve, nakon čega oni prekidaju svoj ustanak.[35] Treći faktor jest imenovanje odvjetnika Clifforda Siftona iz provincije Manitobe za ministra unutrašnjih poslova Kanade. Usko surađujući s pripadnicima ekonomske elite Kanade i štiteći njihove poslovne interese, on uvodi prvi Immigration Act 1885. godine, koji zaustavlja slobodni ulazak imigranata na određeno vrijeme. Istim zakonom on agresivno nastoji privući što više jeftine radne snage za potrebe vlasnika velikih farmi. Uz pomoć ovog zakona već 1899. godine iz Rusije se dovodi 9000 seljaka koji se raspoređuju na zemlju koja je prije pripadala narodu Metis. Ovim novim useljeničkim zakonom Kanada je otvoreno legalizirala neravnopravno tretiranje Kineza u Kanadi. U periodu između 1875. i 1924. godine „veliki broj zakona izglasan je na nivou provincijske i federalne vlade koji su ograničavali prava kineskih Kanađana."[36] Primjenom ovakvog diskriminacijskog zakona usporio se i skoro potpuno zaustavio daljnji razvitak kineskih zajednica u Kanadi, njihov položaj i utjecaj na poslovnom tržištu. Ovaj zakon umnogome je doprinio da su Kanađani nastavili na isti način tretirati svoje sugrađanine kineskog podrijetla idućih desetljeća. Ovakav tretman kineskih useljenika na najbolji način ilustrira kako su kulturne i fizičke karakteristike jedne grupe

---

[34] Ibid, str. 31.
[35] Ibid.
[36] Peter S. Li, *Race and Ethnic Relations in Canada*, Oxford University Press, Toronto, 1990., str. 13.

iskorištene da bi se opravdala segregacija, otvorena diskriminacija protiv pripadnika dotične grupe. Ovakav tretman jedne etničke grupe u useljeničkoj povijesti Kanade nažalost nije izoliran slučaj. Primjeri velikih nepravdi koje su kanadske vlasti nanijele Židovima, Ukrajincima, Talijanima pa čak i jednom broju Hrvata u jednom razdoblju kandske povijesti, samo potvrđuju kako je put do današnje politike multikulturizma bio veoma težak, trnovit i dug. Statistički podaci iz 1900. godine iz SAD-a pokazuju da se trećina od ukupnog broja Francuza na sjeverno-američkom kontinentu bila smjestila južno od kanadske granice.[37] Četiri spomenuta faktora koja su doprinijela da se uvede službeni useljenički zakon doprinijela su, a osobito ovi posljednji, da anglofoni zadrže primat u ukupnom broju stanovnika Kanade. Promjena useljeničke politike utječe na to da Kanada počinje voditi agresivnu politiku useljavanja, posebno iz sjeverne, južne i jugoistočne Europe. Za tu svrhu otvaraju se diljem Europe, većinom u velikim lučkim gradovima, imigracijski uredi u kojima se obavljaju svi potrebni postupci za dobivanje dokumenata za useljavanje u Kanadu. Isti uredi također su bili otvoreni i u Hrvatskoj. U većini slučajeva potražnja za novim useljenicima u Kanadu bila je fokusirana na neoženjene mladiće, po mogućnosti iz ruralnih sredina, potrebne za težak fizički rad na kanadskim farmama. Useljavanjem velikog broja novih imigranata različitog etničkog podrijetla u Kanadu njihov broj se drastično povećava u odnosu na sveukupan broj stanovništva u zemlji. Potreba za novom jeftinom i neškolovanom radnom snagom za agrarne potrebe u Kanadi doprinijet će da u zemlju useli 400.000 imigranata 1913. godine.[38]

Zbog velike svjetske krize, recesije koja je zahvatila i Kanadu, vlada je izglasala „Order-in-council" u okviru već postojećeg Immigration Act od 1910. godine, pod kojim će useljenička politika Kanade djelovati sve do 1916. godine. Ovim zakonom kanadska je službena useljenička politika postala veoma selektivna i na mnoge načine čak i diskriminatorska. U periodu kada je usvojen Immigration Act 1910. godine i Immigration Act od 1952. godine postojala je lista zemalja iz kojih nisu bili poželjni useljenici u Kanadu. Glavni razlozi zbog kojih nisu bili poželjni bili su „klimatski, industrijski, socijalni, prosvjetni, radnički ili drugi uvjeti ili zahtjevi Kanade, ili su zbog svojih običaja, načina života i načina vlasništva posjeda osuđeni na nemogućnost da se asimiliraju." Na osnovi ovakve selektivne useljeničke politike koju je Kanada provodila zbilo se nekoliko slučajeva koji potvrđuju nehumanost ovakve politike. Početkom Drugoga svjetskog rata 22.000 Kanađana japanskog podrijetla bili su deportirani u logore, a njihova imovina bila jed konfiscirana. Ovaj sramotni čin u povijesti Kanade ostavio je velike traume na živote

[37] Ibid.
[38] Ibid.

nekoliko generacija Kanađana japanskog podrijetla. Trebalo je proći više od trideset godina prije nego što se kanadska vlada konačno javno ispričala za ovaj postupak prema svojim lojalnim građanima. Puno prije ovog incidenta istu sudbinu doživjelo je 8000 Ukrajinaca koji su za vrijeme Prvoga svjetskog rata zatvoreni u logore kao „neprijateljski stranci" unatoč činjenici da je većina njih bila državljanima Kanade. Godine 1939. kanadska obalna policija nije dozvolila da putnički brod St. Louis, na kojem se nalazilo 900 židovskih obitelji, uplovi u luku Halifax, nego je bio prisiljen vratiti se nazad u Francusku.[39]

Proces industrijalizacije, velike izgradnje, koji je zahvatio Kanadu poslije Drugoga svjetskog rata zahtijevao je novu radnu snagu. Došavši do spoznaje da je Immigration Act iz 1952. godine stvar prošlosti i da se Kanada mora prilagoditi novim vremenima i svojim gospodarskim potrebama kako bi izgradili modernu državu, federalna vlada 1966. godine osniva Department of Manpower and Immigration. Osnivanjem ovog odjela federalna vlada postavila si je cilj da odbaci staru rasističku i etnocentričnu imigracijsku politiku i da je zamijeni jednom humanom i univerzalnom politikom u kojoj je svaki novi useljenik dobro došao, bez obzira na boju kože, vjerske razlike ili političko uvjerenje i etničko podrijetlo. Usvajanje nove politike useljenika doprinijelo je promjeni demografske slike Kanade, što najbolje potvrđuje podatak kako je od 25 milijuna stanovnika 1985. godine skoro 9,5 milijuna imalo dio obitelji koji nije bio francuskog ili engleskog podrijetla. Ovakav odnos ostao je do danas, možda čak i veći u korist Kanađana koji nemaju nikakve obiteljske korijene u francuskom ili engleskom posrijetlu. U odnosu na raniju politiku useljavanja, u vremenima kada je 80% useljenika dolazilo iz Europe ili zemalja s europskom baštinom, taj trend se danas promijenio, što se očituje u činjenici da 70% novih useljenika dolazi iz zemalja Azije, Afrike i Latinske Amerika, od toga 43% iz Azije.

Promjena useljeničke politike izazvala je kod mnogih Kanađana veliku bojazan da je zemlja u opasnosti izgubiti osjećaj nacionalnog identiteta. Velik kritičar multikulturne politike, sociolog Peter Li, mišljenja je da je ovaj strah nepotreban i ljudi se moraju direktno suočiti s ovim problemima, kako bi se odbacile lažne informacije. Nažalost, po njegovim riječima, „jedan dio opozicije jest protiv useljeničke politike koja se čuje u Kanadi i duboko je ukorijenjena u rasizam, i moramo se žestoko oduprijeti da se destruktivne snage ne prošire."[40] Otvorene diskusije i razgovori o ovoj temi, što se konstantno održavaju u javnim forumima, TV- i radioemisijama, uključujući razne agencije koje se bave useljeničkom problematikom,

---

[39] Ibid.

[40] Peter S. Li, *The racial Subtext in Canadas immigration Discourse*, Journal of International Migration and Integration, Winter 2001., Vol. 2, No. 1, University of Alberta, Canada, str. 77-97.

pružaju ministarstvu multikulturalizma i, općenito, cijeloj vladi, dragocjenu pomoć da se što veći broj useljenika uključi u izgradnju moderne države. Bez obzira na sve kritike politici multikulturalizma koje dolaze iz Kanade ili izvan nje, ipak mnoge zemlje u svijetu nastoje kopirati kanadski model u svojim zemljama. Multikulturalna politika u Kanadi ima velike pobornike u svijetu, poput bivšeg glavnog tajnika UN-a, Kofija Annana, i glavnog pjevača svjetski poznate pop-grupe U2, Bona, koji su izjavili kako svijet treba više Kanada. Jedan od najbogatijih ljudi na svijetu, Aga Khan, prepoznao je u Kanadi „najuspješnije pluralističko društvo na licu zemlje."[41]

Bez obzira na sve hvalospjeve koji dolaze izvana, mnogi ipak postavljaju otvoreno pitanje kakva je budućnost multikulturalne Kanade. Zemlja koja danas ima više od 30 milijuna stanovnika, od kojih golema većina živi u urbanim sredinama glavnih gradova, uključujući i useljenike, predstavlja drastičan odmak od prakse koja je postojala na početku dvadesetog stoljeća, kada su useljenici, većinom iz Europe, više-manje živjeli u ruralnim sredinama zapadne Kanade. Činjenica da u Kanadi, na osnovi popisa stanovništva iz 2001. godine, živi više od 200 etničkih skupina, koje govore više od 100 različitih jezika, potvrđuje multietičnost kanadskog društva. I pored činjenice da 90% Kanađana govori engleski ili francuski jezik kod kuće, ipak je broj onih čiji materinji jezik nije jedan od ova dva službena jezika Kanade porastao na 18%. Razlike koje postoje u strukturi kanadskog stanovništva doprinijele su rastu rasnih, vjerskih i jezičnih razlika, što potvrđuju i službeni podaci iz popisa kanadskog stanovništva iz 2001. godine. Kroz svoju povijest Kanađani su se u većini slučajeva poistovjećivali s katoličkom vjerom, 43%, i protestantskom vjerom, 29%. Broj Kanađana koji su se u zadnjem popisu stanovništva iz 2001. godine izjasnili da pripadaju Hindu, Sikh ili budističkoj vjeri naveliko je porastao.

I pored uspjeha kanadskog modela multikulturalizma, ipak se, po tvrdnjama nekih stručnjaka i znanstvenika koji su se specijalizirali za ovu tematiku, u zadnje vrijeme pojavljuju neki znakovi koji pozivaju na oprez i mogu ugroziti opstanak multikulturalizma. Na osnovi njihovih teorija pojavile su se tri velike poteškoće koje ozbiljno mogu ugroziti opstanak multikulturalizma. To su:

a) izazov za dvosmjernu politiku,

b) nespremnost da se raspravlja o vjeri,

[41] John Biles, Erin Tolley i Humera Ibrahim, *Does Canada Have a Multicultural Future?* U: Canadian Diversite, Vol. 4:1, Winter 2005., Hiver, Montreal, str. 23-28.

c) nelagodnost poradi složene strukture društva ili miješanjem različitih identiteta.[42]

Prvi izazov bazira se na teoriji da novi useljenici u Kanadu, kao i kanadska federalna vlada odnosno njezine različite institucije, moraju biti odgovorniji kako bi mogli promijeniti mišljenje i percepciju koju ima dio kanadske javnosti - da useljenici nisu dovoljno odgovorni i da se ne trude dovoljno kako bi se što brže i bezbolnije integrirali u kanadsko društvo. Kao i mnogi sociolozi, i u literaturi se objašnjenje za ovu pojavu vidi u tome što Kanada nema jedinstvenu kulturu, vjeru i jezik koji bi mogli homogenizirati zemlju. Zbog toga dolazi do sukoba civilizacija, do sukoba različitih kultura koje useljenici donose sa sobom u Kanadu i kanadske kulture.[43] Međutim, mnogi sociolozi odbacuju ovu teoriju, tvrdeći da Kanada kao i druge zemlje ima zajedničke vrijednosti koje se ogledaju u jednakosti, demokraciji, poštivanju i uvažavanju jednih prema drugima. Drugi argument kritičara koji odbacuju ovu teoriju bazira se na tvrdnji da je Kanada odbacila politiku agresivne asimilacije svojih useljenika i prihvatila politiku pregovaračke integracije. U stvarnosti to znači da Kanada omogućuje novim useljenicima da se integriraju u kanadsko društvo, bez potrebe da odbacuju svoje kulturne i druge vrijednosti ili pak da prihvate vrijednosti drugih Kanađana. Treći argument baziran je na tvrdnji kako se za mnoge društvene probleme nastale u Kanadi želi krivnju svaliti na leđa useljenika čije je podrijetlo sa Srednjeg Istoka ili pak iz muslimanskih zemalja.[44] Glavni je razlog da useljenici iz ovih dijelova svijeta imaju drukčije vrijednosti od kanadskog društva, što dovodi do sukoba civilizacija. S druge strane, kanadske institucije i kanadska vlada moraju promijeniti najnovije statističke podatke koji pokazuju da 47% novih useljenika živi ispod kanadske granice siromaštva. Isti podaci govore da pripadnici vidljivih manjina, a posebno crnci, imaju dvostruko veći postotak nezaposlenih od drugih Kanađana.

Bez obzira na sve ove i slične izazove s kojima je suočena moderna Kanada, zemlja ima budućnost iz više razloga. Prvo i najglavnije, mlade generacije Kanađana rođene su i educirane pod utjecajem multikulturalizma i svih razlika koje postoje u kanadskom društvu. Drugo, imajući u vidu broj pripadnika treće grupe, kojoj pripadaju mnogobrojne etničke skupine, njihove će se žalbe, primjedbe, a iznad svega konstruktivne ideje više uvažavati i primjenjivati u svim sferama kanadskog društva. Treće, što je možda najvažnije, Kanada

---

[42] Ibid, 23-28. John Biles i Humera Ibrahim, *Religious Diversity in Canada: In the Shadow of Christian Privilege*. U: Canadian Divesite, Vol. 4:3, Fall 2005., str. 67-70.

[43] Karen Mock, *Redefining Multiculturalism*. U: Canadian Diversite, Vol. 4:3, Fall 2005., str. 88-91; David Seljak, *Multiculturalism and Funding for Ontarios Islamic School*. U: Canadian Diversite, Vol. 4:3, Fall 2005., str. 63-66.

[44] Hussein Hamdani, Kamran Bhatti i Nabila Munawar, *Is the „War on Terrorism" a War on Religious Pluralism and Liberty in Canada?* U: Canadian Diversite, Vol. 4:3, Fall 2005., str. 83-88.

ulaže goleme napore, znanje i novac za promociju zemlje u kojoj vlada najveći mogući stupanj tolerancije, različitosti i prihvaćanja drugih, zemlje u kojoj nema nejednakosti i diskriminacije. Ove spomenute vrijednosti jesu srž kanadskog modela i nacionalnog identiteta na kojima je sagradena moderna Kanada.

Opširniji prikaz politike multikulturalizma u Kanadi potreban je kako bi se bolje razumio i objasnio položaj hrvatske etničke grupe u Kanadi. Hrvati su po dolasku u Kanadu dijelili sudbinu mnogih manje brojnih etničkih zajednica, napose onih iz jugoistočne Europe. Medutim, postojale su specifičnosti hrvatskog uključivanja u život Kanade, o čemu ćemo opširno govoriti u sljedećim poglavljima ove disertacije.

IV. DOSELJAVANJE HRVATA U KANADU

Povijest doseljavanja Hrvata u Kanadu može se pratiti već od sredine 15. stoljeća, kada se po prvi put u njezinoj povijesti spominje ime nekog Hrvata. Prilikom jedne ekspedicije koju su 1543. godine predvodili Jacques Cartier i Le Sieru de Roberval među članovima, „u grupi od 200 kolonista koji su plovili do Montreala bila su i dva mornara sa jadranske obale, jedan Givano Malogrudici (Malogrudić) iz Senja i Mario Masalarda iz Dubrovnika".[45] Mnogo uvjerljiviji dokaz o prisutnosti Hrvata u Kanadi iz tog vremena predstavlja dnevnik Samuela de Champlaina, koji je vodio ekspediciju do Arcadie 1605. i 1606. godine. U svom dnevniku on spominje rudara Jacquesa „porijeklom iz Sclavonie, čovjek koji je bio izvrstan poznavalac u potrazi za mineralima" i koji mu je mnogo pomogao u potrazi za plemenitim kovinama.[46] No, bez obzira na ove podatke, ipak kada govorimo o većem i organiziranijem naseljavanju Hrvata u Kanadu moramo početi od 19. stoljeća.

S početkom 1890. godine pa do 1914. godine traje prvi od ukupno tri migracijska vala doseljavanja Hrvata. Drugi je val između dva svjetska rata, točnije od 1918. do 1939. godine, i treći, najmasovniji, od završetka Drugoga svjetskog rata pa sve do danas. Glavni razlog iseljavanja Hrvata iz njihove domovine više-manje uvijek je bio produkt političkih previranja i gospodarske krize.

Prvi val hrvatskih doseljenika uglavnom su sačinjavali neoženjeni muškarci ili, u manjim postocima, muškarci koji su ostavili svoju obitelj s uvjerenjem da će u Kanadi ostati veoma kratko vrijeme i uštedjeti novac za podizanje i uzdržavanje obiteljskog imanja[47]. Bili su to ljudi koji su zbog teških političkih i ekonomskih prilika koje su vladale u to vrijeme u Europi, a naročito u Austro-Ugarskoj Monarhiji, napuštali svoje domove u potrazi za boljim životom. U periodu od 1873. do 1895. godine Europa je bila suočena s velikim padom cijena poljoprivrednih proizvoda, što se drastično odrazilo i na gospodarstvo Hrvatske.[48] Imajući u vidu da je Hrvatska u to vrijeme po europskim standardima pripadala krugu nerazvijenih zemalja, a poljoprivreda je bila glavni oslonac njezinog gospodarstva, nastala kriza je drastično utjecala na život hrvatskog seljaka. Uglavnom polupismeni hrvatski seljak više nije mogao živjeti od plodova svog rada, labavo ili nikako vezan za Austro-Ugarsku, u nemogućnosti da se prilagodi procesima industrijalizacije koji su zahvatili čitav svijet, on

---

[45] Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto 1982., str. 11.
[46] Ibid, str. 12.
[47] Ibid, str. 12., Nedo Pavešković, *The Croats in Canada*, University of Toronto Press, Toronto, 1970., str. 85.
[48] Prema: Dan Mrkitch, *A History of The Croat immigraton to Canada*, Sept. – Nov., 1970.

napušta svoj dom, svoje imanje. Suočena s velikom agrarnom krizom, Hrvatska, koja se uglavnom oslanjala na svoju poljoprivredu, nije mogla otvoriti nove mogućnosti, nova radna mjesta u teškoj industriji. Uza sve ove poteškoće Hrvatsku je, a osobito područje Dalmacije, pogodila tzv. „vinska klauzula", dok je u isto vrijeme u nekim drugim područjima Hrvatske, a posebno u Hercegovini „jedna trećina djece umrla zbog pomanjkanja hrane prije navršene dvije godine."[49] S druge strane, politički i ekonomski interes i prioritet Beča nije bio da pomogne gospodarskom oporavku Hrvatske, zbog jednostavnog razloga što je politika carskog dvora bila usmjerena prema spašavanju Monarhije koja se počela raspadati. Najbolji dokaz za to jest masovno izbjegavanje Hrvata da služe trogodišnji ili četverogodišnji vojni rok u austrijskoj vojsci.[50] Ovakav antidržavni stav hrvatskih vojnih obveznika prema služenju vojnog roka u mnogim slučajevima dovodio je do iseljavanja, što se očituje i u izjavi jednog hrvatskog doseljenika u Kanadu, koji je svoj antagonizam prema birokratima koji nadziru emigraciju izrazio riječima „jer agenti varalice jesu, samo za se napunjavaju kesu."[51] Svi spomenuti faktori doprinijeli su masovnom iseljavanju Hrvata. Međutim, važno je istaknuti da je proces industrijalizacije koji je zahvatio sjevernoamerički kontinent, a time i Kanadu, zahtijevao novu i brojniju radnu snagu. Potreba za snažnim, mladim i zdravim muškarcima, po mogućnosti polupismenim ili nepismenim, teškim radnicima koji će ubrzati ekonomski razvoj Kanade, doprinijela je tome da kanadske vlasti liberaliziraju imigracijske zakone koji će ubrzati i olakšati postupak dolaska u Kanadu. Zbog tog cilja u Kanadi se osniva North Atlantic Trading Company koja otvara svoje urede na teritoriju Austro-Ugarske Monarhije. Ova kompanija zajedno sa American Line (1885.), Belgija Red Star Line (1887.), The North German Lloyd (1894.), The Hamburg-American Line (1899.), The French Compagnie Generale Transatlantique (1900.), The Cunard Line (1908.) i The Canadian Pacific Railway (1908.) „u jednom trenutku zapošljavaju preko 600 agenata u svojim agencijama širom Austro-Ugarske monarhije čiji osnovni zadatak je reklamirati i organizirati iseljavanje u Kanadu."[52]

Prvi hrvatski doseljenici u Kanadu doselili su se krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća, i to uglavnom na obalu Pacifika, u područje British Columbia. Na osnovi

---

[49] Marijan Kružić, *Hrvati u Kanadi*, Hrvatski radnički kalendar, Izdanje Slobodna misao, Kanada, str. 36.

[50] Prema: Zlata Godler, *Croatia to Canada migration between the wars: Immigration and socialization* (neobjavljena doktorska disertacija, University of Toronto, 1980., str. 1-10; Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, Zagreb, Matica Hrvatska, 1968; Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto 1982.

[51] Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto, 1982., str. 14.

[52] Zlata Godler, *Croatia to Canada migration between the Wars: Immigration and socialization*, neobjavljena doktorska radnja, University of Toronto, 1980., str. 48.

neslužbenih statističkih podataka, u to vrijeme doselilo se u Kanadu između 6000 i 10.000 Hrvata, većinom bez stalne adrese. U većini slučajeva samci, slušajući mitove o američkom Eldoradu, veoma često su se selili iz jednog naselja u drugo, iz SAD-a u Kanadu i obrnuto. Prvi stalni hrvatski useljenik u Kanadu bio je šesnaestogodišnji mladić po imenu George, koji je 1872. godine odlučio napustiti svoj brod i ostati na obali.[53] Nekoliko godina kasnije njemu se u Vancouveru pridružuje nekoliko njegovih mještana, koji se ubrzo vraćaju doma, jer se nisu mogli prilagoditi surovom načinu života. Međutim, jedan od povratnika u domovinu, imenom Antun Vitalić, sa svojom se obitelji ponovno vraća 1890. godine u Vancouver, gdje još i danas žive njegovi potomci.[54] Uskoro u Kanadu dolazi nekoliko hrvatskih obitelji koje se naseljavaju u Wellingtonu, Ladysmithu i Cumberlandu. Proces naseljavanja Hrvata u Kanadu nastavlja se i postupno se formiraju nova hrvatska naselja. Treba istaknuti da jedan broj Hrvata napušta SAD i doseljava se u Kanadu. Hrvatske izbjeglice iz Calumeta (Michigan) osnovale su svoje malo naselje u Duck Lake, pokrajina Saskatchewan. Na području Kenanston, Hanley, Saskatoon, hrvatska naselja organiziraju došljaci iz američkih država Kansas i Oklahoma, dok je naseljavanje poluotoka Niagara kod Wellanda povezano s Hrvatima Pittsburgha.[55] Nakon što se 1907. godine formira hrvatska zajednica u Wellandu, formiraju se hrvatske zajednice i u drugim dijelovima pokrajine Ontario, i to u Schumacheru 1908. godine, Hamiltonu 1910. godine, u Sault Ste Marie i Port Arthuru.[56]

Život Hrvata u Kanadi prije Prvoga svjetskog rata bio je vrlo težak, bila je to borba za fizički i psihički opstanak. Kulturni šok koji su doživjeli po svom dolasku u novu sredinu, većinom nepismeni ili s par razreda škole, bez ikakvog kulturnog, vjerskog ili društvenog života, u nemogućnosti da formiraju nacionalni identitet zbog malobrojnosti i činjenice da je većina njih došla u Kanadu da zaradi i uštedi što više novca kako bi se brzo vratili svojim kućama, samo su neki od problema s kojima su bili suočeni. Otvoreni rasizam i predrasude prema Hrvatima, i općenito useljenicima iz jugoistočne Europe, koji je u to vrijeme vladao u Kanadi najbolje se očituje kroz riječi utjecajnog kanadskog političara toga vremena, Jamesa S. Woodswortha, koji je 1908. godine napisao: „Mi trebamo više naše vlastite krvi, kako

[53] Nedo Pavešković, *The Croats in Canada*, University of Toronto, 1970., str. 123.
[54] Prema: Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto, 1982.
[55] Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto 1982., str. 60-62.
[56] Ibid, str. 29.

bismo pomogli da se u Kanadi zadrži britanska tradicija i izgradi (oblikuje) nadolazeće strance u odane britanske podanike."[57]

Početak Prvoga svjetskog rata zaustavio je useljavanje Hrvata u Kanadu, i trebat će proći nekoliko godina od njegova završetka da se Hrvati ponovno počnu useljavati u Kanadu. Činjenica da je Hrvatska u sklopu Austro-Ugarske Monarhije bila na suprotnoj ratnoj strani od Kanade drastično je otežala ionako težak život hrvatskih emigranata u Kanadi. Nepovjerenje prema svim pripadnicima naroda čije su države bile na suprotnoj strani, uz otvoreni rasizam koji je vladao u kanadskom društvu prema strancima, doprinijelo je da su kanadske vlasti dale velik broj Hrvata zatvoriti u zatvore ili ih pak smjestiti u otvorene koncentracijske logore.[58]

Točan broj Hrvata koji su se u prvom valu doselili u Kanadu veoma je teško odrediti, iz više razloga. Kao prvo, pomanjkanje stručne literature, ali i pogreške kanadskih statističkih podataka u kojima su mnogi Hrvati upisani kao „Austrijanci", „Mađari", „Talijani" i drugo. Razlog tome leži u činjenici da su u većini slučajeva Hrvati bili polupismeni i nisu znali engleski jezik. Ipak, na osnovi materinskog jezika i nekih drugih faktora u tablici etničkog podrijetla imigranata za period od 1900. do 1965. godine, što je publicirano u brošuri B.C.B Commission, 4th Volume, na stranici 238 do 244, stoji da se u periodu između 1850. i 1900. godine u Kanadu uselilo 6.000 Hrvata, a između 1900. i 1914. godine 17.805 Jugoslavena, od kojih je 12.000 Hrvata.

Da bi se Hrvati nakon završetka Prvoga svjetskog rata ponovno mogli useljavati, trebat će proći nekoliko godina. Glavni razlog za to leži u činjenici da su Hrvati pripadali tzv. grupi nepoželjnih useljenika, ponajviše zbog ratnog neprijateljstva između Kanade i Austro-Ugarske Monarhije, u sklopu koje se nalazila i Hrvatska. Proces oporavka kanadskog gospodarstva i nagla industrijalizacija zahtijevli su brojnu i jeftinu radnu snagu, poradi čega je kanadska vlada bila prisiljena ponovno liberalizirati svoju imigracijsku politiku. Nasuprot ovim potrebama kanadskog gospodarstva, političke i ekonomske prilike u Hrvatskoj drastično su se promijenile, opet na štetu njezinog stanovništva, osobito onog ruralnog. Uspostavom nove državne tvorevine, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, zamišljene kao državne zajednice triju ravnopravnih „bratskih" naroda, politički, ekonomski i nacionalni položaj Hrvata iznova se pogoršao. Naime odmah nakon osnivanja, državnu su vlast, kako izvršnu

---

[57] Harry Herman, *Ethnicity and Occupation – Comparative analysis of the occupational choices of Croatians and Macedonian immigrant to Ontario (Canada)*, Unpublished Doctoral Disertation, University of Toronto, 1978., str. 259; Dan Mrkitch, *A History of the Croat immigration to Canada*, Septembar – Novembar 1970.

[58] Prema: Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto, 1982., str. 81.

tako i zakonodavnu, preuzeli u svoje ruke Srbi. Koristeći vojsku i policijski aparat, čiji je vrh također bio u njihovim rukama, uveli su strahovladu. Uz ovakav način vladavine, u nemogućnosti da razvije svoje gospodarstvo, ubrzo nakon njezinog osnivanja 1918. godine postalo je jasno da nova država nema budućnost. U državi dolazi do političke i gospodarske krize, koja kulminira uvođenjem diktature. Normalno je da se u ovakvim okolnostima Slovenci, a još više Hrvati, nisu mogli identificirati s novom državom. Gubitak dijela državnog teritorija od Italije doprinijet će masovnom iseljavanju Hrvata iz Istre, grada Rijeke, Zadra i nekih otoka. Političkoj nestabilnosti u državi doprinijet će atentat na hrvatskog narodnog tribuna, predsjednika Hrvatske seljačke stranke, Stjepana Radića i njegove drugove u beogradskoj skupštini. To će još više radikalizirati stanje u državi. Kao i u prvom valu masovnog iseljavanja Hrvata prouzrokovanom nestabilnim političkim i gospodarskim prilikama u zemlji, tako će i u drugom valu isti problemi biti glavni razlog iseljavanja. U periodu između 1921. i 1931. godine u Kanadu se iselilo ukupno 28.400 Jugoslavena, od kojih su 14.628 bili Hrvati.

Tablica 1. Jugoslavenski iseljenici u Kanadu između 1921. i 1931.

Godina	Jugoslaveni	Hrvati
1921.	87	-
1922.	179	93
1923.	717	371
1924.	976	1021
1925.	2487	1286
1926.	4998	2719
1927.	4656	2142
1928.	5921	3423
1929.	4030	1682
1930.	2745	1576
1931.	604	315 [59]

[59] Anthony Rasporich, *For a better life - A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto, 1982., str. 69; Zlata Golden, *Croatia to Canada, Immigration between the wars, Immigration and socialization*, neobjavljena doktorska disertacija, University of Toronto, 1980., IV. poglavlje, str. 6; Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1968., Tablica 4, str. 54.

Na osnovi službenih jugoslavenskih statističkih podataka u periodu između 1918. i 1928. godine u Kanadu se iselilo „10.204 osobe iz Hrvatske i Slavonije i 429 osoba iz Dalmacije."[60] Kada se ovim brojkama hrvatskih useljenika koji su se iz domovine uselili u Kanadu nadoda i broj Hrvata koji su se izmedu 1917. i 1928. godine doselili u Kanadu iz SAD-a, onda ukupan broj doseljenih Hrvata u Kanadu uglavnom odgovara službenim kanadskim statističkim podacima koji pokazuju da se oko 15.000 Hrvata doselilo u Kanadu u drugom migracijskom valu.

Tablica 2. Američki gradani različitih narodnosti koji su se uselili u Kanadu između 1917. i 1928.

Godina	**Broj**
1917.	61.409
1918.	71.324
1919.	40.736
1920.	49.717
1921.	48.169
1922.	24.412
1923.	22.039
1924.	20.655
1925.	17.364
1926.	20.088
1927.	21.025 [61]

Zbog nastale velike svjetske ekonomske krize, Kanda je uvela restrikcijske mjere koje su umnogome ograničile doseljavanje novih useljenika, što je uvjetovalo da se broj hrvatskih useljenika u Kanadi nakon 1931. godine drastično smanjio. Na osnovi proizvoljnih kanadskih statističkih podataka broj useljenih Hrvata prije početka Drugoga svjetskog rata povećao se na oko 15.000 osoba.[62]

Glavna karakteristika drugog migracijskog vala hrvatskih useljenika u Kanadu očituje se ponajprije u tome što su se oni počeli međusobno povezivati. Diljem Kanade, a najviše u pokrajinama Ontario, Saskatchawan i British Columbia, formiraju se hrvatske zajednice.

---

[60] Arthur Benko Grade, *Migraciona Enciklopedija*, Svezak I., Kanada, Zagreb, 1930., str. 20-22.
[61] Ibid.
[62] Ibid.

Značenje međusobnog povezivanja i osnivanja hrvatskih zajednica posebno je došlo do velikog izražaja u doba depresije. U vrijeme kada mnogi Hrvati gube posao, postaju beskućnici i bore se za goli život, hrvatska solidarnost dolazi do punog izražaja. Mnoge hrvatske obitelji otvaraju vrata svojih domova i pružaju različite vrste pomoći ugroženim sunarodnjacima. Da apsurd bude veći, u takvim teškim životnim okolnostima dolazi do procvata u društvenim, kulturnim i socijalnim aktivnostima. Grade se prvi hrvatski domovi, poput onog u Sudburyju, koji je službeno otvoren 1934. godine, osnivaju se tamburaški zborovi u Schumacheru i Sudburyju 30-ih godina prošlog stoljeća. U Hamiltonu se osnivaju čak tri tamburaška zbora. Ovakva aktivnost Hrvata nije ostala nezapažena od Kanađana, što svjedoči članak koji je izašao u novinama „Free Press" u Winnipegu. U izdanju od 5. prosinca 1930. godine izlazi velik članak u kojem se izvještava o nastupu hrvatskog kola i tamburice u Playhouse i Theatre.[63] Također, u Winnipegu tih godina počinje izlaziti tjednik „Hrvatski glas", koji će izlaziti više od 50 godina. Interesantno je spomenuti da u životu hrvatskih zajednica, kako u tamburaškim i pjevačkim zborovima, tako i u političkim strankama poput Hrvatske seljačke stranke, aktivno sudjeluju i druge generacije Hrvata rođenih u Kanadi.[64]

Analizirajući glavne karakteristike hrvatskih doseljenika pripadnika drugog vala, uočava se da oni imaju velike sličnosti s onima iz prvog vala. Naime možemo konstatirati da ih golema većina potječe sa sela, da pripadaju jeftinoj radnoj snazi koja je radila najteže fizičke poslove u Kanadi. Veoma su rijetki primjeri visokoškolovanih pojedinaca. Zato formiranje hrvatskih zajednica, osnivanje raznih kulturnih i političkih i drugih društava dobiva još veću težinu.

Za razliku od prva dva migracijska vala u kojima je većina Hrvata koji su se uselili u Kanadu bila seljačkog podrijetla, polupismeni, a u mnogim slučajevima nepismeni, treći val doseljenika iz Hrvatske bio je obrazovaniji i urbanog podrijetla.[65] Svakako, politička, gospodarska i društvena klima koja je vladala u Kanadi nakon Drugoga svjetskog rata pružala je više mogućnosti novim doseljenicima, uključujući i novodošle Hrvate, da se brže integriraju u kanadsko društvo i da ostvare svoje osobne ciljeve. Jedan od glavnih razloga, osim političke i gospodarske krize - koja je doprinijela velikom „odlasku mozgova" iz Hrvatske početkom i krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća, svakako je bila liberalizacija migracijske politike Kanade. Da bi ubrzali proces useljavanja, da bi taj proces odabira i

---

[63] Ivan Čizmić, Marin Sopta i Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska – Povijest iseljene Hrvatske*, Golden marketing Tehnička knjiga, Zagreb, 2004., str. 131.

[64] Ibid.

[65] Ibid; Zlata Godler, *Croatia to Canada, Immigration between the wars, Immigration and socialization*, neobjavljena doktorska disertacija, University of Toronto, 1980.

davanja ulaznih i radnih viza potencijalnim useljenicima bio što pravedniji, brži i efikasniji, kanadske vlasti su u jesen 1920. godine otvorile urede u glavnim europskim lukama. U uredima je uspostavljen sistem intervjuiranja potencijalnih emigranata, koji je funkcionirao do početka Drugoga svjetskog rata. Cijeli sistem je funkcionirao tako da je Kanada poslala imigracijskog agenta i liječnika u dotične urede, u kojima su budući potencijalni useljenici u Kanadu morali dobiti vizu prije putovanja u zemlju. Na taj način izbjegla su se dugačka putovanja i mogućnost da potencijalni useljenici budu odbijeni nedobivanjem vize u Kanadi. Ovaj sistem koji je poznat kao „kvota sistem" i danas efikasno funkcionira.[66]

U trećem migracijskom valu bile su tri faze doseljenja Hrvata u Kanadu. Prva faza, od 1946. do 1955. godine, vrijeme je kada su većina hrvatskih useljenika politički emigranti ili građani pobjegli pred komunističkim vlastima. Druga faza zbila se između 1956. i 1967. godine, kada se veliki broj Hrvata, pretežno iz Istre doseljava u Kanadu. Treća faza, poslije 1967. godine, karakteristična je po tome što velik broj hrvatskih useljenika dolazi u Kanadu direktno iz domovine, s jugoslavenskim putovnicama.[67] Jedno je vrijeme jugoslavenski državni vrh zbog ekonomske krize liberalizirao proces dobivanja putovnica i mogućnost putovanja izvan zemlje. Drugi važan razlog koji je pridonio da se velik broj Hrvata uselio u Kanadu jest vrijeme „hrvatskog proljeća". Bilo je to vrijeme kada su deseci tisuća hrvatskih intelektualaca, visokoškolovanih i obrazovanih ljudi, napose studenata, bili prisiljeni otputovati u zapadne demokratske zemlje u potrazi za boljim životom i općenito, u potrazi za radom.

Neupitno je da je treći val umnogome promijenio statističke podatke o ukupnom broju Hrvata u Kanadi. Jedna od ozbiljnih zapreka da se ustanovi točan broj Hrvata u Kanadi, posebno prije 1990. godine, bila je utemeljena na strahu Hrvata od represije jugoslavenskih vlasti da se prilikom službenog popisa stanovništva u Kanadi izjasne Hrvatima. Bez obzira na ove kao i neke druge objektivne razloge, ipak „na osnovi statističkih podataka u Kanadi je 1944. godine bilo oko 18 tisuća Hrvata, 1956. godine blizu 25 tisuća, da bi se u prvih deset mjeseci 1957. godine taj broj povećao za deset tisuća. U službenom popisu stanovništva Kanade iz 1971. godine od 104.000 tisuće Kanađana koji su se izjasnili da su jugoslavenskog

[66] Prema: Ivan Čizmić, *Doseljavanje, struktura i položaj naših iseljenika u prekomorske zemlje*, svezak 5, Centar za istraživanje migracija, Zagreb.
[67] Ivan Čizmić, *Doseljavanje, struktura i položaj naših iseljenika u prekomorske zemlje*, svezak V, Centar za istraživanje migracija, Zagreb, 1976., str. 124.

podrijetla samo 23.800 u popisu 1971. godine te 33.000 1981. godine izjasnilo se Hrvatima, no zasigurno se može utvrditi da je od 104.000 najmanje 65.000 do 70.000 Hrvata."[68]

Nema uopće dvojbe da su Hrvati koji su se uselili u Kanadu u trećem valu bili svjesni svog nacionalnog i kulturnog identiteta. Izgradnja novih domova, crkava, hrvatskih nogometnih i drugih sportskih klubova diljem Kanade, otvaranje knjižnica u kojima su se mogle posuditi knjige najpoznatijih hrvatskih pisaca, osnivanje niza političkih društava kao i veća aktivnost u društvenom životu Kanade, posebno u sportu i kanadskoj politici, umnogome su doprinijeli velikoj afirmaciji hrvatskog imena u Kanadi. Hrvatski useljenici koji su došli u Kanadu nakon Drugoga svjetskog rata uglavnom su se doselili u Toronto i općenito u gradove južnog Ontarija te u gradove Vancouver, Edmonton i Calgary.[69] Koncentracija Hrvata u ovim gradovima doprinosila je velikom rastu hrvatskih zajednica. Društveni i kulturni život u njima postaje mnogo aktivniji, raznovrsniji, što doprinosi buđenju osjećaja pripadnosti hrvatskoj etničkoj zajednici kod druge, pa i treće generacije. Za razliku od Hrvata iz prva dva imigracijska vala, velik postotak Hrvata koji se uselio u trećem valu imao je visokoškolsko obrazovanje, s fakultetskim ili stručnim diplomama. Proces integracije u kanadsko društvo zbog ove je činjenice za njih umnogome bio lakši i bezbolniji ako se usporedi s njihovim zemljacima iz prethodna dva vala.[70] Također, sama činjenica da su već u nekoliko gradova diljem Kanade osnovane hrvatske zajednice, mnogima je emocionalno bila oslonac, posebno u prvim danima dolaska na kanadsko tlo. Ovaj podatak najbolje je došao do izražaja po završetku Drugoga svjetskog rata. Naime poradi velike krize s kojom je porušena Europa bila suočena zbog ratnih stradavanja, Kanada je otvorila svoje granice za nove imigrante. Prvi hrvatski useljenici poslije Drugoga svjetskog rata u Kanadu uglavnom su bili političke izbjeglice, bivši dužnosnici i vojnici poražene Nezavisne Države Hrvatske. Po svom dolasku u Kanadu oni su se odmah uključili u život hrvatske zajednice, u početku veoma suzdržano i polako, a kasnije organizirano i u velikom broju. Naime zbog velikih političkih razlika u odnosu na politiku u domovinu, Hrvati starosjedioci, uglavnom pripadnici HSS-a, s velikom dozom antagonizma, čak i otvorenom netrpeljivošću tretirali su nove hrvatske useljenike.[71] Svakako, različito gledanje na kanadsku sredinu i činjenica da su se starosjedioci već donekle adaptirali na kanadski način života, samo su još više doprinijeli širenju nerazumijevanja između ovih dviju grupa Hrvata. Tek nekoliko godina kasnije, nakon što su se donekle uspjeli

---

[68] Anthony Rasporich, *Tri pokoljenja hrvatskih doseljenika u Kanadu* – *Dubrovnik*, Časopis za književnost i znanost, Godište III, 1972., Broj 5, Izdavač Matica hrvatska, Ogranak Dubrovnik, str. 202.

[69] Ibid.

[70] Ibid., Dan Mrkitch, *A history of the Croat immigration to Canada*, Septembar – Novembar, 1970.

[71] Dr. Juraj Krnjević, *Emigracija prema domovini i iseljenoj Hrvatskoj*, Hrvatski Glas, Winnipeg, 25. 8. 1958.

prilagoditi i upoznati kanadski način života, Hrvati koji su došli nakon rata osnivaju svoje političke organizacije, folklorna i sportska društva. Osnivaju Ujedinjene Hrvate Kanade, Hrvatski narodni otpor, Hrvatsku republikansku stranku, Hrvatski oslobodilački pokret. Osnivanjem ovih političkih organizacija, koje su uredno prijavljene i registrirane kod kanadskih vlasti, život u hrvatskim zajednicama postaje dinamičniji. Sukobi, javne rasprave i otvorene optužbe, osobito između predstavnika Hrvatske seljačke stranke i Ujedinjenih Hrvata Kanade, uglavnom bazirane i na ideološkim razlikama i suprotnim interpretacijama ratnih zbivanja u domovini, doprinosili su često političkoj netrpeljivosti među Hrvatima diljem Kanade. Međutim, kroz sve te razmirice, javne rasprave i optužbe jednih i drugih, rasla je politička kultura, razvijala se kultura dijaloga i tolerancije, bez obzira na različita stajališta. Bilo je to vrijeme učenja demokracije kroz praksu.

U drugoj fazi trećeg vala useljavanja, koji traje od 1956. do 1967. godine, dolazi do promjena kod hrvatskih useljenika. Umjesto političkih emigranata koji su uglavnom karakterizirali prethodnu fazu, u drugoj fazi u Kanadu u većini slučajeva dolaze ekonomski imigranti. Većina Hrvata iz ove skupine dolazi u Kanadu s jednim ciljem - da se zaposle, ako je moguće, u svojoj struci i da ostanu sa svojim obiteljima stalno živjeti u Kanadi. Ovo je jedna od važnih razlika između onih Hrvata koji su se odselili u prekooceanske zemlje i onih koji su odlučili ostati u zapadnim zemljama Europe, gdje su uglavnom radili kao radnici na privremenom radu.[72]

Iako je Kanada imala reputaciju useljeničke zemlje s otvorenim granicama, koja je rado prihvaćala nove useljenike sa svih strana svijeta, ipak je ona od svog samog osnutka uvijek vodila selektivnu politiku doseljavanja. Opće je poznata stvar da je Kanada favorizirala useljenike iz Europe, na prvom mjestu iz Ujedinjenog Kraljevstva, zatim iz nordijskih zemalja, zemalja Mediterana, a tek onda useljenike iz jugoistočne Europe. 1959. godine kanadski ministar imigracije, Ellen Fairclough, povukao je zabranu useljavanja iz zemalja koje prethodno nisu bile poželjne. Već 1960. godine došlo je 3.517 useljenika iz Jugoslavije, od koji su polovicu činili Hrvati. Na osnovi službenog popisa stanovništva iz 1961. godine u Kanadi je 1951. godine bilo 21.404 Jugoslavena, a 1961. godine 68.587 Jugoslavena. Od ovog broja njih 51.224 imalo je kanadsko državljanstvo, a 17.363 bili su građani Jugoslavije. Između ostalih informacija na osnovi popisa stanovništva iz 1961. godine doznajemo da se četiri petine od spomenutih imigranata smjestilo u gradove i da su većinom po zanimanju bili

[72] Prema: Alan Szuch, *Croatian Canadian Papers Series 66*, Inventory of the Multicultural History Society of Ontario, Papers F 1405, Archives of Ontario, Novembar 1990.

radnici.[73] Na osnovi službenih statističkih podataka koje su 1965. godine objavile kanadske pokrajine, više od polovine Jugoslavena, od njih golema većina Hrvata, živjeli su u Ontariju, uglavnom na metropolitanskom području Toronta i Hamiltona.[74]

Statistički podaci pokazuju da su Hrvati živjeli i u pokrajinama, i to: Newfoundland 11, Prince Edward Island 4, Nova Scotia 380, New Brunswick 5.577, Ontario 43.564, Manitoba 2.248, Saskatchewan 2.420, Alberta 5.329, Yukon 211 i North West Territory 58.[75] Treba istaknuti da u ovim podacima nedostaje broj useljenika koji žive u Quebecu. Dolaskom oko tisuću Hrvata u prvoj fazi trećeg vala, u periodu od 1947. do 1951. godine, i više od trideset tisuća u drugoj fazi, u vremenskom razdoblju od 1956. do 1967. godine, drastično se mijenja slika hrvatskih zajednica u Kanadi.[76]

Za razliku od useljenika iz starijih etapa doseljavanja, koji se uglavnom organiziraju oko Hrvatske bratske zajednice i Hrvatske seljačke stranke, novi useljenici organiziraju nove stranke, sportske klubove, radioprograme i druga društva. Nema uopće dvojbe da stara i nova generacija iseljenika u hrvatskim zajednicama ima veoma malo zajedničkog kada je u pitanju društveni život. Zbog veće socijalne mobilnosti novih imigranata, hrvatske zajednice, poput onih u Calgaryju ili Edmontonu, postaju mnogo brojnije, a time i društveni život u njima dinamičniji i raznovrsniji. Od druge polovice šezdesetih godina prošlog stoljeća pa nadalje hrvatski poduzetnici, osobito u građevinarstvu, počinju igrati važnu ulogu u afirmaciji hrvatskih zajednica, a osobito u provincijama Ontario i British Columbia. Imena Duška Bezića, Johna Zdunića, Dinka Mandarića, Bože Jurića, Mladena Zorkina i drugih postaju sinonim kvalitetne i brze izgradnje kuća, trgovačkih centara i nebodera. Osim u građevinarstvu, Hrvati ostavljaju velik trag u ribarskoj industriji, posebno u provinciji British Columbia. Osim u ribarstvu Hrvati British Columbije veoma su aktivni u društveno-političkom životu Kanade. U ribarskoj uniji British Columbije Hrvati igraju veoma značajnu ulogu. Kada je u pitanju politički angažman, treba posebno istaknuti primjer Davida Stupića, pripadnika druge generacije Hrvata, koji je prvo kao član Nove Demokratske Stranke izabran u zakonodavno tijelo British Columbije 1963. godine, zatim 1975. godine postaje član

[73] Alan Szuch, *Croatian Canadian Papers-Series 66*, Inventory of the Multicultural History Society of Ontario Papers F 1405, Archives of Ontario, Novembar 1990., str. 54; Dan Mrkitch, *A History of the Croat immigration to Canada*, Septembar Novembar 1970., str. 25.

[74] Ibid.

[75] Ibid, str. 26.

[76] Ibid.

provincijske vlade i na kraju kao prvi Hrvat u povijesti Kanade biva izabran 1988. godine u kanadski parlament.[77]

Najveći priljev Hrvata u Kanadu zbiva se u trećem valu doseljavanja, koji počinje u drugoj polovici 1960-ih godina i traje sve do danas. Kao i u prethodna dva vala, tako i u trećem migracijskom valu, Hrvati napuštaju domovinu zbog političkih i ekonomskih razloga. U nemogućnosti da riješi političku a još više ekonomsku krizu, jugoslavenski državni vrh odlučuje krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća liberalizirati svoj režim izdavanja putovnica i viza. Ovu promjenu zakona koriste stotine i stotine tisuća Hrvata, posebno iz siromašnih i zapuštenih krajeva zapadne Hercegovine, Imotske i Sinjske krajine kao i Tomislavgrada i Livna, koji odlaze na privremeni rad u zemlje zapadne Europe, većinom u bivšu Zapadnu Njemačku. Mnogi od tih radnika koriste priliku i masovno se iseljavaju u prekomorske zemlje, većinom u SAD, Kanadu i Australiju. Drugi razlog koji je pridonio velikom odlasku Hrvata iz domovine u tom razdoblju jesu politička previranja u domovini 70-ih godina dvadesetog stoljeća.[78] Zatvaranjem, političkim progonom i smjenom liberalnog vodstva Centralnog komiteta Saveza Komunista Hrvatske, tisuće direktora poduzeća, sveučilišnih profesora, nastavnika i profesora kao i studenata preko noći gubi sva građanska prava i ostaju bez posla. U nemogućnosti da nađu posao, napuštaju domovinu da bi preživjeli i omogućili svojim obiteljima bolji život. Mnogi od Hrvata koji u tom razdoblju napuštaju domovinu, useljavaju se u Kanadu. Na osnovi neslužbenih kanadskih statističkih podataka, u periodu od nekoliko godina, sve do 1974. godine, samo u provinciju Ontario doselilo se blizu dvadeset tisuća Hrvata.[79] Većina od njih bili su visokoobrazovani i stručni ljudi koji preferiraju urbani način života, i stoga se odlučuju za život u gradovima, uglavnom u Torontu i južnom Ontariju. Na osnovi službenog popisa kanadskog stanovništva iz 2006. godine može se jasno vidjeti da Hrvati najviše žive u velikim gradovima, što je prikazano u sljedećoj tablici.

[77] Prema: Anthony Rasporich, *For a better life - A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto, 1982.
[78] Prema: Harry Vjekoslav Herman, *A New Hart - Novo Ognjište. The Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988.
[79] Ibid

provincijske vlade i na kraju kao prvi Hrvat u povijesti Kanade biva izabran 1988. godine u kanadski parlament.[77]

Najveći priljev Hrvata u Kanadu zbiva se u trećem valu doseljavanja, koji počinje u drugoj polovici 1960-ih godina i traje sve do danas. Kao i u prethodna dva vala, tako i u trećem migracijskom valu, Hrvati napuštaju domovinu zbog političkih i ekonomskih razloga. U nemogućnosti da riješi političku a još više ekonomsku krizu, jugoslavenski državni vrh odlučuje krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća liberalizirati svoj režim izdavanja putovnica i viza. Ovu promjenu zakona koriste stotine i stotine tisuća Hrvata, posebno iz siromašnih i zapuštenih krajeva zapadne Hercegovine, Imotske i Sinjske krajine kao i Tomislavgrada i Livna, koji odlaze na privremeni rad u zemlje zapadne Europe, većinom u bivšu Zapadnu Njemačku. Mnogi od tih radnika koriste priliku i masovno se iseljavaju u prekomorske zemlje, većinom u SAD, Kanadu i Australiju. Drugi razlog koji je pridonio velikom odlasku Hrvata iz domovine u tom razdoblju jesu politička previranja u domovini 70-ih godina dvadesetog stoljeća.[78] Zatvaranjem, političkim progonom i smjenom liberalnog vodstva Centralnog komiteta Saveza Komunista Hrvatske, tisuće direktora poduzeća, sveučilišnih profesora, nastavnika i profesora kao i studenata preko noći gubi sva građanska prava i ostaju bez posla. U nemogućnosti da nađu posao, napuštaju domovinu da bi preživjeli i omogućili svojim obiteljima bolji život. Mnogi od Hrvata koji u tom razdoblju napuštaju domovinu, useljavaju se u Kanadu. Na osnovi neslužbenih kanadskih statističkih podataka, u periodu od nekoliko godina, sve do 1974. godine, samo u provinciju Ontario doselilo se blizu dvadeset tisuća Hrvata.[79] Većina od njih bili su visokoobrazovani i stručni ljudi koji preferiraju urbani način života, i stoga se odlučuju za život u gradovima, uglavnom u Torontu i južnom Ontariju. Na osnovi službenog popisa kanadskog stanovništva iz 2006. godine može se jasno vidjeti da Hrvati najviše žive u velikim gradovima, što je prikazano u sljedećoj tablici.

[77] Prema: Anthony Rasporich, *For a better life – A History of Croatians in Canada*, McClelland and Stewart, Toronto, 1982.
[78] Prema: Harry Vjekoslav Herman, *A New Hart – Novo Ognjište. The Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988.
[79] Ibid.

Teritorij						
		0,5%	62.325	0,6%	71.380	0,6%
Ontario	56.395	0,4%	16.290	0,4%	18.380	0,5%
British Columbia	13.315	0,2%	8.570	0,3%	9.650	0,3%
Alberta	6.615	0,1%	4.360	0,1%	5.330	0,1%
Quebeck	3.605	0,2%	2.685	0,2%	2.875	0,3%
Manitoba	2.055	0,2%	1.710	0,2%	1.670	0,2%
Saskatchewan	1.700	0,1%	625	0,1%	655	0,1%
Nova Scotia	470	0,0%	195	0,0%	285	0,0%
New Brunswick	180	0,0%	290	0,0%	220	0,0%
Ostalih 5 prov./ter.	160	0,3%	97.045	0,3%	110.880	0,3%
Ukupno	84.515					

[81]

[80] Dinko Marin, *Statistička analiza Hrvatske zajednice u Kanadi*, Hrvatski iseljenički zbornik 2010. godine, Hrvatska Matica iseljenika, Zagreb, 2010., str. 136-137.

[81] Ibid.

Tablica 3. Broj Hrvata u glavnim gradovima Kanade na osnovi službenog popisa kanadskog stanovništva iz 2006. godine

Toronto	11.905	Ili u postocima	0,5%
Mississauga	9.655		1,5%
Hamilton	9.605		1,9%
Calgary	4.145		0,4%
Oakville	3.360		2,0%
Vancouver	3.095		0,5%
Windsor	2.870		1,3%
Edmonton	2.585		0,4%
Ottawa	2.500		0,3%
Kitchener	2.405		1,2%
Winnipeg	2.340		0,4%
Montreal	2.120		0,1%

Ukupno u ovih dvanaest gradova živi 58.585 Hrvata ili 51% svih Hrvata u Kanadi. Na osnovi dostupnih podataka objavljenih u posljednjem popisu stanovništva iz 2006. godine, u Kanadi živi 110.880 osoba, koje su se u popisu stanovništva upisale kao Hrvati. U usporedbi s 1996. godinom, kada se 84.515 osoba izjasnilo Hrvatima, ili 2001. godinom, kada se 97.045 osoba izjasnilo Hrvatima, u popisu stanovništva iz 2006. godine imamo porast od blizu petnaest tisuća osoba koje su se izjasnile kao Hrvati. Broj Hrvata i njihov udio u ukupnom stanovništvu kanadskih provincija i teritorija 1996., 2001. i 2006. godine sljedeći je:

Tablica 4. Razlike u broju Hrvata koji žive u kanadskim provincijama na osnovi službenog popisa kanadskog stanovništva iz 1996., 2001. i 2006. godine

Provincija/ Teritorij	**1996.**	**% uk. st.**	**2001.**	**% uk. st.**	**2006.**	**% uk. st.**
Ontario	56.395	0,5%	62.325	0,6%	71.380	0,6%
British Columbia	13.315	0,4%	16.290	0,4%	18.380	0,5%
Alberta	6.615	0,2%	8.570	0,3%	9.650	0,3%
Quebeck	3.605	0,1%	4.360	0,1%	5.330	0,1%
Manitoba	2.055	0,2%	2.685	0,2%	2.875	0,3%
Saskatchewan	1.700	0,2%	1.710	0,2%	1.670	0,2%
Nova Scotia	470	0,1%	625	0,1%	655	0,1%
New Brunswick	180	0,0%	195	0,0%	285	0,0%
Ostalih 5 prov./ter.	160	0,0%	290	0,0%	220	0,0%
		0,3%	97.045	0,3%	110.880	0,3%

Tablica 3. Broj Hrvata u glavnim gradovima Kanade na osnovi službenog popisa kanadskog stanovništva iz 2006. godine

Toronto	11.905	Ili u postocima	0,5%
Mississauga	9.655		1,5%
Hamilton	9.605		1,9%
Calgary	4.145		0,4%
Oakville	3.360		2,0%
Vancouver	3.095		0,5%
Windsor	2.870		1,3%
Edmonton	2.585		0,4%
Ottawa	2.500		0,3%
Kitchener	2.405		1,2%
Winnipeg	2.340		0,4%
Montreal	2.120		0,1% [80]

Ukupno u ovih dvanaest gradova živi 58.585 Hrvata ili 51% svih Hrvata u Kanadi. Na osnovi dostupnih podataka objavljenih u posljednjem popisu stanovništva iz 2006. godine, u Kanadi živi 110.880 osoba, koje su se u popisu stanovništva upisale kao Hrvati. U usporedbi s 1996. godinom, kada se 84.515 osoba izjasnilo Hrvatima, ili 2001. godinom, kada se 97.045 osoba izjasnilo Hrvatima, u popisu stanovništva iz 2006. godine imamo porast od blizu petnaest tisuća osoba koje su se izjasnile kao Hrvati. Broj Hrvata i njihov udio u ukupnom stanovništvu kanadskih provincija i teritorija 1996., 2001. i 2006. godine sljedeći je:

Tablica 4. Razlike u broju Hrvata koji žive u kanadskim provincijama na osnovi službenog popisa kanadskog stanovništva iz 1996., 2001. i 2006. godine

Provincija/ Teritorij	**1996.**	**% uk. st.**	**2001.**	**% uk. st.**	**2006.**	**% uk. st.**
Ontario	56.395	0,5%	62.325	0,6%	71.380	0,6%
British Columbia	13.315	0,4%	16.290	0,4%	18.380	0,5%
Alberta	6.615	0,2%	8.570	0,3%	9.650	0,3%
Quebeck	3.605	0,1%	4.360	0,1%	5.330	0,1%
Manitoba	2.055	0,2%	2.685	0,2%	2.875	0,3%
Saskatchewan	1.700	0,2%	1.710	0,2%	1.670	0,2%
Nova Scotia	470	0,1%	625	0,1%	655	0,1%
New Brunswick	180	0,0%	195	0,0%	285	0,0%
Ostalih 5 prov./ter.	160	0,0%	290	0,0%	220	0,0%
Ukupno	84.515	0,3%	97.045	0,3%	110.880	0,3%

[81]

[80] Dinko Marin, *Statistička analiza Hrvatske zajednice u Kanadi*, Hrvatski iseljenički zbornik 2010. godine, Hrvatska Matica iseljenika, Zagreb, 2010., str. 136-137.

[81] Ibid.

Od ukupnog broja Hrvata koji žive u Kanadi, njihov udio po provincijama varira od 64,3% onih koji žive u Ontariju, 17,0% u British Columbiji, 8,7% u Alberti, 4,8% u Quebecu, 2,6% u Manitobi do 1,5% koji žive u Saskatchewanu, i ostatak u ostalim provincijama i teritorijima.[82]

Kao što se vidi iz priloženih tablica, najviše Hrvata živi u dvije provincije, Ontario i British Columbia. Od samog početka doseljavanja Hrvata u Kanadu ove dvije provincije bile su za njih najzanimljivije i najviše su ih privlačile. Rudnici sjevernog Ontarija, a gradnja i kopanje wellandskog kanala na početku dvadesetog stoljeća pružali su mogućnost nepismenim Hrvatima da nađu posao. U British Columbiji ribarenje na obalama Pacifika omogućilo je hrvatskim ribarima – doseljenicima da nađu prikladan posao i postupno puste svoje korijene. Službeni statistički podaci popisa kanadskog stanovništva iz 2006. godine pokazuju, između ostalog, još jednu pozitivnu karakteristiku Hrvata Kanade, njihovu visoku svijest o svom podrijetlu i vlastitoj kulturi. Naime, osim rubrike etničkog podrijetla, 26.165 osoba na pitanje koji jezik upotrebljava u svom domaćinstvu, izjasnilo se za hrvatski. Od tog broja 3.395 osoba rođeno je u Kanadi, a 18.615 osoba se doselilo u Kanadu.

Analizirajući ove službene brojke i uspoređujući Hrvate iz tri različita vala doseljavanja, mogu se uočiti neke vidljive promjene „u prirodi i karakteru hrvatskog doseljeništva."[83] U prvom redu u odnosu na staru generaciju doseljenika, novi doseljenici, naročito oni koji su doselili u Kanadu početkom kasnih šezdesetih godina, bili su mnogo obrazovaniji i preferirali su urbani način života. Drugo, kod nove je generacije bio prisutan veći osjećaj etničke pripadnosti i nacionalnog ponosa, koji je umnogome bio potaknut politikom multikulturalizma koju je kanadska vlada uvela krajem šezdesetih godina. Multikulturna politika službeno je, uime kanadske vlade, poticala Kanađane različitog etničkog podrijetla da kroz različite kulturne, sportske, duhovne i ine manifestacije ističu i nastoje očuvati svoje etničko podrijetlo i kulturnu baštinu. U odnosu na prethodne generacije novi su doseljenici bili mnogo liberalniji i slobodniji u pokušajima otvaranja vlastitih poduzeća, investiranja, u kupnji i gradnji nekretnina. Dolaskom nove generacije ne samo da se povećao broj Hrvata u Kanadi nego se kvaliteta života u hrvatskim zajednicama vidno poboljšala. Krajem šezdesetih godina imamo pravu ekspanziju izgradnje katoličkih crkava, osnivanja nogometnih klubova, kulturnih društava i veću aktivnost u političkom životu Kanade. Među najveća dostignuća Hrvata u Kanadi valja izdvojiti sljedeća: nogometni klub

[82] Dinko Marin. *Statistička analiza hrvatske zajednice u Kanadi*. Hrvatski iseljenički zbornik 2010. godine, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2009., str. 136-137.
[83] Dan Mrkitch. *A History of the Croat immigration to Canada*, 1970., str. 26.

Croatia iz Toronta postaje 1976. godine apsolutni prvak profesionalne sjevernoameričke nogometne lige i na taj način prvi kanadski tim koji je osvojio takvu titulu u bilo kojem sportu od 1945. godine. U promicanju hrvatskog identiteta na znanstvenoj razini, hrvatske kulture i jezika, na sveučilištu Waterloo osniva se 21. travnja 1988. godine Katedra za hrvatski jezik i kulturu. Za prvog šefa katedre imenuje se jedan od najpoznatijih hrvatskih lingvista, dr. Vinko Grubišić, politički emigrant koji je dugo godina prije svog dolaska u Kanadu živio i studirao u Švicarskoj. U svijetu umjetnosti veoma važno mjesto u povijesti Hrvata Kanade zauzimaju slikari Antun Cetin i Ante Sardelić te kipar Augustin Filipović, koji je bio član Kraljevske kanadske akademije. Osim što je osvojio nekoliko prestižnih međunarodnih nagrada, njegove skulpture nalaze se na javnim mjestima i ustanovama u Torontu, Hamiltonu, Bramptonu i glavnom gradu Kanade, Ottawi. Cetin i Sardelić su umjetnici koji su imali preko stotinu individualnih i skupnih izložbi u mnogim značajnim metropolama svijeta. Uz njihova imena treba spomenuti baletnu umjetnicu Rajku Kuprešić i izvrsnu slikaricu Nadu Rafaj. Od hrvatskih pjesnika ističu se Alan Horić, koji je svoje pripovijetke objavio na francuskom jeziku, kao i pjesnikinja Nada Stipković. Pjesme, pripovijetke i romane također su objavili Marijan Šola, Jozo Kutleša, Feri Midžan, Ana Ganza i drugi. Od hrvatskih znanstvenika u Kanadi treba spomenuti dr. Krešimira Krnjevića sa sveučilišta u Montrealu, dr. Stjepana Krešića, sveučilišnog profesora koji je predavao latinski jezik na sveučilištu u Ottawi i djelovao kao prevodilac. Dr. Anthony W. Rasporich autor je knjige o povijesti Hrvata u Kanadi, inače sveučilišni profesor u Calgaryju, dr. Ante Padžen sveučilišni profesor na McGill u Montrealu, dr. Želimir Jurčić profesor slavistike na sveučilištu u Victoriji. Profesor arheologije na sveučilištu u Calgaryju, Vladimir Markotić, autor je knjige „Biographical Directory of Americans and Canadians of Croatian Descent“ u izdanju The Research Centre of Canadian Ethnic Studies, Calgary, u seriji Occasional Monograph.

V. OBLIKOVANJE VJERSKIH, KULTURNIH I ŠPORTSKIH UDRUGA I KLUBOVA HRVATA U KANADI

1. Oblikovanje vjerskih udruga Hrvata u Kanadi

1.1. Hrvatske katoličke misije/župe u Kanadi

Nema nikakve dvojbe da je Crkva za hrvatske doseljenike na sjevernoameričkom kontinentu, a naročito na kanadskom teritoriju učinila više nego bilo koja druga institucija ili pak politička stranka. Ona je oblikovala način i stil života, barem u hrvatskim zajednicama diljem Kanade. Ona je predstavljala onu snagu koja je modificirala i balansirala život većine hrvatskih doseljenika (naročito poslije Drugoga svjetskog rata) između kanadskog načina života i kulture te hrvatskih običaja i kulturne tradicije i baštine koju su Hrvati donijeli u Kanadu i nastojali pod svaku cijenu očuvati. Crkva i hrvatski svećenici bili su najzaslužniji za očuvanje hrvatskog nacionalnog bića. Osnivajući katoličke župe, gradeći crkve, u kojima su osim služenja svetih misa, osnivali razna folklorna društva, škole za učenje hrvatskog jezika, povijesti i zemljopisa, s jednim jedinim ciljem očuvanja kulturne, jezične i vjerske tradicije. Svakako važno je istaknuti da je službena kanadska politika multikulturalizma, kao i činjenica da Katolička crkva u Kanadi nije nastojala nametnuti proces asimilacije pripadnicima različitih etničkih grupa, pa tako ni Hrvatima u dominantno anglosaskoj sredini, umnogome olakšala život pripadnicima tih skupina, pa tako i Hrvatima u novoj sredini. Katolička crkva u Kanadi ovakvim je svojim stavom i politikom koju je vodila prema doseljenicima nastojala udovoljiti njihovim kulturnim, jezičnim, a iznad svega vjerskim tradicijama. Na ovaj je način kanadska Katolička crkva nastojala ublažiti kulturni šok koji su doseljenici doživljavali u susretu s kanadskom kulturom i načinom života. Također, crkva je svojom politikom nastojala usporiti i učiniti asimilacijski proces kroz koji su prolazili svi novi doseljenici što bezbolnijim. Prateći gibanja i upute iz Vatikana o većoj potrebi za sustavnom pastoralnom brigom o doseljenicima, kanadski biskupi potiču osnivanje nacionalnih etničkih crkava, imenuju posebne vikare za etničke župe i osnivaju posebne urede za doseljenike. Želeći na taj način sačuvati jedinstvo katolika u svijetu, Crkva je pomno pratila svjetske migracijske procese i nastojala naći odgovore i rješenja za nastale izazove. Svjesno činjenice da su migracijski procesi možda jedan od najvećih problema trećeg tisućljeća, Papinsko vijeće za pastoralnu skrb selilaca i putnika na svom IV. Svjetskom kongresu o pastoralnoj skrbi selilaca i izbjeglica, održanom od 5. do 10. listopada 1998. godine u Vatikanu, naročito apostrofira

potrebu za organiziranom pastoralnom praksom udovoljavanja potrebama iseljenika, i to ako je moguće na njihovom jeziku i uz poštovanje kulturne tradicije dotičnih grupa. Kao primjer uzima se upozorenje IV. luteranskog sabora 1215. godine, koje prijeti čak ekskomunikacijom: „Budući da na mnogima mjestima u istom gradu i biskupiji živi pomiješano stanovništvo različitih jezika koje ispovijedaju istu vjeru, no s različitim običajima i obredima, oštro naređujemo da se biskupi takvih gradova pobrinu za prikladne služitelje za slavlje božanske službe prema različitim obredima i narječjima te za prikladnu izgradnju tih jezgri riječju i primjerom."[84] Koliko je ovo aktualno i danas, najbolje se može osjetiti u svim većim gradovima Kanade, uzimajući Toronto kao klasičan primjer, gdje se svake nedjelje održavaju katoličke mise na više od sto različitih svjetskih jezika.[85]

Svjesna činjenice da su migracijski procesi društvena pojava s etičkim i vjerskim aspektima od velikog značenja, a prateći gibanja i upute univerzalne Crkve o vječnoj i sustavnoj brizi o iseljenicima, i Crkva u Hrvata postaje sve aktivnija i učinkovitija u svom nastojanju oko pastoralne brige za hrvatske iseljenike. Prvi hrvatski svećenik koji je po službenoj dužnosti došao među hrvatske iseljenike na sjevernoamerički kontinent bio je Dobroslav Božić, kojeg je 1894. godine đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer poslao u Pittsburgh. Ubrzo nakon svog dolaska on je uspio sagraditi crkvu koja postoji i danas. Zagrebački nadbiskup Antun Bauer 1910. godine šalje mladog Miju Donladovca u Cleveland. Za njim dolazi još nekoliko hrvatski svećenika.[86]

I pored činjenice da su hrvatski franjevci iz Chicaga već 1912. godine postali dio Slavenskog komesarijata koji je Rim ustanovio za pastoralno djelovanje među doseljenicima u SAD-u iz Hrvatske, Slovenije i Slovačke, a koji je 1926. godine postao Hrvatskim komesarijatom, u periodu od devetnaestog stoljeća pa sve do razdoblja poslije Drugoga svjetskog rata u redovima Crkve u Hrvata nije postojao neki središnji ured ili uprava koji bi koordinirao pastoralno djelovanje među hrvatskim iseljenicima. Bijegom stotina tisuća Hrvata ispred jugokomunističkog terora u zemlje demokratskog svijeta, Crkva u Hrvata dolazi do spoznaje da ovim iseljenicima kao i onima koji su napustili domovinu prije Drugoga svjetskog rata treba poslati svećenike, čiji bi glavni zadatak trebao biti da vode pastoralnu brigu o njima.

Za razliku od SAD-a, gdje je većina hrvatskih katoličkih župa osnovana prije Drugoga svjetskog rata, a neke čak i prije Prvoga svjetskog rata, hrvatske katoličke župe u Kanadi

---

[84] IV. Svjetski kongres o pastoralnoj skrbi selilaca i izbjeglica, 5. do 10. listopad 1998. godine. Vatikan, str. 27.
[85] Ibid.
[86] Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu. Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost - Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 22.

osnovane su poslije Drugoga svjetskog rata, uglavnom šezdesetih godina prošlog stoljeća.[87] Sama činjenica da su svećenici i časne sestre u ovim župama većinom rođeni u Hrvatskoj umnogome je olakšala njihov pastoralni rad s Hrvatima. Svakako, i komunikacija s vjernicima u župama bila je mnogo lakša, za razliku od hrvatskih župa u SAD-u, gdje su se pripadnici druge, a naročito treće i četvrte generacije udaljavali od župskog suživota i općenito od života hrvatskih zajednica. Među hrvatskim izbjeglicama koji su u strahu ispred komunističkog terora pobjegli iz Jugoslavije u Kanadu našli su se i hrvatski svećenici, poput dr. Rudolfa Hrašćanca, Dragutina Kambera, fra Berte Dragičevića, koji su uz Stjepana Šprajca, Luju Ivandića, Juru Vrdoljaka i druge bili pioniri dušobrižnici koji su u Kanadi poslije Drugoga svjetskog rata „udarili temelje našem današnjem razgranatom dušobrižništvu."[88] Suočeni s velikim izazovima i poteškoćama u svom pastoralnom radu, ovi su svećenici kao i njihovi nasljednici uspjeli osnovati 17 župa u kojima su sagradili crkve. U mnogim slučajevima u sklopu crkve izgrađene su prigodne dvorane za različita društvena zbivanja, kao na primjer održavanje subotnje škole za učenje hrvatskog jezika, povijesti, zemljopisa kao i narodnih običaja.[89] Osim spomenutih škola u sklopu župa osnovani su crkveni i drugi pjevački zborovi, folklorne i tamburaške grupe i različita kulturna i sportska društva. Zahvaljujući velikoj angažiranosti, energiji, a iznad svega sposobnosti uglavnom mladih svećenika koji su došli iz Hrvatske, hrvatske katoličke župe u Kanadi postale su glavni centri okupljanja Hrvata i njihovog društvenog života. Treba istaknuti da takav način života nije predstavljao getoizaciju hrvatskih zajednica, naprotiv, bilo je to učenje demokratskog načina djelovanja i razmišljanja. Stečeno iskustvo u radu hrvatskih zajednica mnogim je pojedincima bila odskočna daska za uspjeh, naročito u političkom životu Kanade. Nema nikakve dvojbe da bez otvorene i snažne pomoći hrvatskih župa takvi pojedinci ne bi mogli ostvariti svoj uspjeh i osobnu afirmaciju u kanadskom životu.

U svom pastoralnom radu hrvatski svećenici su bili suočeni s velikim poteškoćama, iz više razloga. Naime članovi i vjernici više-manje svih hrvatskih katoličkih župa u većim kanadskim gradovima pripadali su različitim generacijama hrvatskih iseljenika, od kojih su mnogi bili rođeni u Kanadi, pa su se tako njihove potrebe i shvaćanje katoličke vjere umnogome razlikovalo. Dolazeći iz različitih krajeva Hrvatske, hrvatski iseljenici su u Kanadi zadržali svoje tradicionalne vjerske običaje. Mnogi od njih, živeći u getu hrvatskih zajednica,

---

[87] Prema: Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski kalendar 1997., Croatian Franciscan Press, Chicago.

[88] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatsku migraciju, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980., str. 112.

[89] Ibid.

ne kontaktirajući s lokalnom kanadskom Crkvom, a u nemogućnosti da posjete domovinu, nisu bili svjesni promjena koje su se zbivale u domovinskoj Crkvi. Generacijske razlike, to jest činjenica da su župljani u većini hrvatskih katoličkih župa u Kanadi pripadali trima različitim generacijama Hrvata, zadavalo je veliku poteškoću hrvatskim svećenicama, ne samo u pastoralnom radu nego i općenito u životu i radu župa. Kako udovoljiti potrebama Hrvata koji su došli u Kanadu prije Drugoga svjetskog rata s onima koji su došli poslije Drugoga svjetskog rata ili pak mlađim generacijama Hrvata, od kojih su mnogi rođeni u Kanadi? Da bi rad u hrvatskim župama predstavljao još veći izazov za hrvatske svećenike i časne sestre, spomenutim generacijskim razlikama treba dodati činjenicu da su u većini župa, naročito u većim hrvatskim zajednicama, članovi župa bili iz svih krajeva Hrvatske i sa sobom su donijeli tradicionalne pastoralne običaje svojih krajeva, među kojima su postojale razlike. Hrvatski su se svećenici, osim poteškoća s kojima su bili suočeni u svom pastoralnom radu, vrlo često morali baviti drugim poslovima za koje nisu bili niti pripremljeni niti imali potrebno znanje: od teških zidarskih radova, podučavanja hrvatskog folklora i hrvatskog jezika, a često su djelovali i kao sudski tumači ili pak bračni savjetnici. Uza sve spomenute poslove hrvatski su svećenici često bili izloženi velikim pritiscima različitih hrvatskih političkih organizacija da se politički aktiviraju u svom radu. Uza sve spomenute vrste poslova i aktivnosti većina hrvatskih svećenika, naročito u početnoj fazi rada u hrvatskim župama, imala je najveće poteškoće zbog slabog ili nikakvog poznavanja engleskog jezika. Taj hendikep neznanja engleskog jezika stvarao im je velike probleme, posebno prilikom komuniciranja i uspostavljanja kontakta s različitim kanadskim institucijama. No bez obzira na sve poteškoće, hrvatski svećenici u Kanadi uspjeli su u svojim župama uz pastoralni život organizirati različite vrste društvenih aktivnosti.

Činjenica je da su hrvatske crkve u Kanadi uglavnom sagrađene poslije Drugoga svjetskog rata.[90] U prvom redu dolazak tisuća i tisuća novih, uglavnom mladih hrvatskih useljenika, od kojih je većina došla s namjerom da zauvijek ostane u Kanadi, umnogome je doprinio rastu hrvatskih zajednica i njihovoj većoj aktivnosti. Također, među novopridošlicama se našao velik broj visokoobrazovanih pojedinaca, što je umnogome doprinijelo kvalitetnijem kulturnom, društvenom i vjerskom životu u sklopu hrvatskih zajednica. Uza spomenute razloge veoma je važno spomenuti i Apostolsku konstituciju „Exsul Familia", koju je Sveta stolica donijela 1952. godine, u kojoj je papa Pio XII. dao osnovne smjernice pastoralne skrbi za katoličke iseljenike. Najznačajniji dio konstitucije za

[90] Ibid.

Hrvate bio je taj što je konstitucija dala mogućnost osnivanja nacionalnih župa ili dušobrižničkih postaja koje su imale sva prava kao i ostale župe. Uopće nema nikakve dvojbe da je Katolička crva, odnosno njezine župe u Kanadi, u povijesti Hrvata u toj zemlji učinila više nego bilo koja politička, kulturna ili sportska društva u očuvanju hrvatskog nacionalnog identiteta.

Danas u Kanadi djeluje 20 hrvatskih katoličkih župa u sklopu kojih su aktivna razna kulturna, sportska, vjerska i druga društva. Svakako najznačajnije među njima su hrvatske subotnje škole za hrvatski jezik i kulturu, koje djeluju u svakoj župi.[91] Osim škola za hrvatski jezik i kulturu, u sklopu župa djeluju folklorne i tamburaške grupe, pjevački zborovi i razna sportska i druga društva. Ipak pored svih spomenutih društava treba istaknuti da je pastoralni rad za Hrvate glavni prioritet djelovanja hrvatskih katoličkih župa u Kanadi. Na osnovi statističkih podataka koje provode župe od početka 1893. pa do 1995. godine, kršteno je 85.433 djece, prvu pričest primilo je 31.670, krizmano 36.717 djece, vjenčano 30.115 mladih parova i pokopano 37.894 članova župa.[92]

Uspostavom slobodne i demokratske Republike Hrvatske uloga hrvatskih katoličkih župa u Kanadi umnogome se promijenila. Naime, na prvom mjestu, život i rad mnogih svećenika bitno se promijenio samom činjenicom da ih se više ne tretira kao antidržavne neprijatelje, kao što je to bio slučaj s komunističkom Jugoslavijom. Danas je uspostavljena otvorena i kvalitetna suradnja s hrvatskom diplomacijom u Kanadi, što omogućuje lakše i efikasnije djelovanje u hrvatskim župama i općenito u hrvatskim zajednicama diljem Kanade. Podaci o povijesti djelovanja i osnivanja hrvatskih katoličkih župa u Kanadi preuzeti su iz crkvenih biltena koje su župe redovito tiskale, uglavnom svaki tjedan, spomen-knjiga pojedinih župa i mnogih intervuja koje je autor obavio s pojedinim svećenicima.

Župa Sveti Marko – Sudbury

U gradu poznatom po tome što ima najveću tvornicu i rudnike nikla na svijetu, zanimljivo je istaknuti kako i unatoč činjenici da je u njemu postojala i djelovala hrvatska zajednica i prije Drugoga svjetskog rata, ondje uopće nije[93] bilo organiziranog vjerskog života sve do 1945. godine. Naime te je godine don Jure Vrdoljak postao prvi hrvatski svećenik koji je služio redovite svete mise na hrvatskom jeziku. Na žalost Hrvata ovog rudarskog grada na

[91] Ibid. Prema: Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatsku migraciju, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.
[92] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski kalendar 1997., Chicago Franciscan Press, str. 224.
[93] Croatians in the Sudbury Centennial, Sudbury, 1983., str. 103.

sjeveru provincije Ontario, on je veoma brzo napustio grad i otišao u Toronto, gdje je osnovao hrvatsku katoličku župu. Don Vrdoljak je i dalje povremeno dolazio u posjet Hrvatima Sudburyja da za njih održi misu u Holy Trinity Church, koja je punih trideset godina služila kao mjesto gdje se održavala misa na hrvatskom jeziku. Novi pokušaj osnivanja katoličke misije odnosno župe datira iz 1968. godine, kada u Sudbury dolazi fra Kruno Pandić, kojeg je veoma brzo naslijedio fra Berto Dragičević.[94] U periodu između 1968. i 1980. godine, u kojem je djelovao među Hrvatima Sudburyja, fra Dragičević je nastojao organizirati i uspostaviti hrvatsku katoličku župu, ali bez mnogo uspjeha. Pozitivne promjene za Hrvate katoličke vjere počinju kada 1980. godine na mjesto fra Dragičevića dolazi mladi svećenik, fra Ljubo Krasić. Veoma brzo nakon svog dolaska u hrvatsku sredinu fra Krasić uspijeva kod lokalnog biskupa, mons. Aleksandra Cartera, isposlovati dozvolu (18. ožujka 1981. godine) po kojoj Hrvatska katolička misija može za svoje potrebe kupiti crkvu.[95] Nekoliko mjeseci kasnije Hrvati su kupili luteransku crkvu koju su obnovili i preuredili za svoje potrebe. Novoobnovljenu, sada već hrvatsku crkvu blagoslovio je biskup Carter 11. listopada 1981. godine i posvetio je Svetom Marku.[96] Veoma brzo crkva je postala centar svih važnijih događanja u hrvatskoj zajednici grada Sudburyja. No na prvo mjesto treba istaknuti činjenicu da je crkva postala sjedište Hrvatskih izvandomovinskih škola Amerike-Australije-Kanade (HIŠAK-a).[97] U krugu crkve osnovan je pjevački zbor Sveti Marko, pod vodstvom Emila Heina, koji je svojom kvalitetom ubrzo bio tražen i drag gost izvan hrvatske zajednice. Već postojeća škola za hrvatski jezik uspostavila je usku suradnju s crkvom, kao i Hrvatski folklorni savez za Kanadu, čiji je osnivač bio Ante Beljo. Odlaskom fra Ljube Krasića 1987. godine u Toronto, na njegovo mjesto dolazi fra Ljubo Lebo, koji nastavlja stopama svog prethodnika. Na osnovi službenih župnih statističkih podataka, između 1949. i 1990. godine kršteno je blizu pedesetero djece, prvu pričest dobilo je dvadesetak djece, krizmano preko četrdeset djece i vjenčano blizu dvadeset bračnih parova. Uza sve spomenute aktivnosti i društva treba također istaknuti da je uz pomoć crkve osnovan i nogometni klub „Adria – Jadran", najstariji hrvatski nogometni klub u Kanadi.

---

[94] Ibid.
[95] Ibid.
[96] Ibid.
[97] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi* Hrvatski kalendar 1977. godine, Croatian Franciscan Press Chicago, str. 205.

Hrvatska katolička župa Svetog Križa – Hamilton

U najvećem gradu teške industrije u Kanadi, u gradu čelika, Hamiltonu, prvi počeci organiziranog duhovnog i pastoralnog rada u hrvatskoj zajednici zabilježeni su odmah po završetku Drugoga svjetskog rata. Već 1947. godine hrvatski katolički svećenik, dr. Rudolf Hraščanac, inače bivši misionar iz Afrike, došao je u Hamilton s namjerom da osnuje hrvatsku katoličku župu.[98] Svega godinu dana nakon svog dolaska dr. Hraščanac pokušao je uvjeriti lokalnog biskupa, J. F. Ryana, da dekretom odobri osnivanje hrvatske katoličke misije Sveti Križ. Bez obzira na to što je dr. Hraščanac mukotrpnim radom uspio okupiti blizu tri stotine hrvatskih obitelji, koje su podupirale njegova nastojanja da se osnuje župa, to ipak nije bilo dovoljno da se uvjeri lokalnog biskupa. Njegovim odlaskom 1951. godine u SAD na drugu župu, Hrvati Hamiltona ostaju bez svog dušobrižnika. Zahvaljujući upornim nastojanjima drugog svećenika, mons. Stjepana Lackovića, župnika hrvatske župe u obližnjem gradu Lackawanni, koji se smjestio na drugoj strani jezera Erie, u SAD-u, među Hrvate Hamiltona dolazi svećenik Stjepan Šprajc.[99] On je bio jedan od stotine tisuća hrvatskih izbjeglica koji su u strahu od komunističkog terora prešli na slobodni i demokratski Zapad. Nakon svojih lutanja po Mađarskoj, Italiji, Francuskoj, svećenik Šprajc je dospio u kanadsku provinciju New Brunswick, gdje se smjestio u malom gradiću Edmunsdonu. Poziv svećenika Lackovića da preuzme pastoralnu skrb za Hrvate u gradu Hamiltonu on objeručke prihvaća i za Uskrs 1952. godine dolazi u grad. Služeći kao kapelan u kanadskoj katoličkoj župi Svete Anne, Šprajc je sve svoje slobodno vrijeme nastojao iskoristiti da bi upoznao i organizirao što više Hrvata. Njegov ozbiljan i metodičan rad među Hrvatima nije bio uzaludan i rezultati toga rada ubrzo su došli na vidjelo, kada je odlučio sazvati javni skup Hrvata Hamiltona. Na javnom skupu održanom 14. listopada 1956. godine u Hrvatskom domu jednoglasno je donesen zaključak da se ide u projekt gradnje hrvatske crkve. Za provedbu toga zaključka izabran je odbor, na čelu s predsjednikom Ivanom Lončarićem. Osim njega u odbor su bili izabrani „Josip Cvetić kao podpredsjednik, Josip Justinić kao tajnik, Josip Povrzenić kao rizničar i dva člana, Stjepan Ilijančić i Ivan Lončarić."[100] U veoma kratkom vremenskom periodu članovi odbora uspjeli su skupiti 16 tisuća kanadskih dolara. Ohrabren ovakvim velikim uspjehom donacije potrebne za izgradnju crkve, svećenik Šprajc odluči upoznati lokalnog biskupa F. Ryana o namjerama i željama lokalnih Hrvata da sagrade svoju vlastitu crkvu. Impresioniran dotadašnjim radom i uspjehom Hrvata u ostvarenju njihova plana,

[98] Ibid. str. 160. Prema: Berislav Fabek, *25 godina hrvatske katoličke župe Hamilton*, Graphos Tisak, Toronto, 1983.
[99] Ibid. str. 25.
[100] Berislav Fabek, *25 godina Hrvatske katoličke župe Hamilton*, Graphos Tisak, Toronto, 1983., str. 45.

lokalni biskup odluči dekretom (donesenim u svibnju 1957. godine) dopustiti svećeniku Stjepanu Šprajcu održavanje svetih misa na hrvatskom jeziku. Prva sveta misa službeno održana na hrvatskom jeziku u Hamiltonu bila je 26. svibnja 1957. godine i taj datum se simbolično uzima kao početak djelovanja Hrvatske katoličke župe svetog Križa u Hamiltonu.[101] Već 17. lipnja 1959. godine biskup je blagoslovio kamen temeljac buduće crkve, na zemljištu koje je odbor kupio godinu dana ranije. Svečano otvorenje, blagoslov i posvećenje nove crkve održano je 14. rujna 1969. godine, uz prisutnost velikog broja Hrvata.[102]

Uz uspješan projekt izgradnje nove crkve, treba spomenuti da su pod vodstvom župnika Šprajca odnosno na njegovu inicijativu i osobni angažman osnovana mnoga društva u okviru crkve. Između mnogih naročito treba istaknuti osnivanje Hrvatske škole 1957. godine, „Hrvatsko društvo žena" 1958. godine, društvo „Presvetog imena Isusova" 1959. godine. Nešto kasnije, dolaskom većeg broja Hrvata u Hamilton, osnovana su mnoga druga društva, poput folklorne grupe „Hrvatsko selo", 1976. godine, koje je uz tamburaški sastav „Tamburice" (osnovan 1981. godine) spadalo među najkvalitetnija hrvatska društva takve vrste u cijeloj Kanadi. Osim ovih društava treba spomenuti da je 1978. godine osnovan nogometni klub „Hrvatska mladost", koji je osnovao, nakon smrti Stjepana Šprajca, svećenik Franjo Šprajc. U veoma kratkom vremenskom periodu ovaj klub je već 1983. godine imao 14 različitih momčadi.[103] Hrvatska škola u Hamiltonu počela je s djelovanjem u isto vrijeme kada je osnovana hrvatska župa. U početku su predavanja za blizu dvadesetak učenika održavana dva puta tjedno u hrvatskom staračkom domu. Izgradnjom crkve i drugih prostorija uz crkvu školska nastava hrvatskog jezika počela se održavati u novoizgrađenim prostorijama.[104] Važno je istaknuti da je Hrvatska župna škola za jezik i kulturu u Hamiltonu bila jedna od osnivača Hrvatske izvandomovinske škole Amerike i Kanade, koja je osnovana u srpnju 1974. u New Yorku.[105] U kulturnom životu župe aktivnost je bila fokusirana na folklornu i tamburašku grupu. Da bi se proširio i obogatio kulturni život, u sklopu župe organiziraju se večeri lirike i koncerti ozbiljne glazbe. Najbolji primjer tih večeri predstavlja poezija poznatog hrvatskog pjesnika i urednika ugledne emigrantske publikacije „Hrvatska

---

[101] Ibid; Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi* – Hrvatski kalendar 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago, str. 161.

[102] Ibid, str. 45.

[103] Ibid.

[104] Biserka Cetinić, *Croatian school of language and culture in Hamilton*, Gaudeamus, No. 11-12, March 1994., Toronto, str. 23; Ana Ganza, *Croatian schools in southern Ontario*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, Polyphony, Toronto, 1994., str. 111.

[105] Prema: Berislav Fabek, *25 godina Hrvatske katoličke župe Sv. Križa Hamilton*, Graphos Tisak, Toronto, 1983.

revija", Vinka Nikolića. Koncert dviju časnih sestara umjetnica, s. Imakulate Malinke i s. Cecilije Pleše, održan na sveučilištu McMaster, doživio je velik uspjeh i odobravanje ne samo kod pripadnika hrvatske zajednice nego, što je bilo još važnije, dobio je pozitivnu kritiku u kanadskom tisku. Uza sve ove spomenute vjerske, kulturne i sportske aktivnosti i društva velečasni Stjepan Špraje i njegovi nasljednici uvijek su na prvo mjesto stavljali duhovnu i pastoralnu skrb za Hrvate, što na najbolji način potvrđuje održavanje Prvog župskog euharistijskog kongresa, održanog od 28. travnja do 1. svibnja 1983. godine u Hamiltonu. Kongres je održan na inicijativu ravnatelja za hrvatsko dušobrižništvo, mons. Vladimira Stankovića; osim hrvatskih pastoralnih radnika Kanade i zapadnog New Yorka, okupio je i velik broj kanadskih svećenika.[106] Na osnovi službenih župskih podataka, sredinom 90-ih godina prošlog stoljeća Hrvatska katolička župa Svetog križa imala je 1.500 registriranih članova, što je stavlja na drugo mjesto po veličini župa u sjevernoj Americi, odmah nakon župe u Mississaugi. Župa izdaje svoj tjedni bilten, „Our Church Week", na engleskom jeziku i tjedni prilog na dvije stranice na hrvatskom jeziku u „Župnom vjesniku hrvatskih rimokatoličkih župa Toronto-Mississauga-Oakville-Hamilton". O veoma bogatom životu župe najbolje govore statistički podaci koji kažu da je u hrvatskoj školi 1995. godine bilo ukupno 350 upisanih učenika raspoređenih u osam razreda, kojima je predavalo 19 nastavnika. Osim škole u sklopu župe veoma su aktivno djelovala i druga društva, poput folklorne grupe, Hrvatska katolička žena, crkveni zbor, nogometni klubovi i druga, od kojih je svako imalo velik broj članova. U periodu između 1958. i 1995. godine na osnovi župskih statistika u crkvi je kršteno 2.960 djece, prvu pričest je primilo 2.131 dijete, krizmano 1.902 djece, vjenčano 1.231 bračnih parova i pokopano 899 članova župe.

Župa Naše Gospe Kraljice Hrvata – Toronto

Mnogo ranije nego što je torontski kardinal McGuigan ustanovio hrvatsku katoličku župu Naša Gospa Kraljica Hrvata i potvrdio don Juru Vrdoljaka njezinim prvim župnikom, mnogi drugi hrvatski svećenici posjećivali su Toronto i pružali duhovnu i pastoralnu skrb članovima malobrojne hrvatske zajednice. Par godina poslije završetka Drugoga svjetskog rata, točnije 1947. godine, u Toronto dolazi hrvatski svećenik, dr. Rudolf Hraščanac. U razmaku od tri godine koje je proveo među Hrvatima Toronta, dr. Hraščanac nije uspio osnovati katoličku župu, ali nema uopće dileme da je on u biti postavio čvrste temelje budućoj

[106] Marinko Grk, *Prvi župni euharistijski kongres u Hamiltonu 28. travanj – 1. svibanj 1983.* U: Berislav Fabek, 25 godina Hrvatske katoličke župe Sv. Križa, Graphos Tisak, Toronto, 1983.

hrvatskoj katoličkoj župi.[107] Umjesto njega, koji je napustio Toronto 1950. godine odlazeći na drugu dužnost, među Hrvate dolazi drugi svećenik, Aleksandar Rab, koji, kao i njegov nasljednik, S. Hess, ostaje relativno kratko vrijeme. Napokon, u Toronto 1953. godine za stalno dolazi hrvatski svećenik, don Jure Vrdoljak, koji će veoma brzo uspjeti osnovati hrvatsku katoličku župu.[108] Don Jure Vrdoljak se poput tisuća drugih Hrvata poslije Drugoga svjetskog rata kao izbjeglica našao u austrijskom logoru. U Austriji osniva 1948. godine Caritas Croata i pokreće vjerski časopis „Glasnik Srca Isusova i Marijina". Iz Austrije 1950. godine odlazi u Sudbury, gdje obavlja dužnost kapelana u jednoj irskoj župi sve do svog odlaska 1953. godine u Toronto. Par godina nakon svog dolaska u hrvatsku zajednicu grada Toronta don Vrdoljak uspijeva organizirati kupnju jedne stare adventističke crkve na 7. Awde Street, relativno blizu centra grada.

Opisujući početak svog djelovanja među Hrvatima u Torontu, don Vrdoljak u novinskom intervjuu koji je dao za glasilo „Domovina Hrvatska", između ostalog, kaže: „Došavši u Toronto odmah sam iznajmio u jednoj kući tri sobice, gdje sam živio zajedno s veleč. P. Hess, dok on nije pošao u Ameriku po nalogu njegovih poglavara isusovaca. Poslije toga sam rentao jednu staru kuću u kojoj sam si odmah prvih dana uredio kućnu kapelicu po dozvoli kardinala. Kapelicu su uredili braća Šime i Tony Grdović besplatno. Dobio sam dozvolu od crkvenih vlasti, da mogu u toj kapelici vršiti sve obrede kao i u crkvi."[109] Nakon ovog skromnog početka u pomoć su priskočili i ostali članovi hrvatske zajednice i materijalnim doprinosom, a još više dobrotvornim radom popravili su i nadogradili staru drvenu i dotrajalu crkvu. I pored činjenice da je don Vrdoljak pod veoma teškim uvjetima uspio postići ono što njegovim prethodnicima nije pošlo za rukom, izgradnja i organiziranje hrvatske katoličke zajednice nije išlo lagano. Svakako za to su postojali opravdani razlozi, o kojima don Vrdoljak piše u svojim bilješkama. Na osnovi njegovih zapisa postojala su tri velika razloga zašto njegovi prethodnici nisu uspjeli osnovati hrvatsku katoličku župu i izgraditi vlastitu crkvu. Ta tri razloga jesu:

1. djelovanje komunista među „starom emigracijom",
2. materijalne poteškoće,

[107] Autorov intervju s dugogodišnjim župnikom hrvatske katoličke župe u Torontu, Josipom Gjuranom, vođen u Zagrebu.
[108] Ibid.
[109] Hrvatska župa u Torontu. Nezavisni demokratski hrvatski mjesečnik, „Domovina Hrvatska", Toronto, 24. studeni 1958.

3. katkada pristranost svećenika, npr. priključiti se jednoj političkoj grupi ili ne vodeći dovoljno računa o svom preslobodnom ponašanju...[110]

Renovirana i nadograđena crkva postala je i prva službena župna crkva torontskih Hrvata. Svakako, ovim problemima treba nadodati veliki jaz, nerazumijevanje, pa i neku vrstu antagonizma koji je postojao između pripadnika „stare emigracije", Hrvata koji su došli u Kanadu prije Drugoga svjetskog rata, i „novih emigranata", koji su u Kanadu došli bježeći pred komunističkim vlastima u Jugoslaviji. Između ovih dviju grupa postojala je i grupa onih Hrvata koji nisu pripadali niti jednoj od ovih dviju grupa, nego su se osjećali samo kao katolici i vjernici. Bez obzira na veoma složene odnose koji su vladali u hrvatskoj zajednici grada Toronta, crkva je napredovala te unatoč svom skromnom izgledu i ograničenom prostoru ipak služila svojoj svrsi u malobrojnoj hrvatskoj zajednici. Povodom službenog blagoslova crkve koji je obavio torontski nadbiskup J. C. McGuigan 6. rujna 1959. godine, župnik Jure Vrdoljak i crkveni odbor uputili su javni poziv preko lokalnih hrvatskih novina svim Hrvatima grada Toronta da dođu na svetu misu. U tom je javnom pozivu don Vrdoljak između ostalog napisao: „Dugo vremena smo očekivali ovaj čas, pa smo ga i dočekali. To imamo zahvaliti u prvom redu Bogu, koji nam je tu radost priuštio. Tada i našem nadbiskupu-kardinalu, koji nam je omogućio moralno i materijalno, da smo mogli doći do svoje crkve".[111]

Don Vrdoljak i njegov pomoćnik, svećenik Božidar Vidov, organiziraju hrvatsku pučku školu, koja je na početku svoga djelovanja imala dva razreda i tri učitelja. U osnovanoj školi gospođe Vera Braj i Nada Abrasimov učile su djecu hrvatski jezik, a svećenik Vidov vjeronauk. Hrvatska škola u iseljeništvu, ime pod kojim je ona u početku djelovala, svake je godine privlačila sve više i više polaznika. Nakon kratkog prekida uzrokovanog požarom koji je zahvatio crkvu, ona ponovno nastavlja s radom. Školska nastava u 1966./67. godini održava se u školi preko puta crkve. Zbog velikog broja upisanih učenika, velečasni Kamber uspio je organizirati da škola „počne rad s četiri osnovna razreda i tri učiteljice: Mira Kloštranac, Marica Marić i Danica Prga-Nezić te vjeroučitelj vel. Franko Skumavac."[112]

Nastojeći objasniti ulogu, smisao, filozofiju i važnost „nove" škole koju je sam osmislio, župnik Kamber u crkvenom biltenu od 20. studenog 1966. godine piše:

"1. Da djeca nauče hrvatski čitati i pisati...

2. Da nauče nešto malo hrvatskog zemljopisa i znadu naći Hrvatsku na mapi...

---

[110] Valent Bogadi, *Kratki prikaz povijesti župe*, Spomen knjiga 50. godišnjica Naše Gospe Kraljice Hrvata, Toronto, 2001., str. 21.

[111] Nezavisni demokratski hrvatski mjesečnik, „Domovina Hrvatska", Toronto, rujan 1959.

[112] Valent Bogadi, *Hrvatska župna subotnja škola*, Spomen knjiga 50. godišnjica Naše Gospe Kraljice Hrvata, Toronto, 2001., str. 30; Dr. Vladimir Bubrin, *Hrvatska katolička škola „Kardinal Stepinac" - Toronto 1961. - 2001.*, Spomen knjiga 50. godišnjica Naše Gospe Kraljice Hrvata, Toronto, 2001., str. 106-111.

3. Da nauče barem najglavnije stvari iz hrvatske povijesti, kao pr. da smo primili kršćanstvo i ušli u upisanu historiju prije gotovo 14 stoljeća...

4. Djeca će naučiti po koju hrvatsku pjesmu pa zatim nekoliko glavnih vjeronaučnih stvari... da se mogu pripremiti za prvu sv. Pričest... isto tako opća sprema na hrvatskom jeziku treba da toliko uznapreduje, da možemo prirediti... priredbu za djecu, roditelje i čitavu župu."[113]

Iz godine u godinu škola je primala sve veći i veći broj polaznika i učitelja. Tijekom vremena škola ulazi pod okrilje obrazovnog sustava provincije Ontario. Osim škole don Vrdoljak osniva mješoviti crkveni zbor i hrvatsko pogrebno društvo. Za Božić 1961. godine na mjesto župnika torontske župe dolazi Dragutin Kamber, svećenik sarajevske nadbiskupije, koji će na toj poziciji ostati sve do svoje smrti, 30. lipnja 1969. godine.[114] Za svog upravljanja župom dr. Kamber je uspio sa svojim župljanima sagraditi novu crkvu 1965. godine i kupiti župni park u Missaussaugi, koji je tijekom vremena postao kultno mjesto okupljanja Hrvata Toronta i provincije Ontario u ljetnim danima. Nakon njegove smrti park je službeno dobio ime „Father Kamber".

Hrvatsku katoličku crkvu na staru godinu 1962. zahvaća velik požar, u kojem je potpuno izgorjela. Požar je šokirao kanadsku javnost i izazvao veliku kontroverziju u hrvatskoj zajednici. Naime, predstavnici jugoslavenskog konzulata u Torontu i njihovi doušnici u hrvatskoj zajednici širili su letke u kojima su javno optuživali svećenika Kambera da je organizirao podmetanje požara u crkvi. Da bi zaštitili svećenika od otvorenih prijetnji fizičke likvidacije, Hrvati su organizirali odbor za zaštitu svog svećenika.[115] Članovi tog odbora služili su kao svećenikova tjelesna garda. Zahvaljujući velikim organizatorskim sposobnostima svećenika dr. Kambera i odlučnosti članova hrvatske zajednice, na mjestu izgorjele crkve sagrađena je nova, sa 850 sjedećih mjesta i elektronskim orguljama. Ispod crkve sagrađena je velika dvorana koja je služila hrvatskim društvima za organiziranje priredaba kao i raznim folklornim grupama i crkvenim zborovima za probe. Dr. Kamber ponovno otvara hrvatsku pučku školu koja zbog požara i izgradnje nove crkve nije radila gotovo tri godine. U prvoj školskoj godini nakon njezina ponovnog otvaranja 1966./1967. godine upisalo se 120 učenika, što je prouzrokovalo velike poteškoće u korištenju prostora. Zbog drugih crkvenih aktivnosti, poput vježbanja crkvenog zbora, a i same činjenice da

---

[113] Vladimir Bubrin, *Hrvatska katolička škola „Kardinal Stepinac" - Toronto 1961.-2001.*, Spomen knjiga 50. godišnjica Naše Gospe Kraljice Hrvata, Toronto, 2001., str. 107.

[114] Autorov intervju s bivšim višegodišnjim župnikom hrvatske katoličke župe u Torontu, Josipom Gjuranom, vođen u Zagrebu.

[115] Ibid.

crkveni prostor, uključujući i dvoranu, nisu bili prikladni za održavanje školske nastave, za sljedeću školsku godinu iznajmljeni su prostori Kent Public School.[116]

U sklopu crkve osniva se muški tamburaški zbor pod ravnateljstvom Lava Vrdoljaka. Također, u sklopu župe osnovane su i djeluju kao samostalna društva dvije kvalitetne folklorne grupe, „Zrinski Frankopan" i „Hrvatska". U daljem predgrađu Toronta, u mjestu Streetsville, Mississauga, kupljen je rekreacijski park koji je nakon smrti svećenika dr. Dragutina Kambera nazvan njegovim imenom. Poslije njegove smrti za župnika Naše Gospe Kraljice Hrvata u Torontu dolazi 1969. godine svećenik zagrebačke nadbiskupije, Josip Gjuran.[117] Samo godinu dana kasnije u župu stižu časne sestre, a zbog sve veće potrebe župe, nastale stalnim priljevom sve većeg broja Hrvata, u župu dolaze i drugi svećenici kao pomoć Gjuranu. Idućih desetak godina hrvatska katolička župa u Torontu doživljava svoj puni procvat. Ona postaje epicentar svih značajnijih vjerskih, kulturnih, sportskih i političkih događanja u Torontu i općenito u Južnom Ontariju. Pored činjenice da u Torontu u to vrijeme postoji velik broj različitih političkih organizacija, kulturnih, sportskih društava, tri velika hrvatska doma, ipak je bilo nezamislivo i gotovo nemoguće nešto uspješno organizirati bez prethodne konzultacije s katoličkom župom. Svećenik Gjuran između ostalog pokreće i uređuje redoviti župski radioprogram. Redoviti crkveni bilten tijekom vremena svojim sadržajem, župskim vijestima, obavijestima o važnim događanjima u hrvatskoj zajednici, postupno postaje mali tjednik. U svojstvu duhovnog pomoćnika svećeniku Josipu Gjuranu dolazi don Aleksandar Boras, koji ostaje u Torontu pune četiri godine i napušta ga 1975. godine. Na njegovo mjesto u jesen 1976. godine dolazi svećenik Ivica Kecerin, koji nakon svega godinu dana postaje župnikom hrvatske katoličke župe Hrvatskih mučenika u Mississaugi.[118]

Da bi se ilustrirao rad hrvatske župe u Torontu najbolje je spomenuti neke podatke poput onih vezanih uz hrvatsku subotnju školu, koju pohađa više od 800 djece o kojima se brine više od 20 učitelja. Kulminaciju svoje duhovne i pastoralne skrbi za Hrvate Toronta župa doživljava sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća, kada se u njoj „svake nedjelje služi pet misa na hrvatskom jeziku, a jedna u Oshawi, oko 50 kilometar daleko od Toronta".[119]

---

[116] Vladimir Bubrin, *Trideset pet godina Hrvatskog heritage jezika u Torontu*, Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Toronto* - University of Toronto Press, 1994., str. 102.
[117] Valent Bogadi, *Spomen knjiga 50. godišnjica župe Naša Gospa Kraljica Hrvata*, Toronto, 2001. Autorov intervju s Josipom Gjuranom, bivšim dugogodišnjim župnikom hrvatske katoličke župe u Torontu, vođen u Zagrebu.
[118] Ibid.
[119] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Kršćanska sadašnjost i Glas Koncila, Zagreb, 1980., str. 187.

Veoma kratko vrijeme nakon dolaska na mjesto župnika katoličke župe, velečasni Josip Gjuran uspijeva osnovati župni radioprogram koji nosi ime Hrvatska straža i koji je bio jedini vjersko-kulturni radioprogram u provinciji Ontario. U početku se radioprogram emitirao svega 10 minuta na popularnoj radio postaji koja je emitirala etničke programe. Od desetminutnog programa hrvatski vjersko-kulturni program počeo se 1971. godine emitirati jedan sat, a 1975. godine sat i pol.[120]

No jedan događaj koji je vezan za povijest hrvatske katoličke župe u Torontu i hrvatsku zajednicu općenito dogodio se 1981. godine, kada su gradske vlasti Toronta udovoljile zahtjevima velečasnog Gjurana i promijenile ime ulice Awde Street u Croatia Street. Svečana ceremonija promjene imena ulice u Croatia Street održana je 25. listopada 1981. godine uz prisutnost nekoliko tisuća Hrvata. U povijesti hrvatske župe u Torontu značajan datum predstavlja i posjet dr. Franje Tuđmana i njegove supruge i pribivanje nedjeljnoj misi 1987. godine. Za vrijeme propovijedi svećenik Gjuran ih je pozdravio i javno dao podršku Tuđmanovoj borbi za slobodnu i demokratsku hrvatsku državu.[121]

Formiranjem dviju župa krajem 70-ih godina, one u Mississagi i Oakvillu, a kasnije i hrvatskog kulturnog centra u Norvalu, hrvatska katolička župa u Torontu gubi velik broj svojih župljana. S vremenom sve veći i veći broj njezinih bivših župljana koji su se s obiteljima odselili u ova dva susjedna grada, počinje ići u hrvatske crkve koje su im bliže mjestu stanovanja. Ipak, zbog velike tradicije torontske župe i činjenice da grad Toronto predstavlja politički i ekonomski centar provincije Ontario i Kanade, hrvatska će katolička župa Naša Gospa Kraljica Hrvata sve do danas zadržati primat najznačajnije i najmoćnije župe među Hrvatima u Kanadi.

Župa Blažene Marije Djevice zaštitnice putnika – Sault St. Marie

U hrvatskoj zajednici koja broji nešto više od sto obitelji, u gradiću u kojem su pripadnici treće generacije Hrvata nekoliko puta zaredom bili izabrani za gradonačelnika grada, inicijativom male skupine Hrvata poslana je zamolba Hrvatskom franjevačkom komesarijatu sa središtem u Chicagu da im pošalje hrvatskog svećenika. Njihovu molbu podržao je i mjesni biskup, Aleksandar Carter, iz North Baya. Udovoljivši njihovoj molbi,

[120] Autorov intervju s bivšim dugogodišnjim župnikom hrvatske katoličke župe u Torontu, Josipom Gjuranom, vođen u Zagrebu.
[121] Ibid.

franjevački komesarijat je 1. prosinca 1960. godine poslao fra Krunu Pandžića.[122] Osim vođenja pastoralne skrbi za tamošnje Hrvate, fra Pandžić je također morao zbog nedostatka dovoljnog broja hrvatskih svećenika voditi brigu i za Hrvate Sudburyja, Wawu i Thunder Baya, gradova koji su od Sault St. Marie bili udaljeni više od 700 kilometara. Udaljenost i konstantna putovanja bili su veoma iscrpljujući za jednog svećenika, pa je zbog tih razloga kustodija odlučila poslati još jednog svećenika u ispomoć. Na taj način je 1962. godine u hrvatsku zajednicu došao fra Berto Dragičević.[123] Samo godinu dana nakon njegova dolaska Hrvati kupuju zemljište za izgradnju svoje crkve. Zbog oskudnih materijalnih sredstava, na kupljeno zemljište preseljena je stara drvena zgrada, odnosno kuća koju su župljani preuredili u kapelicu i u kojoj se nekoliko slijedećih godina služila sveta misa na hrvatskom jeziku. Odanost i vjernost Hrvata svojoj vjeri i crkvi prepoznao je i nagradio mjesni biskup, koji je 1965. godine proglasio i blagoslovio novu hrvatsku crkvu. Dvadesetak godina kasnije fra Dominik Ćorić je 1981./1982. godine uspio s članovima svoje župe na istom mjestu izgraditi novu i veću crkvu, koja je bila službeno posvećena 1983. godine.[124] I pored činjenice da je hrvatska zajednica u Sault St. Marie jedna od malobrojnijih, u njoj se, uglavnom zahvaljujući crkvi i angažmanu hrvatskih svećenika, osim vjerskih događanja odvijao dinamičan kulturni život. U zajednici je djelovalo nekoliko glazbenih društava i folklornih grupa. O dinamici vjerskog života u zajednici najbolje govore službeni župski podaci, prema kojima je u periodu od 1960. do 1990. godine u crkvi kršteno blizu tri stotine djece, vjenčano preko sedamdeset bračnih parova, a blizu stotinu djece je primilo prvu pričest.[125] U crkvenoj dvorani, koja je u stvarnosti postala kulturni centar, osim glazbenih i folklornih priredbi koje su organizirala razna društva poput odsjeka Hrvatske bratske zajednice, nogometnog kluba, ženskog društva „Woman's Club", bile su organizirane i razne političke tribine i proslave, poput „10. travnja". Opća karakteristika djelovanja svih spomenutih društava bila je njihova tijesna suradnja s crkvom.

Župa Sveti Antun Padovanski – Welland

Jedna od najstarijih hrvatskih zajednica u Kanadi svakako je ona u Wellandu. Već početkom dvadesetog stoljeća hrvatski useljenici u Kanadu naseljavaju ovaj grad, gdje uglavnom rade najteže fizičke poslove na prokopavanju kanala Welland, Canadian Rubber,

[122] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski kalendar 1997., Croatian Franciscan Press, Chicago, str. 199-200; Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu – Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost, Glas koncila, Zagreb 2005., str. 394.

[123] Ibid.

[124] Ibid.

[125] Fr. Robert Jolić – Fr. Jozo Grbeša, *Stoljeće vjernosti*, Chicago, 2000., str. 72.

Plymouth Cordage i Empire Cotton Mills.[126] Imajući u vidu da kanadska vlada ukida stroge restrikcijske mjere u vezi s dolaskom novih useljenika te industrijski bum koji se zbivao u provinciji Ontario, jasan je velik rast hrvatske zajednice u Wellandu u periodu između 1924. i 1929. godine.[127] U tom periodu Hrvati organiziraju svoj društveni život i da bi zadovoljili svoje potrebe, oni 1929. godine grade Hrvatski dom u kojem su se održavale razne zabave. U Hrvatskom domu nastao je i prvi tamburaški orkestar u Kanadi, u kojem su svirali Mijo Pavešić, Nikola Baltušić, Steve Škorić i Silverstar Hrastović.[128] Imajući ovo u vidu, teško je razumjeti, a još teže objasniti, da je prvi hrvatski svećenik koji je došao u Welland preuzeti pastoralnu skrb za tamošnje Hrvate bio Dragutin Petranović. On je službeno došao 1972. godine i odmah počeo služiti svetu misu na hrvatskom jeziku u crkvi Svetog Augustina. Svojim predanim i sistematskim radom svećenik Petranović uspio je u kratkom vremenu pridobiti velik broj Hrvata da počnu dolaziti na svetu misu. Tijekom vremena Hrvati dolaze do spoznaje da za njihove potrebe treba veća crkva, te se organiziraju u prikupljanju materijalnih sredstava. U želji da imaju veću i vlastitu crkvu, Hrvati 1981. godine kupuju školsku zgradu, na lokaciji koje grade vlastitu crkvu u rekordnom vremenu. Svečano otvorenje i blagoslov crkve koja je posvećena Svetom Antunu Padovanskom održano je 12. lipnja 1982. godine.[129] Izgradnja nove crkve umnogome je doprinijela da duhovni i pastoralni život postane bogatiji, a društveni život zajednice raznovrsniji, naročito kada se ima u vidu djelovanje nekoliko društava u sklopu crkve. U crkvenom krugu djeluje više društava, poput „Školskog društva", koje je osnovano 1981. godine, „Oltarskog društva" i „Društva imena Isusova", oba osnovana 1981. godine. Također u sklopu crkve djeluje i društvo „Kolumbovi vitezovi", osnovano 1990. godine.[130] Da je izgradnja crkve i organizirani pastoralni rad važan segment života Hrvata u Wellandu, najbolje potvrđuju službeni župski podaci na osnovi kojih je u periodu između 1981. i 1990. godine kršteno više od tri stotine djece, vjenčano preko sto pedeset mladih bračnih parova i obavljeno više od dvjesto sprovoda.

Župa Sveti Leopold Mandić – London

Na osnovi neslužbenih podataka prvi Hrvati počeli su dolaziti u grad London i njegovu bližu okolicu tek poslije Drugoga svjetskog rata. U idućih nekoliko desetljeća taj se

[126] Harry Herman, *A New Heart – Novo Ognjište, The Story of Croatians*, neobjavljeni rukopis, Toronto, 1988., str. 137.
[127] Dan Mrkitch, *A History of Croat Immigration to Canada*, Septembar – Novembar 1970., str. 33.
[128] Ibid.
[129] Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu. Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost – Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 403.
[130] Ibid.

broj postupno povećavao, tako da početkom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća hrvatska zajednica broji oko tisuću duša.[131] Malobrojnu hrvatsku zajednicu u tim godinama posjećivali su hrvatski svećenici uglavnom iz Hamiltona i Windsora kako bi zadovoljili duhovne potrebe Hrvata katolika. Katolička misija u gradu Londonu počinje s djelovanjem 1968. godine, kada za stalnog svećenika dolazi don Ante Matavin.[132] Njegovim odlaskom u mirovinu u svibnju 1971. godine Hrvati Londona nakratko ostaju bez svog svećenika. Veoma brzo među Hrvate dolazi svećenik Ivan Mihalić, koji služi svete mise za Hrvate Londona u mjesnoj katedrali Svetog Petra. Kada su hrvatski franjevci 1976. godine preuzeli pastoralnu brigu za Hrvate Londona, u misiju dolazi mladi svećenik, fra Ante Čuvalo.[133] Nedugo nakon njegovog dolaska lokalni Hrvati obnavljanju prostorije Hrvatskog kanadskog kluba i nekadašnju osnovnu školu, koje su služile za potrebe hrvatske misije. U novopreuređenom misijskom prostoru fra Ante Čuvalo drži prvu misu na hrvatskom jeziku. Njegovom inicijativom u misiju dolazi fra Vilim Primorac, koji organizira folklornu i tamburašku sekciju. Već 1979. godine folklorna grupa je domaćin tradicionalnog hrvatskog festivala za istočnu Kanadu.[134] Dolazak fra Ante Čuvala kao župnika doprinio je velikoj aktivnosti ne samo članova župe nego općenito cijele hrvatske zajednice. Velika aktivnost i mnogobrojne kulturne, sportske i političke aktivnosti ukazuju na potrebu za većim prostorijama, jer je svima u zajednici postalo jasno da su preuređene prostorije katoličke misije postale premalene, i zbog toga Hrvati kupuju zemljište na kojem će ubrzo sagraditi crkvu. Od prve lopate koju je 'zakopao' kancelar londonske biskupije, F. J. Laverty, 20. travnja 1980. godine, pa do izgradnje modernog hrvatskog katoličkog centra trebalo je manje od pola godine. Uz novosagrađenu crkvu, za koju je poznati umjetnik Josip Turkalj napravio kip sv. Leopolda Mandića, poprsje kardinala Stepinca, Branimirov križ i postaje Križnog puta,[135] sagrađena je i moderna dvorana za šesto ljudi. Svečanu ceremoniju otvorenja i blagoslov novog katoličkog centra obavio je londonski biskup John M. Shelock 30. studenog 1980. godine, uz prisutnost velikog broja Hrvata Londona i okolnih mjesta južnog Ontarija, poput Hamiltona, Windsora, Montreala, Ottave, Toronta i drugih.[136] Ubrzo nakon blagoslova nove crkve, koja je

---

[131] Don Dan Mrkitch, *A History of Croat Immigration to Canada*, Septembar-Novembar 1970., str. 32.
[132] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 205.
[133] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi* – Hrvatski kalendar, 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago, str. 177; Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu. Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 388.
[134] Ibid.
[135] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi* – Hrvatski kalendar 1997. godine, Chicago 1997., str. 178.
[136] Ibid, str. 177.

posvećena sv. Leopoldu Mandiću, fra Ante Čuvalo napušta London i svećeničku službu, a na mjesto župnika dolazi fra Jozo Grubišić.

Nema uopće nikakve dvojbe da su Crkva i njezini svećenici odigrali najvažniju ulogu u životu Hrvata Londona i okolnih mjesta, odnosno da je najviše zahvaljujući njihovom angažmanu očuvan hrvatski nacionalni identitet.

Župa Sveti Nikola Tavelić – Montreal

I pored činjenice da je u Montrealu postojala malobrojna hrvatska zajednica i prije Drugoga svjetskog rata, tek 30. travnja 1960. godine započela je s radom hrvatska katolička misija u Montrealu.[137] Da bi zadovoljili duhovne potrebe sve većeg broja hrvatskih useljenika koji su poslije Drugoga svjetskog rata pristizali u Montreal, Hrvatska katolička kustodija Svete Obitelji iz Chicaga slala je svoje svećenike da privremeno održavaju svete mise. No, kako je hrvatska zajednica sve više rasla, tako je i potreba za stalnim svećenikom bila očigledna. To je potaknulo montrealskog nadbiskupa i kardinala, Paul-Emilea Legera, da napiše zamolbu Hrvatskoj kustodiji u Chicagu da pošalju jednog stalnog svećenika u hrvatsku zajednicu. Njegovoj je molbi udovoljeno i u Montreal stiže fra Serafin Vištica kao stalni misionar te službeno osniva hrvatsku misiju, koja počinje djelovati 13. rujna 1960. godine.[138] Kratko vrijeme poslije dolaska fra Vištice među Hrvate Montreala dolazi montrealski kardinal Leger i 19. rujna 1963. godine daje blagoslov hrvatskoj crkvi posvećenoj bl. Nikoli Taveliću. Nekoliko godina kasnije umjesto fra Serafina Vištice za župnika hrvatske crkve dolazi fra Vilim Primorac.[139] Treba istaknuti da između mnogih novosti koje je uveo u rad misije, fra Primorac osniva folklornu i tamburašku grupu. Također osniva „Crkveno žensko društvo" i počinje s izdavanjem nedjeljnog biltena, koji donosi ne samo vijesti o aktivnosti crkve nego i općenito vijesti iz hrvatske zajednice.

Značajan datum u povijesti katoličke misije u Montrealu jest 1971. godina, kada u službeni posjet dolazi zaagrebački biskup, a kasnije kardinal, Franjo Kuharić, i njegova pratnja: glavni urednik Glasa Koncila, Živko Kustić, i ravnatelj inozemne pastve, mons. Vladimir Stanković. Rast hrvatske zajednice te sve veća duhovna i društvena aktivnost hrvatske zajednice u Montrealu ukazala je na potrebu za većom crkvom. Radi tih potreba crkva je prodana 1973. godine, a dobiveni novac položen u banku, te je započela potraga za

---

[137] Ibid, str. 189.
[138] Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu – Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 390.
[139] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski kalendar 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago, str. 189.

većom crkvom. Dolaskom novog svećenika u hrvatsku zajednicu u Montrealu, fra Ivana Bradvice, 1976. godine, potraga za većom crkvom postaje intenzivnija, što potvrđuje kupnja zemljišta 1977. godine za izgradnju nove crkve.[140] Pod vodstvom fra Bradvice napravljeni su planovi i počela je gradnja nove crkve, koja je završena 11. studenog 1979. godine. Svečani blagoslov nove crkve obavio je 29. lipnja 1980. godine montrealski nadbiskup Paul Gregoire, uz prisutnost velikog broja Hrvata, koji su za ovu priliku došli iz drugih gradova, poput Ottawe, Toronta, Hamiltona i Windsora.[141]

Uz mnoge aktivnosti koje se održavaju u okviru crkve, treba posebno istaknuti osnivanje i djelovanje subotnje škole za učenje hrvatskog jezika, koja je počela s radom 1979. godine. Osnovan je mješoviti pjevački zbor „Vatroslav Lisinski", koji je zbog svoje kvalitete veoma brzo stekao popularnost na sjevernoameričkom kontinentu, tako da su zahtjevi za njegovim gostovanjem u hrvatskim zajednicama dolazili sa svih strana.

Od njezinog osnutka 1964. godine pa do 1990. godine u crkvi je kršteno više od 500 djece, sklopljeno više od 200 brakova, krizmano više od 300 djece i dodijeljena prva pričest više od 200 djece.[142] Danas hrvatska zajednica Montreala po nekim neslužbenim podacima broji između 2 do 3 tisuće Hrvata. Duhovni i društveni život i dalje se odvija u krugu crkve.

Hrvatska katolička župa Sv. Franje Asiškog – Windsor

U prvoj službeno uspostavljenoj hrvatskoj katoličkoj župi u Kanadi, župi Svetog Franje Asiškog, već u listopadu 1948. godine služila se katolička misa na hrvatskom jeziku.[143] Najveće zasluge za to pripadaju dr. fra Luji Ivandiću, koji u rujnu 1948. godine dolazi u Windsor s namjerom da osnuje hrvatsku katoličku župu. Mjesec dana nakon svog dolaska fra Ivandić uspijeva održati svetu misu na hrvatskom jeziku u slovačkoj crkvi Sv. Ćirila i Metoda. Svojim organizacijskim sposobnostima i predanim radom uspijeva u kratkom vremenu donekle uvesti red i harmoniju u razdijeljenu hrvatsku zajednicu. Osniva crkveni pjevački zbor, a zajmom od 12 tisuća kanadskih dolara koji mu je dao biskup J. Cody, fra Ivandić kupuje staru baptističku crkvu, koju preuređuje za hrvatske potrebe. Prva misa i

---

[140] Ibid, str. 188-200.
Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu, Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 390.
[141] Ibid.
[142] Ibid.
[143] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski kalendar 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago, str. 217-218; Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 402.

blagoslov nove hrvatske crkve bio je 20. kolovoza 1950. godine. S tim datumom službeno je uspostavljena prva hrvatska katolička župa u Kanadi.[144]

Osim osnivanja različitih vjerskih društava u krilu crkve, poput Oltarskog društva, Gospojinskog društva, Društva imena Isusova i drugih, fra Ivandić mnogo svog vremena i energije troši u misionarskom radu u mnogim hrvatskim zajednicama zapadne Kanade. Velike udaljenosti između pojedinih gradova zapadne Kanade prisilile su fra Ivandića da vrlo često na duže vrijeme bude odsutan iz svoje župe u Windsoru. Njegova učestala odsutnost doprinijela je tome da njegovi protivnici u hrvatskoj zajednici prodube nastali raskol, šireći razne laži o njemu. Duboko razočaran nastalim stanjem, on se odlučuje 10. siječnja 1965. godine povući iz župe i odlazi u drugi grad. Njegovim odlaskom nastaje u župi velika praznina, koju je tek u rujnu 1965. godine popunio dolazak novog svećenika, don Miloša Čulina, koji je došao iz New Jerseya, SAD.[145] Već u prve dvije godine svog djelovanja među Hrvatima Windsora don Čulin uspijeva uz pomoć lokalnog biskupa i svojih župljana kupiti prikladno zemljište na kojem gradi crkvu. Blagoslov i posveta nove crkve obavljen je 1969. godine. Paralelno s gradnjom crkve i prateće dvorane u krugu crkve osnovano je „Hrvatsko društvo žena", folklorna grupa „Hrvatsko selo" i nogometni klub „Hrvatska mladost Svetog Križa".[146] Uza sve ostvarene rezultate, zbog nastalih svađa u hrvatskoj zajednici don Čulin, kao i njegov prethodnik, napušta župu 1973. godine. Odlukom mjesnog biskupa Cartera brigu i odgovornost za hrvatsku katoličku župu u Windsoru preuzima Kustodija hrvatskih franjevaca u Chicagu. Na mjesto privremenog upravitelja župe biskup Carter dekretom od 22. lipnja 1973. godine potvrđuje Ferdinanda Skoku, koji na toj poziciji ostaje do 21. kolovoza 1976. godine. Na njegovo mjesto dolazi fra Zvonimir Kutleša, koji uz ozbiljnu obnovu pastoralne skrbi za Hrvate uspijeva postupno obnoviti stara i osnovati nova društva, poput dječjeg crkvenog zbora ili folklornog društva „Kardinal Alojzije Stepinac".[147] U njegovom radu svesrdno mu pomaže fra Vilim Primorac, koji djeluje u susjednoj župi grada Detroita. Priljevom novih hrvatskih useljenika osjeća se potreba za većom crkvom. Fra Kutleša koristi tu činjenicu i uspijeva organizirati da Hrvati 1980. godine počnu gradnju nove crkve, dvorane, župnog stana i škole. Ovaj veliki projekt izgradnje katoličkog centra, koji je koštao preko dva milijuna kanadskih dolara, uspješno je završen 1981. godine. Svečani blagoslov i posvetu

---

[144] Ibid.

[145] Ibid.

[146] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatsku migraciju, Zagreb, 1980., str. 189.

[147] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi* – Hrvatski kalendar 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago, str. 218; Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatsku migraciju, Zagreb, 1980., str. 189.

crkve obavio je 4. listopada 1981. godine londonski biskup John Sherlock. O veličini župe, o aktivnosti njezinih svećenika, a naročito o pastoralnoj brizi za Hrvate najbolje govore sljedeći službeni podaci župe, prema kojima je u župi u periodu između 1950. i 1990. godine kršteno preko 1.000 djece, od kojih je 600 dobilo i prvu pričest i krizmu. Također je obavljeno blizu petsto vjenčanja.

Župa Sv. Leopolda Mandića – Ottawa

U glavnom gradu Kanade, Ottawi, djeluje malobrojna hrvatska zajednica koja je poslije Drugoga svjetskog rata brojila oko stotinu obitelji. Hrvati Ottawe su gotovo puna tri desetljeća nastojali osnovati svoju katoličku župu, ali bez mnogo uspjeha. Prvi svećenici koji su još početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća dolazili voditi pastoralnu skrb za Hrvate Ottawe bili su svećenici iz Montreala, fra Serafin Vištica i Vilim Primorac. Ovakva praksa trajala je sve do 1968. godine, kada u Ottawu na studij dolaze dominikanski đakoni iz Hrvatske, Marinko Zadro i Jure Krišto, a godinu dana kasnije svećenik Marijan Jurčević.[148] Njihovim dolaskom u Ottawu počinje se služiti katolička sveta misa na hrvatskom jeziku. Nažalost, njihovim povratkom u Hrvatsku zajednica ostaje bez hrvatskog svećenika. Njihova zamjena postaje dominikanac J. M. Tillard, koji nekoliko godina drži misu na hrvatskom jeziku s francuskim akcentom. I pored njegovog velikog truda i nastojanja da okupi što više Hrvata na svetim misama, problemi u komunikaciji kao i slabo poznavanje kulturne i vjerske tradicije Hrvata predstavljali su veliku barijeru između njega i njegovih župljana.

Potreba za hrvatskim svećenikom u hrvatskoj zajednici postajala je sve veća kako je zajednica brojčano rasla. Nakon nekoliko neuspješnih pokušaja konačno kao stalni misionar 1977. godine u hrvatsku zajednicu dolazi don Tadija Pavlović.[149] Njegovim dolaskom pojavljuje se veći entuzijazam i živost u hrvatskoj zajednici općenito, što doprinosi većem odazivu vjernika na nedjeljne mise, koje se održavaju u iznajmljenoj lokalnoj dominikanskoj crkvi. Uz obnovu pastoralne i duhovne skrbi za Hrvate, u sklopu crkve osnovana je hrvatska škola za jezik i kulturu, koja uspješno djeluje uz obilnu materijalnu pomoć vlade provincije Ontario. Interesantno je spomenuti da je jedan od predavača u školi Gojko Šušak, koji nakon uspostave slobodne i demokratske Republike Hrvatske postaje prvi ministar za iseljeništvo, a kasnije i ministar obrane. Nažalost, zbog objektivnih i nekih drugih razloga don Pavlović se nakon svega dvije godine boravka u hrvatskoj zajednici vraća natrag u domovinu, tako da

---

[148] Ibid.
Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu. Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 393.
[149] Ibid, str. 394.

zajednica ponovno ostaje bez hrvatskog svećenika. Umjesto don Pavlovića dolazi svećenik crnac Martin Skinner, pripadnik dominikanskog reda. Svojim radom i nastojanjima da nauči hrvatski jezik, što je na kraju i uspio, stekao je velike simpatije među svojim župljanima. Počeo je služiti svetu misu i držati propovijedi na hrvatskom jeziku. Tri mjeseca nakon što je za stalnog svećenika u hrvatsku zajednicu došao Vinko Delinac, 15. lipnja 1986. godine i službeno je osnovana hrvatska župa Sv. Leopolda Mandića. Novoosnovanoj hrvatskoj župi lokalni biskup dodjeljuje u skrb crkvu bivše župe Notre-Dame-des-Anges.[150] Osim hrvatske škole za jezik i kulturu, u sklopu crkve osnovana su i djeluju druga društva, poput nogometnog kluba „Jadran" i folklorne grupe „Croata", koja je 1979. godine bila domaćin tradicionalnog hrvatskog folklornog festivala za istočnu Kanadu.

Župa Hrvatskih mučenika – Mississauga

Dolaskom desetak tisuća novih hrvatskih useljenika krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, uglavnom u Toronto i njegovu bližu okolicu, radikalno se promijenio život i dinamika aktivnosti hrvatskih društava. Dolaskom velikog broja Hrvata u Toronto postojeća hrvatska crkva postala je premalena da primi sve one koji su dolazili na služenje svete mise. I pored činjenice da su se mise služile svaku večer, a nedjeljom čak tri puta u različito vrijeme, crkva je postala premalena za duhovnu i pastoralnu skrb Hrvata. Paralelno s dolaskom velikog broja Hrvata u Toronto, provincija Ontario doživljava veliki ekonomski procvat, neviđen do tada u ovom dijelu Kanade. U novonastalim okolnostima velik broj pridošlica kao i starosjedilaca napušta Toronto i odlaze u Mississaugu, koja je samo administrativno drugi grad. Naseljavanje nekoliko tisuća Hrvata u Mississaugi, kao i nastale nesuglasice i javno prepiranje između župnika Toronta, Josipa Gjurana, i franjevačkih svećenika u novoosnovanom Hrvatskom kulturno-socijalnom centru u obližnjem Norvalu, samo su ubrzali proces gradnje hrvatske crkve u Mississaugi. Potreba za vlastitom crkvom u Mississaugi svakome je bila evidentna, zato je torontski nadbiskup Phillip Pocock dekretom od 6. prosinca 1977. godine proglasio osnivanje hrvatske katoličke župe Hrvatskih mučenika za Mississaugu, Brampton i Malton.[151] Po riječima prvog imenovanog župnika, Ivice Kecerina, „prve svete mise održane su na hrvatskom jeziku u kanadskoj katoličkoj crkvi St. Francis of Assisi".[152] Međutim zbog vrlo nepogodnog termina održavanja svete mise (svake nedjelje u 14 sati, što je bilo veoma nepraktično za vjernike), župnik Kecerin uspijeva dobiti

[150] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski Kalendar 1977., Chicago.
[151] Ivan Kecerin, *25. godina Župe Hrvatskih Mučenika – Mississauga*, Mississauga, 2002., str. 22.
[152] Autorov intervju sa svećenikom Ivanom Kecerinom, obavljen 2000. godine u Zagrebu.

prostorije katoličke škole „Mary Fox" u Mississaugi, u kojoj se svake nedjelje drži sveta misa na hrvatskom jeziku u 11 sati. Za potrebe župnika kupljena je stara kuća koja je služila za stanovanje i ujedno kao župni ured. Da je ovakvo djelovanje samo privremeno, bilo je jasno svim župljanima i zato se usvojila ideja kupnje zemljišta na kojem će se izgraditi crkva. Odluka o kupnji zemljišta za izgradnju nove crkve povjerena je župniku župe iz Toronta, Josipu Gjuranu, koji je uz veliku pomoć trgovaca nekretninama, Dragana Bajića i Mirka Štefanca, napokon pronašao prikladnu lokaciju za izgradnju crkve.[153]

Paralelno s traženjem prikladne lokacije za izgradnju nove crkve u župu dolaze časne sestre, koje su od lokalnog nadbiskupa dobile kuću za svoje potrebe blizu postojećeg župnog ureda. Njihov dolazak u župu odmah se osjetio. Osim uvođenja djece u katolički nauk, one osnivaju crkveni pjevački zbor, koji ubrzo postaje najkvalitetniji takav zbor u hrvatskim zajednicama provincije Ontario. Budući da je završeno formiranje katoličke zajednice, prešlo se na projekt izgradnje župne crkve, ureda, stanova i školskih prostorija. Po iskazima svećenika Ivice Kecerina, napravljen je nacrt za crkvu, a nedugo zatim raspisan je javni natječaj za njezinu izgradnju, koji je vodio kancelar i generalni vikar torontske nadbiskupije, Leonard Wall.[154] Od pridošlih ponuda prihvaćena je ona kanadskog poduzetnika A. Petersona, po kojoj je čitav projekt završen za nešto manje od milijun kanadskih dolara. Pomoćni biskup torontske biskupije, Aloysisus Ambrozić, blagoslovio je 26. prosinca 1978. godine kamen temeljac crkve, gradnja koje je počela u lipnju 1979. godine. Samo godinu dana kasnije, 6. srpnja 1980. godine, uz prisutnost više od deset tisuća okupljenih Hrvata Mississauge i susjednih gradova u provinciji Ontario, mnogobrojnih hrvatskih svećenika i časnih sestara, kao i visokih predstavnika kanadskih vlasti, kanadskih biskupa Aloysisusa Ambrozića, Pearsea Laceya i Isidora Boreckog, blagoslov i posvetu crkve obavio je uzoriti kardinal Franjo Šeper, perfekt Kongregacije za nauk vjere.[155] O značenju izgradnje ove crkve za duhovni i pastoralni život Hrvata Mississauge najbolje govore podaci prvog župnika, svećenika Ivice Kecerina, koji sada vodi jednu župu u Zagrebu. Kratko nakon osnivanja župe u Mississaugi bilo je „oko dvjesto učlanjenih obitelji, dok godinu dana kasnije nakon njezinog osnivanja taj se broj povećao na četiri stotine, da bi se danas kretao oko 1.700 obitelji ili deset tisuća župljana."[156] U sklopu crkve župnik Kecerin sa svojim suradnicima osniva mnoga

[153] Ibid. Podaci iz autorovog intervjua sa svećenikom Kecerinom.
[154] Autorov intervju s bivšim župnikom hrvatske katoličke župe u Mississaugi, Ivanom Kecerinom, obavljen 2000. godine u Zagrebu.
[155] Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu - Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost i Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 389; Ivan Kecerin, *25. godina Župe Hrvatskih Mučenika Mississauga*, Mississauga, 2002., str. 36.
[156] Autorov intervju sa svećenikom Ivicom Kecerinom.

društva, od kojih treba spomenuti ova: „Hrvatska katolička žena", folklorna grupa „Sljeme", tamburaški orkestar „Vatroslav Lisinski" i hrvatska škola „Kraljica Jelena", koju pohađa preko petsto hrvatske djece.

Župa Presvetog Trojstva – Oakville

U gradu Oakvilleu, koji se smjestio na pola puta između Toronta i grada čelika – Hamiltona, osnovana je 9. srpnja 1976. godine hrvatska katolička župa Presvetog Trojstva.[157] Njezini počeci datiraju mnogo ranije, otprilike u periodu između 1960. i 1970. godine, kada je svećenik iz Hamiltona dolazio tek dva puta godišnje, i to obično za Božić i Uskrs, kako bi održao svetu misu na hrvatskom jeziku. Velikim priljevom novih hrvatskih useljenika povećala se brojnost hrvatske zajednice, a time i potreba za duhovnu skrb. Novonastale prilike i činjenica da je u tamošnju župu u Hamilton došao i treći svećenik, umnogome su doprinijeli da se početkom 1975. godine u Oakvilleu počne svake nedjelje održavati sveta misa na hrvatskom jeziku. Uvidjevši nastale pozitivne promjene i potrebu da Hrvati imaju svoju vlastitu župu, mjesni biskup Hamiltona, Paul F. Reading, udovoljio je hrvatskim zahtjevima da osnuju vlastitu župu, kojoj osim Hrvata Oakvillea „pripadaju i hrvatske obitelji Burlingtona, Miltona, Actona i Georgetowna."[158] Prvim župnikom Presvetog Trojstva imenovan je svećenik Vjekoslav Banković, koji je dugo godina dolazio iz Hamiltona služiti nedjeljnu misu. Za potrebe svećenika izgrađen je 1980. godine župni stan na zemljištu koje su Hrvati nekoliko godina ranije kupili za tu i slične potrebe. Uza župni stan izgrađena je i dvorana za različite društvene manifestacije. Župni ured i dvoranu službeno je blagoslovio hamiltonski biskup McDonald.[159]

Dolaskom svećenika Jurja Jezerinca, današnjeg biskupa u Zagrebu, na mjesto župnika župe Presvetog Trojstva, počinje 1988. godine izgradnja nove crkve.[160] Ideja o izgradnji nove crkve naišla je na velik odjek ne samo među Hrvatima Oakvillea nego i susjednih gradova Toronta, Hamiltona i Mississauge. Zahvaljujući velikom materijalnom doprinosu, a naročito velikom odazivu hrvatskih privrednika na čelu s poznatim mecenom kulturnih i sportskih projekata, Antonom Kikašem iz Toronta, crkveni odbor za izgradnju crkve u Oakvilleu je samo na jednoj večeri organiziranoj radi prikupljanja materijalnih doprinosa za izgradnju

[157] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatske migracije, Zagreb, 1980., str. 188; Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu – Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 392.
[158] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatske migracije, Zagreb, 1980., str. 188.
[159] Ibid.
[160] Ibid.

crkve skupio 300.000 kanadskih dolara.[161] Crkva, čiji je kamen temeljac postavljen 29. svibnja 1988. godine, uspješno je završena 1991. godine. Njezin blagoslov obavio je bivši župnik, tada već pomoćni biskup zagrebački, Juraj Jezerinac.[162] U sklopu crkve djeluju razna vjerska, sportska, kulturna društva kao i škola za učenje hrvatskog jezika i kulture.

Župa Svete Obitelji - Kitchener

Imajući u vidu za kanadske prilike relativnu blizinu Kitchenera s ostalim gradovima južnog Ontarija, poput Toronta, Hamiltona i Mississauge, u kojima su već postojale dobro organizirane hrvatske župe, pastoralnu skrb za Hrvate ovoga grada vodili su sve do početka 1970. godine svećenici koji su svake nedjelje dolazili služiti svetu misu. S rastom hrvatske zajednice i odaziv vjernika na svete mise bivao je sve veći te je potreba za osnivanjem katoličke misije rasla iz dana u dan, da bi konačno 1. listopada 1975. godine i službeno bila osnovana Hrvatska katolička misija „Sveta Marija", koja je djelovala u sklopu kanadske katoličke župe istog imena.[163] Za prvog voditelja misije imenovan je svećenik Vladimir Stanišić, koji je na toj dužnosti ostao sve do 1989. godine, kada već osnovanu hrvatsku katoličku župu preuzima Kustodija hrvatskih franjevaca iz Chicaga.[164] Veoma kratko nakon što je službeno uspostavljena župa 1. lipnja 1977. godine, kao i u drugim hrvatskim zajednicama diljem Kanade, tamošnji Hrvati odlučuju kupiti zemljište za izgradnju vlastite crkve. Kupnjom zemljišta na kojem je 1980. godine uz novu crkvu i župni ured izgrađena i prigodna dvorana, Hrvati su ostvarili svoj davni san da imaju vlastiti katolički centar. Uz mnoge crkvene odbore i razna vjerska društva koja djeluju pod patronatom i crkvenim uputama, u sklopu crkve osniva se subotnja škola za učenje hrvatskog jezika i hrvatske kulture. Osim škole osniva se i folklorna grupa kao i nogometni klub. Ovaj izgrađeni crkveni kompleks postaje centar svih važnijih društvenih aktivnosti u hrvatskoj zajednici grada Kitchenera. Kada je u pitanju pastoralna skrb za Hrvate, ona se najbolje očituje kroz mnogobrojna krštenja, prve pričesti, krizme, vjenčanja i sprovode. Na osnovi objavljenih župskih podataka u periodu između 1970. i 1990. godine kršteno je više od 400 djece,

[161] Autor bio nazočan na spomenutoj večeri.
[162] Ibid.
[163] Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u Hrvatskom iseljeništvu - Sjeverna Amerika*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 387.
[164] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatsku migraciju, Zagreb, 1980., str. 189.

vjenčano više od pedeset mladih parova, krizmano sto pedeset djece i primilo prvu pričest više od pedeset djece.[165]

Župa Srca Marijina – Vancouver

Hrvatska zajednica grada Vancouvera, koja broji oko deset tisuća Hrvata, dobila je tek u srpnju 1961. godine po prvi put stalnog hrvatskog svećenika.[166] Bez obzira na činjenicu da su neki svećenici, poput fra Davida Zrna, fra Ljube Čuvala, fra Zvonka Mandarića, dolazili u Vancouver i prije Drugoga svjetskog rata i ostajali nakratko među Hrvatima, oni nisu uspjeli osnovati katoličku župu. Dolazak fra Ambroza Budimira kao misionara 1946. godine u hrvatsku zajednicu da pokuša osnovati župu završio je neuspjehom, zbog kojeg on napušta grad. Svi spomenuti pokušaji da se osnuje hrvatska katolička župa koji su završili neuspjehom, nisu obeshrabrili Hrvate grada Vancouvera u nastojanju da formiraju župu. Njihovo nastojanje, a naročito upornost nekoliko pojedinaca, poput Rade Perića, Ive Mataka i Ante Prlića, koji su izabrani da predstavljaju privremeni crkveni odbor koji će nastojati pronaći hrvatskog katoličkog svećenika koji bi najbolje odgovarao Hrvatima grada Vancouvera, konačno je urodilo plodom.[167] Uz veliku pomoć i razumijevanje njihovih zahtjeva i potreba, nadbiskup Vancouvera, W. M. Duke, poslao je pismo Hrvatskoj kustodiji u Chicago s molbom da pošalju jednog hrvatskog svećenika Hrvatima grada Vancouvera. Tako u hrvatsku zajednicu dolazi fra Ambroz Budimir. Svoju prvu misu na hrvatskom jeziku novopridošli svećenik održao je 9. srpnja 1961. godine.[168] U proglasu Hrvatima Vancouvera, koji je poslao 12. srpnja 1961. godine, fra Budimir kao župnik novoosnovane župe u nekoliko točaka iznosi glavne smjernice budućeg rada župe i apelira na njihovu pomoć za ostvarenje tih planova. Između ostalog fra Budimir planira zajedno s vjernicima osnovati pjevački zbor, formirati privremeni crkveni odbor koji će koordinirati rad i biti veza između župnika i župljana. Također je rečeno da će ipak primarni zadatak crkvenog odbora biti prikupljanje materijalnih sredstva za izgradnju nove crkve. Veoma je važno istaknuti poruku fra Budimira iz njegovog proglasa, u kojem ističe „da je župska crkva jedinica duhovnog Kristovog Kraljevstva na zemlji i kao takva izvan svakog politiziranja ili strančarenja."[169]

---

[165] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski Kalendar 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago, 85.
[166] Ibid.
[167] Ibid, str. 297.
[168] Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu*, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 398.
[169] Hrvatska katolička župa Srca Marijina 1961. – 1986. godine, Vancouver, str. 24.

Sustavnim i mukotrpnim radom fra Budimira i njegovih župljana sagrađena je nova crkva, u kojoj je na polnoćku 1968. godine održana prva sveta misa na hrvatskom jeziku. Svečanu ceremoniju i njezin blagoslov obavio je 16. studenog 1969. godine nadbiskup Vancouvera, James Carney. Umjesto fra Budimira koji 1970. godine odlazi u Njemačku, za voditelja župe dolazi fra Bono Prcela, koji dobiva i svoje pomoćnike, što umnogome olakšava pastoralni rad među Hrvatima. Osim pastoralne brige za Hrvate, fra Bono Prcela i njegovi pomoćnici uspješno otplaćuju postojeći crkveni dug nastao u procesu izgradnje. Uz otplatu duga, 1977. godine je također kupljeno zemljište površine 54 tisuća kvadratnih metara u Richmondu, na kojem je izgrađen Hrvatski pastoralni centar „Kardinal Stepinac", prikladna dvorana za društvene potrebe.[170] Hrvatska katolička župa Srca Marijina na čelu sa svojim župnicima, a u bliskoj suradnji s velikim brojem drugih kulturnih, sportskih i političkih društava u gradu Vancouveru, doprinijela je bogatom i raznovrsnom društvenom životu hrvatske zajednice. Na osnovi službenih župskih statističkih podataka između 1961. i 1990. godine vjenčano je više od 500 mladih bračnih parova, kršteno više od 1.500 djece, prvu pričest dobilo je više od 1.000 djece i krizmano je također više od tisuću djece.[171]

Župa Sveti Leopold Mandić – Victoria

Na otoku Vancouver, koji je najveći otok na zapadnoj obali Kanade i općenito Sjeverne Amerike, nalazi se glavni grad kanadske provincije British Columbia, imenom Victoria. U njemu djeluje dobro organizirana malobrojna hrvatska zajednica koja broji između sto do sto pedeset obitelji. Općenito na cijelom otoku živi oko dvjesto hrvatskih obitelji, i to u gradovima Chemaines 16 obitelji, Nanaimo 15 obitelji, Port Alberini 40 obitelji, Campbell River 9 obitelji i Tohsis 9 obitelji.[172] Pastoralnu skrb za malobrojne Hrvate počeo je voditi 1974. godine hrvatski misionar fra Zvonko Radošević, koji je u to vrijeme živio u Vancouveru. On je punih deset godina služio misu za Hrvate, da bi konačno u siječnju 1985. godine njegov nasljednik, fra Ante Jurić, koji se preselio na otok, preuzeo njegovu ulogu. U roku od svega dva mjeseca nakon dolaska na otok fra Jurić je uspio organizirati i uvjeriti Hrvate da od biskupije otkupe zgradu katoličkog centra St. Thomas More za svotu od 100.000 kanadskih dolara.[173] Kao i u mnogim drugim hrvatskim zajednicama diljem Kanade, novokupljeni centar Hrvati dobrovoljnim radom i prikupljenim novcem obnovili i preuredili

[170] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatsku migraciju, Zagreb, 1980., str. 190.
[171] Službene župske statistike, u posjedu autora.
[172] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Izdalo i uredilo Vijeće biskupske konferencije za Hrvatsku migraciju, Zagreb, 1980., str. 111.
[173] Ibid. str. 399.

kako bi zadovoljio njihove potrebe. U idućih nekoliko godina fra Jurić je sa svojim župljanima uspio otplatiti sav dug, tako da je crkva, u kojoj je prva misa na hrvatskom jeziku održana u rujnu 1985. godine i posvećena Sv. Leopoldu Mandiću, postala vlasništvo Hrvata grada Victorije. Župnika crkve Sv. Leopolda Mandića naslijedio je fra Mate Markota, koji je nastavio stopama fra Jurića. Od 1985. do studenog 1992. godine - koliko je proveo u župi - fra Markota je uspio obnoviti crkvu. Poslije fra Markote za župnika dolazi fra Jerko Čaleta, koji je prije toga bio župnik u Vancouveru.[174] Poznat kao graditelj crkvi u Vancouveru i Edmontonu, fra Čaleta uspijeva paralelno uz obnavljanje crkve u Victoriji obnoviti crkvu u Nanaimu, unatoč činjenici da je ona pripadala mjesnoj biskupiji. Od 1975. do 1995. godine u župi je kršteno više od stotinu djece, vjenčano više od trideset bračnih parova, dodijeljena prva pričest više od stotinu djece i krizmano blizu pedesetero djece.

Majka Božja Bistrička – Calgary

Krajem pedesetih godina dvadesetog stoljeća formira se hrvatska zajednica u gradu Calgaryju. U njoj se 1959. godine istodobno osnivaju politička, sportska i kulturna društva.[175] Unatoč tome što su bila otvorena i za članstvo i za relativno veliku aktivnost, ona nažalost nisu mogla zadovoljiti očekivanja i potrebe cijele zajednice. Osjećala se velika praznina odnosno potreba za duhovnim životom, potreba za vlastitom katoličkom crkvom koja bi okupljala i sve one koji nisu bili obuhvaćeni u postojeća društva i organizacije. Stoga je grupa od sedamdeset tri osobe uputila zamolbu za pomoć lokalnom biskupu Carrolu. Paralelno s molbom lokalnom biskupu, ista skupina ljudi uputila je slično pismo Hrvatskoj franjevačkoj kustodiji u Chicagu, tražeći od njih pomoć i savjet. Uz obilnu pomoć s obje strane te veliku upornost Hrvata u zajednici, konačno se 12. listopada 1967. godine služi prva sveta misa na hrvatskom jeziku u novoosnovanoj hrvatskoj katoličkoj misiji „Majka Božja Bistrička".[176] Uz svestranu pomoć mjesne crkve i franjevaca iz Chicaga veoma je važno istaknuti velik doprinos splitskog provincijala, fra Petra Čapkuna, da san Hrvata Calgaryja postane stvarnost. Za prvog voditelja misije bio je imenovan fra Zvonko Radošević, koji je došao na zahtjev župljana.[177] Pod njegovim vodstvom, nakon svega godinu dana što se sveta misa na hrvatskom jeziku služila u stranoj župi, župljani su otkupili malu poljsku crkvu u svibnju 1967. godine. Dobrovoljnim radnim akcijama i skupljenim donacijama Hrvati su obnovili

[174] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski Kalendar 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago, str. 215.
[175] Calgary, Hrvatska katolička župa Majka Božja Bistrička 1967. 1992., Calgary, 1992., str. 14.
[176] Ibid, 16.
[177] Ibid.

crkvu kako bi odgovarala njihovim potrebama. Velik ekonomski procvat koji je provincija Alberta doživjela sredinom sedamdesetih i idućih godina, privukao je velik broj novih doseljenika, među kojima se nalazio i priličan broj Hrvata. Novim priljevom Hrvata u tu provinciju, a naročito u grad Calgary, osjetila se potreba za većom crkvom. Početna ideja je postupno imala sve više pristaša u hrvatskoj zajednici, da bi konačno 9. siječnja 1977. godine bio sazvan javni skup koji je imao samo jednu točku dnevnog reda - potrebu izgradnje nove i veće crkve. Na javnom skupu donesena je tajnim glasanjem odluka „...s time da od 107 glasačkih listića, 98 se izjasnilo za izgradnju nove crkve, 3 listića su bila protiv i 6 listića je bilo suzdržano."[178] Odaziv malog broja Hrvata na zakazani javni skup na kojem se referendumskim pitanjem izražavala potreba za novom crkvom, nije obeshrabrila idejne začetnike. Oni su nastavili sa svojim planom te uz 300 dolara donacije od svake hrvatske obitelji u gradu i veliku pomoć lokalnog biskupa pronađeno je odgovarajuće zemljište za izgradnju nove crkve.[179] Na sastanku od 26. veljače 1979. godine članovi župnog vijeća donose odluku o njegovoj kupnji. U kratkom vremenu napravljeni su planovi za izgradnju crkve, i pošto je fra Zvonko 19. srpnja blagoslovio zemljište, službeno je 23. srpnja počela izgradnja nove crkve. Nekoliko godina kasnije, uz velika odricanja i mukotrpan rad velikog broja pojedinaca u hrvatskoj zajednici, uzoriti kardinal dr. Franjo Šeper je na misnom slavlju 2. kolovoza 1981. godine uz nazočnost velikog broja lokalnih Hrvata, velikog broja svećenika i uglednih gostiju iz javnog života Kanade, blagoslovio novoizgrađenu crkvu posvećenu Majci Božjoj Bistričkoj.[180]

Izgradnja nove crkve nije samo doprinijela bogatijem pastoralnom životu katolika - što potvrđuju i kasnije posjete nekoliko kardinala i biskupa hrvatskoj crkvi; uz dobro organiziranu pastoralnu skrb (što se između ostalog vidi kroz često obavljena krštenja, više od tristo djece koja su dobila prvu pričest i sakrament krizme, blizu dvjesto obavljenih vjenčanja), u sklopu crkve razvio se bogat kulturno-društveni život. Tako je, na primjer, osnovano folklorno društvo koje je uime župe bilo suosnivačem festivala hrvatskog folklora za zapadnu Kanadu, osnovan je župni list „Naša riječ", koji je nakon dva desetljeća postao bilten ne samo događanja u okviru župe nego i izvan nje. Najvažnije je osnivanje hrvatske škole koju je osnovao fra Zvonko Radošević 1968. godine, čiji su voditelji nastojali slijediti misli kardinala Kuharića koji je rekao: „Ne dopustimo da sve na nama stane, da nas ne bi

[178] Calgary, Hrvatska katolička župa Majka Božja Bistrička, 1967. - 1992., Calgary, 1992., str. 18.
[179] Ibid.
[180] Ibid.

buduće generacije optuživale za naše propuste."[181] Tijekom vremena hrvatski katolički centar postao je centar ne samo vjerskih događanja nego općenito svih važnijih kulturnih, sportskih i političkih događanja.

Župa Uznesenja Marijina - Thunder Bay

Hrvatske zajednice na dalekom sjeveru provincije Ontario još prije Drugoga svjetskog rata posjećivali su hrvatski franjevci misionari, poput fra Zvonka Mandurića 1929. i 1930. godine, no ipak je prvi hrvatski katolički svećenik koji je službeno bio dodijeljen Hrvatima Thunder Baya bio Julije Balog. Pošto je 1974. godine osnovao hrvatsku misiju, svećenik Balog već 1975. godine napušta hrvatsku župu i odlazi natrag u Čile, iz kojeg je desetak godina ranije došao u Kanadu.[182] Prazninu koja je nastala njegovim odlaskom popunila je Hrvatska franjevačka kustodija iz Chicaga koja preuzima misiju i u nju šalje fra Iliju Puljića. Pod njegovim vodstvom Hrvati 1979. godine kupuju pentekostalnu crkvu koju preuređuju za svoje potrebe. Uz crkvu izgrađuje se prikladan župni ured i dvorana za 150 ljudi. Suočeni s velikim poteškoćama kao što su skromne materijalne mogućnosti i malobrojna hrvatska zajednica, hrvatski katolički svećenici ipak uspijevaju organizirati vjerski i kulturni život Hrvata u gradu. Dokazi o njihovom radu jesu i službeni župski podaci, prema kojima je u ovoj malobrojnoj zajednici između 1974. i 1980. godine kršteno približno 100 djece, vjenčano više od 30 parova, prvu pričest primilo više od dvadesetero djece, a krizmano njih više od pedesetero.[183]

Župa Sveti Nikola Tavelić – Winnipeg

U glavnom gradu provincije Manitoba, Winnipegu, nakon Drugoga svjetskog rata djelovala je malobrojna hrvatska zajednica koja je brojila oko četiri stotine Hrvata.[184] Sve do 1968. godine, kada u zajednicu dolazi svećenik Julije Balog iz Čilea, svete mise za Hrvate katolike bile su veoma rijetke, i to iz objektivnih razloga. One su se uglavnom održavale na hrvatskom jeziku kada bi grad s vremena na vrijeme posjetili hrvatski svećenici iz drugih gradova. Velečasni Julije Balog uspio je u veoma kratkom vremenu uvjeriti lokalnog

[181] Ibid, 68.
[182] Fr. Robert Jolić Fr. Jozo Grbeša, *Stoljeće vjernosti*, Chicago, 2000., str. 82.
[183] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski Kalendar 1977., Croatian Franciscan Press, Chicago.
[184] Vladimir Stanković, *Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu*, Sjeverna Amerika, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 2005., str. 401.

nadbiskupa Flahiffa o potrebi osnivanja hrvatske katoličke župe. Konačno, nadbiskup je 30. kolovoza 1968. godine izdao službeni dekret o osnutku hrvatske katoličke župe.[185]

Povratkom svećenika Baloga 1970. godine u Čile, na njegovo mjesto dolazi fra Jerko Čaleta. Kao glavni cilj, osim pastoralne brige za Hrvate, fra Čaleta je postavio zadaću izgradnje crkve. U roku od četiri godine on je uspio, zajedno s crkvenim odborom, skupiti dovoljno materijalnih sredstava da je osim izgradnje crkve sagradio i dvoranu za društvene potrebe Hrvata. Gradnja crkve i dvorane počela je 1974. godine, a samo godinu dana kasnije nadbiskup i kardinal Winnipega, Flahiff, 17. studenog 1975. godine, službeno ju je blagoslovio i posvetio sv. Nikoli Taveliću.

Uz crkvu su osnovana i djeluju razna društva, poput kolo-grupe „Hrvatska zora", nogometnog kluba „Croatia" kao i društvo „Hrvatska katolička žena". Također u sklopu crkve osnovana je i djeluje subotnja hrvatska škola u kojoj djeca uče hrvatski jezik te hrvatsku povijest i kulturu.[186] Imajući u vidu malobrojnost hrvatske zajednice, spomenuti uspjesi i aktivnosti govore o velikom značenju i ulozi koju su hrvatski svećenici imali u ovoj zajednici. Uz spomenuta društva treba spomenuti i crkveni zbor kao i izlaženje tjednog župnog vjesnika.

Hrvatska katolička župa Mala Gospa – Edmonton

U malobrojnu hrvatsku zajednicu Edmontona, koja danas po nekim neslužbenim podacima broji svega dvije tisuće Hrvata - pripadnika različitih generacija, u razdoblju između 1967. i 1977. godine dolazili su hrvatski katolički svećenici iz grada Calgaryja, koji je udaljen oko tri stotine kilometara, da služe svetu misu na hrvatskom jeziku. U početku bio je to fra Zvonko Radošević, osnivač katoličke župe u Calgaryju, a zatim fra Ivan Rašić, fra Božo Ančić i fra Duje Boban. Kako je hrvatska zajednica postupno rasla, i potreba za pastoralnu skrb Hrvata postajala je veća. Stoga u hrvatsku zajednicu u Edmonton 27. ožujka 1977. godine službeno dolazi fra Jerko Čaleta, koji odmah po svom dolasku drži misu na hrvatskom jeziku.[187] Kao dobar organizator, s bogatim iskustvom gradnje crkve u Winnipegu, fra Jerko umnogome doprinosi većoj aktivnosti među članovima hrvatske misije. U prostorijama Hrvatskog katoličkog centra, koji je bio otvoren 6. veljače 1970. godine, a službenom odlukom godišnje skupštine od 12. veljače 1977. godine postao dio katoličke župe, organiziraju se različite kulturne manifestacije, između ostalog prvi seminar za učitelje

[185] Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Vijeće za hrvatske migracije, Zagreb, 1980., str. 190.
[186] Ibid.
[187] Ibid, 385-386.

hrvatskog jezika za zapadni dio Kanade kao i prvi folklorni festival za isto područje.[188] Velik broj različitih aktivnosti u zajednici ukazao je na potrebu za većim i tehnički bolje opremljenim prostorijama. Nakon obavljenih potrebnih analiza i diskusija zaključeno je da je najbolja solucija kupiti zemljište oko Hrvatskog katoličkog centra i na njemu izgraditi suvremenije i funkcionalnije prostorije, što je i učinjeno. Kupnjom zemljišta počela je odmah i izgradnja nove crkve i prikladnih prostorija. Materijalnim donacijama i dobrotvornim radom Hrvata grada Edmontona sagrađena je crkva za manje od godinu dana. Izgradnja je počela 4. lipnja 1981., a crkva je bila završena 27. ožujka 1982. godine.

Vidjevši s kakvim žarom, ljubavlju i velikim osobnim odricanjem hrvatski katolici izgradiše svoju crkvu, mjesna biskupija je prihvatila i odobrila hrvatski zahtjev za dodjelu kredita u iznosu od 414.000 kanadskih dolara za potrebe pokrivanja troškova gradnje. Blagoslov i posveta crkve obavljeni su 20. lipnja 1981. godine, uz nazočnost nadbiskupa Josepha McNeila.[189] Dobiveni kredit od biskupije Hrvati su uspjeli vratiti u rekordnom periodu od tri godine.

Na osnovi službenih statističkih podataka kojima raspolaže župa, u vremenskom periodu između 1968. i 1995. godine u župi je obavljeno 345 krštenja, dodijeljeno 186 sakramenata prve pričesti i krizmano 133 djece.[190] A obavljeno je više od 100 vjenčanja. Sve spomenute brojke potvrđuju da je odluka o izgradnji veće crkve bila razumna i potrebna.

Hrvatsko franjevačko središte Kraljica Mira – Norval

Ideja o izgradnji velikog općehrvatskog kulturnog centra koji bi zadovoljio potrebe sve brojnije hrvatske zajednice Toronta i južnog Ontarija kružila je među Hrvatima tog područja 70-ih godina prošlog stoljeća. Dolaskom sve većeg broja Hrvata krajem 60-ih i početkom 70-ih godina, koji su se uglavnom naseljavali u Torontu i obližnjim manjim gradovima poput Mississage, Oshawe, Oakvillea, Bramptona, Kitchenera i drugih, još više je aktualizirala tu temu i potaknula grupu Hrvata na akciju. Na sastanku održanom 14. travnja 1976. godine u privatnoj kući Ivana Radišića „održan je prvi formalan sastanak gdje se otpočelo ne samo s planiranjem nego i radom oko centra".[191] Prisutni na sastanku, Ante Bebek, Vinko Grubišić, Milan Jurković, Slavko Lasić, Marko Mikić, Ivan Radešić, Marijan Samardžić, Ante Tomić, Jozo Vrdoljak i Marko Vukorepa, jednoglasno su odlučili da se

[188] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski kalendar 1977., Croatian Franciscan press, Chicago, str. 154-155.
[189] Ibid, str. 155.
[190] Ibid, str. 156.
[191] Fra Stjepan Pandžić, *Prof. dr. Vinko Grubišić i fra Miro Grubišić*, Hrvatski društveni kulturni centar Norval, Norval, 1977. – 2002., str. 25.

pokrene izgradnja hrvatskog centra u koji će se dovesti hrvatski svećenici franjevci, čiji zadatak će biti da uz pastoralnu i duhovnu brigu za Hrvate na užem području južnog Ontarija osmisle i vode brigu o društveno-kulturnom životu centra. Sama činjenica da su u to vrijeme u cijelom južnom Ontariju postojale samo dvije župe s vlastitim prostorijama, i to u Torontu i Hamiltonu, samo je još više učvrstila uvjerenje prisutnih na spomenutom sastanku kako su svojim planovima o osnivanju centra na pravom putu. Jedan od zaključaka na sastanku bio je da se formira širi odbor, koji će početi raditi na ostvarenju njihove ideje i za tu svrhu početi sakupljati materijalna sredstva. Također je zaključeno da se sazove jedan sveopći hrvatski javni skup kako bi se upoznalo Hrvate Toronta i općenito južnog Ontarija o planovima izgradnje centra. Samo godinu dana nakon održanog sastanka 2. svibnja 1977. godine, odbor je kupio 160 jutara zemljišta od kanadskog farmera Clauda McLaughlina, za svotu od 560 tisuća kanadskih dolara.[192] Uza zemljište kupljena je stara kuća u kojoj je živio dotadašnji vlasnik. U međuvremenu je odbor za izgradnju centra nekoliko puta slao zamolbu Hrvatskoj franjevačkoj kustodiji u Chicagu da im se pošalje jedan hrvatski svećenik. Što zbog objektivnih, što zbog drugih razloga (uglavnom poradi nezdravih odnosa u hrvatskoj zajednici Toronta, između svećenika torontske župe i članova odbora za izgradnju centra), franjevačkoj kustodiji u Chicagu trebalo je dosta vremena dok konačno nisu u svibnju 1977. godine poslali mladog svećenika, fra Leona Galića, u Norval. On je zajedno sa svojim pomoćnicima i nasljednicima, fra Marijanom Peharom, fra Bertom Dragičevićem i fra Mladenom Čuvalom, bez obzira na velike zapreke i probleme s kojima su bili suočeni uspio ostvariti velik napredak.[193] U kratkom periodu od svega nekoliko godina, između ostalog, obnovljena je stara kuća koja je služila kao ured i mjesto stanovanja za svećenika, osnovano društvo „Hrvatice Centra" i mladež hrvatskog društvenog kulturnog centra te napravljeno nekoliko nogometnih igrališta. Također su napravljene i asfaltirane prikladne ceste i veliki otvoreni bazen za kupanje.

Bez obzira na sve probleme nastale u vezi sa službenim priznavanjem vođenja duhovne i pastoralne skrbi za tisuću Hrvata, konačno je hamiltonski biskup Anthony Tonnos u travnju 1977. godine dekretom odredio da hrvatski franjevci u centru imaju i službeno pravo raditi. Prvim ravnateljem službeno ustanovljenog hrvatskog kulturno-socijalnog centra imenovan je fra Ljubo Krasić, a njegov zamjenik postao je fra Ivan Bradvica. Godinu dana kasnije biskupskim dekretom od 22. studenog 1978. godine ustanovljeno je „Hrvatsko

[192] Ibid. 29.
[193] Ibid. Autorov intervju s Franjom Zelićem, poznatim i dobro informiranim aktivistom u hrvatskoj zajednici grada Toronta.

franjevačko središte Kraljice Mira", koje je dobilo sva prava i ovlasti kao bilo koja druga katolička župa.[194]

Imenovanje fra Ljube Krasića za župnika centra pokazalo se kao izvrstan potez jer u veoma kratkom razdoblju centar je stvarno postao središte ne samo duhovnog i pastoralnog nego i kulturnog života Hrvata južnog Ontarija. Uz dvosatni radioprogram koji je centar imao svaki tjedan na dvije različite radio postaje, ondje je smješten glavni ured HIŠAK-a (Hrvatska izvandomovinska škola Amerike i Kanade) od 1988. godine nadalje. Na zamolbu biskupa Tonnosa hrvatski franjevci preuzeli su vođenje župe u Kitcheneru. Ta kratkotrajna pomoć oko vođenja župe u Kitcheneru brzo je prešla u trajnu, jer je biskup zamolio franjevce da preuzmu vođenje te župe za stalno. Između ostalih društava osnovan je nogometni klub „Croatia", koji se natječe u lokalnoj nogometnoj ligi Toronta. Nogometni klub „Croatia" bio je domaćin tradicionalnog turnira hrvatskih nogometnih klubova za SAD i Kanadu, na kojima je nastupalo blizu trideset hrvatskih nogometnih klubova.

Značajno je istaknuti kako je 1. listopada 1989. godine u kući Kraljice Mira otvorena hrvatska knjižnica, koju je svečano otvorio prof. dr. Zvonimir Šeparović, rektor zagrebačkog Sveučilišta i predsjednik Međunarodnog žrtvoslovnog društva. Uz njega su otvaranju hrvatske knjižnice bili prisutni predsjednica Matice Hrvatske, Marija Peakić-Mikuljan, urednik Hrvatskog leksikografskog zavoda, prof. Tomislav Ladan, predsjednik Društva hrvatskih književnika, Nedjeljko Fabrio, poznati stručnjak za hrvatski jezik, dr. Stjepan Babić, kustos hrvatskih franjevaca za Ameriku i Kanadu, fra Pavao Maslač i mnogi drugi ugledni gosti iz kanadskog i hrvatskog društvenog života.[195] Od velikog broja hrvatskih i kanadskih uglednih pojedinaca koji su posjetili centar treba posebno istaknuti premijere provincije Ontario, Davida Petersona i Boba Rea, te velik broj ministara i političara provincijske vlade Ontarija i savezne vlade Kanade. Možda najznačajniji datum u povijesti centra predstavlja 12. studenog 1989. godine, kada je dr. Franjo Tuđman održao govor, te 22. rujna 1990. godine kada je kao prvi demokratski izabrani predsjednik Republike Hrvatske održao govor pred više od 20 tisuća oduševljenih Hrvata južnog Ontarija.

Inicijatori i osnivači centra nisu ni u snu mogli očekivati da će u kratkom vremenskom razdoblju na tom prostoru, čija je tržišna vrijednost danas dosegnula nevjerojatnih 20 milijuna dolara, izgraditi crkvu koje su tornjevi visoki čak 60 metara i „dominiraju prostranim i slabo

[194] Ibid, str. 29.
[195] Fra Ljubo Krasić, *Hrvatske župe u Americi i Kanadi*, Hrvatski kalendar 1997. god., Croatian Franciscan Press, str. 196.

naseljenim poljem na kojem se svetište u Norvalu, a zapravo bivša farma, nalazi."[196] Izgradnja ove impozantne crkve, bez drugih projekata, koštala je blizu 9 milijuna kanadskih dolara, koji su Hrvati južnog Ontarija donirali u gotovom novcu, građevinskom materijalu ili pak dobrovoljnim radom. Mjesečna otplata bankovnog kredita iznosi 32 tisuće dolara, i on se uglavnom otplaćuje od donacija ili pak sredstvima prikupljenim od raznih društvenih događaja organiziranih u centru.[197]

1.2. Hrvatski islamski centar u Kanadi

U sklopu hrvatske zajednice u Kanadi bilo je između pedeset do sto obitelji koje su se deklarirale kao Hrvati islamske vjeroispovijesti.[198] U većini slučajeva bili su to politički emigranti koji su pobjegli iz Jugoslavije u strahu od komunističkog terora. Početkom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća u političkom životu Hrvata Kanade iznenada se pojavio mladi znanstvenik, dr. Asaf Duraković, koji je bio zaposlen u istaknutim znanstvenim institucijama Kanade i SAD-a. Veoma karizmatičan, izvrstan govornik, svojim političkim nastupima na javnim skupovima u hrvatskim zajednicama diljem Kanade oduševljavao je okupljene Hrvate. U svojoj brošuri „Mjesto muslimana u hrvatskoj narodnoj zajednici" tiskanoj 1972. godine u Torontu, opisujući povijest Bosne i Hercegovine i položaj muslimanskog stanovništva, dr. Duraković piše: „Bosna i Hercegovina su povijesno jedinstvene cjeline s ostalim hrvatskim zemljama, koje su se razvijale u specifičnim uvjetima utjecaja dviju različitih vjera i kultura od vremena pada Bosne pod Osmanlijsko carstvo... Muslimansko stanovništvo Bosne i Hercegovine jest 95% slučajeva hrvatskog podrijetla, o čemu kazuju podaci iz povijesti."[199] Nakon spomenute brošure, dr. Asaf Duraković objavljuje nekoliko drugih, od kojih su najpoznatije: „Od Bleiburga do Muslimanske nacije", koja je tiskana 1974. godine u Torontu, i druga, „Massacre of Croatians in Bosnia –Hercegovina and Sandžak". Ova druga brošura napisana je na engleskom jeziku i nju je tiskao Hrvatski islamski centar 1978. godine, uz financijsku pomoć Hrvatskog narodnog vijeća. Obje brošure, naročito ona na engleskom jeziku, poslane su na mnoge adrese vlada, znanstvenih institucija i uredništava glavnih novina, osobito u arapske i islamske zemlje.

---

[196] Norval: 20 godina poslije. Večernji list Obzor, subota 7. studenog 2009. godine.

[197] Ibid.

[198] Autor je živio i radio 25 godina u Torontu i bio veoma aktivan u hrvatskoj zajednici Toronta i općenito u Kanadi, tako da je 'iz prve ruke' upoznat s ovim brojem.

[199] Dr. Asaf Duraković, *Mjesto Muslimana u Hrvatskoj narodnoj zajednici*, Toronto, 1972., str. 29.

Dr. Asaf Duraković zajedno s istaknutim političkim emigrantom, inače dugogodišnjim članom vodstva Hrvatskog oslobodilačkog pokreta – Reorganizacija, Kerimom Reisom, i Taibom Ćordićem početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća pokreće inicijativu za izgradnju Hrvatskog islamskog centra u Torontu. Inicijativa je naišla na velik odjek ne samo među malobrojnom muslimanskom zajednicom koja je javno isticala svoju pripadnost hrvatskom narodu nego, što je još značajnije, u cijeloj hrvatskoj zajednici koju su uglavnom sačinjavali katolici. Uz njihovu obilnu materijalnu pomoć izgrađen je u veoma kratkom vremenskom roku Hrvatski islamski centar.

Na svečanoj ceremoniji otvaranja 1972. godine uz ugledne goste iz kanadskog političkog života, mnoge strane diplomate, većinom predstavnike islamskih i arapskih zemalja, u velikom su broju bili nazočni i Hrvati katoličke vjeroispovijesti. Okupljeni Muslimani, podrijetlom iz Pakistana, Indije, Afganistana, Irana, Iraka, Saudijske Arabije, Egipta i drugih arapskih i islamskih zemalja s čuđenjem su gledali prisutne Hrvate katolike i nisu mogli vjerovati kada je Kerim Reis govorio o njihovu doprinosu u izgradnji centra. U službenom glasilu Hrvatskog islamskog centra „Novi Behar" u kratkim crtama dan je prikaz o značenju i ulozi centra u životu malobrojne muslimanske zajednice. U statutu centra najvažniji paragraf glasi: „Hrvatski islamski centar jest kulturna, vjerska i nacionalna institucija muslimana hrvatske narodnosti čiji je zadatak poštivanje, čuvanje i širenje vjerskih, filozofskih i kulturnih zasada islama, kao i poštivanje i čuvanje hrvatske kulturne tradicije među Hrvatima islamske vjeroispovijesti."[200] Drugi važan paragraf statuta jest ovaj: „Naziv Hrvatski islamski centar je definitivan i ne može se promijeniti."[201] Nažalost, zbog otvorenog oružanog sukoba između Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini početkom devedesetih godina hrvatsko ime briše se iz naziva centra.

Stečena poznanstva i prijateljstva koja su prvi predsjednik Hrvatskog islamskog centra, Kerim Reis, i dr. Asaf Duraković sklopili uime centra, osobito s članovima diplomatskog kora iz arapskih i islamskih zemalja, omogućila su Reisu da objavi veliki broj članaka s temom o položaju Muslimana u Jugoslaviji, a naročito u Bosni i Hercegovini.[202] Njegovi članci, objavljeni u prestižnim novinama i publikacijama poput Arab News u Saudijskoj Arabiji, Kayhen u Iranu, New Trend u Washingtonu, Impact International i

---

[200] Ibid.

[201] Ibid.

[202] Croatian Islamic appeal on behalf of Belegrade's muslim, CNN Report No 16, Publication of the Croatian National Congress, California, Septembar 1987., str. 1-4; Iran And Pakistan codem Yugoslavia, Iranske novine Gumhururye Islami (the Islamic Republic) i pakistanske The Muslim, objavile su pozitivne recenzije brošure „Muslimani u Jugoslaviji" koju je izdao Hrvatski islamski centar u Torontu. CNN Report No. 14. Publication of the Croatian National Congress, California, Dec. 1986.

drugima u kojima je kritički pisao o nezavidnom položaju muslimana u Jugoslaviji, izazvali su oštru reakciju jugoslavenske diplomacije. Prilikom službene posjete ministra vanjskih poslova Irana, Alija Akbara Veleyatija, Beogradu, službeni predstavnici jugoslavenske vlade oštro su protestirali protiv objave Kerimovih članaka u Teheran Timesu.[203] Beogradske dnevne novine, Novosti, u svom izdanju od 20. studenog 1987. godine oštro su napale Teheran Times zbog objave recenzije knjige „Muslimani u Jugoslaviji - Potraga za pravdom", koju je tiskao Hrvatski islamski centar u Torontu.[204] U istom članku optužili su imama Khomenija da je masovni ubojica, kriv za tisuću nevinih Iračana u ratu protiv Iraka. Međutim, aktivnost Reisa i dr. Durakovića i političke teze koje su njih dvojica propagirali uime centra nailazile su na veliko neodobravanje kod muslimana s područja bivše Jugoslavije, a naročito Bosne i Hercegovine i Sandžaka, jer su se po nacionalnosti osjećali Jugoslavenima.[205] U vrijeme održavanja Prvog sabora Hrvatskog narodnog vijeća 1975. godine u Torontu izabrani članovi sabora službeno su posjetili prostorije Hrvatskog islamskog centra kako bi tim činom javno odali priznanje upraviteljima centra za njihov uspješan rad.

Nažalost, sloga i jedinstvo koje je dugo vremena postojalo u redovima tog centra narušeno je zbog neslaganja koje je nastalo između Kerima Reisa i dr. Asafa Durakovića. Njihov odnos i razlike tijekom vremena postajale su sve veće, da bi konačno kulminirale javnim napadima jednog na drugog i konačnim razlazom. Javni razlaz ove dvojice istaknutih i utjecajnih djelatnika u redovima hrvatske političke emigracije negativno je odjeknuo u hrvatskom iseljeništvu diljem svijeta. Njihov razlaz imao je, što će kasnije i vrijeme potvrditi, velike i dalekosežne posljedice za budućnost i opstanak Hrvatskog islamskog centra.[206]

Od različitih oblika aktivnosti Hrvatskog islamskog centra svakako treba istaknuti angažiranost njegovih članova u slučaju takozvanog Sarajevskog procesa 1983. godine, kada se na optuženičkoj klupi našlo trinaest istaknutih muslimanskih intelektualaca, s

---

[203] Yugoslavia upset by Islamic criticism, CNN Report No. 15, Publication of the Croatian National Congress, April 1987. Jugoslavija se ponosi činjenicom da predvodi svjetski pokret nesvrstanih. Zapravo važnost Jugoslavije u međunarodnim odnosima u prošlosti umnogome premašuje njezinu objektivnu gospodarsku moć. Iz tih razloga Beograd je uvijek bio veoma osjetljiv na kritike koje bi dolazile od nesvrstanih zemalja, a u zadnje vrijeme dolazi do mnogih kritika iz tog bloka. Islamske novine u svijetu oštro kritiziraju Jugoslaviju zbog njezine represivne politike prema albanskim i hrvatskim muslimanima. Novine u Saudijskoj Arabiji, Iranu i Pakistanu oštro kritiziraju Jugoslaviju, dok zemlje poput Kuvajta, Libije, Egipta i Iraka, koje vojno i ekonomski surađuju s Beogradom, uglavnom šute. Prilikom nedavne posjete ministra vanjskih poslova Irana, Alija Akbara Valayatija, Beogradu, jugoslavenska vlada službeno je protestirala protiv novina u Teheranu koje su objavile veoma kritičan članak direktora Hrvatskog islamskog centra u Torontu, Kerima Reisa. Tom prilikom beogradske „Novosti" oštro su napale The Teheran Times zbog njihove recenzije knjige „Muslim in Jugoslavia - the Quest for Justice" koje je izdao Hrvatski islamski centar u Torontu.

[204] Novosti, Beograd, 20. studeni 1987.

[205] Imajući u vidu da je autor u to vrijeme živio u Torontu, osobno je pribivao javnim tribinama koje je organizirao Hrvatski islamski centar u Torontu, gdje se otvoreno govorilo o ovoj tematici i problemima na spomenutom polju.

[206] Ibid.

prvooptuženim Alijom Izetbegovićem, kasnije prvim predsjednikom demokratske i suverene Bosne i Hercegovine. Okružno javno tužilaštvo u Sarajevu teretilo ih je i na kraju osudilo na dugogodišnju kaznu zatvora. Bili su proglašeni krivima na osnovi optužbe da „islam mora biti državno uređenje u svim zemljama gdje živi islamsko stanovništvo, da treba raditi na stvaranju uvjeta da Bosna i Hercegovina u budućnosti bude islamska republika sa islamskim zakonima, ističući da je prvi uvjet za to širenje i jačanje islama u Bosni i Hercegovini s krajnjim ciljem njene islamizacije."[207]

U Torontu je Hrvatski islamski centar organizirao velike javne prosvjede pred zgradom jugoslavenskog konzulata nakon osude Alije Izetbegovića i njegovih drugova na dugogodišnji zatvor. Povodom velikosrpske agresije i napada Jugoslavenske narodne armije na Hrvatsku, Hrvatski islamski centar, na čelu s Kerimom Reisom i cjelokupnim članstvom, aktivno se uključuje u organiziranje prikupljanja pomoći za obranu Republike Hrvatske. Prilikom posjete Hrvatskoj, nakon višegodišnjeg izgnanstva, Kerim Reis biva službeno primljen u uredu predsjednika dr. Franje Tuđmana. Međutim, nakon izbijanja rata između Hrvata i Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, koji je, kako smo već istaknuli, imao dalekosežne posljedice za obje strane, u redovima Hrvatskog islamskog centra zbivaju se drastične promjene, koje su samo nekoliko godine ranije bile nezamislive. Naime i unatoč činjenici kako u statutu centra stoji da se njegovo ime ne može nikada promijeniti, ono se ipak mijenja. Kerim Reis, donedavno veliki politički protivnik politike lidera muslimana Bosne i Hercegovine, Alije Izetbegovića, mijenja svoj stav prema njemu i počinje ga otvoreno pomagati. Ovim činom sklad i harmonija koja je desetljećima postojala između Hrvata katolika i onih islamske vjeroispovijesti u Kanadi preko noći je nestala, a sve su veze prekinute. Takvi su odnosi ostali do današnjeg dana.

2. Oblikovanje kulturnih udruga Hrvata u Kanadi

2.1. Hrvatski tisak u Kanadi

Unatoč činjenici da su najstarije novine na hrvatskom jeziku, „Hrvatski glas", počele izlaziti već davne 1929. godine te „Hrvatski put", 1966. godine, hrvatski se tisak općenito ne može pohvaliti nekim naročitim uspjehom. Osim ovih dvaju novina - prvih koje su bile

[207] Optužnica okružno javno tužilaštvo u Sarajevu Br. K! 118/83, str. 14, Sarajevo, 17. 6. 1983.

tjednik i drugih, koje su bile mjesečnik - bilo je još drugih novina koje su počele s izlaženjem ali su sve propale, uglavnom zbog pomanjkanja financijskih sredstava i male tiraže. Na osnovi njihova sadržaja, tema koje su obrađivale, može se konstatirati da nijedne hrvatske novine, uključujući i one koje su prestale izlaziti, nisu bile ogledalo bogatog i različitog društvenog života Hrvata u njihovim zajednicama diljem Kanade. O životu i njihovim problemima u Kanadi, o njihovim uspjesima, o generacijskim sukobima ili sličnim temama u hrvatskom tisku bilo je veoma malo ili gotovo ništa napisano. Za ovakav stav urednika ili izdavača novina postoje subjektivni i objektivni razlozi. Glavni razlog leži u činjenici što su sve novine reprezentirale više-manje osobne stavove i razmišljanja svojih urednika ili propagirale uske stranačke političke programe.

Imajući na umu spomenute razloge, te novine, kao i neki sporadični bilteni i mjesečnici, koji su se po nekom nepisanom pravilu gasili nakon kratkog vremena, nisu uspjeli privući širu čitateljsku publiku, a još manje donatore među Hrvatima Kanade. Naprotiv, s vremenom su se pomirile sa svojom sudbinom i samom činjenicom da su čitatelji novina uglavnom bili politički istomišljenici glavnog urednika ili uredništva.

U svom uvodniku od 28. veljače 1951. godine winnipeški dnevnik „Tribune" pisao je o značenju i djelatnosti novina koje se tiskaju na stranim jezicima u Kanadi, a posebno u gradu Winnipegu, pod naslovom „The Non-English Press". U uvodniku se između ostalog govori o značaju i ulozi novina i općenito tiskovina na stranim jezicima u Kanadi, o njihovoj ulozi u vrijeme rata, mira i općenito. U vrijeme mira takve novine, bez obzira na kojem se jeziku tiskaju, moraju postići „da se uz ostalo novi Kanađani osjete kao doma u svojoj novoj domovini."[208] Zato je veoma važno da što više pišu o kanadskom načinu života, običajima, o kanadskoj kulturi, političkom sustavu ili pak o procesu integracije u kanadsko društvo. U ratno vrijeme uloga tih istih tiskovina jest da pišu o potrebi jake vojske i političkog jedinstva zemlje. Pisac uvodnika završava riječima kako će se „izdavači i urednici inojezične štampe možda složiti da je glavni cilj potaknuti jedinstvo bez jednoličnosti."[209] Bez obzira na široku lepezu hrvatskog tiska u iseljeništvu, uključujući i Kanadu, one nisu doprinijele „homogenosti hrvatskih borbenih redova."[210] Slično mišljenje i stav iznesen je u tjedniku „Nova Hrvatska" koji se tiskao u Londonu, u Engleskoj. U članku „Odgovornost emigrantskog tiska za djelatnost hrvatske emigracije", objavljenom 19. VII. 1984. godine urednik se žali kako se interes za domovinu i proširenje političke akcije ne povećava, iako bi trebalo biti suprotno ako

---

[208] Uvodnik u „Tribune" o stranom jezičnom tisku, „Hrvatski Glas", 21. III. 1951.
[209] Ibid, str. 7.
[210] Hrvatska politička emigracija i njezine novine, „Hrvatska država", Munchen, VII. 1974.

se zna da se jugoslavenska ekonomska i politička kriza iz dana u dan produbljuje. Glavni razlog zašto se to ne zbiva, zašto nema veće političke živosti u redovima hrvatskog iseljeništva, barem onog politički aktivnog, po riječima autora teksta leži na hrvatskim emigrantskim listovima. Njihova je razina politike i pismenosti opala zbog toga što se često pojavljuju takvi članci kojima ne bi smjelo biti mjesta ni u najžutijem, nepolitičkom tisku.[211]

Glavne karakteristike hrvatskih novina tiskanih u Kanadi bile su njihov žestok antijugoslavenski i antikomunistički stav. Također treba istaknuti da su u većini slučajeva zastupale uskostranačke programe i interese ili pak svojih izdavača ili nakladnika. Štiteći uskostranačke interese, urednici novina često su morali i protiv svoje volje voditi bespotrebne rasprave i polemike s drugim novinama ili pojedincima. Uz malu tiražu i činjenicu da su publikacije bile uglavnom mjesečnici ili u najboljem slučaju tjednici, one nisu mogle donositi aktualne vijesti. No pored svih nedostataka, hrvatske novine tiskane u Kanadi odigrale su i veoma pozitivnu ulogu među Hrvatima Kanade. Na prvom mjestu one su redovito donosile izvještaje o raznim stranačkim i drugim društvenim zbivanjima u hrvatskim zajednicama diljem Kanade. Uz iznošenje političkih stranačkih stavova o raznim događanja, donosili su se i prilozi o pojedinim događajima iz hrvatske povijesti, političke i druge uspomene istaknutih pojedinaca kao i plaćeni oglasi provincijskih i državnih vlasti. Na svoj način hrvatski tisak u Kanadi doprinio je razvoju političkog dijaloga i tolerancije među Hrvatima Kanade.

Među novinama koje su izlazile u Kanadi treba spomenuti „Glas domovine" koje su nakon nekoliko godina izlaženja prestale izlaziti 1962. godine. Iste godine ugasile su se i druge novine, kao „Istina", koje su počele izlaziti 1960. godine. Interesantno je spomenuti da je „Istina" izlazila na hrvatskom i engleskom jeziku. U godini 1960. počela je izlaziti „Nezavisna Država Hrvatska", koja se uspostavom demokratske i suverene Republike Hrvatske preselila 90-ih godina prošlog stoljeća u Zagreb. Osim ovih novina koje su sve pokrenute u Torontu, treba spomenuti i „Hrvatski put" kao nezavisne novine koje su pokrenula braća Rudi i Srećko Tomić. Ove novine, koje su prvo počele izlaziti pod imenom „Naš put", često su zbog svoje uredničke politike i sadržaja bile identificirane kao glasilo Hrvatske republikanske stranke, s glavnim sjedištem u Buenos Airesu. Među tiskovinama treba spomenuti jugoslavenske novine „Jedinstvo", koje su imale i jaku „hrvatsku" komponentu. Naime ove novine, koje su izlazile između 1948. i 1971. godine, imale su nekoliko glavnih urednika i svojih suradnika koji su bili Hrvati. Prvi urednik bio je Stjepan Bolf, a zadnji Vladimir Gacić zvani Peša, oba po nacionalnosti Hrvati. Ove novine osnovane

[211] Odgovornost emigrantskog tiska za djelatnost hrvatske emigracije, „Nova Hrvatska", London, 19. VII. 1984. god.

su 1948., kada su se sve komunističke novine u Kanadi, „Novosti", „Srpski glasnik" i „Edinost" ujedinile i osnovale „Jedinstvo", kao reakciju na razlaz između Staljina i Tita. Već u svom prvom broju one su podržale rezoluciju Informbiroa i konstantno iz broja u broj kritizirale Komunističku partiju Jugoslavije, sve do 1955. godine, kada su ponovno uspostavljeni politički odnosi između bivšeg SSSR-a i Jugoslavije.[212]

Najstarije, najtiražnije i u mnogim vremenskim razmacima najutjecajnije novine u hrvatskom iseljeništvu Kanade bile su „Hrvatski glas". Prvi broj ovih novina izišao je davne 1929. godine, samo šest mjeseci prije velike svjetske depresije. Osnivač „Hrvatskog glasa", Petar Stanković, i njegov glavni urednik sve do svoje smrti 1974. godine, nakon kratkog boravka u SAD-u između 1913. i 1919. godine vraća se u Zagreb. Radeći jedno vrijeme kao činovnik iseljeničkog Komesarijata u Zagrebu, Stanković je susretao mnogo ljudi koji su mu se žalili na velike probleme s kojima su bili suočeni u Sjevernoj Americi. Pišući o njihovim problemima i poteškoćama u pronalaženju posla, rasnoj diskriminaciji kojoj su bili izloženi, prevarama zbog nepoznavanja jezika, pa do teškog, gotovo nemogućeg osnivanja obitelji i vlastitog doma, Stanković je uspio stvoriti ime i reputaciju. Zbog stečene reputacije dobiva službenu ponudu od kanadskog činovnika iz ureda za migracije da posjeti Kanadu. Prije nego što je došlo do ove ponude treba spomenuti kako se Stanković susreo s liderom Hrvatske seljačke stranke, Stjepanom Radićem, čijim je idejama i političkim programom bio oduševljen. U svom putovanju po cijeloj Kanadi, gdje je susreo veliki broj Hrvata, Stanković je propagirao i širio Radićev program i njegove ideje. Činjenica da je radio u iseljeničkom Komesarijatu omogućila mu je pravo na besplatnu željezničku vožnju Kanadom tijekom nekoliko mjeseci. Nakon Radićeve smrti američkim je Hrvatima, koji su u golemoj većini bili pristaše Hrvatske seljačke stranke, postalo kristalno jasno da bez javne promidžbe odnosno svog stranačkoga glasila ne mogu očekivati neke osobite uspjehe. U svom članku „Nekoliko podataka o ovim novinama" koji je izišao u „Hrvatskom glasu" od 15. III. 1954. godine, Petar Stanković, koji je postao glavni urednik „Hrvatskoga glasa" piše: „Stoga kad sam išao u Kanadu, kako sam već istaknuo, obećao sam Stjepanu Radiću, da ću, bude li moguće, u Kanadi pokrenuti novine, koje će raditi za dobro nas iseljenika, za dobro nove domovine, ali i za dobro stare domovine Hrvatske."[213]

Stankovićeva ideja da pokrene novine koje će širiti Radićeve ideje i program Hrvatske seljačke stranke oduševila je dr. Jurja Krnjevića, kojeg je stranka poslala u Ženevu da tamo

---

[212] Dick Hoerder, *The Immigrant Labor Press in North America 1840-1970*, Greenwood Press New York, Westport, Connecticut, London, str. 420.

[213] Petar Stanković, „Nekoliko podataka o ovim novinama", „Hrvatski Glas" Winnipeg, 15. III. 1954.

otvori ured kako bi u stranom svijetu mogao širiti ideju hrvatske slobode i stranački program. Na osobnu preporuku dr. Krnjevića i materijalnu pomoć koju je dobio od Hrvata Kanade, konačno 15. ožujka 1929. godine u Winnipegu, u provinciji Manitoba, Petar Stanković uspijeva izdati prvi broj novina pod imenom „Kanadski glas". Kao iskreni i veliki pristaša Stjepana Radića i njegove stranke, Stanković je za kanadske Hrvate opširno pisao o situaciji u domovini, koju je izvrsno poznavao. Pišući o tim vremenima, Stanković kaže: „Sva je sreća da je počeo izlaziti u ožujku 1929. godine, jer da sam time počeo pola godine kasnije, vjerujte mi, „Hrvatskog glasa" ne bi bilo iz prostog razloga, što je iste godine ujesen gospodarski počeo se srozavati cio zapadni svijet."[214] Kroz pisanje u „Kanadskom glasu" Stanković je upoznao kanadske Hrvate s činjenicom da su zbog teških političkih prilika domovinu napustili hrvatski narodni predstavnici, dr. Juraj Krnjević i ing. August Košutić. Vodstvo Hrvatske seljačke stranke odlučilo je da dr. Krnjević i ing. Košutić odu u Švicarsku i tamo nastave borbu za hrvatsku neovisnost. Veoma brzo nakon svog dolaska u Švicarsku dr. Krnjević pokreće mjesečnik „Croatia" i već 11. studenog 1929. godine objavljuje svoj prvi članak u „Kanadskom glasu". Započetu suradnju on će nastaviti sve do svoje smrti. Suradnja dr. Krnjevića i ing. Košutića s kanadskim Hrvatima, koja se odvijala preko „Kanadskog glasa", ukazala je na potrebu osnivanja iseljeničkih organizacija. Tako će se u siječnju 1930. godine u „Makedonskoj dvorani" održati osnivačka sjednica na kojoj je osnovana prva organizacija Hrvatske seljačke stranke u Kanadi.[215]

Odmah poslije osnivanja organizacije u Torontu, dolazi do osnivanja organizacije i u drugim mjestima Kanade, uglavnom u provinciji Ontario, a kasnije u Manitobi. Samo nekoliko godina kasnije Hrvatska seljačka stranka na prijedlog dr. Krnjevića formira Glavni odbor kanadskih organizacija, koji u siječnju 1932. godine u Torontu organizira skupštinu Hrvatske seljačke stranke.[216] Ova skupština značajna je za povijest novina zbog toga što je Petar Stanković izabran za stranačkog povjerenika propagande, a „Kanadski glas" promijenio ime u „Hrvatski glas" i postalo službeno glasilo stranke. Tijekom vremena novine su postale veoma popularne i rado čitane u hrvatskim domovima, ne samo Kanade nego i SAD-a. Najbolji dokaz za to potvrdit će fuzija između „Hrvatskog svijeta", novina koje su punih 48 godina izlazile u New Yorku, i „Hrvatskog glasa" nastalog 1956. godine.[217]

---

[214] Hrvatski svijet, prenesen u Winnipeg, Canada, „Hrvatski Glas", 29. V. 1956.

[215] Harry Herman, *Two Associations :The Croatian Fraternal Union and Croatian Peasant Party*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey, A History of Croatians in Canada*, Multicultural History Society of Ontario, Toronto, 1994., str. 60; Harry Herman, *A New Heart - Novo Ognjište, the Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto 1988., str. 221.

[216] Ibid.

[217] „Hrvatski svijet" prenesen u Winnipeg, Canada, „Hrvatski Glas", 29. V. 1956.

Naime zbog starosti don Nike Grškovića i teške bolesti Antuna Tanaskovića, dvojice glavnih ljudi koji su vodili i uređivali „Hrvatski svijet", došlo je do preseljenja te publikacije i ujedinjenja s „Hrvatskim glasom".

U svojoj povijesti poslije Drugoga svjetskog rata „Hrvatski glas" je bio izložen velikim političkim problemima i izazovima. Jedan od njih jest da su te novine bile veliki politički protivnik i kritičar ustaškog režima u Hrvatskoj za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Nakon poraza i pada ustaške vlade, veliki broj njihovih pristaša i visokih dužnosnika te vlasti doselilo se u Kanadu. Antagonizam i politička netrpeljivost koja je vladala između pristaša i čitatelja „Hrvatskog glasa" te čitatelja „Nezavisne Države Hrvatske", novina koje su pokrenuli sljedbenici ustaškog pokreta, prelazio je u otvorene optužbe i napade jednih na druge. Konstantno odbijanje vodstva Hrvatske seljačke stranke, odnosno njezinog predsjednika, dr. Vlatka Mačeka, koji je poslije Drugoga svjetskog rata živio u Washingtonu, da pristane na formiranje jednog jedinstvenog hrvatskog bloka samo su doprinosili tome da novine nisu mogle dobiti nove potencijalne suradnike ili pak povećati svoju tiražu. Poslije Drugoga svjetskog rata novine su donosile velik broj izvještaja o političkim aktivnostima lidera Hrvatske seljačke stranke, dr. Vlatka Mačeka, dr. Mladena Zorkina i dr. Jurja Krnjevića iz Washingtona, Ottawe i Londona (u Engleskoj).

Najteži period u povijesti „Hrvatskog glasa", koji će doprinijeti slabljenju njegovog utjecaja među Hrvatima Kanade, a naročito njegovoj tiraži, dogodi će se koncem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, kada na vrhu stranke dolazi do otvorenog političkog sukoba i razlaza između predsjednika stranke, dr. Jurja Krnjevića, i stranačkog predsjednika za Kanadu, dr. Mladena Zorkina. Neprestana mijenjanja glavnih urednika i mjesta izlaženja novina kao i javna prepirka i optuživanje dviju sukobljenih strana kroz svoje glasilo samo su doprinijeli njegovoj propasti, što se nažalost na kraju i zbilo.

Nakon uspostave demokratske i suverene Republike Hrvatske bilo je nekoliko pokušaja pokretanja hrvatskih novina, bolje reći biltena i vjesnika, u većini slučajeva na lokalnoj razini u većem broju hrvatskih zajednica diljem Kanade, ali nažalost svi ti pokušaji su na kraju propali.

2.2. *Savez kanadsko-hrvatskih društava*

Uvidom u ondašnje hrvatske emigrantske novine i časopise može se nedvojbeno zaključiti da je osnivanje Hrvatskog narodnog vijeća 1962. godine u New Yorku imalo

pozitivan učinak u redovima hrvatskog iseljeništva. Ideja hrvatskog zajedništva, ideja da se u slobodnom demokratskom svijetu nastupa zajednički, uime jake krovne općehrvatske organizacije, uzela je velikog maha u hrvatskom iseljeništvu. Mnogi Hrvati, naročito oni koji su sebe doživljavali neovisnim hrvatskim intelektualcima, bili su umorni i frustrirani od stalnog strančarenja u emigrantskoj politici, konstantnim jalovim raspravama i optužbama između Hrvatske seljačke stranke i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta. I pored činjenice da je Hrvatsko narodno vijeće osnovano 1962. godine, ono je veoma brzo doživjelo neuspjeh zbog jednostavnog razloga što mnoge političke organizacije, poglavito Hrvatska seljačka stranka i Hrvatski oslobodilački pokret, nisu htjele niti željele suradnju. No, bez obzira na njegov krajnji neuspjeh, ipak je Hrvatsko narodno vijeće postavilo temelje na kojima će se nastojati ostvariti i uspostaviti općehrvatsko zajedništvo u redovima političke emigracije. Uvjereni da se na ustaškoj platformi, tj. slavljenju ustaštva i njegovih stečevina ne može efikasno i učinkovito djelovati pred stranim svijetom, grupa neovisnih intelektualaca u Kanadi došla je na ideju da osnuju isključivo nestranačku, nacionalnu hrvatsku organizaciju, koja će biti otvorena svakom Hrvatu bez obzira na njihovu stranačko-političku orijentaciju, ako na taj način žele sudjelovati u hrvatskoj oslobodilačkoj borbi. Veoma brzo nakon osnivanja Hrvatskog narodnog vijeća u New Yorku, dr. S. Dubičanac iz Montreala, dr. Milivoj Mostovac iz Ottawe, Marinko Dragušica iz Hamiltona, Ratko Gagro iz Toronta i drugi osnivaju Savez kanadsko-hrvatskih društava. Idejni i glavni osnivači bili su mišljenja da je glavna uloga Saveza da koordinira rad između već postojećih društava, a naročito političkih organizacija u cijeloj Kanadi. Također oni su bili mišljenja da „uloga, dužnost i zadatak hrvatske emigracije je, da u slobodnom svijetu interpretira hrvatsku oslobodilačku borbu te svim raspoloživim sredstvima, legalnim, priznatim i prihvaćenim, nastoji pridobiti odlučujuće političke faktore i javno mišljenje da pomognu oslobođenju Hrvatske."[218]

Radi što boljeg djelovanja te povezivanja ogranaka odnosno već osnovanih Saveza u Montrealu, Ottawi, Hamiltonu, Sudburyju i Torontu njegovi čelnici pokreću bilten koji su nazvali „Veza". Po riječima samog urednika biltena „Veza", prof. Meheša iz Sudburyja, uloga biltena je povezivati dijelove Saveza i otvoriti mogućnost svim čitateljima i članovima Saveza „za suradnju i mogućnost da iskažu svoje sugestije i prijedloge."[219] I pored činjenice da Savez kanadsko-hrvatskih društava nije bio zamišljen kao neka krovna organizacija hrvatskih društava u Kanadi, već na početku svog djelovanja izišli su na vidjelo mnogi organizacijski problemi i velike ideološke razlike koje će Savez konstantno pratiti kroz njegovo djelovanje.

[218] Dr. S. I. Dubičanac, *Izvještaj predsjednika na godišnjoj sjednici 22. veljače 1964. godine*, Ottawa, str. 2.
[219] Veza - Bilten Saveza kanadsko-hrvatskih društava, br. 1., 1963., Sudbury, naslovna stranica.

Prvi uočen problem, koji je brzo i efikasno ispravljen, bila je činjenica da je u svakom gradu postojao Savez, te se umjesto tog imena usvojilo ime društva, tako da su nova imena bila Hrvatsko društvo Montreal itd. Drugi, mnogo važniji problem bila je vjerodostojnost glavnih osnivača i inicijatora osnivanja Saveza. Naime većina njih bili su bivši ustaški časnici ili su vršili razne državničke dužnosti za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, tako da njihovo negiranje ustaškog programa, iako legitimno, među Hrvatima Kanade nije bilo uvjerljivo. Svakako da politička klima koja je u to vrijeme postojala među Hrvatima Kanade nije išla u prilog Saveza. Ipak nema nikakve dvojbe da je najveću zapreku s kojom su bili suočeni čelnici Saveza predstavljala lojalnost članstva i raznih organizacija prema Savezu. Mnogi predstavnici, naročito političkih organizacija, osim deklarativne odanosti Savezu, nisu ništa poduzimali da on ojača, dapače stalno su postavljali pitanje uime koga i kome odgovaraju za svoj rad čelnici Saveza kada nisu od članstva demokratskim putem izabrani na svoje položaje, ili voljom i glasanjem predstavnika političkih organizacija. Uza sve ove probleme čelnici Saveza nisu uspjeli riješiti pitanje prikupljanja članarina naprosto stoga što članovi već postojećih organizacija nisu htjeli a niti su bili u mogućnosti plaćati dvije različite godišnje članarine. Suočeni s ovim problemima kao i pomanjkanje društvene i stranačke lojalnosti, bilo je iluzorno i politički naivno očekivati da Savez može opstati na duži rok. Nastalim problemima s kojima su bili suočeni čelnici Saveza treba nadodati i problem biltena „Veza". Problem je nastao glede njegove koncepcije izlaženja, odnosno oko toga koji je glavni cilj i svrha. Jedno je mišljenje bilo da bilten treba postati novine koje će donositi vijesti ne samo o aktivnostima Saveza nego općenito iz svih hrvatskih zajednica diljem svijeta i po mogućnosti iz domovine. Pobornici drugog mišljenja, među kojima je bio i urednik biltena „Veza", bili su stajališta da je nemoguće u danim prilikama pokrenuti novine, iz jednostavnog razloga pomanjkanja materijalnih sredstava i kadra. Pokretanjem vlastitih novina Saveza stvorila bi se konkurencija službenim i drugim glasilima organizacija, u kojoj bi glasilo Saveza bilo osuđeno na propast. Po riječima samog urednika, mora se imati u vidu „da je Savez nastao iz oduševljenja, sloge i izloženog rada na Kongresu 1962. godine u New Yorku – svrha je mogla biti tek jedna jedina – povezivati rad onih organizacija, koje ipak imaju nekih dodirnih točaka."[220] Sama činjenica da su dvije najutjecajnije, najznačajnije i najbrojnije političke organizacije u hrvatskom iseljeništvu, Hrvatska seljačka stranka i Hrvatski oslobodilački pokret, odmah u početku stvaranja Saveza odbili bilo kakvu suradnju i zajedničko djelovanje, a još manje pod njegovim tutorstvom, umnogome je odredila sudbinu Saveza. Iz ovih razloga

[220] Jedan problem. Veza. Glasilo Saveza kanadsko-hrvatskih društava, Sudbury, br. 3, 1963., str. 2.

čelnici Saveza bili su svjesni da za njih ima mnogo posla, ali glavni prioritet „prije svega otupljivati ovu oštricu koja je tokom godina postala dosta šiljasta i bolna, pružati svim organizacijama različite usluge, koje same organizacije nisu u stanju a to je prije svega veza, informacije iz povjerljivih izvora."[221]

U veoma kratkom vremenskom razmaku Savez kanadsko-hrvatskih društava uspio je ostvariti nekoliko veoma zapaženih rezultata. Predsjednik saveza, dr. Dubičanac, uspio se osobno sastati s predsjednikom kanadske vlade, Pearsonom, s kojim je „raspravljao pitanje hrvatskog etničkog identiteta." Uime Saveza dr. Mostovac uspio je preko svojih osobnih veza progurati dva članka u ottawske novine „Le Droit", u kojima se pisalo o hrvatskoj problematici. O uspjesima društva, naročito na promidžbenom planu, osim izvještaja koji je na sjednici društva podnio dr. Mostovac također su podneseni i opširni izvještaji o koracima koje je vodstvo Saveza poduzelo i koji su doprinijeli da se otkaže svečana večera u čast predsjednika Jugoslavije Tita u New Yorku prilikom njegove službene posjete SAD-u. U izvještajima su spomenuta i protestna pisma koja su poslana vladi zapadne Njemačke u Bonnu, u vezi sa suđenjima uhapšenim Hrvatima zbog njihovih antijugoslavenskih akcija. Na kraju izvještaja posebnu pozornost prisutnih delegata i njihovo odobravanje izazvala je informacija kako je predsjednik Saveza uputio protestno pismo kanadskoj vladi u namjeri da spriječi njen kontakt s komunističkom vladom Jugoslavije.[222]

Poneseni uspjehom koji je Savez ostvario u nekoliko godina svog djelovanja, predsjednik Saveza predložio je prisutnim delegatima skupštine sljedeće:

1. „U vezi kompetencije neka Savez reprezentira sve organizacije na terenu;
2. Da Savez odlučuje u svim pitanjima o odnosu naprama drugim organizacijama;
3. Da Savez djeluje o odnosu prema Hrvatskom narodnom vijeću, kao jedno jedinstveno tijelo. Savez treba dati ton hrvatstvu u onoj formi za koju smatra da je ispravna."[223]

Predloženi prijedlozi predsjednika Saveza, kao što je bilo za očekivati, u nazočnih su delegata izazvali različite reakcije. Na polugodišnjoj sjednici Saveza kanadsko-hrvatskih društava, kojoj su pribivali dr. Dubičanac, dr. Mostovac, ing. Bukovac, ing. Pleština, Ratko Gagro, Stipe Šego, Marinko Dragušica, Rudolfo Ostojić, gđa Zličarić, Trstenjak, Valčić, Jelenek, Markov, Brkljačić, Jerbić, Nikola Matić, Andrija Bušić, Bubić, Kenderić, Culjat, Filipović, ing. Mekinda, dr. Mostovac i Milan Jurković, došlo je do velike diskusije koja je

[221] Ibid, str. 3.
[222] Zapisnik polugodišnje sjednice odbora Saveza kanadsko-hrvatskih društava održan u Torontu 21. lipnja 1964. godine.
[223] Ibid, str. 2.

završila bez ikakvih konkretnih zaključaka.[224] U političkoj atmosferi i odnosima koji su vladali u to vrijeme u iseljeništvu bilo je za očekivati da ovakav prijedlog nema nikakve šanse da se usvoji. U diskusiji koja je završila bez ikakvog zaključka došlo je na vidjelo da predstavnici Hrvatskog narodnog otpora, Ratko Gagro, i Hrvatskog narodnog odbora, Andrija Bušić, ne žele da nitko uime njihovih organizacija vodi razgovore s Hrvatskim narodnim vijećem. Polugodišnja sjednica u Torontu završila je velikim fijaskom za Savez, a naročito za njihovog predsjednika, dr. Dubičanca. Optužujući ga da želi postati politički lider Hrvata Kanade bez ijednog člana, a Savez da želi uništiti već postojeće hrvatske političke organizacije, predstavnici političkih organizacija počeli su otvoreno bojkotirati rad Saveza i ignorirali inicijative i prijedloge za zajednički rad koje su od njega dolazile.[225] Prijedlozi Saveza da se diljem Kanade organiziraju zajedničke komemoracije smrti kardinala Stepinca u isti dan te prigodne akademije u potpunosti su ignorirane. Također, prijedlog za održavanje proslave 10. travnja ili komemoracije za bleiburške žrtve doživio je istu sudbinu. Ideja da se u kanadskom tisku, radio- i TV-postajama godišnje daju plaćeni oglasi o političkoj i ekonomskoj situaciji u Jugoslaviji, ostali su mrtvo slovo na papiru. U nemogućnosti da materijalno i kadrovski ojača svoj rad i aktivnost, Savez kanadsko-hrvatskih društava polako ali sigurno odlazi s političke pozornice, da bi na kraju od organizacije ostalo samo ime na papiru. Predsjednik dr. Dubičanac, dr. Mostovac, ing. Bukovac i Milan Jurković ostaju kao pojedinci u okviru Saveza čiji rad se više-manje sveo na deklarativno sudjelovanje u zajedničkim proslavama 10. travnja, Dana hrvatske državnosti, komemorativne mise za bleiburške žrtve ili pak antijugoslavenske prosvjede 29. studenog.

2.3. Katarina Zrinski

Inicijativom Zore Lavinski, Barbare Abrasimov i Mire Ashby osnovano je 1956. godine u Torontu hrvatsko žensko društvo „Katarina Zrinski", koje si je postavilo cilj djelovati na kulturnom, edukativnom i humanitarnom polju kako bi širu kanadsku javnost upoznali s domovinom Hrvatskom.[226] S duge strane društvo je nastojalo na ovaj način skupiti materijalna sredstva za različite dobrotvorne svrhe. Uopće nema nikakve dvojbe da je društvo kroz svoje višedesetljetno djelovanje postignutim rezultatima opravdalo svoje postojanje. Za

[224] Zapisnik polugodišnje sjednice odbora Saveza kanadsko-hrvatskih društava održan u lipnju 1964.
[225] Zapisnik sjednice predstavnika Hrvatskog narodnog otpora, Hrvatskog narodnog odbora, Hrvatskog oslobodilačkog pokreta - reorganizacija, Toronto, 1964.
[226] Letak društva koji se javno dijelio u hrvatskoj zajednici grada Toronta 1956.

prvu predsjednicu društva izabrana je Zora Lavinski, a za tajnicu Mira Ashby. Suočene s velikim problemima i predrasudama u maloj hrvatskoj zajednici, ove tri pionirke u društvenom životu žena uspjele su svojim radom i inovativnim idejama u samom početku djelovanja društva steći simpatije i respekt Hrvata Toronta i okolnih gradova. Naročito predsjednica društva, gospođa Lavinski, uživala je velik ugled hrvatske zajednice sve do svoje smrti 1974. godine. Rođena u Travniku, ona je poput tisuća drugih Hrvata krajem Drugoga svjetskog rata napustila domovinu i doselila se u Toronto. U svom prvom javnom pozivu upućenom široj hrvatskoj zajednici grada Toronta putem letka predsjednica i tajnica društva između ostalog iznose program društva koji se bazira na:

1. „Upoznavanje naše stare Domovine, Kanade i drugih zemalja putem filmova i predavanja
2. Osnivanje plesne grupe i upoznati našu djecu i druge s ljepotom hrvatskih narodni kola i predavanja
3. Osnivanje pjevačkog društva, koje će širiti hrvatsku pjesmu
4. Raznim izložbama, kao ručnih radova u narodnim hrvatskim motivima, našim knjigama, novinama i slikama, kao i drugim našim stvarima otkrivati blago naše hrvatske kulture
5. Nastojat ćemo snimati film o Hrvatskoj i Hrvatima.“[227]

Veoma brzo u društvu je došlo da malih nesuglasica, zbog kojih pojedine članice napuštaju društvo. Razlog za takav njihov postupak objašnjava Teda Furlani u svom pismu poslanom upravi društva: „Bila sam oduševljena s idejom osnivanja društva i s velikim veseljem i radošću sam se učlanila u društvo vjerujući da će se društvo baviti kulturno prosvjetnim radom bez upliva politike i da će se ona lica, koja se u društvu budu bavila politikom, isključiti.“[228]

Na prvoj godišnjoj sjednici u vodstvu društva dolazi do promjena. Na mjesto predsjednice dolazi gospođa Brkljačić, potpredsjednica gospođa Braj, tajnica Mira Ashby i blagajnica Anka Šimunić. U prosvjetni odbor društva izabrane su gospođe: Mandić, Ritter, Bukvić, Prela, Zvolanek i Braj.[229] Odmah nakon što je u sklopu hrvatske crkve u Torontu osnovana Hrvatska pučka škola, članice društva Nada Abrasimov i Vera Braj priključuju se osnivaču škole, svećeniku Božidaru Vidovu, u podučavanju djece. Svećenik Vidov predaje

[227] Letak društva koji se dijelio u Hrvatskoj zajednici Toronta 1956.
[228] Pismo Teda Furlanija Kulturno-prosvjetnom društvu Katarina Zrinski, Toronto, 5. rujan 1956.
[229] Novi odbor društva „Katarina Zrinski“ Toronto, 6. ožujak 1957. Nezavisni demokratski hrvatski mjesečnik „Domovina Hrvatska“ Toronto.

hrvatskoj djeci predmete iz religije, dočim gospođe Abrasimov i Braj predaju jezike. Predavanja u školi, koja je osnovana 1958. godine, održavala su se u podrumu crkve, s time da je prvih šesnaest učenika bilo podijeljeno u dva razreda zbog pomanjkanja prikladnog prostora. Osnivanje, a posebno rad škole naišao je na veoma pozitivne reakcije u široj hrvatskoj zajednici, što se najbolje očituje činjenicom da se već sljedeće godine u nju upisalo četrdeset đaka. Broj upisanih đaka konstantno je rastao iz godine u godinu, tako da danas više od tisuću hrvatske djece svake subote osim hrvatskog jezika i vjeronauka uči hrvatsku povijest, geografiju i kulturu.

Već u ranim godinama svog postojanja društvo „Katarina Zrinski" uspijeva organizirati „Hrvatski tjedan" u International Institute, u Jarvis Street. Kroz tjedan dana trajanja ove manifestacije, koju je službeno otvorio gradonačelnik grada Toronta, Kanađani su se mogli upoznati s bogatstvom hrvatskih narodnih tvorevina i folklora, različitim publikacijama s temom Hrvatske, raznovrsnošću hrvatske gastronomske ponude. Za trajanja „Hrvatskog tjedna" organizirane su različite manifestacije poput večeri hrvatske glazbe i plesa, izložbe hrvatskih umjetnina i rukotvorina. Pod vodstvom gospođice Mary Colig, grupa „Hrvatski preporod" izvodila je hrvatske plesove, a hrvatski umjetnici Ljerka Milberg i Bruno Gregov, uz pratnju tamburaškog orkestra „Jadran", pjevali su popularne stare hrvatske domoljubne pjesme. Uz spomenuti program također je održana projekcija filma „Naša domovina". Uz umjetničke ilustracije slikara Ilije Vranešića, koji je za ovu prigodu naslikao hrvatske motive, kulturna manifestacija „Hrvatski tjedan" imala je velik odjek u kanadskim elektronskim medijima kao i u glavnim dnevnim novinama. Pozitivne reakcije i velike reportaže o ovoj manifestaciji potaknule su glavnog urednika državne TV-postaje CBC da pozove organizatore u popularni polusatni program „Otvorena kuća". Ovaj program emitiran je 1958. godine uz prikladni intervju s Mirom Ashby, u kojem je ona dala sažeti prikaz hrvatske povijesti i kulture, pritom upotrebljavajući snimke koje su napravljene za vrijeme trajanja „Hrvatskog tjedna".[230]

Ova vrijedna akcija, kao i mnoge druge dobro organizirane akcije članica društva, uspjele su zahvaljujući velikom angažmanu Mire Ashby i Barbare Abrasimov. Mira Praunsberger von Hadersdorf rođena je u Zagrebu, gdje je studirala medicinu. Svoje studije nastavlja u Heidelbergu. U vrijeme Drugoga svjetskog rata napušta domovinu i uspijeva se zaposliti kao liječnica pri Ujedinjenim narodima u njemačkom gradu Heilbronu. Po dolasku u Kanadu dr. Ashby uspijeva napraviti veliku karijeru, a kao priznanje za svoj rad dobiva i

[230] Hrvat - Glasilo društva Hrvata u Velikoj Britaniji - Godina IX, travanj 1957.

najveće kanadsko odličje, Insignia of a Member of the Order of Canada, 1984. godine. Uz ovo priznanje gospođa Ashby je također dobila medalju Citizen Ontario i Silver plate. U njezinu čast u Torontu se 1974. godine otvara Ashby House, institucija u kojoj se oporavljaju mladi ljudi koji su dobili ozljede na mozgu.[231] Zahvaljujući osobnim kontaktima dr. Ashby, društvo „Katarina Zrinski" umnogome je uspjelo ostvariti većinu svojih akcija u kanadskoj sredini. Svakako, uz velike zasluge koje pripadaju dr. Ashby, u uspjesima društva veoma je važno spomenuti i Barbaru Abrasimov, koja se osim učenja hrvatske djece u školi naročito angažirala u podučavanju novih hrvatskih useljenika koji nakon svog dolaska u Kanadu nisu razumjeli niti jednu riječ engleskog jezika. Značenje njihovog angažmana između ostalog leži u činjenici da u to vrijeme nisu postojali od vlade financirani tečajevi „Engleski kao drugi jezik" za novopridošle useljenike. Interesantno je istaknuti da je u radu Hrvatskog društva žena „Katarina Zrinski" puno pomagao i sveučilišni profesor matematike s University of Toronto, Ilija Vranešić, koji je ujedno bio i dobar slikar.[232]

U početnoj fazi svog djelovanja društvo je nastojalo organizirati različite vrste zabava i dobrotvornih akcija s kojih bi čisti prihod bio namijenjen u dobrotvorne svrhe. Članice društva „Katarina Zrinski" naročito su se isticale u dobrotvornim akcijama, kao na primjer pomoć hrvatskim političkim izbjeglicama koji su pobjegli iz komunističke Jugoslavije i našli privremeno utočište u izbjegličkim kampovima, uglavnom Italije i Austrije. Društvo je također često puta doniralo i materijalnu pomoć siromašnoj djeci i djeci koja nisu imala roditelje u Kanadi, Majci Tereziji za njezine kuće za gubavce u Indiji, kao i stradalima od potresa u Makedoniji i Hrvatskoj. Društvo je između ostalog organiziralo božićne manifestacije, u kojima su se prikazivali stari hrvatski običaji dočeka i slavlja Božića u različitim dijelovima Hrvatske. Slično tome članice društva organizirale su dane „Uskrs u Hrvatskoj". Sve ove i slične akcije doprinijele su popularnosti društva, što se najbolje manifestiralo prigodom njihove godišnje priredbe. Vrlo često se znalo dogoditi da su par mjeseci unaprijed sve ulaznice za ovu priredbu bile rasprodane. Zabava koja se uvijek održavala u jednom od luksuznih torontskih hotela privlačila je blizu tisuću gostiju. Čisti prihod od ove i drugih zabava uglavnom je išao u spomenute dobrotvorne svrhe.

Svojim djelovanjem društvo je steklo poštovanje ne samo hrvatske zajednice grada Toronta nego i u cijelom svijetu. Potvrde i zahvale za poslanu pomoć koju je društvo konstantno slalo u okvirima svojih mogućnosti dolazile su sa svih strana svijeta. U svom

[231] Hrvatska iskra, br. 59, 31. V. 2000., Toronto, str. 17.
[232] Harry Herman, *A new heart - novo Ognjište, the Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988., str. 244.

pismu zahvale tajnik ogranka „Ujedinjeni Hrvati" iz Nuernberga, Josip Sekulić, između ostalog piše: „Kao starješina gore navedenog ogranka, osjećam se dužnim da vam se najtoplije zahvalimo na vašoj neizrecivoj dobroti, koju ste vi s vašim ostalim suradnicima učinili prema nama."[233] Slično pismo poslao je hrvatski svećenik Josip Borašak 1959. godine iz grada Carinaro u Italiji. U njemu on piše: „... već dugo naša hrvatska djeca nisu dobila neki posebni dar. To će za njih biti nešto izvanrednog. Vidi se da su većinom hrvatske majke u organizaciji „Katarina Zrinski" i da prema tome osjećaju za svoju djecu jer progovara materinjski osjećaj prema hrvatskim malim beskućnicima... Hvala vam."[234]

Izborom Nede Leipen za predsjednicu društva, Biserke Butković za tajnicu i Else Bušić za rizničarku 1976. godine, počinje nova faza uspješnog djelovanja društva.[235] Naime novoizabrano vodstvo društva predstavlja samo kontinuitet uspješnog rada i rukovođenja društva te nastavlja istom politikom djelovanja. Neda Leipen došla je u Kanadu poslije Drugoga svjetskog rata. Kratko po svom dolasku u zemlju ona se 1952. godine uspijeva zaposliti u Royal Ontario Museum, u Odjelu za grčku i rimsku kulturu. Zahvaljujući svojim profesionalnim vezama i unoseći nove ideje u rad društva, ona s drugim članicama uspijeva organizirati i osmisliti različite akcije koje promoviraju hrvatsku kulturu u kanadskoj zajednici. Uz veliku pomoć svojih bliskih suradnica, gospođa Butković i Bušić, čiji su supruzi bili veoma uspješni poslovni ljudi, društvo uvijek uspijeva dobiti veliku materijalnu potporu za ostvarenje svojih projekata.

Rad i aktivnost hrvatskog društva žena „Katarina Zrinski" naročito dolazi do velikog izražaja u vrijeme srpske agresije na Hrvatsku. Lobiranjem kod kanadskih političara i kanadskih novinara da osude agresiju na Hrvatsku, a naročito prikupljanjem medicinske pomoći i materijalnih sredstava za obnovu bolnica, crkava i kulturnih institucija društvo je postiglo zapažene rezultate. Između ostalog društvo je pomoglo obnovu katedrale Sv. Marka u Zagrebu, katedrale u Splitu i crkve u Bihaću.

Prilikom velike poplave koja je zadesila Urugvaj 1958. godine članice društva organizirale su akciju za prikupljanje materijalne i druge vrste pomoći za Hrvate Urugvaja. Za vrijeme potresa u Hrvatskoj i Makedoniji članice društva uspijevaju skupiti dosta odjeće, lijekova i materijalnih sredstava za pomoć nastradalim od potresa. Ovakvim i sličnim akcijama članice društva stekle su poštovanje i na kraju javna priznanja Kanade i Hrvatske.

[233] Pismo tajnika Ujedinjenih Hrvata Nurnberga, Josipa Sekulića, 25. VI. 1959.
[234] Pismo svećenika Josipa Borašaka, Carinaro, Italija, 25. VI. 1959.
[235] Službeni zapisnik sa sjednice društva, Toronto, 1976., zapisnik u posjedu autora.

2.4. *Hrvatski folklor u Kanadi*

Usvajanje i primjena državne politike multikulturalizma od 8. listopada 1971. godine umnogome je doprinijelo da pripadnici etničkih skupina u Kanadi s većom dozom ponosa počnu javno isticati i manifestirati svoje etničko podrijetlo. Velika materijalna sredstva kojima je novoosnovano Ministarstvo multikulturalizma kroz različite oblike donacija u obliku različitih stipendija pomoglo raznim kulturnim, folklornim, sportskim i drugim društvima, umnogome su olakšala pripadnicima etničkih skupina da očuvaju i propagiraju svoju kulturnu baštinu i tradiciju. Ova činjenica kao i podatak da se u hrvatskim zajednicama diljem Kanade postupno osjetila sve veća prisutnost mladih u društvenim zbivanjima doprinijeli su naglom procvatu kulturne i sportske aktivnosti u zajednicama. Svakako, ovome treba nadodati činjenicu o gotovo tridesetak tisuća novih hrvatskih useljenika u Kanadu, od kojih se većina naselila u gradu Torontu i njegovoj bližoj okolici, između 1969. i 1973. godine. Među novopridošlim Hrvatima bilo je mnogo mladih intelektualaca, visokoobrazovanih pojedinaca i mnogi su se od njih uključili u rad zajednice. Zahvaljujući velikom broju individualaca, mnogima od njih stručnjacima u folkloru, kao i ljubiteljima folklora i entuzijastima, sedamdesetih godina prošlog stoljeća dolazi do velike ekspanzije osnivanja folklornih grupa i tamburaških orkestara u većini hrvatski zajednica diljem Kanade, a naročito u južnom Ontariju. Zbog njihove masovnosti osjetila se potreba za osnivanjem jednog zajedničkog tijela koje će koordinirati i uskladiti taj rad. Inicijativom Ante Belje održava se nekoliko pripremnih sastanaka između predstavnika nekoliko folklornih grupa, uglavnom iz područja južnog Ontarija, da bi konačno 1974. godine bio formiran Hrvatski folklorni savez za Kanadu.[236] Glavna zadaća novoosnovanog saveza bila je očuvati, promovirati i širiti bogatu hrvatsku folklornu baštinu i tradiciju kako među Hrvatima Kanade tako i među ostalim sugrađanima u Kanadi. Za ostvarivanje ovog cilja Savez si je postavio zadaću organiziranja godišnjeg festivala folklora, izdavanje knjiga i priručnika za folklor. U planu je bilo organiziranje prigodnih tečajeva za učenje folklora. Međutim, zbog razmirica koje su nastale već u pripremnom periodu stvaranja folklornog saveza i nastavile se kad je izabrano vodstvo saveza između dvije oprečne grupe, koje su zastupale dva suprotna plana djelovanja i razvoja saveza, puno energije i vremena potrošeno je na usklađivanje njihovih oprečnih stavova. Naime jedna grupa je zastupala ideju očuvanja izvornog folklora, dok je

[236] Croatia - Canada. XVII. Hrvatsko-kanadski festival. Norval. 1977., str. 15; Zapisnik osnivačke sjednice Hrvatskog folklornog saveza. Sudbury. 1974.

druga zastupala mnogo liberalniji stav i smatrala da zbog pomanjkanja materijalnih sredstava, a naročito zbog nemogućnosti stručnog učenja folklora, „na autentičnost ne treba toliko paziti."[237]

Za prvog predsjednika Hrvatskog folklornog saveza izabran je njegov idejni začetnik, Ante Beljo, iz Sudburyja. On je sa svojim suradnicima Nikicom Vrdoljakom, Joeom Lončarićem, Edom Mavrincem, Edvardom Bradvicom, Ilijom Vranšićem, Lindom Valić, Željkom Jergan, Lavom Vrdoljakom, Stjepanom Šmintićem, Ignacom Jakovavcem, Ivanom Čepom, Milicom Mandekić i Eddie Žužić i drugim suradnicima sistematskim radom u veoma kratkom vremenu ostvario velike rezultate. Njihovim poticajem u mnogim gradovima diljem Kanade osnivaju se nove folklorne grupe i tamburaški sastavi ili se obnavljaju stari; tako se osnivaju folklorne grupe „Zrinski Frankopan" u Mississaugi, 1976. godine, „Plavi Jadran" u Oakvilleu, „Hrvatsko selo" u Hamiltonu. U Lethbridgeu u provinciji Alberti osniva se 1974. godine folklorna grupa „Mladi Hrvati", u Kitcheneru „Kraljica Helena", a u Windsoru „Kardinal Alojzije Stepinac". S istim imenom osniva se 1978. godine folklorna grupa u Montrealu. Uz već postojeće ili naknadno osnovane folklorne grupe u Torontu, Londonu, Calgaryju, Winnipegu, Sudburyju, Edmontonu, Vancouveru i drugim gradovima diljem Kanade u kojima su osnovane hrvatske zajednice, Hrvatski folklorni savez „razvio se u jednu od najdinamičnijih i najbrojnijih hrvatskih organizacija u Kanadi."[238]

Zbog ostvarenog velikog uspjeha koji se ogleda i u članstvu saveza, koji osamdesetih godina prošlog stoljeća ima preko četrdeset folklornih grupa i preko 1.700 sudionika, što plesača a što svirača na festivalima, Hrvatski folklorni savez bio je prisiljen podijeliti se na istočni i zapadni.[239] Svakako, ovoj podjeli doprinijele su velike udaljenosti između gradova u Kanadi. Odlučeno je da se oba festivala održavaju u isto vrijeme, u svibnju, za vrijeme državnog praznika Dana pobjede. Na osnovi ovog dogovora već 1978. godine u Ottawi i Edmontonu održana su dva folklorna festivala za Istočnu i Zapadnu Kanadu, na kojima je sudjelovalo 16 folklornih grupa u Ottawi i 10 u Edmontonu. Sljedeće godine festival je održan u Londonu, Ontario i Calgaryju, u pokrajini Alberti. Treći folklorni festival koji je organiziran 1980. godine održan je u Montrealu i Winnipegu, četvrti 1981. godine u Kitcheneru i Lethbridgeu, peti u Vancouveru i Torontu itd. Najznačajniji i najveći uspjeh u povijesti Hrvatskog folklornog saveza ostvaren je 1991. godine, kada je sedamnaesti festival organiziran u Kanadi i u slobodnoj, suverenoj i demokratskoj Republici Hrvatskoj kao jedan

[237] Bilješke s drugog sastanka pripremne grupe za osnivanje Hrvatskog folklornog saveza, u posjedu autora.
[238] Croatia-Canada XVII. Hrvatsko-kanadski folklorni festival, Norval, 1977., str. 75.
[239] Ibid, str. 75.

jedinstveni festival. Svaki organizirani folklorni festival od Vancouvera, Edmontona, Winnipega pa do Ottawe, Sudburyja, Kitchenera, Toronta i drugih gradova izazivao je veliko zanimanje kod Kanađana nehrvatskog podrijetla. Osim toga festivali su uvijek bili popraćeni u lokalnim novinama kao i na radio- i TV-postajama, a veoma često i na nacionalnim TV-mrežama. Mnoge hrvatske folklorne grupe nastupale su i izvan granica Kanade. Između najznačajnijih uspjeha ostvarenih od bilo koje hrvatske folklorne grupe iz Kanade svakako treba izdvojiti uspjeh grupe „Zrinski-Frankopan" iz Toronta. Ova folklorna grupa pod vodstvom Nikole Vrdoljaka, nekadašnjeg člana profesionalnog folklornog ansambla „Lado" iz Zagreba, nastupila je u Washingtonu prilikom američke proslave Dvjestogodišnjice i na ceremoniji službenog otvaranja Olimpijskih igara održanih 1976. godine u Montrealu.[240]

Zbog golemog interesa i sve veće potrebe za stručnim kadrom, vodstvo Hrvatskog folklornog saveza odlučilo je pozvati stručnjake za folklor iz Hrvatske koji su počeli voditi stručne seminare u Kanadi. Pod njihovim stručnim nadzorom educiran je velik broj novih učitelja folklora, što je odmah doprinijelo većoj kvaliteti plesača i svirača tamburice. U svojim nastojanjima da sačuva autentičnost tradicionalne hrvatske skladbe i napjeva, Hrvatski folklorni savez je pružio veliku materijalnu pomoć „Hrvatskoj školi Amerike, Australije i Kanade" prilikom tiskanja hrvatske standardne pjesmarice. Premda je ideja za tiskanje jedinstvene pjesmarice bila začeta 1976. godine, bila je ostvarena tek 1981. godine. U tiskanoj pjesmarici izabrano je sto najpoznatijih i najpjevanijih pjesmica u Hrvata. Uz njih objavljeno je još pet klasičnih zborskih i trideset skladbi i napjeva uz kola i plesove. Objavljena pjesmarica ponovno je potvrdila poznatu činjenicu među etnolozima da kada je riječ o folklornoj kulturi, područje jugoistočne Europe mnogo je razvijenije i bogatije nego ijedan drugi dio Europe. Ovaj raznovrsni kulturni folklorni mozaik nastao je kao produkt miješanja i spajanja stare i nove kulturne tradicije i utjecaja. Na području Hrvatske nalazimo ostatke stare ilirske, grčke i rimske kulturne tradicije koja se najviše i spaja sa staroslavenskom, otomanskom, turskom, talijanskom, panonskom i drugim tradicijama te različite stare kulturne zone.[241] U pjesmarici su zastupljene sve kulturne zone bogatog hrvatskog folklornog i kulturnog mozaika kroz različite napjeve i skladbe. Različite kulturne zone u pjesmarici nisu prikazane kao specifične jedinice nego kao jedinstvena hrvatska glazbena i folklorna baština.

[240] Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, University Press Toronto, 1994., str. 129.

[241] Dr. Harry Vjekoslav Herman, *Novo Ognjište Priča Hrvata Ontario*, neobjavljena knjiga, str. 29.

2.5. *Hrvatski jezik i kultura u Kanadi*

U Kanadi koja slovi kao tipična zemlja useljavanja, pojam kulturnog mozaika (*cultural mosaic*) simbolizira liberalni pristup državne vlasti u odnosu prema kulturnoj baštini mnogobrojnih etničkih skupina u toj državi. Usvajanje 'kulturnog mozaika' u Kanadi, za razliku od američkog koncepta *melting pot*, bilo je povijesno bazirano na odnosima koji su od samog formiranja Kanade vladali između Kanađana britanskog i francuskog podrijetla. Pripadnici drugih etničkih skupina uglavnom su bili ignorirani, a često i otvoreno diskriminirani. Nakon usvajanja politike multikulturalizma kao službene kanadske državne politike, prisutnost mnogobrojnih etničkih grupa počela se, kako smo već istaknuli, uzimati veoma ozbiljno. Ova drastična promjena u kanadskom društvu nastala je potkraj 1960-ih godina nakon političkih previranja u provinciji Quebec, koja su dovela u pitanje ne samo jedinstvo Kanade nego i njezin opstanak kao cjelovite države. Da bi riješila jezična prava Francuza u Quebecu i općenito u Kanadi, državna vlast prihvaća prijedloge specijalne komisije, The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism, koju je formirala za rješavanje spomenutog problema. U izvještaju i prijedlozima komisije dosta se raspravljalo o položaju i statusu etničkih grupa, i na osnovi toga usvojen je pojam multikulturalizma u okviru bilingvizma i bikulturalizma. Poput drugih kanadskih pokrajina, tako je i pokrajina Ontario prihvaćajući službenu politiku federalne vlade 1972. godine usvojila politiku multikulturalizma.[242] U tom kontekstu u školama diljem pokrajine Ontario uvodi se poseban predmet, tzv. „nasljedni jezik", „heritage language". Ovaj predmet bio je specijalno organiziran, i to tako da je u svom sadržaju morao obuhvaćati elemente kulturnog nasljedstva polaznika škole, pripadnika jedne ili više etničkih grupa u dotičnoj školi. Uglavnom, ove su škole bile locirane u većim gradovima Kanade, u gradskim četvrtima u kojima su postojala etnička „geta". Imajući u vidu da je jezik jedan od glavnih čimbenika u očuvanju nacionalnog identiteta useljenika, većina pripadnika etničkih skupina, uključujući i Hrvate Kanade, zbog različitih razloga vrlo malo ili uopće ne upotrebljavaju materinske jezike. U nastojanju da očuvaju svoj nacionalni identitet, hrvatski useljenici naročito su 1960-ih godina počeli osnivati škole hrvatskog jezika, folklorna i sportska društva te kulturno-umjetnička društva koja i danas djeluju. Uspostavom demokratske i slobodne Republike Hrvatske hrvatski useljenici organiziraju nova društva i slične institucije, a posebno podržavaju rad hrvatskih

[242] Multiculturalism, what is really about? Multiculturalism and Citizenship Canada, str. 5, službena brošura vlade Kanade u kojoj se na informativan način daje povijesni prikaz politike multikulturalizma u Kanadi, str. 145.

škola kako bi sačuvali hrvatsku kulturnu baštinu i prenijeli je novim generacijama. Izgradnju hrvatskih katoličkih crkava diljem Kanade početkom 1960. godine i kasnije pratilo je i osnivanje hrvatskih škola, u kojima se osim učenja hrvatskog jezika učila i hrvatska povijest i kultura. Hrvatski svećenici i mali broj intelektualaca svjesni su da samo katoličkom vjerom, bez obzira na to koliko je ona ukorijenjena u hrvatskom narodu, neće moći očuvati hrvatski identitet u dominantnoj anglosaskoj sredini, te da bi očuvali hrvatski jezik, počinju osnivati hrvatske škole.

Prva hrvatska škola osnovana je 1961. godine pri hrvatskoj katoličkoj misiji, a kasnije župi sv. Marka u Sudburyju. Njezin osnivač bio je voditelj katoličke misije, svećenik Kruno Pandić. On je imao obilnu pomoć župnika, Rev. H. Murphyja, koji je Hrvatima za njihove potrebe dopustio korištenje donjih prostorija crkve Holy Trinity.[243] Samo godinu dana nakon što je osnovana Hrvatska škola u Sudburyju, inicijativom župnika don Jure Vrdoljaka, osniva se 1962. godine u Torontu hrvatska škola.[244] Gotovo sav teret osnivanja i vođenja škole pao je na leđa njegovog pomoćnika, velečasnog Božidara Vidova. Nastava u školi koju je prve godine pohađalo 16 učenika vodila se u donjim prostorijama crkve na Awde Street, koja je danas poznata kao Croatia Street. Učenici su bili podijeljeni u dva razreda, jedan za početnike, a drugi za napredne đake, odnosno bolje poznavatelje hrvatskog jezika. Prvi predavači u školi bili su svećenik Božidar Vidov, koji je predavao religiju, i gospođe Vera Braj i Nada Abrosimov, koje su predavale hrvatski i engleski jezik.[245] Na samom početku svog djelovanja hrvatska škola je bila suočena s velikim poteškoćama, od kojih je svakako najveća bila nepostojanje udžbenika za početnike učenja hrvatskog jezika. Stoga je Vidov bio prisiljen sam pisati i tiskati udžbenike, što je i činio. Njegova prva knjiga objavljena je 1963. godine i nosila je naslov „Hrvatska čitanka za prvi razred osnovne škole", zatim 1964. godine također „Hrvatska čitanka za prvi razred osnovne škole". Kao hrvatski svećenik, Božidar Vidov bio je svjestan da su hrvatski jezik i kultura nedjeljivi od katoličke vjere. Boraveći među malobrojnom zajednicom Hrvata u Italiji, koju su sačinjavala tri mala gradića, Mundimitar, Stifilić i Živavoda-Kruć, Vidov se na licu mjesta uvjerio kako se očuvanjem hrvatskog jezika može očuvati i hrvatski identitet. Naime Hrvati ovih triju gradića doselili su se prije 400 godina bježeći od Turaka, iz Neretvanske doline. Za sve to vrijeme govoreći hrvatski jezik u

---

[243] Ružica Čičak Chad, *Hrvatske etničke župe u Kanadi*, Migracijske teme, Zagreb, br. 2, 1993., str. 131.

[244] Vladimir Bubrin, *Hrvatska katolička škola „Kardinal Stepinac"- Toronto 1961-2001*, Spomen knjiga 50. godišnjice hrvatske župe Naša Gospa Kraljica Hrvata, Toronto, 2001., str. 106.

[245] Vladimir Bubrin, *Thirty five years of Croatian Heritage language in Toronto*, ur. Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, Polyphony, Volume 4, 1994., Toronto, str. 101.

krugu svojih obitelji, na poslu, trgovinama i na ulici, ovi Hrvati uspjeli su očuvati svoj nacionalni identitet.[246]

Političke promjene koje su nastajale u Kanadi, a naročito u provinciji Quebec, početkom 60-ih godina prošlog stoljeća, tj. prihvaćanje procesa integracije umjesto asimilacije, kao službene državne politike, prisilit će kanadsku vladu da promijeni svoju politiku prema manjinama. Usvajanjem politike multikulturalizma u okviru bilingvizma i bikulturalizma, etničke kulturne razlike počele su se priznavati ne samo u krugu obitelji ili etničke zajednice nego su bile priznate i dobile značajno mjesto u kanadskom društvu. Usvajanje ove nove federalne politike u Kanadi doprinijelo je velikim promjenama u prosvjeti. Na osnovi Zakona o britanskoj Sjevernoj Americi iz 1867. godine (British North American Act, 1867.) svaka kanadska provincija ima potpunu samostalnost u obrazovanju te na temelju toga one imaju različite školske sisteme i same odlučuju na koji način će školovati djecu iz različitih etničkih zajednica. Međutim, u skladu s novom politikom federalne vlade provincijske vlade počinju postupno uvoditi posebne programe koji mogu „biti organizirani tako da obuhvaćaju elemente kulturnog nasljedstva bilo koje etničke grupe ili više njih, a sadržaj mora biti u skladu s etničkom pripadnošću polaznika škola."[247] Sve ove činjenice, kao i činjenica da od 1960-ih godina prošlog stoljeća, u novom valu doseljavanja Hrvata u Kanadu, dolazi velik broj hrvatskih svećenika, intelektualaca i mladih ljudi, doprinose većoj i kvalitetnijoj aktivnosti u hrvatskim sredinama u Kanadi. Osnivaju se hrvatske škole, a najviše u provinciji Ontario. Hrvatska škola u Torontu, koja je imala 16 učenika 1961. godine, kada je osnovana, 1989. je imala 520 učenika, da bi se taj broj 1995. godine popeo na 1.300 učenika, što je čini najvećom hrvatskom školom u Kanadi.[248]

Zbog velikog broja studenata Hrvatska subotnja škola u iseljeništvu, kako je bio njezin službeni naziv, uspjela je dobiti od Ureda za obrazovanje grada Toronta četiri prostorije u školi koja se nalazila preko puta hrvatske crkve. No ubrzo se pokazalo da ove prostorije nisu bile dovoljno adekvatne da udovolje zahtjevima i potrebama hrvatske škole, zbog čega učitelji i roditelji odlučuju da se 1967. godine presele u St. Helen School, na College i Bloor Street, lokaciju blizu crkve. U školu se uvodi novina, kada 4 učiteljice biraju za direktora škole svog kolegu Lava Vrdoljaka. Po prvi put u povijesti škole učitelji su počeli dobivati nadoknadu od deset dolara, a studenti su počeli plaćati godišnje 20 dolara za registraciju. Ove promjene

---

[246] Božidar Vidov, *Kalendar - Godišnjak Molisanskih Hrvata. Mundimitra, Stifilića i Živevode-Kruća*, Toronto 1973.

[247] Zlata Godler, *Odgoj i obrazovanje djece useljenika: etnicitet i integracija kanadske perspektive*. U: Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije, Zavod za migracije i narodnosti, Zagreb, 1978., str. 403.

[248] Vladimir Bubrin, *More than three decades of Croatian heritage language in Toronto*, Gaudeamus, No. 9-10, July, 1993., Toronto, str. 7.

najvjerojatnije su doprinijele da je upis učenika za školsku godinu 1967.-1968. bio manji za 120 đaka.[249] Dolazak velečasnog Josipa Gjurana za župnika hrvatske crkve u Torontu, nakon smrti popularnog i karizmatičnog svećenika Dragutina Kambera 1970. godine, umnogome će doprinijeti novom i ubrzanom rastu i uspjesima hrvatske subotnje škole. Svjestan da se gubitkom jezika umnogome gubi kulturni i nacionalni identitet, odmah po svom dolasku u torontsku župu velečasni Gjuran je puno svog vremena i energije utrošio u djelovanje škole. Značajan datum u povijesti škole dogodio se u školskoj godini 1977./1978. kada hrvatska škola „Kardinal Stepinac" (ime je dobila 1975. godine) počinje djelovati u sklopu Metropolitan Seperate Schools Heritage.[250] Gradski školski odbor odabrao je program hrvatske škole za jezik i kulturu od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Na planiranju ovog programa hrvatski učitelji radili su pune tri godine, a najveći teret ponijele su Marica Marić, Mara Mišetić, Milica Cetin, Marija Jurković, Darinka Dadić, Vlasta Mikić i časna sestra Virgina Ninić, kao i ravnatelj škole, Mladen Pažin.[251] Poslije ovog uspjeha hrvatska škola u Torontu konstantno napreduje kako u broju đaka tako i u svojim programima. Po prvi put u povijesti škole tiska se 1977. i 1978. godine knjiga za potrebe učenika „Učimo hrvatski, jezik Hrvatske". Poslije prvog izdanja knjige 1 i 2, tiska se 1973. god. knjiga 3, zatim 1981. knjiga 4, a godinu dana kasnije knjiga 5. Dolaskom poznatog slavista, dr. Vinka Grubišića, iz Europe u Kanadu, Toronto Boards Continuing Education Program omogućuje da se kroz školska vijeća financiraju tečajevi hrvatskog kao drugog jezika u gimnazijama. Na osnovi ovog programa dr. Vinko Grubišić počeo je predavati hrvatski jezik 1978. i 1979. godine. Od prijašnja četiri razreda sada je škola djelovala u osam razreda. Postupno, hrvatski jezik se počeo regularno predavati za sve zainteresirane kroz Continuing Education Program, da bi se 1993./1994. godine mogao učiti kao drugi jezik kroz sve četiri godine gimnazije.[252]

Na drugom kraju Kanade, na obalama Pacifika, hrvatska zajednica grada Vancouvera osniva 15. ožujka 1972. godine hrvatsku školu. Velik interes i zanimanje koje su članovi zajednice pokazali za osnivanje hrvatske škole najbolje se očituje u tome što se više od 150 djece upisalo da pohađa subotnju školu. Povodom tog događaja službeno glasilo Hrvatske seljačke stranke, „Hrvatski glas", iz Winnipega u svom izdanju od 15. ožujka 1972. godine donosi članak u kojem, između ostalog, piše: „Započelo je novo razdoblje među Hrvatima Vancouvera i cijele British Columbije. U vjerskom pogledu je počelo novo razdoblje

[249] Vladimir Bubrin, *Hrvatska katolička škola „Kardinal Stepinac" Toronto 1961-2001.* Spomen knjiga 50. godišnjice Hrvatske župe Naša Gospa kraljica Hrvata, Toronto, 2001., str. 185.
[250] Ibid.
[251] Ibid.
[252] Ibid. str. 149.

osnivanjem župe i izgradnjom vlastite crkve. U kulturno-rodoljubnom pogledu osnivaju se škole koje djeluje pri istoj župi (...) s toga nije niti posumnjati da hrvatski roditelji grada Vancouvera neće iskoristiti i postanak hrvatske škole za ispunjenje svoje roditeljske dužnosti i pedagoške odgovornosti. Omogućivši svojoj djeci učenje hrvatskog jezika podpomoći će kod svoje djece izgradnju jedne svijesti da su potomci Hrvatskog naroda."[253]

I pored činjenice da se tek u školskoj 1973./1974. godini u Hamiltonu službeno registrira Hrvatska škola za jezik i kulturu, u stvarnosti ona je počela djelovati odmah s osnutkom hrvatske crkve, 1957. godine.[254] U početku škola je djelovala u prostorijama Hrvatskog staračkog doma dva sata tjedno, a po potrebi učenje jezika za desetak đaka znalo se odvijati i po dva puta tjedno. Prvi učitelji u školi bili su Zvonko Nezić, gospođa Majić, Mary Naev-Polaković te vjerni i marljivi članovi katoličke župe. I pored činjenice da je broj studenata iz godine u godine rastao, ipak se nastava i dalje održavala u crkvenim prostorijama u veoma skromnim uvjetima. Dolaskom dviju časnih sestara 1973. godine u katoličku župu, rad škole hrvatskog jezika doživljava velik preporod. Na prvom mjestu napravljen je veoma kvalitetan program i nabavljeni prikladni priručnici kako za nastavnike tako i za studente, koji do tog vremena uopće nisu bili korišteni. Svi predavači hrvatskog jezika i kulture koji su od samog početka osnivanja škole radili bez novčane naknade, početkom školske 1973. godine za svoj rad u hrvatskoj školi počeli su dobivati plaću od Hamilton Wentworth Roman Catholic Seperate School. Slično kao i škola u Torontu, tijekom vremena hrvatska škola u Hamiltonu također je bila inkorporirana u prosvjetni sustav provincije Ontario. Postupno, školu je počelo pohađati sve više i više đaka, što je najbolje ilustrirano u sljedećoj tablici.

Tablica 5. Broj studenata u Hrvatskoj školi u Hamiltonu u periodu od 1976. do 1977. te od 1983. do 1984.

Godina	Studenti
1976.-1977.	14
1977.-1978.	163
1978.-1979.	273
1979.-1980.	310
1980.-1981.	235
1981.-1982.	246
1982.-1983.	304
1983.-1984.	340

[255]

[253] Hrvatski Glas, 15. ožujka 1972.

[254] Biserka Cetinić, *Croatian school in Southern Ontario*, ur. Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*. Polyphony, volume 14, Toronto, 1994., str. 111.

[255] Biserka Cetinić, *Croatian Schools in Southern Ontario*. U: *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, ur. Marin Sopta i Gabriele Scardellato. Polyphony, Volume 14, Toronto, 1994., str. 113; Biserka Cetinić, Ana Ganza, *Croatian school of language and culture in Hamilton*. Gaudeamus, No. 11-12, March 1994., Toronto, str. 23.

Broj studenata u školi i dalje se povećavao svake godine, pa je 1989./1990. godine došao do 500 đaka. Uspjeh i postignuti rezultati koje je tijekom svog djelovanja ostvarila hrvatska škola u Hamiltonu na najbolji su način ilustrirani podatkom da se na McMaster sveučilištu u Hamiltonu u akademskoj godini 1989. počeo predavati predmet pod nazivom „Hrvatska kultura". Nažalost, nakon svega dvije godine predmet je ukinut zbog nedostatka materijalnih sredstava.[256]

Paralelno s osnivanjem hrvatskih katoličkih župa osnivale su se i hrvatske subotnje škole, tako da je njihov broj u 1991. godini dosegnuo brojku 18. I pored činjenice da su sve hrvatske škole koje djeluju u Kanadi „službeno priznate i potpomagane od federalnih i od provincijskih školskih vlasti, ipak glavni teret snose hrvatske župe, odnosno hrvatski roditelji. Popularnost i uspjeh Hrvatskih škola u učenju hrvatskog jezika i kulture najbolje se očituju u službenim podacima Ontario Minstry of Education (Ministarstvo prosvjete provincije Ontario)",[257] po kojima je u periodu od 1980. do 1987. godine hrvatski bio na sedmom mjestu 'Heritage' jezika u osnovnim školama u provinciji Ontario.

Tablica 6. Upis u program Hrvatskog jezika koji se nudio u osnovnim školama Ontario 1978.-1987.

Godina	Broj škola	Broj razreda	Broj učitelja	Broj studenata
1978.-1979.	13	61	Nema podataka	1404
1979.-1980.	15	92	92	2325
1980.-1981.	14	93	93	2194
1981.-1982.	12	103	103	2375
1982.-1983.	17	117	119	2681
1983.-1984.	15	123	115	2678
1984.-1985.	16	137	131	2795
1985.-1986.	16	134	137	2707
1986.-1987.	14	133	133	2568

[258]

[256] Ana Ganza, *Croatian school in Southern Ontario*, ur. Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, Polyphony, Volume 14, Toronto, 1994., str. 32.

[257] Ontario, Ministry of Education, Education Statistics, Ontario, 1987., Queens Printer for Ontario.

[258] Slavko Granić, *Croatian, Serbian and Serbo-Croatian in the elementary schools of Ontario: A statistical analysis*, Gaudeamus, No. 9-10, 1993., Toronto, str. 9.

Veoma brzo nakon što su osnovane škole za učenje hrvatskog jezika u Torontu, Sudburyju i Hamiltonu, između 1950. i 1960. godine pokušalo se nekoliko puta osnovati sličnu školu u Montrealu, ali bez uspjeha. Konačno, nakon što je 1979. godine izgrađena Hrvatska katolička misija Sv. Nikola Tavelić i Hrvatski kulturni centar, osniva se i hrvatska škola. Za direktora škole imenovan je župnik, koji s nekoliko učitelja volontera predaje studentima hrvatski jezik, povijest i zemljopis, folklor, zborno pjevanje i vjeronauk. Broj studenata u školi varira između pedeset do sto.[259]

Nema uopće nikakve dvojbe da su spomenute škole kao i druge diljem Kanade umnogome doprinijele očuvanju hrvatskog jezika i njegovoj popularnosti, što se može i zaključiti iz službenih statistika koje pokazuju da se na području metropolitan Toronta 1991. godine hrvatski jezik nalazi na listi od 20 glavnih materinskih jezika. Na osnovi objavljenih podataka „14.140 osoba je prijavilo hrvatski kao njihov materinji jezik. Ovo je porast od 21% u odnosu na popis iz 1986. godine kada je taj broj iznosio 11.690."[260]

Velik broj hrvatskih škola u Kanadi, a naročito u provinciji Ontario, koje su uspješno djelovale i imale veliki broj đaka, ukazao je na potrebu da se njihov rad koordinira i što bolje sistematizira kroz tiskanje potrebnih knjiga za učenje hrvatskog jezika i kulture te organiziranje raznih stručnih seminara za učitelje. Poneseni tom idejom, u New Yorku se 1974. godine sastaju predstavnici škola iz Toronta, Hamiltona, Chicaga i New Yorka te formiraju Hrvatske izvandomovinske škole Amerike i Kanade – Croatian Schools of America and Kanada HISAK – CSAC. Ovoj organizaciji malo kasnije dodane su Australija i Europa, odnosno države u kojima djeluju škole gdje se uči hrvatski jezik i kultura. Veoma brzo nakon svog osnivanja HISAC daje tiskati, 1975./1976. godine, dvije knjige za potrebe učenja hrvatskog jezika.[261] I pored činjenice da su knjige bile rasprodane u veoma kratkom vremenskom razdoblju, po izvještajima učitelja s terena one nisu svojim sadržajem zadovoljavale posebne potrebe djece hrvatskih iseljenika. Da bi čuli komentare i primjedbe na sadržaj knjiga i uskladili stručna mišljenja te došli do novih ideja, HISAC organizira stručne seminare. Prvi održani seminar bio je 1977. godine u Vancouveru, zatim Calgaryju, Sudburyju i Torontu i privukao je 190 sudionika. Uspjeh ovih seminara očituje se između ostalog u tome da su ubrzo tiskane dvije nove knjige, autori kojih su dr. Vinko Grubišić i fra Ljubo Krasić. Nekoliko godina poslije osnivanja HISAC-CSAC, u Kanadi se osniva The Croatian School of Canada, Hrvatska škola Kanade, 1976. godine, čiji je glavni ured bio

[259] Zdravko Metz, *The Croatian school in Montreal*, Gaudeamus, No. 9-10, 1993., Toronto, str. 11.
[260] Dr. Vinko Grubišić, *First Chair for Croatian language and culture*, Gaudeamus, No. 9-10, July, 1993., Toronto, str. 10.
[261] Ibid.

lociran u Sudburyju od 1976. do 1987. godine. Poslije toga ured se seli u Norval, Ontario. Hrvatska škola Kanade usko surađuje s HISAC-CSAC, u biti postaje neka vrsta njezine filijale za Kanadu.[262]

Velik uspjeh hrvatskih škola, njihova popularnost, a naročito masovnost u provinciji Ontario potaknula je neke pojedince da razmišljaju o pokušaju uvođenja hrvatskog jezika na kanadska sveučilišta. U vrijeme kada nijedno sveučilište na sjevernoameričkom kontinentu nije htjelo priznati posebnost hrvatskog jezika, to nije zaustavilo dr. Vinka Grubišića, Gojka Šuška, Antu Belju, Janka Perića, Jerku Nekića, fra Ljubu Krasića i Marina Soptu da osmisle plan i taktiku ostvarenja tog cilja. Nakon nekoliko sastanaka i konzultacija odlučeno je da se 20. travnja 1985. godine održi javni skup u Mississaugi, na koji su se odazvali predstavnici hrvatskih škola, katoličkih župa, političkih organizacija, kulturnih i poslovnih društava. Tom prilikom osnovana je Hrvatsko-kanadska studijska zaklada (Croatian Canadian Studies Foundation).[263] Glavni cilj novoosnovane zaklade bio je da se osnuje katedra za hrvatski jezik i kulturu na jednom od glavnih kanadskih sveučilišta. Na sastanku je izabrano i vodstvo zaklade. Za predsjednika je izabran Gojko Šušak iz Ottawe, potpredsjednik Janko Perić iz Cambridgea i gospođa Višnja Geoheli iz Toronta. Za tajnika izabrani su Ante Beljo iz Sudburyja, Lavorka Fabek iz Hamiltona i dr. Zoran Pejović iz Toronta. Rizničari su postali Jerko Nekić, Krešimir Ganza i dr. Ante Pavelić, svi iz Toronta. U nadzorni odbor izabrani su velečasni Josip Gjuran, Drago Hlad i Marija Fabek, a za članove uprave izabrani su Ante Kikaš, dr. Josip Gamulin, Slavko Lasić, dr. Marija Sopta i Marin Sopta. Također, članovima odbora imenovani su delegati Hrvatske škole Amerike i Kanade, kao i župnici hrvatskih župa Kanade.[264] Da bi njihov doprinos ostvarenju zadanog cilja bio što efikasniji i veći, imenovan je fra Ljubo Krasić kao njihov koordinator. Predstavnici zaklade idućih nekoliko godina održali su preliminarne razgovore s dekanima više kanadskih sveučilišta. Razmatrajući sve ponude kanadskih sveučilišta s kojima su obavljeni razgovori, upravni odbor zaklade odlučio je da se počne pregovarati sa sveučilištem York u Torontu, čiji su predstavnici ponudili najbolje uvjete. Za osnivanje katedre za hrvatski jezik i kulturu na sveučilištu York uvjet je bio uplata od 500.000 dolara i pravo sveučilišta da ono može izabrati profesore predavače, uz konačni pravorijek predstavnika zaklade. Postigavši dogovor sa sveučilištem York, članovi odbora počeli su kampanju diljem Kanade za prikupljanje potrebnog novca. Prikupljanje novca za uspostavu katedre išlo je vrlo sporo i teško sve do onog trenutka dok se hrvatski

[262] Croatia-Canada. XVII. Hrvatsko kanadski folklorni festival 1991., Spomen knjiga, Norval, str. 76.
[263] Ibid, str. 76.
[264] Ibid, str. 78.

poduzetnici, uglavnom grada Toronta, nisu aktivno uključili u kampanju. S namjerom da čisti prihod ide u korist zaklade, organizirana je svečana večera 23. siječnja 1987. godine u hotelu Triumph u Torontu. Uz prisutnost ministrice državljanstva i kulture provincije Ontario, Lili Munroe, upravitelja sveučilišta York, Thomas Mainingera, njegovog kolege sa zagrebačkog sveučilišta, dr. Stjepana Babića, i drugih gostiju, oko četiri stotine Hrvata uspjelo je na večeri prikupiti 500.000 dolara. Kanadski gosti bili su impresionirani uspjehom večeri, za koju svakako najveće zasluge pripadaju hrvatskim poduzetnicima Anti Kikašu, Ivici Zduniću, Jakovu Krpanu, Juri Balanu, Janku Heraku i dr. Josipu Gamulinu. Vijest da su Hrvati Kanade odnosno Toronta na večeri skupili 500.000 dolara potrebnih za uspostavu katedre odjeknula je među Hrvatima diljem svijeta kao i u domovini. Povodom toga hrvatski tjednik „Nova Hrvatska", koji izlazi u Londonu, u Engleskoj, u svom izdanju od 8. II. 1987. godine na naslovnoj strani donosi veliku sliku predsjednika Hrvatskog društva intelektualaca i poduzetnika, Ante Kikaša, čovjeka najzaslužnijeg za uspjeh održane večere, uz naslov „500.000 dolara za hrvatski jezik". U izvještaju s večere između ostalog piše: „Hrvatska zajednica u Torontu i šire u kanadskim okvirima krajem siječnja 1987. godine zrači optimizmom. Uspjeh banketa hrvatskih privrednika i intelektualaca s prikupljenih pola milijuna dolara za zakladu koja će se brinuti za katedru hrvatskog jezika i kulture oduševio je sve u Torontu (...) Među glavnim zadaćama katedre bila bi da, barem ispočetka, novoj i sve brojnijoj sveučilišnoj mladeži hrvatskog podrijetla u svijetu omogući solidnu izobrazbu u hrvatskom jeziku, povijesti i folkloru, osposobljavajući ih tako da sami čuvaju i na druge prenose vrednote hrvatske kulturne baštine."[265]

No, radost Hrvata ostvarenim uspjehom ubrzo će se pretvoriti u golemo razočaranje nastalo u pregovorima sa sveučilištem York. Naime nekoliko dana nakon spomenute večeri delegacija zaklade Croatian Canadian Studies Foundation, koju su činili Gojko Šušak, dr. Vinko Grubišić, dr. Zoran Pejović, Ante Kikaš i odvjetnik Zlatko Bobešić, sastala se s predstavnicima sveučilišta York s namjerom da se dogovore o potpisivanju ugovora. Na njihovo veliko iznenađenje, predstavnici sveučilišta York iz nepoznatih su razloga promijenili prijašnji usmeni dogovor sa zakladom i došli s prijedlogom da se na budućoj katedri mora učiti srpsko-hrvatski jezik! Razumljivo i potpuno opravdano, pregovarački tim zaklade nije mogao prihvatiti ovaj novi stav sveučilišta York, te su razočarani i povrijeđeni napustili sastanak. U hrvatskoj zajednici vladalo je opće mišljenje da su u ovaj nagli preokret koji je

[265] Pola milijuna dolara u jednoj večeri, Nova Hrvatska, London, 8. II. 1987., str. 12-13; Hrvati imaju svoju katedru u Kanadi, Hrvatske novine, 20. X. 1989. godine, Izdavač Hrvatsko štamparsko društvo, Željezno - Eisenstadt, Austrija, str. 3.

nastao na sveučilištu York bili umiješani nevidljivi prsti jugoslavenske diplomacije, čiji predstavnici su uspjeli lobiranjem i pritiskom zaustaviti uspostavu katedre. No, bez obzira na ovakav tijek događaja, članovi zaklade su nastavili potragu za nekim drugim kanadskim sveučilištem. Između nekoliko mogućih opcija na koncu su jednoglasno odlučili da se sklopi ugovor s University of Waterloo, u provinciji Ontario.

Konačno, 21. travnja 1988. godine predsjednik Gojko Šušak, potpredsjednik Janko Perić, rizničar Jerko Nekić i koordinator fra Ljubo Krasić i odvjetnik Zlatko Bobešić uime Croatian Canadian Studies Foundation potpisali su ugovor s upraviteljem University of Waterloo, dr. Robinom Banksom, dr. Sydneyjem Hoefertom, direktorom Odsjeka za germanske i slavenske jezike, te dr. Garryjem Griffinom, dekanom Filozofskog fakulteta. Ovim ugovorom sveučilište osniva katedru hrvatskog jezika i kulture u sklopu Odsjeka za germanske i slavenske jezike, za što zaklada mora odmah uplatiti 500.000 dolara na bankovni račun sveučilišta i sljedećih 500.000 do 1. lipnja 1991. godine. Vijest o postignutom sporazumu obradovala je Hrvate diljem svijeta i domovine. Imajući u vidu da je nekoliko kanadskih sveučilišta odbilo molbe hrvatske zajednice da prihvati katedru za hrvatski jezik i kulturu, njezina uspostava na Sveučilištu Waterloo 1988. godine koje, „prema mnogostranim istraživanjima časopisa MacLeans, već godinama slovi kao najbolje, najefikasnije i najinovativnije kanadsko sveučilište",[266] predstavlja povijesni uspjeh Hrvata Kanade. Povodom potpisivanja ugovora voditelj Odsjeka za germanske i slavenske jezike, dr. Sydney Hoefert, izjavio je: „Mi ćemo što prije omogućiti dopisne predmete na hrvatskom jeziku... i mislim da je ovo velika stvar za nas... Mi do danas nismo bili u stanju ponuditi učenje južnoslavenskih jezika. S dobivenim novcem mi smo u mogućnosti da ponudimo instrukcije na južnoslavenskim jezicima. S dobivenim novcem mi smo u mogućnosti da zaposlimo osobu koja je u stanju raditi taj posao."[267] U članku „Katedra za hrvatski jezik i kulturu na Waterloo sveučilištu", objavljenom u glasilu Hrvatskog narodnog otpora, „Otpor", između ostalog piše: „U četvrtak 21. travnja 1988. godine potpisan je između Zaklade za hrvatske studije i University of Waterloo ugovor o uspostavi Katedre za hrvatski jezik i kulturu. Tom prigodom je sveučilištu predana mjenica od pola milijuna dolara za posebnu Zakladu katedre za hrvatski jezik".[268] Sveučilište će uvesti deset predmeta iz hrvatskog jezika i kulture, a otvorit će studij hrvatskog jezika i dopisnim putem, tako da će se moći uključiti redoviti studenti s drugih

[266] Intervju autora s dr. Vinkom Grubišićem, voditeljem i predavačem na Katedri za hrvatski jezik i kulturu na Sveučilištu u Waterloou, obavljen telefonom, Zagreb 30. lipnja 2010. godine.
[267] University of Waterloo gets a million for Croatian studies, Kitchener-Waterloo Record, Fri. May 6, 1988.
[268] Katedra za hrvatski jezik i kulturu na Waterloo sveučilištu, „Otpor", godina XIV., br. 3, Chicago, 1988., str. 12.
Ibid. str. 12.

sveučilišta u Kanadi i SAD-u, kao i oni koji nisu na redovitom studiju. Misao-vodilja članova zaklade bila je da na ovaj način omogući svima zainteresiranima da uče i studiraju hrvatski jezik i kulturu. Ovu ideju uprava sveučilišta podržala je zbog same činjenica da „za zemlje kao što su Kanada i Australija, gdje su goleme udaljenosti, takav način studiranja pokazao se veoma prikladnim i uspješnim (...) Danas svi u Novom svijetu nastoje otkriti korijene svog podrijetla. Kad ih pronađu, vide da su korijeni obavijeni tamom koja se može naslijediti samo jezikom predaka. Katedra za hrvatski jezik i kulturu pomoći će im u tom otkrivanju i služiti kao prirodni most između nove i stare domovine."[269] Uspostava katedre za hrvatski jezik i kulturu na sveučilištu Waterloo i imenovanje dr. Vinka Grubišića za njezinog voditelja i predavača pokazala se velikim uspjehom i izvanrednom investicijom Hrvata Kanade u promociju svog jezika i kulture. Od svog osnutka na katedri je više od 1.300 studenata, po tvrdnjama njezinog voditelja, dr. Vinka Grubišića, stjecalo znanje iz hrvatskog jezika, povijesti, umjetnosti i kulture."[270] Također su studenti koji to žele mogli uzeti svih 10 predmeta iz hrvatskog jezika i kulture, ili samo hrvatski jezik kao dodatak stručnom programu.

Katedra za hrvatski jezik i kulturu i njezin predavač, dr. Vinko Grubišić, uspostavili su izvrsne kontakte s drugim sveučilištima i hrvatskim kulturnim institucijama u Republici Hrvatskoj. Svake godine na Sveučilištu u Waterloou gostuju najmanje dva predavača iz raznih područja, uglavnom humanističkih znanosti. Među istaknutim gostima koji su održali svoja predavanja na sveučilištu valja spomenuti Stjepana Babića, Josipa Bratulića, Slavka Mihalića, Antuna Šoljana, Franju Tuđmana, Grgu Gačana, Zlatka Tomičića, Zlatka Pepeonika, Ivana Aralicu, Branka Franolića, Zorana Pejovića, Nedjeljka Fabria, Tomislava Ladana, Mariju Peakić-Mikuljan, Marijana Šunjića, Antuna Vrdoljaka, Zvonimira Šeparovića, Henrika Hegeva, Petera Tyrana (Austrija, Gradišće).[271]

Voditelj prve Katedre za hrvatski jezik i kulturu na sjevernoameričkom kontinentu, dr. Vinko Grubišić, autor je mnogih knjiga, među kojima naročito treba istaknuti one najvažnije: Hrvatska čitanka ili Croatia Reader, koju je napisao s prof. Anitom Mikulić-Kovačević, Croatian Grammar, Elementary Croatian I i II i Croatian on line (Hrvatski na internetu), koji omogućuje studiranje hrvatskog jezika preko interneta. Također treba istaknuti da se nekoliko godina nakon osnivanja katedre na Sveučilištu u Waterloou inicijativom Marina Sopte na

---

[269] Ibid, str. 12.

[270] Vinko Grubišić, *Kratko izvješće o dosadašnjem djelovanju Katedre za hrvatski jezik i kulturu na Sveučilištu Waterloo u Kanadi*, Sveučilište Waterloo, 22. prosinca 2007. godine; Croatian studies at University of Waterloo, News Bureau, Obavijest za javnost o uspostavi programa Hrvatskih studija na Sveučilištu Waterloo.

[271] Vesna Kukavica, *Hrvatski studiji u svijetu. Hrvatski „American dream"*, Slobodna Dalmacija, četvrtak 16. 12. 2004. godine.

sveučilištu York uspostavlja program za hrvatski jezik i kulturu. I ono što je prije uprava sveučilišta odbijala, sada je prihvatila. Sveučilište York pristaje pružiti mogućnost ovakvog programa na razdoblje od tri godine, s time da hrvatska zajednica uplati godišnje 100.000 dolara i da sveučilište samo odluči o predavaču, uz pravorijek hrvatske zajednice. Uime hrvatske zajednice ugovor sa sveučilištem York potpisao je Marin Sopta, nakon čega je za predavača došao poznati hrvatski lingvist, Branko Franolić, iz Londona, Engleska.[272] Ovaj projekt na sveučilištu uspio se ostvariti zbog donacija hrvatskih poduzetnika Gordana Novaka, Danija Barnabića i Cirila Zovka, koji je sam donirao 100.000 kanadskih dolara. Treću godinu programa financirala je AMCA. S početkom 1991. godine na sveučilištu York više od četrdeset studenata upisuje hrvatski jezik kao redoviti predmet. Nažalost, program na sveučilištu York ukida se nakon tri godine zbog pomanjkanja materijalnih sredstava.

Učenje hrvatskog jezika i kulture u subotnjim školama, a naročito na sveučilištu, odigralo je značajnu ulogu u očuvanju hrvatskog jezika i općenito nacionalnog identiteta Hrvata u Kanadi. Ne samo to, mnoga istraživanja pokazala su „da vrijeme provedeno s jezikom manjina kao sredstvom za učenje nije prouzrokovalo akademskim gubitkom u napretku studenata u glavnom jeziku (...) dostupni analizirani podaci sugeriraju da uspjeh koji studenti dožive učeći jezike u kontekstu bilingvalnog ili trilingvalnog programa vode prema većoj motivaciji da se zadrže ili razviju jezične sposobnosti."[273]

Istraživanja koja su provedena među 11 tisuća roditelja kako bi se doznalo njihovo mišljenje o učenju njihove djece o *heritage* (nasljednom) jeziku pokazala su da 88% do 90% ispitanih vjeruje da se sposobnost njihove djece popravila nabolje, a 80% je izrazilo mišljenje da je program učenja jezika doprinio većoj sigurnosti njihove djece. Najbolje objašnjenje o ulozi i radu hrvatskih škola dao je fra Ljubo Krasić, koji je između ostalog napisao: „Hrvatske škole (...) pripremale su generacije mladih Hrvata na to da dok vole svoju domovinu, sve više zavole domovinu podrijetla. Jezik je osnovni ključ da bi to mogli. Već nakon nekoliko godina sistematskog rada škola osjetilo se u hrvatskim naseobinama življe i potpunije uključivanje mladih gimnazijalaca i sveučilištaraca u život i u programe koji bi bez znanja hrvatskog jezika, nadmašivali njihovu sposobnost i hrabrost preuzeti na sebe."[274]

---

[272] Kopija ugovora s York sveučilištem, u posjedu autora.

[273] Jim Cummins, *Heritage Language Education, the Minister of Education*, Ontario, 1983., Queens Park Toronto, str. 18.

[274] Ružica Čičak Chad, *Hrvatske etničke župe u Kanadi*, Migracijske teme, godina 9, br. 2, Zagreb, studeni 1993., str. 131.

2.6. Alma Matris Croaticae Alumni

Krajem osamdesetih godina 20. stoljeća pokreće se inicijativa hrvatskih intelektualaca u domovini i svijetu da se organizira jedna globalna udruga sa sjedištem u Zagrebu, radi okupljanja bivših studenata hrvatskih sveučilišta koji žive i rade diljem svijeta. Ova inicijativa naišla je na veliku potporu i odobravanje tadašnjeg rektora zagrebačkog Sveučilišta, prof. dr. Zvonimira Šeparovića te prof. Žarka Dolinara, jednog od velikih legendi hrvatskog tenisa, koji je u to vrijeme živio u Švicarskoj. Ideja je naišla na veliko odobravanje i potporu diljem svijeta, pa tako i u Kanadi. Inicijativni odbor u Torontu sastao se 1989. godine, s idejom da osnuje ogranak AMCA-e. Prvi korak u tom cilju bio je formiranje komisije koja će napraviti prijedlog statuta udruge AMCA u formiranju. Nakon punih šest mjeseci delegirane osobe Edvin Strgačić i Vladimir Benković uspjeli su napraviti nacrt statuta koji je prezentiran na osnivačkoj sjednici društva. Na godišnjoj sjednici održanoj 25. ožujka 1990. godine, kojoj je pribivalo više od tristo bivših studenata zagrebačkog Sveučilišta, prisutne su pozdravili gosti iz Zagreba, rektor zagrebačkog Sveučilišta prof. dr. Zvonimir Šeparović i prorektor, prof. dr. Vinko Škarić. U radu godišnje sjednice, a naročito pri izboru za vodstvo Udruge došlo je do velikih i žučnih diskusija. U radu skupštine došle su do izražaja dvije veoma jake grupe, jedna, čiji su zagovornici bili veoma aktivni u radu hrvatske zajednice u zadnjih dvadesetak godina, i druge, čiji su pripadnici simpatizirali i otvoreno surađivali s jugoslavenskim diplomatima u Kanadi. Javnim glasanjem od više kandidata za prvog predsjednika izabran je dr. Ivo Hrvoić, pripadnik prve grupe, koji je na toj funkciji ostao sve do 1995. godine, kada na njegovo mjesto dolazi dr. Vladimir Bezjak. Zbog velikosrpske agresije na Hrvatsku, izabrano vodstvo udruge stavilo je u drugi plan većinu usvojenih točaka programa: informiranje članstva o sveučilištu u Zagrebu, uspostavljanje i poboljšavanje odnosa između kanadskih sveučilišta i onih u Zagrebu, Rijeci, Zadru ili Osijeku. Također, u drugi plan stavljen je program koji je trebao promovirati hrvatsku kulturu i znanost u Kanadi kroz različite kulturne manifestacije i predavanja istaknutih znanstvenika iz Hrvatske i svijeta, zatim razmjena studenata između kanadskih i hrvatskih sveučilišta. Umjesto spomenutih ciljeva vodstvo udruge kao glavni prioritet postavilo si je zadatak da koordinira rad s drugim hrvatskim društvima kako bi informirali kanadsku javnost o ratnim događanjima u Hrvatskoj. Osim ovoga, članstvo i vodstvo udruge postavili su kao i cilj lobiranje kod kanadskih političara, znanstvenih institucija, pripadnika medija, a naročito prikupljanje materijalnih sredstava, lijekova i medicinskih aparata te drugih vrsta humanitarne pomoći. Da bi se što bolje upoznala kanadska javnost o ratnim događanjima u Hrvatskoj, na prijedlog Rine Šlezić i

Srebrenke Bogović osniva se časopis na engleskom jeziku, koji je nazvan *Gaudeamus*. Članovi uredničkog vijeća osnovanog časopisa postavili su cilj: „Naša uloga mora u prvom redu biti akademska, i s ovim mandatom, studenti i oni koji su već diplomirali bez obzira na različitu etničku i kulturnu pripadnost bit će priznati bez ikakve rezerve."[275] Za prvu glavnu urednicu imenovana je Rina Šlezić. Časopis *Gaudeamus* koji se tiskao u 3.000 primjeraka odigrao je veoma važnu ulogu informirajući kanadsku javnost, a naročito intelektualne krugove o događajima u Hrvatskoj. O kvaliteti časopisa najbolje govori podatak da je *Gaudeamus* nakon svega godinu dana izlaženja od glasila ogranka u Torontu postao službeno glasilo AMCA-a Sjeverne Amerike. Časopis je za vrijeme svog izlaženja promijenio nekoliko urednika. Poslije prve glavne urednice Rine Šlezić, na njezino mjesto dolazi dr. Marica Čunćić, Vesna Blažina i Branko Hržić. No, i pored učestalih promjena na poziciji glavnog urednika, časopis se za sve vrijeme svog izlaženja distribuirao ne samo na sjevernoameričkom kontinentu nego i u Europi i Australiji. Između ostalog, glasilo se slalo u mnoge sveučilišne knjižnice, urede članova kanadskog parlamenta kao i utjecajne članove američke administracije. Nažalost, zbog pomanjkanja materijalnih sredstava, a ponajviše stručnih osoba koje su bile spremne i mogle uložiti svoje slobodno vrijeme za uređivačkim stolom, časopis prestaje izlaziti 1999. godine.

Osim ogranka AMCA-e u Torontu, inicijativom prof. Ante Padjena osniva se ogranak AMCA-e u gradu Montrealu, provinciji Quebec. Na osnivačkoj sjednici održanoj 12. listopada 1990. godine na Sveučilištu McGill u Montrealu izabrano je vodstvo udruge. Za prvog predsjednika izabran je dr. Ante Padjen, za potpredsjednicu Zlata Blažanin, za tajnika dr. Mirko Dikić, za rizničara ing. Domogoj Kljajo i članovi upravnog odbora Ana Mocnaj, Vera Palaić i Vesna Blažina.[276] Od samog početka svog djelovanja ogranci AMCA-e u Torontu i Montrealu uspostavili su izvrsne odnose međusobne suradnje. U zajedničkoj organizaciji, na Sveučilištu u Torontu i Montrealu održao je prof. Ivo Banac s Yale sveučilišta 9. XII. 1990. godine predavanje s temom „Zarathustri u Crvenoj Hrvatskoj i nacionalna ideja kod Milana Šufflaja". Godinu dana nakon osnivanja ogranaka AMCA-e u Kanadi, na inicijativu ogranka iz Toronta, ondje se održava prvi zajednički sastanak sjevernoameričkih ogranaka u veljači 1991. godine. Jedan od glavnih zaključaka tog sastanka, kojem su osim delegata ogranaka iz SAD-a i Kanade bili nazočni i ugledni gosti, dr. Ivo Banac i dr. Žarko Dolinar, bio je o organizacijskoj strukturi Udruge. Nastojeći naći rješenje za što efikasnije i

[275] Editorial, *Gaudeamus*, fall 1990., Toronto, naslovna stranica.
[276] Vesna Blažina, *Izvješće AMCA*, Quebec 1990.-1998. Drugi sabor udruge AMCA-AMAC, Zagreb, 25.-29. lipnja 1998., str. 11.

kvalitetnije djelovanje udruge, osnovani su razni koordinacijski odbori, s time da je svaki od njih bio zadužen za specifičan djelokrug rada. Djelokrug tih odbora sastojao se od direktne suradnje s rektorom sveučilišta, organiziranja različitih humanitarnih priredaba, kontakta s kanadskim i američkim političarima, propagandne djelatnosti i koordinacije s drugim hrvatskim organizacijama. Poslije prvog održanog sastanka u Torontu, sastanci AMCA-e za SAD i Kanadu održani su još 1992. godine na Sveučilištu McGill u Montrealu, 1994. godine u Detroitu i 1977. godine na Rutegers Sveučilištu u New Jerseyju. Na čelo različitih koordinacijskih odbora bili su izabrani dr. Ante Padjen, dr. Nenad Gucinski, ing. Vjekoslav Franetović i dr. Ivo Hrvoić.

Udruga AMCA uzela je veliki zamah, ne samo u Kanadi nego općenito u cijelom svijetu. Najbolji dokaz za to jest održavanje Dies Academicus 1992. godine u Zagrebu pod pokroviteljstvom predsjednika Republike, dr. Franje Tuđmana. Na skupu kojem je pribivala politička, kulturna, gospodarska i intelektualna elita Hrvatske te delegati predstavnici svih ogranaka AMCA-e iz svijeta i domovine, stvoren je „ Savez AMCA društava". U vrijeme kada Hrvatska nastoji svim silama vratiti svoj okupirani teritorij u okvire svojih granica i pod svoju jurisdikciju, kada formira svoje redarstvo, vojsku i diplomaciju, 1.600 članova AMCA-e lobiranjem kod svojih vlada, organiziranjem humanitarnih akcija i drugim djelatnostima nastoje dati svoj doprinos u borbi hrvatskog naroda za slobodu i demokraciju. U to vrijeme kanadski ogranci AMCA-e u Montrealu i Torontu isticali su se svojom aktivnošću, naročito u kvalitetnom lobiranju kod kanadskih političara na federalnoj i provincijskoj razini, kao i u glavnim kanadskim medijima. Lobiranje kod kanadskih političara i vlade zahtijevalo je veliko strpljenje i mukotrpan rad zbog činjenice da je kanadska administracija bila naklonjena i simpatizirala Jugoslaviju i Srbe. Vodstvo udruge veoma je kvalitetno i uspješno lobiralo, naročito kod Ministarstva vanjskih poslova Kanade. Tijekom vremena vodstvo AMCA-e uspjelo je uspostaviti stalni kontakt s administracijom Ministarstva vanjskih poslova, a naročito s ministricom Barbarom Mac Dougall i njezinim tajnikom, Kevinom Phillipom Peirreom Guimondom, kojima su konstantno donosili nove dokumente i prezentirali svjedočenja o srpskoj agresiji na Hrvatsku.[277] To je bilo vrijeme velikih stradanja hrvatskih gradova, a posebno Vukovara i Dubrovnika, u vrijeme kada su pripadnici srpskih paravojnih postrojbi potpomognuti pripadnicima regularne jugoslavenske armije odveli ranjenike iz vukovarske bolnice u nepoznatom pravcu. Na sastanku s ministricom Barbarom Mac Dougall predstavnici AMCA-e predali su joj pismo u kojem su, između ostalog, tražili:

[277] Intervju autora s Vladom Benkovićem, prvim i dugogodišnjim potpredsjednikom AMCA u Torontu, Zagreb, 15. VII. 2010. godine.

1. da kanadska vlada učini sve što može kako bi zaustavila rat
2. spuštanje pomoći iz zraka (*airlift*) opkoljenom Vukovaru i Dubrovniku
3. humanitarnu pomoć.[278]

Što se tiče humanitarnog rada, članovi AMCA-e veoma su agilno i s velikim uspjehom uspjeli prikupiti materijalna sredstva, lijekove i medicinske aparate, obuću i vojnu opremu i sve to odmah slali ili osobno nosili u Hrvatsku. Naročito je bio učinkovit rad člana AMCA-e u Torontu, dr. Marka Mihića koji je preko Malteških vitezova uspio dobiti zavidnu pomoć i potporu od Kanađana koji nisu bili hrvatskog podrijetla. Aktivnost i rad ogranaka AMCA-e u Montrealu i Torontu, bez obzira na aktivnosti i djelovanje drugih hrvatskih društava u Kanadi, nisu ostale nezapažene. Velik broj pojedinaca koji su živjeli izvan ova dva grada postaju dopisni članovi, a u Windsoru se čak osniva podružnica ogranka AMCA-e iz Toronta. Između različitih aktivnosti članova AMCA-e iz Windsora naročito treba istaknuti primjer kada dvadeset osam hrvatskih obitelji prima u svoje domove dvadeset osam studenata iz Hrvatske. Ova plemenita gesta naišla je na velik odjek u lokalnom tisku, u kojem su izišle reportaže i mnogi intervjui sa studentima. Interesantno je istaknuti da je većina ovih studenta „došla u hrvatsku zajednicu kao ateisti i Jugoslaveni, a vratili su se u Hrvatsku kao Hrvati, katolici i ambasadori dobre volje."[279]

Treba istaknuti kako je AMCA u Kanadi veoma agilno sudjelovala u stvaranju Hrvatskog svjetskog kongresa kao krovne nestranačke organizacije Hrvata izvan domovine i propagirala ideju njegova osnivanja i njegovu važnost. AMCA je također uspostavila veoma blisku suradnju s Hrvatskim nacionalnim fondom Kanade, preko kojeg su Hrvati većinu svojih materijalnih donacija i različitih vrsta humanitarne pomoći prebacivali u Hrvatsku. Naročito plodna i bogata aktivnost uprave i članstva AMCA-e došla je do punog izražaja na kulturno-društvenom planu. Iz domovine su u Kanadi gostovali svi lideri političkih stranaka u Hrvatskoj, osim onih malobrojnih čije stranke nisu odbacile komunistički svjetonazor ili su pak zagovarale novi oblik ustroja Jugoslavije. Osim političara, hrvatskim zajednicama u Kanadi dolazile su mnoge kazališne grupe, folklorna i sportska društva. Mnogi istaknuti hrvatski književnici, sveučilišni profesori i gospodarstvenici čitali su svoja djela i održavali stručna predavanja. I ono što je bilo nezamislivo prije 90-ih godina u odnosima između hrvatskih iseljeničkih društava i Hrvata iz domovine, sada je postalo tako normalno. Od

[278] Vesna Blažina, *Izvješće AMCA*. Quebec 1990.-1998. Drugi sabor udruga AMCA-AMAC, Zagreb, 25.-29. lipnja 1998. godine, str. 12.
[279] Barbara Šešelj, Windsor New Branch of AMCA Toronto. *Gaudeamus*, No. 7-8, 1992./93., Zagreb, str. 4.

mnogobrojnih akcija na kulturnom polju na prvom mjestu treba istaknuti manifestaciju „Mjesec dana Hrvatske", organiziranu u Torontu i gostovanje svjetski poznatog folklornog ansambla „Lado" iz Zagreba, koji je prvi put u svojoj bogatoj povijesti službeno predstavljao Hrvatsku na svjetskoj smotri folklora održanoj u Quebec cityju. U mjesec dana, koliko je trajala manifestacija u Torontu, između ostalog održan je festival hrvatskog filma na kojem se prikazalo sedam filmova u Ontario Science Centru. U World Centru prikazana je grupna izložba trideset pet najboljih hrvatskih umjetnika iz domovine i šest kanadskih umjetnika hrvatskog podrijetla. U Del Bell Galeriji bile su izložene skulpture isklesane od mramora, kipara Vladimira Herljevića, čije se poznato djelo, skulptura Djevice Marije, nalazi na tornju zagrebačke katedrale. Fotografska izložba Documenta Croatica održana u Multicultural History Society of Ontario kroz izložene fotografije posjetiteljima je nastojala prikazati povijest Hrvata u Kanadi.[280] Osim ovih kulturnih manifestacija, u Torontu su održane dvije klasične predstave, „Urotnik" kazališne družine ITD iz Zagreba, zatim dva koncerta pijanistice Pavice Gvozdić, jedan u Montrealu, drugi u Torontu. Također u Montrealu je AMCA organizirala 1992. godine Dane hrvatske kulture. Iste godine rektor zagrebačkog Sveučilišta, prof. dr. Marijan Šunjić, bio je gost AMCA-e iz Toronta, koja mu je uspjela organizirati nekoliko važnih susreta i sastanaka s predstavnicima kanadskih vlasti te s predsjednikom sveučilišta u Torontu, dr. Pritchardom, te radni ručak s dopredsjednikom torontskog sveučilišta, Foleyem. AMCA u Torontu donira 40.000 kanadskih dolara sveučilištu York za pokrivanje troškova održavanja predavanja hrvatskog jezika predavača prof. Branka Franolića. U Montrealu je AMCA uspješno organizirala kazališnu predstavu za djecu, „Šuma Striborova", koju su izveli gosti iz Zagreba. Ista grupa izvela je komediju Zvonimira Bajsića, „Gle kako dan lijepo započinje", u dvorani Hrvatske katoličke misije. Ogranci AMCA-e u Kanadi organizirali su bezbroj predavanja uglednih gostiju iz domovine i svijeta o različitim temama. Za svoj nesebičan rad mnogi članovi AMCA-e dobili su zaslužna priznanja od službenih hrvatskih vlasti. Između ostalih odlikovani su Redom danice s likom Katarine Zrinski: Kiril Bukatko, Elsa Bušić, vel. Josip Gjuran, Janko Herak i Ivica Zdunić. Red hrvatskog pletera dodijeljen je Slavku Butkoviću, Janku Heraku, dr. Ivanu Hrvoiću, Valentini Krčmar, Jerku Nekiću i Nikoli Vrdoljaku.[281] Nažalost euforija i zanos koji je krasio veliku aktivnost članstva AMCA-e u Kanadi tijekom vremena je splasnuo, što se na neki način i moglo očekivati. Tisuće sastanaka u višegodišnjem djelovanju, organiziranje nekoliko

[280] Srebrenka Zeskoski-Bogović, A month of visual happenings in Toronto, *Gaudeamus*, 13-14, February 1995., Zagreb, str. 21.

[281] Valentina Krčmar, *Izvješće o radu AMCA Toronto od 1990 do danas*, Drugi sabor udruga Alma Matris Croatiae Alumni, Zagreb, 25.-29. lipnja 1998., str. 31.

stotina predavanja i raznih kulturnih manifestacija kao i vođenje brige o smještaju i potrebnoj njezi o bolesnicima i ranjenicima koji su dovedeni u Kanadu, organiziranje i pružanje pomoći studentima iz Hrvatske da nastave školovanje u Kanadi, lobiranje kod kanadskih vlasti, borba protiv neobjektivnog prikazivanja ratnih događaja u Hrvatskoj u kanadskim novinama i mnoge druge aktivnosti zahtijevale su veliko odricanje i mnogo vremena. Velik broj ne samo članova AMCA-e nego i općenito Hrvata u Kanadi zapostavilo je rad na svojim radnim mjestima u privatnim tvrtkama radi svojih aktivnosti u radu za Hrvatsku.

3. Oblikovanje športskih udruga i klubova Hrvata u Kanadi

U svojim nastojanjima da očuvaju svoj nacionalni identitet i da propagiraju svoje nacionalno ime, Hrvati u Kanadi došli su do spoznaje da je jedno od najefikasnijih sredstava za ostvarenje toga cilj sport. Vođeni tom idejom, diljem Kanade se osnivaju nogometni klubovi, uglavnom pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća, koji u većini slučajeva nose ime Croatia. Nema uopće nikakve dvojbe da su ti nogometni klubovi svojim ostvarenim sportskim uspjesima uz Katoličku crkvu najviše doprinijeli očuvanju hrvatskog identiteta u predominantnoj anglosaskoj Kanadi. Shvativši da kroz organizirani sport, uglavnom nogometni klubovi mogu barem donekle usporiti ako ne potpuno zaustaviti proces asimilacije, Hrvati Kanade gotovo u svakoj hrvatskoj sredini osnivaju nogometni klub koji nosi ime Croatia. I baš zbog te činjenice nogomet je u hrvatskim zajednicama u Kanadi postao neizbježan „barometar društvene vitalnosti Hrvata."[282] Djelujući veoma uspješno, kako u lokalnim gradskim tako i u provincijskim i državnim ligama, ti su klubovi propagirali hrvatsko ime u vrijeme kada običan građanin Kanade nije nikada prije čuo za ime Croatia, a još manje znao gdje je Hrvatska smještena na zemljopisnoj karti svijeta. Domoljubni Hrvati se nisu zadovoljili ostvarenim uspjesima, nego su nastojali povezati sve nogometne klubove imena Croatia. Nošeni ovom idejom, 1963. godine malobrojna hrvatska zajednica u Londonu, Ontario, organizira nogometni turnir na kojem sudjeluju 'Croatie' s područja južnog Ontarija. Kao počasni gost turnira pozvan je predsjednik Hrvatske katoličke zajednice za SAD i Kanadu, Josip Šaban.[283] Potaknuti pozitivnom reakcijom koja je vladala za trajanja turnira i odazivu klubova i njihovih navijača, među organizatorima se rađa ideja sličnog organiziranja

[282] Spomen knjiga „Hrvatski nogometni klub Croatia-St-Thomas, rujan 1. i 2. 1990., str. 17.
[283] Marin Sopta. *Sveto ime Croatia. Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu.* Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2008., str. 138.

u SAD-u. Iduće, 1964., godine u američkom gradu Clevelandu organizira se Hrvatski nogometni savez za Kanadu i SAD, a pod službenim pokroviteljstvom Hrvatske katoličke zajednice ujedno se održava prvi službeni turnir hrvatskih nogometnih klubova imena Croatia. Osnivanje Hrvatskog nogometnog saveza za Kanadu i SAD u Clevelandu imalo je velik odjek u hrvatskom iseljeništvu. Njegovo osnivanje i kasnije uspješan rad simbolizirao je hrvatsko jedinstvo koje je ovaj put ostvareno kroz sport. Hrvatski nogometni savez za Kanadu i SAD usvojio je pravilnik zasnovan na sljedećim načelima:

1. Organizirati hrvatske nogometne klubove u Kanadi i SAD-u;
2. Organizirati tradicionalne nogometne turnire između hrvatskih klubova u Kanadi i SAD-u;
3. Okupljati mlade ljude i raditi s hrvatskom mladeži koja je organizirana u nogometnim klubovima u Kanadi i SAD-u;
4. Organizirati nogometne turnire svake godine za vrijeme praznika Radničkog dana u nekom gradu Kanade i SAD-a;
5. Podržavati javne i privatne organizacije koje se protive komunizmu;
6. Biti upoznat s problemima hrvatske mladeži, naročito s problemima novodošlih useljenika u Kanadu i SAD;
7. Pomoći savjetima hrvatsku mladež da postanu dobri građani Kanade i SAD-a.[284]

Organizirajući turnire svake godine u drugom gradu Kanade ili SAD-a, organizatori su uspjeli izazvati interes među Hrvatima na cijelom sjevernoameričkom kontinentu i na taj način ostvariti sportsko i duhovno jedinstvo. Svaki turnir postajao je brojniji po broju prijavljenih klubova i masovniji po broju gledatelja. U većini slučajeva turniri su bili popraćeni lokalnim, a često i regionalnim i državnim radio- i TV-postajama.

Osim nogometa promidžbi hrvatskog imena u Kanadi umnogome su pridonijeli sportaši poput zvijezda hokeja sjevernoameričke profesionalne lige, braća Frank i Peter Mahovlich, braća Martin i Mattew Pavelić i Martinov sin Marty. Uza spomenute sportaše treba istaknuti boksača teške kategorije, Georga Chuvala, koji se dva puta borio za apsolutnu titulu svjetskog prvaka, kao i brata i sestru Vala i Sandru Bezić, kanadske prvake u klizanju na ledu. Svi spomenuti sportaši uvijek su isticali svoje hrvatske korijene, kao i poznati igrači američkog i kanadskog nogometa, John i Tony Mandarić. Tisuće mladih Hrvata, posebno druge i treće generacije u Kanadi identificirali su se s ovim sportašima. Njima treba dodati i hokejaše poput Johna Kordića, koji je igrao za poznate kanadske klubove poput Montreal

[284] Dr. Ivan Čizmić, Ivan Miletić, dr. George J. Prpić, *From the Adriatic to Lake Erie - A History of Croatians in Greater Cleveland*, Cleveland, 2000., str. 391.

Canadians i Toronto Maple Leafs, Steva Hrkaća, igrača Winnipeg Jets, i jednu od najvećih zvijezda hokejske lige devedesetih godina, Joca Šakića.

Frank William Mahovlich rođen je 10. siječnja 1938. god. u malom mjestu Timmins, u provinciji Ontario. Već kao petnaestogodišnjeg dječaka agenti hokejaškog kluba The Chicago Black Hawks prepoznali su u njemu velik talent i nastojali ga odvesti u Chicago, nudeći njegovom ocu veliko bogatstvo. No otac, najvjerojatnije potaknut blizinom grada Toronta i činjenicom da je hokejaški klub Toronto Maple Leafs bio ponos grada, provincije Ontario i cijele Kanade, odlučuje da sin pristupi kanadskom timu. Igrajući za Junior A St. Mike's Major, Mahovlich je zbog svoje igre bio proglašen igračem godine, za što je dobio Red Tilson Memorial Trophy. U svojoj prvoj sezoni 1956./1957. godine igrajući za Toronto Meaple Leafs Mahovlich je zasjenio veliki broj igrača, poput jedne od najvećih legendi u povijesti hokeja, Bobbyja Hulla. Za to dobiva pehar The Calder Memorial Trophey, kao najbolji debitant lige.[285] Igrajući prvih šest sezona za Toronto Maple Leafs, Mahovlich postaje superzvijezda lige i pomaže klubu da osvoji četiri Stanley cupa, što predstavlja apsolutnu titulu prvaka lige. Mahovlich piše povijest hokeja u Sjevernoj Americi kada 1962. postaje prvi igrač u povijesti lige, kada Chicago Black Hawks sklapa ugovor s Toronto Maple Leafsom za prelazak Mahovlicha u njihov klub za milijun američkih dolara. Vijest o Mahovlichevu prelasku iz Toronta u Chicago izazvala je burnu reakciju u Torontu. Ogorčeni navijači organiziraju javne prosvjede ispred sportske dvorane. Šokirana reakcijom svojih navijača, uprava kluba raskida već potpisani ugovor i Mahovlich ostaje u Torontu. Ipak, 1968. god. klub ga prodaje Detroit Red Wingsu, gdje Mahovlich ostaje igrati pune četiri sezone. Poslije četiri sezone u Detroitu, Mahovlich prelazi u Montreal Canadians, klub u kojem igra njegov mlađi brat Peter. Frank Mahovlich završava svoju igračku karijeru u Montrealu, po završetku sezone 1973./1974. U svojoj bogatoj karijeri odigrao je 1.181 utakmicu, što je predstavljao rekord lige u to vrijeme.[286] Također Frank Mahovlich po završetku svoje profesionalne karijere u National Hockey League prelazi u novoformirani World Hockey Association, gdje igra za novoformirani klub Toronto Toros, a zatim za Birmingham Bulls. Nakon prestanka igranja hokeja, Frank Mahovlich je bio izabran u Hockey Hall of Fame 1981. godine, što predstavlja još jedno veliko priznanje. Za svoj doprinos kanadskom sportu i njegovoj

---

285. Zoran Nosić i Steve Sculac. *Croatian Canadians from Ontario in Professionals Sports*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato. *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, Polyphony, Volume 14, 1994., University of Toronto, Canada. str. 147.

286. Zoran Nosić i Steve Sculac. *Croatian Canadians from Ontario in Professional Sports*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato. *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, Polyphony, Volume 14, 1994., University of Toronto Press. Kanada. str. 147.

promociji bio je imenovan senatorom u kanadskom Parlamentu, što predstavlja vrhunac javnog priznanja.[287]

Peter Mahovlich, mlađi brat slavnijeg Franka, također je ostvario veliku karijeru igrajući između ostalog za najbolje klubove sjevernoameričke National Hockey League, Montreal Canadiens, a nakon toga za Pittsburgh Penguins. Poput svog starijeg brata, i Peter Mahovlich bio je izabran za nacionalni tim Kanade, koji je igrao seriju od osam utakmica 1972. godine protiv nacionalnog tima bivšeg SSSR-a. Peter Mahovlich počeo je svoju profesionalnu karijeru igrajući u Detroit Red Wings, za koji je igrao od 1965. do 1975. godine. Njegov igrački potencijal dolazi do velikog izražaja kada 1971. godine odlazi u Montreal Canadiens. Igrajući za Montreal Canadiens, mlađi Mahovlich svojom igrom stječe reputaciju velikog igrača, što potvrđuje podatak da je bio izabran u All Star tim lige.[288] Svoju karijeru profesionalnog igrača Peter Mahovlich završava igrajući za Pittsburgh Penguins u National Hockey League. Igrajući 884 utakmice u regularnim sezonama, postigao je 288 golova i 485 dodavanja. Peter Mahovlich također je odigrao 88 play off utakmica u kojima je postigao 72 boda, u što se uključuju postignuti golovi i dodavanja. U sezoni 1971. i 1976. izabran je za All Star utakmicu.

Mnogo prije nego što su braća Frank i Peter Mahovlich postali hokejaške zvijezde na sjevernoameričkom kontinentu, drugi Hrvat je ostvario veliku karijeru igrajući za Detroit Red Wings. Bio je to Martin Nicholas Pavelich, koji je odigrao 634 utakmice u regularnoj sezoni. Igrajući kao ofenzivno obrambeni igrač, postao je zvijezda lige u kojoj je postigao 93 gola i 159 dodavanja. S Detroit Red Wings Pavelich je četiri puta osvajao Stanley Cup. Pavelichevi sinovi nastavljaju očevim stazama, gdje Mark igra za nacionalni tim SAD-a, koji 1980. godine senzacionalno osvaja zlatnu medalju na zimskim olimpijskim igrama u Lake Placidu. Po završetku olimpijskih igara, Marty Pavelich igra za New York Rangers. Igrajući za klub iz New Yorka, on postiže na jednoj utakmici pet golova i piše povijest kluba. Po prvi put u klupskoj povijesti jedan igrač Rangersa postiže pet golova u Madison Square Gardens.[289]

Jedan od najvećih sportaša u povijesti kanadskog sporta uopće, boksač teške kategorije George Chuvalo, sin hrvatskih imigranata iz Hercegovine, borio se u svojoj profesionalnoj boksačkoj karijeri 97 puta, od čega je pobijedio 76 puta. Poznat u svijetu boksa da ga nijedan njegov protivnik nije oborio na pod, Chuvalo se u svojoj profesionalnoj karijeri između ostalog borio pet puta protiv bivših, aktualnih i budućih svjetskih prvaka u teškoj kategoriji.

[287] Ibid.
[288] Ibid.
[289] Ibid. 149

Rođen 1937. godine u Torontu, u radničkoj obitelji, Chuvalo je već s osamnaest godina postao amaterski prvak Ontarija u teškoj kategoriji. Izgubivši u finalu u borbi za amaterskog prvaka Kanade u teškoj kategoriji u Toronto Maple Leaf Gardens, Chuvalo odlazi u New York, gdje se bori za amaterskog prvaka Sjeverne Amerike u teškoj kategoriji. Poslije poraza u finalnoj borbi, Chuvalo će veoma brzo prijeći u profesionalce. Njegovu borbu protiv Floyda Pattersona, budućeg svjetskog prvaka u teškoj kategoriji, održanu 1. veljače 1965. godine u Madison Square Gardens u New Yorku, novinari će proglasiti najboljim boksačkim mečom u New Yorku u zadnjih deset godina.[290] Poznati časopis Ring Magazine proglasit će ovu borbu najboljim borbom 1965. godine. I pored činjenice da je ovu borbu izgubio, Chuvalo će preko noći postići svjetsku slavu i respekt u svijetu boksa. Nakon poraza protiv Pattersona, Chuvalo će u roku od sedam mjeseci pobijediti četiri puta zaredom, sve borbe klasičnim nokautom.

Ove impresivne pobjede omogućit će Chuvalu da se bori za svjetskog prvaka u teškoj kategoriji. U borbi održanoj 1. studenog 1965. godine u Toronto Maple Leaf Gardens protiv apsolutnog svjetskog prvaka u verziji World Boxing Association, Ernesta Terrella, koja je trajala petnaest rundi, Chuvalo je izgubio u bodovima. Zbog činjenice da je Ernest Terrell sljedeću obranu svog naslova protiv Muhameda Alija, koja je bila predviđena da se održi u Chicagu, otkazao u zadnji trenutak, Chuvalo ulazi u ring umjesto njega. Izgubivši ponovno u bodovima, Chuvalo je za svoj nastup dobio velike komplimente ne samo od novinara nego i od svog protivnika i njegova trenera. Muhamed Ali poslije borbe izjavio je da je Chuvalo bio jedan od njegovih najtežih protivnika, a Alijev trener, svjetski poznati Angelo Dundee, izjavit će: „Chuvalo je pružio najveću borbu svoga života. Da se on ovako borio prije, on bi bio nepobijeđen do sada (...) Vi ljudi trebate biti ponosni na Chuvala. Ja jesam i ja sam bio u korneru njegovog protivnika."[291] Poslije poraza protiv Muhameda Alija, koji mu je donio još veću popularnost i respekt u svijetu boksa na sjevernoameričkom kontinentu, sljedećih petnaest mjeseci Chuvalo će se boriti nevjerojatnih četrnaest puta. Boreći se u prosjeku svakih mjesec dana, Chuvalo će pobijediti sve borbe, od toga trinaest puta klasičnim nokautom. Ovaj rekord omogućit će mu da se okuša protiv Joe Fraziera, osvajača zlatne olimpijske medalje. U borbi održanoj 19. srpnja 1964. godine protiv budućeg prvaka svijeta Frazier će slomiti Chuvalovu bradu već u četvrtoj rundi, ali to ovoga neće spriječiti da izdrži borbu do kraja. Od poznatih protivnika Georga Chuvala treba spomenuti boksačke legende poput Jerryja Quarria i Georgea Formana. U borbi za prvaka teške kategorije Sjeverne Amerike u verziji North American Boxing Association, održanoj 1. svibnja 1972. godine u Vancouveru, George

[290] The Toronto Star, Sport section, 3. ožujak 1965.
[291] Ibid, str. 152.

Chuvalo ponovo gubi od Muhameda Alija u bodovima. Osvojivši nekoliko puta apsolutnu titulu prvaka Kanade u teškoj kategoriji, Chuvalo odlučuje poslije poraza od Alija da se prestane aktivno baviti boksom. Između velikog broja priznanja, kao što su izbor u Canadian Hall of Fame, nagrada Rochester Hall of Fame, Chuvalo je izabran u Canadian Sports Hall of Fame 1992. godine i dobiva najveća državna odličja.[292]

Osim u profesionalnom hokeju i boksu Hrvati u Kanadi ostvarili su i velike rezultate u drugim sportovima. Braća John i Tony Mandarich, djeca hrvatskih emigranata, napravili su uspješnu karijeru u američkom profesionalnom nogometu. John Mandarich rođen je 1961. godine u Thunder Bayu, u provinciji Ontario. Dobivši sportsku stipendiju, John uspijeva završiti studij na Kent State University. Poslije sportske karijere na sveučilištu on potpisuje svoj prvi profesionalni ugovor 1984. godine s Edmonton Eskimos iz Canadian Football League. S klubom osvaja Grey Cup 1987. godine, što simbolizira titulu apsolutnog prvaka Kanade. John Mandarich igra punih šest sezona. Iz Edmontona prelazi u Ottawu, gdje igra za tamošnji klub Rough Riders, u kojem završava svoju sportsku karijeru 1990. godine, zbog teške bolesti. Svoj život gubi u borbi protiv bolesti raka 1991. godine. Johnov mlađi brat Tony rođen je 1966. godine u Oakvilleu, nakon što su se njihovi roditelji preselili iz Thunder Baya. Kao i njegov stariji brat, i Tony će dobiti sportsku stipendiju koja će ga odvesti na studij u Michigan State University. Igrajući za sveučilište, Tony će dva puta biti izabran u All American selekciju. Po završetku studija Tony Mandarich potpisuje svoj prvi profesionalni ugovor 1989. godine za Green Bay Packers, člana National Football League. Ovim izborom Mandarich postaje najvišim selekcioniranim kanadskim igračem u National Football League. Međutim, zbog velikih problema s njegovim ugovorom, Tony Mandarich će odigrati malo utakmica u svojoj prvoj sezoni, no već u sezoni 1990. godine on će igrati sve utakmice. Zbog kroničnih ozljeda Tony Mandarich bio je prisiljen prestati igrati u National Football League.

Osim u hokeju, boksu, američkom nogometu, Hrvati su dali veliki doprinos kanadskom sportu u klizanju na ledu. Brat i sestra Val i Sandra Bezić, rođeni u Torontu 1952. i 1956. godine, u Torontu osvajaju svoju prvu titulu prvaka Kanade 1967. godine, a poslije osvojene titule 1970. godine ponavljaju taj uspjeh još pet puta zaredom. Zbog sestrine ozljede 1975. godine moraju otkazati sudjelovanje na zimskim olimpijskim igrama. Baveći se profesionalnim klizanjem na ledu, sestra i brat Val i Sandra Bezić nastupaju diljem svijeta. Na svjetskom profesionalnom prvenstvu održanom 1980. godine osvajaju prvo mjesto. Poslije ovog velikog uspjeha Val odlučuje 1983. godine preuzeti poslove u građevinskoj tvrtki svog

[292] Ibid. 153.

oca, Duška Bezića, poznatog hrvatskog poslovnog čovjeka i istaknutog člana hrvatske zajednice grada Toronta. Sestra Sandra odlučuje ostati u svijetu sporta i postaje sportski koreograf za olimpijske i svjetske profesionalne prvake poput Barbare Underhill, Paula Martinija, Briana Boitana i Kristi Yamaguchi. Također, radeći za poznate televizijske kuće u Sjevernoj Americi, Sandra Bezić producira nekoliko izvrsnih specijalnih emisija, za koje je dobila nagrade Emmy u Americi i Gemini u Kanadi.[293]

3.1. Hrvatski nogometni klubovi u Kanadi

Croatia – Toronto

Počeci najuspješnijeg nogometnog kluba u Kanadi i općenito u hrvatskom iseljeništvu datiraju od 5. listopada 1955. godine, kada je grupa Hrvata predvođena Jurjem Boljkovcem, Krešimirom Manceom i Franjom Jurišićem sazvala javni skup u Hrvatskom domu, 1650 Dupont Street u Torontu. Na održanom skupu pribivali su još: K. Mance, T. Lozo, T. Čuvalo, S. Juričak, J. Kolar, V. Romanov, J. Boras i S. Mišetić, koji su odlučili da se osnuje nogometni klub da se promovira hrvatsko ime u gradu Torontu i općenito diljem Kanade.[294] Novoosnovani klub dobio je ime Croatia i pod tim imenom je službeno registriran kod Nogometnog saveza Toronta. Svoju prvu službenu utakmicu Croatia je odigrala protiv irskog kluba Belfast Uniteda 11. studenog 1956. godine i pobijedila rezultatom 2:1. Tim je nastupio u sljedećem sastavu: Merhaš, Poredski, Strpin, Gole I., Rajtek, Gole II, Mance, Gašpar, Gole III, Jurišić i Majhanović.[295]

U prvim godinama svog postojanja klub je bio suočen s velikim problemima, od pomanjkanja igračkog kadra pa do nedovoljnih materijalnih sredstava koja bi klubu omogućila normalno djelovanje. Ovim objektivnim problemima treba nadodati i činjenicu da je u to vrijeme nogomet bio tretiran kao neki bizarni sport koji se više-manje igrao u gradskim parkovima. Vrijeme i uvjete s kojima je klub bio suočen na najbolji način ilustrira sljedeći podatak: „Na dvije službeno odigrane utakmice, između Thistles i Croatia, i druge, između Meaple Leafs i Germanije, odigrane 17. kolovoza 1957. godine, prodano je sto šezdeset tri ulaznice po 50 centi, četrdeset pet po 25 centi i četiri ulaznice po 5 centi. Ukupan prihod bio

---

[293] Ibid, 154-156.
[294] Marin Sopta i Gabriele Scardellato. *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, University of Toronto Press, 1994., str. 134.
[295] Dr Vinko Grubišić. *Croatia*. Printed City Publishing Company, Mississauga, 1956-76., str. 54.

je 92 dolara i 95 centi."[296] Nakon što su plaćeni svi režijski troškovi, od prihoda ligi, iznajmljivanja stadiona, plaća sucima i prodavačima ulaznica, svaki klub je dobio po 10 dolara i 95 centi. Samo godinu dana kasnije, 26. svibnja 1956. godine, isti klubovi su ponovno igrali utakmice na kojima je poslije svih podmirenih troškova svakom klubu pripalo 9 dolara i 75 centi. Da bi situacija za hrvatski klub bila još teža u materijalnom smislu, treba spomenuti da je klub u sezoni 1958. godine zbog nereda i tučnjave koja je nastala na utakmici igranoj protiv grčkog kluba bio kažnjen zabranom neigranja tri utakmice. Nezavidna situacija s kojom je klub bio konstantno suočen od samog svog osnutka pratit će ga idućih nekoliko godina.

Za velike probleme i poteškoće s kojima je Croatia bila suočena postoje i objektivni razlozi. U prvom redu hrvatska zajednica u to je vrijeme bila malobrojna, a povrh toga mnogi članovi obitelji, većinom muškarci, nisu imali stalna zaposlenja da izdržavaju svoje kućanstvo, a kamoli da materijalno pomažu nogometni klub. U potrazi za poslom mnogi Hrvati odlaze na sjever provincije Ontario da bi se zaposlili u rudnicima ili pak na sezonskim poslovima branja duhana na poljima Niagare fallsa. Uz ovu činjenicu ne treba zanemariti i prikriveni, a u mnogim slučajevima i otvoreni antagonizam koji je vladao u malobrojnoj hrvatskoj zajednici, naročito između članova i simpatizera Hrvatske seljačke zajednice i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, u to vrijeme dviju najmasovnijih i najutjecajnijih stranaka u hrvatskom iseljeništvu.[297] I pored činjenice da u statutu nogometnog kluba Croatia stoji da je on općehrvatski klub i da se ne smije baviti politikom, sama činjenica da su njegovi osnivači bili članovi Hrvatske seljačke stranke, a mnogi od njih i visoki stranački dužnosnici, da je klub osnovan u službenim prostorima te stranke, bilo je više nego dovoljan razlog da druga strana bojkotira klub. Problemi, a naročito oni financijske naravi, nisu se mogli rješavati prihodima dobivenim od utakmica, koji su, na primjer, 1962. godine, nakon odigrane utakmice s klubom Italija, klubu donijeli 35 dolara i 75 centi.[298] Samo zahvaljujući velikom entuzijazmu male grupe pojedinaca, Croatia je ipak uspjela opstati na životu. Ovakva situacija neizvjesne klupske budućnosti trajala je sve do šezdesetih godina prošlog stoljeća. Situacija u klubu i oko njega drastično se mijenja krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, kada u Toronto i njegovu bližu okolicu pristiže velik broj novih hrvatskih useljenika. Zbog političkih previranja u domovini, kada za 'maspoka' dolazi do nacionalnog preporoda u svim društvenim slojevima hrvatskog narodnog bića, osjeća se i veća dinamika u životu Hrvata Toronta i Kanade. Mnogi pridošli Hrvati priključuju se nogometnom klubu Croatia kao igrači

[296] Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, University of Toronto Press, 1994., str. 136.
[297] Toronto Croatia, Spomen knjiga, Toronto, 1980., str. 7.
[298] Ibid, str. 136.

ili pak postaju njegovi članovi i simpatizeri. Također, jedna druga činjenica doprinijet će rastu popularnosti kluba. Održavanje tradicionalnog nogometnog turnira 1968. godine u Torontu, pod pokroviteljstvom Hrvatskog nogometnog saveza za Kanadu i SAD i Hrvatske katoličke zajednice, na kojem svake godine sudjeluje preko dvadeset nogometnih klubova imena Croatia iz Kanade i SAD-a, bio je velik uspjeh domaćina turnira Toronto Croatia. Velik broj klubova koji su sudjelovali na turniru, kao i veliki odaziv gledatelja na utakmice kao i na svečanu večeru prilikom dodjele nagrada pobjednicima turnira, doprinijeli su da se stvori atmosfera jedne opće sportske hrvatske euforije. Ostvaren sportski, a naročito financijski uspjeh na turniru umnogome su doprinijeli da Croatia i u sezonu 1969. godine uđe s velikim entuzijazmom. Pripreme za tu natjecateljsku sezonu počele su relativno rano, s jednim ciljem - ostvariti što veći sportski uspjeh, a iznad svega stvoriti jak tim koji će se moći suprotstaviti najljućem sportskom protivniku, srpskom klubu White Eagles. Utakmica između hrvatskog i srpskog kluba bio je događaj godine u obje zajednice, „datum-utakmica", od koje je često ovisila i cijela sezona. O značenju utakmice i atmosferi koja je vladala prije same utakmice na najbolji način pisao je poznati sportski komentator uglednih dnevnih novina The Toronto Star, s najvećom tiražom u Kanadi, Jim Kernaghan. Prije utakmice koja je igrana 19. lipnja 1969. godine ovaj novinar između ostalog je napisao: „Kako vjerske razmirice nisu nepoznanica između Srba i Hrvata, nije ništa neobično da se nogometni klub Croatia okupi u župi Our Lady Queen of Croatia prije utakmice protiv srpskih White Eagles na Stanley Park. Ali njihov sastanak nije protekao u crkvenoj molitvi, bez obzira što su utakmice između većinskih jugoslavenskih timova u Nacionalnoj ligi Ontario skoro vjersko iskustvo kao Rangers i Celtic Glasgow... ja sam ih zvao na sastanak u crkvu da ih psihički pripremim za utakmicu izjavio je trener Albert de Rosa."[299]

Pobjedom nad srpskim timom, a potaknuti ostvarenim sportskim uspjesima u nogometnoj ligi, 'apetiti' igrača i uprave, a naročito članova i simpatizera kluba, naglo su porasli. U takvom raspoloženju osigurana su dovoljna materijalna sredstva od članstva koja su omogućila upravi kluba da za sljedeću sezonu dovede nekoliko kvalitetnih igrača iz domovine kao klupska pojačanja. U novopridošlim prinovama H. Jazvićem i R. Milićevićem iz domovine, A. Solakom iz obližnjeg Londona, kao i nekim drugim igračima iz klubova Nacionalne lige, klub Croatia je preko noći postao glavni favorit za prvaka lige, što su uspjeli i na terenu dokazati osvojivši u sezoni 1970. godine titulu prvaka Nacionalne lige Ontarija.

[299] The Toronto Star, 19 July 1969.

Idućih nekoliko sezona, 1971., 1972., 1973., Croatia osvaja titulu prvaka lige, a u sezoni 1972. godine osvaja Kup lige, 1971. i 1974. godine osvaja Play-off. [300]

Ovaj period predstavlja zlatno doba u sportskoj povijesti nogometnog kluba Croatia. Pored spomenutih sportskih uspjeha važno je istaknuti da je u ovom periodu Croatia osvojila i titulu prvaka Kanade. U vrijeme najvećih sportskih uspjeha hrvatskog kluba, kada je klub odigrao i velik broj međunarodnih prijateljskih utakmica protiv renomiranih europskih klubova, ipak je jedna utakmica imala veliko značenje. Bila je to utakmica protiv najpopularnijeg i najtrofejnijeg nogometnog kluba u Hrvatskoj, zagrebačkog Dinama, odigrana 1971. godine u Torontu. Bila je to mnogo više nego prijateljska utakmica, nego sportski spektakl. Po prvi put u povijesti hrvatskog iseljeništva odigrana je jedna službena utakmica između jednog prominentnog iseljeničkog nogometnog kluba, koji je od službenih jugoslavenskih vlasti tretiran kao anti-državni klub, i kluba iz domovine, koji je bio simbol hrvatstva. Bio je to susret koji je simbolizirao općehrvatsko jedinstvo, kao što je to napisao novinar The Toronto Star u svom članku „Prijateljstvo je cilj hrvatskog kluba". Između ostalog je napisao: „Krv je gušća od vode - ili novca - kada je u pitanju hrvatski nogomet." Dr. Ivan Prodan predsjednik Dinama Zagreb izjavio je: „Mi želimo zadržati kontakte s ljudima koji su emigrirali iz Hrvatske."[301] Značenje ovog nogometnog susreta potvrđuje jedan bizaran podatak kada su noć prije odigravanja utakmice nepoznate osobe sasjekle stative golova kako bi spriječile odigravanje utakmice. No, na žalost onih koji su naručili ovaj vandalski čin, utakmica je ipak odigrana pred rekordnim brojem gledatelja. Stadion koji može primiti šest do sedam tisuća gledatelja, taj dan je, po službenim policijskim podacima, primio deset tisuća gledatelja koji su bili uz samu liniju gola. Utakmica je završila rezultatom 1:0 u korist gostiju, što je za prisutne gledatelje bilo nebitno. Međutim, za ovu je utakmicu značajno da je nakon povratka u domovinu tadašnje komunističko vodstvo smijenilo kompletnu upravu kluba.[302]

Nema nikakve dvojbe da dio zasluga za goleme sportske uspjehe koje je Toronto Croatia ostvarila u sedamdesetim godinama pripada i pojedincima iz hrvatskog nogometnog saveza, kao i nogometnim klubovima Dinamo i splitskom Hajduku, koji su omogućili da velik broj igrača, a naročito sportskih trenera, dođe u Toronto. Zahvaljujući nogometnim stručnjacima poput nogometne legende Hrvatske, Oskara Jazbinšeka, Vladimira Šimunića,

[300] Dr. Vinko Grubišić, *Croatia 1956-76*. Published by City Publishing Company, Mississauga, 1976., str. 32.
[301] Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, University of Toronto Press, 1994., str. 140.
[302] The Toronto Star 1971., Sport section, Marin Sopta i Gabrille Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, University of Toronto Press, 1994., str. 140.
[303] Ibid.

Ivana Đalme Markovića i drugih te igrača Marijana Bradvića, Brune Pilaša, Stjepana Mesića, Glujića, Ivkovića, Fazlića, Altarca, Lukačevića, Grnje i drugih, Croatia je uspjela ostvariti spomenute rezultate. Vrhunska sportska dostignuća koja je klub ostvario u tom razdoblju imala su velik odjek u cijelom hrvatskom iseljeništvu. U Torontu dolazi do naglog porasta članstva kluba. Tako na primjer Croatia u sezoni 1972. godine ima više od 600 plaćenih članarina, što za nogomet u Torontu i općenito u Kanadi predstavlja impozantnu brojku.[303] Posjećenost nogometnig utakmica, a naročito onih protiv glavnih rivala, poput grčkog kluba Hellas, portugalskog The first Portuguese ili srpskog White Eaglesa, kretala se između pet do deset tisuća gledatelja, što je za kanadske prilike bila izvanredna posjećenost. Predsjednik Nacionalne nogometne lige koji je bio i gradski vijećnik grada Toronta, Joe Piccininnini, nakon što je Croatia ostvarila svoju 56. uzastopnu pobjedu, izjavio je za kanadske novine: „Ovaj tim je najbolja stvar što se mogla dogoditi ligi."[304]

Ovaj uspjeh Croatie nije ostao nezapažen u sportskim vijestima kanadskog tiska. Najbolji primjer za to jest pisanje poznatog sportskog komentatora The Toronto Star, Jima Kernaghana, koji je, između ostalog, napisao: „Kao što vidite, Croatia u ovom trenutku bilježi rekord koji se mora tretirati kao fenomenalni uspjeh među sjevernoameričkim timovima za 1972. godinu. U nizu od 56 uzastopnih utakmica za prvenstvo lige, kup, play-off natjecanje i prijateljske utakmice koje idu unazad do prošle godine, Croatia još nije izgubila."[305]

Igrajući međunarodne prijateljske utakmice protiv prvoligaških klubova iz Portugala, Italije, Zapadne Njemačke, Škotske, Grčke i drugih zemalja svijeta, Croatia je na najbolji način reprezentirala Kanadu, a iznad svega i Hrvatsku. U pravom smislu riječi Croatia je bila sportski ambasador svoje domovine u vrijeme kada je hrvatstvo bilo zataškavano od komunističke vlasti u Jugoslaviji. Nema nikakve dvojbe da je radi svojih postignutih sportskih uspjeha, naročito u zlatnom razdoblju kluba između 1968. i 1976. godine, Croatia učinila više na promociji hrvatskog imena u Kanadi i svijetu nego sva hrvatska društva zajedno. Sportski uspjesi koji su ostvareni u nekoliko godina izazvali su val oduševljenja među članovima i simpatizerima kluba, ne samo u Torontu i njegovoj bližoj okolini nego diljem Kanade. Nerijetko su na važne utakmice Toronto Croatia, a naročito one protiv srpskog tima, navijači dolazili iz dalekih gradova poput Montreala, Ottawe, Calgaryja, Londona i drugih gradova udaljenih po nekoliko stotina kilometara od Toronta. Koliko su bili uvjereni u superiornost

---

[303] Zapisnik sa sjednice upravnog odbora kluba, Toronto, 1972.
[304] Marin Sopta i Gabrille Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, University of Toronto Press, 1994., str. 140.
[305] Dr. Vinko Grubišić, *Croatia 1956.-76.*, Published by City Publishing Company, Mississauga, 1976., Canada, str. 36; Croatia Toronto, Spomen knjiga, Toronto, 1986.

svog kluba, najbolje se očituje u izjavi pomoćnog trenera tima, Tomislava Zlodre, koji je za The Toronto Star izjavio: „Mi smo postigli 79 a primili svega 10 golova. Toliko smo jaki da postoji svega nekoliko timova u cijeloj Sjevernoj Americi koji nas mogu pobijediti."[306]

Emocionalno zasićen postignutim sportskim rezultatima, a potaknut sportskim ambicijama igrača, uprave kluba, a iznad svega željama svojih navijača i simpatizera, upravni odbor kluba odlučuje uključiti se u pregovore s predstavnicima jedinog profesionalnog nogometnog kluba u Torontu i Kanadi, koji se u to vrijeme nalazi u velikoj financijskoj krizi. U pregovorima s većinskim vlasnicima Toronto Metrosa, koji u to vrijeme igra u najjačoj profesionalnoj sjevernoameričkoj nogometnoj ligi, otvara se mogućnost da hrvatska zajednica otkupi tim. Većinski vlasnik Metrosa, ugledni torontski odvjetnik Bruce Toma, koji je već izgubio više od pola milijuna dolara svog osobnog novca, pod svaku cijenu je tražio kupca za svoj posrnuli klub. Nakon teških i mukotrpnih pregovora koji su često prekidani bez ikakvog izgleda da se postigne dogovor koji bi zadovoljio obje strane, hrvatska zajednica, odnosno Croatia, napokon je postala ravnopravni suvlasnik kluba. Jedan od glavnih uvjeta postignutog dogovora bio je da klub dobije novo ime, Toronto Metros-Croatia. Glavni motiv zbog kojeg je hrvatska strana ušla u ovakav aranžman bila je ideja da će se na ovaj način moći provoditi učinkovitija promocija hrvatskog imena na sjevernoameričkom kontinentu. Na javnom skupu održanom u Hrvatskom domu u 1621 Dupont Street, 96% članova kluba glasovalo je za ovu fuziju s nogometnim klubom Toronto Metros.[307]

Malobrojni članovi kluba koji su glasovali protiv ovog prijedloga odlučili su zadržati ime kluba i nastaviti se natjecati u Nacionalnoj nogometnoj ligi. Nastale nesuglasice i razmirice u hrvatskoj zajednici nakon ovog skupa prouzrokovale su narušavanje sklada i harmonije koja je dotad vladala u njoj. Nezrela situacija koja je nastala umnogome će naškoditi i spriječiti ostvarenje mnogih projekata u hrvatskoj zajednici grada Toronta i provincije Ontario.

Međutim, s druge, kanadske, strane nastala fuzija dvaju nogometnih klubova imala je pozitivan odjek u sportskoj javnosti Kanade. Poznati kanadski sportski komentator, Jim Proudfoot, u dnevnim novinama The Toronto Star u članku „Hrvati uskočili kako bi sačuvali Metros od ugasnuća" između ostalog napisao je: „Sad je i službeno, Toronto Metros se spojio s Toronto Croatia." Phil Woosnam, direktor lige, izjavio je da je spajanje „pozitivan i

[306] Ibid. str. 151.
[307] Croatian national soccer club Croatia Toronto, „Toronto statement of 1975", str. 6.

značajan korak u potpunom razvitku nogometa na području Toronta."[308] U drugim dnevnim novinama, The Toronto Sun, sportski komentator Ken Robertson, pišući opširno o postignutom dogovoru dvaju klubova, napisao je između ostalog: „Croatia Toronto je postao jedan od najuspješnijih timova u povijesti kanadskog nogometa te će i Metros i liga umnogome profitirati njihovim angažmanom."[309] U konstantnoj dilemi i opterećeni pregovorima oko fuzije, obje strane u pregovorima izgubile su previše vremena, tako kad je konačno potpisan ugovor, ostalo je malo vremena za kvalitetne pripreme tima za natjecateljsku sezonu. Uglavnom zbog te činjenice Toronto Metros Croatia u svojoj prvoj natjecateljskoj sezoni 1975. godine, u novoj i mnogo kvalitetnijoj ligi nego što je Nacionalna nogometna liga Ontario, ostvarila je relativno dobre rezultate. Odmah po završetku prve sezone igranja u novoj ligi, uprava kluba je počela s ozbiljnim sustavnim pripremama za sljedeću sezonu. U sklopu tih planova i priprema za iduću sezonu klub prihvaća poziv Australijsko-hrvatskog nogometnog saveza i u ožujku 1976. godine odlazi na turneju na australijski kontinent, gdje će odigrati nekoliko utakmica, uglavnom protiv hrvatskih klubova. Ova turneja izazvala je velike razmirice između pojedinih članova upravnog odbora kluba. S jedne strane, mala grupa članova upravnog odbora kluba pod utjecajem i ucjenom jugoslavenskih diplomata u Kanadi pod svaku cijenu je nastojala spriječiti ovu turneju, tvrdeći da će klub biti izbačen iz lige, da klub neće više moći dobiti igrače iz Jugoslavije, jer da jugoslavenske vlasti ovu turneju doživljavaju kao političku provokaciju. Druga, mnogo utjecajnija grupa nije htjela čuti ni za kakve argumente i isprike nego je odlučila odvesti klub na turneju u Australiju, što su i učinili, ali bez najboljih igrača.[310] Na turneji po Australiji, igrajući uglavnom protiv hrvatskih klubova, kanadski klub je na svakom koraku s velikim oduševljenom dočekan od tamošnjih Hrvata. Oduševljenje Hrvata Australije dolaskom Toronto Croatie u njihove sredine dijelio je i kanadski generalni konzul, koji je igračima i upravi Toronto Croatia priredio službeno primanje u svojoj rezidenciji. O turneji kanadskog kluba u Australiji umnogome su izvještavale australske novine i radio- i TV-postaje. Također, o gostovanju i utakmicama izvještavali su i hrvatski radio programi i novine u Australiji. Dajući prikaz o turneji Croatie u Australiji, tjednik Nova Hrvatska, koji je izlazio u Londonu, Engleska, u svom izdanju od 4. travnja 1976. godine piše: „Velika zračna luka u Sydneyju

---

[308] Marin Sopta i Gabriele Scardellato, Unknown Journey: A History of Croatians in Canada, University of Toronto Press, 1994., str. 41.

[309] Marin Sopta, *Sveto ime Croatia, Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Birotisak, Zagreb, 2008., str. 152.

[310] Ban on the Canadian club will stay, The Herald Melbourne, 18. March 1976; Marin Sopta, *Sveto ime Croatia, Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Zagreb, 2008., str. 140; Autor je u to vrijeme bio član upravnog odbora kluba, pa je i sam bio sudionik mnogih sastanaka upravnog odbora kluba kao i javnih skupova na kojima se raspravljalo o ovoj temi.

bila je zakrčena Hrvatima. U pristanišnoj hali igrače je dočekala skupina oko dvjesto djevojaka i mladića u narodnim nošnjama. Iste večeri održan je banket u čast Metros-Croatia, kojem su uz 700 Hrvata bili nazočni i kanadski ambasador u Australiji, nekoliko australijskih ministara, predstavnici Nogometnog saveza Australije..."[311]

Turneja po Australiji izvanredno je došla da se tim pripremi za početak sezone 1976., u koju je klub ušao s velikim ambicijama. Igrački kadar je pojačan s dva velika igrača, legendarnim Eusebiom, koji je u to vrijeme imao reputaciju najboljeg nogometaša na svijetu poslije Pelea, i njemačkog prvoligaškog igrača Sunholza. Uz ovu dvojicu izvanserijskih igrača u klub su došle i prinove iz Hrvatske, Poljske, Engleske i Italije. S njima u sastavu klub je više djelovao kao tim Ujedinjenih naroda nego kao hrvatski tim. Međutim i pored činjenice da su u klubu igrali igrači iz sedam država, u glavnim kanadskim novinama kao i na radio- i TV-postajama, Toronto Metros Croatia je konstantno bio prezentiran kao etnički klub u vlasništvu hrvatske zajednice u kojem nije bilo mjesta za pripadnike drugih nacionalnosti. Nepobitna je činjenica da su na utakmice u većini dolazili hrvatski navijači. Boreći se s jedne strane protiv negativne kritike i otvorenih napada na klub koji su bili na granici otvorenog rasizma protiv Hrvata grada Toronta, tim je svojim sportskim rezultatom ulaskom u finale Sjevernoameričke nogometne lige šokirao svoje kritičare i sve nogometne stručnjake koji mu nisu davali nikakve šanse niti mogućnosti da ostvari takav uspjeh u finalnoj utakmici odigranoj 28. kolovoza 1976. godine protiv Minnesota Kicksa, pred gotovo 30 tisuća okupljenih gledatelja i uz izravan TV-prijenos na uglednoj američkoj TV postaji NBC. Toronto Metros Croatia je uvjerljivo pobijedio favoriziranu domaću momčad rezultatom 3:0.[312] Golove za pobjednički tim postigli su Eusebio, Lukačević, bivši igrač Osijeka i Fereira, bivši reprezentativac Brazila. Pobjeda Croatie senzacionalno je odjeknula u sportskim krugovima diljem svijeta. Osvajanje titule prvaka sjevernoameričke nogometne lige bila je udarna vijest na svim kanadskim TV-postajama, a dnevne novine u Torontu i provinciji Ontario na svojim naslovnim stranicama donijele su velike članke o uspjehu Toronto Metros-Croatia. Slike igrača u zagrljaju klupskih navijača u zračnoj luci Toronta obilazile su svijet. I dok je reakcija kanadskog tiska na uspjeh kluba bila razumljiva ako se ima u vidu da je ovo prvi put u zadnjih nekoliko desetljeća da je jedan kanadski klub osvojio titulu sjevernoameričkog kontinenta, ipak su reakcije i napisi u svjetskom tisku o uspjehu kluba bili pozitivno iznenađenje za sve koji su na bilo koji način bili povezani s klubom. Opširni sportski izvještaji, popraćeni s nekoliko fotografija s finalne

[311] Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Birotisak, Zagreb, 2008., str. 152.
[312] Marko Maglica, *„Metros Croatia" prvak sjevernoameričkog kontinenta*, „Nova Hrvatska" London, 1976., str. 19

utakmice, doneseni u prestižnim sportskim listovima poput engleskog Soccer Match ili francuskog Onze, predstavljali su javno priznanje i osobnu satisfakciju kako za igrače, upravu tako i za tisuće vjernih navijača koji su sve vrijeme prije ovog trijumfa bili optuživani i javno omalovažavani. Bio je to vrhunac i ostvarenje snova osnivača kluba da klub bude ambasador hrvatskog imena ne samo u Kanadi nego sada i u svijetu. Izvještavajući s finalne utakmice, svjetski poznati sportski tjednik Sports Illustrated u svom izdanju od 6. rujna 1976. godine donosi velik članak pod naslovom „Minnesota je morala jesti hrvatsku hranu". Opisujući slavlje igrača, trenera i hrvatskih navijača po završetku utakmice, sportski izvjestitelj daje veoma sažeti prikaz o povijesti kluba i o problemima s kojim su suočeni u svojoj sredini zbog imena. I pored činjenice da je klub došao na vrh sportskog Olimpa na sjevernoameričkom kontinentu, on je i dalje bio suočen s predrasudama i sinkroniziranim javnim napadima u većini kanadskih, a naročito torontskih medija. U svom izvještaju o uspjehu tima United Press International ne zaboravlja istaknuti da je klub previše etnički orijentiran.[313] Ovi skoro histerični napadi na Toronto Metros Croatia zbog klupskog imena potakli su poznatu kolumnisticu dnevnih novina The Toronto Sun, Christie Blatchford da napiše jedan izvanredan komentar u svojoj kolumni. Opisujući ukratko povijest kluba i odajući javno priznanje hrvatskoj zajednici što je spasila klub od javnog stečaja, Blatchford otvoreno kritizira vodstvo lige što zabranjuje upotrebu imena Croatia i pita se „Da li je moguće da će liga inzistirati na promjeni imena igrača Toronta? Hoće li Željko Bilecki postati Zeko Brown? Ivan Lukačević će postati Ian Smith? Ted Polak će postati Ted Smith? Robert Iarusci će postati Veliki Bob Smith? Hoće li liga sugerirati da anglosasi ulaze na utakmicu plaćajući ulaznice u pola manje cijene."[314]

Suočeni s neprijateljskim raspoloženjem sredine u kojoj je klub djelovao a koja je umnogome doprinosila da se teško dobiju reklame i sponzori za operativne troškove kluba, bojkotiranje poslovnog partnera u izvršavanju svojih novčanih obaveza, uprava hrvatskog kluba odlučila se na jedinu moguću i u danim okolnostima normalnu soluciju. Naime nakon što su teškom mukom izdržali još jednu sezonu snoseći sve troškove kluba, dali su isti na prodaju. Između nekoliko primamljivih ponuda klub je konačno prodan televizijskoj kući Global za svotu od dva milijuna i sto tisuća dolara.[315] Odmah nakon prodaje novi vlasnici kluba mijenjaju ime kluba, sastav igrača i sve ono što je podsjećalo na stare vlasnike. No i pored svih izvršenih promjena, klub pod novim vlasništvom nije ostvario bilo kakav sportski

[313] Ibid, str. 156.
[314] Ibid, str. 154.
[315] Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Povijest Hrvatskih nogometnih klubova s imenom „Croatia" u iseljeništvu*, Hrvatisak, Zagreb, 2008., str. 158.

uspjeh vrijedan spomena. Štoviše, posjećivanje utakmica drastično je palo. Suočeni s velikim financijskim problemima, pet godina nakon što je hrvatska zajednica prodala svoj klub kompletna sjevernoamerička nogometna liga je doživjela kaos. Veoma je važno istaknuti da u ovoj priči jedino Toronto Croatia, odnosno hrvatska zajednica, od svih klubova u ligi nije izgubila novac, čak je i profitirala. Nestankom Toronto Metros Croatie sa sportske scene hrvatska zajednica u Torontu i dalje ima nogometni klub u Nacionalnoj ligi Ontarija, koju vode bivši disidenti koji su bili protiv fuzije s Toronto Metros.

Croatia – Vancouver

Hrvatski nogometni klub „Croatia – Vancouver", amaterski prvak Kanade i pobjednik Kupa Kanade 1985. godine u Edmontonu, osnovan je 24. listopada 1961. godine. Tog dana poznati hrvatski aktivist i jedan od vodećih ljudi Hrvatske seljačke stranke u Kanadi sazvao je sa svojim užim krugom prijatelja javni skup Hrvata grada Vancouvera radi osnivanja nogometnog kluba. Na javnom skupu održanom u prostorijama Hrvatskog doma, u 2301 Triumph St., uz pomoć inicijatora sastanka Đure Đakovića sastanku su bili prisutni: „Josip i Ante Cecić, Pave Kazulina, Boško Begušić, Ivo Erdelja, Josip Pogašić, Vlaho Đurković, Marijo Borjević, Pata Gršca, Vlado Milišić, Darijo Lubčić i Oragage Štajduhar, dvojica Talijana i jedan Nijemac."[316] Glavna svrha osnivanja Hrvatskog nogometnog društva „Croatia" na slikovit način se može prikazati riječima jednog od dugogodišnjih simpatizera i dužnosnika kluba, Stjepana Bulića, koji je jednom prigodom napisao: „Čuvanje nacionalnog bića jedna je od naših prvih dužnosti. Kroz to vjerovanje proživljavamo naš boravak u ovoj zemlji. A takvim nastojanjima sport daje pravi značaj, koji bez ikakve suprotnosti pruža narodu da se osjeća narodom, da kroz svoje postojanje stvara fizičke ideale mladim naraštajima."[317]

Prisutni na javnom skupu jednoglasno su zaključili da se osnuje klub, koji su nazvali Hrvatsko nogometno društvo „Croatia". Bez obzira na mišljenje i prijedloge nekih prisutnih na sastanku da klub bude u vlasništvu Hrvatske seljačke stranke zbog činjenice da je golema većina prisutnih, ako ne i svi redom, bila članovima i visokim dužnosnicima stranke, ipak je prevladalo mišljenje da klub bude u vlasništvu svih Hrvata grada Vancouvera, bez obzira na političku, vjersku ili društvenu pripadnost, pod jednim uvjetom - da su članovi kluba i da

[316] Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Povijest Hrvatskih nogometnih klubova s imenom „Croatia" u iseljeništvu*, Birotisak, Zagreb, 2008., str. 160.
[317] Ibid. str. 164.

uredno izvršavaju svoje članske obveze.[318] Odmah po osnutku članovi upravnog odbora kluba poslali su službeni zahtjev Mainland Senior Soccer Leauge da „Croatia" postane njezin službeni član, ali nažalost zahtjev je odbijen uz obrazloženje da je natjecanje za tu sezonu već počelo. Svoje prve službene utakmice klub je odigrao u sezoni 1962./1963. godine u V. ligi. Osvojivši u svojoj prvoj službenoj sezoni natjecanja drugo mjesto, „Croatia" se plasira u IV. ligu, u kojoj već prve sezonu osvaja prvo mjesto i na taj način prelazi u viši rang natjecanja, to jest u III. ligu.[319]

Da bi se na neki način dobila realna slika stanja nogometa u to vrijeme u Vancouveru i općenito u Kanadi, najbolji primjer za to jest podatak da je na utakmice „Croatie" u to vrijeme dolazilo dvadesetak do trideset navijača, i to uglavnom članovi rodbine i pojedini prijatelji igrača. No, bez obzira na ovaj podatak kao i činjenicu da je klub konstantno bio u materijalnim poteškoćama, on je ipak uspio opstati na životu zbog toga što je rad u klubu bio baziran na idealizmu, ljubavi prema imenu kluba i bojama kluba, koje su bile službene boje hrvatske zastave. Također zajedništvo koje se osjećalo među igračima, vodstvu kluba i njegovim malobrojnim navijačima umnogome je doprinijelo opstanku kluba. Izvanrednim sportskim uspjesima koje je klub ostvario djelujući u veoma nepovoljnim uvjetima doprinio je mali broj pojedinaca u klubu. Između mnogih zaslužnih imena svakako treba istaknuti Daria Rupčića, najuspješnijeg menadžera u povijesti kluba, Tomislava Horačeka, igrača i trenera kluba, s kojim je klub bio promoviran iz V. u IV. ligu. Također važni pojedinci iz tog perioda svakako su Josip Raušenberg, koji je prije svog dolaska u Vancouver bio trener nogometnog kluba „Croatia" iz Caracasa, Ivica Smitner, Darko Koranika i drugi. Izvanredni sportski rezultati koje je klub postigao da u rekordnom vremenskom periodu bude promoviran iz V. u II. ligu, u kojoj osvaja prvo mjesto, nije ostao nezapažen u hrvatskoj zajednici grada Vancouvera.[320] Naprotiv, ovi sportski uspjesi su umnogome doprinijeli da dolasci Hrvata na utakmice kluba budu sve brojniji. Ne samo to, oni su doprinijeli rastu većih ambicija kako kod igrača tako i kod uprave kluba, ali ipak najviše kod navijača koji su željeli da njihov voljeni klub igra u kvalitetnijoj nogometnoj ligi. Nošeni tim ambicijama i pozitivnom atmosferom koja je vladala oko kluba, uprava kluba šalje molbu vodstvu najjače nogometne lige, Pacific Coast Leauge da se klub primi u nju, ali nažalost njihova se molba odbija.[321]

I pored činjenice da je prva molba „Croatie" odbijena, činjenica je da je hrvatski klub igrao kvalitetan nogomet, i da je iznad svega na njegove utakmice dolazio veliki broj

---

[318] Višnja Petranović, „*Croatia*" *HSD Vancouver*, Hazeldine Press Ltd., Vancouver, 1987., str. 12.
[319] Ibid, str. 22.
[320] Ibid, str. 43.
[321] Ibid, str. 155.

gledatelja, pa vodstvo lige godinu dana kasnije usvaja ponovni zahtjev kluba i prima „Croatiu" u svoju ligu. Osim igranja u ovoj ligi „Croatia" se natječe u različitim nogometnim kup-natjecanjima, poput Vernon i Kamploops kupa. Uz igranje u kup-natjecanjima, klub također nastupa na raznim nogometnim turnirima poput Richmond Centenial International Soccer Tournament. Ostvareni sportski uspjesi kluba doprinijeli su ne samo velikoj popularnosti među Hrvatima grada Vancouvera nego, što je još značajnije, homogenizaciji malobrojne hrvatske zajednice. Najveći ostvareni sportski uspjeh u povijesti kluba svakako je osvajanje Kupa Kanade, kao i titule amaterskog prvaka Kanade, oba ostvarenih iste, 1985. godine. Postignuti uspjesi naišli su na velik odjek ne samo u hrvatskoj zajednici Vancouvera i općenito provincije British Columbia nego, što je značajno spomenuti, oni su zabilježeni na sportskim stranicama najuglednijih dnevnih novina provincije. U članku „Croatia najbolja u Canadi", koji je izašao 15. listopada 1985. godine u dnevnim novinama Vancouver Province, donosi se izvještaj s finalne utakmice za amaterskog prvaka Kanade, u kojoj je „Croatia" pobijedila gostujući tim iz Montreala s rezultatom 3:0. U drugim dnevnim novinama, The Sun, u izdanju od 17. listopada 1985. godine u članku „Croatia zadržala pobjedničku tradiciju" između ostalog napisano je: „Traži se pomoć. NK Croatia žurno traži stolara. Kandidat mora imati dosta iskustva u izgradnji ladica za trofeje, i biti spreman u svako doba odazvati se pozivu na posao." „Croatia" je od 1984. godine osvojila šest trofeja a veliki je favorit za osvajanje sedmog – sljedeće srijede."[322]

Međutim, ako govorimo o najznačajnijem datumu u povijesti kluba, onda uopće nema nikakve dvojbe, bilo je to gostovanje zagrebačkog „Dinama" 1971. godine u Vancouveru u okviru njegove sjevernoameričke turneje. Gostovanje najpopularnijeg nogometnog kluba iz Hrvatske izazvalo je velik interes i oduševljenje u svim hrvatskim zajednicama u kojima je klub iz Zagreba nastupio, pa tako i hrvatskoj zajednici grada Vancouvera. Na utakmici između domaće „Croatie" i „Dinama" iz Zagreba bilo je prisutno nekoliko tisuća gledatelja, što predstavlja rekordnu posjetu na jednoj utakmici „Croatie" kao domaćina. Njihov nogometni susret bio je više nego obična prijateljska utakmica, bio je to susret koji je simbolizirao hrvatsko zajedništvo, zajedništvo iseljene i domovinske Hrvatske, ovaj put ostvareno na nogometnom igralištu. Bila je to utakmica koja je opravdala osnivanje i svrhu djelovanja nogometnog kluba imenom „Croatia". Uspostavom demokratske i suverene Republike Hrvatske nogometni klub „Croatia" iz Vancouvera, poput mnogih klubova s istim imenom diljem iseljeništva, gubi na značenju svoga postojanja. No bez obzira na nastale

[322] Ibid. str. 155.

političke promjene u domovini svog podrijetla, Hrvati Vancouvera i dalje pomažu svoj nogometni klub koji je puno učinio na promociji hrvatskog imena u tom gradu i provinciji British Columbia.

Croatia - Sudbury

Na osnovi pismenog iskaza jednog od osnivača kluba i njegovog prvog tajnika, Dragutina Glavanića, nogometni klub Adria osnovan je 1949. godine i kao takav najstariji je hrvatski nogometni klub u Kanadi.[323] Grad Sudbury pedesetih godina prošlog stoljeća bio je veoma privlačan za mnoge novopridošle useljenike iz Europe, pa tako i Hrvate, zbog mogućnosti da nađu posao. Zbog činjenice da je grad bio centar svjetskog industrijskog giganta INCO-a, a u relativnoj blizini grada bio je veliki broj rudnika koji su trebali mnogo radnika, po mogućnosti bez ikakve struke, bili su glavni razlozi što je u gradu postojala dobro organizirana hrvatska zajednica. Manja grupa mladih Hrvata, uglavnom novopridošlih, došla je na ideju da osnuju nogometni klub. Uskoro, nakon par dogovora i na prijedlog Perija Ćulumovića, bivšeg Ministra šuma u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, organiziran je sastanak zainteresiranih pojedinaca za igranje nogometa. Na sastanku, kojem su bili prisutni: Karlo Jimmy Pischler, Josip Mikić, Šefik Mahanović, Dragutin Glavanić i Perija Ćulumović, odlučeno je da se osnuje nogometni klub koji će nositi ime „Jadran" odnosno „Adria", s ciljem popularizacije hrvatskog imena među građanima grada Sudburyja.[324]

Na samom početku svog djelovanja klub je bio suočen s velikim problemima, od pomanjkanja hrvatskih igrača do nedostatka materijalnih sredstava. Komentar jednog od prisutnih Hrvata na sastanku i potencijalnog igrača kluba: „Kako možete od mene očekivati nogom baratati loptom kada ja nikada nisam baratao takvom loptom rukom."[325] Unatoč velikim materijalnim poteškoćama s kojima je klub bio suočen, igrači i vodstvo odbijaju ponudu vlasnika jednog hotela da klub promijeni ime u „International hotel soccer club" naprosto stoga što je on bio Srbin.[326] Ovaj primjer na najbolji način ilustrira raspoloženje i odnose koji su vladali među različitim etničkim grupama u gradu Sudburyju i Kanadi općenito. Bez obzira na sve poteškoće s kojima je bio suočen, klub je ipak ostvario dobre

[323] Croatia-Adria-Sudbury: Pedesetgodišnjica 1949.-1999., Sudbury, 1999., str. 5.
[324] Ibid, str. 8.
[325] Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Birotisak, Zagreb, 2003., str. 141.
[326] Croatia Adria Sudbury, Spomen knjiga. Pedesetgodišnjica 1949.-1999., Sudbury, 1977., str. 8.

rezultate. Između najboljih ostvarenih sportskih uspjeha u povijesti kluba, treba spomenuti sljedeće:

- 1953. godine – Prvo mjesto u gradskoj ligi;
- Osvajanje Anderson kupa 1953., 1954., 1957., 1962., 1972., 1976., 1980., 1991.;
- Osvajanje Ontario kupa (Sjever) 1953., 1963., 1967. i 1976.;
- Osvajanje različitih kup-natjecanja, poput Charity, Centennial i Dieter Allsat.[327]

Brojne uspjehe hrvatskog kluba zabilježile su lokalne novine „Sudbury Star". Povodom osvajanja titule prvaka 1971. godine donose članak pod naslovom „Desetogodišnja suša prestala za Croatian Adria" u kojem prenose izjavu trenera Branka Kneževića: „S peharom Anderson kupa slavlje je nastavljeno do u sitne sate nedjeljnog jutra, u dvorani Hrvatskog doma... Adria nije osvojila naslov prvaka od 1962. godine. Slavili smo do 3.30, dugo smo ovo čekali."[328]

Osim natjecanja u lokalnim i provincijskim nogometnim ligama treba istaknuti kako je nogometni klub poput drugih hrvatskih klubova u Kanadi član Hrvatskog nogometnog saveza za SAD i Kanadu i kao takav redovito sudjeluje na tradicionalnim turnirima koji ovaj savez organizira svake godine.

Hrvat – Kitchener

Kao i u svim hrvatskim zajednicama diljem Kanade, tako su i u gradu Kitcheneru, koji je udaljen sat vožnje od Toronta, postojala čak dva nogometna kluba u malobrojnoj hrvatskoj zajednici. Tijekom vremena vodstva obaju klubova, „Croatie" i „Zagreba", došli su do spoznaje da zajednica nije u mogućnosti materijalno podržavati oba kluba. Suočeni s ovim problemom vodstva i članstva, oba kluba nalaze kompromisno rješenje i prave fuziju postojećih dvaju klubova u jedan. U znak dobre volje zaboravljene su sve ranije nesuglasice i nađeno je kompromisno rješenje te je novi klub dobio ime „Hrvat". Novo-stari klub, osnovan 1981. godine, materijalno stabilan i s većim i kvalitetnijim igračkim kadrom, nakon svega dvije sezone postiže velike sportske rezultate na opće zadovoljstvo hrvatske zajednice. U sezoni 1983. „Hrvat" osvaja prvo mjesto u razigravanju pobjednika gradske i područne lige. Uz osvojeno prvo mjesto klub osvaja i Molson kup. Nogometni klub u idućim natjecateljskim sezonama nastupa u raznim ligama na gradskoj, provincijskoj i regionalnoj razini, gdje postiže zavidne rezultate. Među najveće sportske uspjehe kluba treba izdvojiti sljedeće:

[327] Ibid, str. 142.
[328] Ibid, str. 142.

1983., 1990., 1991. i 1995. - Pobjednik Play-off Prve lige;
1996. i 1998. - Pobjednik Prve (Premier) lige;
1983., 1994. i 1998. - Pobjednik kupa lige;
1996. i 1998. - Pobjednik kupa Jugozapadne asocijacije;
1992. - Polufinalist kupa Ontario.[329]

Igrajući u spomenutim nogometnim ligama, „Hrvat" je također nastupao na tradicionalnim nogometnim turnirima koje je organizirao Hrvatski nogometni savez za SAD i Kanadu, na kojem je postigao najveći uspjeh igrajući 1992. godine u finalu. Također, klub je bio domaćin 21. i 36. turnira hrvatskih nogometnih klubova SAD-a i Kanade, koji su bili uspješno organizirani, što su i zabilježile lokalne novine.

Croatia – Hamilton

U gradu čelika i teške industrije sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća djelovala je dobro organizirana hrvatska zajednica. U hrvatskoj zajednici razvio se bogat i raznovrstan društveni život. Dolaskom novih mladih hrvatskih useljenika, koji su u većini slučajeva nakon teškog posla u tvornici čelika svoje slobodno vrijeme provodili igrajući nogomet u gradskim parkovima, u hrvatskoj zajednici osjetila se potreba za osnivanjem nogometnog kluba. Na osnovi kratkog pismenog izvještaja i svjedočenja Marinka Dragušice, jednog od osnivača kluba, može se s velikom sigurnošću tvrditi da je 1957. godine osnovano Sportsko društvo „Croatia Hamilton".[330] Osim Dragušice drugi osnivači kluba bili su: John Bermanja, Ante Čapin, Jimmy Negovetić, Pero Listeša, Alojz Štokan, Pero Budak, Jure Miletić i Mirko Škarjak.[331] Novoosnovani nogometni klub svoj prvi uspjeh na sportskom polju ostvaruje već 1958. godine, kada postaje pobjednik udruga nogometnih klubova južnog Ontarija. Nažalost zbog tehničkih razloga klub prestaje javno djelovati i nakon nekoliko godina prisilne stanke klub se reorganizira 1963. godine te postaje član međugradske lige. U svojoj prvoj godini natjecanja klub ostvaruje velik uspjeh osvajanjem prvog mjesta. Iste godine klub osvaja nogometni turnir kanadsko-hrvatskih klubova u Londonu, Ontario. Idućih nekoliko godina klub postiže izvanredne sportske uspjehe, poput osvajanja turnira Hrvatskog nogometnog

[329] Vidi: Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Birotisak, Zagreb, 2008., str. 137.
[330] Croatia-Hamilton, Dvadeset-treća godišnjica Hrvatskog nacionalnog sportskog društva Croatia-Hamilton, Monolith Printing Limited, Toronto, 1980., str. 14; Vladimir Baotić, *Povijesni podatci o Croatia-Hamilton*, Hamilton, 1977., str. 5.
[331] Ibid, str. 17

saveza za SAD i Kanadu koji je održan 1964. godine u Chicagu. U svojoj bogatoj povijesti klub je ostvario velike sportske rezultate, od kojih treba spomenuti:

1965. godine: pobjednik kupa Spectator u Hamiltonu

1965. godine: polufinalist kupa Ontario u Hamiltonu

1969. godine: pobjednik turnira Hrvatskog nogometnog saveza u Torontu

1970. godine: finalist Play off nacionalne lige Ontario

1971. godine: finalist mnogih mjesnih, međugradskih i provincijskih natjecanja

1990. godine: finalist kupa Spectator u Hamiltonu

1992. godine: pobjednik kupa Hamilton District Leauge.[332]

Osim izvanrednih sportskih rezultata ostvarenih protiv drugih kanadskih nogometnih klubova, treba spomenuti da je klub odigrao desetke međunarodnih utakmica, primjerice s nogometnim klubovima iz Hrvatske poput Dinama, Hajduka, Vukovara i nekih drugih.

Svojim sportskim uspjesima Croatia je uspjela privući velik broj članova i simpatizera u hrvatskoj zajednici grada Hamiltona, što je potaknulo vodstvo kluba da osnuje svoj podmladak. Inicijativom igrača Vladimira Baotića, Vinka Granića i Mile Jovanovića počeli su trenirati najmlađi naraštaji, tako da je u jednom trenutku klub imao registriranih 80 do 85 najmlađih nogometaša koji nastupaju u pet različitih momčadi „Croatia", koje se natječu u svojim kategorijama. Osim najmlađih u sklopu kluba u jednom trenutku bile su registrirane tri momčadi starijih generacija, što na najbolji način svjedoči o popularnosti kluba. Imajući u vidu da je klub osnovan kao sportsko društvo, u okviru njega osnovane su različite sportske sekcije, poput kuglačke i šahovske. Član kuglačke sekcije kluba, Mate Dragun, postao je kanadski prvak u kuglanju.[333]

Bez obzira na sve poteškoće kroz koje je klub u svojoj povijesti prolazio, on je uspio preživjeti zahvaljujući idealizmu i entuzijazmu pojedinaca. Ideja da se klub pretvori u dioničarsko društvo članovi i simpatizeri kluba glatko su odbili. I pored svih poteškoća, a osobito materijalnih s kojima je klub bio suočen, značajno je spomenuti da je za vrijeme Domovinskog rata klub poslao pomoć u domovinu u iznosu od preko dvjesto tisuća kanadskih dolara.[334]

[332] Vidi: Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Hrvatski nogometni klubovi u iseljeništvu*, Birotisak, Zagreb, 2008., str. 135.

[333] Hamilton-Croatia. 30. Hrvatski nogometni turnir. Spomen knjiga. Hamilton, 1993., str. 16.

[334] Vidi: Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Birotisak, Zagreb, 2008., str. 136.

Croatia - London

Koliko je nogomet postao značajan čimbenik u očuvanju hrvatskog identiteta i promociji hrvatskog imena u većinskoj anglosaskoj sredini Kanade, na najbolji način potvrđuje primjer osnivanje nogometnog kluba Croatia u gradu Londonu u provinciji Ontario. Naime, u vrijeme kada je klub osnovan, 1961. godine, hrvatska zajednica u Londonu i St. Thomasu brojila je svega dvadeset obitelji.[335] Malobrojni članovi hrvatske zajednice osnovali su prvo „Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo Zagreb" u sklopu kojeg je osnovan i hrvatski nogometni klub „Croatia".[336] Nakon kratkog vremena, uz međusobni dogovor članova društva, nogometni klub postaje samostalan, i kao takav organizira 1963. godine prvi hrvatski nogometni turnir u Londonu. Kao specijalni gost turnira bio je pozvan predsjednik Hrvatske katoličke zajednice, Josip Šaban. Za vrijeme ovog turnira javlja se ideja održavanja sličnih turnira diljem SAD-a i Kanade, što će se ostvariti iduće godine na sastanku i prvom službenom turniru Hrvatskih nogometnih klubova za SAD i Kanadu, u američkom gradu Clevelandu. Imajući na umu malobrojnu hrvatsku zajednicu koja je djelovala u Londonu, to nije smetalo da klub ostvari dobre sportske rezultate. Od postignutih sportskih uspjeha treba spomenuti neke, poput osvajanja prvog mjesta u drugoj ligi u sezoni 1965. godine, kao i osvajanje „Sinožić kupa" 1969. godine. U sezoni 1971. godine Croatia ulazi u prvu ligu grada Londona, gdje igra sve do 1985. godine, kada osvaja prvo mjesto. Osvajanjem prvog mjesta klub je promoviran u Premier ligu, najkvalitetniji rang natjecanja u tom dijelu provincije Ontario. Interesantno je spomenuti da u timu igraju Hrvati, što se zbiva po prvi put u povijesti kluba.[337] Značenje koje je sportski klub imao u hrvatskoj zajednici na najbolji način ilustriraju riječi predsjednika upravnog odbora, Mile Pocrnića, koji je u spomen-knjizi tiskanoj povodom 25. obljetnice kluba između ostalog napisao: „Što je Croatia u Londonu i St. Thomasu? To je, draga braćo, naša nacionalna borba za nezavisnu domovinu Hrvatsku, to smo mi koji sagradismo prekrasnu crkvu posvećenu blaženom Leopoldu Mandiću, s dvoranom za 650 osoba. To je hrvatska kolo-grupa „Dubrovnik". To je hrvatska tamburica. To je hrvatska subotnja škola. To su četiri hrvatska politička društva. To je Hrvatski sportski centar Zagreb,

[335] Hrvatski nacionalni nogometni savez za Sjedinjene Američke Države i Kanadu 1964.-1989., Spomen knjiga, Toronto, 1989., str. 110; Dvadeset sedmi turnir Hrvatskog nacionalnog nogometnog saveza Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. Spomen knjiga London. St. Thomas, rujan 1. i 2. 1990., str. 18.

[336] Hrvatski nogometni klub: Croatia-London. Spomen knjiga. Dvadeset sedmi turnir Hrvatskog nogometnog saveza SAD i Kanade. Monolith Printing Limited. Toronto. 1990., str. 18.

[337] Ibid. str. 19.

Croatia – London

Koliko je nogomet postao značajan čimbenik u očuvanju hrvatskog identiteta i promociji hrvatskog imena u većinskoj anglosaskoj sredini Kanade, na najbolji način potvrđuje primjer osnivanje nogometnog kluba Croatia u gradu Londonu u provinciji Ontario. Naime, u vrijeme kada je klub osnovan, 1961. godine, hrvatska zajednica u Londonu i St. Thomasu brojila je svega dvadeset obitelji.[335] Malobrojni članovi hrvatske zajednice osnovali su prvo „Hrvatsko kulturno prosvjetno društvo Zagreb" u sklopu kojeg je osnovan i hrvatski nogometni klub „Croatia".[336] Nakon kratkog vremena, uz međusobni dogovor članova društva, nogometni klub postaje samostalan, i kao takav organizira 1963. godine prvi hrvatski nogometni turnir u Londonu. Kao specijalni gost turnira bio je pozvan predsjednik Hrvatske katoličke zajednice, Josip Šaban. Za vrijeme ovog turnira javlja se ideja održavanja sličnih turnira diljem SAD-a i Kanade, što će se ostvariti iduće godine na sastanku i prvom službenom turniru Hrvatskih nogometnih klubova za SAD i Kanadu, u američkom gradu Clevelandu. Imajući na umu malobrojnu hrvatsku zajednicu koja je djelovala u Londonu, to nije smetalo da klub ostvari dobre sportske rezultate. Od postignutih sportskih uspjeha treba spomenuti neke, poput osvajanja prvog mjesta u drugoj ligi u sezoni 1965. godine, kao i osvajanje „Sinožić kupa" 1969. godine. U sezoni 1971. godine Croatia ulazi u prvu ligu grada Londona, gdje igra sve do 1985. godine, kada osvaja prvo mjesto. Osvajanjem prvog mjesta klub je promoviran u Premier ligu, najkvalitetniji rang natjecanja u tom dijelu provincije Ontario. Interesantno je spomenuti da u timu igraju Hrvati, što se zbiva po prvi put u povijesti kluba.[337] Značenje koje je sportski klub imao u hrvatskoj zajednici na najbolji način ilustriraju riječi predsjednika upravnog odbora, Mile Pocrnića, koji je u spomen-knjizi tiskanoj povodom 25. obljetnice kluba između ostalog napisao: „Što je Croatia u Londonu i St. Thomasu? To je, draga braćo, naša nacionalna borba za nezavisnu domovinu Hrvatsku, to smo mi koji sagradismo prekrasnu crkvu posvećenu blaženom Leopoldu Mandiću, s dvoranom za 650 osoba. To je hrvatska kolo-grupa „Dubrovnik". To je hrvatska tamburica. To je hrvatska subotnja škola. To su četiri hrvatska politička društva. To je Hrvatski sportski centar Zagreb,

[335] Hrvatski nacionalni nogometni savez za Sjedinjene Američke Države i Kanadu 1964.-1989., Spomen knjiga, Toronto, 1989., str. 110; Dvadeset sedmi turnir Hrvatskog nacionalnog nogometnog saveza Sjedinjenih Američkih Država i Kanade. Spomen knjiga London. St. Thomas, rujan 1. i 2. 1990., str. 18.

[336] Hrvatski nogometni klub: Croatia-London. Spomen knjiga. Dvadeset sedmi turnir Hrvatskog nogometnog saveza SAD i Kanade. Monolith Printing Limited. Toronto, 1990., str. 18.

[337] Ibid, str. 19.

koji naslijedi Croatia i na njemu sagradi igralište i vlastite prostorije."[338] U odnosu na početak, danas klub djeluje pod mnogo povoljnijim uvjetima ako se ima u vidu da hrvatska zajednica broji blizu tisuću obitelji.

Croatia Norval

Na području grada Toronta i okolnih manjih gradova aktivno djeluje desetak hrvatskih nogometnih klubova koji se natječu u različitim nogometnim ligama. Jedan od najmlađih takvih klubova jest Croatia Norval, koji je osnovan 1985. godine. Klub je osnovan u sklopu „Hrvatskog društveno-kulturnog centra" u Norvalu, i kao takav djeluje kao jedna od mnogobrojnih sekcija koje postoje i djeluju pri centru. Osnivači centra, kojim upravljaju hrvatski franjevci iz Franjevačke kustodije iz Chicaga, kupili su 160 jutara zemlje za 560.000 kanadskih dolara 1977. godine, vođeni idejom da jednom na njemu sagrade prigodne dvorane, sportska igrališta, bazene i druge objekte potrebne za različite društveno-kulturne i vjerske manifestacije koje se održavaju na prostoru centra.[339]

Ostvarivanje nekih od planiranih projekata, među kojima je bila i izgradnja nekoliko nogometnih igrališta, omogućili su igračima Croatie normalne uvjete za treniranje i igranje utakmica. Ovim činom nogometni klub Croatia može se s pravom hvaliti da je jedan od rijetkih ne samo etničkih nego uopće nogometnih klubova koji se službeno natječe u različitim nogometnim ligama grada Toronta i provincije Ontario a da „ima" svoje vlastito igralište. Osim natjecanja u gradskim ligama grada Toronta, Croatia nastupa i na turnirima Hrvatskog nogometnog saveza za SAD i Kanadu. Zbog izvanrednih uvjeta i mogućnosti da se u isto vrijeme može odigravati nekoliko utakmica, klub je nekoliko puta bio domaćin spomenutog turnira.

Croatia –Windsor

Od svih hrvatskih nogometnih klubova koji se službeno natječu u različitim ligama provincije Ontario i općenito cijele Kanade, Windsor „Croatia" svakako spada u klubove s najviše osvojenih titula prvaka i osvajača raznih kup-natjecanja. Osnovan je 1962. godine uz veliku moralnu i materijalnu pomoć Ujedinjenih Hrvata Kanade, u to vrijeme jedne od

[338] Croatia-London 1961.-1986., Spomen knjiga, Dvadesetpeta obljetnica utemeljenja Hrvatskog nacionalnog nogometnog kluba, London, 1986., str. 12.
[339] Spomen knjiga 25 godišnjice Hrvatskog centra Norval 1977.-2002. Norval, 2002., str. 26.

najutjecajnijih političkih organizacija Hrvata u Kanadi. Inicijativa o potrebi osnivanja nogometnog kluba rodila se među novopridošlim hrvatskim mladićima u gradu Windsoru, koji su nakon naporna rada većinu svog slobodnog vremena trošili igrajući nogomet u gradskim parkovima. Na osnivačkoj sjednici održanoj u lipnju 1962. godine prisutni Frank Pavičić, Jerko Penava, Juraj i John Kirinčić, Željko Brkljačić, Ivan Čulumović, Josip Šengaj, Grga Petrelić, Joško Dalas, Marko Orešković, Mijo Reba, Vlado Prebeg, Vlado Golac i Frank Godinek odlučili su da novoosnovani klub nosi ime „Jadran" i pod tim imenom su registrirali klub kod lokalnog nogometnog saveza. Međutim, pod pritiskom članova i simpatizera kluba uprava mijenja ime u „Croatia", a ta odluka nailazi na veliko odobravanje hrvatske zajednice. Već u svojoj prvoj natjecateljskoj sezoni, igrajući pod novim imenom, „Croatia" osvaja titulu prvaka 1965. godine u Essex-Kene County League.[340] U suradnji s hrvatskim klubovima iz New Yorka, Chicaga, Londona, Clevelanda i Milwaukeeja, Croatia iz Windsora sudjeluje na turniru hrvatskih nogometnih klubova iz SAD-a i Kanade koji se održao 1964. godine u Clevelandu. Ovaj turnir, koji je bio prvi takve vrste na sjevernoameričkom kontinentu, odlukom Hrvatskog nogometnog saveza za SAD i Kanadu postao je tradicionalni turnir koji se od tada održava svake godine u drugom gradu SAD-a ili Kanade.

U svojoj bogatoj klupskoj povijesti klub je ostvario velik broj zapaženih sportskih uspjeha, od koji su najvažniji:

1967., 1972. i 1977. godine – osvaja prvo mjesto nakon razigravanja

1974., 1975. i 1977. godine – službeni prvak lige

1970., 1972. i 1973. godine Croatia osvaja Curling kup.[341]

Kada se govori o najvećem sportskom uspjehu kluba, bez ikakve sumnje treba istaknuti 1981. godinu, kada „Croatia" uz osvojenu titulu prvaka lige i osvajanja Freedom Festival Cup postaje pobjednik tradicionalnog turnira Hrvatskog nogometnog saveza za SAD i Kanadu održanog te godine u Chicagu. Uspjesi nogometnog kluba bili su često zabilježeni na lokalnim radio- i TV-postajama kao i u novinama. Objašnjavajući ulogu kluba, a posebno igrača, predsjednik Hrvatskog nogometnog saveza, a ujedno i kluba „Croatia Windsor", Roko Juričić, između ostalog je izjavio: „Hrvatski sportaš u Kanadi i Americi u dnevnom dodiru sa svojim nehrvatskim kolegama... treba nastupati kao hrvatski poslanik i glasnogovornik svoga

[340] Marin Sopta, *Sveto ime Croatia. Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Birotisak-Zagreb, 2008., str. 166-170.

[341] Ibid. str. 166-170.

naroda, da svakom strancu protumači zašto se mi Hrvati toliko uporno angažiramo pod hrvatskim imenom na sportskom polju."[342]

Kao uspjeh kluba treba svakako spomenuti i organiziranje 26. turnira hrvatskih klubova za SAD i Kanadu, koji je održan 1990. godine u Windsoru. O uspjehu ove sportske priredbe najbolje govori članak koji je izašao u lokalnim novinama. Izvještavajući o samom turniru, lokalne novine *Windsor Star* u članku „Hrvati se okupljaju za nogometne utakmice i uživanje" između ostalog napisale su: „Godišnji turnir u kojem je domaćin hrvatski klub Croatia iz Windsora prvi put u petnaest godina najveći je skup Hrvata u Sjevernoj Americi."[343] Nakon demokratskih promjena i uspostavom slobodne Republike Hrvatske „Croatia" je kao domaćin odigrala nekoliko utakmica s klubovima iz domovine, a također je bila na turneji u Hrvatskoj.

[342] Ibid, str. 166-170.
[343] Ibid, str. 166-170.

VI. OSNIVANJE I DJELOVANJE HRVATSKE BRATSKE ZAJEDNICE U KANADI

Hrvatska bratska zajednica, najveća, najbrojnija i materijalno najmoćnija hrvatska društvena, kulturna i politička organizacija osnovana je 1894. godine u američkom gradu Pittsburghu.[344] Ona nije originalna ideja hrvatskih iseljenika, nego je produkt odnosno dio američkog fraternalizma. Američke fraternalističke organizacije ili potporne organizacije počele su svoje prve korake davne 1868. godine. Željeznički radnik John J. Upchurch osnovao je te godine društvo naziva The Ancient Order of United Workmen, čiji je glavni i osnovni cilj bio omogućiti radnicima bolje uvjete i veću sigurnost u radu nego što su to pružale različite unije. Ideja Johna J. Upchurcha uzela je velik zamah, što najbolje svjedoči podatak o osnivanju različitih bratskih zajednica od strane radnika. Ideja potpornih organizacija također je naišla na velik odjek među doseljenicima iz Europe, naročito jugoistočnih država. U početku ne shvaćajući rad i ciljeve bratskih organizacija, iseljenici su uglavnom ignorirali njihov rad, no kada su shvatili njihovu moć i učinkovitost, počeli su se masovno učlanjivati. Svakako, velika ekonomska kriza koja je zahvatila SAD početkom tridesetih godina prošlog stoljeća umnogome je doprinijela da uloga i važnost bratskih zajednica na sjevernoameričkom kontinentu poraste. Hrvatska bratska zajednica osnovana je s ciljem uzajamnog pomaganja i zaštite hrvatskih iseljenika u slučajevima teških ozljeda ili smrti. Ona je nastala ujedinjenjem šest manjih društava sa sličnim programom u jedinstvenu organizaciju, „Hrvatska zajednica". Veoma brzo nakon svog osnivanja organizacija mijenja ime u „National Croatian Society" (Narodna Hrvatska Zajednica), da bi se 1926. godine ujedinila s „Croatian League of Illinois" (Hrvatska Liga Illinoisa) i sa „St. Joseph Society of Kansas City" (Društvo Svetog Josipa u Kansas Cityju).[345] Nakon ovog ujedinjenja novoformirana organizacija dobiva ime Hrvatska bratska zajednica, ime pod kojim djeluje i danas. Osim uzajamnog pomaganja hrvatski iseljenici odnosno članovi Hrvatske bratske zajednice našli su mogućnost „kulturnog napredovanja i zajedničkog djelovanja na poboljšavanju teških životnih uvjeta."[346] Hrvatska bratska zajednica organizirana je i djeluje kroz mnoge odsjeke. Nazivi odsjeka često nose imena hrvatskih gradova ili povijesnih ličnosti iz kulturnog i političkog života Hrvata ili u mnogim slučajevima samo broj, na primjer Odsjek 515 itd. U sklopu odsjeka osnivani su različiti odbori za promicanje i razvoj tamburice,

[344] Ivan Čizmić, *Povijest Hrvatske bratske zajednice u Americi*. Golden marketing, Zagreb, 1994., str. 6.
[345] Harry Herman, *A New Heart Novo Ognjište. The study of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1998., str. 207.
[346] Ibid, str. 208.
Ivan Čizmić, *Povijest Hrvatske bratske zajednice u Americi*. Golden marketing, Zagreb, 1994., str. 9.

folklora ili pak kazališne umjetnosti. I pored činjenice da je Zajednica organizirana kao humanitarna i kulturna ustanova, njezino vodstvo često je zauzimalo političke stavove, kao na primjer aktivno lobiranje kod američke administracije da službeno prizna Republiku Hrvatsku kao samostalnu državu.

Hrvatska bratska zajednica osnovana je u SAD-u, ali su veoma brzo osnovani njezini odsjeci u Kanadi. Zbog činjenice da je u Kanadi do Prvoga svjetskog rata bilo relativno malo Hrvata, osnovana su do 1912. godine svega četiri ogranka Zajednice.[347] Imajući u vidu činjenicu da su hrvatski iseljenici uglavnom radili teške fizičke ili sezonske poslove, bili su primorani da se često tijekom godine sele iz grada u grad u potrazi za poslom. Ovo je bio jedan od glavnih razloga zašto je bilo veoma teško osnovati hrvatsku zajednicu. Društveni život u većini osnovanih hrvatskih zajednica uopće nije postojao ili je pak bio veoma skroman.

Prvi odsjek Hrvatske bratske zajednice u Kanadi osnovan je 1903. u mjestu Ladysmith, blizu Nanaima u provinciji British Columbia i nosio je broj 268, a dobio je ime Sv. Nikola. Nekoliko godina kasnije 1907. godine osnovan je u mjestancu Trail, odsjek 281, Sv. Ćirila i Metoda. U mjestu Grand Forks utemeljen je jedan odsjek nazivom „Anđeo Čuvar". Godine 1909. u mjestu Thorold utemeljen je odsjek „Sv. Petar i Pavao"[348] i tako redom. U vremenskom razmaku od malo više od dvadeset godina, točnije do 1929. godine Hrvatska bratska zajednica, odnosno „Narodna Hrvatska zajednica", kako se ranije zvala, imala je dvadeset šest odsjeka diljem Kanade, da bi već 1939. godine imala preko 4000 članova u 46 odsjeka i 33 gnijezda za mladež."[349] Najviše odsjeka Hrvatske bratske zajednice u Kanadi osnovano je u provinciji Ontario. Više-manje u svakom gradu Ontarija, bez obzira na brojnost Zajednice osnovani su odsjeci, kao na primjer u Sudburyju, Sault Ste. Marie, Port Arthuru, Wellandu, Windsoru, Schumacheru, Hamiltonu i Torontu.[350]

Glavni odbor Hrvatske bratske zajednice sa sjedištem u Pittsburghu tretirao je sve svoje članove isto, bez obzira na to jesu li se oni nalazili u SAD-u ili pak Kanadi. To se najbolje osjetilo za vrijeme Prvoga svjetskog rata kada su kanadske vlasti registrirale sve strance. Neškolovani i većinom polupismeni Hrvati, bez poznavanja engleskog jezika, u većini slučajeva prilikom dolaska u Kanadu izjasnili su se kao austrijski državljani, pa su zbog

---

[347] Ibid, 208.
[348] Ivan Čizmić, n. dj. str. 236; Božo Prpić, *Hrvatska bratska zajednica u Kanadi*, Matica, 9/1959., br. 5. Zagreb, str. 102-103.
[349] Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*. Matica Hrvatska, Zagreb, 1968., str. 182-184.
[350] Prema: Ivan Čizmić, *Povijest Hrvatske bratske zajednice u Americi*. Golden marketing, Zagreb, 1994.

toga bili internirani u koncentracijske logore.[351] Glavni razlog za takav postupak prema njima bio je u činjenici da je Austro-Ugarska ušla u rat protiv Velike Britanije, a time i protiv Kanade. U takvim teškim okolnostima internirani Hrvati osjetili su značaj i humanost Hrvatske bratske zajednice. Naime na konvenciji zajednice koja je održana od 13. do 28. rujna 1915. godine jedan od glavnih zaključaka koji je bio jednoglasno usvojen jest potreba da se pomogne zatočenim Hrvatima. Radi toga je predsjednik Zajednice, Josip Marohnić, obišao sve logore i uz pomoć predstavnika američkih i kanadskih vlasti s kojima je uspio uspostaviti dobre odnose, internirani Hrvati bili su pušteni na slobodu.[352] Glavno glasilo „Zajedničar" opširno je pisalo o poduzetim i uspješnim akcijama predsjednika Marohnića. Postignut uspjeh imao je velikog odjeka među Hrvatima Kanade, što je doprinijelo masovnom učlanjivanju u Zajednicu. Ipak Hrvatska bratska zajednica imala je i teških situacija. Nesporazum koji je u jednom trenutku nastao na relaciji između glavnog odbora i članstva u Kanadi veoma brzo je izglađen na trećoj konvenciji, održanoj 1932. god. Spomenuti nesporazum nastao je kada je Hrvatsko radničko potporno društvo „Matija Gubec", odsjek 644, iz Hamiltona, pokrenulo rezoluciju među članstvom u Kanadi u kojoj se zalažu da odsjeci u Kanadi počnu samostalno djelovati i da se odcijepe od glavnog odbora u SAD-u. Na osnovi njihova prijedloga odsjeci u Kanadi trebali bi izići iz članstva Hrvatske bratske zajednice i priključiti se neovisnom društvu „Hrvatska sloga", glavni ured kojega je bio u gradu Winnipegu, u provinciji Manitoba.[353] Nesporazum je izglađen time što je treća konvencija Hrvatske bratske zajednice prihvatila primjedbe svog članstva u Kanadi i usvojila zaključak da će se poslovanje organizacije voditi po kanadskim zakonima i kanadskim novcem. Ostvaren sporazum naišao je na veliko odobravanje članstva u Kanadi i on je umnogome doprinio da se broj članova u Hrvatskoj bratskoj zajednici u Kanadi znatno poveća, što najbolje ilustrira činjenica da je tijekom Drugog svjetskog rata, po procjeni lista „Novosti" iz Toronta, „od 12.000 kanadskih Hrvata gotovo 5.000 učlanjeno u Zajednicu."[354] Da je glavni odbor Hrvatske bratske zajednice vodio veliku brigu o Hrvatima u Kanadi, najbolji primjer je već istaknut slučaj zatočenih Hrvata u Prvom svjetskom ratu. Na intervencije Hrvatske bratske zajednice kod kanadskih vlasti nekoliko Hrvata bilo je oslobođeno i pušteno da se brani sa slobode. Drugi slučaj koji govori kako je glavni odbor Hrvatske bratske zajednice vodio brigu o svojim članovima u Kanadi zbio se 1934. godine. U štrajku rudara u Norandi nekoliko Hrvata,

[351] Ibid.
[352] Ibid.
[353] Ibid, str. 86; Harry Herman, *A New Heart - Novo Ognjište. the Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988., str. 209-218.
[354] Ivan Čizmić, n. dj., str. 238.

sudionika štrajka, bili su uhapšeni i osuđeni na zatvorske kazne. Intervencijom glavnog odbora kod kanadskih vlasti neki od njih su pušteni na slobodu.[355]

U promociji programa Hrvatske bratske zajednice o kulturnim, sportskim i drugim aktivnostima njezinih odsjeka u Kanadi i općenito na sjevernoameričkom kontinentu veoma važnu ulogu imao je, i još ima, službeno glasilo organizacije, „Zajedničar". Ovaj tjednik koji je svaki član dobivao besplatno u jednom trenutku imao je tiražu preko sto tisuća primjeraka.[356] Zbog činjenice da velik broj članova Hrvatske bratske zajednice pripada trećoj, četvrtoj, pa čak i petoj generaciji Hrvata, on je izlazio dvojezično, engleski i hrvatski. Novine su postale snažno sredstvo kroz koje je vodstvo društva izražavalo svoje političke stavove. Imajući u vidu snagu i moć Hrvatske bratske zajednice kao i njezin utjecaj na politiku Bijele kuće odnosno State Departmenta, unutar društva postojalo je nekoliko različitih frakcija, od kojih su dvije bile dominantne, projugoslavenska i prohrvatska. No bez obzira na međusobne borbe ili različite ideološke poglede njezinih predsjednika i članova uprave, Hrvatska bratska zajednica odnosno njezino vodstvo nije nikada odstupilo od dva glavna načela Zajednice, a to su demokratska načela i hrvatski identitet. Politički i ideološki pogledi Glavnog odbora kroz njezinu bogatu povijest najbolje se očituju kroz usvojene rezolucije na različitim konvencijama. Tako na primjer druga i treća konvencija, koje su održane 1929. i 1932. godine u St. Louisu državi Missouri i Garyju, država Indiana, oštro su osudile u svojim rezolucijama kraljevsku diktaturu u Jugoslaviji. Četvrta konvencija, koja je održana 1935. godine u Milwaukeeju, država Wisconsin, u usvojenoj rezoluciji uz osudu diktature također je oštro osudila djelovanje jugoslavenskih agenata u Kanadi protiv hrvatskih radnika.[357]

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata Hrvatska bratska zajednica, podržavajući politiku Saveznika u kojima su SAD i Kanada igrale važnu ulogu, oštro je osudila agresiju sila osovine na Europu. U tom kontekstu Zajednica je podržavala izbjegličku kraljevsku vladu u Londonu i Titove partizane. Velik broj članova Hrvatske bratske zajednice, kako u Americi tako i u Kanadi, dobrovoljno se javlja u vojsku, a glavni odbor Zajednice organizira prikupljanje različitih vrsta pomoći za potrebe američke i kanadske vojske, ali također za Titove partizane.[358]

---

[355] Harry Herman, *Two Associations: The Croatian Fraternal Union and the Croatian Peasant Party*. U: Marin Sopta i Gabrile Scardellato, *Unknown Journey, A History Society of Ontario*, Toronto, 1994., str. 58; Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1968., str. 181-184.

[356] Po pisanju samog uredništva tjednika „Zajedničar".

[357] Većeslav Holjevac, n. dj., str. 185-186.

[358] Harry Herman, *Two Associations: The Croatian fraternal union and the Croatian Peasant Party*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, Multicultural History Society of Ontario, Toronto, 1994., str. 58.

U Kanadi postotak „članova Hrvatske bratske zajednice bio je razmjerno veći nego u SAD-u. Članstvo Zajednice u Kanadi uložilo je jednako toliko novca u ratne brodove Kanade, kao i članstvo SAD-a. Pomoć Crvenom križu Kanade također je bila velika.“[359] I pored činjenice da su Hrvatska bratska zajednica kao i Hrvatska seljačka stranka u Kanadi i SAD-u otvoreno pomagale Titove partizane, one nisu bile prokomunističke organizacije, zbog čega su bile napadane od mnogih Hrvata u tim državama; naprotiv, obje organizacije bile su ogorčeni protivnici komunizma i veliki pobornici demokracije. Ovakva politika prema Jugoslaviji, koju je vodstvo Hrvatske bratske zajednice otvoreno propagiralo, uzrokovala je veliko nezadovoljstvo među njezinim članovima, što se najbolje očitovalo u smanjenju broja članova. Ovaj proces trajat će dobra tri desetljeća. Tako je na primjer 1963. godine Hrvatska bratska zajednica imala 73.067 odraslih članova u 552 odsjeka; 1967. godine taj broj je pao na 67.343 odrasla člana u 527 odsjeka.[360]

Krajem sedamdesetih godina na vrh Hrvatske bratske zajednice dolazi prohrvatska struja s predsjednikom Bernardom Luketichem. Samo godinu dana nakon njegova izbora za predsjednika, Hrvatska bratska zajednica organizira svoju petnaestu konvenciju, 1979. godine u Torontu. Zahvaljujući ovim spomenutim činjenicama, dolazi do velike popularnosti Hrvatske bratske zajednice u Kanadi. Prilikom osnivanja novog odsjeka, 515, u Torontu, koji je bio inicijator održavanja humanitarne večere čisti prihod koje je išao u korist izgradnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu, predsjednik Luketich je u svom govoru između ostalog dao veliku potporu u borbi za očuvanje hrvatskog jezika u svijetu i domovini. Novoosnovani odsjek 519 u Torontu dobio je ime po predsjedniku Hrvatske bratske zajednice, „Bernard M. Luketic“. Osim ovog odsjeka u Kanadi je tako 1988. godine bilo 48 odsjeka, od čega trideset u provinciji Ontario. U gradu Torontu djeluje šest odsjeka. Osim spomenutog 515. odsjeka „Bernard Luketich“, djeluju još 650, „Slavensko bratstvo“, 831, „Jadran“, 961, „Složni Slaveni“, 975, „Canucks“ i 977, „Slobodna Hrvatska“. U Hamiltonu djeluju dva odsjeka: 644, „Matija Gubec“ i 954, „Hrvatska Sloga“. U Sudburyju 793, „Hrvatski sinovi“ i 943, „Sinovi i kćeri hrvatske domovine“, u Windsoru „U slogi je spas“ i 952, „Zagreb“. Osim u ovim gradovima odsjeci Hrvatske bratske zajednice još postoje u Ottawi, Kitcheneru, Sarnia, St. Catherines, Wellandu, Cambridgeu, Schumacheru, Mississaugi, Timminsu, Thunder Bayu, Sault Ste. Marie, Kirkland Lake, Huntsvilleu, Grimsbyju i Bothwellu. Kroz prizmu imena koja nose pojedini odsjeci u Kanadi dade se lako zaključiti ideologija i politički program njihovih osnivača i članova. Imena odsjeka poput

[359] Ivan Čizmić, n. dj., str. 284.
[360] Ibid.

„Hrvatski sinovi", „Kardinal A. Stepinac", „Sinovi i kćeri hrvatske domovine" aludiraju na rodoljublje, dok imena poput „Složni Slaveni", „Slavensko Bratstvo", „Sloboda svih Slavena" i drugi aludiraju na jugoslavenstvo i ideju panslavizma.[361]

Kroz svoju povijest Hrvatska bratska zajednica, između ostalog, odigrala je naročito veliku ulogu u očuvanju hrvatske kulturne baštine. Osnivanjem tamburaških orkestara i folklornih grupa u većini odsjeka, Zajednica je umnogome doprinijela popularizaciji ovog instrumenta među generacijama Amerikanaca hrvatskog podrijetla. Dovođenje stručnjaka i učitelja hrvatskog folklora iz Hrvatske u SAD i Kanadu da uče hrvatsku djecu folklor također je doprinijelo očuvanju ove kulturne tradicije Hrvata, a i očuvanju hrvatskog identiteta u Kanadi. Od svog osnutka pa sve do danas Hrvatska bratska zajednica uvijek je promovirala i pomagala ideju hrvatske borbe za slobodu i demokraciju. Tako je bilo i u vrijeme Domovinskog rata. Službeno glasilo društva, „Zajedničar" podržalo je sve političke stranke 1990. godine koje su propagirale ideju slobode i demokracije. Osim lobiranja kod članova američkog senata i kongresa, vodstvo Hrvatske bratske zajednice lobiralo je kod američkog predsjednika i kanadskog premijera za Hrvatsku. Također, osnovan je The Croatian Humanitarian Aid Fund koji je do 20. travnja 1994. god. skupio 900.599 američkih dolara za pomoć Hrvatskoj. U isto vrijeme društvo je „nastavilo da pruža pomoć, šaljući medicinu, hranu, medicinske aparate, robu i druge potrepštine, šaljući više od 400 vagona humanitarne pomoći u vrijednosti većoj od 40 milijuna dolara."[362] Podržavajući hrvatsku borbu za slobodu i demokraciju u Domovinskom ratu kao i u ranijim slučajevima, Hrvatska bratska zajednica bez obzira na to što je američka bratska organizacija, potvrdila je još jedanput da njezino vodstvo i članstvo nije zaboravilo na svoj hrvatski patriotizam i svoje hrvatske korijene.

[361] Prema: Ivan Čizmić, *Povijest Hrvatske bratske zajednice u Americi*, Golden marketing, Zagreb, 1994; Većeslav Holjevac, *Hrvati izvan domovine*, Matica Hrvatska, Zagreb; Harry Herman, *A New heart – Novo ognjište. The Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988.

[362] Ivan Čizmić, *The Croatian Fraternal Union within the fraternal system of the United States of America and Canada*, Journal of Croatian Studies, vol. XXXIV-XXXV, 1993-1994, Annual Review of the Croatian Academy of America, Inc., New York, str. 179.

VII. OBLIKOVANJE POLITIČKIH UDRUGA I ORGANIZACIJA HRVATA U KANADI

1. Osobitosti hrvatske političke emigracije u Kanadi

Emigracija je riječ latinskoga podrijetla, a označuje pojam iseljavanja. Njome se uobičajilo označivati osobe, odnosno skup osoba, koje su ostavile svoju domovinu i uputile se u inozemstvo da tamo provedu izvjesno, dulje ili kraće vrijeme svoga života. Prema razlogu emigriranja, emigracija je ili gospodarskoga (ekonomskoga) ili političkoga značaja. Emigranti gospodarskoga značaja jesu one osobe koje isele iz domovine sa svrhom da u kojoj zemlji stranoga svijeta nađu bolje gospodarske uvjete za život, i to ili s namjerom da u tuđini, našavši te povoljne uvjete, ostanu trajno ili da se nakon izvjesnog vremena, privrijedivši nešto imetka, povrate u svoju zemlju i da s privrijeđenim postave bolje temelje za daljnji život u domovini.

Politički emigranti jesu osobe koje svoju domovinu ostave i u stranu zemlju otiđu iz posve političkih razloga, bilo da ne žele živjeti u domovini pod političkim prilikama koje tamo vladaju bilo da su na to prisiljeni progonom od vladajućeg režima.

Ovo je samo načelna podjela u dvije vrste emigracije. Zapravo i ona gospodarska može imati svoje prave razloge u političkim zbivanjima. Političke prilike u domovini mogu, naime, biti takve da i pojedine osobe ili pojedine skupine osoba ne mogu imati dovoljnih sredstava za život, odnosno da političke prilike sprečavaju gospodarski razvoj i napredak zemlje i naroda. Takav je slučaj redovito u onih naroda koji nemaju svoje državne neovisnosti, nego nad njihovom domovinom gospodari netko drugi izvana, ili su podređeni nekom drugom narodu. Takvi narodi daju uvijek najmnogobrojnije gospodarske emigracije, dočim su emigracije slobodnih naroda neznatne i malobrojne, osim slučajeva kada je neka zemlja prenapučena i ekonomski nerazvijena, pa ne može sve svoje pučanstvo prehranjivati.

Jedna i druga emigracija imaju svoje posebno značenje za narod iz kojeg potječu, a isto tako i jedna i druga imaju svoju izvjesnu ulogu, koju u interesu svoga naroda mogu izvršiti, a koja uloga može, a često i mora, biti jedna te ista za obje vrste emigracija, tim većim što često obje emigracije vuče jedan te isti narodni interes i ista ljubav prema domovini, koja se i kod gospodarske emigracije ne ugašnjuje kroz dugo vremena, pa često ni kroz više naraštaja.

Jedna i druga emigracija može u političkom pogledu biti sudbonosna za svoj narod, može biti od njegove najveće koristi, ali isto tako i od najveće štete, već prema tome kako se

one, svaka za se ili obje skupa, ponesu u danom, za narod i domovinu odlučnom ili odsudnom času.[363]

Međutim, politička emigracija u cijelom razdoblju svojeg djelovanja imala je svoje osobitosti, koje treba znati i razumjeti. Emigrantsku politiku oduvijek je pratilo neko irealno obilježje. Otkada ima emigranata iz političkih ili vjerskih pobuda, a povijest emigracije je stara koliko i povijest država, otada se djelovanje ovih izbjeglica odvija u nekoj osebujnoj neizvjesnosti. Oni žive između jučerašnjice i današnjice. U procjepu između prošlosti i budućnosti, današnjica je za njih tegoba koja stoji u znaku neprestanog čekanja. Emigrantski se život, tako reći, odigrava u predsoblju povijesti.

Duša emigranta razdire se između nade i rezignacije, između melankolije i pretjerane aktivnosti. Rijetko se emigrantu pružaju tihi časovi razmišljanja, koje mu omogućuje spoznaju da je strpljenje najveća vrlina emigrantskog bivanja. Jesu li emigranti zalaznica jučerašnjice ili prethodnica sutrašnjice? U početku ih samo kroz kratko vrijeme ujedinjuje zajednička sudbina progonstva. Kasnije, u egzilu, ponovno izbijaju sva strančarstva, napetosti i svađe napuštenog domaćeg života, dapače, pojačanom oštrinom. Trvenja sa zemljom utočišta, koja sumnjičavim okom gleda političku agitaciju emigranata i pribojava se vanjskopolitičkih zapletaja, samo pojačavaju revolt emigranata. Beskonačne debate postaju sve žešće i grozničavije, jer se ne mogu iskušati i dokazati u stvarnosti. Ljudi se međusobno optužuju zbog nesreće domovine i svađaju se radi neostvarenih želja. Skupine i klike se odjeljuju, a u vanjskoj rastrganosti održava se i unutrašnja.[364]

Život u emigraciji dobiva na taj način često irealno obilježje. Jedni se zanose priviđenjem obnove, ponovne uspostave upravo onoga istoga stanja koje im je nekoć osiguravalo političku i materijalnu sigurnost. Drugi, mlađi, uviđaju da je koješta bilo trulo u prošlosti i da samo prodor k novim formama daje smisao povratku u staru domovinu. No, koliko će im još dugo postojeći režim u domovini, koji iz dna duše mrze, priječiti povratak? Hoće li ostarjeti i posjediti, dok kucne čas oslobođenja? Nestrpljivo se guta svaka vijest, svaka informacija koja u sebi skriva pa makar i samo tračak nade u skori preokret. U međuvremenu, domovina se sve više i više udaljuje. Slika koju o njoj čuvaju, slika je nepokolebljivo gajene uspomene. S vanjskom udaljenosti postaje tako sve veća i unutrašnja udaljenost od života onih koji su ostali u domovini. Čovjek se s njima osjeća povezan i ujedinjen u borbi protiv vladajućeg režima, ali se ipak primjećuje da se više ne govori istim jezikom. Tuđina ih je zaista otuđila.

[363] Značenje i uloga emigracije, „Hrvatska", Buenos Aires, srpanj 1978., str. 2.
[364] Ibid.

Nema te emigrantske skupine u svijetu koja se u gornjem opisu psihologije i položaja emigracije ne bi djelomično, a možda i u cijelosti, prepoznala, odnosno koja ne bi tu sliku mogla djelomično ili u cijelosti primijeniti na svoju prošlost, ali i suvremenost.

No, nije u pitanju samo položaj emigracija i njihova psihologija. U pitanju je, kao nužni i naravni korelativ, stav i držanje zemalja utočišta, s jedne strane, a s druge strane držanje zemalja iz kojih se emigracija regrutira. U okviru toga stanja svaka je emigracija manje-više izvrgnuta istodobnom trostrukom utjecaju ili zahvatu od postojećih država. Iznimku čine emigranti koji su našli utočište u državi svoje narodnosti, kao što je to slučaj njemačkih izbjeglica iz istočne i jugoistočne Europe koji su se naselili u nekadašnjoj Zapadnoj Njemačkoj.[365]

S jedne strane, u godinama poslije Drugoga svjetskog rata imali smo pokušaje „aktiviranja" emigracije unutar globalne politike velesila u postojećem hladnom ratu. Oblici aktiviranja europskih emigracija jesu, primjerice, *Komitet za slobodnu Europu, Europski pokret, Seljačka internacionala* te razni nacionalni odbori s planovima uređenja istočne i jugoistočne Europe na federativnoj ili konfederativnoj osnovici.

S druge strane imali smo nastojanje tradicionalno useljeničkih zemalja i međunarodne zajednice da reglamentiranjem položaja emigranata olakšaju njihovu individualnu sudbinu te na taj način ubrzaju njihovu integraciju u postojeći društveni poredak i osiguraju njihovu postupnu asimilaciju. To nastojanje dolazi do izražaja u useljeničkoj politici i zakonodavstvu tih useljeničkih zemalja i Ženevskoj konvenciji o izbjegličkom statusu od 28. VII. 1951.[366]

Treći utjecaj vrše zemlje egzodusa na same emigrante putem raznih ekonomskih i upravnih mjera protiv preostale rodbine u domovini, putem nagovaranja na povratak uz razna obećanja, putem amnestija, a ako sve to ne pomaže, i putem otmica i atentata. Na vlade i javnost zemalja utočišta utječu zemlje egzodusa preko svojih diplomatskih i konzularnih predstavništava, ocrnjujući i klevećući pojedince ili cijele skupine radi njihova izručenja ili političkog onemogućenja. Ubacivanjem u emigrantske redove i organizacije svojih agenata s točno određenim zadacima potpiruju neslogu, stranačarstvo, pa čak i zastarjele ekstremizme na takav način da nositelji tih pojava toga nisu ni svjesni.

Naravno, navedeni utjecaji i zahvati variraju već prema tome o kojoj i kakvoj se emigraciji radi te prema zemljama emigriranja i imigriranja. S tim su u vezi različite posljedice, odnosno uspjesi tih zahvata i utjecaja. U slučajevima u kojima je proces masovnog napuštanja zemlje već završen, taktika i metode prema emigrantima znatno se razlikuju od

[365] Ibid.
[366] Tomislav Krolo, *Tomislav Krolo. Hrvatski politički emigrant 1941-1991*, Zagreb, 2009., str. 77.

slučajeva u kojima je moguće neprekidno emigriranje. U prvom slučaju emigracija postupno nestaje, a ako se prirodno sama iz sebe obnavlja, istodobno se asimilira, gubeći time svoju prvotnu virulentnost političkog djelovanja. U drugom slučaju, osim prirodnog obnavljanja iz sebe same s istodobnom postupnom asimilacijom, imamo prinovu izvana, iz domovine, koja održava i obnavlja žar političke borbe unutar postojeće emigracije, sprečavajući samim svojim pridolaženjem potpunu asimilaciju prvobitne emigracije.[367]

Sa stajališta zemalja utočišta, ovakva je emigracija najnepoćudnija, jer je trajni potencijalni uzročnik vanjsko-političkih poteškoća, ako postoje važniji zajednički interesi između zemalja utočišta i egzodusa.

Hrvatska emigracija iz vremena poslije Drugoga svjetskog rata bez sumnje je spadala u ovu drugu kategoriju. Nju je omogućivao povoljan geografski položaj Jugoslavije, koja, kao pogranična zemlja sa slobodnim svijetom, svoje granice nije mogla tako zatvoriti da svaki bijeg iz nje postane posve nemoguć. Nju je također omogućivalo nepovoljno gospodarsko stanje i nezaposlenost u Jugoslaviji, koja nije mogla posve spriječiti odlazak na rad u inozemstvo. S gledišta obnove emigracije, pojava novopridošlih hrvatskih emigranata mogla bi se smatrati povoljnom. Naprotiv, s hrvatskog demografskoga gledišta, ta je pojava bila vrlo nepovoljna, jer u emigraciju odlaze, ili većinom jesu, mlađi muškarci, a na njihova mjesta dolazi etnički strani element. S druge strane, poseban položaj Jugoslavije u postojećoj političkoj konstelaciji u svijetu nije pogodovao političkoj djelatnosti hrvatske emigracije. Javnost i službeni krugovi zemalja utočišta vrlo često su se nalazili u procjepu između načela koja ispovijedaju i konkretnih, postojećih odnosa sa zemljama egzodusa, koje diktiraju uzajamnost interesa i spremnost na „čuvanje svjetskog mira". Nije poznato u povijesti emigracije da je ikada ikoja zemlja utočišta radi neke emigracije žrtvovala neki svoj interes. Dok načela o pravu svakog naroda na slobodu koja slobodni svijet ispovijeda, kako svaku tako i hrvatsku emigraciju ohrabruju, dotle je činjenice pobijaju. Hrvatskom narodu i hrvatskoj emigraciji zapravo je bio otvoren samo put samopomoći. Samopomoć kao sredstvo za ostvarenje narodnih težnji pretpostavlja istovjetnost u ciljevima, barem u njihovim osnovnim postavkama i podudaranje u metodama borbe cijeloga naroda. Bez sveobuhvatnosti i cjelovitosti nema samopomoći, a bez nje, kao jedinog sigurnog načina borbe, nema izgleda za uspjeh. U proteklim desetljećima hrvatska emigracija postigla je istovjetnost cilja i manifestirala ga na jednak način. Tako je dala nezamjenjiv doprinos uspostavi neovisne Hrvatske.

[367] Ibid. str. 85.

Hrvatski je narod imao tijekom svoje političke povijesti više političkih emigracija. Ali s obzirom na neposredan utjecaj na tijek zbivanja u najnovijoj hrvatskoj političkoj povijesti, ovdje ćemo se pobliže osvrnuti na hrvatsku političku emigraciju poslije Drugoga svjetskog rata, jer to razdoblje obrađuje ova doktorska disertacija.[368]

Kad je nakon propasti NDH u emigraciju otišlo veliko mnoštvo Hrvata, koji su u većem broju i nadalje ostali više-manje vjerni ideji nezavisne hrvatske države, niti Pavelić niti njegovi politički suradnici nisu bili u stanju okupiti to mnoštvo na politički organiziranoj osnovi iz jednostavnog razloga - jer su od pobjedničkih komunista bili proglašeni ratnim zločincima, zbog čega su morali otići u strogu ilegalnost, gdje su se prije svega morali boriti za spašavanje svojih života. Tako je ta masa izbjeglica dugo ostala bez ikakvog političkog vodstva sposobnog da aktivno djeluje.[369]

Kasnije, kad su se prilike zbog tzv. hladnog rata između dva bloka promijenile nabolje, ustaški se pokret u emigraciji, kroz nove oblike djelovanja, konsolidirao. Novu prinovu dobio je iz redova izbjeglica iz Jugoslavije poslije 1950-ih godina. Od osnutka 1956. godine, Hrvatski oslobodilački pokret najbrojnija je „krovna" politička organizacija, najprisutnija među izbjeglim Hrvatima. Nažalost, došlo je s vremenom u HOP-u do podjela kroz stvaranje manjih, ali nezavisnih i ponekad međusobno suprotstavljenih skupina.[370]

Ustaški pokret, kao uostalom i sve druge stranke u hrvatskoj emigraciji, zbog svojih stranačkih interesa, a još više radi ljudi koji su bili u vodstvu, predstavljao je zapreku ujedinjavanju hrvatske emigracije.[371]

Branko Jelić imao je najveći politički prostor djelovanja zahvaljujući svojoj konfinaciji u Engleskoj kroz vrijeme rata. Njegova prva briga bila je pomoći hrvatskim izbjeglicama, a kasnije je vodio Hrvatski narodni odbor i bio najskloniji općehrvatskom ujedinjavanju u emigraciji.[372]

U HOP-u i HNO-u okupio se velik broj intelektualaca kojima je uspjelo pobjeći u emigraciju nakon sloma NDH. Tek što su počeli djelovati u emigraciji, pred njima se pojavio težak izazov: klevetanje naroda i država te stvaranje crnih legenda na njihov račun – to je od zainteresiranih neprijatelja bilo oduvijek, od prastarih vremena pa sve do novog doba, na 'dnevnom redu'. Borba nepravedno oklevetanog naroda, posebno onoga koji se našao na strani

---

[368] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 289.
[369] Tomislav Krolo, *Tomislav Krolo, Hrvatski politički emigrant 1941-1991*, Zagreb, 2009., str. 77.
[370] Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Zagreb; Jakša Kušan, *Bitka za Novu Hrvatsku*, Rijeka, 2000., str. 136.
[371] Ivan Čizmić, Ivan Miletić, George Jure Prpić, *From the Adriatic to lake Erie. A History of Croatians in greater Cleveland*, Cleveland, str. 411.
[372] Jere Jareb, *Političke uspomene i rad dr. Branimir Jelića*, Izdavač Mirko Šamija, Cleveland, 1982., str. 300.

pobijeđenih u ratu, za rehabilitaciju nije nikada bila lagana. Prognani hrvatski intelektualci naišli su, sudjelujući u radu suvremene hrvatske emigracije u stranom svijetu, na toliko mnoštvo kleveta protiv Hrvatske i Hrvata, tendenciozno proširenih od neprijatelja, da se činilo, i čini, ljudski nemoguće pobiti ih. U doba kad je Francuska imala svoj fanatični nacionalizam, svoj izgrađeni patriotizam, čitav niz nacionalističkih ideologija i opsežnu nacionalističku literaturu, u doba kad je njemački nacionalizam bio poplavio Europu, zašto bi se onda prognani hrvatski školovani ljudi, intelektualci, sinovi jednoga maloga i potlačenog naroda i svjedoci njegove borbe za slobodu trebali stidjeti da su i Hrvati 1941. godine imali izgrađeni hrvatski patriotizam, odnosno jako nacionalističko gibanje u domovini i emigraciji, koje se suočilo s razlivenim njemačkim i talijanskim nacionalizmom, povuklo logičke konzekvencije te ušlo u rat, ali u pravedni rat, za oslobođenje svoga potlačenog naroda? Ne bi li bio pravi kukavičluk, prava izdaja funkcije intelektualca, koji uvijek mora služiti istini, kad ne bi svjedočio za istinu? A ta glasi: oslobodilački hrvatski nacionalizam nije bio isto što i imperijalistički nacionalizam velikih naroda Europe, nego je bio i ostao opravdani borbeni pokret jednoga potlačenog naroda protiv tlačitelja a za svoje oslobođenje. I što bi značilo distancirati se još uvijek i nakon tolikih godina bolne emigracije, i to uime superiorne funkcije intelektualca, od nacionalnih organizacija, ustanova, domova i priredaba hrvatskoga maloga čovjeka, da se možda ne bi hrvatski intelektualci kompromitirali pred onima kod kojih su naši neprijatelji uspjeli oklevetati borbu našega potlačenoga naroda za slobodu i svoju državu?[373]

Intelektualci iz redova HOP-a i HNO-a inzistirali su na tvrdnji da hrvatski nacionalizam nije po svojoj unutarnjoj strukturi bio ni njemački nacizam ni talijanski fašizam, nego pravedni autohtoni proizvod volje jednoga maloga potlačenog naroda, da se obrani i oslobodi od svojih tlačitelja. Hrvatski nacionalizam je aktualan, suvremen i kao antiteza srbokomunizmu i kao adekvatan izražaj socijalne strukture hrvatskog naroda. Treba znati i to da hrvatski nacionalizam nikada nije ovisio o izvanjskim formama. Jučer se zvao Stranka prava, zatim Hrvatska republikanska stranka, pa Ustaški pokret, pa „maspok" 1971. godine. U emigraciji to su bili HOP, HNO i Hrvatsko narodno vijeće. Akcija da se slomi hrvatski nacionalizam nije uspjela ni Beču, ni Pešti, ni Karađorđevićima, ni Titu.[374]

Brojni hrvatski svećenici djelovali su u hrvatskoj emigraciji ne samo kao duhovni pastiri nego i kao politički radnici. U hrvatskim političkim organizacijama ponekad su obnašali i važne dužnosti. Svoja politička gledišta obrazlagali su tvrdnjama da su u emigraciji dužni svi Hrvati, osobito pripadnici dviju univerzalnih religija, katolicizma i islama, poraditi

[373] Ibid; Tomislav Krolo, *Tomislav Krolo. Hrvatski politički emigrant 1941 1991*, Zagreb, 2009., str. 252.
[374] Ibid.

na tome da pozitivno zainteresiraju i angažiraju međunarodnu islamsku i katoličku solidarnost za potlačeni hrvatski narod i njegovo oslobođenje, odnosno uspostavu hrvatske suverene i demokratske države. Neki katolički svećenici, poput dr. Rudolfa Hrščanca, zagovarali su osnutak jedne hrvatske kršćansko-demokratske skupine u krilu hrvatske emigracije, koja bi zainteresirala važan sektor međunarodne politike za Hrvatsku i pravedno rješenje njezinih problema.[375]

Hrvati islamske vjeroispovijesti iz Bosne i Hercegovine izvršili su svoju dužnost 1941. godine, kad je bila proglašena Nezavisna Država Hrvatska, koju su oni svojim životima i krvlju branili. Sudjelovanje islamskih Hrvata nakon rata u duhovnom otporu hrvatskog naroda protiv srbokomunističke diktature toliko je bilo bitno da je na ovom području vrlo malo zaostajalo za onim snažno organizirane Katoličke crkve. Neodoljiva snaga intenzivno proživljavanoga religioznog uvjerenja hrvatskih muslimana, iako više u pasivnom otporu, ništa nije bila manja, ako nije bila čak psihološki i mnogo intenzivnija od onoga Hrvata katoličke vjeroispovijesti. Ova golema religiozna duhovna snaga već po svojoj naravi suprotstavljala se ateističkom dijalektičkom materijalizmu i, s druge strane, velikosrpskom imperijalizmu, smjestivši se kao religiozna kompaktna brana u istočnoj Bosni prema pravoslavnoj Srbiji uz Drinu. Lijep broj Hrvata muslimana na ovoj osnovi djelovao je u emigraciji surađujući s HOP-om i HNO-om, a posebno u raznim islamskim državama na Srednjem Istoku.[376]

Hrvatska seljačka stranka svojim je organizacijama među iseljenicima starije emigracije, uglavnom po Kanadi i SAD-u, pretendirala na vodeću ulogu u emigraciji, pozivajući se na potpunu izbornu pobjedu 1938. u Hrvatskoj. I oni su odbijali općehrvatsko ujedinjavanje. V. Maček i B. Pešelj zagovarali su rješenje hrvatskog pitanja u okviru Jugoslavije.[377]

Tri najznačajnije hrvatske političke grupe spriječile su narodno okupljanje, spriječile su ujedinjen državotvoran rad dvomilijunskog iseljeništva. Hrvatsko narodno vijeće je ipak organizirano 1962. godine, ali je funkcionirati moglo samo marginalno, što je i činilo s

---

[375] Vladimir Stanković, *The Catholic church and the Croatian in foreign lands*, lecture delivered in the panel „Croatian migrations during twentieth century" III World Congress for Soviet and East European Studies, John Carroll University, Cleveland, 1985., Cleveland; Vladimir Stanković, *Katolička crkva i Hrvati izvan domovine*, Izdalo i uredilo Vijeće biskupske konferencije za hrvatsku migraciju, Zagreb, 1980., str.

[376] Uloga bosansko-hercegovačkih Muslimana u Hrvatskoj emigraciji, Nova Hrvatska, ožujak-travanj 1960, str. 3.-4; Prijatelji Muslimani, Danica, 26. veljače, 1961, str. 3.

[377] Ivan Čizmić, Ivan Miletić, George Jure Prpić, *From the Adriatic to Lake Erie; A History of Croatian in greater Cleveland*, Cleveland, 2000., str. 411.

prilično marginalnim uspjesima. Činjenica da HN Vijeće nije bila čelna organizacija cijele hrvatske emigracije, oduzelo mu je od kredibilnosti, koju bi inače imao.[378]

Kako to da su postojale tolike hrvatske političke grupe, ako im je u svim glavnim stvarima politički i nacionalni program bio jedan te isti? Na to se mora odgovoriti da se emigrantska rascjepkanost uglavnom temeljila na pojedinim ličnostima, od kojih se gotovo svaka ćutila pozvanom da predvodi hrvatsku oslobodilačku borbu, pozivajući se čas na svoje osobne, odnosno svojih predšasnika „zasluge" i afirmacije, a čas na pogreške drugih, odnosno na njihova opterećenja iz prošlosti. Po zakonu inercije, nažalost, takvo je stanje predugo trajalo, sve dok nije golema većina uvidjela da je u okupljanju i usklađivanju svih državotvornih nacionalnih snaga jedina nada za uspjeh hrvatske borbe za oslobođenjem hrvatskog naroda.

Skupštini Ujedinjenih naroda, koja je zasjedala u New Yorku u prosincu 1960. godine, poslale su tri hrvatske političke organizacije – HSS, HOP i HNO svoje memorandume o zahtjevima hrvatskog naroda. Iza ta tri memoranduma moralno je stajala sva hrvatska emigracija i na taj način pred licem najvećeg međunarodnog političkog foruma ispunjavala svoju nacionalnu dužnost uime svoga zasužnjenog naroda, koji u komunističkom ropstvu nije mogao slobodno podići svoj glas. Sva tri memoranduma nastojala su na što jači i uvjerljiviji način iznijeti stajalište hrvatskog naroda te naglasiti njegova prava i njegove zahtjeve za svojom nacionalnom državom.

Cijeloj hrvatskoj emigraciji i još više cijelom hrvatskom narodu doista je bilo drago da su sve tri hrvatske političke struje, i „desnica" i „ljevica" i „srednja linija", jasno i glasno postavile zahtjev pred licem cijeloga svijeta za slobodnu i suverenu hrvatsku državu. Međutim, samo od sebe nametnulo se jedno krupno pitanje: pa kako je moguće da unatoč istovjetnim bitnim zasadama, kao što su načela na kojima se stoji i ciljevi za kojima se ide, postoji tolika razrožnost, neslaganje i napetost u hrvatskoj emigraciji, tako da predstavnici pojedinih struja jedva ikada ili nikada ne mogu sjesti za isti stol te razgovarati i dogovarati se o najvažnijim političkim pitanjima i radu.

Memorandumi bi još uvjerljivije djelovali na Ujedinjene narode i još s većim oduševljenjem i s mnogo boljim nadama bili pozdravljeni u hrvatskome narodu kada bi namjesto tri memoranduma stigao Ujedinjenim narodima jedan jedini memorandum, potpisan od sve tri hrvatske političke struje, iza kojih bi možda slijedili potpisi nekoliko stotina drugih

[378] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 364.

političkih, kulturnih, socijalnih i ostalih hrvatskih organizacija sa svih pet kontinenata. Pred hrvatsku emigraciju se postavilo pitanje kada će doći do takvog hrvatskog memoranduma?[379]

U hrvatskoj emigraciji, bilo političkoj, bilo ekonomskoj, djelovao je znatan broj neopredijeljenih intelektualaca. Ne može se reći da ih politika nije zanimala niti da im je bilo svejedno hoće li se Hrvatska osloboditi od komunističke diktature i od velikosrpske dominacije. Ali činjenica jest da se nisu opredijelili ni za jednu od glavnih političkih skupina, ili pak ni za bilo kakvu i manju političku skupinu. Oni su ljubomorno čuvali svoju osobnu slobodu i nisu se angažirali u stranačko-političku stegu pojedinih skupina. Dokazivali su kako stranačko-politički kriterij nije jedino načelo društvenoga grupiranja i zajedničkog rada prema nekom cilju, a pogotovu ne za jednu znatnu većinu političkih emigranata, tj. ljudi koji su se sklonili u inozemstvo da svojom prisutnošću i radom u stranom svijetu, koji im osigurava osobnu slobodu, svjedoče i rade na svakovrsne prikladne načine za oslobođenje naroda i zemlje čiji su sinovi, a koju su morali napustiti jer im je politička sloboda bila uskraćena.

Svoje aktivnosti najviše su razvijali kroz Hrvatsku akademiju Amerike, a svoja stajališta iznosili su kroz časopise Hrvatska revija, Studia Croatica te dvotjednik „Nova Hrvatska", povremeno i u drugom tisku. Uvijek su nastojali potaknuti što veći broj emigranata za borbu u oslobođenju Hrvatske. Nisu u tome često bili uspješni poradi svoje „arogancije" i inzistiranja da se njihove apriorističke koncepcije bez zadrške prihvate kao program od hrvatskog nacionalnog interesa. Iz širokih redova hrvatske emigracije bili su sumnjičeni da kroz svoj program demokratizacije zapostavljaju borbu za hrvatsku neovisnost, tj. da se hrvatsko pitanje može riješiti i u „trećoj", demokratskoj Jugoslaviji. Uvijek i dosljedno osporavali su ustašku ideologiju i ustaški režim u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske.[380]

Ipak, ovom dijelu hrvatskih intelektualaca pripada odlučujuća uloga u osnivanju Hrvatskog narodnog vijeća 1974. u Torontu. Na taj način bio je, doduše na neko vrijeme, ostvaren program svehrvatskog zajedništva. U vrijeme stvaranja hrvatske države 1990-ih, ovaj dio hrvatskih emigranata htio je upotrijebiti HNV i suprotstaviti ga programu dr. F. Tuđmana i HDZ-a u stvaranju suverene, neovisne Hrvatske, opet sa starim argumentom kako „Tuđmanova Hrvatska" neće biti demokratska.[381]

Nakon sloma hrvatskog proljeća 1971. godine pridošla je u hrvatsku emigraciju skupina mladih, umjereno ljevičarskih hrvatskih intelektualaca, koji su kroz neke nove novine i publikacije, izvanjskom opremom slične „Vjesniku u srijedu", pokušali nametnuti onakav

[379] Tri hrvatska memoranduma Ujedinjenim narodima, Danica, 14. XII 1960., str. 3.
[380] Karlo Mirth, *20. godina Hrvatske akademije Amerike*, Nova Hrvatska, lipanj 1973., str. 3.
[381] Jakša Kušan, *U borbi za Novu Hrvatsku*, Rijeka, 2000., str. 135; Vinko Grubišić, *Godine prve demokracije u Hrvatskoj*, Hrvatska Revija, Zagreb, 1990., br. 4, str. 887.

ton „proljetničarstva“ hrvatskoj emigraciji kakav su zastupali Mika Tripalo i Savka Dapčević i ton kako su ga naglašavale hrvatske široke mase u svojim nacionalnim manifestacijama za vrijeme „hrvatskog proljeća“.

Nažalost nisu poznavali višedesetljetnu prošlost hrvatske emigracije te stanje i odnose u redovima hrvatskih političkih izbjeglica. Emigraciju su shvatili kao objekt, kroz koji su htjeli provesti svoja politička gledišta. U emigraciji su ih nazvali „proljećari“, a njihovo političko djelovanje „proljećarstvo“.

Njihovo političko djelovanje naišlo je na nerazumijevanje i prigovore da nigdje jasno i otvoreno ne iznose svoj politički ni društveni program, nego sve to ostavljaju u tami. „Proljetnikuju“ oni tako spretno kao da u najmanju ruku zastupaju narod u domovini. Od „proljećara“ se zahtijevalo da se jasno i nedvojbeno očituju i reknu koji i kakav državno-pravni program zastupaju te koji su razlozi da se nisu integrirali uz postojeće hrvatske državotvorne organizacije ili u njih, koje su u svom društveno-političkom spektru nudile svakom hrvatskom rodoljubu dovoljno mjesta. Jer, ako je netko i pristaša socijalizma kao društvenog poretka u hrvatskoj državi, za njega se ne treba boriti, jer ga već u Hrvatskoj u obilju ima.[382]

Ipak treba naglasiti da je hrvatska emigracija bila jedinstvena u jednom i najglavnijem pitanju: ne priznati niti željeti bilo kakvu Jugoslaviju. Ovo je uostalom bio zajednički nazivnik cijele hrvatske emigracije, koja ako nije znala ili nije mogla odrediti kakvu Hrvatsku hoće (o tome će odlučiti narod u Domovini), bila je svjesna, znala je sa sigurnošću, da ne prihvaća nikakvo rješenje koje bi značilo produženje Jugoslavije i komunističkog sustava.

Jasno je da se svaki totalitarni režim, pa tako i onaj bivše Jugoslavije, bojao svake opozicije u zemlji i izvan nje. U tome se totalitarni režimi nimalo ne razlikuju. Oni bi željeli da i u stranim zemljama nestane svake opozicije, da emigracija prestane djelovati i pisati o stanju i zbivanjima kod kuće. Tako je jugoslavenska diplomatska služba, sastavljena uglavnom od agenata političke policije, nastojala pod svaku cijenu i politički i terorističkim akcijama onemogućiti političko djelovanje hrvatskih emigranata. U zemlji je režimski tisak optuživao kako su svi emigranti agenti američke obavještajne službe CIA-e i drugih tajnih službi. U Jugoslaviji je zavladala epidemija Ciomanije i Emigrantomanije. Od toga su patili u prvome redu glavni nositelji i 'rukovodioci' komunističkog režima. Pokazivali su strah od emigracije napadajući u prvom redu emigrantsku inteligenciju.[383]

[382] Vrijednost i važnost hrvatske političke emigracije, Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, listopad 1990., str. 1

[383] Ivo Rojnica, *Žrtve Udbine infiltracije*, Hrvatska Revija, Zagreb, 1990., str. 228.

S druge strane, hrvatsko iseljeništvo nije bilo obična emigracija. S brojkom od gotovo više od dva milijuna iseljenih Hrvata, a to je skoro jedna trećina hrvatskog naroda, nije se ponašalo kao odsječena ruka od tijela hrvatskoga bića, već kao istinski plodna i produžena ruka domovine.

Zato je bilo važnije od svega da emigracija nije izgubila vezu s narodom u domovini, da nije postala sama sebi svrhom.

Temeljna težnja svake političke emigracije, pa tako i hrvatske, bio je povratak u oslobođenu domovinu. Da bi se ta težnja provela u djelo, nije bio dovoljan samo politički rad na okupljanju širokih narodnih slojeva u emigraciji nego i praćenje žive stvarnosti u vlastitoj domovini, koja se, bez obzira na svu tragediju koju je Hrvatska proživljavala zbog političke i gospodarske neravnopravnosti u Jugoslaviji, nužno kretala u pozitivnom smjeru.

Upravo na tim zasadama uslijedio je odgovor iseljene Hrvatske na događaje iz početka 1990-ih, na srpsku agresiju i Domovinski rat. Iz političkih grupacija, iz hrvatskih domova, hrvatskih bogomolja, kulturnih i sportskih društava, od iseljeničkih novina, revija, knjiga, došla je jedinstvena potpora narodu u domovini u borbi za slobodu. Tuđman je s pravom rekao da bi bez potpore iseljene Hrvatske teško bilo postići hrvatsku neovisnost.[384]

Nije baš bilo lako doći do ovakve zajedničke potpore, jer su Hrvati živjeli diljem svijeta pod različitim uvjetima i utjecajima. Međutim, to je ostvareno jer su gotovo sve hrvatske političke organizacije proistekle iz pravaško-starčevićanske državotvorne ideje, koja je uostalom i temelj hrvatske državne misli.

Upravo se ovoj političkoj platformi u Hrvatskoj u posljednjim godinama oštro prigovara i kritizira hrvatsku političku emigraciju da je svoj politički program gradila „na nepovratnoj prošlosti". Neke političke stranke i najutjecajnije novine i tjednici s velikom dozom žučljivosti i bez ikakve objektivnosti još uvijek tretiraju našu noviju prošlost kao da demokratske promjene vrijede samo za jednu skupinu koja je preuzela pravo da i dalje ocjenjuje što je dobro a što loše, tko može a tko ne može iznositi svoje mišljenje.

Međutim, istina je da je ona davna, prva poslijeratna emigracija učinila najveći korak za očuvanje hrvatske nacionalne svijesti, a bila je oštro i nepravedno obilježena zbog svoje vjere u ispravnost zajedničke borbe u prošlosti.

[384] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 405.

1.1. *Hrvatska seljačka stranka u Kanadi*

Hrvatska seljačka stranka u Kanadi, s razgranatom mrežom svojih ogranaka, imovinom u nekretninama, svojim publikacijama i mnogobrojnim članstvom više od pedeset godina bila je veoma važna, a dugo vremena i najutjecajnija politička stranka u hrvatskom iseljeništvu. Utjecaj koji je imala u političkom životu Hrvatske između dva rata, ona je uspjela prenijeti i među iseljenike, naročito u SAD-u i Kanadi. Njezini osnivači i utemeljitelji, braća Antun i Stjepan Radić, bazirali su svoj stranački program između ostalog „na prosvjećivanju i gospodarskom oslobođenju naroda, posebno seljaštva."[385] Svojim programom Hrvatska seljačka stranka uspjela je u relativno kratkom periodu pridobiti velik broj članova, a još više stranačkih simpatizera, te na taj način postati najutjecajnija i najbrojnija stranka u političkom životu Hrvatske prije Drugoga svjetskog rata. Osim članstva i simpatizera u domovini, stranka je uspjela pridobiti velik broj članova u hrvatskom iseljeništvu, naročito nakon atentata na njezinog lidera i hrvatskog narodnog tribuna Stjepana Radića u beogradskoj skupštini 1928. godine. Kratko vrijeme nakon atentata na Radića vodstvo stranke šalje svog tajnika, dr. Jurja Krnjevića, u Švicarsku sa zadatkom djelovanja u međunarodnim diplomatskim krugovima. Snaga i moć Hrvatske seljačke stranke u Kanadi poslije Drugoga svjetskog rata nastavak je njezina političkog utjecaja i djelovanja prije Drugog svjetskog rata. Većina ogranaka stranke u Kanadi, naročito oni u Torontu i gradovima sjevernog Ontarija, poput Sudburyja, Thunder Baya, South St. Mary, Schumachera i drugih gradova Kanade, osnovani su prije Drugoga svjetskog rata. Službeno stranačko glasilo, tjednik „Hrvatski glas", osnovao je 1932. godine Petar Stanković, sa sjedištem u Winnipegu.[386]

Povijest stranke u Kanadi praćena je konstantnim usponima, uz kratke periode stranačke stagnacije radi velike krize krajem 20. stoljeća, nastale zbog frakcijskih borbi unutar stranke. Međutim zahvaljujući događajima 90-ih godina prošlog stoljeća u domovini, zbog nesnalaženja vodstva potpuno se ugasilo njezino djelovanje u Kanadi. Najveća stagnacija u povijesti stranke nastala je još u periodu Drugoga svjetskog rata, kada je vodstvo stranke u Kanadi odlučilo i zamrznuti rad stranke.[387] Ova odluka donesena je kao znak političkog neslaganja i protesta zbog zatvaranja njezinog vođe, dr. Vlatka Mačeka, u koncentracijskom logoru u Jasenovcu nakon što je odbio suradnju s Nijemcima i ustaškom vlasti u Nezavisnoj

---

[385] Zdenko Radelić, *Hrvatska seljačka stranka 1941.-1950.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1996., str. 11.

[386] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 360); Petar Stanković, Nekoliko podataka o ovim novinama, Hrvatski Glas, Winnipeg, 15. III. 1954.; Mladen Žigrović, *Juraj Krnjević, političar jedne stranke ili hrvatski državnik*, Hrvatska Revija, Munchen-Barcelona, lipanj 1981., str. 226-254; Mirko Meheš, *Hrvatski Glas*, Kalendar 1981., Sudbury.

[387] Ibid.

Državi Hrvatskoj. Djelovanje i rad Hrvatske seljačke stranke u Kanadi može se i identificirati s radom i djelovanjem njezinih lidera, dr. Vlatka Mačeka, dr. Jurja Krnjevića, dr. Mladena Zorkina i dr. Josipa Torbara. Naivno vjerujući da će mu zapadni saveznici, naročito Amerikanci i Englezi, pomoći u borbi protiv komunista u Jugoslaviji, zbog činjenice da je nekoliko istaknutih članova stranke za vrijeme Drugoga svjetskog rata bilo zastupljeno u jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi sa sjedištem u Londonu, dr. Maček je s užim vodstvom stranke htio ostati u domovini.[388] Imajući u vidu da dr. Maček i njegove pristaše nisu dobili nikakvu pomoć, naprotiv, Englezi su otvoreno pomagali srpsko-četnički pokret, a kasnije partizane, dr. Maček s članovima svoje obitelji i najužim stranačkim pristašama uz pomoć ustaške vlasti napušta Zagreb 6. svibnja 1945. godine. Lutajući i putujući razrušenom Europom, dr. Maček „s dobivenim američkim dokumentima i na njihov nagovor odlazi u Pariz, gdje dolazi 30. svibnja 1945. godine."[389]

Samo nekoliko mjeseci po svom dolasku u Pariz, dr. Maček daje svoj prvi intervju C. L. Sulzbergeru za New York Times. Povod za intervju s dr. Mačekom, koji je objavljen 23. srpnja 1945. godine, nastao je u vrijeme održavanja Potsdamske konferencije, između 17. srpnja i 2. kolovoza 1945. godine. U spomenutom intervjuu dr. Maček iznosi veoma kritične zamjerke svojim stranačkim kolegama, za koje je rekao: „Ja nikako točno ne mogu razumjeti zašto su dr. Ivan Šubašić i dr. Juraj Šutej ušli u vladu Tita. Sigurno su oni imali izvjesne garancije o demokraciji."[390]

Objašnjavajući svoje razloge bijega iz domovine, dr. Maček izjavljuje kako u inozemstvu može slobodno politički djelovati i pošto skupi sve relevantne podatke o prilikama u svijetu, vratit će se u domovinu, pa i pod uvjetom da mu Tito to ne dopusti. Međutim, danim intervjuom dr. Maček se politički razišao sa svojim stranačkim kolegama, dr. Šubašićem i dr. Šutejom, koji su, za razliku od njega, vjerovali Titu da će stranka moći politički djelovati u komunističkoj Jugoslaviji.[391] U istom intervjuu dr. Maček između ostalog kaže: „Hrvatska seljačka stranka se smatra za neprijatelja broj jedan u Hrvatskoj. Mene bi po svoj prilici partizani uhapsili da nisam naglo ostavio zemlju. Tokom četiri godine, dok sam

---

[388] Ivo Perić, Vlatko Maček, *Politički portret. Razdoblje pasivnosti, izolacije i iščekivanja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003., str. 249-269.

[389] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 362. Vidi: Marin Sopta, *Potpuna, idejna i politička konfuzija i nesnalaženje HSS-a*, Vjesnik, Podlistak, srijeda 22. rujna, 2004.

[390] Zdenko Radelić, *Hrvatska seljačka stranka 1941.-1950.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1996., str. 47.

[391] Zdenko Radelić, *Hrvatska seljačka stranka 1941.-1950.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1966., str. 48.

bio interniran po Nijemcima, vidio sam kako su partizani spuštali jedan željezni zastor iznad Jugoslavije tako da nitko ne bi znao što se iza njega dešava."[392]

Na vijest o dolasku dr. Mačeka u Pariz, u slobodni zapadnodemokratski svijet, glavni odbor Hrvatske seljačke stranke u Kanadi održao je sjednicu 1. srpnja 1945. godine, u Hamiltonu. Osim donesenog proglasa koji je uime glavnog odbora poslan svim Hrvatima u iseljenoj Hrvatskoj, upućen je i pozdrav dr. Vlatku Mačeku. U proglasu upućenom Hrvatima i Hrvaticama u iseljenoj Hrvatskoj ističe se uloga Hrvatske seljačke stranke u Kanadi i njezin doprinos u borbi protiv fašizma i hitlerizma. Imajuću u vidu ovu činjenicu, napominje se: „zato mi, kanadske organizacije Hrvatske seljačke stranke, pozivamo sve bratske organizacije i uopće sve hrvatske narodne organizacije u iseljenoj Hrvatskoj da u ovom času dignu glas za provedbu samoodređenja Hrvatskog naroda."[393] U pozdravu dr. Mačeku, koji su uime glavnog odbora poslali i potpisali Zvonimir Restek i Ivan Škacan, između ostalog piše: „Sretan je hrvatski narod, što je tako Pravednost odredila da si dospio među prave demokrate (...) divimo se, mi, kanadski Hrvati, Tvojoj odanosti demokraciji, Tvojoj borbenosti za pravdu i slobodu."[394]

Ubrzo nakon svog dolaska u Pariz, dr. Maček je postao veoma aktivan, naročito lobirajući i održavajući velik broj sastanaka s diplomatskim predstavnicima mnogih država svijeta. U susretu s kineskim veleposlanikom u Parizu, na njegovo direktno pitanje: „Molim Vas gospodine predsjedniče recite mi iskreno jeste li Vi za Jugoslaviju ili za samostalnu hrvatsku državu?", dr. Maček je odgovorio: „Program pokojnog Stjepana Radića i moj, kao osnovni nauk Hrvatske seljačke stranke, zauzima se za pošten, pravedan i zajamčen sporazum Hrvata i Srba, Hrvatske i Srbije, Zagreba i Beograda. Oba naroda i obje države, kao međunarodni suvereni subjekti, moraju učiniti sporazum o njihovom zajedničkom životu u jednoj široj zajednici, odstupajući svojevoljno i jednako dio svog suvereniteta u korist te zajednice zvane Jugoslavija."[395] Povodom konferencije ministara vanjskih poslova svjetskih velesila, održane 1946. godine u Parizu, dr. Vlatko Maček i dr. Juraj Krnjević podnijeli su „Memorandum Hrvatskog vodstva konferenciji u Parizu". Autori u memorandumu, citirajući novine The Times iz Londona, od 21. i 22. ožujka 1946. godine, ističu sličnosti fašističke Jugoslavije i nacističke Njemačke. Opisujući teror jugoslavenske tajne policije i činjenicu da je tadašnja jugoslavenska vlada privremena, potpisnici memoranduma zahtijevaju od

[392] Hrvatsko slovo Winnipeg - Prva izjava dr. Mačeka nakon oslobođenja, 3. srpnja 1945. godine.
[393] Hrvatski glas Winnipeg - Pozdrav vođi hrvatskog naroda dr. Vlatku Mačeku, 24. srpnja 1945. godine.
[394] Ibid.
[395] Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 362.

sudionika konferencije da nađu rješenje „teritorijalnih pitanja između Jugoslavije i njezinih susjeda na pravednoj i slobodnoj bazi, tako da bi se omogućilo osiguranje trajnog mira u tom dijelu Evrope."[396] Dalje u memorandumu dr. Maček i dr. Krnjević naročito apeliraju na sudionike konferencije da utječu na jugoslavenske vlasti kako bi omogućile slobodne i demokratske izbore.

Za svog boravka u Parizu dr. Maček je koristio svaku priliku, bilo da se radilo o razgovorima i susretima sa stranim diplomatima bilo pak s novinarima, da kritizira komunističku vlast u Jugoslaviji. U Parizu su dr. Mačeka, osim dr. Krnjevića, posjetili i drugi istaknuti članovi i simpatizeri stranke, poput dr. Mladena Zorkina i dr. Dinka Šuljaka, kako bi dobili smjernice za daljnji stranački rad. U međuvremenu članstvo i simpatizeri Hrvatske seljačke stranke u Kanadi bili su zbunjeni i zatečeni događajima na vrhu stranke tijekom 1945. godine. S jedne strane dr. Vlatko Maček bježi s članovima svoje obitelji ispred komunističkih vlasti u Jugoslaviji, dok istodobno predstavnik Hrvatske seljačke stranke u izbjegličkoj vladi Jugoslavije, sa sjedištem u Londonu, odlazi na pregovore s Titom u Jugoslaviju. U domovini, Šubašić u Zagrebu saziva javne sastanke uglednih članova Hrvatske seljačke stranke vjerujući da će stranka moći izaći na demokratske izbore. U ovom političkom kaosu koji je vladao na vrhu stranke, prepušteni sami sebi, članovi stranke u Kanadi organiziraju Konvenciju kanadskih muških i ženskih organizacija Hrvatske seljačke stranke, koja je održana 26. i 27. travnja 1946. godine u gradu Windsoru. Nakon dugih i napornih rasprava i analize trenutačnog stanja stranke, konvencija je jednoglasno usvojila sljedeću rezoluciju: „Konvencija pozdravlja saziv Sabora iseljene Hrvatske, na kojem će svi iseljeni Hrvati i Hrvatice, protivnici totalitarizma-tiranije, preko svojih organizacija poslati svoje predstavnike na Sabor iseljene Hrvatske gdje će tražiti osiguranje tih osnovnih prava, i to:

a) Pravo samoodređenja
b) Pravo demokratskog političkog uređenja države i
c) Socijalno pravo na temeljima seljačke ideologije braće Stjepana i Antuna Radića."[397]

Odluka o održavanju sveopćeg Hrvatskog sabora 2. rujna 1946. godine u Chicagu donesena je na sastanku predstavnika Hrvatske seljačke stranke, Hrvatske bratske zajednice, Pokreta američkih Hrvata za demokratske slobode Hrvatske, Hrvatske katoličke zajednice, Saveza hrvatskih svećenika i Hrvatske žene. Organizator Hrvatskog sabora u Chicagu, Ujedinjeni Hrvati Amerike i Kanade, uputili su poziv američkim i kanadskim Hrvatima u

[396] Hrvatski glas, Winnipeg, Memorandum hrvatskog vodstva konferenciji u Parizu, 14. svibanj 1946. godine.
[397] Hrvatski glas, Winnipeg, Rezolucija konvencije Hrvatske seljačke stranke u Kanadi, 28. svibanj 1946. godine.

kojem su apelirali na njihovu građansku lojalnost Americi i Kanadi, na osudu komunističkog i totalitarnog jugoslavenskog poretka, na osudu Titovog režima, njegovih zatvora i koncentracijskih logora te na kraju „da svoje narodne ustanove, koje smo si kao slobodni iseljenici izgradili, očistimo od zarazne, komunističke gube i nametnika."[398] Hrvatski Sabor održan 1. rujna 1946. godine u Chicagu bio je simbol hrvatskog jedinstva, političke snage i moći hrvatskih iseljenika SAD-a i Kanade. Po pisanju New York Timesa, Saboru je pribivalo više od dvije tisuće delegata. Glavni govornik bio je dr. Vlatko Maček, koji je u dvadesetminutnom govoru istaknuo glavnu političku ideju i program Hrvatske seljačke stranke. Svoj govor završio je riječima: „Možda ja to neću dočekati... ali dočekao ili ne, Hrvatska mora biti slobodna i bit će slobodna."[399]

Boravak dr. Mačeka u Chicagu Hrvatska seljačka stranka iskoristila je kao priliku da održi konvenciju svoje stranke za Sjedinjene Države, kojoj je pribivao velik broj delegata gostiju iz Kanade, na čelu s dr. Mladenom Zorkinom. Značajno je spomenuti da dr. Maček na konvenciji Hrvatske seljačke stranke održanoj u Chicagu, na nagovor velikog broja stranačkih delegata, donosi odluku da se s obitelji preseli u Washington, što i čini 1947. godine. U Washingtonu mu se priključuje njegov dugogodišnji suradnik i pratitelj, Branko Pešelj. Iz Washingtona dr. Maček nastoji diplomatskim putem širiti svoje političke ideje i stranački program zajedno s dr. Jurjem Krnjevićem koji djeluje u Londonu, Engleska, i dr. Mladenom Zorkinom koji lobira među stranim diplomatima i predstavnicima kanadske savezne vlade u glavnom gradu Kanade, Ottawi. Dajući prioritet diplomatskoj aktivnosti i kontaktima s vanjskim svijetom, dr. Maček je u potpunosti zanemario unutarstranački život, što se i te kako osjetilo na terenu, naročito među članstvom u Kanadi. Slab unutarstranački rad među članstvom i simpatizerima, kao i politički elitizam dr. Mačeka i njegovih bližih suradnika po kojima jedino Hrvatska seljačka stranka ima demokratski legitimitet da govori uime Hrvata u zapadnodemokratskom svijetu, odbijanje bilo kakve zajedničke suradnje s drugim hrvatskim političkim strankama te konstantni napadi, naročito na Hrvatski oslobodilački pokret, bile su glavne karakteristike rada i djelovanja Hrvatske seljačke stranke u Kanadi sve do smrti dr. Mačeka 1964. godine.[400] Žučne diskusije, otvorena optuživanja preko stranačkog glasila Hrvatski glas sa svima onima koji nisu priznavali ili su osporavali pravo Hrvatskoj seljačkoj stranci da može jedina govoriti uime Hrvata, unosili su velik nemir i neslogu u svim većim hrvatskim zajednicama diljem Kanade. Ovakav način i stil rada doprinio je da se članovi

[398] Hrvatski glas, Winnipeg, Američkim i kanadskim Hrvatima i Hrvaticama, 11. lipnja 1946. godine.
[399] Hrvatski glas, Winnipeg, Konvencija HRSS! Hrvatski Sabor u Chicagu, 10. rujna 1946. godine.
[400] Ivo Perić, *Vlatko Maček – Politički portret. Razdoblje pasivnosti, izolacije i iščekivanja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003., str. 294-295.

stranke na terenu zatvore sami u sebe. Rad i aktivnost stranke više-manje sveo se na distribuciju stranačkoga glasila, organiziranje zabava, čisti prihod kojih je išao za financiranje rada stranke, organiziranje ljetnih piknika i održavanje raznih stranačkih manifestacija i komemoracija na kojima se evocirao rad braće Antuna i Stjepana Radića.

O stanju u hrvatskim zajednicama, odnosno o poremećenim odnosima, pisao je i dr. Juraj Krnjević. U stranačkom glasilu „Hrvatski glas" od 25. VIII. 1958. godine dr. Krnjević piše: „Sada sam već kojih šest tjedana na putu po Kanadi i Americi, i vidim da ni odnos poslijeratne emigracije prema ranije iseljenim Hrvatima nije zdrav... Ja mislim da je temeljno zlo poslijeratne emigracije u njezinoj neskromnosti, i da se ona zato ne može pravo snaći ni prema već ranije iseljenim Hrvatima i prema njihovoj djeci rođenoj u stranom svijetu."[401] Dr. Krnjević s pravom konstatira da je jaz između prijeratne emigracije, uglavnom pripadnika Hrvatske seljačke stranke, i poslijeratne, većinom bivših pripadnika ustaškog pokreta i visokih dužnosnika Nezavisne Države Hrvatske, tako velik da je nemoguće pronaći način za zajednički javni nastup pred stranim svijetom. Nezadovoljni unutarstranačkom pasivnošću, članovi stranke svoje su nezadovoljstvo počeli sve glasnije iskazivati zahtijevajući da dr. Maček počne više djelovati u stranačkom životu.[402] Konačno, u nemogućnosti više ignorirati zahtjeve koji su dolazili iz stranačke baze, dr. Maček odlučuje 1962. godine da kompletan unutarstranački rad preuzme dr. Juraj Krnjević. Ova njegova odluka, kao i najava da poslije njegove smrti vodstvo stranke preuzima dr. Krnjević, pozitivno je odjeknula među članovima stranke, a što je još važnije, i izvan stranke. Glavni razlog za to leži u činjenici što su i najžešći politički protivnici i kritičari Hrvatske seljačke stranke u osobi dr. Mačeka i njegovoj politici vidjeli „uvjetno jugoslavenstvo", za razliku od dr. Krnjevića, kojeg su doživljavali kao antijugoslavena. U članku „Maček-Krnjević", objavljenom 14. veljače 1962. godine u hrvatskom tjedniku „Danica", koji je izlazio u Chicagu, između ostalog piše: „Nigdje ne kaže dr. Maček, da nam je cilj država Hrvatska." Najkonkretniji je kad govori da nema Unije sa Srbijom bez uvjeta i garancija. Za razliku od ovog Mačekovog stava, dr. Krnjević je javno u jednom prosrpskom društvu kazao svima u lice: „Hrvati neće Jugoslavije; državna zajednica između Hrvata i Srba je nemoguća, tražimo svoju samostalnu državu Hrvatsku, koja će se uklopiti među ostale države slobodne Evrope."[403]

[401] Dr. Juraj Krnjević, *Emigracija prema domovini i Iseljenoj Hrvatskoj*, Hrvatski glas, Winnipeg, 25. VIII. 1958.

[402] Na osnovi pisanja službenog stranačkog glasila „Hrvatskog Glasa", a naročito drugih emigrantskih novina u to vrijeme.

[403] Danica, Chicago, Maček-Krnjević, 14. veljače 1962. godine.

Odmah nakon odluke predsjednika dr. Mačeka da se Krnjevića imenuje na vodeće stranačke pozicije, Krnjević obilazi ogranke po SAD-u i Kanadi kako bi se na licu mjesta upoznao sa stanjem stranke i osjetio raspoloženje članova stranke te, po mogućnosti, rješavao nesporazume. Smrću dr. Mačeka 1964. godine na čelo stranke, kako je već bilo najavljeno, dolazi dr. Krnjević, koji je do tog trenutka bio glavni tajnik stranke i veoma bliski suradnik predsjednika Hrvatske seljačke stranke, Stjepana Radića. Veoma brzo nakon svog izbora za predsjednika stranke u emigraciji, dr. Krnjević raskida s neodlučnom politikom koju je vodio dr. Maček. Njegovo je stajalište da se Hrvatska seljačka stranka kao jedini demokratski i od naroda izabrani predstavnik hrvatskog naroda mora beskompromisno boriti za uspostavu samostalne i demokratske hrvatske države. Dr. Krnjević redovito piše svoje kolumne u „Hrvatskom glasu", u kojima daje smjernice stranačke politike i svoje vizije kao lider stranke.[404] Također, on i njegovi suradnici donose komentare važnijih političkih događaja u svijetu, naročito onih koji se tiču zemalja Varšavskog pakta, bivšeg SSSR-a i uopće jugoistočne Europe. Pod njegovim vodstvom stranka doživljava pravi preporod, posebno u Kanadi, što se očituje ulaskom u članstvo mlađih naraštaja Hrvata, uključujući i drugu generaciju, čiji su pripadnici rođeni u Kanadi, što je bila nova pojava u stranačkom životu koja se odavno nije dogodila.

Kanadski ogranci i glavni odbor stranke otvaraju vrata suradnje s drugim političkim strankama, a lobiranja kod kanadskih saveznih političara kao i predstavnika lokalnih vlasti postaju kvalitetnija i učinkovitija. U sklopu svojih aktivnosti stranački ogranci diljem Kanade organiziraju tradicionalne „Hrvatske dane", javne političke tribine s različitim temama. Na stranačkoj konvenciji održanoj 1969. godine u Torontu po prvi put u svojoj povijesti djelovanja u iseljeništvu Hrvatska seljačka stranka beskompromisno izražava svoj politički stav da je njezin glavni cilj uspostava suverene i demokratske republike Hrvatske.[405] Vijest o ovakvoj odluci stranačke konvencije imala je velik i pozitivan odjek u hrvatskom iseljeništvu kao i u domovini. Ova odluka stranačke konvencije doprinijela je da Hrvatska seljačka stranka, a naročito njezin predsjednik, dr. Juraj Krnjević, dobije velik broj novih simpatizera. No, i pored činjenice da je dr. Krnjević reformirao stranku i ostavio otvorena vrata suradnje s drugim strankama, on je i dalje imao čvrst stav da je Hrvatska seljačka stranka jedini i legitimni predstavnik iseljene Hrvatske pred stranim svijetom.[406] Ovo njegovo stajalište, koje

[404] Ibid.
[405] Vidi: Marin Sopta, *Šubašićev sporazum s Titom izdaja hrvatskog naroda*, Zagreb, Vjesnik, Podlistak, petak 24. rujna 2004.
[406] Ivan Krznarić, *Ustaše i komunisti*, Hrvatski Glas, Winnipeg, 22. I. 1946.; Informativni buletin H.S.S. 1960. god. Izdaje organizacija Hrvatske seljačke stranke „Matija Gubec" Cleveland, str. 6-8.

je bilo i stajalište stranke, bazirano je na činjenici da je na zadnjim demokratskim izborima održanim u domovini 1938. godine izabran demokratski predstavnik hrvatskog naroda, pa prema tome Hrvatska seljačka stranka ne može niti želi priznati nikakvo pravo Hrvatskom oslobodilačkom pokretu, a kasnije Hrvatskom narodnom vijeću, kao „krovnoj organizaciji" da govori uime hrvatskog naroda u domovini ili emigraciji. Na osnovi ovog političkog stava dr. Krnjevića i glavnog odbora stranke, svim ograncima u svijetu strogo je bilo zabranjeno sudjelovati u zajedničkim akcijama s drugim političkim organizacijama.[407] No zbog promjena koje su nastale unutar stranke na terenu, a naročito u Australiji, ovakav svoj stav dr. Krnjević i vodstvo stranke pod pritiskom i na inicijativu ogranaka iz Australije morao je konačno promijeniti 1980. godine.

Upitno bi bilo bi li vrh stranke promijenio svoj stav da uz pritiske iz Australije nije došlo do otvorenog puča, koji je u Kanadi izveo dr. Zorkin i njegovi istomišljenici. Dr. Krnjević i vodstvo stranke prihvatili su zahtjeve i prijedloge predstavnika stranke iz Australije i Kanade da se održi kongres stranke. Na kongresu stranke, koji je održan u Londonu 24. svibnja 1980. godine, izabran je Središnji odbor Hrvatske seljačke stranke, najviše zbog straha da bi stranka mogla zbog starosti dr. Krnjevića, koji je imao 85 godina, ostati bez svog lidera. Delegati su na saboru izabrali 30 dužnosnika u Središnji odbor i kroz stranačka glasila, Hrvatski glas, Hrvatska istina i Zbornik Hrvatske seljačke stranke za 1981. godinu, obavijestili iseljeništvo o svim odlukama sabora. Nažalost zbog ovakvog tvrdog stava bilo kakva suradnja s drugim strankama bila je nemoguća. Čak štoviše, krajem 70-ih godina prošlog stoljeća na vrhu stranke, naročito u Kanadi, dolazi do rascijepa. Otvoreno neslaganje u vođenju stranke dovodi do stvaranja dviju jakih frakcija, jedne odane predsjedniku stranke, dr. Jurju Krnjeviću, a druge predsjedniku stranke za Kanadu, dr. Mladenu Zorkinu.[408] U Kanadi se stvaraju unutar Hrvatske seljačke stranke dvije paralelne stranke, tiskaju se dva različita „Hrvatska glasa", koji imaju svoje urednike, borba za stranačke nekretnine, uglavnom hrvatske domove koji su bili u vlasništvu stranke, vodi se u hodnicima kanadskih sudova. Dvije frakcije iste stranke u Kanadi tijekom vremena postale su u stvarnosti samostalne političke stranke. Obje su uspjele stvoriti unutarstranački sustav, najviše zahvaljujući činjenici što je stranka prije rascjepa imala mnogobrojno članstvo. Hrvatska seljačka stranka za Kanadu, na čelu s dr. Mladenom Zorkinom, održala je veoma uspješnu konvenciju organizacije u Calgaryju. Na stranačkoj konvenciji kojoj su pribivali delegati

[407] Ovakav stav vodstva stranke konstantno se spominjao u stranačkom glasilu „Hrvatski Glas".

[408] Dr. Mladen Zorkin izabran za međunarodnog predsjednika, 21. Konvencija Hrvatske seljačke stranke, Nova Hrvatska 17, London, 1988.; Povijesna odluka 21. Konvencije hrvatske seljačke stranke, Nova hrvatska, London 15. XI 1988.

SAD-a, Australije i Kanade „jednoglasno su izabrali dr. Mladena Zorkina kao predstavnika Hrvatske seljačke stranke za te tri zemlje."[409] Specijalni gost konvencije bio je dr. Mate Meštrović, predsjednik Hrvatskog narodnog vijeća u New Yorku. Uime vlada provincije Alberte parlamentarni zastupnik Gordon Shrake predao je dr. Mladenu Zorkinu Povelju Alberte kao znak priznanja „za deset godina izvrsnog rada i organiziranja Hrvata u toj provinciji."[410] Nekoliko mjeseci kasnije, 3. srpnja 1988. godine, frakcija dr. Mladena Zorkina održala je 21. konvenciju u Vancouveru. Na konvenciji je izabran odnosno potvrđen stari glavni odbor Hrvatske seljačke stranke u Kanadi, na čelu s Ivanom Korenom kao predsjednikom. Za njegove potpredsjednike izabrani su dugogodišnji članovi stranke Ivica Kranjčević, Boško Menalo i Josip Peričak. S konvencije je upućen javni Apel Hrvatima u iseljeništvu i domovini. U Apelu se iznose glavne smjernice političkog djelovanja stranke u budućnosti koji će biti bazirani na učenju njezinog osnivača, Stjepana Radića. U radu konvencije najviše vremena se potrošilo na pitanju što uspješnije i kvalitetnije suradnje u odnosima između domovine i iseljeništva. Na konvenciji je izabran poseban odbor, koji je zaključio „da je narod u domovini jedini pozvan i odgovoran za izbor predsjednika i vodstva Hrvatske seljačke stranke."[411] U rezoluciji je, između ostalog, iznesena potreba zajedničkog istupa s drugim hrvatskim političkim strankama u iseljeništvu, naročito kada se lobira u svjetskim centrima moći. Pozdravlja se političko gledište i stavovi dr. Franje Tuđmana, što ih je iznosio u svojim predavanjima među iseljenicima o ideologiji i politici braće Radića.

Na svjetskom sastanku Hrvatske seljačke stranke održanom 17., 18. i 19. studenog 1989. godine skupilo se preko 30 delegata iz SAD-a, Australije i Kanade. Na zasjedanju čija je glavna tema bila „Hrvatska seljačka stranka - Pogled u budućnost" bio je nazočan gost iz domovine, prof. dr. Dalibor Brozović, najpoznatiji hrvatski jezikoslovac i dopredsjednik Hrvatske demokratske zajednice. U svom govoru prisutnim delegatima dr. Brozović je između ostalog rekao: „Sa zadovoljstvom pozdravljam ovaj skup i bez obzira na kratkoću ovog susreta, on predstavlja susret najstarije i najmlađe hrvatske demokratske stranke."[412] Dr. Brozović je također istaknuo uvjerenje da će Hrvatska uskrsnuti poput ptice feniks i uspostaviti demokraciju i slobodu svim svojim građanima. Uspostavljeni kontakt između predstavnika Hrvatske seljačke stranke u iseljeništvu i dr. Dalibora Brozovića i razgovori koji su se tom prilikom vodili između njih umnogome je doprinio da se članovi i simpatizeri Hrvatske seljačke stranke u iseljeništvu masovno učlane u Hrvatsku demokratsku zajednicu,

[409] Nova Hrvatska - London, Engleska, Uspjela godišnja konvencija HSS-organizacije u Calgaryju 23. 8. 1987.
[410] Ibid.
[411] Nova Hrvatska, London, Povijesne odluke 21. konvencije HSS u Kanadi, 19. 1. 1988. godine.
[412] Danica, Chicago, Svjetski sastanak Hrvatske seljačke stranke, 8. XII. 1989. godine.

da joj pomognu materijalno i da za nju glasaju na prvim demokratskim izborima održanim u domovini nakon Drugoga svjetskog rata.

Paralelno s pristašama dr. Mladena Zorkina i njegove Hrvatske seljačke stranke, u Torontu je 12. lipnja 1987. godine održan „Svjetski programski sastanak" Hrvatske seljačke stranke i Hrvatskog radničkog saveza, uz prisutnost velikog broja pristaša obiju stranačkih frakcija u Kanadi. Dan kasnije održana je konvencija Hrvatske seljačke stranke u Kanadi. Josip Torbar iz Rima govorio je o temi: „Politika Hrvatske seljačke stranke", a K. Butković iz Belgije o temi „Hrvatska seljačka stranka u Belgiji". Sastanku nisu pribivali pristaše dr. Zorkina. Na održanoj konvenciji za predsjednika stranke u Kanadi izabran je dr. Josip Brajac. U glavni odbor izabrani su poznati ekonomski stručnjak, dr. Tihomil Rađa, iz Švicarske, koji je govorio o temi „Gospodarska politika Hrvatske seljačke stranke" i Josip Torbar. Delegati iz Kanade, Đuro Đurković, iz Vancouvera, Josip Boljkovac i Mirko Bašić, iz Toronta, govorili su o organizacijskom ustrojstvu stranke, o pitanju Bosne odnosno položaju Muslimana u njoj. Prvi put u povijesti stranke na konvenciji u Kanadi nije bio nazočan dr. Juraj Krnjević, zbog bolesti. Konvencija je usvojila Rezoluciju u kojoj između ostalog stoji da se „ustanovljuje odbor koji treba ispitati preduvjete za razgovor sa srpskim predstavnicima", a kao jedan od preduvjeta jest „priznanje prava postojanja srpske i hrvatske države, koje će o međusobnim odnosima odlučivati autonomno i sporazumno."[413] Kao i njihova politička konkurencija, stranka na čelu s dr. Krnjevićem, pozvali su uime stranke sve Hrvate u iseljeništvu da zajednički nastupaju u slobodnom svijetu. Kratko vrijeme nakon održane konvencije u Torontu, 9. siječnja 1988. godine, u 93. godini života, umro je u Londonu dr. Juraj Krnjević. Na mjesto predsjednika stranke poslije smrti dr. Krnjevića došao je dr. Josip Torbar iz Rima, koji je održao nadgrobni govor na sprovodu svom prethodniku, dr. Krnjeviću. U njemu je, između ostalog, rekao: „Neka duša Jurja Krnjevića počiva u miru. On nije porazio tragičnu hrvatsku stvarnost, ali su je on i njegova stranka promijenili, jer učiniše ono što su najbolje mogli i znali."[414]

Poslije smrti dr. Jurja Krnjevića vodstvo stranke zakazalo je sastanak središnjeg odbora za svibanj 1988. godine u Bruxellesu. Sjednici se odazvalo 23 od 25 članova Središnjeg odbora da umjesto preminulog predsjednika dr. Jurja Krnjevića izaberu novo vodstvo i odrede nove političke smjernice stranke.[415] Dan poslije sastanka Središnjeg odbora

---

[413] Nova Hrvatska, London, Programatski skup Hrvatske seljačke stranke u Torontu – Solidna podloga za ozbiljnu raspravu o hrvatskoj politici, 13. VII. 1987. god.

[414] Nova Hrvatska, London, Zvonimirova lađa, 24. siječanj 1988. godine.

[415] Nova Hrvatska, Novo vodstvo i razdoblje u Hrvatskoj seljačkoj stranci, Nova Hrvatska, London, 25. VI. 1988.

održan je u hotelu „Sheraton" simpozij s glavom temom „Radićeva politička baština i budućnost Hrvatske", na koji se odazvalo sedamdesetak Hrvata iz dvanaestak prekomorskih i europskih zemalja. Po završetku simpozija izdano je priopćenje za tisak, u kojem se naročito ističe orijentacija Hrvatske seljačke stranke prema Europskoj uniji. Također, u istom se priopćenju upoznaje javnost da je izabrano Predsjedništvo Središnjeg odbora, u sastavu Josip Torbar, Zvonimir Mustapić, Stjepan Košutić, Mehmed Bašić i jedan član u domovini. Istu večer po završetku simpozija sudionici i drugi pozvani uzvanici pribivali su tradicionalnom Hrvatskom danu. Među gostima su bili predstavnici Bugarske seljačke stranke i Odbor za obranu ljudskih prava na Kosovu. Dan kasnije, na svečanom primanju kod grofa Janka Vranyczanija-Dobrinovića, uz Hrvate večeri su pribivali ugledni gosti iz javnog života Belgije kao i predstavnici nekih drugih etničkih skupina. Prijmu su bili nazočni novinari iz „Libre Belgique", bečke „Die Press", koji su i donijeli izvještaje o ovom skupu. U priopćenju za javnost između ostalog stoji zahtjev za poštivanje ljudskih prava i pravo samoodređenja za hrvatski narod. Na osnovi tog zahtjeva Hrvatska će seljačka stranka „ u tom smjeru zajednički raditi sa svim hrvatskim demokratskim snagama i ostati otvorena prema svim slobodno izraženim konstruktivnim mišljenima i rješenjima."[416]

Vjetar demokratskih promjena koji je zahvatio zemlje istočne i jugoistočne Europe tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća, zahvatio je i Hrvatsku. U Hrvatskoj se osnivaju demokratske stranke, u prvom redu Hrvatska demokratska zajednica i Hrvatska socijalno-liberalna stranka. Proces demokratizacije i stvaranje više političkih stranaka vodstvo Hrvatske seljačke stranke u emigraciji, na čelu s dr. Josipom Torbarom, nije znalo ili nije htjelo iskoristiti kako bi se stranka obnovila u Hrvatskoj. Zbog pasivnosti svog vodstva, Hrvatska seljačka stranka Australije i Kanade, odnosno članstvo, većinom podržava ideju i program dr. Franje Tuđmana i Hrvatske demokratske zajednice. Istaknuti članovi Hrvatske seljačke stranke, poput Ante Belje iz Kanade i Ante Babića, dobivaju veoma važne pozicije u vladi koju formira Hrvatska demokratska zajednica. Prvi biva izabran u Sabor Republike Hrvatske i bude imenovan ravnateljem Hrvatske matice iseljenika, a drugi, između ostalog, radi u diplomatskim predstavništvima Republike Hrvatske u Pekingu, Dublinu, a sada kao generalni konzul u Melbournu. Nakon mnogih frakcijskih previranja unutar stranke u domovini, ona se konačno konsolidira i postaje jedna od respektabilnih političkih stranaka ondje. Članovi predsjedništva Središnjeg odbora, Tihomil Rađa i predsjednik, dr. Josip Torbar, vraćaju se u domovinu i uključuju se u rad stranke. Tihomil Rađa zbog otvorenog neslaganja s

[416] Ibid.

predsjednikom stranke, Zlatkom Tomčićem, biva izbačen iz stranke, a dr. Torbar uspijeva na listi Hrvatske seljačke stanke biti izabran u Sabor Republike Hrvatske.

1.2. Ujedinjeni Hrvati Kanade

Politički aktivni Hrvati sjevernoameričkog kontinenta, a naročito Kanade, dočekali su završetak Drugoga svjetskog rata u potpunoj konfuziji, disharmoniji, zbunjeni, iznenađeni, a mnogi od njih šokirani događajima u domovini. Politička razmimoilaženja među njima nastala su u velikoj mjeri zbog politike Hrvatske seljačke stranke, čije vodstvo nije vodilo jedinstvenu politiku. Politika i potezi koje je vukao njezin predstavnik, ban Ivan Šubašić, u izbjegličkoj vladi Jugoslavije sa sjedištem u Londonu, naročito pri kraju Drugoga svjetskog rata, bila je u suprotnosti s političkim stavovima i razmišljanjima predsjednika stranke, dr. Vlatka Mačeka. Naime, dok je Šubašić vodio pregovore s Titom i njegovom partizanskom vladom s ciljem da postigne dogovor, dotle je lider stranke, dr. Maček, sa svojom obitelji uz pomoć ustaške vlade pobjegao u slobodni zapadnodemokratski svijet. Imajući u vidu da je Hrvatska seljačka stranka u SAD-u i Kanadi za vrijeme Drugoga svjetskog rata otvoreno stala na stranu Saveznika, vodstvo stranke je naivno vjerovalo da će Saveznici, a naročito Amerika, pomoći u borbi protiv komunizma, a time i obnovi Jugoslavije. Vodstvo i članstvo Hrvatske seljačke stranke u Kanadi bilo je time još više zatečeno i šokirano kad su Saveznici počeli otvoreno pomagati Tita i njegove partizane. Vijesti o komunističkom teroru, masovnim pokoljima, naročito nenaoružanih vojnika i civila, progonima i masovnim zatvaranjima, veoma sporo ali ipak su dopirale do Hrvata u Kanadi. Vijesti o stotinama tisuća izbjeglih Hrvata, kao i o pokolju desetaka tisuća Hrvata na austrijsko-jugoslavenskoj granici, umjesto da izazovu strah među Hrvatima Kanade, samo su povećale stupanj njihova neprijateljstva - koje je već postojalo - prema komunistima.

Odmah po završetku Drugoga svjetskog rata, a potaknuti vijestima koje su dolazile iz domovine o teškom položaju Hrvata u Jugoslaviji, pojavljuje se među Hrvatima SAD-a i Kanade potreba da se stvori jedan sveopći hrvatski nacionalni odbor, koji će se otvoreno i beskompromisno suprotstaviti totalitarnom komunističkom režimu u Jugoslaviji. Iz ovih pobuda sazvan je 1946. godine u Clevelandu sveopći hrvatski skup, na kojem će se osnovati Ujedinjeni Hrvati SAD-a i Kanade.[417] Na veličanstvenom skupu, pred 2.000 delegata

[417] Ivan Čizmić, Ivan Miletić, George Jure Prpić, *From the Adriatic to lake Erie: A History of greater Cleveland*, Cleveland, 2000., str. 411.

najutjecajnijih i najmasovnijih hrvatskih organizacija sjevernoameričkog kontinenta, glavni govornik bio je predsjednik Hrvatske seljačke stranke, dr. Vlatko Maček. I pored činjenice da je skupom vladao duh i ozračje hrvatskog političkog jedinstva, nažalost, novoformirano tijelo, Ujedinjeni Hrvati SAD-a i Kanade, bilo je osuđeno na propast od samog svog osnutka. Ideološke i političke razlike, naročito između vodstva Hrvatske seljačke stranke i njezinih članova i simpatizera, s jedne strane, i političkih istomišljenika i pristaša ustaškog poglavnika dr. Ante Pavelića, predstavljala je nepremostivu zapreku za mogućnost bilo kakve suradnje, a da se ne govori o zajedničkom nastupu u javnosti, bez obzira na to što im je zajednički neprijatelj bila komunistička Jugoslavija. Otvorene javne polemike u hrvatskom emigrantskom tisku između ova dva politička bloka samo su doprinosile još većem razdoru u hrvatskim zajednicama. U glasilima „Hrvatski narod", „Croatia" koja su izlazila u Buenos Airesu, kao i „Nezavisna Država Hrvatska" koja je izlazila u Torontu, glorificirali su Nezavisnu Državu Hrvatsku kao i ulogu poglavnika dr. Ante Pavelića u stvaranju države. Također, oštro je kritizirana politika Hrvatske seljačke stranke koju je njezino vodstvo vodilo za vrijeme Drugog svjetskog rata i u domovini i iseljeništvu. Naročito je kritizirana politika bana Ivana Šubašića, koji je bio član jugoslavenske izbjegličke vlade sa sjedištem u Londonu, Engleska, kao i uređivačka politika „Hrvatskog glasa", koji je otvoreno zagovarao suradnju i pomoć predsjedniku Jugoslavije, Titu. Uredništvo „Hrvatskog glasa" otvoreno i veoma često na stranicama svojih novina oštro napada i optužuje vodstvo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, odnosno Ujedinjene Hrvate Kanade, da je njihov vođa, dr. Ante Pavelić, bio suradnik fašističke Italije i nacističke Njemačke. I baš je iz ovih razloga uredništvo „Hrvatskog glasa" odnosno vodstvo Hrvatske seljačke stranke smatralo da vodstvo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta ne može lobirati i predstavljati hrvatske nacionalne interese kod demokratskih vlada Zapada. Umjesto da svojim radom pridobiju nove članove i simpatizere, obje „zaraćene" strane su naprotiv odbijale svoje možebitne simpatizere i potencijalne članove. Kakva su atmosfera i odnosi vladali između ova dva ideološki suprotna i zaraćena politička tabora, najbolje govori članak tajnika Ujedinjenih Hrvata SAD-a i Kanade, fra Silvija Grubišića, objavljenog u novinama „Hrvatska". U članku „Hrvatsku, vašu i našu, može ponovo zadesiti kobni udes, da bude uklopljena u neku Jugoslaviju" koji je tiskan 15. XI. 1948. godine, ovaj poznati kulturni i javni radnik u iseljenoj Hrvatskoj, otvoreno napada i kritizira glasilo Hrvatske seljačke stranke, „Hrvatski glas" i postavlja pitanje: „Da li je moguće i kakav se rad za dobrobit i oslobođenje hrvatskog naroda i stvaranja vlastite države može očekivati od novine u kojoj je napisano: „Ne uvidjeti, da na teritoriju, koji predstavlja Hrvatska, na može postojati državna tvorevina, koja u sebi ne bi sadržavala sve elemente jedne Jugoslavije znači

biti politički ignorant ili ustaša."[418] Uopće nije dvojbeno da ovakav javno izražen politički stav, kao i elitizam Hrvatske seljačke stranke čije vodstvo je smatralo da jedino njihova stranka ima legitimno pravo predstavljati i govoriti uime hrvatskog naroda u zapadnom svijetu, nije otvaralo nikakvu mogućnost bilo kakve konstruktivne suradnje, a još manje formiranja jedne zajedničke i moćne općehrvatske fronte. Ovakav javno izražen stav i činjenica da je vodstvo Hrvatske seljačke stranke na čelu s dr. Vlatkom Mačekom, koji je živio u Washingtonu, u potpunosti zapostavilo rad sa stranačkim članstvom na terenu, samo je još više doprinijelo potpunom političkom rasulu i kaosu koji je vladao u hrvatskim zajednicama diljem Kanade poslije završetka Drugoga svjetskog rata.

Dolazak relativno velikog broja novih useljenika, većinom mladih političkih emigranata iz izbjegličkih logora Austrije, Italije, Francuske i drugih europskih zemalja krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina unio je živost i novu dinamiku u društveno-politički život hrvatskih zajednica Kanade. Većina od novopridošlih useljenika bili su pripadnici oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, koji su za vrijeme ratnog vihora vodili oružane borbe protiv Titovih partizana, ili pak oni koji su na svojim leđima osjetili komunistički teror i politička šikaniranja u Jugoslaviji. Uza sve spomenute nedaće, kao i težak život koji su imali u izbjegličkim logorima, ovaj novi val hrvatskih useljenika nije mogao, a još je manje htio prihvatiti politiku Hrvatske seljačke stranke koju je vodila u Kanadi.

Ideja o hrvatskom zajedništvu, zastupana na općehrvatskom saboru u Clevelandu, imala je velik i pozitivan odjek u hrvatskim zajednicama Kanade. Kako ostvariti to često isticano jedinstvo, predstavljao je velik izazov koji je trebalo pokušati riješiti. U nemogućnosti ili bolje reći u odbijanju i neslaganju s Hrvatskom seljačkom strankom, novopridošli naročito politički emigranti, veoma brzo nakon svog dolaska u Kanadu odlučuju osnovati svoje vlastito društvo. Novoosnovana organizacija koja je utemeljena 1950. godine u Hamiltonu nazvana je Ujedinjeni Hrvati Kanade. Glavna ideja vodilja novoosnovanog društva koje je bilo malobrojno u članstvu, naprosto zato što je hrvatska zajednica u Hamiltonu bila malobrojna, jest „izrazito protukomunistička i u njenim redovima nema mjesta komunistima, jer komunisti nisu samo neprijatelji hrvatskog naroda, nego su oni neprijatelji Kanade, cijelog slobodnog svijeta i čovječanstva uopće."[419] Uz jako izražen antikomunistički stav veoma je važno istaknuti da su Ujedinjeni Hrvati Kanade izrazito protujugoslavenska organizacija, koja će svojim radom u početnoj fazi svog djelovanja uglavnom zainteresirati i privući u svoje

[418] Fra Silvije Grubišić, *Hrvatsku, vašu i našu, može ponovo zadesiti kobni udes, da bude uklopljena u neku Jugoslaviju*, Hrvatska, Buenos Aires 15. XI. 1948. god.
[419] Ujedinjeni Kanadski Hrvati, Hrvatska, Buenos Aires 31. VII. 1961., str. 6.

redova Hrvate u užem dijelu provincije Ontario, gdje su uglavnom već postojale organizirane hrvatske zajednice. Svakako odnosi unutar Hrvatske seljačke stranke, koja je u to vrijeme bila najbrojnija i najutjecajnija organizacija među Hrvatima Kanade, u biti - neaktivnost njezinog vodstva, umnogome je pomoglo i olakšalo Ujedinjenim Hrvatima Kanade da s vremenom osnuju svoje stranačke ogranke u Sudburyju, Winnipegu, Montrealu, Torontu, Prince George Timminsu, Calgaryju, Port Albernyju, Regini, Port Arthuru, Saskatonu, Vancouveru, Ottawi i Windsoru. Svi ogranci organizacije dobili su imena po poznatim hrvatskim povijesnim ličnostima ili pak po proslavljenim ustaškim vojnim zapovjednicima. Tako je prvi osnovani ogranak u Hamiltonu dobio ime po nadbiskupu Alojziju Stepincu, ogranak u Sudburyju nazvan je „Dr. Mile Budak" u čast poznatog hrvatskog pisca, koji je nakon Drugoga svjetskog rata pogubljen zbog svoje političke aktivnosti za vrijeme rata. Ogranak u Calgaryju dobio je ime „Kralj Zvonimir", a onaj u Winnipegu „Deseti Travnja" i tako redom. U početnoj fazi svog djelovanja glavne aktivnosti Ujedinjenih Hrvata Kanade bile su ograničene zbog pomanjkanja materijalnih sredstava i svele su se uglavnom na organiziranje proslave Dana Državnosti 10. travnja 1941. godine i antijugoslavenskih prosvjeda 29. XI.[420]

Ubrzo nakon svog osnivanja organizacija pokreće svoje službeno glasilo, „Nezavisna Država Hrvatska", sa sjedištem u Torontu. Ovaj stranački mjesečnik uglavnom je donosio vijesti o aktivnostima stranačkih ogranaka diljem Kanade kao i povijesne priloge o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u periodu između 1941 do 1945. godine. Skoro redovito u novinama su objavljivane uspomene visokih dužnosnika ustaškog režima za vrijeme Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj. Novine su postale karakteristične po objavljenim prilozima koji su glorificirali Nezavisnu Državu Hrvatsku, kao idealan primjer dobro izgrađene demokratske države u „kojoj je bez obzira na ratne strahote vladao red i zakon prava koji je bio jednak za sve njezine građane."[421]

Kada je u Buenos Airesu osnovan 1956. godine Hrvatski oslobodilački pokret na čelu s dr. Antom Pavelićem, cjelokupna organizacija Ujedinjenih Hrvata Kanade jednoglasnom odlukom među prvima u svijetu daje javnu potporu i pristupa mu.[422]

---

420 Ujedinjeni Hrvati Kanade, „Hrvatska", Buenos Aires 31. VII. 1961., str. 6.

421 Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, rujan 1974.

422 Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb... „Kratko vrijeme iza toga su sve hrvatske organizacije diljem svijeta, koje su slijedile politiku Poglavnika, pristupile u Hrvatski oslobodilački pokret, a danas ih u tom okviru ima preko dvije stotine, te možemo mirne duše reći, da je Hrvatski oslobodilački pokret jedna od najjačih oslobodilačkih organizacija potlačenih naroda. Na svim važnijim područjima u svijetu, gdje žive hrvatske izbjeglice i stari iseljenici, osnovane su velike i reprezentativne središnjice HOP-a. Tako je u Južnoj Americi ulogu Središnjice uzeo već postojeći Hrvatski Domobran, u Sjedinjenim Državama najprije Središnji odbor Hrvatskih Društava, a kasnije Hrvatski domobran (skupa s Ujedinjenim Hrvatima Kanade, koji su inače Središnjica za Kanadu)."

1.3. Osnivanje i rad Hrvatskog oslobodilačkog pokreta

Pavelić je nakon temeljitog i svestranog savjetovanja sa svojim suradnicima i članovima Hrvatske državne vlade odlučio reorganizirati Pokret, koji je utemeljio još 10. siječnja 1929. godine, te je 8. lipnja 1956. u tom smislu objavio povijesnu IZJAVU, koju su osim njega potpisali svi ministri i članovi Hrvatske državne vlade, na čelu s dr. Džaferbegom Kulenovićem i glavnim starješinom Hrvatskog domobrana u Južnoj Americi, inž. Ivanom Asančaićem.[423]

Kratko vrijeme nakon toga mnoge su hrvatske organizacije diljem svijeta pristupile u Hrvatski oslobodilački pokret. Tako je Hrvatski oslobodilački pokret postao jedna od najjačih oslobodilačkih organizacija potlačenih naroda. Na svim važnijim područjima po svijetu gdje žive hrvatski izbjeglice i stari iseljenici, osnovane su velike i reprezentativne središnjice HOP-a. Tako je u Južnoj Americi ulogu središnjice uzeo već postojeći Hrvatski domobran, u Sjedinjenim Državama najprije Središnji odbor hrvatskih društava, a kasnije Hrvatski domobran, skupa s Ujedinjenim kanadskim Hrvatima, koji su inače središnjica za Kanadu, u Europi Središnji odbor hrvatskih društava Europe i u Australiji Središnji odbor hrvatskih društava Australije. Ove središnjice imale su svoje predstavnike u Vijeću HOP-a.[424]

Napose moramo spomenuti suradnju HOP-a s predstavništvima ostalih potlačenih naroda, posebno sudjelovanje predstavnika HOP-a u moćnim međunarodnim organizacijama ABN i AFABN (Antiboljševički blok naroda i Američki prijatelji ABN-a).

Nakon osnivanja HOP-a sam je Pavelić o njegovu značenju rekao: „Hrvatski oslobodilački pokret je baziran na načelima i nauci Ante Starčevića, koja načela ne poznaju nikakvih kompromisa, niti dopuštaju ikakve sloge, koja bi mogla biti štetna po hrvatsku narodnu stvar. Ovaj pokret nije nikakva stranka, kao što ni starčevićanstvo nije danas nikakva stranka, nego je samo pokret za rad i borbu na oslobođenju hrvatskog naroda ispod tuđinske i komunističke tiranije i za ponovnu uspostavu Nezavisne Države Hrvatske, što se može i mora postići samo borbom i žrtvama, a nikakvim kompromisima i praznim krilaticama. Ako Hrvati u tuđini budu složni u priznavanju ove istine, i prema tome radili, time je postignuta i najveća sloga, koja je izražena i u Izjavi od 8. lipnja 1956. godine. Samo na taj način jesmo i ostajemo."[425]

[423] Hrvatska, Buenos Aires, 10. lipnja 1956.
[424] Ustaša, Buenos Aires, 10. travnja 1971.
[425] Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, srpanj 1976.

Hrvatski iseljenički tisak koji je podržavao politiku i program HOP-a nastojao je svojim čitateljima objasniti razloge osnivanja i političke zadatke organizacije. Tako u listu „Nezavisna Država Hrvatska" iz Toronta čitamo kako je u toj Izjavi navedeno da je poradi velikih promjena u svijetu nužno pristupiti okupljanju hrvatskih rodoljuba u jednu iznadstranačku općehrvatsku organizaciju, a koja ima zadaću pripremati hrvatske borce u tuđini, da u pogodnom času priskoče u pomoć braći u zarobljenoj domovini, te tako zajednički i organizirano odstrane tuđinsku i komunističku tiraniju s hrvatskog državnog područja i ponovno uspostave slobodnu i Nezavisnu Državu Hrvatsku.[426]

Isti list je opširno komentirao Izjavu od 8. lipnja 1956. godine, iz koje se odmah vidi da Hrvatski oslobodilački pokret nije zamišljen ni uspostavljen kao neka posebna politička stranka. Pavelić nije imao namjeru temeljiti tadašnji oslobodilački rad na bilo kojoj od tradicionalnih hrvatskih političkih stranaka, a još manje je htio osnivati neku novu političku stranku. Hrvatskoj oslobodilačkoj borbi prethodile su stotine tisuća boraca i mučenika, koji su bili pripadnici raznih političkih stranaka, koji su svi dali svoje živote za oslobođenje i uspostavu države Hrvatske, a osobito i za obranu državne nezavisnosti hrvatskog naroda. Stoga se osnutkom HOP-a željelo stvoriti jedan općehrvatski, nadstranački pokret za zajednički oslobodilački rad i borbu svih Hrvata koji teže istom cilju.

Godine 1962. vijećnici HOP-a iz svih krajeva gdje je HOP bio aktivan donijeli su Poslovnik[427] u kojem su jednoglasno utvrdili ideološku osnovu, ciljeve i značaj HOP-a u skladu s onim postavkama koje su bile iznesene i u temeljnoj Izjavi od 8. lipnja 1956. godine.

Odmah u 1. točki toga Poslovnika HOP-a konstatira se da je: „Hrvatski oslobodilački pokret opće hrvatski, nadstranački i demokratski Pokret".

U točki 4 utvrđuje se ideološka podloga i kaže se da se HOP: „(...) drži i upravlja jedinstvom načela Stranke Hrvatskog Državnog Prava (dr. Ante Starčevića) odnosno Hrvatske Državotvorne Stranke, zatim načela Hrvatske Republikanske Seljačke Stranke (Stjepana Radića), te načela Hrvatskog Ustaškog Pokreta (dr. A. Pavelića), što je sve hrvatski narod u toku vremena u više navrata odobrio svojom jasno izraženom i nepatvorenom demokratskom voljom. Ta se načela temelje na Pravu, Hrvatskom državnom pravu, principu narodnog Samoodređenja, Pravdi, nuždi."

[426] Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, lipanj 1961., br. 10, str. 3.
[427] Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb.

10. travnja 1957. godine oko 9 sati navečer izvršen je atentat na dr. Antu Pavelića. Od šest hitaca koje je atentator ispalio, dva su pogodila Pavelića i teško ga ranila. Dok se oporavljao od zadobivenih rana, jugoslavenska vlada je po drugi put zatražila njegovo izručenje. Tako je Pavelić radi osobne sigurnosti 18. travnja napustio svoje boravište u Buenos Airesu. Iz Argentine prešao je u Chile i od 24. srpnja do 27. studenog 1957. boravio je kod jednog hrvatskog rodoljuba. 29. studenog Pavelić se konačno našao u Madridu, u Španjolskoj. U prosincu mu se priključila supruga Marija, a u listopadu 1958. stigla je u Madrid i kćerka Višnja. Boravak Pavelića i njegove obitelji u Madridu organizirao je franjevac dr. Branko Marić.[428]

Pavelić je iz Madrida uspostavio veze sa svim organizacijama HOP-a, suradnicima i prijateljima. Primao je brojne posjetitelje. Razvio je bogatu korespondenciju s brojnim organizacijama HOP-a u Europi, Kanadi i Australiji. Doduše, Pavelić nije djelovao javno, jer se tako dogovorio sa španjolskim vlastima. U međuvremenu Pavelićevo zdravstveno stanje se pogoršalo. Tijekom studenog i prosinca 1959. liječio se u njemačkoj bolnici u Madridu, u kojoj je 29. prosinca preminuo. Sahranjen je u Madridu na groblju Sacramental – San Isidoro. Još je Pavelić radi poboljšanja i promicanja samog rada u HOP-u izvršio tehničku raspodjelu toga rada između 8 ureda, a osim toga je organizirao i Vijeće Hrvatskog oslobodilačkog pokreta.[429]

Ovo Vijeće, prema namisli Poglavnika, imalo je zadaću da se kao politički organ Hrvatskog oslobodilačkog pokreta bavi političkim pitanjima i problemima glede hrvatske oslobodilačke borbe.

Vijeće su u početku činili potpisnici Izjave od 8. lipnja 1956. godine, ali se broj članova Vijeća tijekom vremena povećavao ulaskom predstavnika raznih društava. Ukupan broj članova izabranog budućeg Vijeća ustanovljen je sa 75 vijećnika, te je prema broju članova i organizacija taj broj raspodijeljen između 5 (pet) područnih tijela, koje HOP obuhvaća, kako slijedi:

a) Područje Glavnog starješinstva Hrvatskog domobrana za Južnu Ameriku, sa sjedištem u Buenos Airesu, bira 26 vijećnika, i to: Argentina 20, Urugvaj 2, Chile 1, Brasil 1, Venezuela 1 i Peru 1.

[428] Ibid, str. 428-429.
[429] Ibid, 430.

b) Područje Glavnog starješinstva Hrvatskog domobrana za Sjedinjene Države Sjeverne Amerike sa sjedištem u Clevelandu bira 10 vijećnika.

c) Područje Glavnog odbora Ujedinjenih kanadskih Hrvata za Kanadu sa sjedištem u Torontu bira 12 vijećnika.

d) Područje Središnjeg odbora Hrvatskih društava Australije sa sjedištem u Sidneyju bira 12 vijećnika.

e) Područje Središnjeg odbora Hrvatskih društava Europe sa sjedištem u Munchenu bira 15 vijećnika, koje se ima porazdijeliti između zemalja: Austrija, Belgija, Francuska, Holandija, Italija, Njemačka, Španjolska, Švedska i Velika Britanija.[430]

Još je Pavelić shvatio važnost međunarodne organizacije „Antiboljševički blok naroda" i uključio HOP u tu organizaciju.

ABN je proizišao iz okvira „zarobljenih naroda", gdje su bili uglavnom okupljeni svi narodi iza 'željeznog zastora' i kada se organizirao kongres u Aziji, s kineskim i drugim azijskim protukomunistima. Time je pokret dobio univerzalno značenje.[431]

Sljedeći korak bio je udruživanje sa slobodnim ljudima sviju naroda svijeta. Taj korak bio je Kongres ABN-a i EFC-a u Londonu, od 17. do 21. listopada 1968. godine.

Predsjednik HOP-a, dr. Stjepan Hefer, shvatio je da ne smije propustiti priliku i da mora biti prisutan kod tih vijećanja koja trebaju dati smjernice za daljnji razvitak antikomunističke borbe u svijetu. Zbog toga je predsjednik osobno pribivao Kongresu zajedno s dr. Andrijom Ilićem, koji je radio kao profesor u Engleskoj i predsjednikom Hrvatskog domobrana u SAD-u, dr. Antom Bonifačićem.

Hrvatski oslobodilački pokret (HOP) pristupio je u Svjetsku protukomunističku ligu WACL (World Anticommunist League) na 4. Kongresu u Tokiju 1970. godine te je od onda sa svojim predstavnicima sudjelovao na svim zasjedanjima koja su se održala tijekom sljedećih godina u Meksiku, Filipinima, Londonu, Koreji, Brazilu, Kini, Washingtonu, Paragvaju, Švicarskoj, Luxemburgu, San Diegu i u Dallasu, SAD.[432]

Hrvatski su izaslanici na svakom zasjedanju promicali i branili općehrvatske interese, te su u nizu rezolucija, memoranduma kao i putem velike količine promidžbenog materijala na stranim jezicima pokazali borbu hrvatskog naroda za slobodu od tuđinskog jarma kao i za obnovu slobodne i suverene hrvatske države, koja je uvjet borbe za političke slobode.[433]

[430] Nezavisna Država Hrvatska, travanj 1961., br. 4.
[431] Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb.
[432] Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, prosinac 1970.
[433] Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, kolovoz-rujan 1985.

Ovaj rad je bio znatno olakšan kada je Hrvatska bila primljena za pravog i jednakopravnog člana WACL-a na Osmom zasjedanju Lige, od 21. do 25. travnja 1975., u Riu de Janeiru.[434]

U drugoj polovici mjeseca kolovoza 1964., a prigodom 75. rođendana Ante Pavelića i pete godišnjice njegove smrti, sastalo se u Madridu Predsjedništvo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, na čelu s predsjednikom, dr. Stjepanom Heferom, u prisutnosti svih njegovih članova, bilo osobno bilo zastupanih opunomoćenicima.

Predsjedništvo je razmotrilo opći politički položaj u svijetu, prilike u hrvatskoj političkoj emigraciji, kao i položaj hrvatskog naroda u zarobljenoj domovini.

Sa tog sastanka Predsjedništvo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta uputilo je svim središnjim tijelima, područnim vijećima, kao i svim društvima, ograncima i povjerenicima Hrvatskog oslobodilačkog pokreta zasebnu Izjavu, u kojoj se među ostalim kaže: „Predsjedništvo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta pozdravlja napore svih hrvatskih državotvornih stranaka, skupina i pojedinaca, koji djeluju u slobodnom svijetu u korist ostvarenja ponovnog oslobođenja Nezavisne Države Hrvatske. (...) Predsjedništvo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta u znaku međunarodnih političkih zbivanja pozdravlja stvaranje političke zajednice europskih država (domovina), u kojoj bi svaki narod, pa i Hrvatski, uživao i gajio svoju državnopravnu političku narodnu osebujnost i suvereno raspolagao svojim materijalnim narodnim dobrima. (...) Hrvatski oslobodilački pokret u svom radu poštuje pozitivne zakone svih država slobodnog svijeta, koje su dale hrvatskim političkim izbjeglicama ne samo utočište, nego i pružili mogućnost slobodnog djelovanja proti međunarodnom komunizmu, a za ideale prava samoodređenja svih naroda, a naročito, za oslobađanje naše Nezavisne Države Hrvatske. (...) Posebno pak ističemo u našim redovima pojavu umjetnog stvaranja revolucionarne psihoze kao i vršenja terorističkih djela, a što sve u stvari ima za jedini cilj umanjiti ugled i ozbiljnost, koje uživaju naše političke organizacije u slobodnom svijetu, te im onemogućiti svaku djelatnost u pojedinim slobodnim demokratskim državama."[435]

Predsjedništvo HOP-a pratilo je s velikom pozornošću razvoj prilika u domovini i zauzimalo stavove o političkim zbivanjima. Na svom drugom zasjedanju u Chicagu, 2.-7. rujna 1967., predsjedništvo se ponovno izjasnilo o HOP-u i njegovoj političkoj orijentaciji u posebnoj Izjavi. U ovoj Izjavi se među ostalim kaže: „Konstatiramo, da srbo-komunizam poprima sve otvorenije velikosrpsko šovinističko obilježje, tako da postaje i drugima

[434] Nezavisna Država Hrvatska. Toronto, travanj-svibanj 1975., br. 4-5.
[435] Nezavisna Država Hrvatska. Toronto, 1964., br. 9, str. 5.

očevidno, da je socijalistička F R Jugoslavija kolonijalna vlast srpskih komunista nad zarobljenim narodima: Hrvatima, Slovencima, Macedoncima, Bugarima, Albancima i ostalim narodnim manjinama, a nacionalni komunizam, odnosno socijalizam im služi kao krinka za strance. (...) Osamnaest hrvatskih kulturnih društava ustalo je na obranu materinskoga hrvatskoga jezika. Hrvatski jezik obuhvata svu hrvatsku književnost staru šest stoljeća i sva hrvatska narječja, te nema ništa zajedničkoga sa srpskom književnosti i srpskim književnim jezikom. (...) Držeći se uputa Poglavnika NDH i osnivača HOP-a dr. Ante Pavelića, Hrvatski oslobodilački pokret se ograničuje na legalni rad u stranim zemljama, koje su nam pružile sklonište. Poznato je svima, da teroristički pothvati po stranim zemljama idu za tim, da onemoguće legalnu borbu hrvatskog naroda. (...) Suradnja hrvatskog naroda kroz stoljeća s pravoslavcima, kojima je dano sklonište po hrvatskim zemljama, s protestantima, s kojima su hrvatski mučenici Zrinjski i Frankopani, već pred tri stoljeća ustali protiv gaženja pravde i s muslimanima, kojima pripada preko milijun Hrvata nastavlja se i danas u HOP-u, koji ima za svoje najbolje saveznike pravoslavne Bugare i Macedonce, pravoslavne, muslimanske i katoličke Albance."[436]

Povodom reforme ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 1971. godine, predstavnici organizacija i društava, koja su članovi Hrvatskog oslobodilačkog pokreta na područjima Australije, Europe, Južne Amerike, Kanade i Sjedinjenih Američkih Država, usvojili su na svom vijećanju održanom u Torontu dana 30. i 31. srpnja 1971. godine Deklaraciju u kojoj doslovno stoji: "SFRJ je neprirodna višenarodna državna tvorevina, stvorena u Jalti sporazumom triju tadanjih saveznika, pobjedničkih velesila: Sjedinjenih Američkih Država, Sovjetske Rusije i Velike Britanije na kraju Drugog svjetskog rata. Ova se država ne temelji na povijesnom hrvatskom državnom pravu, kojega se hrvatski narod nije nikada odrekao, a niti na opće i međunarodno usvojenom načelu o pravu narodnog samoodređenja, – jer je ta država i u nju uključena Hrvatska bila uspostavljena bez pitanja i proti volji hrvatskog naroda. Hrvatski je narod u toku Drugog svjetskog rata općim revolucionarnim ustankom na 10. travnja 1941. godine obnovio i uspostavio svoju tisućgodišnju Nezavisnu Državu Hrvatsku."[437] Time je sam narod – vlastitim svojim snagama proveo svoje neotuđivo pravo narodnog samoodređenja koje mu je na svršetku Prvoga svjetskog rata, raspadom bivše Austro-Ugarske Monarhije, bilo uskraćeno – iako je provedba toga prava hrvatskom narodu bila zajamčena u poznatih 14 točaka sjevernoameričkog predsjednika Wilsona. Obnovljena Nezavisna Država Hrvatska dobila je potvrdu svoje

[436] Hrvatska, Buenos Aires, 30. rujna 1967.
[437] Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, rujan 1971.

legitimnosti na demokratski način jednodušnim zaključkom Hrvatskog državnog Sabora (Parlamenta) dana 23. veljače 1942. godine. Državu Hrvatsku je priznalo i 14 slobodnih i samostalnih država Europe i Azije. Međutim, na kraju Drugoga svjetskog rata predstavnici triju spomenutih velesila na konferenciji u Jalti – bez prethodno provedenih slobodnih izbora u toj novoj državi - da bi se ustanovila prava volja i želja hrvatskog naroda – uključili su državu Hrvatsku u Jugoslaviju i predali državnu vlast jugoslavenskoj Komunističkoj partiji, na čelu s Josipom Brozom Titom. Time je hrvatski narod bio stavljen ponovno ne samo pod vladu velikosrpskog imperijalizma i hegemonije, u kojoj je bio potlačen u predratnoj kraljevskoj Jugoslaviji, nego je bio izvrgnut još strahovitijem okrutnom kulturnom, nacionalnom i gospodarskom zatiranju, kao i nezapamćenom krvoločnom biološkom uništavanju, većem još i od onoga koje je morao podnositi u predratnoj Jugoslaviji. To je započelo odmah nakon svršetka Drugoga svjetskog rata zločinom genocida izvršenog nad hrvatskom razoružanom vojskom i građanskim pučanstvom kod Bleiburga, kao i u mnogobrojnim logorima diljem Hrvatske.[438] U ovoj velikosrpskoj komunističkoj strahovladi u obnovljenoj Jugoslaviji palo je žrtvom oko 500.000 ljudskih života. Već preko 25 godina nalazi se hrvatski narod u Jugoslaviji pod vladom diktature jugoslavenske Komunističke partije. Nalazi se praktički lišen i svih osnovnih ljudskih prava i sloboda, koja su ljudima zajamčena u univerzalnoj Deklaraciji o ljudskim pravima, makar je većina tih prava i sloboda u Ustavu predviđena. Napose je lišen najvažnijih političkih prava, posebice slobode uvjerenja, izražavanja misli u govoru i tisku, a osobito nema slobode sastajanja i političko-stranačkog udruživanja, kao i slobode izbora. U Jugoslaviji, jednako kao i u svim drugim komunističkim zemljama, vlada monopartijski, strogo centralistički sustav. A monopartijska komunistička diktatura onemogućuje svaki izražaj slobodne narodne volje. U toj komunističkoj državi volja Komunističke partije je zakon i pravo. Nositelj i vršitelj vrhovničkog prava nije narod nego isključivo i jedino partija. Stoga ustavne reforme ne znače u biti ništa. Jer i dosadašnji ustav Jugoslavije priznaje na papiru Hrvatima, kao i drugim narodima u toj državi, pravo samoodređenja, uključujući čak i pravo na odcjepljenje, ali u praksi – kako je to općepoznato – i sama pomisao na primjenu i provedbu ovih ustavnih prava, ako se otkrije, donosi teške i okrutne progone i kazne. Zato i ove reforme Ustava, s tobožnjim priznanjem hrvatskog nacionalizma, kao i hrvatske državnosti i suverenog prava hrvatskog naroda u sadašnjoj Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, kao i odredbe o provedbi i osiguranju gospodarske i političke ravnopravnosti hrvatskog i ostalih u toj državi nesrpskih naroda, a koja dosad nije

[438] Ibid.

postojala – nema i ne će imati praktične i stvarne vrijednosti. Postoji, i nadalje će postojati, dominacija i hegemonija Srba, kao i njihove gospodarske prednosti i povlastice. Ustavne odredbe u Jugoslaviji, kao i u ostalim komunističkim državama, te njihove primjene u praksi ovise isključivo o volji partije i njezinih rukovodilaca, a potlačeni hrvatski narod nema mogućnosti da na suverenu vlast jugoslavenske Komunističke partije – u kojoj dominiraju Srbi – utječe, jer svoje samostalne partije nema i nije je nikada imao. Stoga i ove najnovije reforme nisu nikakvo rješenje otvorenog hrvatskog pitanja a niti su one sigurnost za poboljšanje sadašnjeg mizernog gospodarskog i političkog položaja, u kakvom se nalazi porobljeni hrvatski narod u toj nametnutoj mu komunističkoj državi pod velikosrpskom hegemonijom.[439] Te će reforme poslužiti komunističkoj beogradskoj vladi za taktično zavaravanje svjetske demokratske javnosti i odgovornih političkih faktora, da bi ta vlada na demokratskom Zapadu lakše pribavila materijalnu pomoć svome posrnulom gospodarstvu. A s druge strane – da bi vlada kojekakvim sitnicama uspavljivala podjarmljeni hrvatski narod i varavim nadama slabila njegov otpor i borbu. Na temelju svega ovoga, „mi odlučno zahtijevamo provedbu odcjepljenja Hrvatske na temelju prava narodnog samoodređenja za hrvatski narod, te ponovnu uspostavu demokratske Nezavisne Države Hrvatske na cijelom povijesnom i etničkom prostoru hrvatskog naroda. Samo tako će biti osigurana sloboda, suverenitet i nezavisnost hrvatskog naroda, koji jedino u svojoj samostalnoj i suverenoj državi Hrvatskoj može ustanoviti uistinu valjane i prijateljske odnose sa svim narodima, pa tako osobito i srpskim narodom u slobodnoj, nezavisnoj i suverenoj državi Srbiji."[440]

1.5. Rascjep u Hrvatskom oslobodilačkom pokretu

Pavelićevo „oporučno" imenovanje radićevca dr. Stjepana Hefera za nasljednika u „pokretu" iznenadilo je i njegove najbliže suradnike, koji su se osjetili kao ustaše, zapostavljeni i potisnuti u stranu, iako je Heferu istodobno imenovao i petoricu pomoćnika. Mnogi su među njima stali sumnjati u pravovaljanost oporuke.[441]

[439] Hrvatska, Buenos Aires, travanj 1972.
[440] Ibid.
[441] Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb, str. 440. Nakon smrti dr. Ante Pavelića u Madridu Vijeće Hrvatskog oslobodilačkog pokreta" u Buenos Airesu objavilo je u siječnju 1960. god. sljedeću izjavu: „Svojim opunomoćenim nasljednikom imenujem gospodina ministra Dr. Stjepana Hefera u svim pitanjima i poslovima Hrvatske Državne Vlade, Hrvatskog Oslobodilačkog Pokreta i Vijeća."

Nezadovoljnici u Argentini stali su se okupljati oko Vjekoslava Vrančića, koji je bio nezadovoljan zbog prijašnjeg izbacivanja iz vodeće strukture „Hrvatskog domobrana“ u Buenos Airesu.

Sukobi u vodstvu HOP-a nastavili su se. Povod je bio hoće li predsjednik HOP-a biti imenovan kao nasljednik prethodnog ili će biti biran na to mjesto. Hefer se zalagao za prvo rješenje i kriza se zaoštravala.

List „Danica“ u broju od 4. kolovoza 1965. objavio je da je 14 od 16 vijećnika Područnog vijeća HOP-a za Južnu Ameriku 16. lipnja podnijelo ostavku predsjedniku Heferu. Na taj sudbonosni korak bili su, navodi „Danica“, prisiljeni, jer je dr. St. Hefer već preko godinu dana odbijao svaku suradnju s Područnim vijećem HOP-a za Južnu Ameriku.

Razlozi koji su te vijećnike na to naveli nisu bili osobne nego načelne naravi. Potpisani vijećnici izjavili su u svojoj ostavci da zastupaju stav kako HOP materijalno i moralno mora pomoći svakoga Hrvata u zakonitoj borbi za oslobođenje hrvatskoga naroda od srbijanskoga ropstva i komunističke tiranije.[442]

U ostavci su naglasili da nositelj hrvatskog povijesno-pravnog vrhovništva može biti i jest samo hrvatski narod, a nikako pojedina osoba. Zato je nužno potrebna mobilizacija i koncentracija svih duhovnih i materijalnih snaga hrvatskoga naroda.

Svi pokušaji da se dr. Hefera ponuka na suradnju, ostali su bez uspjeha. Mogla bi se u vezi s time spomenuti mnoga imena, napose prof. Oršanića, dr. Korskoga, dr. Branka i dr. Ivana Jelića, koji ga je posjetio u pratnji dr. Joze Dumandžića.[443]

I dr. Lovro Sušić u svome prikazu o prvom Kongresu hrvatske emigracije, održanom od 29. kolovoza do 2. rujna 1962. u New Yorku, žali da se nije mogao sastati s dr. Heferom, jer je ovaj napustio New York prije nego što je tamo stigao dr. Sušić.

„Želim od srdca – piše dr. Sušić – da se što prije osobno sastanemo, pa ako ne prije, ono na drugom Kongresu ujedinjene hrvatske emigracije“.[444]

Dr. Hefer je do tada i poslije toga uporno otklanjao svaku suradnju s drugim hrvatskim ustanovama i prvacima koji njega nisu htjeli priznati svojim isključivim vođom.

---

442. Tomislav Krolo, *Tomislav Krolo, Hrvatski politički emigrant 1941- 1991*, priredili dr. Ivan Čizmić, prof. Mrin Sopta, Zagreb, 2009, str. 182.
443. Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb.
444. Ibid, str. 183.
Hrvatska Misao, Buenos Aires, 1962., br. 30, str. 38.

Vrančić također nije htio mirovati. Na sastanku njegovih istomišljenika koji su se okupili u „Privremenom radnom odboru za reorganizaciju HOP-a" održanom u Buenos Airesu 5. siječnja 1966. u Hrvatskom domu, bio je prihvaćen sljedeći zaključak:[445]

„Nakon podrobnog razmatranja političkih prilika u svijetu, teškog položaja hrvatskog naroda u zarobljenoj domovini i neskladnih prilika, koje posljednjih godina zavladaše u organizaciji Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, općenito u svijetu, a napose u Republici Argentini, ponukani ljubavlju prema domovini i osjećajem odgovornosti prema zarobljenom hrvatskom narodu, a u želji, da Hrvatski oslobodilački pokret privedu prvobitnim ciljevima, koje mu postaviše njegovi osnivači, Poglavnik i najbliži mu suradnici, i tako pridonesu ozdravljenju prilika u hrvatskim političkim organizacijama slobodnog svijeta – potpisani članovi Hrvatskog domobrana i pristaše Hrvatskog oslobodilačkog pokreta na sastanku održanom u Buenos Airesu dne 5. siječnja 1966. jednodušno odlučiše:

1. Izabrati Privremeni Radni Odbor za Reorganizaciju HOP-a;
2. iznijeti u sažetom obliku temeljna politička načela HOP-a, koja će voditi Odbor u njegovu radu;
3. izraditi nacrt rada, koji Odbor kani ostvariti;
4. staviti se u vezu sa svim pristašama HOP-a – javnim radnicima i borcima – u Republici Argentini, te ih zamoliti za suradnju, time da preuzmu dio rada i odgovornosti u izvršenju programa Privremenog Radnog Odbora;
5. Održavati sastanke pristaša, na kojima će biti iznesena politička načela i program rada Odbora, te izabrane osobe, kojima će biti namijenjene odgovarajuće dužnosti;
6. sazvati skupštinu u Buenos Airesu, na kojoj će Privremeni Radni Odbor izvijestiti hrvatsku javnost o pobudama, koje ga vode, o izvršenom radi daljnjim namjerama, te ju zamoliti za potporu u izvršenju postavljenih zadataka;
7. nastupiti na slijedećem Saboru Hrvatskog domobrana sa vlastitom listom za izbor Glavnog Starješinstva;
8. pozvati sve organizacije, koje su u raznim zemljama svijeta nastale nakon razmirica u HOP-u, da se priključe pokretu i sudjeluju u radu na njegovoj obnovi;
9. obratiti se na sve organizacije HOP-a u Argentini i u svijetu s pozivom, da se priključe ovom pothvatu za sređivanje prilika u HOP-u;
10. stupiti u vezu s drugim državotvornim organizacijama u Argentini u svrhu izradbe osnove za suradnju oko postignuća zajedničkog nam cilja: uspostave Države Hrvatske;

[445] Ibid. Prema: Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb; *Tomislav Krolo, Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*, priredili dr. Ivan Čizmić, prof. Marin Sopta, Zagreb, 2009.

11. poraditi na tome, da se takova suradnja proširi na hrvatske državotvorne organizacije diljem svijeta, s konačnom svrhom stvaranja Hrvatskog Narodnog Predstavništva u Inozemstvu;

12. raspustiti Privremeni Radni Odbor, kada bude ispunio svoj radni program, ili prije toga, ako u Buenos Airesu bude izabrano stalno Vijeće s jednakim zadatcima."[446]

Iz svih ovih razloga, a kao „izraz raspoloženja i volje goleme većine članstva Pokreta u Republici Argentini, a vjerujemo i u ostalim središtima hrvatskog iseljeništva, osnovan je Hrvatski oslobodilački pokret – reorganizacija" dana 5. siječnja o. g. u Hrvatskom domu, d. d., Salta 1241, Privremeni radni odbor, kojemu je zadaća postaviti ustrojstvo Pokreta na demokratske temelje i tako ga obnoviti i osposobiti za ostvarenje ciljeva, radi kojih je osnovan.

Dakako, Vjekoslav Vrančić želio je hrvatskoj iseljeničkoj javnosti obrazložiti svoju političku akciju. U listu „Hrvatski narod", koji je početkom travnja pokrenuo u Buenos Airesu, obrazlagao je potrebu reorganizacije HOP-a. Upozorio je kako je nakon Poglavnika nestalo autoriteta i brzo se osjetio nedostatak u ustrojstvu Pokreta. Pokazalo se, naime, da jedan veliki autoritet, kakav je bio Poglavnik, može pokriti i bitne manjkavosti organizacije, koju je on stvorio, ali da se to isto ne može postići imenovanim „opunomoćenim nasljednikom", a još manje da bi se to ubuduće moglo postići. Ukazalo se, naprotiv, da je nužno potrebno ispuniti postojeće organske praznine u ustrojstvu Pokreta ako se ne želi vezati njegovu sudbinu uz jednu osobu. Tijekom privremenog stanja koje je vladalo u Pokretu, vidjelo se da je radi samog njegova opstanka potrebno poduzeti razne mjere. Valjalo je prije svega dati Pokretu ustav i poslovnik. Bez toga se ne može voditi Pokret, koji ima kao cilj uspostavu države, a da se ni samo vodstvo ne drži najelementarnijih pravila 'društvene igre'. Kada ustav i poslovnik budu prihvaćeni, valja pozvati sve pristaše da se u Pokret učlane i stvore vlastite područne organizacije. A gdje to radi mjesnih prilika nije moguće, da putem koje druge organizacije ostanu u Pokretu.

Pokazalo se nadalje, tvrdi Vrančić, da sudbina Pokreta ne smije ovisiti o jakosti, ili još gore o slabosti, jednog jedinog čovjeka.[447] Vidjelo se da je za postignuće cilja, za uspostavu i vođenje države Hrvatske, potrebno stvoriti iz HOP-a takvu organizaciju koja će stotinama mlađih ljudi dati polet za rad i pružiti im mogućnost da se u plemenitom natjecanju izgrade u buduće autoritete, koji će za svog prvaka birati najboljeg između sebe.

---

446 Ibid. Hrvatski narod, 10. travanja 1960., Glasilo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, Buenos Aires; Hrvatski narod, ožujak-travanj, 1960., Buenos Aires.

447 *Tomislav Krolo, Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*, priredili dr. Ivan Čizmić, prof Marin Sopta, Zagreb, 2009.

17. veljače 1966. dr. Vjekoslav Vrančić i prof. Ivo Porić uputili su pismo uredništvu lista „Danica" želeći informirati taj utjecajni list o svojoj akciji. U pismu navode kako su Privremeni radni odbor pokrenuli pristaše HOP-a, koji iz načelnih razloga ideološke i ustrojstvene naravi smatraju svojom domoljubnom dužnošću provesti reorganizaciju HOP-a na temeljima hrvatske saborske tradicije i na činjenicama hrvatske političke stvarnosti kako u domovini tako i u tuđini. Privremeni radni odbor usmjeren je sređivanju unutarnjih prilika u HOP-u, njegovoj obnovi, na temelju koje se želi osposobiti HOP za zadatke radi kojih je osnovan.[448]

Prilikom boravka u Torontu, koncem travnja 1968. godine, Vrančić je dao opširan intervju za mjesečnik „Naš put", u kojem je obrazložio razlog rascjepa u redovima HOP-a, naglasivši da skupina kojoj pripada ne priznaje nasljedno vodstvo u Pokretu, a najmanje nasljedno pravo na osnovi jednog pisma, kojim se pokušalo krivotvoriti posljednju volju Poglavnika.[449] Ako se kroz to vrijeme na čelu Pokreta nalazila osoba koja si je utvarala da je Poglavnika naslijedila i u svojstvu suverena NDH, te se radi toga proglasila „vrhovnikom" Hrvata u izgnanstvu i onda otklanjala svaki razgovor i dodir s bilo kojom drugom hrvatskom državotvornom skupinom, ako je njegova skupina nije zbog toga priznala vrhovnikom, onda nije nikakvo čudo što je ostavku na časti dalo 12 od 14 vijećnika HOP-a u Buenos Airesu, koji ovo stanje nisu htjeli podupirati ni ovjekovječiti. Nemirna poradi razvoja prilika u Pokretu, ova je skupina u Buenos Airesu započela pothvat koji je poznat kao pokret za reorganizaciju HOP-a, kojemu se i sam Vrančić pridružio. Ta skupina surađuje sa svim hrvatskim organizacijama bez razlike pripadništva, pa i onda kada pojedine organizacije ne žele sudjelovati u svim javnim manifestacijama. Svrha ove suradnje jest da se stvori raspoloženje koje će omogućiti stvaranje Hrvatskog narodnog predstavništva u inozemstvu, a onda i uspostavu Države Hrvatske. Političko predstavništvo moglo bi biti nova organizacija ili da se kao osnova za ostvarenje nove ili proširene organizacije uzme ono što je stvorilo Hrvatsko narodno vijeće u New Yorku 1962. godine.[450]

Vrančić je u svome listu „Hrvatski narod" uporno tvrdio da Hrvatski oslobodilački pokret u slobodnome svijetu može imati svoj sabor, gdje će se čuti hrvatska riječ i hrvatska istina. To saborovanje moglo bi dati povoda i za sveopći hrvatski sabor u tuđini, koji bi postao ne samo hrvatskom govornicom za sve Hrvate koji se bore za hrvatsku državnu samostalnost nego i vrhovno političko tijelo, pravo hrvatsko predstavništvo, u koje bi svi imali povjerenja,

[448] Danica, Chicago, 9. ožujka 1966.
[449] Naš put, Toronto, 20. lipnja 1968.
[450] Naš put, Toronto, 20. lipnja 1968.

koje bi svi pomagali moralno i materijalno, koje bi imalo svoje poklisare diljem svijeta te koje bi bilo nosilac hrvatske političke borbe u tuđini.

U opširnom članku u listu „Hrvatska sloboda" Vrančić je želio uvjeriti hrvatsku emigrantsku javnost o velikoj potpori koju ima među hrvatskim emigrantima. Ističe kako je misao o obnovi Hrvatskog oslobodilačkog pokreta prihvaćena od velike većine članstva HOP-a i Hrvatskog domobrana. Obnova HOP-a nije sama sebi svrhom, nego joj je cilj okupiti sve hrvatske državotvorne snage u tuđini i u domovini, kako bi se sjedinjenim silama došlo što prije do ostvarenja hrvatske slobode i državne neovisnosti.[451]

To su podržali, tvrdi Vrančić, mnogobrojni ogranci „Ujedinjenih kanadskih Hrvata", „Ujedinjeni Hrvati Njemačke", novoosnovani ogranci „Privremenog radnog odbora za reorganizaciju HOP-a u Sjevernoj Americi", „Savez Hrvata Francuske", „Hrvatski radnički savez Francuske", Uzdanica u Australiji te mnogobrojna pozdravna pisma iz daleke Švedske, svi ogranci Hrvatskog domobrana u Argentini.

Potreba reorganizacije HOP-a naišla je na razumijevanje u časopisima „Hrvatska misao" i „Republika Hrvatska" u Buenos Airesu, u novinama „Drina" iz Španjolske, „Hrvatska Sloboda" iz Njemačke, „Naš put" iz Kanade, „Hrvatski narod", „Slobodna riječ" i „Slobodna Hrvatska" iz Buenos Airesa.[452]

Dana 16. svibnja 1967. Vjekoslav Vrančić sa svojim pristašama održao je sastanak u Hrvatskom domu u Buenos Airesu, na kojem su osnovali „Hrvatski oslobodilački pokret (reformirani)". Dijelovi organizacije iz redova HOP-a koji nisu podržali Vrančića reagirali su posebnom Izjavom: „Ustanovljujemo, da ta gospoda tim činom izvršuju krađu imena organizacije stvorene 1956. po Poglavniku, a to sve sa namjerom, da bi tim naslovom zaveli u zabunu hrvatski narod, a napose rodoljubne pripadnike H. O. P. -a, kao da se tobože radi o istom H. O. P. -u, u stvari idu za tim, da svedu političko-revolucionarni rad našega H. O. P. -a na rad jednog običnog građanskog društva. Ova činjenica posve je vidljiva iz pravila toga novog društva, koja ni na jednom mjestu ne predviđaju borbu za oslobođenje hrvatskog naroda i obnovu Nezavisne Države Hrvatske, pa se iz toga posve jasno vidi, da su u potpunoj oprečnosti sa načelima iznesenim u Izjavi od godine 1956. (...) Potpisani, u ime društava koja predstavljaju, izjavljuju da ostaju nepokolebivo uz Hrvatski oslobodilački pokret, koji je

[451] Hrvatska sloboda, Munchen, rujan-listopad, 1966.
[452] Hrvatska sloboda, Munchen, rujan-listopad, 1966.

osnovan na Izjavi iz godine 1956., a kojemu danas stoji na čelu kao predsjednik dr. Stjepan Hefer."[453]

Vijeće HOP-a povodom akcije za stvaranje općeg hrvatskog predstavništva u emigraciji dalo je 8. kolovoza 1961. izjavu u kojoj je istaknulo da HOP ne osporava a niti želi priječiti kojem pojedincu ili skupini da po svom najboljem znanju i uvjerenju radi i djeluje na ostvarenju hrvatskih narodnih težnji. Dapače, isticano je i preporučivano da među Hrvatima u emigraciji zavlada bratska snošljivost i hrvatska solidarnost. Pokret je i osnovan kao nadstranačka hrvatska politička tvorba, u kojoj sudjeluju hrvatske političke stranke, društva i skupine koje beskompromisno stoje na stajalištu obnove suverene Nezavisne Države Hrvatske na cjelokupnom povijesnom i etničkom području hrvatskog naroda. U tom smjeru se nastojalo i nastoji u njegove redove okupiti sve dobronamjerne Hrvate, da se na taj način usredotoče sve hrvatske pozitivne snage u radu i nastojanjima za postignuće postavljenog cilja. Suprotno tome, bilo je onih koji su počeli propovijedati opću „slogu" u hrvatskoj emigraciji, tražeći osnivanje zajedničkog predstavništva, koje bi se imalo stvoriti za okruglim stolom. U ovakvom predstavništvu imali bi biti svi sudionici ravnopravni, bez obzira na rad i ciljeve pojedinaca, od kojih su neki poznati po svojoj političkoj nestalnosti, kao i bez obzira na to predstavljaju li neki od njih uopće ikoga? Međutim, u predstavništvu ovakve vrste pozitivne i borbene hrvatske snage zapravo bi se razvodnile, što bi bezuvjetno bilo samo na štetu u borbi hrvatskog naroda za slobodu i državnu neovisnost.

Vijeće HOP-a upozorilo je stoga svoje članove i pristaše da se ne daju zavesti nikakvim, makar naoko i privlačivim pozivima za stvaranje nekog zajedničkog predstavništva, već da i nadalje s punim povjerenjem slijede upute vodstva HOP-a.[454]

I kada u redovima Hrvatskog Oslobodilačkog Pokreta, tj. u njegovom vodstvu u Buenos Airesu dolazi do javnih sukoba i razmimoilaženja, kada dr. Vjekoslav Vrančić, bivši ministar u vladi dr. Pavelića, sa svojim simpatizerima i pristašma formira novu organizaciju, Hrvatski Oslobodilački Pokret – Reorganizacija, Glavni odbor Ujedinjenih Hrvata Kanade ostaje vjeran dr. Anti Paveliću, iako su zbog nastalog raskola u Buenos Airesu izgubili znatan dio svog članstva u Kanadi. Bez obzira na gubitak dijela članstva u svim ograncima diljem Kanade, Ujedinjeni Hrvati Kanade i dalje će uz Hrvatsku seljačku stranku dugo vremena ostati najbrojnija i najutjecajnija politička organizacija među Hrvatima Kanade. Razvijajući svoj organizacijski rad, vodstvo organizacije je osobitu pozornost pridavalo uspostavljanju

[453] Hrvatska Misao, Buenos Aires, 29. srpnja 1967.; Prema: Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb; Drago Bajić i Milan Jugović, *Lučonoše Hrvatskog državnog prava u slobodnom svijetu*, Hrvatski nacionalni pokret-Kanada, Grapfos Printing Ltd., Toronto, 2007.

[454] Hrvatska, Buenos Aires, 25. ožujka 1966.

kontakata i dobrih odnosa s predstavnicima lokalnih, provincijskih i savezne vlasti. Između ostalog, puno energije i vremena ulagalo se u nastojanje da se aktivno sudjeluje u raznim javnim nastupima i manifestacijama s drugim etničkim skupinama u Kanadi. Takav način aktivnosti ogleda se u primjeru ogranka „Dr. Ante Starčević" iz Port Arthura prilikom održavanja tradicionalnog velesajma u Porth Arthuru, 1958. godine. Tom prigodom Ujedinjeni Hrvati Kanade imali su svoj vlastiti izložbeni prostor na kojem su bile izložene razne hrvatske tvorevine. U novinskom izvještaju hrvatski je paviljon izazvao velik interes posjetitelja velesajma, što najbolje potvrđuje podatak da su organizatori velesajma putem mikrofona često davali najavu: „Skrećemo pozornost na izložbu nacionalnih grupa, a naročito na hrvatsku, koja je jedna od najljepših."[455]

Prilikom službenog gostovanja u Kanadi predsjednika NATO-ove parlamentarne delegacije, generala Antoinea Bethourta iz Francuske, održana je novinska konferencija u hotelu „Lord Simcoe" u Torontu. Među pozvanim predstavnicima glavnih kanadskih novina, radio- i TV-postaja bili su pozvani i predstavnici nekih etničkih novina u Kanadi, između njih i hrvatski predstavnik. Uime „Nezavisne Države Hrvatske", službenog glasila Ujedinjenih Hrvata Kanade koje je izlazilo u Torontu, konferenciji je pribivao Ante Marković, a uime drugog glasila, „Hrvatska", njegov dopisnik Nada Abrosimov. Hrvatski su predstavnici iskoristili priliku da generalu Bethourtu nakon predavanja koje je održao Bethourt postave pitanje o problemima zemalja pod komunističkom diktaturom.[456]

Službeno glasilo Ujedinjenih Hrvata Kanade, „Nezavisna Država Hrvatska", kao i glavni odbor odlučili su dati potporu dr. Stjepanu Heferu te su svi oni koji su u Kanadi odlučili radi toga napustiti organizaciju, bili oštro napadani putem novina. Glede toga Ujedinjeni Hrvati Kanade uime svih svojih sedamnaest ogranaka daju priopćenje za Hrvate u iseljeništvu, u kojem između ostalog stoji kako organizacija "priznaje samo Vrhovno vodstvo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, Vijeće i Predsjednika dr. Stjepana Hefera svojim općim i zakonitim predstavništvom. Te svaki pokušaj onih, koji su do jučer pisali i radili protiv besmrtnog Poglavnika i Hrvatskog Oslobodilačkog Pokreta, a danas iz taktičkih razloga pjevaju drugu pjesmu, unaprijed je osuđen na propast."[457]

Paralelno s ovim javnim unutarstranačkim raspravama i međusobnim optužbama, Ujedinjeni Hrvati Kanade preko svog glasila često ulaze u oštre javne rasprave s predstavnicima Hrvatske seljačke stranke, uglavnom u vezi s politikom koju su ova dva

[455] Hrvatske rukotvorine na „Exibition" Port Arthur, Hrvatska, Buenos Aires, 20. XI. 1958.
[456] Hrvatska zastupana na novinskoj konferenciji, Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, br. 2, 1960., str. 4.
[457] Ujedinjeni Kanadski Hrvati, Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, br. 7, 1961., str. 1.

suprotna politička bloka vodila u vrijeme Drugog svjetskog rata. Opsjednuti svojom „povijesnom" ulogom i političkim naslijeđem da su oni pravi i jedini mjerodavni da u kanadskoj javnosti ili pak u razgovorima s kanadskim vlastima predstavljaju i govore uime Hrvata, glavni odbor oštro osuđuje pokušaj male grupe hrvatskih intelektualaca da im ugroze ovu imaginarnu ulogu. Kada su dr. Dubičanac iz Montreala, ing. Bukovac iz Toronta, prof. Meheš iz Sudburyja, s jednim malim brojem svojih istomišljenika iz drugih gradova Kanade osnovali Hrvatski demokratski savez, vjerujući da kroz njega mogu efikasnije i učinkovitije djelovati u kanadskoj sredini nego kroz, po njihovu mišljenju, kompromitirane ustaške organizacije, uslijedio je oštar javni napad. U članku „Zbrka pojmova" objavljenom u novinama „Nezavisna Država Hrvatska", između ostalog, piše: „Stanovita gospoda koja godinama nisu ništa radili, kao i oni koji su htjeli Poglavnika živa zakopati, sada su opet u akciji, i vapeći za, slogom, kuju planove za razbijanje postojećih hrvatskih organizacija, a glavni cilj njihove razaralačke i destruktivne djelatnosti je razbiti Hrvatski oslobodilački Pokret".[458]

Ulaskom Hrvatskog oslobodilačkog pokreta u članstvo Svjetske antikomunističke lige zarobljenih naroda, još više ojačava stav Ujedinjenih Hrvata Kanade u njihovom ekskluzivnom mišljenju da jedino oni imaju legitimno pravo govoriti uime Hrvata u Kanadi. Čvrsto vjerujući i zastupajući ova politička stajališta, njihova suradnja s drugim hrvatskim organizacijama dolazila je u obzir jedino pod uvjetom da se bilo kakav zajednički nastup ili manifestacija vodi pod njihovim okriljem. Ovo je najviše dolazilo na vidjelo prilikom organiziranja tradicionalnih proslava 10. travnja kao i antijugoslavenskih prosvjeda 29. studenog. Bilo kakav pokušaj drugih političkih organizacija da ravnopravno sudjeluju u ovim ili sličnim prilikama, predstavnici Ujedinjenih Hrvata Kanade doživljavali su kao otvoreni napad na njihovu organizaciju ili pak pokušaj njezinog razbijanja. Povodom petnaeste godine djelovanja organizacije u Kanadi, glasilo „Hrvatska" pisalo je: „Hrvatski oslobodilački pokret je dakle, prema namisli Poglavnika, postao krovna organizacija svih onih hrvatskih političkih, državotvornih i borbenih snaga, koje se nalaze izvan domovine, a rade na ostvarenju istog cilja (...) Hrvatski oslobodilački pokret nije propustio i ne propušta ni jednu zgodu, a da ne iznosi našu hrvatsku stvar na međunarodnim sastancima i kongresima na kojem god se kontinentu oni održavali, a isto tako nastoji u svakoj prilici iznijeli hrvatsko pitanje pred velike međunarodne forume i odlučujuće političke čimbenike".[459] U službenom glasilu

[458] Zbirka pojmova, Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, br. 10, 1961.
[459] Hrvatski oslobodilački pokret na djelu - Prigodom petnaest godina opstanka organizacije Ujedinjenih Hrvata Kanade, Hrvatska, Buenos Aires, 30. IX. 1965.

„Nezavisna Država Hrvatska" prigodom istog jubileja pokreta izašao je velik članak predsjednika Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, dr. Stjepana Hefera, koji je među ostalim napisao: „I zato sada u 15-oj obljetnici opstanka i rada Ujedinjenih Kanadskih Hrvata želim naglasiti potrebu, da se pripadnici Hrvatskog oslobodilačkog pokreta ne osvrću na razbijačke pokušaje raznih prikrivenih protivnika i ostvarenih neprijatelja našeg Pokreta i našeg neumrlog Poglavnika, koje su protivnici onog političkog i ideološkog temelja, kao i onih taktičkih radnih i borbenih metoda, što je sve Poglavnik jasno i nedvoumno odredio i u našem Hrvatskom Oslobodilačkom Pokretu."[460]

Tijekom vremena su Ujedinjeni Hrvati Kanade uspjeli uspostaviti vrlo dobre odnose s predstavnicima kanadske vlasti na lokalnoj, provincijskoj i saveznoj razini. Uspostavljeni kontakti najviše su dolazili do izražaja prilikom održavanja proslava 10. travnja, na kojima su hrvatski govornici tradicionalno glorificirali lik i djelo poglavnika Nezavisne Države Hrvatske, dr. Ante Pavelića, i ustaške vlade. Ovim proslavama 10. travnja u Torontu, Hamiltonu, Vancouveru ili Port Arthuru vrlo često su pribivali gradonačelnici gradova, a ponekad kanadski parlamentarci, pa i ministri provincijskih vlada i savezne vlade. Prisutnost kanadskih političara na ovim proslavama u pravilu je izazivala oštre reakcije diplomatskih predstavnika Jugoslavije u Kanadi. Vrlo često oni su svojim bahatim ponašanjem i nediplomatskom potezima iritirati kanadske vlasti, koje su ovakvo ponašanje jugoslavenskih diplomata znali oštro osuditi u kanadskom tisku, poručujući im da je Kanada demokratska zemlja. Ovaj politički igrokaz u kojem su tradicionalno uoči proslava 10. travnja slali pisma gradonačelnicima gradova, kao i provincijskoj i saveznoj vladi da se ne odazovu na proslave u kojima se evocira stvaranje i djelovanje po njima fašističke tvorevine i njezinog vođe. Ovakav način komuniciranja i neka vrsta vršenja pritiska vrlo često je kod kanadskih političara, naučenih na drukčiji način komuniciranja i odgojenih u slobodnom i demokratskom duhu, izazivao suprotan učinak. Znalo se dogoditi da su i oni političari koji uopće nisu imali namjeru odazvati se na ovakve proslave, radi ovakvih postupaka jugoslavenskih diplomata odlazili na proslave.

Tijekom vremena Ujedinjeni Hrvati Kanade uspjeli su stvoriti veoma razgranatu i jaku unutarstranačku strukturu baziranu na demokratskim načelima vođenja organizacije. Po ograncima su se na redovitim godišnjim sjednicama javnim glasanjem birala vodstva, isto kao i na konvencijama stranke. Nažalost, velik dio pozitivne energije koji je vladao u redovima Ujedinjenih Hrvata Kanade potrošen je u beskorisnim i uzaludnim diskusijama koje su

[460] Dr. Stjepan Hefer, *Hrvatski oslobodilački pokret*, Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, kolovoz 1965.

uglavnom bile bazirane na tome tko je bio kriv za slom i krah Nezavisne Države Hrvatske ili pak tko je skrivio Bleiburšku tragediju i je li se ona mogla izbjeći. Raspravljalo se o tome koja stranka ima legitimno pravo predstavljati i govoriti uime Hrvata. Žustre diskusije koje su se vrlo često vodile na javnim skupovima, a najčešće u stranačkim glasilima, pravile su veliku smutnju u hrvatskim zajednicama diljem Kanade. Opsjednuti idejom da protiv njihove organizacije postoji neka tajna zavjera s ciljem da uništi organizaciju, Ujedinjeni Hrvati Kanade nesvjesno su se zatvorili u svoj krug, i na taj način odbijali čak i potencijalne članove među novim hrvatskim useljenicima. Najbolji primjer takvog razmišljanja zbio se nakon što je dr. Vjekoslav Vrančić sa svojim istomišljenicima i simpatizerima u Buenos Airesu osnovao Hrvatski oslobodilački pokret (Reorganizacija). Kao reakciju na ovu vijest, Područno vijeće Hrvatskog oslobodilačkog pokreta za Kanadu dalo je javnu izjavu za Hrvate u iseljeništvu u kojoj „se osuđuju sve podvale, spletke i razne druge djelatnosti protiv Hrvatskog oslobodilačkog pokreta dolazile one bilo s koje strane."[461] U javnoj izjavi ne propušta se prilika a da se ne pozdrave plemeniti napori i velik rad i nastojanja dr. Stjepana Hefera. Inicijativom Ujedinjenih Hrvata Kanade saziva se sastanak Hrvatskog oslobodilačkog pokreta za SAD i Kanadu na kojem se donosi Rezolucija u kojoj se apelira na članstvo da podrži dr. Stjepana Hefera. Također, u Rezoluciji se oštro osuđuje pisanje tjednika „Danica", koji uređuju franjevci iz Chicaga, a naročito pisanje svećenika dr. Dragutina Kambera iz Toronta i dr. Vjekoslava Vrančića. U spomenutom dokumentu nije bila pošteđena ni Katolička crkva, jer se oštro osuđuje potpisivanje međunarodnog sporazuma između komunističke vlasti u Jugoslaviji i Vatikana, zbog toga što ovim sporazumom „Hrvati ponovo imaju odigrati ulogu laboratorijskih životinja za nepoznate međunarodne eksperimente".[462] U kontekstu međunarodnog položaja Hrvata odnosno Hrvatske u svijetu, u rezoluciji se oštro napada dolazak Otta von Habsburga u Austriju, koji je omogućio malom broju svojih hrvatskih pristaša da pišu u „Danau Revue" i koji se na osnovi teksta rezolucije zadovoljavaju „starim kolonijalnim položajem hrvatskih zemalja u tzv. Podunavskoj Konfederaciji, koja uopće nema pristaša u hrvatskom narodu."[463]

Ubrzo nakon sastanka u SAD-u, raskol u vrhu organizacije u Buenos Airesu kao i međunarodna situacija u svijetu, dali su povod da čelnici Ujedinjenih Hrvata Kanade odluče sazvati svoj Sabor. Po završetku sabora usvojena je rezolucija u kojoj se ističe kako su članovi uvidjeli da „razvoj prilika u svijetu uopće a u zarobljenoj domovini napose, ubrzali su i

[461] Izjava Područnog Vijeća HOP-a za Kanadu, Hrvatska, Buenos Aires, 28. IV. 1966.
[462] Hrvatski oslobodilački pokret, Hrvatska, Buenos Aires, 30. IX. 1966.
[463] Ibid.

proširili ideju reorganizacije, koja je zahvatila cijeli Pokret, zato smo i mi na ovom području odlučili provesti reorganizaciju, kako bismo reorganizirani uspješnije mogli dovršiti oslobodilačko djelo".[464] Između ostalog kanadska rezolucija poput američke oštro je osudila sporazum Beograd-Vatikan, koji po tekstu rezolucije treba poslužiti kao poruka „da hrvatsku politiku ne smijemo prepustiti u ruke ljudi, koji su u službi tuđih međunarodnih ciljeva. Hrvatsku politiku trebaju voditi Hrvati, koji su u službi Hrvatske".[465]

Sljedeća konvencija Ujedinjenih Hrvata Kanade, kojoj su se odazvala sva dvadeset tri stranačka ogranka, održana je 18., 19. i 20. svibnja 1968. godine. Rad konvencije odvijao se u euforičnom raspoloženju zbog toga što su guverner države Kalifornije, Ronald Reagan, i gradonačelnik Clevelanda, Carl B. Stokes, službeno proglasili 10. travanj kao Dan Hrvatske neovisnosti.[466] Ove dvije rezolucije gradonačelnika dvaju velikih američkih gradova umnogome su doprinijeli da rad članstva na terenu dobije novi zamah. Broj članova u organizaciji sljedećih par godina u naglom je porastu. Ogranak u Hamiltonu uspio je isposlovati kod svog gradonačelnika Victora C. Coppsa da proglasi 10. travanj kao Dan Hrvatske Državnosti, čin koji je naišao na velik i pozitivan odjek u hrvatskim zajednicama Kanade.[467] Primjer ogranka iz Hamiltona slijedili su ogranci drugih gradova, poput Winnipega, Toronta, Vancouvera, Prince Georga i nekih drugih, s istim rezultatima, a neki bez uspjeha. Spomenute aktivnosti predstavljale su veliku političku pobjedu za vodstvo organizacije, a naročito u odnosu na druge hrvatske političke organizacije koje su govorile kako je Hrvatski oslobodilački pokret kompromitiran u zapadnodemokratskom svijetu. U krugu organizacije niču nova folklorna i sportska društva.

Nažalost, vodstvo Ujedinjenih Hrvata Kanade nije se znalo prilagoditi političkim i drugim promjenama ni u domovini, koje su se odrazile i na drastične promjene koje su nastale u redovima hrvatske političke emigracije u svijetu, kao ni u Kanadi. Smjenom liberalnog vodstva Centralnog komiteta Hrvatske 1971. godine, slomom i krahom hrvatskog proljeća, desetak tisuća Hrvata našlo je svoje utočiste u Kanadi, većinom u gradovima južnog Ontarija. Nove useljenike u hrvatske zajednice Ujedinjeni Hrvati Kanade nisu znali ili, bolje reći, nisu željeli pridobiti u svoje redove. Svakako za to postoje objektivni razlozi: strah od infiltracije jugoslavenskih tajnih agenata u redove organizacije, kao i političko neznanje i stalna opsjednutost prošlošću. Službena glasila organizacije, kao i radioprogrami koji su bili pod

[464] Sabor Hrvatskog oslobodilačkog pokreta u Kanadi, Hrvatska, Buenos Aires, studeni-prosinac 1966.
[465] Ibid.
[466] Američki odlučujući čimbenici govore na hrvatskoj priredbi, Nezavisna Država Hrvatska, Toronto 6. VI. 1968.; Konvencija Ujedinjenih Kanadskih Hrvata, Nezavisna Država Hrvatska, Toronto, broj VII., 1968., str. 2.
[467] Obrana, Službeno glasilo Hrvatskog narodnog odpora, Proslava 10. travnja u Hamiltonu, Kanada, Madrid, 1968.

kontrolom organizacije bili su puni komentara o borbi protiv komunizma, žučnih diskusija i napada na Hrvatsku seljačku stranku, a nakon osnivanja Hrvatskog narodnog vijeća, na njegove visoke dužnosnike. Veoma je zanimljivo da prilikom prvih demokratskih izbora održanih u Hrvatskoj 1990. godine Ujedinjeni Hrvati Kanade odlučuju dati otvorenu i materijalnu pomoć dr. Franji Tuđmanu i njegovoj Hrvatskoj demokratskoj zajednici. Proglašenjem i uspostavom slobodne demokratske Republike Hrvatske, organizacija odlučuje premjestiti tiskanje svog glasila „Nezavisna Država Hrvatska" u Zagreb. Nažalost, kratko nakon smrti glavnog urednika i ujedno predsjednika Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, dr. Srećka Pšeničnika, novine će još uspjeti životariti nekoliko godina da bi konačno prestale izlaziti. Danas Ujedinjeni Hrvati Kanade u nemogućnosti da ozbiljno djeluju u društvenom i političkom životu Hrvata Kanade uglavnom životare, a njegovi članovi vode brigu o nekretninama u Bramptonu, Vancouveru, koje su nekad bile ili još jesu u vlasništvu organizacije.

1.5.1. Hrvatski oslobodilački pokret – Reorganizacija

Hrvatski oslobodilački pokret – Reorganizacija djelovao je u Kanadi kroz svojih dvanaest ogranaka u provincijama Ontario, British Columbia, Alberta, Manitoba i Saskatchewan. Poput većine drugih hrvatskih političkih stranaka koje su djelovale na tlu Kanade poslije Drugog svjetskog rata, tako je i Hrvatski oslobodilački pokret – Reorganizacija bio samo filijala globalne organizacije čije je glavno središte bilo u Buenos Airesu, Argentina.[468] Poslije smrti poglavnika Nezavisne Države Hrvatske, dr. Ante Pavelića, osnivača i prvog predsjednika Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, u Madridu, u redovima organizacije nastaju, kako smo već naveli, velika previranja. Glavni razlog za nastale frakcijske borbe u samom vrhu pokreta nastao je zbog oporuke koju je dr. Pavelić prije svoje smrti ostavio vodstvu i članstvu pokreta. Na osnovi ove oporuke, čiju vjerodostojnost su neki ugledni članovi njegovog pokreta osporavali, poslije njegove smrti za nasljednika je bio imenovan dr. Stjepan Hefer. Za njegove pomoćnike bili su imenovani Ivan Asančić, glavni starješina Hrvatskog domobrana, Josip Marković, državni tajnik i predsjednik Doma d. d., obojica iz Buenos Airesa, Ante Marković, predsjednik Ujedinjenih Hrvata Kanade, iz

[468] Drago Bajić i Milan Jugović, *Lučonoše hrvatskog državnog prava u slobodnom svijetu*, Hrvatski nacionalni pokret-Kanada, Graphos printing Ltd., Toronto, 2007., str. 39.

Toronta, fra Branko Marić iz Madrida, prof. dr. Andrija Ilić iz Engleske, ing. Milan Šego iz SAD-a i dr. Božidar Murgić.[469]

Imenovanje dr. Hefera, bivšeg ministra za seosko gospodarstvo i hranu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, inače aktivnog člana Hrvatske seljačke stranke, dolilo je još više ulja na već goruću vatru nezadovoljnika koji nisu vjerovali u originalnost Pavelićeve oporuke. Okupljeni oko dr. Vjekoslava Vrančića, također bivšeg ministra u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, oni su se žestoko suprotstavljali vodstvu dr. Stjepana Hefera, o čemu smo već pisali. Svakako jedan od glavnih motiva njihove opozicije krio se u osobnim ambicijama dr. Vrančića da preuzme upražnjeno mjesto predsjednika pokreta kao osveta za njegovu eliminaciju iz vodstva Hrvatskog domobrana. Naime, prilikom suđenja bivšem ustaškom ministru Andriji Artukoviću 1958. godine u Los Angelesu, SAD, na kojem je dr. Vrančić bio svjedok obrane, on je s grupom hrvatskih javnih djelatnika, dr. Ivom Omrčaninom, Tomislavom Mesićem, Johnom Artukovićem, Jankom Tortićem, S. Lackovićem i drugima potpisao izjavu u kojoj, između ostalog, stoji: „Svjesni ozbiljnosti vremena, u kojem živimo i potrebe velike djelatnosti za budućnost Hrvatske, vezani smo jedinstvenim idealom hrvatske državnosti. Smatramo da to ostvarenje može doći samo zajedničkom borbom, zajedničkim nastojanjem i zajedničkom odlukom, da ćemo za opće hrvatske probitke žrtvovati sve, a posebno ono što bi nas moglo dijeliti i razdvajati".[470]

Ovaj apel za sveopće političko jedinstvo u hrvatskom iseljeništvu dr. Pavelić je oštro osudio i uime Vijeća Hrvatskog oslobodilačkog pokreta dao sljedeću izjavu: „Hrvatski oslobodilački pokret smatra potrebnim izjaviti sljedeće: Hrvatski oslobodilački pokret pokazao je u svakoj prilici, da je za složan rad sa svima, koji imaju iskrene namjere doprinijeti svoj udio u oslobodilačkoj borbi Hrvatskog naroda, odbacujući pritom svaku pomisao na iskorištavanje te suradnje za svoje bilo kakve probitke".[471] Pavelićevu izjavu uime Vijeća Hrvatskog oslobodilačkog pokreta podržalo je i vodstvo Hrvatskog domobrana, koje je donijelo sljedeću izjavu za hrvatsku javnost: „Dr. Vjekoslav Vrančić nije bio ovlašten da u ime Hrvatskog domobrana sudjeluje na nikakvoj konferenciji u Los Angelesu niti kakvu rezoluciju potpisivati u ime Hrvatskog domobrana, pa prema tome osuđuje njegov postupak."[472] Najvjerojatnije očekujući ovakvu izjavu, dr. Vrančić je ne birajući riječi oštro napao pomoćnike dr. Hefera kao novčane mešetare, podmukle ulizice, političke zetove i dodijelio im razna druga imena. U letku upućenom „Braći Hrvatskim Domobranima" dr.

[469] Marin Sopta, *Političko organizacijski razdor u redovima HOP-a*, Vjesnik, Podlistak, 1. listopada 2004.
[470] Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb, 1986., str. 447.
[471] Ibid, str. 448.
[472] Ibid, 448.

Vrančić apelira da raskrinkaju one koji manipuliraju i koji su izmislili Pavelićevu navodnu oporuku o njegovom nasljedniku. Treba, piše on u svom letku, poduzeti sljedeće: „Ostavke svih dužnosnika na dosadašnjim položajima; Potpuno slobodne izbore u svim društvima i organizacijama; Poštivanje slobodno izražene volje većine; Sloboda kritike i kontrole rada svih vršioca dužnosti; Javno polaganje računa o svakom primitku i izdatku; Slobodna diskusija o svakoj akciji, bilo društvenoj bilo političkoj; Suradnja sa svim hrvatskim društvima i organizacijama, bez obzira na njihovu političku organizaciju".[473]

Otvoreno pismo koje je dr. Vrančić objavio u obliku letka izazvalo je burnu reakciju u hrvatskoj zajednici Buenos Airesa, a odatle se prenijela na cijelu Argentinu, a zatim na hrvatsko iseljeništvo diljem svijeta. Polarizacija u redovima članstva Hrvatskog oslobodilačkog pokreta i Hrvatskog domobrana postala je još intenzivnija, a politička borba puno žešća i na mahove prljava, što je naročito došlo do izražaja na godišnjoj sjednici dioničara „Hrvatskog Doma d. d.", održanoj 29. travnja 1960. godine u Buenos Airesu. Prilikom biranja nove uprave Vrančićevi simpatizeri su izgubili, ali time politička borba u redovima Hrvatskog oslobodilačkog pokreta nije prestala.[474] Naprotiv, ona se nastavila nesmanjenom žestinom. U sukobu unutar hrvatskog oslobodilačkog pokreta nakon smrti dr. Pavelića stvorena su dva suprotna bloka između kojih je nastao velik jaz i otvoreni antagonizam. Jedan, koji je zahtijevao otvorene izbore unutar stranke, na kojima će članstvo izabrati predsjednik Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, i drugi blok, pristaša dr. Hefera, koji je bio protiv izbora. Ne uspijevajući nametnuti autoritet predsjednika u redovima pokreta i tako učvrstiti svoj položaj, dr. Hefer je svojim nepromišljenim političkim potezima i akcijama samo još više doprinio razdoru u redovima pokreta. Tijekom vremena dva suprotna i zaraćena bloka organiziraju se u Područno vijeće Hrvatskog oslobodilačkog pokreta za Južnu Ameriku, a drugi u Središnji odbor Hrvatskog društva Europe, na čelu kojega je dr. Andrija Ilić iz Londona, Engleska, a kao predsjednik i tajnik Josip Biošić iz Španjolske.

Za razliku od onih koji su podržavali dr. Hefera i smatrali da njegov stav uime Hrvatskog oslobodilačkog pokreta mora biti konačan i nepromjenjiv, četrnaest od šesnaest vijećnika Područnog vijeća za Južnu Ameriku uputilo je 1965. godine otvoreno pismo dr. Heferu u kojem podnose svoje neopozive ostavke na pozicije vijećnika. Obrazlažući ovaj svoj čin, potpisnici pisma otvoreno optužuju dr. Hefera da ne želi nikakvu normalnu suradnju: ne samo da ignorira nego ne uvažava rad Područnog vijeća kao vrhovne ustanove Hrvatskog

---

473 *Tomislav Krolo. Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*, priredili dr. Ivan Čizmić, prof. Marin Sopta, 2009., Zagreb, str. 3.
474 Ibid, str. 3.

oslobodilačkog pokreta u Južnoj Americi. Nezadovoljni dosadašnjim načinom rada, potpisnici pisma su uvjerenja da pokret nema budućnost ako nastavi istim putem i zato su mišljenja da treba što prije reorganizirati pokret i donijeti novi status poslovanja. Za razliku od dr. Hefera koji je ignorirao ovo pismo, dr. Vrančić je bio više nego pragmatičan te je iskoristio ovo pismo buntovnika i na sastanku svojih istomišljenika održanom 5. siječnja 1966. godine u Buenos Airesu uspio progurati sljedeći zaključak: „Nakon podrobnog razmatranja političkih prilika u svijetu, te teškog položaja hrvatskog naroda u zarobljenoj domovini i neskladnih prilika, koje posljednjih godina zavladaše u organizaciji Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, općenito u svijetu, a napose u Republici Argentina... potpisani članovi Hrvatskog domobrana i pristaše Hrvatskog oslobodilačkog pokreta na sastanku održanom 5. siječnja 1966. godine u Buenos Airesu odlučiše: Izabrati Privremeni radni Odbor za Reorganizaciju Hrvatskog oslobodilačkog pokreta; iznijeti u sažetom obliku načela te organizacije, izraditi nacrt rada i staviti se u vezu sa svim pristašama, javnim radnicima i borcima, te pozvati sve organizacije Hrvatskog oslobodilačkog pokreta u svijetu s pozivom da se priključe ovom pothvatu."[475]

Ova akcija privremenog odbora za reorganizaciju Hrvatskog oslobodilačkog pokreta naišla je na veliko odobravanje hrvatskih političkih emigranata diljem svijeta.[476] U SAD-u, Njemačkoj, Kanadi, Australiji, Francuskoj i drugdje formiraju se privremeni odbori za reorganizaciju pokreta, a mnoge emigrantske publikacije - „Drina" iz Španjolske, „Slobodna Hrvatska" i „Slobodna riječ" iz Njemačke, „Hrvatski Put" iz Kanade, „Republika Hrvatska" i „Hrvatska Misao", obje iz Buenos Airesa - podržavaju ovu ideju. Ubrzo dr. Vrančić u travnju 1966. godine pokreće novine „Hrvatska", u kojima će on i njegovi suradnici i politički istomišljenici iznositi svoje stavove i ideje, a ujedno objašnjavati svoje akcije i postupke. Konačno, 16. svibnja 1967. godine dr. Vjekoslav Vrančić i njegovi istomišljenici osnivaju Hrvatski oslobodilački pokret – Reorganizacija.[477]

Sva ova politička previranja i sukobi unutar Hrvatskog oslobodilačkog pokreta u Buenos Airesu imali su velik odjek i umnogome su određivali smjernice rada ogranaka pokreta u Kanadi. Bez dobrog poznavanja razvoja događaja u središnjici pokreta u Argentini nemoguće je objasniti, a još manje shvatiti rad i koordinaciju ogranaka u Kanadi. Hrvatski oslobodilački pokret u Kanadi osnovan je 1950. godine u Hamiltonu pod imenom Ujedinjeni Hrvati Kanade. Zbog velike udaljenosti između Kanade i Argentine, pomanjkanja brze i učinkovite korespondencije, vrlo često je dolazilo do nesuglasica i nerazumijevanja između

475 Drago Bajić i Milan Jugović, *Lučonoše Hrvatskog državnog prava u slobodnom svijetu*, Graphos Printing Limited, 2007., London, Canada, str. 40.
476 Ibid.
477 Ibid.

središnjice i terena. Vijest o osnivanju Hrvatskog oslobodilačkog pokreta – Reorganizacije naišla je na veliko odobravanje u Kanadi, što potvrđuje podatak o osnivanju dvanaest ogranaka pokreta. Ogranci su osnovani u pet provincija, s time da je najjači ogranak osnovan u Torontu pod imenom „Nezavisna Država Hrvatska". Već 1967. godine ogranak u Torontu kupuje vlastite prostorije u kojima se osim poslovnih prostorija pokreta nalazi velika dvorana koja može primiti tri stotine ljudi. U prostorijama koje djeluju pod imenom „Hrvatski nacionalni centar", osim političkih skupova i javnih tribina, održavaju se razne zabave i plesovi kao i svadbena veselja koja donose financijsku dobit. Osim ogranaka u Torontu u provinciji Ontario, još su osnovani ogranci u Hamiltonu, Windsoru, St. Thomasu i Thunder Bayu. Glavni prioritet rada ovih ogranaka u Kanadi bio je materijalno pomoći rad središnjice pokreta u Argentini kao i distribucija službenog glasila „Hrvatska" i drugih stranačkih publikacija, poput dviju knjiga: „Uspomene-Osvrti" i „Doživljaji", koje je knjižnica Hrvatske revije tiskala 1985. godine u Muenchenu - Barceloni, u kojima pisac V. Vrančić opisuje svoj životni put kao i ratna zbivanja u Drugom svjetskom ratu na području Hrvatske i Europe.[478]

Njegova osobna svjedočanstva i kritička razmišljanja o ratnom vihoru koji je harao Hrvatskom, Europom i cijelim svijetom naišla su na pozitivnu kritiku i odobravanje, čak i kod njegovih najljućih političkih protivnika. O kvaliteti i aktualnosti sadržaja obiju knjiga najbolje govori podatak da su one ponovno tiskane, ovaj put u jednoj knjizi, s naslovom „Branili smo državu" 2006. godine u Zagrebu. Osim ovog oblika aktivnosti ogranci pokreta u Kanadi sami su ili u koordinaciji s drugim hrvatskim društvima aktivno sudjelovali u svim antijugoslavenskim manifestacijama. U sklopu nekih ogranaka osnovana su razna sportska i folklorna društva. Veoma često ogranci su organizirali stranačke političke tribine radi promidžbe svoje organizacije. S tim ciljem na poziv ogranaka u Kanadu nekoliko puta dolazi dr. Vjekoslav Vrančić, koji drži desetke javnih predavanja ne samo za članstvo i simpatizere pokreta nego i za širu publiku.

1.6. Hrvatski narodni odbor

Hrvatski narodni odbor u Kanadi odnosno njegov ogranak u Torontu bio je glavna i jedina podružnica iste organizacije koja je osnovana u bivšoj Zapadnoj Njemačkoj. Na čelu organizacije bio je dr. Branko Jelić, karizmatični narodni tribun. Dr. Jelić je bio istaknut član

[478] Ibid.

ustaškog pokreta od njegova osnivanja do prestanka djelovanja krajem pedesetih godina prošlog stoljeća. Kao izvanredan organizator i orator, on je prije Drugog svjetskog rata posjećivao hrvatske zajednice na sjeverno- i južnoameričkom kontinentu. Jedan je od glavnih inicijatora i osnivača „Hrvatskog domobrana", koji je u kratkom vremenskom razmaku postao jedna od najutjecajnijih hrvatskih političkih skupina u iseljeništvu u periodu između 1939.-1945. godine.[479] Kao istaknuti član ustaškog pokreta koji je koalirajući s fašističkom Italijom i nacističkom Njemačkom uspio proglasiti nezavisnost Hrvatske, dr. Jelić biva za vrijeme Drugog svjetskog rata zatvoren od engleskih vlasti.[480] Po završetku Drugog svjetskog rata dr. Jelić biva pušten na slobodu. Svjestan činjenice da na demokratskom Zapadu bivši poglavnik Nezavisne Države Hrvatske, dr. Ante Pavelić, ne može više uspješno voditi bilo kakvu političku stranku, a najmanje neki sveopći hrvatski državotvorni pokret, dr. Jelić organizira sastanak Hrvata u Londonu, Engleska. Sastanku održanom u svibnju 1948. godine odazvalo se dvadeset osam Hrvata, koji su između ostalih zaključaka donijeli jednoglasnu odluku da se utemelji Društvo Hrvata u Engleskoj.[481] Za predsjednika novoosnovanog društva, koje je bilo zamišljeno kao nadstranačka organizacija, izabran je dr. Branko Jelić. Svega tri mjeseca od osnivanja sazvana je prva skupština društva na koju se odazvalo 460 delegata. Radna skupština izabrala je upravni odbor koji će voditi društvo. Za predsjednika je jednoglasno izabran dr. Branko Jelić.[482] Odlaskom dr. Jelića iz Engleske 22. svibnja 1948. godine njegovu predsjedničku ulogu preuzima dotadašnji potpredsjednik Nikola Prpić. Drugoj skupštini Društva Hrvata Engleske održanoj 20. studenog 1949. godine pribivala su 483 delegata koji su ovacijama pozdravili pročitano pismo - pozdrav dr. Branka Jelića iz Njemačke. Među donesenim i usvojenim odlukama skupštine prihvaćen je prijedlog da se dr. Jelića proglasi doživotnim počasnim predsjednikom društva. Jelićevo pismo upućeno delegatima skupštine u biti „predstavlja prvi inicijativni korak za osnivanje Hrvatskog Narodnog Odbora".[483]

U svibnju 1950. godine Društvo Hrvata Engleske poslalo je pismo s tekstom rezolucije Hrvatima diljem svijeta, u kojem se pozivaju na zajednički rad za uspostavu suverene i demokratske države Hrvatske. Svrha upućenog pisma bila je da se provede anketa koliko je Hrvata i Hrvatica voljno pribivati planiranom sastanku negdje u Europi, s ciljem „da napokon ostvare reprezentativni hrvatski odbor koji će voditi socijalnu skrb za hrvatsku

[479] Prema: Dr. Jere Jareb, *Političke uspomene i rad dr. Branka Jelića*, Izdavač Mirko Šamija, Cleveland, 1982.
[480] Ibid, str. 157.
[481] Ibid, 298.
[482] Dr. Jere Jareb, *Političke uspomene i rad dr. Branka Jelića*, izdavač Mirko Šamija, Cleveland, 1982., str. 298.
[483] Ibid, 298.

narodnu borbu do konačnog postignuća narodne i državne samostalnosti".[484] Reakcija Hrvata diljem svijeta, a naročito u Europi, na prijedlog osnivanja Hrvatskog Narodnog Odbora bila je izvanredna, tako da su se na sastanak održan 21. i 22. listopada 1950. godine u Münchenu odazvali delegati iz pet različitih zemalja. Na spomenutom sastanku izabran je privremeni pripravni Hrvatski narodni odbor u koji su ušli: dr. Stjepan Buč, Vilim Cecelja, ing. Hamid Hromalić, dr. Branko Jelić, dr. Nikola Šušnjara i Janko Vraniczany.[485] Veoma je značajno spomenuti da će Janko Vraniczany mnogo godina kasnije postati prvi ministar turizma nakon uspostave demokratske suverene Republike Hrvatske 1991. godine.

Na održanom sastanku usvojena je takozvana Münchenska deklaracija, na osnovi koje Hrvatski narodni odbor ima zadatak i dužnost da vodi i propagira ideju borbe za suverenost i slobodu hrvatskog naroda u iseljeništvu u vrijeme kada to Hrvati ne mogu javno raditi u domovini. Također, izabrani privremeni odbor dobio je mandat da sazove osnivačku skupštinu Hrvatskog narodnog odbora. Zbog sporih i slabih komunikacijskih veza i velikih geografskih udaljenosti između pojedinih članova privremenog odbora protekle su pune dvije godine u dogovaranju i dopisivanju diljem svijeta, da bi se napokon od 23. – 25. kolovoza 1952. godine održala sjednica Hrvatskog narodnog odbora u Münchenu. Na osnivačkoj skupštini za predsjednika je izabran general Ivan Brozović, za potpredsjednike prof. Hakija Hadžić i prof. dr. Ivo Omrčanin, kao tajnici izabrani su dr. Stjepan Buč i dr. Branko Jelić, velačasni Vilim Cecelja izabran je za katoličkog dušobrižnika, a prof. Lukas za počasnog predsjednika Hrvatskog narodnog odbora. Uz izabrano vodstvo organizacije također su izabrani povjerenici koji će u raznim državama i na raznim kontinentima provoditi politički program organizacije, tako su za SAD izabrani kao stranački povjerenici „Ante Došen, i velečasni Šuster, za Kanadu Velimir Briški, za Argentinu izabrani su dr. Branko Benzon, Marko Sinovčić i Drago Jelić, za Venezuelu ing. Roman Jovičić, za Čile Blaško Štitić, za Brazil dr. Ante Bonifačić i velečasni Damjan Rodin".[486]

Glavni prioriteti rada Hrvatskog narodnog odbora od samog njegovog početka bili su fokusirani na antijugoslavensku promidžbu u javnosti zapadnodemokratskog svijeta i uspostavljanje kontakata s predstavnicima lokalnih provincijskih i saveznih vlasti u zemljama u kojima je organizacija djelovala. Kroz svoje službeno glasilo „Hrvatska država" nastojali su što bolje upoznati svoje članove i simpatizere s aktualnom političkom situacijom u Hrvatskoj.

[484] Marin Sopta, *Složan rad za uspostavu suverene i demokratske Hrvatske*, Podlistak Vjesnik, srijeda 13. listopad 2004.
[485] *Tomislav Krolo Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*, uredili dr. Ivan Čizmić i prof. Marin Sopta, Zagreb 2009., str. 21.
[486] Dr. Jere Jareb, *Političke uspomene i rad dr. Branimira Jelića*, Cleveland 1982., izdavač Mirko Šamija, str. 313.

Također, donosili su razne članke i povijesne studije s ciljem političkog educiranja, naročito „gostujućih radnika", poznatijih pod imenom „gastarbajteri", koji su došli iz Jugoslavije i većinom bili Hrvati. Organizirane su stranačke ili s drugim političkim strankama tradicionalne proslave 10. travnja, dana uspostave Nezavisne Države Hrvatske. Također su organizirane različite vrste antijugoslavenskih prosvjeda, naročito prigodom 29. studenog, Dana Republike Jugoslavije. Uz ove tipične stranačke djelatnosti podružnica u Kanadi odnosno u Torontu naročito je bila aktivna u skupljanju materijalnih sredstava potrebnih za rad centrale, kao i distribuciju službenog stranačkog glasila. Glavni stranački djelatnici Hrvatskog narodnog odbora u Kanadi bili su poznati i uspješni trgovac nekretnina, Andrija Bušić, ing. Jerko Nekić, ing. Zoran Budrović, Petar Pavela, Antun Štefanac, Pipilica i drugi. Oni su uime organizacije dosta pomagali tiskanju različitih publikacija, poput knjige doktora Asafa Durakovića, „Mjesto muslimana u Hrvatskoj narodnoj zajednici", knjigu poznatog hrvatskog jezikoslovca Branka Franolića iz Londona, Engleska. Hrvatski narodni odbor naročito je podržavao rad Hrvatskog narodnog vijeća, kao što se vidi iz pisma zahvale koje je uime Hrvatskog narodnog vijeća poslao prof. dr. Mate Meštrović Andriji Bušiću i ing. Jerku Nekiću, u kojem zahvaljuje „na čeku u iznosu od 5.358.76 američkih dolara".[487] Daljnji primjeri koji na najbolji način dokazuju kako je Hrvatski narodni odbor u Kanadi financirao različite vrste hrvatskih manifestacija vide se u primjeru davanja pomoći od pet tisuća kanadskih dolara za održavanje međunarodnog simpozija održanog na York sveučilištu u Torontu 1983. godine, s temom o hrvatskom pitanju u Jugoslaviji, i pet tisuća dolara pomoći za sudske troškove devetorici Hrvata koji su zbog kidnapiranja švedskog aviona dospjeli u madridski zatvor. U svom pismu od 29. prosinca 1974. godine gospođa Neda Luetich de Tijan zahvaljuje se Hrvatskom narodnom odboru na novcu koji su poslali za pokrivanje sudskih troškova zatvorenih Hrvata.[488]

Prilikom izgradnje Hrvatskog islamskog centra početkom 70-ih godina dvadesetog stoljeća u Torontu, organizacija je, kao i njezini pojedini članovi, dala velik materijalni doprinos. Članovi organizacije su naročito bili aktivni diljem Kanade u sakupljanju potpisa za protestnu notu, koju su poslali na adresu odbora za dodjelu Nobelove nagrade za mir koju je odbor imao namjeru uručiti jugoslavenskom komunističkom diktatoru Titu. Uime organizacije poslan je protest australijskoj vladi zbog postupka prema predsjedniku Hrvatskog

[487] Pismo prof. Mate Meštrovića predsjedniku Hrvatskog narodnog odbora za Kanadu, Andriji Bušiću, 6. kolovoza 1989., u posjedu autora.
[488] Pismo Nede Luetich De Tijan predsjedniku Hrvatskog narodnog odbora za Kanadu, Andriji Bušiću, 29. prosinac 1974.

narodnog otpora na tom kontinentu, kome je oduzeta australijska putovnica.[489] U organizaciji predstavništva Hrvatskog narodnog odbora za Kanadu organizirano je nekoliko posjeta predsjednika Hrvatskog narodnog odbora dr. Branka Jelića. Nakon što je 1969. godine u Torontu pribivao sprovodu karizmatičnog i veoma utjecajnog svećenika Dragutina Kambera, dr. Jelić je ponovno, godinu dana kasnije posjetio Toronto. Na velikom skupu održanom u Hrvatskom domu 27. studenog 1970. godine dr. Jelić je okupljenim Hrvatima održao vatreni govor u kojem je između ostalog rekao: „Mi Hrvati, zatim Slovenci, Bugari, Makedonci, Albanci, Crnogorci i narodne manjine imamo jedinstvenu priliku da u dijelu Evrope stvorimo tvrde temelje mira, ostvarivši vlastite države i podijelivši područja pravedno kome ona i pripadaju... Mi danas trebamo legiju stranaca koji su spremni poći na barikade, a ne riječi slatkih govornika. Mi trebamo materijalna sredstva, da naše pripreme privedemo kraju i da ih ostvarimo".[490] Zbog nastalih političkih previranja u domovini nakon kojih je smijenjeno liberalno vodstvo Saveza komunista Hrvatske, vodstvo studentskog pokreta, direktori javnih poduzeća su izbačeni s radnih mjesta ili zatvoreni, velik broj sveučilišnih profesora i radnika organizirali su velike prosvjede u hrvatskim zajednicama diljem svijeta. Hrvatski narodni odbor u Torontu aktivno sudjeluje u organizaciji takvih prosvjeda, naročito u financiranju, ne samo u Kanadi nego u cijelom svijetu. Dr. Branko Jelić putuje po svijetu i drži vatrene govore. Prigodom jedne takve turneje on ponovno posjećuje Toronto, gdje 9. siječnja 1972. godine nastupa na sveopćem hrvatskom skupu koji je organizirao stranački povjerenik za Kanadu, Andrija Bušić. Po završetku svete mise u hrvatskoj crkvi, dr. Jelić održao je u crkvenoj dvorani pred više od tisuću okupljenih Hrvata vatreni govor. Govoreći uime Hrvatskog narodnog odbora i Hrvatskog revolucionarnog vijeća, dr. Jelić je pozvao prisutne na hrvatsku slogu i jedinstvo kao i materijalnu pomoć potrebnu za revolucionarnu borbu hrvatskog naroda. Osim dr. Jelića prisutne su pozdravili prof. Jozo Vrbić iz Washingtona, dr. Josip Gamulin i Lav Vrdoljak, oba iz Toronta. Poput dr. Jelića, tako je i prof. Vrbić zahtijevao da prisutni Hrvati doniraju materijalna sredstva za potrebe oružane revolucije u Hrvatskoj.[491] Novac koji je skupljen na skupu izazvao je veliku kontroverzu u hrvatskoj zajednici, ne samo Toronta nego i cijele Kanade i općenito u svim hrvatskim zajednicama u iseljeništvu. Na žalost njegovih sljedbenika, članova i simpatizera Hrvatskog narodnog odbora, tajni agenti jugoslavenske policije izvršili su atentat na dr. Branka Jelića samo nekoliko mjeseci nakon skupa u Torontu. Od zadobivenih rana u atentatu dr. Branko Jelić je umro 30. 5. 1972. godine

[489] Autorov intervju s Jerom Nekićem, visokim dužnosnikom Hrvatskog narodnog odbora.
[490] Dr. Jere Jareb, *Političke uspomene i rad dr. Branimira Jelića*, Cleveland, Izdavač Mirko Šamija, str. 472.
[491] Intervju s Jerkom Nekićem, visokim dužnosnikom Hrvatskog narodnog odbora, Zagreb 2010.

u bolnici u zapadnom Berlinu. Podnoseći izvještaj o radu „Fonda Dr. Branka Jelića za slobodu Hrvatske", na čijem se žiro-računu u švicarskoj banci uglavnom nalazio novac skupljen u Torontu, povjerenik Hrvatskog narodnog odbora za Kanadu, Andrija Bušić, između ostalog je iznio kako je „Dr. Jelić još za vrijeme svog života izdao 17.500 američkih dolara za narudžbu oružja... a odmah poslije njegove smrti povjerenici su odobrili svotu od pedeset tisuća njemačkih maraka za pokrivanje troškova tiskanja stranačkog glasila".[492] Poslije smrti dr. Branka Jelića u redovima stranke nastaju velika i konstantna previranja, od kojih se stranka nikada nije mogla u potpunosti oporaviti. Uglavnom kompletno stranačko djelovanje može se gledati kroz rad Hrvatskog narodnog vijeća. Uspostavom demokratske i suverene Republike Hrvatske prestaje i rad Hrvatskog narodnog odbora.

1.7. Hrvatski narodni otpor

U povijesti hrvatske političke emigracije nakon Drugog svjetskog rata organizacija Hrvatski narodni otpor svojim programom, idejama i radom napravila je revolucionarne promjene u političkom razmišljanju i djelovanju dijela hrvatskih emigranata. Ne opterećujući se idejom ostvarivanja prividnog hrvatskog jedinstva, vodstvo organizacije je smatralo, i u tom smjeru djelovalo, da je uspostava i suradnja s domovinskim snagama općehrvatskog otpora prioritet osloboditeljskog djelovanja koje može jamčiti krajnji cilj, a taj je ostvarivanje slobode i uspostave demokracije za hrvatski narod u domovini. Da bi se taj cilj ostvario, treba po načelima i programu organizacije ostvariti jedinstvo duha, odstraniti ideološko djelovanje i podjele Hrvata na lijeve i desne, a iznad svega treba pripremiti buduće hrvatske vojnike za osloboditeljski rat u domovini.[493] Glavni ideolog i idejni osnivač Hrvatskog narodnog otpora bio je general Vjekoslav Maks Luburić. Na njegov prijedlog još početkom jeseni 1944. godine na Ivan planini, uz blagoslov hrvatske državne vlasti, osnovan je Hrvatski narodni otpor s ciljem da bi „vojne i ostale gerilske jedinice trebalo prebacivati u neprijateljsku pozadinu i nastaviti gerilsku borbu, jer je bilo očito da je rat izgubljen".[494] Međutim, na zapovijed hrvatske vlade general Luburić se vraća u Zagreb, gdje ga se imenuje zapovjednikom sveukupne hrvatske vojske u povlačenju. Ovu zapovijed on izvršava uspješno, dovodi hrvatsku vojsku i nenaoružane civile do austrijske granice. Ali on osobno ne želi prijeći

[492] Službeni zapisnik sa sastanka povjereništva HNO-a Toronto, 4. kolovoza 1972. godine.
[493] Pismo generala Luburića pročelniku Hrvatskog narodnog otpora za Toronto, Ratku Gagri. Pismo u posjedu autora.
[494] Statut H. N. Otpora 1971., Toronto, 1971., str. 1.

austrijsku granicu i predati se savezničkoj vojsci. Sa svojim istomišljenicima on se vraća nazad u Hrvatsku, gdje vodi gerilski rat protiv komunističke vlasti sve do 1948. godine, kada je i ranjen. Njegovi suborci prebacuju ga u Mađarsku, odakle preko Beča odlazi u Francusku, gdje nekoliko mjeseci radi u rudniku. Iz Francuske, preodjeven u svećeničko odijelo, Luburić odlazi u Španjolsku, gdje živi sve do svoje nasilne smrti 1968. godine. U svojoj novoj domovini Luburić je odlučio djelovati i raditi na hrvatskom osloboditeljskom polju. Zbog neuspjeha i totalnog kraha tzv. Kavranove grupe u „Akciji 10. travanj", između Luburića i dr. Ante Pavelića dolazi do velikih političkih nesporazuma, koji će kulminirati i na kraju dovesti do osnivanja Hrvatskog narodnog otpora.[495] Glavni razlog nastalog nesporazuma, koji je kasnije prešao u otvoreni sukob između Luburića i Pavelića, bio je u ulozi koju je Srećko Rover, koji je živio i djelovao u Australiji, imao u tzv. Kavranovoj akciji. Simpatizeri i najbliži suradnici dr. Pavelića otvoreno su optuživali Srećka Rovera da je hrvatski izdajica, zbog kojeg je propala akcija, u kojoj su svi sudionici ubijeni ili uhapšeni od pripadnika jugoslavenske vojske i sigurnosnih snaga i zatim osuđeni na smrt. General Luburić je branio nevinost i poštenje Srećka Rovera i zahtijevao formiranje neovisne komisije, članovi koje bi bili ugledni i pošteni Hrvati iz redova političke emigracije, a čiji bi glavni zadatak bio da istraži ulogu Srećka Rovera u spomenutoj akciji, i na osnovi prikupljenih činjenica donese sud o njegovoj ulozi.[496] Ovaj Luburićev prijedlog nije prihvaćen. Ubrzo nakon što dr. Ante Pavelić i njegove pristaše prvo osnivaju Hrvatsku državotvornu stranku koja nije uspjela, a zatim Hrvatski oslobodilački pokret u Buenos Airesu, Luburić i njegovi simpatizeri odlučuju ponovno reaktivirati rad i djelovanje Hrvatskog narodnog otpora. Glavna ideja vodilja Hrvatskog narodnog otpora, njegov cilj i smisao djelovanja izražen je i formuliran u riječima "Naš stav je jasan, rušiti svaku Jugoslaviju. Rušiti je s Rusima i Amerikancima, s komunistima i ne komunistima, rušiti je sa svakim koji je ruši, rušiti je dijalektikom riječi i dinamita, jer ako jedna država nema pravo opstojati - onda je to samo i jedino Jugoslavija".[497] Prioritet rada i djelovanja H. N. Otpora bila je Domovina, odnosno kako i na koji način uspostaviti kontakte s domovinskim snagama i koordinirati zajednički rad koji vodi slobodi hrvatskog naroda, da bi se ostvario ovaj zadani cilj. Luburić je smatrao da najprije treba ostvariti „hrvatski narodni preporod u inozemstvu".[498] Da bi se taj preporod ostvario,

---

[495] Prema: Bogdan Krizman, *Pavelić u bjekstvu*, Globus, Zagreb; Intervju s Milom Bobanom, jednim od Pročelnika Hrvatskog narodnog otpora za svijet koji sada živi u Teksasu, Zagreb 2010.

[496] Ibid.

[497] Ustavna i programska načela H. N. Otpora: Obrana, Službeno glasilo Hrvatskog narodnog odpora, Zauzimanje stava, Obrana br. 97-98, Madrid, 1968.

[498] Razgovor s Enverom Mehmedagićem, Glasilo Hrvatskog narodnog otpora „Obrana", br. 147, siječanj 1971., str. 5.

„potrebno je hrvatskom čovjeku dati u ruke hrvatsku knjigu, novine, brošuru, letak“,[499] u kojima će pisati o povijesti hrvatskog naroda, njegovim kraljevima, poznatim književnim i kulturnim radnicima, uspjesima u sportu i dostignućima u znanosti. Luburić i njegovi suradnici inzistiraju i pišu o važnosti stečenog znanja i stalnom učenju, jer veoma je bitno poznavati prošlost svog naroda, da bi se razumjela sadašnja situacija i na osnovi toga pravili planovi za budućnost.

U brošurama, knjigama i drugim publikacijama tiskanima u vlastitoj tiskari, Luburić je nastojao što vjerodostojnije opisivati pravo stanje u domovini. Od velike je važnosti upoznati strani, naročito zapadni demokratski svijet o situaciji u Jugoslaviji. Za ostvarivanje i uspješno provođenje u djelo spomenutih planova i cilja mora se, smatra Luburić, objavljivati i tiskati što više raznih brošura i knjiga na stranim, po mogućnosti svjetskim jezicima.[500] Nošen tom idejom, general Drinjanin, pseudonim koji je sam Luburić izabrao i s kojim je stekao velik broj simpatizera i pristaša u hrvatskoj političkoj emigraciji, odlučuje kupiti tiskaru i osniva nakladničku kuću pod imenom „Drina-Press“. Novac potreban za ostvarenje ovakvog projekta dobiva od svojih pristaša diljem svijeta, a naročito sa sjevernoameričkog kontinenta. Kao ilustracija koliko se imalo povjerenje u generala Drinjanina, u njegove ideje i program, svjedoči primjer Stipe Šege iz Chicaga, koji donira deset tisuća američkih dolara za kupnju tiskare.[501] Konačno, 3. veljače 1962. godine general Drinjanin i Ibrahim vitez Pjanić upoznaju članove Hrvatskog narodnog otpora, i općenito sveukupno hrvatsko iseljeništvo, da su uspjeli kod španjolskih vlasti legalizirati statut "Drine" kao dioničkog društva za promicanje hrvatskog tiska. U letku izdanom za tu priliku, u kojem se, uz javnu zahvalu svim darovateljima, daju sve pojedinosti glede osnivanja i planova djelovanja dioničarskog društva, između ostalog piše da je "...„Drina“ vlasništvo vaše, tj. hrvatskih emigranata u slobodnom svijetu“.[502] Objašnjavajući značaj ovog pothvata, pisci letka ističu kako je „Drina“ naš top, a njezine stranice su šrapneli. Letak završava točkom 10., u kojoj stoji: „Mi Vas pozivamo, da izgrađujete svoja društva, svoje stranke, svoje pokrete, da svaki slijedi osobu, program ili skupinu, koja mu je najbliža. Ali da ne zaboravi, da HRVATSKA VOJSKA mora biti samo jedna; bez razlike na vjersku pripadnost, pokrajinu, stranku ili ideologiju. HRVATSKA VOJSKA JE JEDNA I ZATO HRVATSKA VOJSKA MORA BITI JEDNO“.[503]

---

499 Ibid.

500 Ivan Čizmić, Marin Sopta i Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 395.

501 Autorov intervju s Vladom Glavašem, glavnim urednikom „Otpora“ službenog glasila Hrvatskog narodnog otpora, Zagreb, 2010.

502 Letak Editioral, Prvi korak, Hrvatski vojnici!, „Drina“ Madrid 1962.

503 Ibid.

Nakladnička kuća „Drina Press" osim tiskanja službenog glasila organizacije „Obrana" objavila je velik broj publikacija, od kojih su najznačajnije: Misija u Hrvatskoj, Dnevnik tajnika Vatikanske misije u Hrvatskoj 1941.-1945. god., dr. Giuseppea Masuccia, tiskana 1962 godine u Madridu, Temelji i spoznaje stvarnosti filozofskih rasprava, dr. fra Kvirina Vasilja, tiskana 1968.,[504] Između revolucionarnosti i oportunizma, Elementi i metode komunističke gerile, pukovnika Ivana Štira, tiskane 1964, Socijalni eseji, dr. Felixa Niedzielskog, također tiskane šesdesetih godina u Madridu. Velik odjek u hrvatskom iseljeništvu imala je publikacija: Temeljna načela hrvatskih boraca u iseljeništvu, tiskana 1970. godine u Madridu, a uvod za drugo izdanje napisao je general Drinjanin, te knjige španjolskog generala Draza de Villegasa na hrvatskom jeziku, Revolucionarni rat, tiskana 1965. godine u Madridu i Napadaj i obrane, Građanski ratovi i Politički rat, obje tiskane 1965. godine u Valenciji, Španjolska.[505] Nastojeći ostvariti jedinstvo hrvatskog duha, Drina Press je posvetila posebne publikacije „našim hrvatskim periferijama: Sirotica Istra, Patnički Sandžak, Mučenička Boka Kotarska, Hrvatski Jadran" kao i publikacije koje će obraditi povijesno-političke probleme hrvatskog "Međimurja, hrvatskog Srijema i druge pokrajine".[506] General Drinjanin uspio je oko sebe okupiti velik broj intelektualaca koji su dijelili njegove ideje i program. Od pojedinaca koji su svojim pisanjem ostavili velik trag i dali velik doprinos Otporu, svakako treba istaknuti pjesnika Envera Mehmedagića iz Argentine, dr. fra Kivrina Vasilja iz SAD-a, dr. fra Graciana Raspudića, dr. fra Otona Knezovića iz SAD-a, prof. dr. Miljenka Dabe Peranića, prof. Mirka Meheša iz Kanade, Žarka Šimata, Marijana Mikca, pukovnika Ivana Štira i drugih.[507]

1.7.1. Djelovanje Hrvatskog narodnog otpora u Kanadi

Program i ideje Hrvatskog narodnog otpora naišle su na plodno tlo među Hrvatima Kanade, a naročito u gradu Torontu. U provinciji Ontario u gradovima Toronto, Hamilton i Sudbury osnivaju se ogranci koji će idućih desetak godina nositi velik teret, naročito na materijalnom i promidžbenom polju, Hrvatskog narodnog otpora. Jedan od najjačih i najznačajnijih ogranaka organizacije, onaj u Torontu, osnovan je 17. studenog 1957. godine. Na osnivačkoj sjednici ogranka koji je dobio ime „Erih Lisak" usvaja se ustav i pravila

[504] Ivan Čizmić, Marin Sopta i Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.
[505] Ibid.
[506] Ivan Čizmić, Marin Sopta i Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Golden Marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 396.
[507] Ibid.

organizacije i bira se upravni odbor. Između mnogih točaka u usvojenom pravilniku i ustavu organizacije posebno je istaknuto kako članovi Hrvatskog narodnog otpora moraju „poštivati zakone Kanade, njezinu povijest i gostoprimljivi narod naše nove domovine Kanade".[508] I pored činjenice da je organizacija osnovana odnosno reaktivirana kao poluvojna politička organizacija, u pravilima organizacije u Torontu ipak se u prvi plan postavljaju demokratska načela vođenja i ustrojstva organizacije. Demokratska načela naročito su istaknuta u točki 2., stavka b) ustava i pravilnika organizacije, u kojem stoji da treba „Osuđivati sve one hrvatske vođe koji žele govoriti u ime Hrvatske Nacije bez podrške većine".[509]

Desetak godina nakon što je osnovan ogranak Hrvatskog narodnog otpora u Torontu, sastali su se 13. veljače 1963. godine „...Otporaši u kući brata Mate Čurića s ciljem osnivanja ogranka u Hamiltonu".[510] Na spomenutom sastanku, kojem je pribivalo dvadesetak osoba, službeno je osnovan ogranak organizacije, koji je dobio ime „Božo Kavran". Izabrano je vodstvo organizacije na čelu s predsjednikom Marinkom Dragušicom, potpredsjednikom A. Arkićem, tajnikom A. Vučićem i rizničarem I. Bilobrkom. I pored činjenice da su u to vrijeme hrvatske zajednice u Torontu, Hamiltonu, a naročito u Sudburyju, bile malobrojne, njihove ekonomske mogućnosti ograničene, tri ogranka Hrvatskog narodnog otpora postupno su se svojim radom i različitim političkim i drugim akcijama uspjeli nametnuti kao ozbiljni čimbenici u hrvatskim zajednicama, bez sudjelovanja kojih se ništa nije moglo ozbiljno organizirati.

Rad i aktivnosti članstva i simpatizera Otpora u Kanadi uglavnom su se bazirali na promidžbi, prodaji i distribuciji različitih publikacija Drina Pressa, kao i službenog glasila organizacije. Posebno se puno vremena i energije potrošilo na prikupljanju materijalnih sredstava za potrebe efikasnog djelovanja glavnog ureda u Španjolskoj. Samostalno ili u koordinaciji s drugim organizacijama, Hrvatski narodni otpor u Kanadi uspješno je organizirao različite vrste antijugoslavenskih manifestacija, kao i manifestacije promidžbenog karaktera sa svrhom promocije hrvatskog imena i kulture u široj kanadskoj sredini. Na mnogim od takvih javnih manifestacija, poput tradicionalnog Dana Hrvatskog narodnog otpora, koji je održan 23. studenog 1968. godine uz nekoliko stotina prisutnih gostiju, uzvanike je pozdravio član kanadskog parlamenta, dr. Stanley Haidash, izaslanik

[508] Ustav i pravila Kanadskog Hrvatskog narodnog otpora, Toronto, 17. studenog 1957. godine.
[509] Ibid.
[510] „Božo Kavran" u Hamiltonu. „Obrana" br. 87-88. Glasilo Hrvatskog narodnog otpora, Poseban broj 1968., Madrid.

gradonačelnika Toronta, Williama Dennisona, gospodin G. Grayson.[511] Na sličnoj proslavi ogranka u Hamiltonu prisutne Hrvate službeno je uime gradonačelnika pozdravio gospodin Doyle i predstavnici kanadske federalne vlade iz Ottawe. Uz tradicionalno organiziranje ovakvih vrsta proslava, Hrvatski narodni otpor je također samostalno ili u koordinaciji s drugim organizacijama organizirao proslave 10. travnja – Dana hrvatske državnosti, komemorativne mise na uspomenu za bleiburške žrtve. Otpor je organizirao antijugoslavenske prosvjede ispred diplomatskih predstavništava Jugoslavije. O svim ovim manifestacijama navelike se pisalo i izvještavalo ne samo u službenom stranačkom glasilu nego, što je mnogo važnije, vrlo često u lokalnim novinama i radio- i TV-postajama.[512] Paralelno s porastom hrvatskih zajednica, a naročito one u Torontu, rastao je i ugled Hrvatskog narodnog otpora, uglavnom zahvaljujući zalaganju njegovog sveukupnog članstva. Najbolji dokaz za to je svečana proslava otvaranja i blagoslov doma Hrvatskog narodnog otpora, koja je održana 16. svibnja 1970. godine. Dom koji je organizacija kupila uglavnom s novcem koji su članovi donirali, svečano je otvorio gradonačelnik grada Toronta, William Dennison, uz prisutnost velikog broja Hrvata koji su za ovu prigodu došli iz mnogih gradova provincije Ontario, pa čak iz New Yorka, Chicaga i Clevelanda. Među istaknutim gostima bila su prisutna i dva gradska vijećnika Toronta, William Boychuk i Edd Negridge, koji su održali prigodne govore.[513] Pored ovakvih i drugih sličnih stranačkih aktivnosti, čelni ljudi Hrvatskog narodnog otpora posebnu su pozornost posvećivali političkoj izgradnji svojih članova, kroz čitanje i analiziranje publikacija tiskanih u „Drina Press". Potaknuti takvim razmišljanjima, glavno povjereništvo „Drina Press", središnjica „Erih Lisak" i Radni skup „North", upućuju putem letka javnu poruku Hrvatima Kanade. U sadržaju letka koji je naslovljen „Poruka Hrvatima Kanade – za Hrvatski narodni preporod u inozemstvu!", opisujući povijest i djelovanje Otpora, naročiti naglasak daje se na potrebu „hrvatskom čovjeku dati u ruke hrvatsku knjigu, novinu, brošuru, letak, trebalo je dati hranu duši, da izdrži u vjeri otaca i u svom hrvatskom uvjerenju pripadnosti jednom starom, zaslužnom i ponosnom narodu sa tisućugodišnjom kulturom (...). Cilj je ovog poziva namjera da se stigne i do ostalih Hrvata bez obzira na ideološke, vjerske, pokrajinske i stranačke programe i nazore (...). Cilj je u konačnici našeg čovjeka oteti iz povučenosti, indiferencije, neaktivnosti i bezvjerja te ga

[511] Proslava Dana Hrvatskog narodnog otpora u Torontu, Kanada, „Obrana" 101-102, Glasilo Hrvatskog narodnog otpora.

[512] Hrvatska, VII br. 7, Buenos Aires, 1970. Gradski načelnik grada Hamilton službeno proglasuje 10. Travnja Danom Hrvatske Nezavisnosti. ...Ove godine je u velikom industrijskom gradu Hamiltonu, gradonačelnik Victor C. Copps službeno proglasio i objavio dan 10 Travnja Danom Hrvatske Nezavisnosti. Na samoj pak proslavi, koju je organizirao tamošnji ogranak Copps je osobno prisustvovao i govorio...

[513] Svečano otvaranje i Blagoslov Hrvatskog narodnog otpora, Toronto, „Obrana", Službeno Glasilo Hrvatskog narodnog otpora, 1970., Madrid, br. 135-136, str. 5.

privesti aktivnom konstruktivnom političkom, kulturnom i inom radu do oslobođenja hrvatskog naroda i stvaranja HRVATSKE DRŽAVE".[514] General Drinjanin je smatrao i propagirao da je nacionalna svijest Hrvata najvažnija, a stančarstvo, vjerska pripadnost i ideologija osobna stvar svakog pojedinca. Na kritike i prigovore mnogih, a naročito neovisnih intelektualaca u političkoj emigraciji, da on ne može biti u prvim ili vodećim pozicijama zbog svoje ratne prošlosti, Luburić daje odgovor. U intervjuu danom mjesečniku *Nova Hrvatska* iz Londona 1960. godine na pitanje „Vjerojatno Vam je poznato koliko je komunistička i velikosrpska propaganda uspjela ozloglasiti Vaše ime. Kakav je zato Vaš odgovor na sve ono što Vam se predbacuje?", general Drinjanin odgovara: „Za vrijeme rata bio sam na najvišim položajima i ja se kao vojnički zapovjednik osjećam odgovornim za sva svoja djela, no koliko su ta djela bila dobra ili zla neće suditi komunisti niti srpski šovinisti, nego Hrvati na jednom poštenom sudu u slobodnoj i suverenoj državi Hrvatskoj."[515] Odgovarajući u istom intervjuu na pitanje kako poslije smrti poglavnika Ante Pavelića gleda na ustaški pokret, Luburić odgovara: „Ne bih bio iskren ako ne bih priznao da sam bio, da jesam i da ću uvijek ostati ustaša. Ali istodobno svjestan sam da su potrebne promjene u Ustaškom pokretu kao i u svakoj stranci i organizaciji nakon nekog vremena".[516] Luburićevo mišljenje da nijedan od ustaških ministara niti generala neće dobiti nikakve položaje pod uvjetom da se Hrvatska i sutra stvori, nije dobro primljeno u mnogim emigrantskim krugovima, čak štoviše, potreslo je politički establišment hrvatske emigracije u Buenos Airesu. Nastavljajući svoja razmišljanja u tom pravcu, Luburić piše: „Ali ja želim da naši poručnici isplivaju i prenesu ustaški duh u hrvatsku vojsku, jer samo će ona okupirati i preživjele i prevarene, i pokajnike, i nove i mlade".[517] Njegov poziv otvorene suradnje s hrvatskim komunistima izazvao je pravu revoluciju ne samo u iseljeništvu nego, što je mnogo važnije, u domovini. Opsjednut idejom hrvatskog nacionalnog pomirenja, Luburić piše da je vrijeme da popravimo porušene mostove među Hrvatima koji su se kroz svoju krvavu povijest često borili jedni protiv drugih za tuđe interese, za različite ideologije. Zato Luburić ističe: „Mislim na potrebu da i uz cijenu promjene vlastitog mentaliteta prestanemo biti kusur za interese velikih i da izgradimo mostove među nama Hrvatima. Zato ne treba ni od Ustaša da postanu komunisti kad je komunizam usredotočen i među onima koji ga ispovijedaju. Ne treba ni od bivših partizana i

[514] Poziv Hrvatima Kanade: Za Hrvatski narodni preporod u Inozemstvu! Letak, Toronto 10. travanj 1968. godine, Za „Drina Press" Glavni povjerenik Vlado Šimunac, za središnjicu „Erik Lisah" predsjednik Ratko Gagro i za radni skup „North" pročelnik Marijan Nosić.

[515] Intervju s generalom Luburićem, „Nova Hrvatska" br. 3-4, London, 1960.

[516] Marin Sopta, *Smrt koja je imala velikog odjeka u španjolskim medijima*, Podlistak, „Vjesnik", 21. listopada, 2004., str. 15.

[517] Marin Sopta, *Otvoreno o pomirbi s hrvatskim komunistima*, Podlistak, „Vjesnik" 19. listopada 2004., str. 15.

mladih ljevičara tražiti da stupe u HOP ili Katoličku Akciju, nego gledati prema drugim solucijama".[518] Ovi stavovi generala Drinjanina kao i činjenica da su se u glasilu „Obrana" analizirala i komentirala domovinska zbivanja na visokoj političkoj i intelektualnoj razini, o pitanju odnosa u federaciji, položaju i ravnopravnosti Srba i ostalih pripadnika manjina u budućoj slobodnoj i demokratskoj državi Hrvatskoj, o odnosu i položaju Hrvatske i Bosne odnosno Hrvata i Muslimana u toj republici, zabilježeno je i u domovini. To se najbolje očituje iz referata koji je na osnivačkoj sjednici općinske konferencije Saveza komunista Rijeke 20. siječnja 1968. godine podnio sekretar Izvršnog komiteta CKSK Hrvatske, Miko Trpalo, koji je rekao: „Moramo više da se zamislimo nad jednom tendencijom u emigraciji koja u stvari nudi jednu antikomunističku i antijugoslavensku moderniju platformu. Ako proučavate materijale iz tih krugova, primijetit ćete da oni također pričaju o decentralizaciji, o ravnopravnosti Hrvata i Srba u Hrvatskoj, da još neke parole izbacuju, ali svi prodaju dvije koje privlače pažnju. To je jedan krajnji nacionalizam i šovinizam koji se svodi na razbijanje Jugoslavije i odvajanje Hrvatske od Jugoslavije, i s druge strane na antikomunizam u smislu oslonca jedne takve države na Zapad, na kapitalističke zemlje".[519] Svjesni da ideje nemaju granice, da su Luburićeve ideje i stavovi naišli na pozitivna mišljenja i reakcije u redovima hrvatskog iseljeništva, da su se promidžbeni materijali, a naročito njegove poruke hrvatskim komunistima, studentima, radnicima i režimskom tisku počele širiti u domovini, jugoslavenske su vlasti odlučile likvidirati ga. Njegova smrt naročito je uzdrmala i šokirala španjolsku javnost. U španjolskim novinama *Joranda* u izdanju od 29. travnja 1969. godine izišao je velik članak o smrti Vjekoslava Maksa Lubirića. U članku između ostalog piše: „Profesionalni vojnik. Borio se uvijek za nezavisnost Hrvatske... General Drinjanin nikada se nije predao (...). Bio je inteligentan, odlučan, i nad sve, dobar poznavalac politike Balkana. Od najmlađih dana se bori u Ustaškom pokretu, i u 24. godini života je imenovan generalom. Imao je naglu, briljantnu, moglo bi se reći munjevitu karijeru (...). Nije bio samo odličan poznavalac ratnog umijeća, nego i politike humanističkih nauka. Sjećam se da me jednom predstavio svom hrvatskom prijatelju Antonu Nuršteru, velikom njegovom suradniku, sveučilišnom profesoru i naučenjaku na sveučilištu Navavre".[520] Druge španjolske novine, „Levante", u svom izdanju od 27. travnja 1969. god. povodom Luburićeve smrti također donose velik članak u kojem, između ostalog, piše: „Njegov je život bio prekaljen, život

[518] General Drinjanin, Porušeni mostovi „Obrana", Glasilo Hrvatskog narodnog otpora, br. 61-62, Madrid, 1967., naslovna stranica.
[519] Marin Sopta, *Vizionarskim idejama protiv umjetnog jedinstva*, Podlistak, „Vjesnik", 18. listopad 2004., Zagreb, str. 15.
[520] Španjolski tisak o karakteru i ličnosti generala Luburića, „Obrana" br. 109-110, kolovoz 1968., Glasilo Hrvatskog narodnog otpora, Madrid, str. 17.

čovjeka, u čijim je mislima bila samo njegova domovina, Hrvatska i njegova djeca. Radi njih i radi nje je živio svoje dane i gojio sve svoje iluzije".[521] Samo par mjeseci poslije smrti svog osnivača, ideologa i vođe, vodeći ljudi Hrvatskog narodnog otpora na sjevernoameričkom kontinentu, Mile Markić, Stipe Glamuzina iz Lacawane, Stjepan Šego iz Chicaga, Ratko Gagro iz Toronta i Mate Čurić iz Hamiltona, sastaju se u američkom gradu Lakawani nedaleko od Buffala i zaključili su da se mora što prije održati svjetski sabor Hrvatskog narodnog otpora. Na svjetskom saboru Hrvatskog narodnog otpora koji je održan 15. i 16. studenog 1969. godine u Torontu, prisutni delegati iz Europe, Australije, Južne i Sjeverne Amerike jednoglasno su izabrali Glavni stožer na čelu s Rudolfom Erićem iz Clevelanda.[522] Također, delegati su zaključili da je ovo samo privremeno rješenje, koje daje vremena da Glavni stožer pripremi održavanje novog sabora. Izbor novog vodstva organizacije u Torontu nastavilo se organiziranjem kontinentalnog sabora u Južnoj Americi, Australiji i Europi na kojima su bila izabrana vodstva organizacije za ta područja. Tako je za pročelnika južne Amerike izabran Lukas Juričić, potpredsjednik Blaž Jurković i tajnik Mirko Bušić. U Australiji za pročelnika izabran je Jozo Matković te Ivan Mandić i Rade Buljubašić kao njegovi pomoćnici. U Kanadi na čelo je izabran odnosno potvrđen stari pročelnik Ratko Gagro iz Toronta. Osim njega u vodstvo organizacije izabrani su još Nikola Jerković, Nikola Štokan, Abel Popović, Božo Ćurlin, svi iz Toronta, i braća Mate i Stipe Čurić iz Hamiltona. Nažalost kao i u svim drugim političkim organizacijama u iseljeništvu, tako i u redovima Hrvatskog narodnog otpora dolazi do podjele na dvije grupe, od kojih će svaka za sebe tvrditi da su oni legitimni nasljednici generala Luburića. Do sukoba i nesuglasica došlo je uglavnom iz ideoloških razlika, i donekle zbog generacijskog sukoba. Zbog činjenice da je novoizabrani pročelnik Glavnog stožera, Rudolf Erić, izbjegavao sazvati sabor, potpredsjednik za SAD, Mile Markić, sazvao je kontinentalni sabor. Na održanom saboru Hrvatskog narodnog otpora održanom u veljači 1971. godine u Lansingu, u američkoj državi Michigan, izabrano je novo vodstvo za sjevernoamerički kontinent. Za pročelnika organizacije izabran je Zvonko Bušić iz Clevelanda, koji će 10. rujna 1976. godine, zajedno sa svojom suprugom Julienne, Slobodanom Vlašićem, Perom Matanićem i Franom Pešutom oteti američki avion tvrtke TWA na letu od Buffala do New Yorka.[523] Petorka hrvatskih otmičara aviona spustila se na pariški aerodrom, gdje se odlučila predati francuskoj policiji, pod uvjetom da New York

[521] Ibid.
[522] Obrana, Prvi svjetski kongres Hrvatskog narodnog otpora, Obavijest iz pročelništva glavnog stožera, Obrana br. 117-118, Madrid, 1969.
[523] Ivan Čizmić, Ivan Miletić, George Jure Prpić, *From the Adriatic to lake Erie, A History of Croatians in greater Cleveland*, Cleveland, 2000., str. 434.

Times objavi njihov letak tiskan na engleskom i francuskom jeziku. Kada su njihov letak naslovljen, „Poziv na dostojanstvo i slobodu", New York Times i Los Angeles Times objavili na svojim naslovnim stranicama, Zvonko Bušić i njegovi ortaci napustili su avion i predali se. U letku za koji je svu odgovornost preuzelo Glavno sjedište Hrvatskih osloboditeljskih snaga između ostalog piše: „Hrvatska je jedna – Hrvati su milijuni. Hrvatski muslimani i katolici, hrvatski komunisti i hrvatski neokomunisti, čine danas pouzdano i nenadvladivo zajedništvo. Hrvatska borba jest osloboditeljska nacionalna borba, a ne ideološka. Danas svaki Hrvat bez obzira na kojem dijelu svijeta bio, bez obzira na osobna politička naziranja, prijašnje zablude i promašaje želi i hoće uspostavu suverene i slobodne države Hrvatske".[524]

Ova akcija naišla je na veliko odobravanje političke emigracije, kao i članova Hrvatskog narodnog otpora diljem svijeta, pa tako i u Kanadi. Članovi i simpatizeri Hrvatskog narodnog otpora diljem Kanade prikupili su velika materijalna sredstva za potrebe obrane hrvatskih otmičara na sudskom procesu održanom u New Yorku. Dvije suprotstavljene grupacije unutar Hrvatskog narodnog otpora uspjele su tijekom vremena izgladiti svoje nesuglasice i konačno se dogovoriti da održe zajednički sabor. Na saboru pomirenja, koji je održan 1972. godine u španjolskom gradu Valenciji, izabrano je vodstvo na čelu s pročelnikom Mirkom Bušićem iz Buenos Airesa.[525] Međutim, veoma brzo na vidjelo ponovno dolaze velike razlike unutar organizacije, koje su nastale nakon akcije u kojoj je grupa Hrvata, većinom članova Hrvatskog narodnog otpora, organizirala upad u jugoslavenski konzulat u Stockholmu. Glavni cilj Mire Barešića, Anđelka Brajkovića, Ante Stojanova, Marinka Leme, Stanka Miličevića, Ivana Vujičevića i Blage Mikulića, koji su poduzeli ovu akciju, bio je zarobiti jugoslavenskog ambasadora i zahtijevati od jugoslavenskih vlasti u Beogradu da pusti devet Hrvata koji su bili zbog političkih razloga zatočeni i služili kazne u jugoslavenskim zatvorima. Ovaj plan je propao zbog toga što se jugoslavenski ambasador Vladimir Rolović fizički suprotstavio napadačima. U nastalom fizičkom obračunu napadači su ubili jugoslavenskog ambasadora i nedugo zatim predali se švedskim vlastima. Ubojstvo jugoslavenskog ambasadora imalo je velik odjek ne samo u Švedskoj nego i u Jugoslaviji, naročito kad se zna da je ubijeni jugoslavenski diplomat bio osobni prijatelj predsjednika Tita. Jugoslavenske vlasti su prijetile prekidom diplomatskih odnosa sa Švedskom, otkazom službenog posjeta jugoslavenskog predsjednika Tita Švedskoj, ako se ne udovolji njihovim zahtjevima da se napadači na jugoslavensko diplomatsko predstavništvo izruče Jugoslaviji.

[524] Poziv na dostojanstvo i slobodu Glavno sjedište Hrvatskih osloboditeljskih snaga, Letak; Vidi: Marin Sopta, *HNO stavlja se na raspolaganje Hrvatskom saboru*, Podlistak „Vjesnik", 25. listopada 2004., Zagreb, str. 17.

[525] Autorov intervju s Antom Ljubasom iz Chicaga, jednim od najutjecajnijih članova Otpora. Intervju vođen telefonski, Zagreb, 2010.

Nastale diplomatske trzavice i pregovori na relaciji Švedska – Jugoslavija, koji su prijetili izbijanjem diplomatskog skandala, neočekivano su riješeni kada je hrvatska trojka Nikola Lisac, Rudolf Prskalo i Josip Rebrina otela švedski avion i zahtijevala od švedskih vlasti da se zatvoreni Hrvati puste na slobodu, na što su švedske vlasti pristale. Hrvatski otmičari švedskog aviona i njihovi putnici pušteni su iz švedskog zatvora, odletjeli su zajedno u Madrid, gdje su se predali španjolskim vlastima. Prvo zatočeni, a zatim izvedeni pred španjolski sud, neki od njih su osuđeni na minimalne kazne izdržavanja robije, dok su drugi, zahvaljujući izvanrednim vezama Hrvata sa španjolskim vlastima, pušteni da odu u Paragvaj.[526]

Nema nikakve dvojbe da su velika materijalna sredstva koja su skupljena u Kanadi za potrebe obrane zatočenih Hrvata u španjolskim zatvorima umnogome doprinijela njihovu oslobađanju i malim vremenskim kaznama.

Nastojanje Dinka Šakića, koji je sebe promovirao u vođu i nasljednika generala Luburića, da sebe prikaže kao službenoga glasnogovornika ovih dviju grupa, uglavnom članova Otpora, pravilo je veliku pometnju među članstvom na terenu. Ponovno nastale trzavice između dviju grupa dostigle su svoj vrhunac na saboru Hrvatskog narodnog otpora održanom 1974. godine u Torontu. Naime, tada dolazi do potpunog i konačnog rascjepa u organizaciji, kada su delegati izabrali novo vodstvo na čelu s pročelnikom Stipom Bilandžićem iz Njemačke. Nezadovoljni ishodom izbora novog vodstva organizacije, Dinko Šakić i njegove pristaše odlučuju samostalno djelovati, dajući sebi za pravo prisvojiti tiskaru u Španjolskoj. Imajući ovo u vidu, kao i golem broj radnika na privremenom radu iz Jugoslavije, uglavnom Hrvata, vodstvo organizacije odlučuje da uredništvo novina prebaci u Njemačku. Pokreće se novo glasilo, koje je nazvano „Otpor“, ali nažalost ono prestaje s izlaženjem kada njemačke vlasti odluče zabraniti djelovanje organizacije zbog navodnog propagiranja terorizma.[527] O aktivnostima Hrvatskog narodnog otpora i njegovom tretmanu od jugoslavenskih službenih vlasti najbolje govori podatak da su profesionalni ubojice jugoslavenske tajne policije ubili šest članova Hrvatskog narodnog otpora, većinom u Zapadnoj Njemačkoj i Švedskoj te pokušali neuspješno nekoliko puta izvršiti atentat na Stipu Bilandžića. Jednu od glavnih ideja vodilja na kojoj je Hrvatski narodni otpor temeljio svoj rad na najbolji je način formulirao nesuđeni nasljednik generala Luburića, mladi pisac Enver

[526] Autorov intervju s Ivanom Vujičevićem, jednim od napadača na jugoslavensko diplomatsko predstavništvo u Stockholmu. Intervju održan u Zagrebu 30. travnja 2010. godine. Autorov intervju s Josipom Rebrinom, jednim od otmičara švedskog aviona. Intervju održan 24. travnja u Zagrebu, 2010.

[527] Autorov intervju sa Stipom Bilandžićem, pročelnikom Hrvatskog narodnog otpora. Intervju održan 9. travnja 2010. godine u Zagrebu.

Mehmedagić, koji je odgovarajući na pitanje: „Može li emigracija stvoriti soluciju u domovini" odgovorio: „Smatram emigraciju dijelom Domovine i prema tome koliko upliva ima emigracija na Domovinu jednak upliv ima Domovina na emigraciju. Radi se o pretakanju ideja, o traženju puta solucije, jer kao što nije sve negativno u emigraciji tako nije sve negativno ni u Domovini. Smatram da naš vrhovni cilj mora biti napor za postignuće potpune asimilacije emigracije s Domovinom".[528]

Izborom Stipe Bilandžića za pročelnika Hrvatskog narodnog otpora, Zvonka Bušića za njegovog pročelnika za Sjevernu Ameriku, kao i Tomislava Kvaternika alias Nikole Štedula za glavnog tajnika organizacije, unijelo je veliku živost u redove organizacije, što se odmah osjetilo i na terenu. U redove organizacije ulazi velik broj članova, uglavnom mladih ljudi koji su nedavno došli iz domovine. Karakteristično za njih jest to što su u svojim javnim nastupima i idejama bili mnogo radikalniji od pripadnika stare generacije političkih emigranata. Njihov radikalizam i ogorčenost prema jugoslavenskim vlastima definitivno je bio i produkt iskustva doživljenog 1971. godine, za vrijeme „maspoka", kada su na svojim leđima mnogi od njih osjetili batine jugoslavenske policije, bili zatvoreni i osuđeni na zatvorske kazne. Pisanje memoranduma i političkih apela na adrese vlada uglavnom zapadnih država završilo je i, po njihovu shvaćanju, upotreba sile u hrvatskoj osloboditeljskoj borbi sasvim je normalna i opravdana. To je jedini jezik koji neprijatelj poznaje i respektira, a nažalost demokratski svijet uvažava i sluša. U hrvatskom iseljeništvu, pa i u redovima Hrvatskog narodnog otpora, koji je i sam u svom programu otvoreno propagirao upotrebu sile, ovakva retorika i nastupi novopridošlih mladih Hrvata dočekani su s dozom sumnje.[529] Vodstvo Hrvatskog narodnog vijeća na čelu s Jankom Skrbinom, Hrvojem Lunom i Mirom Galom javno se distanciralo od ovakvih radikalnih ideja. Nakon akcije Marijana Buconjića iz New Yorka i njegovih drugova, Ivana Jukića i Ilije Čurića, 10. rujna 1974. godine, u kojoj su prekinuli sjednicu Ekonomskog savjeta Skupštine UN-a, bacajući letke na engleskom jeziku u kojima su objašnjavali nepravedan položaj hrvatskog naroda u Jugoslaviji, uslijedila je otmica aviona američke tvrtke TWA na letu iz Buffala za New York, 10. rujna 1976. godine. Samo godinu dana kasnije ponovno će Marijan Buconjić, ovaj put s drugom dvojicom Hrvata, Jozom Brekalom i Vladimir Dizdarom, na silu upasti u jugoslavensko diplomatsko predstavništvo pri Ujedinjenim narodima, zahtijevajući da se njihova poruka pročita ne beogradskoj Konferenciji o europskoj suradnji i sigurnosti. Tek nakon što je njihova poruka

[528] Razgovor s Enverom Mehmedagićem. Glasilo Hrvatskog narodnog otpora „Obrana" br. 147, siječanj 1971. godine, Madrid, str. 5.

[529] Autorov intervju sa Stipom Bilandžićem iz Njemačke, jednim od bivših pročelnika Hrvatskog narodnog otpora za svijet. Zagreb 2010.

bila pročitana za vrijeme trajanja sjednice, hrvatski su borci za slobodu pustili svoje zarobljene taoce na slobodu i predali se američkim vlastima.

Generacijski sukobi u hrvatskom iseljeništvu, a iznad svega ideološke razlike kao i razlike u konceptu i načinu vođenja hrvatske osloboditeljske borbe, naveliko su polarizirali političku emigraciju početkom sedamdesetih godina i nadalje, sve do uspostave slobodne i demokratske Republike Hrvatske. U takvoj atmosferi koja je zavladala u redovima hrvatske političke emigracije krajem sedamdesetih godina, a u doba velike političke nestabilnosti i ekonomske krize koja je zahvatila Jugoslaviju, dolazi u SAD-u i Kanadi 1980. godine do spektakularnih uhićenja velikog broja najaktivnijih Hrvata, od kojih su većina članovi Hrvatskog narodnog otpora. Prvo su uhapšeni, a zatim izvedeni na sud Stipe Ivkošić, Nedo Sovulj, Zvonko Čavar, Ivan Čale i Franjo Ivić, pod optužbom „tajnog djelovanja s ciljem što većeg novčanog dobitka; za konspiraciju; za posjedovanje i prenošenje eksploziva iz jedne u drugu saveznu državu, za pokušaj bombardiranja prostorija gdje se trebala održati proslava 29. studenog i gdje je navodno trebao biti jugoslavenski ambasador".[530]

Međutim na osnovi intervjua s Franjom Ivićem, jednim od glavnih optuženika, njegovo kao i hapšenje njegovih drugova bilo je politički motivirano, zbog izvanrednih diplomatskih odnosa koji su u to vrijeme postojali između SAD-a i Jugoslavije. Zbog američkih nacionalnih odnosno sigurnosno strateških interesa, vanjska politika SAD-a prema Jugoslaviji bila je bazirana na Kissingerovoj doktrini zaštite i čuvanja jugoslavenska granica, kao i davanja svih vrsta pomoći u svrhu konsolidiranja unutrašnjeg stanja u zemlji. Jedino što je bilo istina u optužnici, po Ivićevim tvrdnjama, „je da su mi američki agenti FBI koji su mi došli na vrata u četiri sata ujutro 12. prosinca 1980. godine, pronašli jednu eksplozivnu napravu"[531] koju je trebao uzeti jedan hrvatski mornar i odnijeti u Hrvatsku, kako bi se mogli obučavati hrvatski borci za slobodu u domovini. Godinu dana nakon što je uhvaćena i osuđena na višegodišnju zatvorsku kaznu ova grupa Hrvata, u lipnju 1981. godine američke vlasti hapse deset drugih Hrvata, više-manje svi bijahu članovi Hrvatskog narodnog otpora. Uhapšeni Ivan Mišetić, Mile Markić, Ante Ljubas i Mile Bagarić, svi iz Chicaga, Vinko Logarušić iz Clevelanda, Ranko Primorac i Josip Biošić iz Los Angelesa, Mile Boban iz San Francisca, Anđelko Jakić iz New Yorka i Drago Sudar iz Toronta, optuženi su za konspiraciju, ucjene, iznuđivanje novca, kupovinu, prijevoz i posjedovanje oružja i podmetanje bombi i terorizam. U sudskom procesu održanom u New Yorku kao svjedoci

[530] Ivica Đikić, Zahtijevamo oslobođenje petorice Hrvata koji još robijaju po američkim zatvorima, „Panorama", Zagreb, 24. travnja 1996., str. 52-53.
[531] Razgovor autora s Franjom Ivićem, Zagreb, 10. travnja 2010. godine.

optužbe pojavili su se i neki Hrvati. Optuženi Mile Boban, Anđelko Jakić, Josip Biošić i Ivan Mišetić bili su oslobođeni optužbe i pušteni na slobodu, za razliku od njihovih drugova koji su dobili višegodišnje kazne i bili poslani u zatvor. Sve ove akcije, kao i neke druge u Europi i Australiji, podijelile su političku emigraciju na dvije grupe. Jednu koje je suosjećala, simpatizirala i bila uvjerenja da dobro razumije i shvaća plemenite motive, naročito Bušićeve i Buconjićeve akcije, i koja je velikodušno materijalno pomagala troškove sudske obrane.[532] Za razliku od ove grupe Hrvata, pripadnici druge grupe, čiji su glavni glasnogovornici bili okupljeni oko tjednika „Nova Hrvatska" i njezinog urednika Jakše Kušana, smatrali su da su ove akcije kompromitirale hrvatsku osloboditeljsku borbu na demokratskom Zapadu. Interesantno je spomenuti da su ove aktivnosti Hrvata, a naročito Bušićeva i Buconjićeva, izazvale veliku pozornost američke javnosti. Jedna od najpoznatijih američkih TV-postaja, ABC, donijela je velik prilog o Buconjićevoj akciji kao i reakciju i komentare njegovih susjeda. Isticanje da je glavni motiv njegove akcije bio rodoljublje i činjenica da se radi o obiteljskom čovjeku, bila je dobra reklama u američkoj javnosti za propagiranje hrvatskog problema. U slučaju Zvonka Bušića i njegove grupe, njegov sudac John Bartels prije izricanja presude izjavio je: „Zvonka Bušića i njegovu suprugu, kao i njihove drugove ne smatram nikakvim ratnim zločincima ni teroristima".[533] Hapšenje i suđenje dviju grupa Hrvata, uglavnom članova Hrvatskog narodnog otpora, skoro je uništilo organizaciju i postojala je realna mogućnost da ona prestane s djelovanjem. Materijalno dovedena u potpun stečaj, kadrovski uništena, jer su njezini glavni ljudi završili u zatvoru, među članstvom je nastalo potpuno rasulo i strah, naročito u SAD-u.

Nesuglasice koje su nastale u Hrvatskom državotvornom pokretu u osnivanju kojega je Hrvatski narodni otpor igrao važnu ulogu, još je više doprinijelo kaotičnoj situaciji koja je zavladala u redovima Otpora. U beskonačnim razgovorima i konzultacijama među članovima Hrvatskog narodnog otpora, nakon nekoliko godina lutanja u potrazi za novim smjernicama djelovanja organizacije i za novim početkom, održan je 15. i 16. studenog 1986. godine Svjetski sabor Hrvatskog narodnog otpora u Torontu. Organizaciju Sabora i brigu o delegatima koji su došli iz Europe, Australije i velikih gradova SAD-a i Kanade, preuzeo je ogranak „Erih Lisak" iz Toronta. Odmah na samom početku zasjedanja pročitani su pozdravi i referati bivših pročelnika, Mirka Bušića iz Argentine i Mile Bobana iz Teksasa. Dvodnevno saborovanje proteklo je u atmosferi velikog optimizma i planova za budućnost organizacije.

[532] Autorov intervju s Marijanom Buconjićem, visokim dužnosnikom Hrvatske Republikanske stranke, Zagreb 2010.
[533] Hrvatska slobodna, Hrvati u američkim zatvorima, „Nedjeljna Dalmacija", 9. rujna 1992., str. 14 i 27.

Za vrijeme zasjedanja sabora također se analizirala trenutačna situacija organizacije, tretiranje zatvorenih članova organizacije kao i odnos Hrvata prema njihovim obiteljima, odnos prema drugim političkim organizacijama, pitanje glasila „Otpor", a posebno situacija u Jugoslaviji i djelovanje na domovinskom tlu. Prisutni delegati su na kraju zasjedanja usvojili Rezoluciju u kojoj je najznačajnija bila usvojena točka 2., koja glasi: „Budući da je ovaj program namijenjen izvandomovinskom djelovanju H. N. Otpora (koji je zasnovan na demokratskim načelima) njegov će se cijeli rad odvijati i u granicama zakona u kojima su osnovane i gdje rade njegove postrojbe. H. N. Otpor će u tom radu pomagati hrvatsku osloboditeljsku borbu svim prikladnim i zakonom dozvoljenim sredstvima i načinima djelovanja".[534] Na saboru je izabrano novo vodstvo organizacije na čelu s Marinom Soptom, za tajnika je izabran ing. Ivo Jolić, za glavnog urednika glasila „Otpor" Vlado Glavaš iz Chicaga. U vodstvo organizacije izabrani su između ostalih Karlo Anić iz St. Louisa, Petar Čule iz Melbourna, Miško Maslać iz Clevelanda i drugi. Sabor u Torontu imao je velik odjek u hrvatskom iseljeništvu, a naročito je bio važan njegov psihološki efekt. Bivši članovi koji su se bili povukli iz aktivnog rada u organizaciji, veoma brzo nakon završetka saborovanja u Torontu počeli su se vraćati nazad i djelovati u radu organizacije. Također, jugoslavenskim vlastima poslana je kristalno jasna poruka da članovi „Otpora" nastavljaju svoju hrvatsku osloboditeljsku borbu. Odlukom sabora uredništvo odnosno tiskanje glasila „Otpor" preselilo se iz Chicaga u Toronto, najviše radi financijskih razloga. Prelaskom u Toronto njegova oprema kao i papir na kojem se glasilo tiskalo bila je mnogo kvalitetnija i modernije opremljena u odnosu na prethodna izdanja. Novine nakon dugo vremena dobivaju na kvaliteti i ugledu zahvaljujući novim prilozima uglednih hrvatskih djelatnika poput svećenika dr. Rudolfa Hrašćanca, Karla Ilinića, Ante Belje, fra Šite Ćorića i drugih. Najbolji dokaz za to je veća prodaja i distribucija glasila u svijetu. Svega tri broja nakon što se glasilo počelo tiskati u Torontu, njegova tiraža dostiže nevjerojatnih 5000 primjeraka, koji se šalju i prodaju u Južnoj Americi, Sjevernoj Americi, Australiji i Europi. I ono što je donedavno bilo nezamislivo u stranačkim odnosima u emigraciji, zahvaljujući novoj, otvorenoj politici uredništva „Otpora", postaje normalno, a to je intervju s predsjednikom Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, dr. Srećkom Pšeničnikom, ili pak u potpunosti objavljen govor predsjednika Hrvatskog narodnog vijeća, dr. Mate Meštrovića, koji je održao na proslavi 10. travnja 1988. godine u gradu Oakvilleu, provincija Ontario.[535] U intervjuu koji je dao za „Otpor", dr. Pšeničnik otvoreno odgovara na sva pitanja

[534] Svjetski sabor Hrvatskog narodnog otpora u Torontu u riječi i slici, Glasilo Hrvatskog narodnog otpora „Otpor", godina XII., br. 3, 1986., str. 25.

[535] Mate Meštrović, Govor održan na proslavi 10. travnja 1988. u Oakville, „Otpor" br. 2, 1988., str. 11.

o odnosima u emigraciji, o stanju u Hrvatskom oslobodilačkom pokretu, njegovim razmišljanjima i solucijama rješavanja hrvatskog pitanja. Na pitanje zašto je, po mišljenju mnogih u iseljeništvu, Hrvatski oslobodilački pokret i on osobno protiv hrvatskoga zajedništva, dr. Pšeničnik odgovara: „Nastaviti s pokušajem stvaranja zajedništva putem krovne organizacije – gubitak je vremena, naročito nakon neuravnoteženih ispada predsjednika HNV-a. Trebalo je odmah započeti s pozicija ravnopravnosti snaga onih koji su voljni stvarati zajedništvo".[536] Prigovor dr. Pšeničnika kako je stvaranje zajedništva putem „krovne organizacije" gubljenje vremena, u biti je isti onaj koji se ranije predbacivao vodstvu njegove organizacije i zbog kojeg su se djelomično osnivale druge političke organizacije.

Godinu dana nakon održanog svjetskog sabora u Torontu održan je 30. i 31. listopada i 1. studenog sabor Hrvatskog narodnog otpora za Sjevernu Ameriku. Na veoma uspješnom trodnevnom saboru u New Yorku, koji je održan s velikim zanosom prisutnih delegata, potvrđena su stajališta usvojena na saboru u Torontu. S velikim zadovoljstvom su prihvaćeni referati i izvještaji koji govore o pojačanoj aktivnosti i uspjesima organizacije ostvarenim u periodu od jedne godine. Uz usvojenu rezoluciju, izabrano je vodstvo organizacije za sjevernoamerički kontinent. Za pročelnika izabran je Karlo Sopta iz Toronta, za njegovog zamjenika Branko Zovko iz Clevelanda. Na mjesto tajnika izabran je Vlado Glavaš iz Chicaga, za rizničara Mirko Luburić iz New Yorka i njegov zamjenik Miro Biošić iz Los Angelesa. U vodstvo organizacije izabrani su još Karlo Anić iz St. Louisa, Marko Vidović iz New Yorka i Vinko Tatarević iz Toronta.[537] Poslije održanog sabora u New Yorku došlo je do još veće aktivnosti na terenu. Organizirane su veoma uspješne proslave „Dan Otpora" u Chicagu, Clevelandu, New Yorku, Los Angelesu, Vancouveru, St. Louisu, Torontu i drugim mjestima. Organizacija se vidno materijalno oporavila, tako da se određena svota novca poslala u Europu za potrebe promidžbenog djelovanja među gostujućim radnicima iz domovine. Politika i djelovanje Hrvatskog narodnog otpora iz tog vremena u biti je bila bazirana na programskim načelima koja su isticala da nije važna vjerska pripadnost. Hrvat može biti i bezvjerac, glavno je da je on nacionalno svjestan i odan domovini. Vodstvo organizacije je propagiralo ideju potrebe promjene hrvatskog mentaliteta, a taj je da se stalno borimo za tuđe ideologije i tuđe interese. Hrvatski interesi ne poznaju granice, potrebno je graditi most između Hrvata u domovini i iseljeništvu. Također, vodstvo organizacije je propagiralo stajalište jednog od bliskih Luburićevih suradnika, pjesnika Envera

[536] Beskompromisnom borbom protiv svake Jugoslavije za uspostavu slobodne, demokratske i nezavisne države Hrvatske. Intervju s dr. Srećkom Pšeničnikom, Glasilo hrvatskog narodnog otpora „Otpor", br. 3, 1988., str. 5.
[537] Otpor, glasilo Hrvatskog narodnog otpora, Sabor Hrvatskog narodnog otpora u New Yorku, 30., 31. studenog 1989.

Mehmedagića, koji je tvrdio da nema potrebe da se opterećujemo stvaranjem jedinstva hrvatske emigracije. Po njegovim riječima: „Nikada nije bilo moguće stvoriti apsolutno jedinstvo. To nije bilo moguće ni u našoj prošlosti, a to nije moguće niti danas ni u Domovini, ni u emigraciji. Ali je moguće stvoriti jedinstven nastup ljudi, prožetih istim idealima. Budućnost odnosno buduća pokoljenja iznijet će svoj konačni sud tko je od nas bio u pravu, a tko ne".[538]

Između ostalih organizacijskih aktivnosti Hrvatskog narodnog otpora i njegovih članova osamdesetih godina 20. st. značajno je spomenuti organizaciju triju veoma uspješnih međunarodnih konferencija održanih na York sveučilištu u Torontu. Predavanja na održanim konferencijama održali su najpoznatiji i najbolji svjetski poznavatelji političkih i ekonomskih prilika u jugoistočnoj Europi, a naročito u bivšoj državi. Na održanim konferencijama s temama „Hrvatski nacionalizam i kultura u 20. stoljeću", „Jugoslavija poslije Tita" i „Jugoslavija i hrvatska perspektiva" između ostalih predavača održali su svoja predavanja grof Nikolay Tolstoy, poznati povjesničar i autor nekoliko svjetski poznatih knjiga s tematikom Drugog svjetskog rata, Nora Beloff, poznata novinarka iz Londona, autorica nekoliko knjiga s temom o Jugoslaviji, dr. Karl Gustaf Ströhm iz Beča, dr. George Schophlin s London School of Economics, bračni par dr. Irene i Jens Reuter sa Southeast-Institute u Münchenu, Sune Olafson, novinar iz Švedske, dr. Mate Meštrović iz New Yorka i dr. Pedro Ramet iz SAD-a. Kakvo je značenje i odjek ovih konferencija, a naročito one pod naslovom „Jugoslavija poslije Tita", održane 15. i 16. studenog 1985. godine, bio ne samo u hrvatskom iseljeništvu nego čak i svijetu, potvrđuju sljedeći podaci: osim torontskog dnevnika *The Toronto Star*, koji je najavio konferenciju jednim člankom, režimske novine „Vjesnik" iz Zagreba pet dana na naslovnoj stranici donosile su velike članke. Švedska televizija je donijela višesatni prikaz rada konferencije, izlaganja pojedinih predavača kao i opširne intervjue s pojedinim sudionicima.[539]

Potaknuti političkom i gospodarskom krizom u Jugoslaviji, a frustrirani i ogorčeni šturim ili nikakvim pisanjem američkog tiska o situaciji u Jugoslaviji, vodstvo organizacije Hrvatskog narodnog otpora odlučuje platiti veliki oglas u najpoznatijim svjetskim dnevnim novinama, The New York Timesu. Oglas pod naslovom „Jugoslavija na smrtnoj postelji" s mrtvačkim sandukom na kojem je pisalo Jugoslavija bio je objavljen u izdanju od 5. prosinca 1988. godine. U samom oglasu govorilo se o neriješenom nacionalnom pitanju, o ekonomskoj

[538] Razgovor s Enverom Mehmedagićem. Glasilo hrvatskog narodnog otpora „Obrana", br. 147, siječanj 1971., str. 5.

[539] Međunarodni simpozij u Torontu. Glasilo Hrvatskog narodnog otpora „Otpor", Godina XII, br. 1, 1986., str. 21-25.

krizi, velikom broju političkih zatvorenika kojih po službenom izvještaju svjetski poznate organizacije za ljudska prava, „Amnesty International", Jugoslavija ima više nego SSSR u odnosu na broj stanovnika.[540] Velik odjek i pozitivnu reakciju, kako u hrvatskom iseljeništvu tako i u židovskim zajednicama Toronta i Montreala, imala je i akcija pročelnika Hrvatskog narodnog otpora, Marina Sopte, da se organizira večera s koje će sav prihod ići u korist izgradnje židovske sinagoge u Zagrebu. Ovu gestu hrvatske zajednice Toronta zabilježio je židovski tjednik The Canadian Jewish News u svom izdanju od 5. svibnja 1988. godine, donoseći veliki intervju s glavnim organizatorom večere, Marinom Soptom.[541] Uopće nema nikakve dvojbe da jedan od najvažnijih trenutaka u povijesti Hrvatskog narodnog otpora i općenito u povijesti Hrvata Toronta i Kanade, predstavlja privatni posjet hrvatskog povjesničara i istaknutog intelektualca u borbi za hrvatsku neovisnost, dr. Franje Tuđmana i njegove supruge Ankice Torontu, u lipnju 1987. godine. I pored činjenice da je bračni par Tuđman došao u privatni posjet obitelji Zlatka Čaldarevića u Toronto, on je na nagovor Marina Sopte pristao održati predavanja na četiri kanadska sveučilišta, i to dva u Torontu, jedno na sveučilištu u Sudburyju i jedno na sveučilištu u Ottawi. U organizaciji njegovih predavanja, posebno onih u Torontu, jednu od glavnih uloga imali su članovi Hrvatskog narodnog otpora. Dr. Tuđman je svoje prvo predavanje održao na sveučilištu York 16. lipnja 1987. godine na engleskom jeziku, s temom o nacionalnom pitanju u suvremenom svijetu. Interesantno je spomenuti da je nakon održanog predavanja, njegov domaćin, zamjenik ravnatelja Atkinson Collegea, dr. prof. Hector Massey, otvoreno rekao za dr. Tuđmana kako ima sve preduvjete da postane predsjednik Hrvatske. Drugo predavanje dr. Tuđman je održao 19. lipnja na hrvatskom jeziku, na Ontario Institut for Studies in Education (University of Toronto), treće 23. lipnja na Laurentin University u Sudburyju i četvrto predavanje 26. lipnja na Carlton University u Ottawi, oba na engleskom jeziku. Prisutni Hrvati na predavanju na hrvatskom jeziku doživjeli su njegov javni nastup i predavanje s nevjericom, drugi s velikim nepovjerenjem zbog Tuđmanove komunističke i partizanske prošlosti, a većina sa znatiželjom. Govoreći o temi „O povijesti rješavanja hrvatskog pitanja i samoodređenja naroda u svijetu", dr. Tuđman je svojim jasnim stavovima oduševio većinu prisutnih Hrvata. U svom predavanju dr. Tuđman između ostalog kaže da: „Samoodređenje nacija, njihovo oslobođenje od svakog vanjskog sputavanja i stranog ropstva, njihova državna suverenost, ali

[540] Oglas Hrvatskog Narodnog Otpora u New York Times, Glasilo Hrvatskog narodnog otpora „Otpor" Godina XIV, br. 5, 1988., str. 25.

[541] Roman Catholic leads drive for Zagreb shul, "The Canadian Jewish News", Organization and People Toronto, May 5, 1988.

istodobno i njihova težnja ne samo za ravnopravnošću nego i za prevlašću u međunarodnom poretku – bili su i ostali glavnim značajkama suvremenog povijesnog gibanja".[542]

Mnogi Hrvati u Torontu i okolnim mjestima bili su veoma kritični prema članovima Hrvatskog narodnog otpora zbog toga što su iza kulisa organizirali predavanja, i javno pozivali ljude na predavanja dr. Tuđmana. Vodstvo Hrvatskog narodnog otpora je u sklopu svog programa i ideje da „...zato ne treba tražiti ni od ustaša da postanu komunisti kad je komunizam frakasirao i među onima koji ga ispovijedaju. Ne treba ni od bivših partizana i mladih ljevičara tražiti da stupe u HOP ili Katoličku akciju, nego gledati drugu soluciju (...) Pobuna duha u Zagrebu među hrvatskim književnicima sili nas na razmišljanje. Razmišljajmo i gradimo mostove među nama, među Hrvatima".[543]

Posjet i predavanja koja je dr. Tuđman održao u Kanadi simbolizirali su jedinstvo hrvatskog duha: s jedne strane, predavanje drži bivši najmlađi general Titovih partizana, dok u publici sjede bivši visoki ustaški časnici. Sama činjenica da je službeni organizator predavanja bio Hrvatski studentski klub sa sveučilišta York, čiji članovi su rođeni u Kanadi, govorila je o hrvatskom zajedništvu. Nadolazeće promjene u jugoistočnoj Europi kao i u bivšoj državi pružile su priliku hrvatskim iseljenicima da se aktivno uključe u stvaranje i obnovu hrvatske države. Hrvatski narodni otpor od početka formiranja višestranačja u Hrvatskoj materijalno i moralno pomaže dr. Tuđmana i njegovu Hrvatsku demokratsku zajednicu. Nakon održanih prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj i uspostave demokracije te formiranja Sabora Republike Hrvatske, vodstvo Hrvatskog narodnog otpora saziva izvanredan sabor s jednom točkom dnevnog reda: budućnost Hrvatskog narodnog otpora. Imajući u vidu da je ponovno uspostavljena slobodna i demokratska Republika Hrvatska, a predsjednik dr. Franjo Tuđman u svom prvom govoru u Saboru održanom 30. svibnja 1990. godine istaknuo kako je stvoreno duhovno jedinstvo između domovine i iseljene Hrvatske i da „Nova hrvatska vlada, na svim razinama, treba poduzeti efikasne korake kako bi se što prije omogućio povratak što većeg broja iseljenih Hrvata širom svijeta u domovinu",[544] samo je olakšalo donošenje odluke vodstva Hrvatskog narodnog otpora da prestane s radom organizacije. Na izvanrednom saboru održanom 21. i 22. lipnja 1990. godine u Torontu prisutni delegati donose jednoglasnu odluku o prestanku djelovanja Hrvatskog narodnog otpora. O ovoj odluci poslan je službeni dopis predsjedniku Republike Hrvatske, dr. Franji Tuđmanu, i predsjedniku Sabora Republike

[542] Dr. Franjo Tuđman, *O povijesti rješavanja hrvatskog pitanja i samoodređenja naroda u svijetu*, Izdavač Društvo hrvatskih intelektualaca i privrednika, Toronto, 1987., str. 26.
[543] General Drinjanin, *Porušeni mostovi*, Glasilo Hrvatskog narodnog otpora „Obrana", Godina V, br. 61-61, Madrid 1967., naslovna stranica.
[544] Paul Hockenos, *Homeland calling – Exile patriotism and the Balkan wars*, Cornell University Press, Ithaca & London, 2003., str. 49.

Hrvatske, dr. Žarku Domljanu. Ovom odlukom Hrvatski narodni otpor bio je prva hrvatska politička organizacija u emigraciji koja je učinila ovakav čin.[545] Međutim, članovi organizacije nastavljaju svoju političku aktivnost, ovaj put većinom kroz Hrvatsku demokratsku zajednicu, obilno pomažući materijalno, a neki odlaze u domovinu da bi se borili protiv velikosrpske agresije. Relativno velik broj članova Hrvatskog narodnog otpora iz Europe, Australije, SAD-a i Kanade vraća se s članovima svoje obitelji nazad u domovinu. Jedan od glavnih ljudi Otpora, Mile Markić iz Chicaga, vraća se u domovinu početkom 90-ih godina, gdje umire, isto kao i Karlo Sopta iz Toronta. Smrtni ostaci Stipe Šege preneseni su iz Chicaga u njegovu rodnu Hercegovinu. Ivan Vujičević zajedno s pedesetak Hrvata iz New Yorka dolazi u Hrvatsku odmah na početku rata i kao dragovoljac sudjeluje na svim ratnim bojištima. Franjo Ivić iz New Yorka i Stipe Rukavina iz Australije nakon povratka u domovinu postaju djelatnici Ministarstva obrane Republike Hrvatske, kao i Josip Rebrina iz Španjolske. Rade Buljubašić iz Australije postaje tajnik za iseljeništvo Hrvatske demokratske zajednice. Zadnji glavni urednik glasila Otpor, Vlado Glavaš, sa svojom obitelji vraća se u domovinu i radi u Hrvatskoj matici iseljenika, glavna zadaća koje je suradnja s iseljenicima. Marko Nosić iz Toronta, član predsjedništva Hrvatskog narodnog otpora za Sjevernu Ameriku, Stipe Ivkošić i Ivan Čale iz New Yorka, Milan Bagarić iz Chicaga i Rudolf Prskalo iz Švedske vraćaju se u domovinu, gdje ovaj posljednji umire. Bivši pročelnici Hrvatskog narodnog otpora, Stipe Bilandzić i Marin Sopta, također se s članovima svojih obitelji vraćaju u domovinu. Bilandžić radi nekoliko godina kao specijalni savjetnik u Ministarstvu unutarnjih poslova, a Sopta postaje direktor Hrvatskog centra strategijskih istraživanja. Također, jedno vrijeme radi kao tajnik za iseljeništvo Hrvatske demokratske zajednice i kao državni tajnik Ministarstva obnove, razvoja i useljeništva.

1.8. Hrvatska republikanska stranka u Kanadi

Politička i stranačka djelatnost Hrvatske republikanske stranke uglavnom se odvijala kroz rad članova i simpatizera okupljenih oko njezina dva ogranka u Torontu i Windsoru. Glavna aktivnost članova stranke svodila se na propagiranje stranačkog programa i načela stranke, koja je osnovana 1951. godine u Buenos Airesu, Argentina. Skupljanjem članarine i materijalnih donacija, prodajom različitih stranačkih publikacija i novina, poput „Hrvatske

[545] Kopija službenog pisma koje je vodstvo organizacije uputilo na adresu Hrvatskog državnog sabora u Zagreb. Autor posjeduje pismo.

budućnosti", koja je tiskana u Los Angelesu, „Rakovice", tiskane u Njemačkoj i „Hrvatskog puta", tiskanog u Torontu, članovi stranke nastojali su zadržati stare i pridobiti nove članove stranke. Također, članovi stranke u Kanadi često su, u koordinaciji s vodstvom stranke u Buenos Airesu, organizirali antijugoslavenske demonstracije, lobirali i upoznavali kanadske političare na lokalnoj, provincijskoj i saveznoj razini s hrvatskom problematikom. Na adrese mnogih vladinih ureda slani su razni memorandumi o kršenju ljudski prava i zatvaranju istaknutih hrvatskih intelektualaca u Jugoslaviji radi njihove otvorene kritike komunističkog režima.

Glavni ideolog i utemeljitelj stranke bio je istaknuti hrvatski intelektualac, profesor matematike i fizike, Ivan Oršanić, koji je za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske obnašao visoke stranačke i državne funkcije. Padom NDH, a u strahu od komunističke odmazde, Oršanić s članovima svoje obitelji, poput stotina tisuća pripadnika hrvatske vojske i civila napušta domovinu i odlazi u Italiju, a zatim u Argentinu.

U svakodnevnim razgovorima s drugim hrvatskim izbjeglicama, a naročito s bivšim visokim državnim dužnosnicima o uzrocima poraza i pada hrvatske države, Oršanić dolazi na ideju o potrebi političkog djelovanja i osnivanja političke stranke na demokratskim načelima. No, što zbog subjektivnih, a što zbog objektivnih razloga, to 1946. godine nije bilo moguće ostvariti. Naime poljuljani ljudski odnosi i nezdrava politička atmosfera koja je vladala među hrvatskim izbjeglicama u to vrijeme u Rimu i općenito u Italiji, stvorena kao posljedica ratnog poraza, spriječila je Oršanićev naum.

Nakon odlaska u Argentinu Oršanić i njegov mali krug istomišljenika ne odustaje od ideje osnivanja stranke. Svjesni da novo vrijeme zahtijeva nove oblike borbe, Ivan Oršanić napokon sa svojim istomišljenicima osniva 1951. godine Hrvatsku republikansku stranku.[546] Paralelno s osnivanjem političke stranke Oršanić i njegovi istomišljenici pokreću politički stranački tromjesečnik „Republika Hrvatska", koji ima za cilj da široke hrvatske mase, a naročito članove i potencijalne simpatizere stranke politički educira. Prioritet tog političkog educiranja nije borba za ostvarenje apsolutnog hrvatskog jedinstva nego borba za ostvarenje i uspostavu demokratske države u kojoj će građanima biti zajamčena sloboda.[547]

Iz sadržaja programa i načela stranke koji se sastoji od sedamnaest točaka, a koji su objavljeni u stranačkom časopisu „Republika Hrvatska" prvi put 1953. godine i ponovno 1973. godine, može se zaključiti da je Hrvatska republikanska stranka osnovana kao protuteža

[546] Ivan Oršanić, *Vizija slobode*, Ateneo Republicano Croata, Buenos Aires, 1979., str. 29.
[547] Marin Sopta, *Borba za goli život, ogorčenost i mržnja prema komunistima*, Vjesnik, Podlistak, 7. i 8. listopada 2004. godine.

Hrvatskom oslobodilačkom pokretu i Hrvatskoj seljačkoj stranci, dotad dvjema najmasovnijim i veoma utjecajnim političkim grupacijama u redovima hrvatskog iseljeništva.[548]

Glavni ciljevi Hrvatske republikanske stranke bili su:

-borba za demokratsku državu;

-borba za ostvarenje političke, ekonomske, kulturne i vjerske slobode;

-borba za ostvarenje i jamstvo socijalnih prava svih građana;

-borba i jamstvo prava pripadnika svih manjinskih naroda.

Kada je u pitanju hrvatska orijentacija u međunarodnim odnosima, vodstvo stranke zauzimalo je stav da bi Hrvatska morala biti neutralna u odnosima između zapadnog i istočnog bloka. Način kako ostvariti spomenute stavove, kao i filozofska razmišljanja na kojima su bila utemeljena načela i program stranke, objavljeni su u knjizi Ivana Oršanića, „Vizija slobode", i ona je služila članovima stranke 'na terenu' kao neka vrsta političkog priručnika na osnovi kojeg su branili svoje političke stavove.[549] Nakon Oršanovićeve smrti na čelo stranke dolazi dvojac - dr. Ivo Korsky, kao predsjednik stranke, i profesor Kazimir Katalinić, koji je imenovan glavnim tajnikom stranke. Dr. Korsky, koji potječe iz ugledne židovske obitelji iz Osijeka, postao je aktivnim članom ilegalnog Ustaškog pokreta u domovini, bio je veoma cijenjen u redovima hrvatskog iseljeništva. Na čelu stranke on je nastavio s filozofijom i političkim razmišljanjima njezina utemeljitelja, Ivana Oršanića, što se najbolje vidi iz njegovih dviju knjiga objavljenih članaka i eseja, „Hrvatski nacionalizam" i „Iz ideala u stvarnost".

U razgovoru s gospodinom Ivanom Šaravanjom, istaknutim stranačkim aktivistom iz Toronta, inače članom predsjedništva stranke za Kanadu, glavna aktivnost stranke na terenu osim nastojanja pridobivanja novih članova i simpatizera u redove stranke, bila je kako osmisliti nove akcije, koje su uglavnom bile promidžbenog karaktera.[550] Najbolji primjer takvog djelovanja jest i slučaj člana stranke iz Njemačke, profesora Vjenceslava Čižeka, kojeg su tajni agenti jugoslavenske policije na prevaru oteli te ga odveli u Jugoslaviju. Na tajnom suđenju održanom u Jugoslaviji, zbog svog otvorenog kritiziranja društvenog i političkog života u toj državi u emigrantskim publikacijama, Čižek je bio osuđen na kaznu od

[548] Republika Hrvatska, Posebno izdanje, Buenos Aires, 1953.

[549] Ivan Oršanić, *Vizija slobode*, priredio prof. Kazimir Katalinić, Ateneo Republicano Croata, Buenos Aires, 1979.

[550] Autorov intervju s Ivanom Šaravanjom o političkom programu i aktivnosti stranke u Kanadi, vođen u nekoliko navrata u Torontu i Zagrebu.

deset godina zatvora.[551] Zahvaljujući uglavnom aktivnosti članova Hrvatske republikanske stranke diljem svijeta, pa tako i u Kanadi, njihovom lobiranju kod raznih vladinih ureda i međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih, a naročito političkih prava, jugoslavenske su vlasti bile prisiljene, pod velikim pritiskom međunarodnih organizacija i demokratskih vlada Zapada, pustiti profesora Čižeka da nakon izdržavanja kazne ode živjeti u Njemačku.

Drugi primjer političke akcije člana republikanske stranke, Petra Ivčeca iz Windsora, najbolje ilustrira kako su članovi stranke na razne načine planirali svoju strategiju djelovanja u javnosti. U vrijeme održavanja Olimpijskih igara 1976. godine u Montrealu, tijekom rukometne utakmice između Zqapadne Njemačke i Jugoslavije, održane 26. srpnja 1976. godine, utrčao je na sportski teren gospodin Petar Ivčec držeći zapaljenu jugoslavensku zastavu u ruci i izvikujući parolu na engleskom jeziku: „Freedom for Croatia!", „Sloboda Hrvatskoj!"[552] Kao što je i planirao, Ivčec je ostvario svoj cilj jer su za vrijeme prekida utakmice, koji je trajao nekoliko minuta, sportski komentatori desetak zemalja svijeta nastojali su zbunjenim gledateljima objasniti svrhu ovog protesta. Osim ovakvih i sličnih aktivnosti u Kanadi, članovi stranke, a naročito njezin ogranak u Windsoru, organizirali su javne prosvjede protiv proslave jugoslavenskog Dana republike kao i održavanja različitih jugoslavenskih festivala. Hrvatska republikanska stranka u Kanadi, odnosno njezini ogranci, bili su punopravni članovi međudruštvenih odbora grada Toronta i Windsora.

Uspostava demokratske i suverene Republike Hrvatske donijela je velike i drastične promjene u radu hrvatske političke emigracije, pa tako i u radu Hrvatske republikanske stranke. Svoje političko djelovanje stranka prenosi u domovinu i registrira se kod državnih tijela kao Hrvatska republikanska zajednica, sa sjedištem u Zagrebu. Na održanom saboru stranke izabrano je vodstvo stranke, na čelu s novim predsjednikom stranke, mladim povratnikom iz Argentine, profesorom Mariom Ostojićem.

2. Hrvatsko narodno vijeće

Hrvatsko narodno vijeće osnovano je 1974. godine u Torontu s idejom da predstavlja jedinstveno hrvatsko političko predstavništvo u zapadnom demokratskom svijetu.[553] Ideja o stvaranju jednog jedinstvenog političkog tijela od različitih hrvatskih državotvornih političkih

[551] Republika Hrvatska, Veljača – February 1979. godine, Buenos Aires 1979., str. 1.
[552] Rakovica, Keln-Njemačka, Listopad-Oktober 1976., str. 9.
[553] Dokumenti o stvaranju Hrvatskog narodnog vijeća, Republika Hrvatska, dvomjesečni časopis Hrvatske Republikanske Stranke, br. 135, Buenos Aires, 1982., str. 59.

i drugih organizacija u hrvatskom iseljeništvu nastala je veoma brzo nakon završetka Drugog svjetskog rata. Više je razloga zašto je moralo proći gotovo tri desetljeća da se ta ideja ostvari. Prvi i glavni razlog leži u činjenici da su pripadnici hrvatskog političkog establišmenta u redovima političke emigracije naivno vjerovali da će zapadni saveznici pomoći Hrvatima u borbi protiv komunističke Jugoslavije i unatoč činjenici da su ovi već od konca 1943. godine otvoreno pomagali gerilski rat Titovih partizana. Niti činjenica da su Englezi po završetku Drugog svjetskog rata, u svibnju 1945. godine, na austrijsko-slovenskoj granici predali više od sto tisuća hrvatskih civila i nenaoružanih pripadnika hrvatske vojske komunističkim vlastima, nije bila dovoljna političkim vođama hrvatskih stranaka u iseljeništvu da se probude iz svoga sna. U vrijeme hladnog rata između dva ideološka bloka, demokratskog Zapada i komunističkog Istoka, Jugoslavija je predstavljala 'buffer', sivu zonu i ona je bila samo pijun za oba bloka da pokažu svoju superiornost jedan nad drugim. Drugi važan faktor koji je sprečavao ideju stvaranja jedinstvenog snažnog političkog predstavništva u slobodnom zapadnom demokratskom svijetu bilo je vodstvo dviju najutjecajnijih političkih stranaka u redovima hrvatske političke emigracije, Hrvatske seljačke stranke, sa središtem u Washingtonu i Londonu, i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, sa središtem u Buenos Airesu. Obje organizacije pripisivale su sebi da jedino one imaju legitimno pravo predstavljati hrvatski narod u slobodnom svijetu.[554] Hrvatska seljačka stranka to je objašnjavala na osnovi dobivenih demokratskih izbora održanih u bivšoj državi 1938. godine, a Hrvatski oslobodilački pokret da su oni nositelji državne vlasti iako je Nezavisna Država Hrvatska doživjela svoj slom i propast. Dezintegracija Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, kao jedinog političkog predstavnika hrvatskog naroda, na više organizacija kao što su: Hrvatski Narodni odbor, osnovan 1950. godine u Münchenu, Hrvatska republikanska stranka, osnovana 1951. godine u Buenos Airesu, Hrvatski odbor za Venezuelu, osnovan 1958. godine u Caracasu i Hrvatski Narodni Otpor, osnovan 1960. godine u Buenos Airesu, doprinijela je u hrvatskim zajednicama diljem svijeta tome da se Hrvatski oslobodilački pokret počne doživljavati kao

[554] Ujedinjeni Hrvati Kanade, Rezolucija – Predstavnici Ujedinjenih Hrvata Kanade i Hrvatskog Domobrana za Sjedinjene Države Amerike na zajedničkom sastanku održanom dne 3. rujna 1966. godine u Clevelandu, Ohio, donijeli su sljedeću rezoluciju: ...Mi stojimo na stanovištu, da su Hrvatska Republikanska Seljačka Stranka i Hrvatski Oslobodilački Pokret danas jedini stvarni predstavnici hrvatskog naroda i smatramo potrebnim, da svoje djelovanje usklade nakon što je Predsjednik Hrvatske Seljačke Stranke Dr. Juraj Krnjević zajedno sa svim članovima Hrvatskog Oslobodilačkog Pokreta podpisao deklaraciju za plebiscit, dok su to odbili neiztaknuti franjevci u Sjedinjenim Državama Amerike... Na putu ujedinjena svih hrvatskih snaga u emigraciji- Hrvatska emigracija ima pravo zastupati svoj narod u domovini, Hrvatska 1. II. 1949, Buenos Aires,... Taj apsurdni slučaj imamo mi u našoj hrvatskoj emigraciji. Dr. Vlatko Maček, kao šef ostatka vodstva u HSS, preko svoje štampe u S. Americi, Kanadi i nekih listića u Evropi, poriče svakom drugom pravo govoriti u ime hrvatskog naroda, osim samom sebi i svojim malobrojnim pristašama. Prema shvaćanju ove seljačke štampe, svi mi drugi moramo šutiti, a pravo govora pripada samo Dr. Mačeku. Mi smatramo ovaj ekskluzivizam i totalitarnost ostataka seljačke stranke vrlo opasnom stvari u redovima hrvatske emigracije...

veoma konzervativnu stranku, čije vodstvo je opsjednuto političkom prošlošću, a ne budućnošću. Novonastale političke stranke iz redova Hrvatskog oslobodilačkog pokreta osnovale su svoja službena glasila u kojima su glavni urednici uz propagiranje ideologije i stranačkog programa donosili različite članke, analize i komentare o općehrvatskim i svjetskim temama. Međutim, bilo je očito da nijedna od nastalih organizacija, uključujući i Hrvatsku seljačku stranku i Hrvatski oslobodilački pokret, nisu bili u stanju masovno pridobiti Hrvate u iseljeništvu da podrže njihove programe i ideje. Uz članstvo koje nije bilo ekonomski jako i neovisno da omogući velika materijalna sredstva potrebna za promidžbeni i drugi rat protiv Jugoslavije, ideja o hrvatskom zajedništvu postala je sve prisutnija.

Ideja o potrebi stvaranja jednog jedinstvenog političkog tijela koje će stvarno biti političko predstavništvo u svijetu bila je prisutna u svim hrvatskim zajednicama diljem svijeta. Konačno, na VI. Hrvatskom saboru, održanom u Chicagu 2. i 3. rujna 1961. godine, nakon velikih i dugih razgovora osnovan je pripremni odbor pod imenom Privremeno Hrvatsko narodno vijeće, „u koje su ušli predstavnici raznih hrvatskih organizacija i društava iz SAD-a i Kanade sa zadatkom da provedu organizaciju općehrvatskog kongresa“,[555] glavni zadatak kojega bi bio da formira jedno tijelo koje bi predstavljalo sve Hrvate u svijetu kao i hrvatski narod u domovini, koji se nalazi pod komunističkom diktaturom. Privremeni odbor je nakon dugotrajnih i ozbiljnih priprema uspio sazvati Opći hrvatski kongres, koji je održan u kolovozu 1962. godine u New Yorku. U organizaciji Ujedinjenih Američkih Hrvata kongresu su se odazvale sve državotvorne hrvatske političke stranke u emigraciji osim Hrvatske seljačke stranke i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, koji su i dalje inzistirali na svom legitimnom pravu da jedino one, svaka pojedinačno imaju pravo zastupati hrvatski narod i Hrvate u iseljeništvu. Prisutni delegati na Kongresu usvojili su 31. kolovoza 1962. godine osnivačku deklaraciju i pravilnik organizacije koju su nazvali „Hrvatsko narodno vijeće“. Izabran je središnji odbor na čelu s predsjednikom Ibrahim Beg Džinićem. Za potpredsjednika izabran je Miro Gal iz New Yorka, a za tajnika Tomislava Mesić iz Chicaga. U odbor su kao članovi bili izabrani dr. Branimir Jelić iz Njemačke, prof. Ivan Oršanić iz Argentine, Milivoj Mostovac iz Kanade, Milan Blažeković iz Argentine i Srećko Rover iz Australije. Jedan od zaključaka Kongresa bio je da se sljedeće zasjedanje organizira u iduće dvije godine, ali

[555] Ivan Čizmić, *Oživjela ideja stvaranja sveopće hrvatske organizacije*, Vjesnik, 30. kolovoza 2004. godine.

nažalost, zbog političkih problema i velikih nesuglasica koje su postojale među emigrantskim liderima političkih stranaka, Hrvatsko narodno vijeće je doživjelo neuspjeh i propalo.[556]

Glavni razlog za daljnji neuspjeh i prestanak rada Hrvatskog narodnog vijeća jest već poznato odbijanje i protivljenje Hrvatske seljačke stranke i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta za bilo kakvu zajedničku suradnju ako nije pod njihovim nadzorom. I pored činjenice da je Hrvatsko narodno vijeće propalo, ipak ideja o hrvatskom zajedništvu i potrebi za jakim, modernim i efikasnim političkim tijelom koje će reprezentirati hrvatsku problematiku u svijetu, nije propala. Naprotiv, ideja je zahvatila više-manje sve hrvatske zajednice u iseljeništvu, a naročito takozvane slobodnomisleće hrvatske intelektualce koji nisu imali članske iskaznice političkih stranaka. Događaji u domovini Hrvatskoj i politička previranja krajem šezdesetih godina koja su kulminirala 1971. godine smjenom liberalnog komunističkog vodstva Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske kao i smjena i zatvaranje vođa hrvatskog studentskog pokreta, sveučilišnih profesora i direktora ustanova diljem Hrvatske, ponovno su aktivirali potrebu osnivanju Hrvatskog narodnog vijeća.[557] O političkoj situaciji u domovini veoma se opširno pisalo u emigrantskom tisku, komentiralo se i analiziralo. Svakodnevni dodiri hrvatskih političkih djelatnika, koji su djelovali u emigrantskim strankama, s velikim brojem tzv. gostujućih radnika, umnogome su doprinijeli usklađivanju političkih pogleda i strategije osloboditeljskog djelovanja. Prvim razgovorima i zajedničkom odlukom između Hrvatskog oslobodilačkog pokreta (Reorganizacija) i Ujedinjenih Američkih Hrvata održanima 1968. godine počela su se osnivati kontinentalna vijeća za uspostavu Države Hrvatske, čiji krajnji cilj je bilo osnivanje jake zajedničke organizacije. U kontekstu njihovog zajedničkog dogovora uspijeva se prvo u Clevelandu 29. lipnja 1969. godine osnovati Sjevernoameričko vijeće za nezavisnost Hrvatske, u koje su ušli predstavnici dvadeset američkih i kanadskih organizacija, a zatim je 6. ožujka 1970. godine u Buenos Airesu osnovano vijeće Hrvata za Južnu Ameriku. U ovo Vijeće ušli su predstavnici Hrvatskog narodnog otpora, Hrvatske republikanske stranke, Hrvatskog domobrana i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta (Reorganizacija). Nekoliko godina kasnije, točnije u srpnju 1973. godine predstavnici Kontinentalnog vijeća za Južnu Ameriku i Hrvatskog narodnog odbora za Europu uspijevaju naći zajednički jezik, potpisuju izjavu za javnost, u kojoj je glavna točka potreba osnivanja kontinentalnih vijeća za Europu i Australiju.[558] Na osnovi ove

[556] Jere Jareb, *Političke uspomene i rad dra. Branimir Jelića*. Izdavač mirko Šamija, Cleveland, 1962., str. 369-370; Radovan Latković, *Živjeli smo i borili se za Hrvatsku. Uspomene i dokumenti 1930-1990*. Naklada Juričić d.o.o. Zagreb, 2001.; Jakša Kušan, *Bitka za Novu Hrvatsku*. Otokar Keršovani d.o.o., Rijeka, 2000.

[557] Ibid.

[558] Ibid.

zajedničke inicijative 25. kolovoza u Münchenu dolazi do sastanka predstavnika Hrvatskog narodnog odbora, Ujedinjenih Hrvata Njemačke, Hrvatske republikanske stranke i Radničkog centra iz Švedske, koji uspijevaju naći kompromis i zaboraviti svoje nesuglasice te potpisati izjavu o potrebi stvaranja Europskog kontinentalnog vijeća, koje će se osnovati 4. studenog 1973. godine u Karlsruheu. Paralelno s osnivanjem Europskog kontinentalnog vijeća, u Australiji predstavnici Ujedinjenih Hrvata, Hrvatskog arodnog odbora, Hrvatskog narodnog otpora, hrvatskih društava „Sydney" i „Bosna", osnivaju Australsko kontinentalno vijeće. Politička previranja u domovini kao i val novih hrvatskih doseljenika na sjevernoamerički kontinent doprinijela su većoj aktivnosti i političkoj dinamici u hrvatskim zajednicama SAD-a i Kanade. U mnoštvu različitih ideja i inicijativa za što efikasnije političko djelovanje, osnivaju se Ujedinjeni hrvatski fondovi, koji su posebno bili jaki i efikasni u Chicagu, Los Angelesu, Clevelandu i Vancouveru. Glavni cilj i misao vodilja ovih fondova bilo je prikupljanje što većih materijalnih sredstava koja će doprinijeti učinkovitoj borbi za hrvatsku neovisnost. Potaknuti svojim uspjesima u samom početku svog djelovanja a želeći proširiti svoj djelokrug rada, Ujedinjeni hrvatski fondovi i Ujedinjeni američki Hrvati zajednički organiziraju Hrvatski sabor, od 23. do 25. studenog 1973. godine, u Chicagu.[559] Rad Sabora ne samo da je predstavljao velik uspjeh organizatora nego je imao velik i pozitivan odjek u redovima hrvatske političke emigracije diljem svijeta. Duh i ideja hrvatskog zajedništva koja je vladala za vrijeme rada Sabora dala je velik poticaj predstavnicima Kontinentalnih vijeća Južne i Sjeverne Amerike da najave održavanje sveopćeg hrvatskog Sabora koji će se održati od 1. do 3. veljače u Torontu, s glavnim ciljem osnivanja Hrvatskog središnjeg predstavništva. U dvorani za konferenciju hotela Andora u Torontu održan je od 1. do 3. veljače 1974. godine osnivački sabor Hrvatskog narodnog vijeća. Atmosferu koja je vladala u redovima hrvatske političke emigracije najbolje je prikazao ugledni kulturni i politički djelatnik, inače neko vrijeme specijalni savjetnik za jugoistočnu Europu američkog predsjednika Roberta Nixona, profesor Bogdan Radica, koji je u tjedniku Nova Hrvatska iz Londona, u broju 2. 1974. godine, napisao: „Hrvati se moraju složiti i pred svijetom istupati kao cjelina. To je duboko opravdana i legitimna težnja. Malen smo narod, razbacani po svim kontinentima, posvuda se o nama govori, svugdje nas znaju. Ali još nismo nikada bili kadri stvoriti tijelo koje bi nas dostojno predstavljalo. S mnogim se našim ljudima koji istupaju u inozemstvu događa ono što se zbivalo s Kvaternikom, kad su mu u Parizu ili u Torinu, francuski ili talijanski državnici govorili, znamo Košuta i u čije ime on govori, ali ne znamo Kvaternika niti koga on

[559] Ibid.

predstavlja. Treba ipak priznati da stanje nije tako beznadno. Danas više nema važnijeg hrvatskog političara koji bi se odricao hrvatske države ili se u tome kolebao. To je zajednički nazivnik svih političkih struja, ma koliko suprotne bile. A to je neobično važno pred svijetom. Velike sile još uvijek nemaju alternative za Jugoslaviju, i upravo bi zato jedinstveno i odgovorno vodstvo velike i svuda cijenjene hrvatske emigracije, kako političke tako i ekonomske, moglo više djelovati na strane krugove, samo dobro organizirano hrvatsko predstavništvo može uvjeriti da jednako tako sređena hrvatska država može osigurati mir i poredak na Balkanu bolje od Jugoslavije".[560]

Na prvi sabor Hrvatskog narodnog vijeća, koji se održao u Torontu 1974. godine, odazvali su se svi predstavnici hrvatskih političkih stranaka osim Hrvatske seljačke stranke i Hrvatskog oslobodilačkog pokreta. Osim predstavnika hrvatskih političkih stranaka, zasjedanju Sabora pribivali su predstavnici Kontinentalnih vijeća, kao i velik broj neovisnih hrvatskih intelektualaca i predstavnika drugih hrvatskih organizacija. Zasjedanju Sabora odazvala su se dva istaknuta simpatizera i člana Hrvatske seljačke stranke, dr. Dinko Šuljak i dr. Stanko Vujica, sveučilišni profesor na američkom sveučilištu. Zbog problema oko glasovanja (na temelju čega i kako ustanoviti tko ima ili nema pravo glasa), glavni organizator ovog skupa, predstavnici Sjevernoameričkog kontinentalnog vijeća, dan prije saborovanja sastalo se s predstavnicima Hrvatskog narodnog odbora, Hrvatskog oslobodilačkog pokreta (Reorganizacija), Hrvatske republikanske stranke, Hrvatskog narodnog odbora i Hrvatskog odbora za Venezuelu. Predstavnici navedenih organizacija uspjeli su postići načelni dogovor kako formirati središnji odbor i uskladiti dnevni red zasjedanja Sabora.[561] U biti sve se više-manje odvijalo po planu prijedloga organizacija sa sjedištem u Buenos Airesu, iz jednostavnog razloga što ni jedna druga organizacija nije imala nikakav drugi pismeni prijedlog. Nakon tri dana zasjedanja izabran je Privremeni odbor Hrvatskog narodnog vijeća, na čelu s predsjednikom Antom Došenom. Na Saboru se raspravljalo o sljedećim temama:

- pravi sadržaj i značenje tzv. Hrvatskog velikog proljeća i uzroci njegova neuspjeha
- situacija u domovini nakon Karađorđeva
- mogući razvoj situacije u domovini nakon nestanka Tita
- utjecaj vojske u jugo-politici, unutrašnjoj i vanjskoj
- naši odnosi s prečanskim pravoslavcima

[560] Nova Hrvatska, br. 2. 1974.
[561] Hrvatska Država, Prvi sabor Hrvatskog narodnog vijeća održan 1974 godine u Torontu, Munchen, studeni 1974.; Nca, Prvi sabor Hrvatskog narodnog vijeća u Torontu, Chicago, listopad 1974.; o Kisić, *Priručnik Hrvatskog narodnog vijeća 1974-1985*, Izvršni odbor Hrvatskog narodnog vijeća, Caracas- New York, tisak 1975. E.T.P. Don Basco, Caracas, Vanezuela.

-odnosi i suradnja s nesrpskim narodima Jugoslavije

-naš načelni stav prema eventualnim akcijama tipa Bugojno i sličnima

-hrvatsko radništvo u inozemstvu

-posljedice eventualne ekonomske recesije u Zapadnoj Europi na naše radništvo i na stanje u domovini

-pobliži odnosi u emigraciji, organizirane političke grupe, Hrvatska seljačka stranka kao poseban problem; nezavisni intelektualci, neorganizirane rodoljubne mase i emigrantski tisak itd.

-politika Amerike, velikih zapadnoeuropskih sila i Sovjeta, ukoliko se odnosi na nas."

Na osnovi diskusija te analiza izloženih ideja i prijedloga, Sabor je na završetku svog zasjedanja prihvatio Ustav kao temeljni dokument Hrvatskog narodnog vijeća. Između ostalog u Ustavu su sadržana programska načela u kojima su detaljno formulirane glavne ideje i cilj djelovanja Hrvatskog narodnog vijeća kao izvanstranačkog državotvornog tijela u borbi za neovisnost i demokraciju buduće Hrvatske države. U ustavu je naročito istaknuto da Sabor Hrvatskog narodnog vijeća djeluje do onog trenutka kad se uspostavi neovisna i demokratska država, o kojoj će demokratskom voljom građana Hrvatske biti izabran i konstituiran Sabor. Također, u ustavu se točno formulira zadaća i rad organa Hrvatskog narodnog vijeća, a to su Sabor, Izvršni odbor, Nadzorni odbor i Časni sud. Veoma je značajno istaknuti političko stajalište Hrvatskog narodnog vijeća, koje je izneseno u platformi Sabora, a to je da „...iseljena Hrvatska ne može na sebe preuzeti ulogu naroda u domovini niti ga može zamijeniti. Ono što iseljena Hrvatska može učiniti jest da se politički djelatno organizira (...) sa svrhom da upozna svjetsku javnost na besmislenost jedne razjedinjene i slabe Jugoslavije. Povijesno iskustvo u bivšoj Jugoslaviji da je demokratsko-parlamentarni sustav zapadno-europskog tipa neodrživ zbog toga što demokratizacija znači i njen raspad."[562] Uime novoizabranog izvršnog odbora Hrvatskog narodnog vijeća predsjednik Ante Došen i tajnik Božidar Abjanić iz Clevelanda potpisali su i poslali putem hrvatskog tiska za širu javnost poruku Hrvatskog narodnog vijeća. Između ostalog u poruci se ističe da je glavni zadatak Hrvatskog narodnog vijeća pomoći hrvatskom narodu u domovini u njegovoj borbi za neovisnost i demokraciju. U tim nastojanjima trebaju se upotrijebiti sva prikladna sredstva. Osnivanjem Hrvatskog narodnog vijeća u Torontu stoji u Povelji: „Ovim se činom proglašuje jedinstvo domovinske i iseljene Hrvatske, a ovim nadnevkom članice potpisane Povelje o osnutku Hrvatskog narodnog vijeća kao i one državotvorne organizacije, koje će se u ovoj zajedničkoj nam borbi

[562] Ivan Čizmić, *Iseljena Hrvatska ne može na sebe preuzeti ulogu naroda u domovini, niti ga može zamijeniti*, Podlistak, Vjesnik, 2. rujna 2004.

još pridružiti, stavljaju se u službu Hrvatskog naroda u domovini i to kao predstavnici i tumači njegove volje i njegovih zahtjeva".[563] Iduće, 1975., godine održan je također u Torontu Prvi Sabor Hrvatskog narodnog vijeća, na kojem je za predsjednika Sabora bio izabran dr. Dinko Šuljak, a za predsjednika izvršnog odbora dr. Stanko Vujica.[564]

Reakcije na osnivanje i zasjedanje prvog Sabora Hrvatskog narodnog vijeća u Torontu bile su različite, od otvorene sumnje u uspjeh Hrvatskog narodnog vijeća, do umjerenog opreza ozbiljnih i neovisnih hrvatskih intelektualaca, pa sve do oduševljenja, uglavnom sudionika i glavnih aktera osnivanja Hrvatskog narodnog vijeća.[565] Pišući u veoma utjecajnom i ozbiljnom časopisu, „Na pragu sutrašnjice", koji je uređivao dr. Ante Ciliga u Rimu, istaknuti emigrantski intelektualac, dr. Marko Tarle, sa skepsom otvoreno kaže: „Smatram, da bih nakon neuspjeha Torontskog skupa i dubokog razočarenja nastalog u hrvatskoj emigraciji (tj. većem dijelu) uslijed tog pogrešnog političkog poteza... najupitnije bi bilo, zasada jedan uski odbor najviđenijih inteligentnih, ali političkom prošlošću nekompromitiranih osoba kao prvi stadij za stvaranje pravog demokratskog fronta svih socijalno naprednih elemenata iz hrvatskog izbjeglištva".[566] U istom broju časopisa objavljen je veoma kritičan osvrt na zasjedanje Sabora Hrvatskog narodnog vijeća u kojem suradnik časopisa pod pseudonimom „Croat" otvoreno dovodi u pitanje pravo sudionika zasjedanja u Torontu da predstavljaju i „tumače volju i zahtjeve cijele emigracije" i optužuje ih „da njihove bolesne ambicije nemaju granice".[567] Za razliku od ovih skeptičnih razmišljanja i komentara, prof. Clement S. Mihanović, sveučilišni profesor iz St. Louisa, rođeni Amerikanac, nije krio svoje oduševljenje uspjehom prvog Sabora Hrvatskog narodnog vijeća održanog u Torontu. Izabran u predsjedništvo Sabora i glavni odbor, osvrćući se na rad i zaključke Sabora između ostalog je izjavio: „Leteći 8. rujna kući zaključio sam da smo se po prvi put u povijesti Hrvatske emigracije, skromno govoreći, približili jedinstvu. Izgladili smo naše glavne bore, polučili smo suglasnost, završili smo naš pravi zadatak".[568] Sličan Mihanovićevom razmišljanju jest i komentar prof. Kazimira Katalinića, glavnog tajnika Hrvatske republikanske stranke, koji je napisao: „Stoga je stvaranje Hrvatskog narodnog

---

[563] Ivo Kisić, *Priručnik Hrvatskog narodnog vijeća 1974.-1985.* Izvršni odbor Hrvatskog narodnog vijeća, Caracas-New York, 1975. Tisak E. T. P. Don Bosco, Caracas, Venezuela, str. 35.

[564] Ibid.

[565] Dr. Dinko Šuljak, *Croatia's struggle for independence – A Documentary History*, Croatian Information Service, Arcadia, California, 1977., str. 326.

[566] Dr. Marko Tarle, *Anahronističke političke pojave u Hrvatskoj emigraciji: Na pragu sutrašnjice*, urednik dr. Ante Ciliga, kolovoz (August) 1974., broj 2-3, str. 90.

[567] Ibid, str. 84.

[568] Dojmovi o Prvom Saboru Hrvatskog narodnog vijeća, Vjesnik Hrvatskog narodnog vijeća, broj 1, studeni 1975. Glasilo Hrvatskog narodnog vijeća – Ured za tisak i promidžbu, London, str. 4.

vijeća u psihološkom-povijesnom smislu posljedica pobjedničkog doživljavanja ideje slobode u hrvatskoj emigraciji kao ideja koja ima vladati unutrašnje-političkim odnosima u hrvatskom narodu. U stvaranju toga Vijeća stvarno nastavljamo svoju oslobodilačku tradiciju, ne dopuštajući neprijatelju da sam diktira sustav života u onom dijelu hrvatskog naroda koji nije u ropstvu."[569]

U odnosu na spomenute reakcije u vezi zasjedanja Prvog Sabora Hrvatskog narodnog vijeća, u službenim glasilima Hrvatskog oslobodilačkog pokreta i Hrvatske seljačke stranke naveliko se pisalo o neuspjehu toga zasjedanja. U objavljenim člancima tiskanim u glasilima ovih stranaka oštro se kritiziralo Hrvatsko narodno vijeće i oduzimalo pravo da bi ono moglo biti službeno predstavništvo hrvatskog naroda u svijetu, a još manje da bude glasnogovornikom hrvatskog iseljeništva. Uz ove negacije, u člancima se iznosila interpretacija nove moderne hrvatske povijesti, na osnovi koje jedino Hrvatski oslobodilački pokret i Hrvatska seljačka stranka imaju legitimno pravo govoriti uime hrvatskog naroda u iseljeništvu. Komentirajući rad i zaključke I. Sabora Hrvatskog narodnog vijeća, predsjednik Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, dr. Srećko Pšeničnik, u stranačkom glasilu „Nezavisna Država Hrvatska" sasuo je 'drvlje i kamenje' na većinu sudionika i organizatora zasjedanja eda bi opravdao zašto njegova organizacija nije pristala aktivno sudjelovati na ovom sastanku. Između ostalog, dr. Pšeničnik piše: „Hrvatska emigracija kako u Evropi tako i na obim američkim kontinentima, uključivši Australiju, nije pokazala, za taj sastanak onakvo zanimanje, kako su to njeni priređivači najavljivali i očekivali".[570] Međutim reakcija Hrvata diljem svijeta, a naročito u Australiji, Europi i Kanadi na saborovanje Hrvatskog narodnog vijeća u potpunosti demantira ovakva stajališta, što potvrđuje osnivanje ogranaka Hrvatskog narodnog vijeća u gotovo svim hrvatskim zajednicama diljem Kanade. Samo u gradovima južnog Ontarija osnovat će se šesnaest ogranaka vijeća, koji formiraju Područno vijeće s ciljem usklađivanja svoga rada, kako bi što učinkovitije djelovali pred kanadskom javnošću.[571] Popularnost Hrvatskog narodnog vijeća uzela je velikog maha, što se najbolje očituje u primjerima da su u Vijeće počeli pristupati Hrvati druge generacije, a što je još zanimljivije - različitih ideoloških uvjerenja. Ogranci, odnosno čelnici Hrvatskog narodnog vijeća u Kanadi svojim idejama i političkim inicijativama doprinose većoj dinamici društvenog života u hrvatskim zajednicama u Kanadi. U javnim nastupima, raznim peticijama i memorandumima, pri lobiranju kod kanadskih predstavnika saveznih, provincijskih i

[569] Ivan Oršanić, *Vizija slobode*, priredio Kazimir Katalinić, Buenos Aires 1978., str. 202.
[570] Dr. Srećko Pšeničnik, *Sastanak u Torontu*, Nezavisna Država Hrvatska, Veljača – Ožujak, Toronto 1974.
[571] Službeni zapisnik sa sjednice Mjesnog odbora Hrvatskog narodnog vijeća Toronto, Toronto 1975. god., zapisnik u posjedu autora.

lokalnih vlasti fokus je ne samo trenutačni položaj Hrvata u domovini nego i u Kanadi, te njihova budućnost. Stoga u sklopu hrvatskih zajednica u Kanadi čelnici Hrvatskog narodnog vijeća veliku pozornost poklanjaju pripadnicima druge i treće generacije Hrvata, apelirajući na njih da se što više aktiviraju i sudjeluju u društvenom životu, naročito Kanade. Ovakva taktika djelovanja i educiranja Hrvata umnogome će doprinijeti da su neki članovi hrvatske zajednice i Vijeća, poput Johna Domagoja Šole iz Mississauge i Janka Perića iz Cambridgea, izabrani u provincijsku vladu Ontarija i kanadski parlament. Ovaj uspjeh dvojice Hrvata doprinosi većoj popularnosti Vijeća među Hrvatima Kanade.[572] Samostalno ili u suradnji i koordinaciji s drugim društvima i neovisnim pojedincima Hrvatsko narodno vijeće osniva kulturna društva, folklorne i tamburaške zborove, subotnje škole za učenje hrvatskog jezika i kulture. Javni prosvjedi protiv Jugoslavije dobivaju novi i moderniji sadržaj s naglaskom na kršenju ljudskih prava ili zaštiti hrvatskog jezika. Povodom velikog auto-showa održanog u Torontu na kojem je bio izložen novi model automobila, produkt jugoslavensko-američke korporacije Yugo-auto, Hrvatsko narodno vijeće organizira velike prosvjede kojima se odazvalo nekoliko tisuća Hrvata, što su na vidnom mjestu zabilježile radio- i TV-postaje kao i novine.[573] Također, drugi prosvjed koji je naišao na velik odjek u kanadskoj javnosti bio je onaj pred uredničkom zgradom „The Toronto Star", novina s najvećom dnevnom tiražom u Kanadi. Organizatori su uime sedam tisuća okupljenih Hrvata južnog Ontarija zahtijevali od glavnog uredništva javnu ispriku zbog vrijeđanja hrvatske zastave, odnosno općenito Hrvata Kanade. I pored činjenice da se uredništvo novina nije htjelo direktno ispričati Hrvatima za javnu uvredu, ipak je postignuto kompromisno rješenje time što je uredništvo javno priznalo svoju grešku.[574]

Osnivanje i djelovanje Hrvatskog narodnog vijeća u Kanadi drastično mijenja političke i druge odnose u hrvatskim zajednicama. Nema nikakve dvojbe da je Hrvatsko narodno vijeće u veoma kratkom vremenskom razmaku nakon svog osnivanja zasjenilo i bacilo u drugi plan Hrvatsku seljačku stranku i Hrvatski oslobodilački pokret. Uglavnom više-manje sve političke inicijative i akcije dolazile su s adresa Hrvatskog narodnog vijeća.

---

[572] Otpor, Pobjeda John Domagoj Šola u Mississauga East, Otpor, godina XIII, br. 5, 1987.
The Mississauga News, Liberals win, semptebar 11, 1987.
[573] CNC Report. Publication of the Croatian National Congress, the Yugo-55A In Eagleburger's Future, New York, Aug. 1985. str. 9.
CNN Report No. 13. Publication of the Croatian National Congress, The People say: The Yugo stings, New York, August 1986., str. 3.
[574] Zoran Pejović, *Educational aspirations: A view of Croatians in Toronto*, Magistarska radnja, Postdiplomski program u sociologiji, York University, Toronto, listopad 1982., str. 61; Memorandum koji su predstavnici različitih hrvatskih društava grada Toronta uputili uredništvu novina The Star u Torontu, u posjedu autora.

U tom kontekstu treba razumjeti 'Ocjenu 10. travnja', koju je dao Izvršni odbor HNV-a i njegovi čelnici. To je od izrazite važnosti jer je ta ocjena došla od najreprezentativnije političke ustanove u povijesti hrvatske emigracije. Na sjednici održanoj 15. veljače 1976. Izvršni odbor HNV-a donio je, među ostalim, sljedeći zaključak: „Desetog travnja 1941. godine hrvatski je narod nakon dugo vremena ponovno uspostavio svoju nacionalnu državu. Tog je dana hrvatski narod jednim beskompromisnim i revolucionarnim činom ostvario svoje neotuđivo pravo nacionalnog samoodređenja. Bez obzira na to što je stjecajem objektivnih okolnosti hrvatska država privremeno izgubljena, Deseti travnja do ponovne uspostave slobodne, demokratske i neovisne hrvatske države ostaje simbol hrvatske državotvorne misli i borbe. U tom smislu Izvršni odbor HNV-a potvrđuje Deseti travnja Danom hrvatske državnosti".[575]

Stanko Vujica, predsjednik Izvršnog odbora HNV-a, komentirao je ovu izjavu tako da je ustvrdio da je Deseti travnja jedan svijetli datum hrvatske povijesti. Međutim, Vujica napominje da nije najsvjetliji, jer će to biti onaj dan, koji nije daleko, kada će hrvatski narod ponovno i zauvijek uspostaviti svoju nacionalnu državu.[576]

Mate Meštrović se u svojstvu predsjednika HNV-a također pozabavio 10. travnja. On navodi da je proglašenje hrvatske države u travnju 1941. godine kulminacija stoljetne borbe hrvatskog naroda za obnovu svoje nekad slavne, moćne i prostrane države. Izvojevanje hrvatske države nije zasluga samo dr. Pavelića i revolucionarnog Ustaškog pokreta, koji je dr. Pavelić stvorio, nakon što su ga uvjerili pucnji u vođu hrvatskog naroda Stjepana Radića i drugove mu, godine 1928. u beogradskoj Skupštini, da hrvatski narod ne može ostvariti svoje prirodno neotuđivo pravo na nacionalnu slobodu i državnu suverenost parlamentarnim diskusijama i izborima, nego jedino da to pravo može biti postignuto revolucionarnom i oružanom borbom protiv okupatora.[577]

Proglašenje hrvatske države bilo je djelo hrvatskog naroda, koji je pred opasnošću biološke smrti reagirao nagonom ljudskog samoodržanja u borbi za očuvanje svoje nacionalne samobitnosti i izvojevanja državne suverenosti.

---

[575] Danica, 7. travanj 1976.; Ivan Čizmić, *Hrvatsko narodno vijeće prema uspostavi Nezavisne države Hrvatske u travnju 1941.*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 3. travnja 2009., Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, listopad 2010., str. 23.

[576] Ibid, str. 23; Prema: Radovan Latković, *Živjeli smo i borili se za Hrvatsku, Uspomene i dokumenti 1930-1990. Tomislav Krolo – Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*, priredili dr. Ivan Čizmić i prof. Marin Sopta, Zagreb, 2009.; Jakša Kušan, *Nova Hrvatska i Hrvatsko narodno vijeće*. U: Naklada Juričić d.o.o., Zagreb, 2001.; *Tomislav Krolo – Hrvatski politički emigrant 1941.-1991.*, Zbornik Ivan Čizmić i prof. Marin Sopta, Zagreb, 2009.; Jakša Kušan, *Nova Hrvatska i Hrvatsko narodno vijeće*. U: Hitka za Novu Hrvatsku, „Otokar Keršovani", Rijeka d.o.o., 2000., str. 135-142.

[577] Ivan Čizmić, *Hrvatsko narodno vijeće prema uspostavi Nezavisne države Hrvatske u travnju 1941.*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 3. travnja 2009., Institut za migracije i narodnosti, Zagreb listopad, 2010., str. 25.

Uspostava hrvatske države 1941., prema Meštroviću, bila je rezultat spora i bolna narodnog sazrijevanja i osvješćivanja, jednog procesa koji je trajao, i koji je morao trajati, desetljećima. U tom kontekstu, sa stajališta povijesne dinamike, novih nacionalnih iskustava i spoznaja, uspostava hrvatske države bio je logičan i neminovan čin, isto kao što je neizbježna i njena obnova u budućnosti, premda je čas tog velikog događaja, oslobođenja Hrvatske, nama nepoznat, baš kao što ga nitko nije mogao sigurno predvidjeti ni tjedan dana prije 10. travnja 1941.[578]

10. travnja 1941. njemačka je vojska prešla granicu Hrvatske i suočila hrvatsko vodstvo s alternativom da se bilo pokori njemačko-talijanskoj okupaciji Hrvatske bilo da proglasi hrvatsku državu. Nužno je naglasiti s kakvom su alternativom Hrvati bili suočeni 1941., i to može biti odgovor onima koji tvrde da su Hrvati, doduše, imali pravo na državu, ali da je nisu smjeli uspostaviti za vrijeme rata uz pomoć Hitlera, i da je to teško kompromitiralo hrvatsku borbu za slobodu i suverenost.[579]

Meštrović tvrdi da tada Hrvati nisu iskoristiti neočekivano pruženu priliku i osnovali svoju državu, za koju su se toliko borili i podnijeli tolike žrtve; samim suzdržavanjem od proglašenja hrvatske države bi bili dokazali, sebi i svijetu, da Hrvati nisu svjestan narod, da stvarno i ne žele nacionalnu i državnu slobodu te da nisu ni dostojni države i slobode. Svaki okupiran i potlačen narod ima pravo iskoristiti bilo koju priliku, bilo kakvu međunarodnu političku konstelaciju i prihvatiti svaku vanjsku pomoć u rušenju svoje tamnice i da uspostavi vlastitu suverenu državu.[580]

Imperijalističke i neokolonijalističke snage neprekidno osuđuju Hrvate samo zato što su iskoristili rasulo Jugoslavije, svoje tamnice, i uspostavili svoju državu. Kako to da se svi narodi, u ovoj proturječnoj političkoj zbilji, mogu voditi nacionalnoosloboditeljskim načelima koja se negiraju Hrvatima, pita se Meštrović. Naravno, nas ove imperijalističke trice i kučine ne zbunjuju, jer vrlo dobro znamo koja se mračna i krvava ideologija krije iza njih. Kod drugoga osuđuju ono što sami u svakodnevnoj politici provode. Ni u građanskoj ni u socijalističkoj politici danas nema mistifikacije, odavno se odvojila od svojih teoretskih izvora.

Proslava dana hrvatske državnosti nije samo slavlje 10. travnja nego je to slavlje volje hrvatskog naroda da bude slobodan i neovisan, da bude svoj gospodar na svome. Zato Meštrović napominje da se tog dana sjećamo i slavimo ne samo one koji su se borili i pali u

578 Ibid.
579 Ibid.
580 Ibid. str. 26; Hrvatska Revija, br. 35. Barcelona – Munchen, 1985. str. 3.

borbi za hrvatsku državu nego slavimo i one koji su nastavili tu borbu, žrtvovali se, ginuli i umirali, čameći između vlažnih i mračnih ćelijskih zidova tijekom ovih četrdeset godina, od krvavog Bleiburga do danas. Slavljenjem hrvatske državnosti častimo bleiburške žrtve i sve druge, pale po svim ostalim stratištima Jugoslavije. Sjećamo se i slavimo brojne borce-mučenike za Hrvatsku: Brunu Bušića, Božidara Kavrana, Nahida Kulenovića, bugojanske vitezove, Matu Prpića, Vejsila Keskića, Matu Kolića i bezbroj drugih znanih i neznanih hrvatskih junaka, s kojima smo povezani istom mišlju, težnjom i istim idealima. Mnogi od njih leže pod tuđom zemljom i pod tuđim nebom, a oni u domovini u grobovima bez oznaka, tako da bi se zaboravila njihova žrtva i njihova uspomena, s gorčinom je zaključio Meštrović.[581]

Iako ponešto suzdržano, Jakša Kušan se također pozitivno izrazio o 10. travnja. U „Novoj Hrvatskoj" je upozorio kako ujedinjeni protivnici hrvatskog naroda nastoje svim silama uvjeriti svijet da je Nezavisna Država Hrvatska bila samo jedna protupovijesna pustolovina, a borci za Nezavisnu Državu Hrvatsku samo opasni pustolovi.[582]

Krivotvoreći povijesnu stvarnost, izmišljajući, prešućujući i pretjerujući, stvorili su 'Crnu legendu' o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Kušan tvrdi da je to dobro organizirana, financirana i orkestrirana akcija, koja radi sustavno i uporno protiv životnih interesa hrvatskog naroda, posebno protiv Nezavisne Države Hrvatske. Treba priznati da je imala prilično velikih uspjeha. Uspjela je zavesti neupućenu stranu javnosti i prikazati NDH kao plod međunarodnih spletaka.

Kušan upozorava kako nije lako pobijati neistine Crne legende o NDH. Stjecajem prilika našli smo se na strani onih koji nisu nikada bili naši politički i ideološki istomišljenici. Pobjednici su nas strpali u tabor tzv. ratnih zločinaca i Crna legenda o NDH tu je „zabunu" temeljito iskoristila.[583]

Po Kušanu Hrvati se od te potvore i klevete teško mogu obraniti tzv. normalnim informativnim sredstvima. Tu ne pomažu naši polemični članci, naši dokazi i podaci koji obaraju optužbe i brane našu poštenu stvar. Crna legenda o NDH sve to izigrava, krivotvori, pobija.

Po Kušanu, Crna legenda o NDH moćna je i opasna. Od nje se možemo obraniti samo ako je spalimo. Ako je spalimo vatrom u kojoj su dobrovoljno, dragovoljno, izgorjele žrtve, koje su se žrtvovale za Nezavisnu Državu Hrvatsku. Toj vatri Crna legenda o NDH ne može

[581] Hrvatska revija, Barcelona Munchen, br. 35 1985., str. 3.
[582] Prema: Jakša Kušan, *Bitka za Novu Hrvatsku*, „Otokar Keršovani" d.o.o., Rijeka 2000.
[583] Ibid.

odoljeti. Jer nema veće sile od dobrovoljne smrti za jednu ljubav. Ta se ljubav u ovom slučaju zove: NDH.[584]

Oni koji su za tu ljubav svoje živote žrtvovali, dobrovoljno žrtvovali, dokazali su da NDH nije bila beznadna protupovijesna pustolovina, a oni koji su se za nju žrtvovali, da nisu bili pustolovi i špekulanti. Dokazali su da je NDH bila uvjet za opstanak i slobodu jednog naroda, a, osim toga, i uvjet za međunarodni mir, red i napredak.

Kušan napominje kako je nemoguće spomenuti imena tih žrtava, nemoguće je spomenuti ovdje nekoliko stotina tisuća hrvatskih ženskih i muških imena: Anđelka Šarić, Jure Francetić, Vjekoslav Blaškov, Božo Kavran, Bona Bunić, Erik Lisak, Rafael Boban, Perška! To su samo imena koje je srce nehotice izreklo. To su žrtve koje treba častiti i slijediti. Na njih treba misliti, njih spominjati, o njima pisati bilješke, članke, knjige, pjesme. Njihov duh mora uvijek živjeti među nama. To je znak naše vremenite i vječne Pobjede, završava Kušan.[585]

Smrću dr. Stanka Vujice (koji je umro 1976. godine na svečanoj večeri održanoj u Londonu, Ontario) na mjesto predsjednika izvršnog odbora dolazi Janko Skrbin iz Clevelanda. Ideja Hrvatskog narodnog vijeća prihvaćena je s velikom dozom optimizma u svim zajednicama Kanade i općenito hrvatskog iseljeništva, što se najbolje očituje činjenicom da u jednom trenutku ono ima preko sedam tisuća plaćenih članarina. Dolaskom velikog broja mladih intelektualaca, profesionalaca, stručnjaka i studenata, bivših aktivnih članova i pripadnika hrvatskog proljeća u redove hrvatskog iseljeništva, kao i ulazak ljudi poput Brune Bušića, Franje Mikulića, Zlatka Markusa, Ivana Cerovca i drugih u Hrvatsko narodno vijeće, samo povećava visok rejting koje je ono imalo u političkoj emigraciji.[586]

Na drugom Saboru Hrvatskog narodnog vijeća, održanom od 6. do 10. listopada 1977. godine u hotelu „Ramada Inn" u Bruxellesu, izabrani su na najvažnije funkcije unutar Sabora, i to na mjesto predsjednika Franjo Mikulić, za pročelnika za promidžbu Bruno Bušić, a na mjesto pročelnika za vanjske veze Zlatko Markus. Njihov izbor i imenovanje na visoke i odgovorne pozicije u Saboru, kao i izbor u Sabor pročelnika Hrvatskog narodnog otpora Stipe Bilandžića, koji su u svom osloboditeljskom djelovanju opravdavali i upotrebu sile kao nužno sredstvo, još više su doprinijeli popularnosti Hrvatskog narodnog vijeća, naročito kod mladih Hrvata koji su bili prisiljeni napustiti domovinu nakon 1970. godine. Sa zasjedanja u

[584] Ivan Čizmić, *Hrvatsko narodno vijeće prema uspostavi Nezavisne države Hrvatske u travnju 1941.*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 3. travnja 2009, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, listopad 2010., str. 27.

[585] Nova Hrvatska, 19. travanj 1981.

[586] Bulletin Hrvatskog narodnog vijeća. Izdaje Glavni tajnik, New York.

Bruxellesu poslana je javna Poruka Hrvatskog narodnog vijeća u kojoj stoji da u hrvatskoj borbi za slobodu i demokraciju ima mjesta za sve, kako za tzv. ljevičare poput Mikulića, Bušića, Markusa i njihove istomišljenike, koji su bili javno napadani i optuživani u nekim emigrantskim glasilima kao simpatizeri i sljedbenici Moskve, i tzv. desničare, koji su uglavnom dolazili iz stranaka sa sjedištem u Buenos Airesu, New Yorku, Londonu, Chicagu i Clevelandu. Također, na kraju zasjedanja u Bruxellesu donesena je rezolucija u kojoj se oštro osuđuju anonimni napadi na pojedine istaknute članove Hrvatskog narodnog vijeća koji su se pojavili u javnosti prije održavanja Sabora. U istoj Rezoluciji objavljena je i odluka na osnovu koje se nastoji: „a) uspostaviti djelatno i borbeno savezništvo sa svim potlačenim narodima i narodnim skupinama u okviru Jugoslavije, b) doprinijeti cjelovitom i konačnom rješenju podjele Jugoslavije i ostvarenju trajnog mira na Balkanu."[587]

Nažalost idilična slika postignuta dogovorom o zajedničkom radu i nastupima u javnom djelovanju, koje je novoizabrano vodstvo središnjeg odbora Hrvatskog narodnog vijeća iz Bruxellesa poslalo Hrvatima diljem svijeta kao i svjetskim centrima moći, ubrzo se pokazalo, bila je samo mrtvo slovo na papiru. Naime velike ideološke i generacijske razlike, osobno nepovjerenje jednih prema drugima kao i utjecaj vanjskih faktora koji su djelovali izvan Vijeća ubrzo su isplivali ponovno na površinu, što je samo obnovilo stare sukobe i nesuglasice. Novoizabrani pročelnik za promidžbu, Bruno Bušić, shvatio je svoju ulogu veoma ozbiljno i odgovorno te veoma brzo nakon saborovanja u Bruxellesu počeo je tiskati „Vjesnik", službeno glasilo Hrvatskog narodnog vijeća. U pet objavljenih brojeva džepnog formata Bušić je osim vijesti donosio političke i ekonomske analize stanja u domovini. Također, u pojedinim brojevima obrađivao je veoma bolne ali aktualne teme koje su se ticale moderne problematike rješavanja hrvatskog pitanja. Primjerice, u jednom od brojeva „Vjesnika" Bušić piše o temi „Hrvatski ustaše i komunisti" u kojem, između ostalog, stoji: „Istinski hrvatski komunisti i ustaše podjednako su duboko u sebi nosili ideju slobodne i neovisne Hrvatske i njenog suvereniteta unutar hrvatskih povijesnih i etničkih granica."[588] I pored činjenice da Bruno Bušić uređuje „Vjesnik" kao službeno glasilo Hrvatskog narodnog vijeća, ipak glavni tajnik Hrvoje Lun, uz potporu konzervativnih snaga, tzv. desničarske struje u vodstvu Sabora, odbija platiti troškove tiskanja Vjesnika, koji zbog tih razloga prestaje izlaziti nakon svega izašlih pet brojeva.[589] Nastala afera u vezi odbijanja plaćanja troškova

[587] Ivo Kisić, *Priručnik Hrvatskog narodnog vijeća 1974.-1985.*, Izvršni odbor HNV-a Caracas-New York, 1986., str. 47.
[588] Bruno Bušić, *Hrvatski ustaše i komunisti*. Vjesnik, Nakladnik, Hrvati iz Vancouvera, 1978., str. 2.
[589] Autorov intervju s Tomislavom Mičićem, pročelnikom ureda za promidžbu Hrvatskog narodnog vijeća, Zagreb, listopad 2010.

tiskanja službenog glasila i njegove obustave izazvala je bujicu negodovanja među članovima na terenu i prouzrokovala veliku krizu u Hrvatskom narodnom vijeću, od koje se ono neće nikada uspjeti oporaviti.[590] Nastala kriza imala je jak odjek u Kanadi i ona je nažalost doprinijela velikom raskolu u svim hrvatskim zajednicama. Kriza je bila samo nastavak nesuglasica koje su postojale još prije održanog saborovanja u Bruxellesu, a koje će kulminirati za vrijeme održavanja trećeg sabora Hrvatskog narodnog vijeća u Londonu, u Engleskoj. Velika polarizacija u redovima Hrvatskog narodnog vijeća nastala je nakon što su član Hrvatskog narodnog otpora, Zvonko Bušić, njegova supruga Julienne, inače rođena Amerikanka, s još trojicom Hrvata, Petrom Matanićem, Franjom Pešutom i Slobodanom Vlašićem 10. rujna 1976. godine oteli putnički avion koji je letio na liniji Buffalo-New York i prisilili pilota da leti u Pariz. Ovim činom hrvatski otmičari htjeli su upoznati svjetsku javnost, a naročito Amerikance koji su te godine slavili 200. godišnjicu svoje neovisnosti, s teškim položajem hrvatskog naroda u Jugoslaviji. Zahtjev hrvatskih otmičara američkog aviona bio je da ugledni dnevnik The New York Times i The Los Angeles Times objave „Proglas Hrvatskih oružanih snaga" na naslovnim stranicama, prije nego što se oni predaju. Nakon što im je u Parizu potvrđena vijest da su dotične novine udovoljile njihovim zahtjevima, Zvonko Bušić i njegovi suradnici predali su se francuskim vlastima. Zahtjev velikog broja članova Hrvatskog narodnog vijeća diljem svijeta da se bračnom paru Zvonku i Julienne Bušić, koji su osuđeni na izdržavanje dugogodišnje robije, dozvoli da budu kandidati za izbor u sabor Hrvatskog narodnog vijeća, bio je odbijen. Naime tzv. „minimalisti" kojima su pripadali glavni suradnici londonskog tjednika „Nova Hrvatska" i časopisa za kulturu koji je izlazio na španjolskom jeziku, „Studia Croatia" iz Buenos Airesa te veoma utjecajne „Hrvatske revije", koja je izlazila svaka tri mjeseca, imali su većinu sabornika u Hrvatskom narodnom vijeću, dovoljnu da izglasaju i donesu ovakvu odluku. Ova grupa i njihovi politički istomišljenici u redovima Hrvatskog narodnog vijeća bezrezervno su vjerovali u američku pomoć kao i u pomoć zapadnoeuropskih zemalja u borbi protiv komunizma, a time i Jugoslavije.[591] Koalicija „minimalista" i njihovih istomišljenika vjerovala je da jedino političko djelovanje na Zapadu donosi rezultate, pa je svaka upotreba sile kontraproduktivna i nanosi veliku štetu Hrvatima. Za razliku od ovakvog političkog razmišljanja i djelovanja,

[590] Listajući emigrantska glasila iz tog perioda, poput ovih: „Danica" koja je izlazila u Chicagu, „Nova Hrvatska" ,koja je izlazila u Londonu, „Hrvatska Država", koja je izlazila u Munchenu, „Otpor", koji je izlazio u Chicagu, „Hrvatski Tjednik", koji je izlazio u Melbourneu te neke druge publikacije, može se vidjeti kako je postojao otvoreni sukob između Brune Bušića odnosno njegovih istomišljenika s jedne strane i Hrvoja Luna i njegovih istomišljenika s druge strane.

[591] Ibid.

Prema: Dr. Radovan Latković, *Živjeli smo i borili se za Hrvatsku – Uspomene i dokumenti 1930.-1990.*, Naklada Juričić d.o.o. Zagreb, 2001.

koalicija hrvatskih proljećara, Hrvatskog narodnog otpora, neovisnih intelektualaca i mladih aktivista i donekle Hrvatske republikanske stranke zastupala je i širila teze da se borba za neovisnost hrvatskog naroda ne može i ne mora bazirati samo na slanju pisama i memoranduma na razne državne adrese i međunarodne institucije. Hrvatska borba mora se voditi na više fronta i na različite načine, i ako treba radikalnije, ne odbacujući mogućnost upotrebe sile. Bruno Bušić, koji je neslužbeno slovio kao lider ove koalicije, i njegovi politički istomišljenici bili su svjesni da se iz emigracije ne može diktirati Hrvatima u domovini način i metode njihove borbe za neovisnost.[592]

Među velike uspjehe Hrvatskog narodnog vijeća, naročito na promidžbenom planu, svakako spada antijugoslavenski prosvjed organiziran 1978. godine prigodom službene posjete jugoslavenskog diktatora Josipa Broza Tita Sjedinjenim Američkim Državama. Održani javni prosvjed bio je organiziran na zahtjev članstva Hrvatskog narodnog vijeća iz njegovih ogranaka diljem svijeta, protiv volje izvršnog odbora Hrvatskog narodnog vijeća, koji se nije htio zamjeriti američkim vlastima i zato nisu podržavali ideju prosvjeda. Ipak, javni prosvjed, koji je organiziran protiv volje glavnog odbora, a održan je 6. ožujka 1978. godine u parku Lafayette, preko puta Bijele kuće, uspio je iznad svih očekivanja. Desetak tisuća hrvatskih demonstranata koji su došli iz svih većih gradova SAD-a i Kanade, dijelili su prolaznicima washingtonskih ulica tri različita letka na engleskom jeziku. Prvi letak, „Guess who is coming to dinner at the White House", drugi, „Self-determination to Croatia" i treći, „For a free and democratic State of Croatia". U sadržaju prvog letka, koji je tiskan na formatu A4, opisuju se zločini koje je počinio diktator Tito protiv hrvatskog naroda. Također, u letku se izruguje njegov luksuzan način života u vrijeme kada građani njegove države žive u velikom siromaštvu i neimaštini. U drugom letku ukratko se daje kratak prikaz povijesti hrvatskog naroda, njegova tisućugodišnja neovisnost, borba za ponovnu obnovu hrvatske demokratske države i pravo hrvatskog naroda na vlastitu slobodu. U trećem letku izneseni su razlozi zbog kojih se demonstrira, kao i oštra kritika američke vanjske politike koja podržava Jugoslaviju odobravajući joj velike novčane kredite unatoč činjenice da ona otvoreno krši ljudska prava.[593]

Ubojstvom Brune Bušića 1978. godine koje je počinio profesionalni ubojica jugoslavenske tajne policije, UDBE, dolazi do velike krize u redovima hrvatske političke emigracije. Politička koalicija na čelu koje je bio ubijeni Bruno Bušić gubi lidera, Hrvatsko narodno vijeće čovjeka koji je unio veliku političku dinamiku u njegove redove, čovjeka koji

[592] Ibid.
[593] Prema: Jakša Kušan, *Bitka za Novu Hrvatsku*, „Otokar Keršovani" d.o.o. Rijeka, 2000.

je uspostavio i održavao veze s najznačajnijim ljudima u domovini. Nasilnom smrću Brune Bušića politička emigracija gubi svoj najveći politički autoritet, a polarizacija koja je uzela velikog maha u Hrvatskom narodnom vijeću postaje još veća. Izlaskom Hrvatskog narodnog otpora i tzv. grupe proljećara iz Hrvatskog narodnog vijeća održava se Treći sabor Hrvatskog narodnog vijeća, od 18. do 21. siječnja 1980. godine u hotelu „Tadstock" u Londonu. Na zasjedanju u Londonu za predsjednika Sabora izabran je prof. Mirko Vidović, hrvatski pjesnik i politički emigrant, koji je nakon izdržavanja zatvorske kazne u Jugoslaviji iselio sa svojom obitelji u Francusku. Za predsjednika izvršnog odbora potvrđen je Janko Skrbin, koji je na tom mjestu zamijenio preminulog dr. Stanka Vujicu.[594] Na mjesto pročelnika za vanjske veze izabran je dr. Mate Meštrović, koji će na četvrtom Saboru zamijeniti Janka Skrbina na položaju predsjednika Izvršnog odbora, poziciju koju će držati sve do prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj. Razmimoilaženja, konfrontacije i otvoreni javni napadi i optužbe između dva žestoko polarizirana politička bloka doprinijeli su velikoj konfuziji i razdoru među članovima Hrvatskog narodnog vijeća na terenu. U nastalom raskolu unutar Hrvatskog narodnog vijeća najbrojniji i najutjecajniji ogranci u Kanadi, oni u Vancouveru i Torontu, otvoreno su stali na stranu sljedbenika Brune Bušića, koju su vodili Franjo Mikulić, Stipe Bilandžić i Zlatko Markus.[595]

Analizirajući nastalu političku situaciju i svoje pozicije unutar političke emigracije, otpadnici iz Hrvatskog narodnog vijeća nastoje se organizirati u homogenu grupu i 1981. godine na sastanku u New Yorku osnivaju Hrvatski državotvorni pokret. S druge strane, bez obzira na veliku aktivnost Hrvatskog narodnog vijeća, koja se uglavnom bazirala na radu dr. Mate Meštrovića, koji ga je uspio profilirati kao respektabilno političko predstavništvo Hrvata u svijetu, kriza na terenu u njegovim ograncima diljem svijeta bila je sve dublja. Meštrovićevo putovanje u Sofiju na proslavu Bugarske akademije znanosti imalo je velik i pozitivan odjek u hrvatskom iseljeništvu, za razliku od jugoslavenskog režimskog tiska, koji je njegovo putovanje iskoristio za žestoke napade na njega osobno, a naročito na njegove domaćine. Veliki plaćeni oglas koji je Hrvatsko narodno vijeće objavilo 14. ožujka 1980. godine u The New York Timesu pod naslovom „Jugoslavija neće opstati" izazvao je veliko zanimanje kod američke javnosti, a posebno kod stranih diplomata akreditiranih u Washingtonu.[596] Memorandum koji je Hrvatsko narodno vijeće dostavilo madridskoj konferenciji za sigurnost i kooperaciju u Europi, održanoj 1980. godine, također je imao

[594] Izvještaj sa Sabora, Nova Hrvatska, London, 27. siječanj 1980., str. 2 i 10.-11.
[595] III. Sabor Hrvatskog narodnog vijeća, Nova Hrvatska, London, siječanj 1980., br. 2, str. 10-11.
[596] The New York Times, Yugoslavia will not survive, A statement by the Croatian national Congress, New York, Friday March 14, 1980., str. A 11.

pozitivan odjek u hrvatskom iseljeništvu. Bez obzira na sve ove uspjehe i aktivnosti, jaz koji je nastao i postajao sve veći, između „minimalista", među kojima je urednik Nove Hrvatske, Jakša Kušan imao velik utjecaj, te proljećara i otporaša s druge strane, otupio je oštricu zajedništva u političkoj emigraciji. Ideološke razlike kao i pitanje strategije osloboditeljskog djelovanja ovih dviju političkih grupa bile su u potpunoj suprotnosti jedne prema drugoj. Jakša Kušan, dr. Mate Meštrović i njihovi istomišljenici zastupali su stajalište da je „važnost Hrvatskog narodnog vijeća bila prvenstveno u zastupanju hrvatskih interesa pred zapadnim čimbenicima i tu je ulogu ta hrvatska desnica počela minirati još prije pobjede na izborima."[597] Za razliku od ovakvih stajališta, Bruno Bušić, dok je još bio živ, i njegovi sljedbenici, koji su nastavili djelovati na osnovi njegovih teza, bili su mišljenja da zapadne sile, uključujući i SAD, podržavaju status quo u Jugoslaviji, bez obzira na to što su svjesni da predsjednik Tito vlada državom upotrebljavajući silu. Zato je veoma važno radikalizirati situaciju u domovini i organizirati revolucionarne akcije, bila je jedna od glavnih teza Brune Bušića i njegovih sljedbenika. Umjesto da prestanemo stalno plakati i žaliti se, slati razne memorandume i peticije na sve strane svijeta, trebamo uzeti svoju sudbinu i sudbinu svog naroda u svoje ruke. Bušić i njegovi nasljednici bili su svjesni da se iz emigracije ne može diktirati onima u domovini što da rade; ključ je koordinirati rad između domovine i iseljeništva.[598]

Treći sabor Hrvatskog narodnog vijeća održan je u godini kada umire predsjednik Jugoslavije, Josip Broz Tito. Povodom velike političke i ekonomske krize u Jugoslaviji III. sabor Hrvatskog narodnog vijeća šalje izjavu za javnost u kojoj stoji: „U času krize u Jugoslaviji i svezano odlaskom diktatora Tita, Hrvatsko narodno vijeće smatra da je nastupio čas kad se trebaju ispraviti nepravde nanijete hrvatskom narodu u Teheranu i Yalti (...) Hrvatice i Hrvati u domovini trebaju se oduprijeti pritisku koji vrši Jugoslavija, da stupe u obranu postojeće države i moraju biti spremni na osloboditeljske djelatnosti (...) Hrvatsko narodno vijeće zahtijeva od Ujedinjenih naroda i od država koje su za slobodu, nezavisnost i ravnopravnost svih naroda, da pomognu hrvatskom narodu da zauvijek riješi izvor nereda i nestabilnosti koji predstavlja Jugoslavija, i time omogući njenu podjelu na samostalne narodne države. Samo nezavisna i slobodna Hrvatska predstavlja cilj hrvatskih nastojanja."[599] Također, ova izjava, prevedena na nekoliko najvažnijih svjetskih jezika, poslana je na velik broj relevantnih svjetskih ustanova kao i na mnoge vlade država u svijetu.

[597] Jakša Kušan, *Bitka za Novu Hrvatsku*, „Otokar Keršovani" d. o. o. Rijeka, 2000. godine, str. 139.
[598] Ibid, str. 268-277.
[599] Izjava IV. sabora Hrvatskog narodnog vijeća povodom krize u Jugoslaviji, Vjesnik Hrvatskog narodnog vijeća, br. 1., 1980., New York, str. 3.

U atmosferi opće disharmonije koja je nastala u hrvatskom iseljeništvu, a naročito u redovima Hrvatskog narodnog vijeća koje je izgubilo svoju svježinu u političkom radu, održan je u Torontu u hotelu „Ramada Inn" njegov IV. Sabor u periodu od 15. do 17. siječnja 1982. godine. Rad sabora prošao je uglavnom isticanjem uspjeha koji su ostvareni u prethodnom razdoblju. Između ostalog istaknuto je uspostavljanje Informativnog centra u Ottawi uz prisutnost službene kanadske vlasti, otvaranje Ureda za poslovne obveze i Ureda za radnička pitanja u Stuttgartu. Prisutnost predstavnika Hrvatskog narodnog vijeća na zasjedanju Paneuropske unije u Frankfurtu i putovanje pročelnika ureda za islamske veze u Teheran dobili su punu potporu. Na kraju zasjedanja sabor je prozvan saborom „zbliženja i legaliteta".[600] Zbog odnosa koji su vladali na terenu sabor je donio rezoluciju u kojoj se ponovno ističe uloga i važnost Hrvatskog narodnog vijeća i njegov pluralistički karakter.

Izbori za peti sabor održani su 1. i 2. listopada 1983. godine, a zasjedanje sabora održano je od 12. do 14. siječnja 1984. godine u hotelu „Palace" na londonskom Strandu. O stanju koje je vladalo u redovima Hrvatskog narodnog vijeća u to vrijeme, najbolje svjedoči podatak da se broj kandidata koji su izašli na izbore smanjio na 47, u odnosu na, primjerice, izbore za treći sabor kada je bilo 92 kandidata i isti broj njihovih zamjenika. Rad sabora prošao je u monolitnom tonu, bez nekih zanimljivih diskusija, iz jednostavnog razloga što među izabranim saborničima nije bilo gotovo nikakvih razlika u političkim stavovima. Na kraju zasjedanja napisana je Izjava petog sabora kao i Poruka hrvatskom narodu u domovini. Oba ova dokumenta značajna su po tome što u novonastalim međunarodnim odnosima „V. i VI. Sabor prihvatio je teze predsjednika izvršnog odbora, dr. Mate Meštrovića, o politici vlastitih hrvatskih narodnih interesa, nasuprot politici koje je oslobođenje Hrvatske povezivalo prvenstveno s pridobivanjem simpatija Sjeverne Amerike i promjenom njezina stava prema Jugoslaviji i sovjetskoj prevlasti u Istočnoj Europi".[601] Ovim zaokretom napušta se politika „minimalista" u prioritetu vođenja osloboditeljske borbe, u biti se prihvaća politika koju je zastupao Bruno Bušić i njegovi pristaše, tj. vjera u vlastite snage, jačanje domovinskog otpora i isticanje prava na samoodređenje. Događaji u svijetu, naročito u zemljama iza željezne zavjese, kao i u Jugoslaviji, odvijali su se brzim tempom, koji je bilo teško pratiti i koji je zahtijevao svakodnevna reagiranja na događanja. Imajući u vidu da je Hrvatsko narodno vijeće ipak bila emigrantska politička grupacija, bez dovoljno materijalnih sredstava da se efikasno suprotstavi državnom aparatu u Jugoslaviji, koja je u to vrijeme bila

[600] Ivo Kisić, *Priručnik Hrvatskog narodnog vijeća 1974.-1985.*, Caracas-New York, 1985., str. 55.
[601] Dr. Radovan Latković, *Živjeli smo i borili se za Hrvatsku – Uspomene i dokumenti 1930.-1990. god.*, Naklada Jurićić d. o. o. Zagreb 2001., str. 76.

četvrta vojna sila u Europi, desetkovan u zadnjih nekoliko godina unutrašnjim trzavicama, organizirano je šesto zasjedanje Sabora Hrvatskog narodnog vijeća od 22. do 24. veljače 1986. godine u Londonu. Na tom Saboru izabrano je vodstvo na čelu s predsjednikom, dr. Radovanom Latkovićem iz Buenos Airesa. Na kraju zasjedanja usvojena je Poruka Sabora hrvatskom narodu u kojoj između ostalog stoji „da narod bez vlastite i suverene države nije povijesni subjekt, već objekt tuđe volje i da mu jedino vlastita i suverena država može biti sredstvo u promicanju osobnih, nacionalnih i političkih, vjerskih, gospodarskih, kulturnih i drugih općeljudskih sloboda i probitaka".[602] U tom duhu sabornici VI. Sabora naročito apeliraju na Hrvate svih političkih i vjerskih uvjerenja i ideologija da se aktivno uključe i pomognu u stvaranju Općehrvatske fronte kako bi se obranio hrvatski narod i ostvarila sloboda i neovisnost hrvatskog naroda. Nastojanje da Hrvatsko narodno vijeće povrati svoj prijašnji utjecaj i značaj koji je neko vrijeme imao u hrvatskom iseljeništvu nije donosio neke posebne rezultate. Članstvo i ogranci Hrvatskog narodnog vijeća diljem Kanade politički su se razvodnili, aktivnost i javni nastupi izgubili su na originalnosti političkih ideja i akcija, sve više je dolazilo do javnih rasprava i političkih konfrontacija s predstavnicima Ujedinjenih Hrvata Kanade i HSS-a u vezi s time tko ima primat govoriti uime hrvatskog naroda.[603] Ovakav stil i način vođenja politike i jalove diskusije koje nisu davale nikakve pozitivne rezultate, a koje su neko vrijeme bile odbačene i potpuno zaboravljene, vratili su se ponovno u društveno-politička zbivanja u hrvatskim zajednicama u Kanadi. Velika politička gospodarska kriza koja je zahvatila Jugoslaviju i nagovještavala njezin konačni raspad i slom, izgleda nije bila dovoljna poruka hrvatskoj političkoj emigraciji da ujedini sve svoje snage i da nastupi zajednički. U takvoj atmosferi iščekivanja da domovinske snage i hrvatski opozicionari u domovini pokrenu stvari, održan je VII. Sabor Hrvatskog narodnog vijeća, od 9. do 14. svibnja 1988. godine, u španjolskom mjestu Sitgesu, u neposrednoj blizini grada Barcelone. Na zasjedanju VII. Sabora njegovi su sudionici reagirali na poznati Memorandum Srpske akademije nauka i umjetnosti. Analitički tekst o sadržaju srpskog memoranduma napisao je Radovan Latković, koji je svoj rukopis poslao sabornicima dr. Milanu Blažekoviću, dr. Ivi Korskom, prof. Vinku Nikoliću, dr. Vjekoslavu Vrančiću i svom bratu Božidaru.[604] Uz neke neznatne komentare i prijedloge, tekst odgovora na Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti usvojen je te je na prijedlog prof. Vinka Nikolića tiskan kao brošura, pod naslovom

---

[602] Ibid, str. 74

[603] Beskompromisnom borbom protiv svake Jugoslavije za uspostavu slobodne, demokratske i nezavisne države Hrvatske. Intervju s dr. Srećkom Pšeničikom. Glasilo hrvatskog narodnog otpor „Otpor" br. 3. 1988., str. 7.

[604] Dr. Radovan Latković, *Živjeli smo i borili se za Hrvatsku – Uspomene i dokumenti 1930-1990.*, Naklada Juričić d.o.o., Zagreb, 2001., str. 79.

Hrvatsko stanovište o Memorandumu Srpske akademije nauka i umetnosti. Ova reakcija i pisani tekst Hrvatskog narodnog vijeća imao je velik odjek ne samo u hrvatskom iseljeništvu nego i u disidentskim krugovima u domovini. Tekst je objavljen na španjolskom jeziku u časopisu Studia Croatica, na njemačkom jeziku u Kroatische Berichte. Dr. Mate Meštrović je objavio tekst na engleskom jeziku i to je poslano na velik broj adresa utjecajnih međunarodnih institucija kao i vladama brojnih država u svijetu. Prigodom održavanja Međunarodnog sajma knjiga u Frankfurtu brošura je bila izložena uz Hrvatsku reviju na hrvatskom štandu.

Na VII. Saboru Hrvatskog narodnog vijeća održanom u Španjolskoj izabran je dr. Radovan Latković za predsjednika Sabora, a za predsjednika izvršnog odbora dr. Mate Meštrović. Po prvi put u povijesti Hrvatskog narodnog vijeća vodstvo sabora izabrano je putem liste. Prijedlogu dr. Latkovića da se glasa putem liste jedino se suprotstavio sabornik dr. Josip Gamulin iz Toronta, koji je predlagao da se glasa pojedinačno. Glasovanjem sabornika 27 'za' i 2 'protiv' prihvaćen je prijedlog dr. Latkovića. U svom referatu koji je podnio na početku zasjedanja Sabora dr. Latković je istaknuo kako je glavni prioritet rada Hrvatskog narodnog vijeća povezivanje s domovinom. Glavna svrha i osnivanje Hrvatskog narodnog vijeća jest „oslobođenje Hrvatske, osiguranje nacionalne i osobne slobode u suverenoj hrvatskoj državi."[605] VIII. Sabor Hrvatskog narodnog vijeća, koji je održan od 12. do 17. ožujka 1990. godine, odvijao se u potpuno drukčijem političkom ozračju i atmosferi. Činjenica da je Savez komunista u Hrvatskoj dopustio održavanje višestranačkih demokratskih izbora 22. i 23. travnja 1990. godine bila je glavna tema rasprave i diskusije u radu sabora. Uime VIII. Sabora novoizabrano staro/novo vodstvo, dr. Radovan Latković kao njegov predsjednik i dr. Mate Meštrović kao predsjednik izvršnog odbora, potpisali su izjavu[606] u kojoj se ističe da bi se ostvarila demokracija između ostalog potrebno je dopustiti potpunu slobodu izražavanja ideja i političkih programa, pustiti na slobodu sve političke zatvorenike i ukinuti sve krivične zakone koji se odnose na verbalne i političke prekršaje. Također u izjavi se ističe da se sabornici zalažu „za obranu cjelovitosti Bosne i Hercegovine i pravo naroda te republike da u punoj slobodi odluče o svojoj budućnosti i o udruživanju s Hrvatskom i eventualno sa Slovenijom, na načelu ravnopravnosti i posebnosti".[607] Kada su u pitanju Srbi u Hrvatskoj, Hrvatsko narodno vijeće drži da su oni dio naše bogate povijesti te oni „imaju pravo na nacionalnu ravnopravnost i ustavnopravna jamstva za svoj jezik,

[605] Ibid, str. 107.
[606] Ibid, str. 109.
[607] Ibid, str. 109.

kulturne, etničke i političke ustanove".[608] Kada je u pitanju međunarodna scena, zaključak VIII. Sabora jest, a to je uneseno u sadržaj izjave, da buduća hrvatska država mora ubrzati procese europskih integracija, zbog toga što ulazak u Europsku uniju garantira ostvarenje političke demokracije i slobode, odbacivanje velikog broja gospodarskih nedostataka koji sputavaju gospodarski razvitak Hrvatske. No dinamika političkih previranja, kako u jugoistočnoj Europi tako i u Hrvatskoj, iznenadila je velik broj međunarodnih političkih analitičara i dobrih poznavatelja društvenih prilika koje su vladale u spomenutim područjima. Događaji koji su se u tim područjima odvijali filmskom brzinom također su iznenadili velik broj sudionika u tim procesima, što najbolje potvrđuje njihovo nesnalaženje i pogrešno pozicioniranje prema nadolazećim promjenama. I pored činjenice da su sabornici Hrvatskog narodnog vijeća otvoreno izjavili odnosno zaključili da će podržati sve hrvatske političke stranke u domovini, pa čak i Savez komunista Hrvatske, odnosno Socijaldemokratsku partiju, pod uvjetom da se ona zalaže i propagira ideju neovisne i slobodne Hrvatske, dr. Mate Meštrović je otvoreno agitirao za Koaliciju narodnog sporazuma i na prvim demokratskim višestranačkim izborima u Hrvatskoj bio na njezinoj listi za Sabor Republike Hrvatske. Reakcija na ovakav postupak dr. Meštrovića bila je veoma energična, što potvrđuje podatak da je 25 sabornika Hrvatskog narodnog vijeća poslalo u javnost izjavu u kojoj se ograđuju od njegovog postupka.[609]

Atmosfera među sabornicima Hrvatskog narodnog vijeća koji su bili izabrani za VIII. Sabor bila je veoma napeta, tako da su neki od njih optuživali dr. Meštrovića da je izdajica. Na izvanrednom Saboru Hrvatskog narodnog vijeća, koji je održan od 25. do 27. kolovoza 1990. godine u Münchenu, vodila se rasprava o razvoju političkih događaja u Hrvatskoj. Osim te najvažnije teme vodila se rasprava o položaju i budućnosti Hrvatskog narodnog vijeća nakon uvjerljive pobjede Hrvatske demokratske zajednice i formiranju demokratske i legitimne hrvatske Vlade i Sabora Republike Hrvatske. Veliku reakciju sabornika izazvao je prijedlog odnosno zahtjev sabornika dr. Josipa Gamulina iz Toronta da se smijeni dr. Mate Meštrović zbog njegovih javnih nastupa u Hrvatskoj. Javnim glasovanjem prijedlog dr. Gamulina odbijen je apsolutnom većinom, te se sve svelo na otvorenu kritiku dr. Meštrovića zbog njegova angažmana u kampanji za vrijeme demokratskih izbora u Hrvatskoj.

Za vrijeme zasjedanja u Münchenu dr. Radovan Latković, kao predsjednik Sabora Hrvatskog narodnog vijeća, dobio je poziv predsjednika Republike Hrvatske, dr. Franje Tuđmana, da Hrvatsko narodno vijeće održi izvanredno saborsko zasjedanje u Zagrebu. U

[608] Ibid, str. 109.
[609] Javna izjava Hrvatskog narodnog vijeća iz 1990. god. U posjedu autora.

pismu koje je po nalogu predsjednika dr. Tuđmana uputio potpredsjednik vlade Republike Hrvatske, Josip Manolić, piše: „To bi bio povijesni dan za Hrvatsko narodno vijeće da svoje zasjedanje po prvi put održi u slobodnoj domovini. Nema potrebe da se dalje potucate po tuđini, pa bila ona i prijateljska. Tim svojim činom potvrdili bi da se plemeniti ciljevi iz Vašeg programa ostvaruju na dobrobit cjelokupnog hrvatskog bića".[610] Upućeni poziv predsjednika Republike Hrvatske, dr. Franje Tuđmana, sabornici Hrvatskog narodnog vijeća prihvatili su s velikim zadovoljstvom i doživjeli ga kao javno priznanje za sav svoj trud i rad. Po završetku zasjedanja u Münchenu 27 od 30 sabornika uputilo se u Zagreb, gdje su u prostorijama hotela „Dubrovnik" 28. kolovoza i usvojili izjavu: „Rodoljubna dužnost nam nalaže potporu demokratskoj izabranoj vlasti pod predsjedništvom dr. Franje Tuđmana za očuvanje dosadašnjih i daljnjih dostignuća hrvatske državne suverenosti. Neophodno je da Hrvatska bude sposobna braniti svoju zakonitu vlast, te da postane priznati član međunarodne zajednice država. U demokratskoj hrvatskoj državi, problemi svih građana, pa tako i problemi i Srba u Hrvatskoj, ne mogu se rješavati na barikadama, na cestama, otimanjem oružja, i teroriziranjem mirnog hrvatskog pučanstva u njegovoj zemlji, nego samo u hrvatskom Saboru."[611] Velik broj pojedinaca iz redova Hrvatskog narodnog vijeća zauzeo je veoma visoke i odgovorne položaje na različitim razinama vlasti. Dr. Mate Meštrović bio je izabran u Sabor Republike Hrvatske, a kasnije vrši dužnost veleposlanika u Sofiji. John Domagoj Šola iz Toronta, bivši član provincijske vlade provincije Ontario, imenovan je na dužnost generalnog konzula Republike Hrvatske prvo u Clevelandu, a zatim u Chicagu. Tomislav Bošnjak iz Melbournea postaje generalni konzul u Mississaugi, Kanada, a zatim veleposlanik u Teheranu. Svakako među mnogim drugim pojedincima, bivšim članovima Hrvatskog narodnog vijeća koji su vršili visoke dužnosti u demokratskoj Hrvatskoj, najvažniju dužnost obavljao je Gojko Šušak iz Kanade, koji je bio prvi ministar za iseljeništvo, a zatim ministar obrane Republike Hrvatske.

3. Hrvatski državotvorni pokret

Kao i sve druge hrvatske političke stranke ili pokreti koji su djelovali na području Kanade, tako je i Hrvatski državotvorni pokret bio dio, ili bolje reći podružnica, globalnog

[610] Pismo potpredsjednika Vlade Republike Hrvatske, Josipa Manolića, Hrvatskom narodnom vijeću. Pismo u posjedu autora.
[611] Službena izjava Hrvatskog narodnog vijeća sa sjednice održane u prostorijama hotela „Dubrovnik" u Zagrebu 1990. god. Pismena izjava u posjedu autora.

pokreta čije je glavno sjedište bilo izvan Kanade. Ovaj pokret utemeljen je 23. siječnja 1981. godine u Hrvatskom centru u New Yorku prilikom održavanja seminara o „Hrvatskom listu", tehnički najkvalitetnijem i veoma utjecajnom tjedniku među iseljenim Hrvatima u svijetu. Okupljeni delegati, koji su za taj seminar došli sa svih strana svijeta, od Švedske, Njemačke, Australije, Kanade i većih gradova SAD-a poput Chicaga, Washingtona, San Francisca i domaćih delegata iz New Yorka, na trodnevnom seminaru analizirali su i raspravljali o budućnosti Hrvatskog lista, njegovoj uredničkoj politici i financijskom stanju. Paralelno s ovom diskusijom prisutni delegati također su analizirali veoma kompleksnu situaciju koja je nastala u poremećenim odnosima i komunikaciji između vodećih političkih lidera najutjecajnijih stranaka u redovima hrvatskog iseljeništva. Nakon tri dana zasjedanja okupljeni delegati odlučili su „da se pristupi formiranju jedne široke fronte hrvatskih skupina i pojedinaca kojima je cilj suverena hrvatska država".[612] Osnovna načela na kojima će se utemeljiti još jedna politička stranka u hrvatskom iseljeništvu bila su da je domovinsko tlo pravi prostor borbi za slobodu hrvatskog naroda. Drugo važno načelo na kojem je inzistiralo pedeset delegata okupljenih u New Yorku, od kojih su mnogi pripadali samom vrhu hrvatskih političkih izbjegličkih struktura, bila je suradnja sa svim državotvornim organizacijama i pojedincima koji žele suradnju ili se žele priključiti pokretu. Po završetku izlaganja pismenih referata delegata i nastale diskusije odlučeno je da se formira komisija u sastavu Mladen Schwartz, Marijan Gabelica, Marin Sopta, Franjo Vranković, Drago Geoheli, Nikola Đolan i Rudolf Arapović, koji će napisati Rezoluciju. Prijedlog Rezolucije o utemeljenju Hrvatskog državotvornog pokreta prisutni delegati usvojili su 25. siječnja 1981. godine. Osnovna ideja vodilja spomenute Rezolucije zasnivala se na tome da Hrvatski državotvorni pokret prihvaća programsku platformu usvojenu na seminaru Hrvatskog lista, koji je održan u kolovozu 1979. godine u švedskom gradu Lundu. Također, zaključeno je da će raditi na poboljšavanju suradnje između svih državotvornih stranaka u redovima hrvatskog iseljeništva kao i neovisnih intelektualaca. Usvojene teze održanog skupa u Lundu formulirane su u sedam točaka:

„1. Nacionalno pomirenje i opće hrvatsko jedinstvo
2. Djelatna veza domovine i izbjeglištva
3. Razvoj vlastitih snaga i oslon na njih
4. Nadideologijska nacionalna borba
5. Neutralnost u prijeporu Istoka i Zapada

[612] Rezolucija o utemeljenju Hrvatskog državotvornog pokreta, Hrvatski list, Lund, broj 2, 15. II. 1981., str. 5.

6. Korištenje svih primjerenih sredstava borbe

7. Povezivanje sa svim vjerodostojnim nacionalno-osloboditeljskim gibanjima u svijetu".[613]

U New Yorku je izabran privremeni izvršni odbor pokreta, na čelu s predsjednikom Tomislavom Kvaternikom iz Škotske, potpredsjednikom Antom Šutom iz Australije, tajnikom Marijanom Gabelicom iz SAD-a, rizničarom Marinom Soptom iz Kanade i pročelnikom za promidžbu, Zlatkom Markusom iz Švedske.[614] Veoma brzo nakon utemeljenja u Kanadi se osnivaju ogranci pokreta u Torontu, Vancouveru, Hamiltonu i Mississaugi. Glavna ideja jest da Hrvatski državotvorni pokret preuzme ulogu Hrvatskog narodnog vijeća koje je dugo vremena imalo ulogu glavnog političkog predstavnika Hrvata diljem svijeta. Međutim, Pokret nije bio uspješan, i to iz više razloga. Naime početni pozitivni naboj i veliki optimizam kojim je Pokret počeo svoje djelovanje ubrzo je splasnuo i tijekom vremena potpuno nestao. Glavni razlog za nastalo stanje bile su nesuglasice i otvorene polemike između članova vodstva pokreta, a naročito na relaciji glavno uredništvo Hrvatskog lista (koji je trebao postati službeno glasilo Pokreta) i njegovo predsjedništvo, što je polariziralo članstvo. Narušeno međusobno povjerenje među vodećim ljudima i njihovo otvoreno neslaganje u vezi s načelnom politikom Pokreta i njegovog organizacijskog sustava i javnog djelovanja bili su glavni razlozi nastalog rascjepa u članstvu, od kojeg se Pokret nije nikada uspio oporaviti. Djelatnost vodstva, članova i simpatizera Hrvatskog državotvornog pokreta u Kanadi bila je uglavnom koncentrirana na lobiranje kod kanadskih političara na lokalnoj, provincijskoj i državnoj razini za njihovu javnu potporu pravu hrvatskog naroda na vlastitu demokratsku i samostalnu državu. Također, mnogo je vremena i energije potrošeno na prikupljanje materijalnih sredstava koja su uglavnom išla u središnjicu. Također Hrvatski državotvorni pokret u Kanadi organizirao je velik broj antijugoslavenskih prosvjeda, što samostalno, što zajednički s drugim hrvatskim političkim strankama, kao i distribuciju Hrvatskog lista i Hrvatskog tjednika, koji se tiskao u Melbourneu, u Australiji. Uoči održavanja prvih demokratskih izbora u slobodnoj suverenoj Republici Hrvatskoj, vodstvo Pokreta odlučuje nastaviti svoje političko djelovanje u domovini i službeno se registrira u Zagrebu. Na nekoliko lokalnih i državnih izbora sudjeluje i Hrvatski državotvorni pokret sa svojom listom kandidata, na čelu s predsjednikom Nikolom Štedulom, ali bez nekih značajnijih rezultata. Nakon nekoliko doživljenih neuspjeha na izborima Hrvatski državotvorni pokret tijekom vremena nestaje s hrvatske političke scene.

[613] Hrvatski Državotvorni Pokret – odjel za politička pitanja, Političke teze, Melbourne, 1986., str. 3.

[614] Privremeni izvršni odbor. Hrvatski List br. 2, str. 4., Lund-Washington.

4. Kanadsko-hrvatski kongres

Raspad bivšeg SSSR-a, rušenje Berlinskog zida, koji je simbolizirao konačni slom komunističkog sustava u istočnoj i jugoistočnoj Europi, omogućilo je stvaranje novih/starih država na tim područjima. U nastalim demokratskim promjenama Hrvatska je iskoristila pruženu priliku i uspjela izvojevati proglašenje obnovljene hrvatske države. U borbi za svoju neovisnost i demokraciju 90-ih godina prošlog stoljeća, domovinska Hrvatska odnosno njezina demokratski izabrana vlada otvoreno apelira za pomoć iseljene Hrvatske. U ostvarenom jedinstvu domovinske i iseljene Hrvatske na vidjelo je izašao sav materijalni, intelektualni i drugi potencijal hrvatskog nacionalnog bića, a osobito onaj koji se nalazi diljem svijeta. Između mnogih projekata, ideja i akcija koje su se pojavile i ostvarile u to vrijeme, svakako značajno mjesto zauzima osnivanje Hrvatskog svjetskog kongresa. Sama ideja osnivanja Hrvatskog svjetskog kongresa, koji je osnovan 1993. godine u Zagrebu, bila je bazirana na primjeru židovskog, armenijskog, ukrajinskog i nekih drugih globalnih organizacija ovakvog tipa. Poneseni ovom idejom, predstavnici hrvatskih iseljeničkih društava, organizacija i udruga iz čitavog svijeta sastaju se 1993. godine u Zagrebu, gdje i službeno osnivaju Svjetski hrvatski kongres, kao „dragovoljnu udrugu zastupničkih hrvatskih tijela, zajednica i organizacija širom svijeta."[615] Prvom osnivačkom saboru Svjetskog hrvatskog kongresa, koji je održan od 2. do 4. srpnja 1993. godine u Starogradskoj vijećnici grada Zagreba, pribivalo je blizu 200 delegata iz čitavog svijeta. Nakon što su nazočne delegate pozdravili predsjednik Republike Hrvatske, dr. Franjo Tuđman, predsjednik Sabora Hrvatske, Stipe Mesić, i predsjednik Vlade Republike Hrvatske, Nikica Valentić, prisutni delegati počeli su s radom sabora i odmah donijeli jednoglasnu odluku o osnivanju Svjetskog hrvatskog kongresa. Rad kongresa nastavljen je kroz rasprave u raznim skupinama, i to:

1. Humanitarna i financijska pomoć domovini
2. Ulaganje u domovinu i obnova domovine
3. Povratak u domovinu, odnosno jačanje veza dijaspore i domovine
4. Širenje istine o Hrvatskoj i Hrvatima – mediji i lobi, hrvatski jezik i škole u dijaspori
5. Organiziranje i strukturiranje hrvatske dijaspore i način organiziranja i svrha Svjetskog hrvatskog kongresa.[616]

[615] Statut Svjetskog hrvatskog kongresa, članak 1., Zagreb, 1993.
[616] Službeni program Svjetskog sabora / kongresa hrvatske dijaspore, Starogradska vijećnica, Zagreb, 2. srpnja 1993.

Ideja vodilja i glavni cilj zbog kojeg su delegati iz iseljene Hrvatske došli na osnivački sabor bio je da se izgradi plan i strategija rada i djelovanja Hrvata u svijetu za dobrobit Hrvatske. Osnivanje Svjetskog hrvatskog kongresa treba poslužiti iseljenim Hrvatima da se kroz njega što efikasnije nastoje, u dogovoru s hrvatskim vlastima i općenito Hrvatima u domovini, uključiti u rast i obnovu Hrvatske, što znači da izabrano vodstvo Svjetskog hrvatskog kongresa između ostalog promovira i unapređuje ideju zajedništva među Hrvatima. Ostvarenjem jedinstva iseljenih Hrvata, to jest kroz organiziranu povezanost između njih samih i domovine, njihove težnje i planovi mnogo će se lakše provesti u stvarnost, i na taj će se način osigurati kontinuitet i razvoj vjerskog, duhovnog, kulturnog i društvenog naslijeđa u Hrvata. Radi toga Svjetski hrvatski kongres nastoji:

„-Ojačati veze Hrvata u svijetu s Hrvatskom, kao središnjom stvaralačkom snagom, i ojačati solidarnost među hrvatskim iseljenicima u svijetu,

-Osigurati prava, položaj i interese Hrvata i hrvatskih zajednica i obraniti ih tamo gdje su zanijekani, narušeni ili ugroženi

-Podupirati i pomagati stvaralački razvitak društvenog, vjerskog i kulturnog života u cijelom svijetu

-Usklađivati nastojanje hrvatskih zajednica i organizacija glede rješavanja političkih, gospodarskih, društvenih, vjerskih i kulturnih problema Hrvata

-Zastupati i djelovati u ime zajednica i organizacija, sudionica na Svjetskom hrvatskom kongresu, u ime vladinih i drugih stranih ustanova glede problema koji se tiču Hrvata u cjelini."[617]

Na prvom saboru za predsjednika Svjetskog hrvatskog kongresa izabran je dugogodišnji politički emigrant i veoma uspješan poduzetnik iz Kalifornije, Nikola Kirigin, a za tajnika fra dr. Šito Ćorić, koji je bio veoma aktivan u redovima hrvatskog iseljeništva prije 90-ih godina prošlog stoljeća.[618] Odmah po završetku saborovanja u Zagrebu Svjetski hrvatski kongres odnosno izabrano vodstvo pokrenulo je niz akcija na globalnoj razini, između ostalog aktivno i učinkovito pomaganje u obnovi porušenih kulturnih i crkvenih objekata diljem Hrvatske, materijalne donacije za bolnice i škole, brigu o invalidima Domovinskog rata. Osobito su neke inicijative imale velik odjek u hrvatskoj javnosti, od kojih na prvom mjestu treba spomenuti akciju ulaganja u projekt „otočne veze 110 kv Melina-Zadar koji bi trebao

[617] Statut Svjetskog hrvatskog kongresa, Zagreb, 1993.
[618] Autorov intervju s Antom Beljom, bivšim ravnateljom Hrvatske matice iseljenika i visokim dužnosnikom Svjetskog Hrvatskog kongresa, Zagreb, 2010. god.

osigurati Dalmaciji energetsku vezu s ostalim dijelovima Hrvatske."[619] Drugi program koji je naišao na velik odjek u hrvatskoj javnosti, a koji su, nažalost, uglavnom ideološki protivnici povratka hrvatskih iseljenika i njihove integracije u hrvatsko društvo nastojali omalovažiti i ismijati, bilo je osnivanje zaklade Svjetskog hrvatskog kongresa, zasnovano na ideji da se skupi tisuću pojedinaca ili poduzeća, tvrtki ili ustanova od kojih će svaka u razdoblju od pet godina darovati zakladi 5000 njemačkih maraka. Ostvarenje ove ideje omogućilo bi zakladi da može efikasno poslovati i djelovati od godišnjih kamata, s time da ne bi trebala trošiti sakupljeni novac. Za tu je svrhu bio otvoren žiro-račun u Zagrebačkoj banci, ali na žalost vodstva Svjetskog kongresa, ova izvanredna ideja doživjela je polovičan uspjeh. Materijalna sredstva potrebna za rad i djelovanje organizacije i za mnoge donacije koje su poslane na mnoge adrese u Hrvatskoj vodstvo Svjetskog kongresa uglavnom je dobivalo u obliku privatnih donacija, kako pojedinaca tako i mnogih tvrtki u vlasništvu naših ljudi diljem svijeta.[620]

Veoma brzo nakon što je osnovan svjetski hrvatski kongres u Zagrebu, osnovana je u Kanadi njegova podružnica pod imenom Kanadsko-hrvatski kongres. Za njegovog prvog predsjednika izabran je fra Ljubo Krasić. Kanadsko-hrvatski kongres osnovan je kao volonterska organizacija predstavnika različitih hrvatskih organizacija i društava diljem Kanade. Pridržavajući se usvojenog statuta iz Zagreba, Kanadsko-hrvatski kongres fokusirao je svoje djelovanje na njegovanje i propagiranje jedinstva hrvatskih iseljenika u Kanadi, na što uspješnije osiguravanje uvjeta za djelovanje i razvitak vjerskog, duhovnog, kulturnog i društvenog života. Postavljajući sebi barometre djelovanja u Kanadi, između ostalog Kanadsko-hrvatski kongres postavio si je cilj da:

„1. Poboljša veze između kanadskih Hrvata i Hrvatica

2. Osigura prava, položaj i interes Hrvata i hrvatskih zajednica i da brani njihova prava kada su ona ugrožena

3. Potiče i pomaže kreativni razvoj hrvatskog društvenog, vjerskog i kulturnog života u Kanadi

4. Koordinira nastojanja hrvatskih zajednica i društava respektirajući političku, ekonomsku, socijalne, društvene i kulturne probleme Hrvatskog naroda".[621]

Zbog ratnog stanja u domovini rad Kanadsko-hrvatskog kongresa u početnoj fazi uglavnom se poklapao s radom Hrvatske demokratske zajednice radi činjenice da je ona bila

[619] Večernji list, Dom i svijet, Obnova domovine-odgovornost za budućnost Hrvatske, Zagreb, 18. studenog 1993.
[620] Ibid.
[621] Statut Kanadskog hrvatskog kongresa.

najmasovnija i financijski najjača hrvatska politička stranka ili udruga u Kanadi. Drugi važan razlog za takve odnose leži u činjenici da su čelni ljudi u vodstvu obiju organizacija između ostalog bili članovi ili simpatizeri te stranke. Ova činjenica kao i neki drugi objektivni problemi organizacijske naravi i međuljudskih odnosa umnogome su kočili rad i progres Kanadsko-hrvatskog kongresa, a u mnogim hrvatskim zajednicama čak izazivale nepotrebne trzavice. No zbog situacije u Hrvatskoj ovi problemi su bili sekundarnog značaja jer je glavni prioritet Hrvata Kanade u to vrijeme bio fokusiran na razne akcije čiji je primarni cilj bio kako pomoći domovini. Tijekom vremena dolazi do promjena na vrhu Kanadsko-hrvatskog kongresa, s time da na mjesto jednog od glavnih osnivača i njegovog prvog predsjednika, fra Ljube Krasića, dolazi Ivan Curman iz Vancouvera, na mjesto tajnika Boris Cetinić iz Hamiltona i na mjesto rizničara Josip Vinski iz Mississauge. Radi što boljeg i efikasnijeg djelovanja, vodstvo Kanadsko-hrvatskog kongresa osniva različite odbore poput odbora za humanitarnu pomoć, na čelo kojeg je izabran Jakov Ćosić iz Toronta. Na čelo odbora za obnovu i razvoj postavljen je Zvonko Josipović iz Toronta, u odbor za škole, jezik, kulturu i šport Ana Prkačin iz Oakvillea, u odbor za širenje istine o Hrvatskoj to jest odbor za lobiranje Slavko Butković iz Toronta, u odbor za povratak i useljeništvo Jozo Maras iz Vancouvera i u odbor za mladež Drina Ćosić iz Mississauge.[622]

Organiziran na ovaj način, a djelujući u gotovo svim provincijama Kanade, Kanadsko-hrvatski kongres uspijeva ostvariti velike uspjehe, naročito na prikupljanju pomoći za Hrvatsku kao i za promidžbi u Kanadi. Uglavnom, rad Kanadsko-hrvatskog kongresa u početnoj fazi nakon njegovog osnivanja više-manje bio je sličan ako ne i istovjetan radu drugih hrvatskih društava u Kanadi. Da bi što bolje upoznali Hrvate Kanade sa svojim djelokrugom rada, Kanadsko-hrvatski kongres u mnogim sredinama pokreće svoj bilten, a ogranak u British Columbiji povodom pete obljetnice svog postojanja tiska knjigu „Kanadsko-hrvatski kongres“, u kojoj osim kratkog prikaza povijesti svog djelovanja objavljuje i telefonski imenik najvažnijih poduzeća u vlasništvu Hrvata.

Kanadsko-hrvatski kongres organizira velik broj javnih tribina na kojima gostuju ugledni gosti iz kanadskog i hrvatskog društveno-političkog i kulturnog života. Među velikim brojem uglednih gostiju koji su gostovali u British Columbiji i gradu Vancouveru na prvom mjestu treba spomenuti prvog veleposlanika Republike Hrvatske u Kanadi, Željka Urbana, zatim člana sabora Republike Hrvatske, Nevia Šetića, ministra vlade dr. Ivicu Kostovića, zamjenika ministra vanjskih poslova, dr. Ivu Sanadera, predsjednika gospodarske komore

[622] Zapisnik Druge konvencije Kanadskog hrvatskog kongresa, Vancouver 24. veljača 1996.

grada Zagreba, Vjekoslava Tomašića, Sophiju Leung, članicu kanadskog parlamenta i mnoge druge.[623] Također, u organizaciji Kanadsko-hrvatskog kongresa održano je na desetke koncerata pjevača zabavnih pjesama iz Hrvatske, kazališne i druge predstave, književne večeri s poznatim hrvatskim piscima iz domovine, javne tribine s gostima iz domovine na razne teme iz politike, gospodarstva, znanosti i kulture. Uime Kanadsko-hrvatskog kongresa organiziran je veliki broj javnih prosvjeda na glavnim trgovima kanadskih gradova ili pak ispred zgrada provincijskih vlada kao i ispred zgrade kanadskog parlamenta, glavni cilj kojih je bio što bolje upoznati kanadsku javnost o velikosrpskoj agresiji i ratnim stradanjima u Hrvatskoj. Dobro organizirana i sistematska lobiranja Kanadsko-hrvatskog kongresa kod kanadskih političara na lokalnoj, provincijskoj i saveznoj razini dovela su do rezultata. Naročito je učinkovito bilo konstantno bombardiranje uredništva glavnih kanadskih dnevnih novina kao i radio- i TV-postaja pisanim komentarima na događanja u Hrvatskoj, što je davalo veoma impresivnu sliku o organiziranosti i velikoj snazi Hrvata u Kanadi, iako to nije bilo stvarni odraz stanja na terenu. Nema nikakve dvojbe da je Kanadsko-hrvatski kongres, naročito u svojoj početnoj fazi djelovanja nakon osnivanja, svojim radom umnogome doprinio da Hrvati Kanade u tom vremenskom periodu djeluju jedinstveno i organizirano i na taj je način opravdao svrhu svog osnivanja i djelovanja.

[623] Izvještaj predsjednika Kanadskog hrvatskog kongresa, Ivana Curmana, na sjednici središnjeg odbora Svjetskog hrvatskog kongresa održanog u Zagrebu od 4. do 7. ožujka 1999., str. 2.

VIII. ODNOS SLUŽBENE POLITIKE DRUGE JUGOSLAVIJE PREMA HRVATIMA U KANADI

Nepobitna je činjenica da najveći dio hrvatskih iseljenika u svijetu, pa tako i oni u Kanadi, u načelu nisu prihvaćali nikakav oblik jugoslavenske države, što je inicijalno onemogućivalo bilo kakvu sistematsku i kvalitetnu međusobnu suradnju između službenih jugoslavenskih državnih institucija, s jedne strane, i hrvatskih sportskih, kulturnih i političkih društava u Kanadi, s druge strane. Također treba istaknuti da su po završetku Drugoga svjetskog rata oni Hrvati koji su se doselili u Kanadu i osnovali političke organizacije, kao i sportska i kulturna društva, odbacivali bilo kakvu mogućnost suradnje ili službenih kontakata s Jugoslavijom i njezinim institucijama. Oni su zagovarali ideju beskompromisne borbe protiv bilo kakve Jugoslavije, koju su doživljavali kao umjetnu državnu tvorevinu stvorenu protiv volje hrvatskog naroda. Za razliku od njih, dio hrvatskih iseljenika u Kanadi, uglavnom okupljenih oko Hrvatske bratske zajednice,[624] i neki intelektualci koji su preferirali kulturni rad kao najbolje sredstvo za promociju hrvatskog imena u novoj sredini, a doživljavali ciljeve političkih organizacija kao apstraktni pojam koji je nemoguće provesti u djelo, propagirali su ideju suradnje s onim skupinama i pojedincima u domovini koji su po njihovim subjektivnim ocjenama propagirali hrvatske nacionalne interese. Oni su uglavnom zagovarali ideju kulturne i sportske suradnje s Hrvatima u domovini, tolerirajući činjenicu postojanja jugoslavenske komunističke države. Službena državna politika Jugoslavije prema hrvatskim iseljenicima općenito, pa tako i Hrvatima u Kanadi, bila je bazirana na temeljima „da naši iseljenici u zemljama u kojima žive treba da budu prije svega lojalni građani nove zemlje, i da razvijaju obostrano razumijevanje i prijateljske odnose sa Jugoslavijom."[625] U tom kontekstu najviši državni službenici Jugoslavije prilikom službenih posjeta i sastanaka s kolegama iz drugih država, a naročito onih u kojima su živjeli brojni iseljenici s područja bivše države, isticali su da iseljenici trebaju biti „most" suradnje između Jugoslavije i dotičnih država".[626] Sama činjenica da u Kanadi nisu postojali jugoslavenski iseljenici kao jedna homogena etnička grupa, nego je postojao mali broj beznačajnih jugoslavenskih udruga, za razliku od dobro organiziranih hrvatskih, slovenskih, makedonskih i srpskih zajednica, bio je jedan od glavnih razloga zašto su savezni organi vlasti Jugoslavije u Beogradu prebacivali najveći dio

[624] Harry Herman, *A New Heart – Novo ognjište. The story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988., str. 212-213.
[625] Zbornik Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njezine uzajamne veze s domovinom, Zavod za migracije i narodnosti, Zagreb, 1978., str. 43.
[626] Ibid, str. 43.

odgovornosti vođenja iseljeničke politike i kontakata s raznim iseljeničkim grupama na republike i pokrajine, držeći da je to „njihovo ustavno pravo i obaveza."[627]

Međutim, doživljavajući većinu hrvatskih iseljenika odnosno njihova kulturna, sportska, politička društva i vjerske zajednice u svijetu, pa tako i u Kanadi, kao državne neprijatelje koji žele i nastoje imati kontrolu nad hrvatskim iseljenicima, izazivalo je kod drugih neaktivnih i apolitičnih Hrvata velik strah od komunističkih vlasti, naročito prilikom njihovih posjeta domovini. Policijska ispitivanja i šikaniranja komunističkih dužnosnika prilikom boravka u domovini, također su doprinosila širenju straha, zbog čega se određeni broj Hrvata u Kanadi prije Domovinskog rata 1990. god. formalno izjašnjavao kao Jugoslaveni.[628] Ovoj činjenici treba nadodati podatak da kanadske vlasti prije 1990. godine nisu službeno priznavale Hrvatsku kao državu, niti hrvatski jezik kao jedinstven jezik hrvatskog naroda.

Hrvati su u Kanadi kroz svoja mnogobrojna sportska, kulturna i politička društva, a nerijetko i individualno planirali i organizirali različite antijugoslavenske prosvjede. Tradicionalno Hrvati su prigodom svečanih proslava 29. studenog, Dana Republike Jugoslavije, organizirali antijugoslavenske demonstracije. Također, oni su tradicionalno svake godine na 8. svibnja organizirali komemoracije za bleiburške žrtve - u uspomenu na nekoliko desetaka tisuća nevinih hrvatskih civila i nenaoružanih vojnika koje su Titovi partizani strijeljali nakon što su ih Englezi i njihovi saveznici predali jugoslavenskim vlastima. Veoma su često ovakve vrste hrvatskih prosvjeda pred zgradom jugoslavenskog veleposlanstva ili komemoracije ispred gradskih vijećnica u gradovima diljem Kanade imale odjek na lokalnim radio- i TV-postajama kao i u dnevnim novinama. Izvještavajući s jednog takvog hrvatskog prosvjeda ispred zgrade jugoslavenskog veleposlanstva, novinar „The Toronto Stara", Peter Howell, između ostalog je napisao: „Demonstracije su planirane kao protest prilikom 70. godišnjice stvaranja Jugoslavije, za koju Hrvati tvrde da onemogućuje njihovu neovisnost u vlastitoj zemlji."[629] Prilikom održavanja komemoracija za bleiburške žrtve, drugi kanadski dnevnik, „The Toronto Sun", donosi izvještaj u kojem između ostalog piše: „Stotine Hrvata grada Toronta jučer su se okupili da komemoriraju komunistički pokolj njihovih zemljaka i zahtijevaju slobodu boraca za ljudska prava koji su zatvoreni u Jugoslaviji."[630] U borbi za očuvanje svog nacionalnog i kulturnog identiteta u Kanadi Hrvati su poduzimali različite

---

[627] Ibid, 46.
[628] Daphne N. Winland, *We are now a nation, Croats between „Home" and „Homeland "*, University of Toronto Press, Toronto, 2007., str. 18.
[629] The Toronto Star, Peter Howell, „600 Metro Croatians stage rally", Toronto, decembar 1., 1988.
[630] The Toronto Sun, B. J. Del Conte, „Croats rally for freedom", Toronto, may 9., 1988., str. A6.

akcije kako bi skrenuli pozornost kanadske javnosti na položaj svojih zemljaka u Jugoslaviji. Poneseno tom idejom, „Kanadsko-hrvatsko društvo“ je 1951. godine podijelilo na stotine tisuća letaka na engleskom i drugim jezicima, naslovljenih „Please do not call me Yugoslav“ („Molim vas ne zovite me Jugoslavenom“),[631] u kojima se u kratkim crtama daje prikaz hrvatske povijesti i razlozi zbog čega Hrvati smatraju uvredom i osobnim ponižavanjem kada ih netko zove Jugoslavenima. Državna politika Jugoslavije kroz svoja diplomatska predstavništva u Kanadi tretirala je golemu većinu hrvatskih kulturnih, sportskih, a naročito političkih društava kao antidržavne elemente, pa čak i u slučajevima kada su ona na prikladan način, bez vrijeđanja Jugoslavije, organizirali uspješne manifestacije kroz koje su propagirali svoju domovinu Hrvatsku, njezin jezik i kulturu. Nastojeći umanjiti utjecaj hrvatske političke emigracije u Kanadi nad društvenim životom hrvatskih iseljenika u toj zemlji, Hrvatska matica iseljenika u Zagrebu, u dogovoru s Ministarstvom vanjskih poslova, pokušala je organizirati „Hrvatske dane“ u Kanadi 1986. godine. U okviru programa ove manifestacije predviđalo se održavanje festivala hrvatske kuhinje i glazbe, izložba poznatih slikara naive, nastup folklornog ansambla „Lado“ iz Zagreba, izložba kanadskih umjetnika hrvatskog podrijetla, literarna večer i predavanje o temi iz hrvatske književnosti.[632] Ova dobro planirana i programski dobro osmišljena manifestacija propala je iz jednostavnog razloga što nitko od uglednih i u zajednici utjecajnih ljudi nije želio ući u odbor „Hrvatskih dana“, a koji je trebao biti pod kontrolom Hrvatske matice iseljenika i jugoslavenskih diplomata u Kanadi.

Odnos službene politike druge Jugoslavije prema Hrvatima u Kanadi dostigao bi svoj vrhunac svake godine prilikom svečanih proslava 10. travnja, „Dana hrvatske državnosti“, kako su organizatori, obično Ujedinjeni Hrvati Kanade, najavljivali ove proslave. Uoči održavanja tih svečanih proslava organizatori bi uputili pozivnice kanadskim ministrima, njihovim kolegama iz provincijskih vlada i gradonačelnicima gradova da pribivaju ovim proslavama, paralelno zahtijevajući od gradskih vlasti da se taj dan na jarbol ispred gradskih vijećnica izvjesi hrvatska zastava. Nasuprot ovome, kao po nekom unaprijed napisanom scenariju, jugoslavenski veleposlanik bi poslao protestnu notu na adresu kanadske federalne vlade, ureda gradonačelnika, zahtijevajući od njih da bojkotiraju ove proslave. Prilikom jedne takve tradicionalne proslave uredništvo prestižnog i utjecajnog dnevnika „The Toronto Star“ objavilo je članak „A flag undeserving of honour“ („Zastava koja nije zaslužila respekt“)[633] u

[631] Daphne N. Winland, *We are now a nation, Croats between „Home“ and „Homeland“*, University of Toronto Press, Toronto, str. 41.
[632] Okružno pismo, Hrvatska matica iseljenika, broj 207/86, Svim odborima „Hrvatski dani“ u Kanadi, Zagreb, 16. 1. 1986. godine.
[633] The Toronto Star, A flag undeserving of honour, april 19., 1980. god., urednička stranica.

kojem urednik oštro osuđuje odluku gradskih vijećnika Toronta što su dopustili da se prilikom proslave 10. travnja izvjesi hrvatska zastava na jarbolu ispred gradske vijećnice u Torontu. Argumentirajući svoju oštru kritiku i odluku gradskog poglavarstva, urednik tvrdi da hrvatska zastava nije zaslužila respekt zbog toga što je „Nezavisna Država Hrvatska stvorena od sila Osovine 10. travnja 1941. godine, živjela brutalno i krvavo umrla povlačenjem Njemačke vojske iz centralne Europe 1945. godine".[634] Urednik završava svoj komentar riječima „...ako se bilo koji kanadski dužnosnik na lokalnom ili provincijskom nivou službeno odazove i prisustvuje takvoj proslavi, osramotit će ne samo sebe nego i svoje urede."[635] Ovakav stav uredništva torontskih novina izazvao je što se i očekivalo: veliku reakciju Hrvata diljem Kanade. Uslijedila su ogorčena protestna pisma kanadskih Hrvata novinama, a neka je uredništvo „The Toronta Stara" objavilo u svojoj rubrici „Pisma čitatelja". Predstavnici hrvatske zajednice zahtijevali su od uredništva novina javnu ispriku, a nakon što su ovi taj zahtjev odbili, Hrvati su organizirali velike demonstracije ispred zgrade uredništva, na kojima se okupilo više od deset tisuća Hrvata i njihovih kanadskih prijatelja. Iznenađeno ovakvom reakcijom, uredništvo „The Toronto Stara" napokon se javno ispričalo Hrvatima Kanade. Drugi događaj koji se zbio u Torontu također na najgori način govori o odnosima između Jugoslavije i hrvatskih iseljenika u Kanadi. Javna najava „The Ontario film theatre" u Torontu o prikazivanju filmske retrospektive poznatog filmskog redatelja Lordana Zafranovića iz Jugoslavije ogorčilo je Hrvate, što je potaklo Hrvatski odbor za ljudska prava, na čelu kojega je bio dr. Josip Gamulin, da pokuša zaustaviti prikazivanje filmova. Dan prije svečanog otvaranja prikazivanja filmske retrospektive u torontskim dnevnim novinama „The Toronto Sun" izlazi članak u kojem dr. Gamulin oštro kritizira upravu kazališta da prikazuje filmove koji su, po njemu, „politički porno filmovi"[636] i predstavljaju „jugoslavensku državnu i komunističku propagandu."[637] I druge dnevne novine u Torontu, „The Toronto Star", donijele su članak u kojem dr. Gamulin najavljuje hrvatske prosvjede na otvaranju prikazivanja filmske retrospektive Zafranovićevih filmova „Okupacija u 26 slika" i „Krv i pepeo Jasenovca".[638] Dr. Gamulin uime svog društva, „Hrvatski odbor za ljudska prava", poslao je protestno pismo ministrici kulture i državljanstva provincije Ontario, tražeći od nje odgovor zašto njezino ministarstvo pomaže „mržnju, nepoštenu propagandu, mi znamo da je to

[634] Ibid.
[635] Ibid.
[636] The Toronto Sun, Croatians fume over screeing of war films, may 23, 1988., str. A6.
[637] Novosti, Strah od istine, 6. lipnja 1988. god.
[638] The Toronto Star, „Croatians fume over screening of war films", Toronto, may 23, 1988., str.

nezakonito".[639] Nakon što nisu uspjeli spriječiti prikazivanje filmova, dr. Gamulin i njegov „Hrvatski odbor za ljudska prava" organiziraju prosvjed ispred kinodvorane na sam dan premijere. Hrvatski prosvjed imao je velik odjek na radio- i TV-postajama kao i u dnevnim novinama. Tako je „The Mississauga News" donio velik članak povodom ovog prosvjeda, donoseći između ostalog izjavu dr. Gamulina, u kojoj on kaže: „Filmovi 'Krv i pepeo Jasenovca' i 'Okupacija u 26 slika' patetični su u svojem histeričnom prikazivanju Hrvata kao ubojica žednih krvi.... Čak i u Jugoslaviji, ovi filmovi su od filmskih kritičara ocijenjeni kao 'produkt bolesne i đavolske mašte'."[640] Uspostavom slobodne i demokratske Republike Hrvatske ovakav odnos prema Hrvatima Kanade prestaje i uspostavlja se prijateljska, dinamičnija i mnogo kvalitetnija suradnja i odnosi s domovinom njihova rođenja ili podrijetla.

[639] Nazavisna država Hrvatska, Toronto, Demonstracije u Torontu protiv prikazivanja Zafranovićevih filmova, 1988.

[640] The Mississauga News. Yugoslav directors films have Croatians up in arms, may 27. 1988., str. 12.

IX. ODNOS SLUŽBENE HRVATSKE POLITIKE (1990. – 1995.) PREMA HRVATIMA U KANADI

Odnos između domovine Hrvatske i njezinih iseljenika bio je uvijek odraz socijalnih i političkih prilika koje su vladale u domovini. U odnosu na period prije 1990. godine, kada su službene jugoslavenske vlasti uglavnom tretirale hrvatske iseljenike kao protudržavne elemente, klerofašiste i protivnike socijalizma, uspostavom slobodne i demokratske Republike Hrvatske taj se odnos znatno mijenja nabolje. Nakon proglašenja neovisnosti i uspostave demokratske i suverene Republike Hrvatske odnos državne politike prema hrvatskim iseljenicima može se podijeliti u dva različita vremenska perioda. Prvi, onaj između 1990. i 2000. godine, kada se službeni stav državne politike prema njezinim iseljenicima očituje kroz politiku i program predsjednika dr. Franje Tuđmana i HDZ-a, koji je propagirao politiku nacionalnog pomirenja i zagovarao jedinstvo domovinske i iseljene Hrvatske, masovni povratak hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka u domovinu te što veći i ravnopravniji angažman u političkom, ekonomskom, kulturnom i inom životu s domovinskim Hrvatima.[641] Zahvaljujući ovakvoj državnoj politici prema hrvatskim iseljenicima, svjedočimo velikom angažmanu hrvatskih iseljenika u svim sferama društvenog života zemlje. Osim velike humanitarne i druge vrste pomoći domovini, hrvatski iseljenici se aktivno uključuju u obranu zemlje od velikosrpske agresije, ulažu veliki kapital u njezinu ekonomiju i zauzimaju odgovorne funkcije u diplomaciji, znanstvenim institucijama i velikim poduzećima. Nažalost, nakon izbora 2000. i preuzimanjem državne vlasti od koalicijske vlade predvođene Strankom demokratskih promjena, mijenja se službeni stav države prema hrvatskim iseljenicima. Prihvaćajući mišljenje da Hrvati koji su rođeni i žive izvan Hrvatske nemaju biračko pravo jer ne plaćaju državi porez, novoformirana hrvatska Vlada javno propagira ukidanje XI. izborne jedinice u kojoj se biraju predstavnici iseljeništva. Vlada najavljuje ukidanje diplomatskih predstavništava u gradovima koji imaju najbrojnije hrvatske zajednice, poput Toronta odnosno Mississauge u Kanadi, Melbourna i Sydneyja u Australiji, Clevelanda i Chicaga u SAD-u. Međutim, zbog velike reakcije i otpora hrvatskih iseljenika, a naročito predstavnika Crkve, Vlada odustaje od svoje namjere te zatvara samo konzulat u Clevelandu. Nažalost, novoizabrana Vlada Republike Hrvatske smjenjuje desetke hrvatskih generalnih konzula i veleposlanika, uglavnom one koji su se vratili u domovinu ili su rođeni izvan Hrvatske. Ovakva Vladina politika koja je ponovno počela tretirati hrvatsko iseljeništvo kao svoju

[641] James J. Sadkovich, *Tuđman. Prva politička biografija*, Nakladnik Večernji list, Zagreb, 2010., str. 253.

oporbu i stvarati od njega političku emigraciju, unaprijed svjesno odbacivati njegov intelektualni, materijalni i drugi potencijal, bila je primijećena ne samo od Hrvata u iseljeništvu nego i od stranih promatrača, dobrih poznavatelja političkih prilika u Hrvatskoj. Od danog obećanja da će, ako dođu na vlast, promovirati aktivniju i kvalitetnu suradnju s iseljeništvom, kako bi iseljeni povratnici pridonijeli ekonomskom, kulturnom i socijalnom razvoju domovine, ostalo je nažalost samo prazno obećanje. Potaknut ovakvom državnom politikom Hrvatske prema svojim iseljenicima, urednik „Washington Timesa", Jeffery T. Kuhner, u svom intervjuu hrvatskom tjedniku „Fokus" između ostalog je izjavio: „Problem u Hrvatskoj nije u tome što ona privlači strana ulaganja, nego što ne privlači kapital bogate hrvatske dijaspore. Uvjeren sam da Hrvatska... ne treba znatna strana ulaganja kako bi se razvila. Ako bude održavala, poput Židova i Iraca, bliske veze sa svojom dijasporom, tada će ona dovesti golem kapital kako bi utemeljila malo i srednje poduzetništvo, razvila turističku djelatnost."[642]

Ovakvo stajalište nove koalicijske Vlade prema svojim iseljenicima najbolje je izraženo u izjavi bivšeg ministra unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Josipa Boljkovca, splitskom tjedniku „Feral Tribune": „Emigraciji čast, a nama vlast!", misleći time na bivše visoke partijske kadrove iz vremena komunizma, koji su bili prisutni u svim političkim strankama koje su bile formirane u demokratskoj i suverenoj Republici Hrvatskoj. I pored činjenice da je golema većina hrvatske javnosti, uključujući i pripadnike političke, ekonomske, kulturne i informacijske elite, svjesna i otvoreno priznaje velik doprinos hrvatskih iseljenika obrani zemlje, nažalost Republika Hrvatska ni dan-danas nema jasno formuliranu državnu politiku i službeni državni stav prema svojim iseljenicima, zbog čega uglavnom dolazi do čestih nesuglasica u odnosu između domovine i iseljenika. Postavlja se pitanje zbog čega je to tako? Dio odgovora leži u činjenici da su bivše jugoslavenske vlasti nakon 1945. godine pa nadalje imale više-manje neprijateljski stav prema hrvatskim iseljenicima. Taj službeni stav Jugoslavije prema hrvatskim iseljenicima najbolje je izrazio prvi partijski čovjek Hrvatske, Vladimir Bakarić, koji je u svom referatu na Desetoj plenarnoj sjednici Komiteta Saveza Komunista Hrvatske, održanoj u siječnju 1970. godine, rekao: „Hrvatsku još nešto karakterizira. Ona ima najveću i najgoru emigraciju, najveću po broju, pa i kada izuzmemo staru emigraciju, imade najveću političku emigraciju iz vremena ovog rata. I najgoru po tome što nitko nije tako surov tako neprijateljski raspoložen od svih drugih emigracija prema Jugoslaviji. Razloge za tu težinu, taj karakter te emigracije, neću spominjati.

[642] Fokus, Intervju s Jeffreyjem T. Kuhnerom, Zagreb, 2002., str. 5-9.

Oni datiraju iz žestoke klasne borbe u toku rata, unutar same Hrvatske i raznih političkih sukoba poslije rata. Ne bi trebalo ovdje možda ni da spomenem da smo u Hrvatskoj bili u razlaganju nacije i preformiranje na nove klasne osnove vrlo žestoki. Možda smo u to ulazili u najnepogodnije vrijeme i da je zato i ta ogorčenost tako velika i emigracija tako velika."[643] Činjenica da su jugoslavenske vlasti dale nalog svojim tajnim policijskim agentima da izvršavaju otmice i atentate na istaknute hrvatske političke emigrante samo potvrđuje Bakarićeva stajališta. Od Drugog svjetskog rata pa sve do 1990. godine jugoslavenske profesionalne ubojice, inače djelatnici njezine tajne službe poznate pod imenom UDBA, „ubili su 69 istaknutih članova hrvatskog iseljeništva, silom oteli osam hrvatskih političkih emigranata koji su od posljedica otmice kasnije umrli, neuspješno pokušali izvršiti atentate na 24 hrvatska emigranta i oteli tri istaknuta hrvatska emigranta i doživjeli četiri neuspjeha u pokušaju otmica",[644] na najbolji način ilustrira odnos službenih jugoslavenskih vlasti prema hrvatskim iseljenicima, posebno dijelu koji je pripadao političkoj emigraciji. Međutim, službene jugoslavenske vlasti preko svojih diplomatskih predstavništava u svijetu nisu ništa bolje tretirale hrvatske katoličke svećenike koji su vodili hrvatske katoličke misije kao i mnogobrojne radnike, uglavnom Hrvate na privremenom radu većinom u Europi. Otvorena ucjenjivanja, uhođenja, špijuniranja i svećenika i radnika bila su općepoznata praksa jugo-diplomata u svijetu. Slomom i padom komunističkog sustava, dezintegracijom bivšeg SSSR-a, rušenjem Berlinskog zida i krvavim događanjima u Rumunjskoj, vjetar demokratskih promjena koji je puhao sa Zapada zahvatio je zemlje istočne i jugoistočne Europe, uključujući i Jugoslaviju. U novonastalim društvenim i političkim prilikama u Hrvatskoj dolazi do osnivanja raznih demokratskih političkih stranaka. Jedna takva je i Hrvatska demokratska zajednica, na čelu koje se nalazi njezin osnivač, dr. Franjo Tuđman, koji je u svom političkom programu između ostalog zagovarao „ Potrebu za pomirbu vrlo različitih frakcija hrvatske dijaspore te za povezivanjem Hrvata u inozemstvu s onima u Hrvatskoj".[645] Svoje ideje o samostalnoj Hrvatskoj dr. Franjo Tuđman po prvi put je iznio hrvatskim iseljenicima 1987. godine, kada je održao predavanje na kanadskim sveučilištima York i University of Toronto u

[643] Obrana, Glasilo Hrvatskog narodnog otpora, Valencija, 1971.
[644] Božo Vukušić, *Tajni rat UDBE protiv hrvatskog iseljeništva*, 3. dopunsko izdanje, Izdavač, Klub Hrvatskih povratnika iz iseljeništva, Zagreb, 2002., str. 220-221; Marin Sopta, *Sljepilo, otvorena mržnja i sadistička ubojstva*, Podlistak, Vjesnik 20. rujna 2004., Zagreb, str. 15.
[645] Ante Beljo, *Dr. Franjo Tuđman i iseljena Hrvatska*, ur. akademik Vlatko Pavletić, *O Tuđmanu osobnim pogledom*, Nakladnik, Hrvatska demokratska zajednica, Zagreb, 2002., str. 185-195; Zdenka Babić-Petričević, *Slutili smo novo vrijeme - vrijeme hrvatskog Mojsija*, ur. akademik Vlatko Pavletić, *O Tuđmanu osobnim pogledom*, Nakladnik, Hrvatska demokratska zajednica, Zagreb, 2002., str. 102-110.

gradu Torontu.[646] Hrvatski iseljenici, pomno prateći politička previranja i nastale promjene u svijetu, a naročito u domovini, aktivno se uključuju na razne načine u nastala demokratska gibanja. Hrvatski iseljenici daju veliku materijalnu i moralnu pomoć svim novonastalim demokratskim političkim strankama u Hrvatskoj, ali najviše Hrvatskoj demokratskoj zajednici i njezinom predsjedniku dr. Franji Tuđmanu. Svakako jedan od razloga za to leži u činjenici što ta stranka u predvečerje nadolazećih demokratskih promjena koje će Hrvatskoj donijeti slobodu, na javnoj tribini Društva Književnika Hrvatske, održanoj u veljači 1989. godine u Zagrebu, u prednacrtu Programske osnove Hrvatske demokratske zajednice, zalaže se za budućnost hrvatskog iseljeništva.[647] Oni objeručke prihvaćaju njegov politički program i njegovu viziju moderne Hrvatske koja će se uspostaviti na platformi hrvatske nacionalne pomirbe i suradnje domovinske i iseljene Hrvatske. Iskreno vjerujući u Tuđmanov politički program opće nacionalne pomirbe, golema većina hrvatskih iseljenika prihvaća činjenicu da su u novoformiranoj demokratskoj Vladi Republike Hrvatske kao i u njezinim najvažnijim institucijama ostali ili bili imenovani ljudi koji su u prijašnjem komunističkom sustavu bili na visokim dužnostima, a neki od njih čak denuncirali i fizički maltretirali Hrvate zbog njihovih drukčijih političkih gledišta. Na pragu svoga političkog programa, svjestan golemog doprinosa hrvatskih iseljenika, naročito u Domovinskom ratu, kao i njihovog velikog intelektualnog, stvaralačkog i materijalnog potencijala, dr. Tuđman koristi svaki svoj javni nastup ili posjet izvan zemlje da istakne javnu zahvalu hrvatskim iseljenicima u uspostavi demokratske Republike Hrvatske i da ih pozove da se vrate u domovinu kako bi sudjelovali u izgradnji zemlje. Prilikom svojih brojnih službenih putovanja u svijet, predsjednik dr. Tuđman koristi svaku priliku da se susretne s hrvatskim iseljenicima. Impresivni javni dočeci predsjednika Tuđmana s hrvatskim iseljenicima, na kojima je bilo prisutno između deset i dvadeset tisuća Hrvata, zbili su se prilikom njegovih posjeta Australiji, Čileu i Kanadi. Posjet članova novoformirane demokratske Vlade Republike Hrvatske, koji je prevodio predsjednik dr. Franjo Tuđman, kanadskim Hrvatima i njihov susret s njima 1990. godine bio je ispunjen velikim emocijama sreće, radosti i zadovoljstva s obje strane.[648] Veličanstven doček

---

[646] *Deset godina Hrvatske demokratske zajednice*, Spomen knjiga, ur. dr. Anđelko Mijatović, Nakladnik, Hrvatska demokratska zajednica, Zagreb, 1999., str. 30.

[647] Hrvoje Hitrec, Dubravko Horvatić, Mile Maslač i Stjepan Šešelj, *Izlazak iz Hrvatske šutnje*, Zagreb, 1999., str. 18. U tom pogledu hrvatski narod ima posebne razloge za zabrinutost, već i zato što mu je dosadašnjim povijesnim nedaćama oko trećine nacionalnog bića rasuto na svim kontinentima svijeta. Valja spriječiti dalje rastakanje, te poticati povratak i povezivanje s domovinom tako brojnog iseljeništva kakvo ima malo koji narod. A to iseljeništvo danas raspolaže golemim potencijalom – tehnološkim, financijskim, kulturnim i znanstvenim – kojim može uvelike pridonijeti oporavku svoje stare domovine. Pretpostavka za to jest da ljudi na privremenom i stalnom radu u inozemstvu – kao i oni u domovini – nađu zadovoljenje svojih osobnih, obiteljskih i zavičajnih probitaka u slobodnoj tržišnoj privredi i općem demokratskom razvitku u pravno sigurnom poretku.

[648] The Toronto Star, „Come back to Croatia", new President begs, Toronto, septembar 23, 1990., str. A3.

predsjedniku Tuđmanu i članovima hrvatske Vlade priredili su i Hrvati Australije prilikom njihova posjeta tom kontinentu u ljeto 1995. godine. Na javnom skupu, uz prisutnost desetak tisuća australijskih Hrvata, organizirana je svečana ceremonija kojom prilikom je otvorena zgrada veleposlanstva Republike Hrvatske u gradu Canberri.[649] Kao i u svim drugim susretima s hrvatskim iseljenicima, tako je i ovom prilikom predsjednik dr. Tuđman javno pozvao Hrvate da se vrate u domovinu. Na njegov nagovor jedan od najboljih nogometnih igrača u Australiji i kapetan nacionalne reprezentacije, Mark Viduka, koji je rođen u Australiji, vraća se u domovinu svojih roditelja i pristupa zagrebačkom „Dinamu". Prije posjeta Hrvatima Australije dr. Franjo Tuđman bio je u službenom posjetu Čileu, gdje je također iskoristio priliku da se sastane s Hrvatima u toj zemlji. Kao gost Andronika Lukšića, jednog od najbogatijih Hrvata ne samo u toj zemlji nego općenito u cijelom svijetu, domaćin je upoznao dr. Tuđmana s velikim brojem uglednih Hrvata u toj zemlji. Prije svečanog ispraćaja iz Čilea, 30. studenog 1994. godine, dr. Tuđman se sastao s Hrvatima u gradu Antofagasti u kojem ih živi oko 35.000.[650] Treba istaknuti kako je Andronik Lukšić na osobni poziv dr. Tuđmana investirao u hrvatsko gospodarstvo kupujući tvornicu piva u Karlovcu, a kasnije nekoliko ekskluzivnih hotela na jadranskoj obali, još u vrijeme kada su padale granate na hrvatske gradove. U tom kontekstu treba istaknuti da su se na javni poziv predsjednika dr. Tuđmana odazvali mnogi iseljenici, o čemu svjedoči činjenica njihove prisutnosti u politici, vojsci, znanstvenim institucijama, sportu i gospodarstvu. I unatoč svemu tome, mnogi istaknuti bivši politički emigranti, poput Jakše Kušana, dr. Mate Meštrovića, Tihomila Rađe i drugih bili su veliki politički protivnici i javno kritizirali politiku dr. Franje Tuđmana i njegove Hrvatske demokratske zajednice. Tako Jakša Kušan, nezadovoljan stanjem koje je vladalo u zemlji spram medija, piše s velikom dozom ogorčenja i razočaranja o „odnosima i politici novih vlasti prema emigraciji."[651] Kušan nastavlja tvrdnjama da su Vladi, odnosno stranci na vlasti, hrvatski iseljenici važni samo zbog materijalne pomoći i zbog činjenice da je „mreža komunističke Udbe i obavještajnih službi promijenila preko noći strane i pridružila se novoj vlasti... Zauzvrat – i ravnotežu – iz emigracije su u pravilu dovedeni ekstremni elementi, kojima su dane visoke političke, vojne i policijske dužnosti".[652] Suprotno Kušanovim istomišljenicima, golema većina Hrvata u Kanadi od svog prvog susreta s dr. Franjom Tuđmanom prihvatila je njegov program i još više njega kao karizmatičnog vođu. U

[649] *Hrvatska demokratska zajednica*, Spomen knjiga, Glavni urednik, dr. Anđelko Mijatović, Zagreb, 1999., str. 253.

[650] Anđelko Mijatović, *Pregled političkog i državničkog rada dr. Franje Tuđmana*, Nakladnik, Zaklada Hrvatskog državnog zavjeta, Zagreb, 2000., str. 146.

[651] Jakša Kušan, *Bitka za Novu Hrvatsku*, „Otokar Keršovani" d.o.o. Rijeka, 2000., str. 314.

[652] Ibid, str. 314.

znak priznanja hrvatskim iseljenicima za njihovu višegodišnju borbu očuvanja hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta u svijetu te svjestan njihovog višestrukog potencijala, u sklopu predizbornih obećanja, za prve demokratske Vlade osniva se 1991. godine Ministarstvo povratka i iseljeništva, na čelo kojeg je imenovan Gojko Šušak. Veoma brzo ga na mjestu ministra zamjenjuje povratnik iz Venezuele, dr. Zdravko Sančević, bivši istaknuti politički emigrant, nakon što je Šušak imenovan za ministra obrane Republike Hrvatske.[653] Zbog političkih i javnosti nepoznatih razloga Ministarstvo iseljeništva i povratka prestalo je djelovati na nekoliko godina, da bi se ponovno obnovilo 1996. godine, kada je za ministra imenovan Marijan Petrović iz Kanade. Na toj poziciji zamijenit će ga dr. Jure Radić, a za državnog tajnika imenovan je Marin Sopta, također povratnik iz Kanade.

Ovi primjeri imenovanja Hrvata povratnika iz Kanade na visoke i odgovorne državne položaje u Vladi Republike Hrvatske na najbolji način pokazuju državnu politiku koju je ona vodila prema Hrvatima iz Kanade do 2000. godine. Uz ove spomenute povratnike iz Kanade treba spomenuti još neke Hrvate povratnike iz Kanade koji su u tom periodu bili imenovani i vršili visoke dužnosti u Republici Hrvatskoj. U prvom redu treba spomenuti Antu Belju iz Sudburyja, koji je bio imenovan za glavnog tajnika Hrvatske demokratske zajednice, a zatim za ravnatelja Hrvatske matice iseljenika; kasnije je bio zastupnik u Hrvatskom saboru.[654] Stipe Hrkač, povratnik iz Toronta, bio je imenovan predsjednikom Hrvatskog fonda za privatizaciju, kasnije direktorom Hrvatske pošte i također kasnije članom Hrvatskog sabora. Ratko Ferenčić, povratnik iz Toronta bio je imenovan tajnikom za iseljeništvo Hrvatske demokratske zajednice, a kasnije je kao kandidat na listi za dijasporu bio izabran u Hrvatski sabor. John Domagoj Šola, također povratnik iz Toronta, bio je imenovan generalnim konzulom Republike Hrvatske u Clevelandu, a kasnije u Chicagu. Ivica Mudrinić, povratnik iz grada Oakvillea u provinciji Ontario, vršio je nekoliko veoma važnih funkcija, od ministra za telekomunikacije i turizam, direktora Hrvatskog radija i televizije, zatim direktora Hrvatske pošte, da bi na kraju završio kao direktor Hrvatskog telekoma.

U Hrvatskoj vojsci bio je prisutan velik broj Hrvata dragovoljaca Domovinskog rata iz Kanade, od kojih su neki, poput Ivana Kapulara iz Toronta i braće Željka i Ivana Glasnovića iz Calgaryja, postali generali Hrvatske vojske. U prestižnom znanstvenom institutu „Dr. Ruđer Bošković" radi kao znanstvenik i savjetnica ravnateljice Instituta, dr. Mary Sopta, koja je rođena u Kanadi i koja se s obitelji 1996. godine doselila u Hrvatsku. Ovi spomenuti

[653] Autorov intervju s bivšim pomoćnikom Ministarstva iseljeništva i povratka, Marijanom Buconjićem, Zagreb 2010.
[654] James J. Sadkovich. *Tuđman. Prva politička biografija*. Nakladnik Večernji list, Zagreb, 2010., str. 259.

primjeri pokazuju kako uopće nema dvojbe da su u prvim godinama postojanja demokratske Republike Hrvatske Hrvati iz Kanade obavljali značajne položaje. Objašnjenje za ovakav tretman državne politike prema Hrvatima iz Kanade veoma je jednostavan i logičan. Odgovor za to leži u činjenici da je prve javne kontakte s hrvatskim iseljenicima dr. Tuđman ostvario u Torontu. Iz te suradnje hrvatskih iseljenika Kanade i dr. Tuđmana tijekom vremena stvorilo se veliko povjerenje i prijateljstvo, koje je nastavljeno uspostavom demokratske i suverene Republike Hrvatske. Međutim, povratak velikog broja Hrvata u domovinu kao i njihovo imenovanje izazvao je različite reakcije s više strana. Najveći protivnici povratka hrvatskih iseljenika u domovinu, a osobito njihovog utjecaja u životu zemlje, imaju političke stranke lijevog centra. Njihov zajednički argument objasnio je predsjednik Mesić u jednom od svojih mnogobrojnih intervjua u travnju 2001., kada je izjavio: „Došao je velik broj Hrvata u Hrvatsku, čiji su djedovi i pradjedovi bili Hrvati, ali oni su sada građani drugih zemalja. Možda oni jesu hrvatski rodoljubi, ali oni su, prvo i primarno, stanovnici drugih zemalja, na primjer SAD-a ili Čilea."[655] Ovakvi stavovi vodećih hrvatskih političara u Hrvatskoj izazvali su kod mnogih povratnika veliko razočaranje. Njihovo razočaranje načinom kako mediji i spomenuti političari tretiraju njihov povratak u domovinu potaknulo je dvanaest povratnika da javno reagiraju u „Vjesniku", koji slovi za provladine novine. U pismu izišlom u svibnju 1993. godine povratnici se žale na način kako ih hrvatska Vlada i pojedini mediji tretiraju kao „neprijatelje države", zbog njihove otvorene kritike na račun Hrvatske, a po njihovu mišljenju to je glavni i jedini razlog zašto im se ne da zaposlenje, uz obrazloženje „da nemaju dovoljno radnog staža u Hrvatskoj, iako se većina njih može sporazumjeti na hrvatskom jeziku i velik broj njih završio je fakultet."[656] Nažalost, dolaskom na vlast koalicije političkih stranaka lijevog centra nakon parlamentarnih izbora koji su održani 2003. godine, dolazi do drastične promjene državne politike prema hrvatskim iseljenicima općenito, uključujući i Hrvate u Kanadi. Ponovnim dolaskom na vlast Hrvatske demokratske zajednice i imenovanjem dr. Ive Sanadera za premijera Republike Hrvatske, uz opetovanu veliku pomoć iseljene Hrvatske, u redovima iseljenika pojavila se nada za bolje odnose s iseljeništvom, a iznad svega u veći povratak i investicije u domovinu. U govoru 26. rujna 2004. godine u prostorijama Hrvatske bratske zajednice u Pittsburghu, govoreći o hrvatskim iseljenicima, dr. Sanader između ostalog je rekao: „Ne samo da su oni druga pluća našeg naroda, oni su bili i oni trebaju biti

[655] Daphne N. Winland, *We are now a nation. Croats between „Home" and „Homeland"*, University of Toronto Press, Toronto, 2007., str. 129.
[656] Ibid, str. 155.

motor našeg budućeg napretka i promocije hrvatskih interesa i hrvatskog naroda općenito."[657] Nažalost, od velikih riječi i obećanja u stvarnosti se nije ništa konkretno ostvarilo te zbog toga, a i činjenice da Republika Hrvatska nema strategiju niti formuliranu državnu politiku prema hrvatskim iseljenicima, uključujući i Hrvate Kanade, nastala je pat-pozicija u odnosima između ovih dviju strana, koja je izazvala nepovjerenje jednih u druge.

[657] Ibid, str. 127.

X. PRINOS KANADSKIH HRVATA STVARANJU I OBRANI REPUBLIKE HRVATSKE

Dobri poznavatelji dugogodišnje i bogate povijesti hrvatskog iseljeništva, naročito na sjevernoameričkom kontinentu, složit će se u jednom - da je rad i djelovanje Hrvata na tom kontinentu uglavnom bilo uvjetovano političkim i gospodarskim prilikama u domovini. Dezintegracijom bivšeg SSSR-a i slomom komunističkog sustava u istočnoj i jugoistočnoj Europi krajem dvadesetog stoljeća izazvalo je tektonske političke i gospodarske promjene u tom dijelu svijeta, uključujući i područje bivše Jugoslavije. Nikada u povijesti hrvatskog iseljeništva nisu se dogodile takve aktivnosti kao početkom 90-ih godina prošlog stoljeća, nastale kao reakcija na politička događanja u domovini. Demokratski procesi koji su zahvatili i Hrvatsku, gdje se osnivaju mnoge političke stranke, a osobito je velikosrpska agresija na Hrvatsku 'preko noći' ujedinila hrvatsko iseljeništvo od daleke Australije i Novog Zelanda pa do Ognjene zemlje. Hrvatski iseljenici potaknuti političkim promjenama u domovini a opsjednuti idejom stvaranja slobodne i suverene Hrvatske, aktivno se uključuju u nastali proces. Hrvati diljem svijeta ugošćuju lidere svih političkih stranaka iz Hrvatske i obilno materijalno i na druge načine pomažu njihov rad. Najveću materijalnu pomoć Hrvati u iseljeništvu uglavnom pružaju Hrvatskoj demokratskoj zajednicin na čelu s njezinim predsjednikomn dr. Franjom Tuđmanom, te donekle Hrvatskoj demokratskoj stranci, koju vode braća dr. Marko i Vladimir Veselica. Glavni i osnovni cilj hrvatskih iseljenika u to doba bio je baziran na razmišljanju kako što učinkovitije pomoći da se na predstojećim demokratskim izborima u Hrvatskoj pobijedi komuniste i da se na miroljubiv i demokratski način uspostavi suverenost i sloboda hrvatskog naroda. Ostvarenje slobodne i demokratske Hrvatske zaustavila je odnosno za neko vrijeme odgodila velikosrpska agresija, potpomognuta Jugoslavenskom narodnom armijom, na Hrvatsku. Spomenuta agresija izazvala je spontanu reakciju u redovima hrvatskog iseljeništva, koje je odlučno priskočilo u pomoć domovini. Razoružana Hrvatska, bez svoje vlastite vojske i policije, u kojoj je do 1990. godine bilo više od 70% pripadnika etničkih Srba, koji su mahom otkazali lojalnost Republici Hrvatskoj, nakon što su komunisti doživjeli poraz na održanim demokratskim izborima prisililo je novoizabranu demokratsku Vladu Hrvatske da najžurnije počne formirati vlastitu vojsku i policiju. U nastaloj nezavidnoj situaciji u kojoj se našla domovina, iseljena Hrvatska uskače i pruža veliku pomoć na različite načine, od ljudstva, materijalne pomoći, pa do lobiranja diljem svijeta. Ovakva reakcija hrvatskih iseljenika diljem svijeta iznenadila je strani svijet, a posebno stručnjake i strategе u svjetskim centrima moći. Zahvaljujući angažmanu hrvatskih

iseljenika, njihovoj sposobnosti i odlučnosti, kao i ugledu i društvenom statusu koji su ostvarili u mnogim zemljama svijeta, u Hrvatsku stiže humanitarna pomoć i, ono što je bilo najvažnije u tom trenutku, oružje za obranu njezinih golorukih stanovnika. U vrijeme kada Hrvatska nema novaca niti načina kako i gdje nabaviti oružje, Hrvati Čilea i Argentine uspijevaju nabaviti i organizirati slanje velike pošiljke oružja u domovinu. Uspjeli su kupiti američko oružje, koje je prije dostave u Hrvatsku prešlo velik put. Kao u najboljim akcijskim filmovima, pošiljka oružja prvo je bila poslana u Južni Vijetnam, ali nažalost, na putu su je zaplijenile snaga Sjevernog Vijetnama, čija vlada to oružje prodaje Kubi u zamjenu za šećer i ananas. Kupljeno oružje Kuba tajnim putem prebacuje ljevičarskim pobunjeničkim skupinama u Čile, ali oni to oružje gube u vojnom sukobu s čileanskom vojskom. Zaplijenjeno oružje, koje čileanska vojska proglašava viškom, kupuje tvrtka iz Švicarske, čiji je glavni partner sin čileanskog diktatora Augusta Pinocheta. Pod oznakom „državni strojevi" pošiljka oružja poslana je u Santiago, gdje prolazi carinsku inspekciju jer je bila označena kao humanitarna pomoć, i kao takva preko Budimpešte konačno stiže u Hrvatsku.[658] Sličnih pokušaja slanja oružja Hrvatskoj bilo je iz Bolivije, ponovno zahvaljujući hrvatskim iseljenicima, dok se kupnja i dostava oružja iz Argentine, provedena uz veliku pomoć hrvatskih iseljenika u toj zemlji, odvijala mnogo profesionalnije i diskretnije. Najviše zahvaljujući vezama hrvatskih iseljenika i njihovoj materijalnoj pomoći, oružje potrebno za obranu Hrvatske kupovalo se na razne načine, a transakcija se odvijala na veoma bizarnim mjestima, u kojima su sudjelovale i hrvatske žene. Oružje se uglavnom kupovalo na crnom tržištu za gotov novac, a često u Istočnoj Njemačkoj, s time da su novčane transakcije vođene u Zapadnoj Njemačkoj. Zahvaljujući vezama hrvatskih iseljenika, mnogo modernog oružja uspjelo se nabaviti u Švedskoj i nekim drugim zemljama.

Mnogi hrvatski iseljenici gledajući svakodnevne TV-izvještaje o stradanju Hrvata i konstantno bombardiranje hrvatskih gradova Vukovara, Osijeka, Gospića, Dubrovnika i drugih, odlučili su samoinicijativno ili u manjim grupama pokušati nabaviti oružje na crnom tržištu, a koje je toliko bilo potrebno za obranu domovine. U takvim različitim pokušajima kupovane su specijalne puške i snajperi uz veliku količinu municije, često plaćene mnogo više od tržišne cijene, da bi zatim na nevjerojatan način to bilo dostavljeno u domovinu. Nažalost, u takvim individualnim i očajničkim pothvatima Hrvati su kršili zakone zemlje u kojoj su bili uhvaćeni i zbog toga su bili izvedeni pred domaći sud, gdje su veoma često bili drastično kažnjeni. U takvom su jednom slučaju američke federalne vlasti prilikom pokušaja nabave

[658] R. T. Naylor, *Patriots & Profiteers on Economic Warfare, Embargo Busting and State – Sponsored Crime.* McClelland & Stewart Inc. Toronto, 1999., str. 343.

oružja uhapsile nekoliko Hrvata u državi Arizona, a u Floridi američkog državljanina hrvatskog podrijetla, Bešlića iz Chicaga, koji je u pregovorima s prerušenim agentima FBI-a htio kupiti borbene avione. Izveden na sud, Bešliću je nakon trideset godina provedenih u SAD-u oduzeto američko državljanstvo i deportiran je u Hrvatsku, s time da nema pravo ulaska u zemlju u kojoj su ostali članovi njegove obitelji.[659]

Koliko su pojedini Hrvati bili voljni žrtvovati se da pomognu domovini, najbolje potvrđuje djelo uglednog poslovnog čovjeka, poznatog mecene hrvatske kulture, Antona Kikaša iz Toronta. Skupljenim novcem hrvatske zajednice u Torontu Kikaš je u dogovoru s grupom Hrvata uspio sklopiti dogovor u Austriji o nabavi oružja potrebnog za obranu Hrvatske. Nakon postignutog dogovora Kikaš osobno odlazi u Južnoafričku Republiku da preuzme naručeno oružje. Kupljeno oružje u Mozambiku natovareno je u iznajmljeni avion Uganda Airline Boing 707, na uzletištu Maputo, odakle je avion poletio prema zračnoj luci u Ljubljani. Nažalost, plan je propao kada je pilot aviona greškom ušao u zračni prostor Jugoslavije, u kojem su ga jugoslavenske vlasti prisilile da sleti u Zagreb. Vijest o avionu s Kikašem, u kojem se nalazilo 17 tona municije i velik broj pušaka proizvedenih u Singapuru, postala je udarna vijest najpoznatijih svjetskih novinskih, radio- i TV-agencija.[660] U kratkotrajnoj borbi vatrenim oružjem između pripadnika Jugoslavenske narodne armije i Hrvatske nacionalne garde, Kikaš je napokon uhapšen i pritvoren, a zatim prebačen u vojni zatvor u Beograd, a oružje i avion zaplijenjeni.[661] Nakon tri mjeseca provedena u vojnom zatvoru, hrvatske vlasti uspjele su osloboditi Kikaša zamjenom za jugoslavenskog generala Milana Aksentijevića, kojeg su hrvatski vojnici zarobili kada su srušili njegov avion.[662] Kikaševa akcija izazvala je pozitivne reakcije, ne samo u Hrvatskoj nego među Hrvatima diljem svijeta. Ona je unijela potrebnu dozu optimizma kod Hrvata u domovini, jer je pokazala da nisu usamljeni u svojoj borbi i da mogu očekivati svesrdnu pomoć od svojih iseljenika i osloniti se na njih. U Kanadi su Hrvati bili oduševljeni Kikaševom akcijom, koja ih je iznenadila, jer su ga mnogi poznavali kao veoma oprezna čovjeka. Oni su otvoreno i glasno odobravali njegovu akciju, bez obzira na njezin konačan neuspjeh, a Kikaša smatrali svojim junakom koji je nakon povratka u Kanadu često bio glavni gost na priredbama. Činjenica da „on to nije učinio za osobnu korist, on je to učinio za svoj narod“,[663] izjava koju je za kanadske novine dao Kerim Reis iz Toronta, predsjednik Hrvatske demokratske

[659] Autorov intervju s Ivanom Bešlićem, povratnikom iz Chicaga, Zagreb, 2010.
[660] The Toronto Star, Who squealed on Kikaš, the surprising arms dealer? Toronto 15. sept. 1991.
[661] The Calgary Herald, fierce firefight erupts to gain control of airport Sept. 1. 1991.
[662] Daphne N. Winland, *We are a nation. Croats between „Home“ and „Homeland“*, University of Toronto Press 2007., Toronto, str. 92; The Calgary Herald, Croatians captured general, Sat. Sep. 14. 1991.
[663] Macleans /sept. 23. 1991., Croatia out of control, str. 44.

koalicije, izražavala je stavove većine Hrvata u Kanadi u vezi s time. Ovakvi i slični slučajevi u kojima su Hrvati prodavali čak i svoje kuće, kao u primjeru Hrvata iz Njemačke, i svu svotu novca od prodaje dali za kupnju oružja, pružali su veliku emocionalnu i psihičku pomoć Hrvatima u domovini. Primjeri poput predsjednika Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, dr. Srećka Pšeničnika, koji je osobno predao hrvatskim vlastima milijun australskih dolara koje je dobio od pripadnika svoje organizacije u Australiji, ili poslovnog čovjeka iz Venezuele, koji osobno donira 100.000 američkih dolara u fond za humanitarnu pomoć, iz kojeg se uglavnom kupovalo oružje, samo su neki od mnogobrojnih primjera kako i koliko su Hrvati diljem svijeta bili voljni pomoći domovini.[664] Sličnih primjera bilo je i u Kanadi, gdje su umirovljenici davali donacije od svojih mjesečnih mirovina ili pak, još drastičnije, kupovali oružje i osobno ga u kamionima vozili na bojišta u Hrvatskoj, iako su tereni uz glavne ceste bili minirani od srpskih pobunjenika. Osim skupljanja materijalnih sredstava i nabave oružja, stotine Hrvata, od kojih su mnogi bili rođeni izvan Hrvatske, dobrovoljno se javljaju u hrvatsku vojsku i odlaze na bojišnice. Dragovoljci iz SAD-a, Australije, Kanade, Bolivije, Argentine, Čilea, Njemačke, Švedske, Francuske i mnogi Hrvati pripadnici francuske Legije stranaca dolaze u Hrvatsku, oblače vojne uniforme i odlaze na prve linije fronte da brane domovinu. Osim njih, mladi Hrvati i Hrvatice po prvi put dolaze u domovinu svog podrijetla i dobrovoljno rade u Ministarstvu vanjskih poslova i tek osnovanom Hrvatskom informativnom centru. Činjenica da većina od njih govori po dva, pa čak i tri strana jezika, dobro je došla u informativnom ratu koji je Hrvatska vodila protiv profesionalnog jugoslavenskog državnog propagandnog aparata. I pored činjenice da su mladi Hrvati bili bez ikakvog znanja i iskustva u ovom poslu, oni ipak uspijevaju postići izvanredne rezultate.

Paralelno s ovim spomenutim aktivnostima u domovini, hrvatski iseljenici diljem svijeta lobiraju kod svojih vlada, nastojeći na njih učiniti javni pritisak kako bi službeno priznali demokratsku i suverenu Republiku Hrvatsku. Slike javnih prosvjeda na glavnim trgovima svjetskih metropola, poput Canberre, Bonna, Bruxellesa, Washingtona, Stuttgarta, New Yorka, Toronta, Sydneyja, Buenos Airesa i drugih, kojima pribiva čak i trideset tisuća Hrvata, obilaze svijet. Hrvatski iseljenici vode veoma uspješan promidžbeni rat protiv Jugoslavije, koji na kraju i dobivaju.

Rat u Hrvatskoj napravio je goleme štete gospodarstvu zemlje. Mnoge tvornice su u ratnom vihoru uništene ili pak stale s proizvodnjom. Na osnovi službenih statističkih podataka, 70% od ukupne hrvatske industrijske proizvodnje bilo je potpuno uništeno ili

[664] Autorova privatna korespondencija s dr. Srećkom Pšeničkom.

prestalo s proizvodnjom. Velika nezaposlenost uzrokovana ratom kao i činjenica da je trebalo naoružati i obući vojsku od 250.000 vojnika, da je trebalo zbrinuti i nahraniti ratne izbjeglice, kojih je u jednom trenutku bilo preko 700.000 u Hrvatskoj, predstavljalo je veliko opterećenje za hrvatsko gospodarstvo.[665]

Našavši se u nezavidnoj situaciji, kada nije bila sigurna u svoj opstanak kao tek proglašena demokratska država, hrvatska Vlada upućuje javni apel svojim iseljenicima za pomoć. Hrvatski iseljenici u najtežim trenucima u kojima se našla domovina, u periodu između 1990. i 1996. godine, kada su uza sve nedaće koje su zadesile Hrvatsku, strane investicije skoro na nuli, svojim investicijama obilno ulažu u hrvatsko gospodarstvo. Samo kroz Hrvatski fond za privatizaciju, specijalnu agenciju osnovanu za investicije, hrvatski iseljenici kupuju dionice u vrijednosti od 151 milijun njemačkih maraka, a njihove ukupne investicije samo kroz spomenuti fond iznosile su u tom vremenskom razmaku preko 600 milijuna njemačkih maraka. Mnogi ekonomski stručnjaci i analitičari mišljenja su da bez pomoći hrvatskih iseljenika Hrvatska ne bi mogla ostvariti svoju neovisnost, a i njezin opstanak u to vrijeme bio bi doveden u pitanje.[666] Rodoljublje, ljubav hrvatskih iseljenika prema domovini, u tim ratnim danima izraženo je na veoma različite načine. Uspješni poslovni ljudi, poput milijardera Andronika Lukšića iz Čilea, Ćirila Zovka iz Kanade, Stevea Bubala iz SAD-a, Stipe Domazeta iz Australije, Janka Heraka iz Kanade i mnogih drugih iz Južnoafričke Republike, Njemačke, Francuske i ostalih zemalja svijeta investiraju svoj kapital u vrijeme najžešćih ratnih stradanja u Hrvatskoj. Paralelno s njihovim poslovnim investicijama, milijuni i milijuni iseljeničkih dolara skupljenih za pomoć Hrvatskoj stižu na različite banke većinom u Austriju.

Nikada u povijesti hrvatskog iseljeništva u njegovim odnosima s domovinom nije došla do izražaja ovakva pomoć domovini kao za vrijeme Domovinskog rata. Hrvatski iseljenici su u političkom i gospodarskom životu Hrvatske krajem dvadesetog stoljeća odigrali veoma značajnu ulogu, koja je umnogome nadmašila njihov politički angažman prilikom stvaranja prve Jugoslavije ili pak stvaranja Nezavisne Države Hrvatske 1941. godine. Uloga i značaj hrvatskih iseljenika u stvaranju demokratske Republike Hrvatske kao i u njezinoj daljnjoj izgradnji na najbolji su način izraženi riječima bivšeg premijera Republike Hrvatske, dr. Ive Sanadera, koji je u svom govoru održanom 26. rujna 2004. godine Hrvatskoj bratskoj zajednici u Pittsburghu rekao: „Hrvatski iseljenici ne samo da predstavljaju druga pluća naše

[665] Stipe Hrkać, *Financial support from Diaspora*. U: Vlado Šakić, Howard Duncan, Marin Sopta, *Immigrants and homeland*, Institute for Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb, 2003., str. 117.

[666] Ibid, str. 118.

nacije, oni su bili i trebaju biti motor našeg budućeg prosperiteta i promocije hrvatskih interesa i hrvatskog naroda uopće."[667]

U usporedbi s hrvatskim iseljenicima u svijetu koji su odigrali veoma značajnu ulogu u političkom i gospodarskom životu Hrvatske devedesetih godina prošlog stoljeća, Hrvati Kanade, a naročito grada Toronta, u mnogo čemu su imali specifičnu ulogu „u formiranju političke vizije i djelovanja novostvorene Republike Hrvatske."[668] Bez obzira na to što je torontska zajednica bila jedna od najaktivnijih zajednica u hrvatskom iseljeništvu prije 1990. godine, postojale su i druge hrvatske zajednice koje su bile mnogo brojnije i materijalno moćnije od torontske. Za ovakvu ulogu Hrvata Kanade i Toronta postoji nekoliko razloga koji objašnjavaju ovaj fenomen. Prvi i glavni razlog leži u činjenici da je prvi demokratski predsjednik Republike Hrvatske i osnivač Hrvatske demokratske zajednice, dr. Franjo Tuđman, došao u posjet Hrvatima Toronta već 1987 godine. Došavši sa suprugom Ankicom u privatni posjet obitelji Zlatka Čaldarevića, Tuđman se poluilegalno susreće i vodi razgovore, od kojih mnoge i putem telefona, s Hrvatima Toronta i općenito Sjeverne Amerike. U jednom takvom susretu na prijedlog Marina Sopte Tuđman pristaje održati predavanja na dva sveučilišta u Torontu. Prvo, na sveučilištu York na engleskome, a drugo na University of Toronto na hrvatskom jeziku. Na spomenutim sveučilištima dr. Tuđman drži predavanje o temi Nacionalno pitanje u suvremenom svijetu.[669] U svojim predavanjima dr. Tuđman govori o tematici koju je kao povjesničar i pisac već prije obradio u svojim knjigama „Velike ideje i mali narodi", i koja je izišla u dva izdanja na hrvatskom jeziku 1969. i 1970. godine, i drugoj, „Nacionalno pitanje u suvremenoj Evropi", koja je tiskana 1981. i 1986. godine u dva izdanja na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku.

Nakon održanih predavanja u Torontu dr. Tuđman odlazi u Sudbury i Ottawu, gdje upoznaje Antu Belju i Gojka Šuška, koji mu organiziraju predavanja na tamošnjim sveučilištima. Susreti s ovom trojicom hrvatskih aktivista u Kanadi kao i susreti i razgovori s hrvatskim privrednicima u Torontu, Ivicom Zdunićem, Frankom Katanom, Marijanom Petrovićem, Antonom Kikašem, Josipom Pavičićem, Nediljkom Zebićem, Jankom Herakom i nekim drugima iz hrvatskog političkog života emigracije, pokazat će se kasnije kao odlučujući faktor za odluku kome će Hrvati Kanade dati potporu u nadolazećim promjenama u

[667] Daphny N. Winland, *We are now a nation, Croats between „Home" and „Homeland"*, University of Toronto Press, 2007., str. 127.
[668] Ibid, str. 7.
[669] Paul Hockens, *Homeland calling, Exile patriotism and the Balkan wars*, Cornell University Press, 2003., str. 43; Dr. Franjo Tuđman, *O povijesti hrvatskog pitanja i samoodređenje naroda u svijetu*, Društvo hrvatskih intelektualaca i privrednika Toronto, Toronto, 1987., str. 5; Marin Sopta, *Croatian Canadians and the new Croatia*. U: Marin Sopta i Gabriele Scardellato, *Unknown Journey: A History of Croatians in Canada*, University of Toronto Press Incorporated, Toronto, 1994., str. 78.

Hrvatskoj. Ovi prvi susreti doprinijet će uskoj suradnji, a s vremenom će prerasti u otvoreno prijateljstvo, naročito s Gojkom Šuškom, koji će u slobodnoj Hrvatskoj postati Tuđmanova 'desna ruka' i najutjecajniji ministar u vladi Republike Hrvatske u to vrijeme. Susreti s Hrvatima Toronta i Kanade, a posebno uspostavljeni kontakti i nastala suradnja sklopljena 1987. godine imat će velikog značenje kako za Hrvate Kanade tako i za Hrvate u domovini.

Vjetar demokratskih promjena koji je krajem dvadesetog stoljeća zahvatio zemlje bivšeg Varšavskog pakta i jugoistočne Europe uzrokuje dezintegraciju SSSR-a, slom komunističkog sistema, raspad Čehoslovačke i Jugoslavije, dviju država stvorenih Versajskim mirovnim paktom. Nastale demokratske promjene koje su zahvatile i Hrvatsku doprinose da se u domovini formiraju političke stranke koje više-manje imaju isti politički program, a taj je rušenje komunističkog poretka i uspostava demokracije u Hrvatskoj. Od svih političkih stranaka osnovanih u Hrvatskoj poslije 90-ih godina jedino je Socijalistička demokratska partija, koja je kao nasljednik raspuštene Komunističke partije Hrvatske i dalje, barem u svom početku, podržavala cjelovitu Jugoslaviju. Hrvati Kanade pomažu sve političke stranke u Hrvatskoj, ali ipak najviše Hrvatsku demokratsku zajednicu na čelu s dr. Franjom Tuđmanom. U posjet Hrvatima Kanade dolaze svi lideri političkih stranaka, od dr. Marka Veselice i njegovog brata Vladimira, lidera Hrvatske demokratske stranke, Vlade Gotovca i Slavka Goldsteina, a kasnije Dražena Budiše, lideri Hrvatske socijalno liberalne stranke, Zvonimir Čičak iz Hrvatske seljačke stranke, kao i lideri Socijalističke demokratske partije, Ivica Račan i dr. Zdravko Tomac, što je samo par godina ranije bilo nemoguće. Od svih lidera političkih stranaka koji su posjetili Hrvate Kanade najveći i najdublji dojam na svoje domaćine ostavio je dr. Franjo Tuđman zbog toga što je otvoreno govorio o planovima i programu svoje stranke, koja je propagirala ideju slobodne i demokratske Hrvatske. Za razliku od njegove retorike i poruka koje je slao Hrvatima, drugi političari, poput Vlade Gotovca i Slavka Goldsteina, zastupali su mišljenje da to Hrvati nisu u stanju samostalno ostvariti i da se mora voditi briga o drugim narodima u Jugoslaviji, poput Makedonaca, i zbog toga njihova stranka nije za rušenje Jugoslavije.[670] Razočarani stavovima ove dvojice političara, kao i dr. Vladimirom Veselicom, a naročito bivšim studentskim vođom iz 1971. godine, Zvonimirom Čičkom, Hrvati Kanade postaju još sigurniji i odlučniji u svojoj odluci da najviše pomognu Hrvatskoj demokratskoj zajednici. Uz veliku materijalnu pomoć koju daju ovoj stranci, Hrvati također kupuju tehnička pomagala poput fax-strojeva, tako da skoro svaki ogranak ove stranke u domovini dobiva po jedan primjerak.

[670] Izjave Vlade Gotovca i Slavka Goldsteina koje su izrekli na javnom skupu održanom 1990. godine u crkvenoj dvorani hrvatske katoličke župe u Torontu. autor pribivao skupu.

Odmah nakon objave održavanja prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj, mnogi Hrvati uglavnom mladi, od kojih su većina rođeni u Kanadi, odlaze u domovinu kako bi pomogli u izbornoj utrci. Prilikom osnivanja Hrvatske demokratske zajednice odnosno održavanja prvog sabora u Zagrebu, među nekoliko stotina delegata iz cijeloga svijeta nalazi se i velika grupa delegata iz Kanade, koji u koncertnu dvoranu Vatroslav Lisinski ulaze s hrvatskim zastavama. Kolona hrvatskih iseljenika, od kojih su neki nakon četrdeset i više godina prvi put u domovini, kako paradiraju glavnim ulicama grada Zagreba s hrvatskim zastavama bez komunističkog obilježja, zbog čega se samo godinu dana ranije išlo u zatvor, izazvalo je erupciju oduševljenja građana grada Zagreba, a kasnije i prisutnih delegata na saboru. Otvorene i beskompromisne izjave predsjednika Hrvatske demokratske zajednice, dr. Franje Tuđmana, dane stranim i domaćim novinarima: „Mi želimo ostvariti hrvatsku neovisnost, hrvatski narod želio je to prije rata, za vrijeme rata i to želi i danas“[671] bile su glavni i jedini valjani razlog zbog kojeg su hrvatski iseljenici kao i golema većina Hrvata u Kanadi odlučili podržati njegov politički program. Za razliku od ovakvog otvorenog stava dr. Tuđmana, njegovi glavni politički protivnici, poput dr. Savke Dabčević Kučar i Vlade Gotovca, odbijali su davati intervjue stranim novinarima. Tako primjerice dr. Savka Dabčević Kučar odbija dati intervju engleskoj radio postaji BBC s izgovorom da još nije došlo vrijeme za to, a Vlado Gotovac odbija susret s uglednim francuskim političarima koji su mu organizirali Hrvati Francuske s razlogom kako je on poslije toliko godina na godišnjem odmoru.[672] U isto vrijeme dr. Franjo Tuđman i njegovi najbliži suradnici neumorno obilaze hrvatske zajednice diljem svijeta, tako da je u Torontu svaki tjedan organizirana javna tribina s nekim istaknutim članom Hrvatske demokratske zajednice iz domovine.

Povodom održavanja prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj Hrvati Kanade šalju delegaciju u kojoj se nalaze kanadski političari, članovi provincijske i federalne vlade, sa zadatkom da nadgledaju i kontroliraju legalnost izbora. Među članovima kanadske delegacije koja odlazi u Hrvatsku nalaze se MP Simon de Young, član New democratic party, MP Albina Guarnieri, članica Liberal party i oboje članovi kanadskog parlamenta. Osim njih dvoje u delegaciji se nalazi MPP Steve Mahoney i John Domagoj Šola, članovi Liberal party i provincijske vlade Ontario. U zagrebačkom hotelu voditeljice kanadske delegacije, Neda Šola i Mary Sopta, otvaraju informacijski ured koji treba skupljati izvještaje s biračkih mjesta i rezultate slati hrvatskim iseljenicima diljem svijeta. Među tisućama hrvatskih iseljenika koji iz svih zemalja svijeta, a naročito iz onih europskih, dolaze u Hrvatsku kako bi glasali na

[671] The Toronto Star, Croatian election strips up nationalist furor, May 5, 1990.
[672] Autorova privatna korespondencija s dr. Brankom Franolićem iz Londona, Engleska.

prvim demokratskim izborima nakon više od pedeset godina, nalazi se i velik broj Hrvata iz Kanade. Osjećaji i reakcija Hrvata Kanade u vezi mogućnosti glasanja u Hrvatskoj na najbolji su način izraženi u riječima sveučilišnog profesora dr. Vinka Grubišića, koji nikada nije očekivao da će dočekati ovaj dan kada će komunisti u Hrvatskoj biti izbačeni iz svojih ureda demokratskim putem. U izjavi za *The Toronto Star* dr. Grubišić između ostalog kaže: „kada sam ja otišao 1965. godine najgora stvar je bio česti osjećaj straha... to je teško objasniti, mi nismo ništa učinili, ali smo sustavno bili napadani i zastrašivani... Ja sam se uvijek nadao i molio da se demokracija uspostavi. Ali ja nisam mislio da će se ostvariti tako brzo... Nitko nije".[673]

U svom inauguralnom govoru u Hrvatskom državnom saboru održanom 30. svibnja 1990. godine, predsjednik Republike Hrvatske, dr. Franjo Tuđman, između ostalog je ponovio svoja obećanja dana hrvatskim iseljenicima u predizbornoj kampanji, koja su napisana u programu Hrvatske demokratske zajednice, da „nova hrvatska vlada, na svim nivoima, mora poduzeti sve korake da omogući povratak u domovinu što većeg broja hrvatskih ljudi iz cijelog svijeta, što je prije moguće. Ozbiljnija planiranja bi se trebala uzeti u obzir i mogućnost preseljavanja jednog broja hrvatskih manjina u zapuštene domove u mnogim područjima Hrvatske".[674]

U znak priznanja za sve što su kanadski Hrvati doprinijeli očuvanju hrvatskog nacionalnog identiteta i kulturnog naslijeđa, naročito u zadnjih pedeset godina dvadesetog stoljeća u Kanadi, a naročito za njihov doprinos u stvaranju demokratske i suverene Republike Hrvatske, predsjednik Republike Hrvatske, dr. Franjo Tuđman, i članovi užeg kabineta njegove vlade dolaze u posjet Hrvatima Toronta. Pred više od 20.000 tisuća okupljenih Hrvata koji su na zemljištu Hrvatskog kulturnog centra u Norvalu došli čuti i pozdraviti svog dragog gosta, dr. Tuđman je održao veoma emocionalan govor s molbom „vratite se nazad u Hrvatsku. Nije važno koliko ste dugo bili ovdje, vi ste i dalje Hrvati... sada je moguće dase mnogi od vas vrate i izgrade obitelji i sela... ako se ne možete vratiti doma, pomozite svojoj domovinu odavde... Mi ne trebamo samo novac. Mi trebamo znanje i radne navike koje su ljudi naučili na Zapadu. Mi trebamo sve što vi ljudi imate. Mi ćemo vas dočekati u Hrvatskoj".[675] Po završetku svog govora predsjednik Republike Hrvatske, dr. Tuđman, prolazi kroz mase oduševljenih Hrvata prema prostoriji gdje će održati konferenciju za novinare. Na novinarsko pitanje kako gleda na oružanu pobunu Srba u gradu Kninu protiv

---

[673] The Toronto Star, Croatian homecoming a sweet victory, May 6, 1990.
[674] Paul Hockenos, *Homeland callings, Exile Patriotism and Balkan wars*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 2003., str. 49.
[675] The Toronto Star, „Come back to Croatia" New president begs, Sunday Sep. 23, 1990.

hrvatske vlasti, predsjednik je odgovorio da su Srbima kao i svim drugim građanima Hrvatske zagarantirana sva građanska i druga prava, ali „kao manjina, ne mogu nikako vladati Hrvatskom, zbog toga većina mora vladati".[676]

Otvorena pobuna srpske manjine i njihovo odbijanje davanja prisege lojalnosti demokratski izabranoj vladi Republike Hrvatske izazvat će velikosrpsku agresiju na Hrvatsku, potpomognutu Jugoslavenskom narodnom armijom. Pobuna i terorizam pripadnika srpske manjine u Kninu i okolnim mjestima, koji su u Hrvatsku uselili prije nekoliko stoljeća, drastično će promijeniti život građana u zemlji kao i mnogih Hrvata u Kanadi. Odmah nakon agresije na Hrvatsku mnogi Hrvati iz Toronta, Mississauge, Ottawe, Sudburyja, Vancouvera, Winnipega i drugih gradova Kanade odlaze u domovinu i prijavljuju se u vojne postrojbe kako bi branili domovinu. Između 250 do 300 Hrvata Kanade priključuje se Nacionalnoj gardi od prvog dana njezinog formiranja, a neki od njih, poput Željka Glasnovića iz Calgaryja i Ivana Kapulara iz Toronta, za svoje ratne zasluge i pokazane vojne vještine dobivaju najviše vojne činove general-bojnika Hrvatske vojske.[677]

Među povratnicima iz Kanade i općenito iz iseljeništva, Gojko Šušak, ministar obrane, postaje tijekom vremena najmoćniji čovjek hrvatske Vlade poslije predsjednika Tuđmana. Jedan od njegovih pomoćnika za tehnička pitanja u ministarstvu obrane također je povratnik iz Kanade, Žepčić. Objašnjavajući svoje razloge povratka u Hrvatsku i dragovoljnog priključenja Hrvatskoj vojsci u svojim kasnim godinama, 58. godišnji Milan Vukelić iz Vancouvera, koji između ostalog ima zadatak da diljem Hrvatske organizira dragovoljce za obranu domovine, u intervjuu za Calgary Herald između ostalog izjavljuje: „Ja ovo volim. Ja mislim da se još mogu boriti. Ne trebaš trčati. Naprotiv, ako trčiš, bit ćeš pogođen. Ja se osjećam ovdje bolje nego u Kanadi… Ja ne znam jesam li ubio ikoga. Ja sam u topništvu, veliki topovi. Ja pucam iz njih, ali ne znam da li sam ja ikoga ubio."[678] Njegov ratni kolega Stan Valešić, koji je proveo dvadeset godina u Kanadi, odlučuje prodati svoju radionicu u Mississaugi i priključiti se Hrvatskoj vojsci. Objašnjavajući svoje razloge povratka u domovinu, Valešić za novine izjavljuje: „Mi volimo Kanadu. Mi bi isto učinili za Kanadu. Bilo je veoma teško sjediti u Kanadi i slušati vijesti iz Hrvatske. Ja nisam mogao izdržati više. Ja sam došao ovdje da pomognem".[679] U razgovoru s autorom, general bojnik Željko Glasnović, koji je kao osmogodišnji dječak 1962. godine došao u Calgary sa svojim roditeljima, objašnjava svoje razloge povratka u domovinu: „Za mene je bilo normalno i

[676] Ibid, str. 3.
[677] Autorov intervju s general bojnikom Željkom Glasnovićem, Zagreb, 1. lipnja 2009.
[678] The Calgary Herald, Canadian Croatians sacrifice all in defense, Oct. 4. 1991.
[679] Ibid.

nisam razmišljao niti jednog trenutka kad je izbio rat u Hrvatskoj da li da se vratim i svojim znanjem pomognem u obrani domovine. U Hrvatskoj sam odlučio ostati do njezinog oslobođenja ili moje smrti."[680] General bojnik Glasnović bio je profesionalni kanadski vojnik koji je kao pripadnik francuske Legije stranaca sudjelovao u „Pustinjskoj oluji", zbog čega je odlikovan s dva odličja. Glasnović dolazi u Hrvatsku 1991. godine, prijavljuje se i postaje član Zbora narodne garde, specijalne postrojbe Glavnog stožera Hrvatske vojske. Za svoje ratne zasluge biva odlikovan s nekoliko odličja.

Otvorena pobuna Srba u gradu Kninu i okolnim mjestima protiv hrvatskih vlasti izazvala je bojazan kanadskih vlasti da bi događaji u Hrvatskoj i općenito u Jugoslaviji mogli izazvati trzavice te dovesti do sukoba između hrvatske i srpske zajednice u Kanadi. Jednu takvu mogućnost nije isključio predsjednik Hrvatskog odbora za ljudska prava, dr. Josip Gamulin, koji je za *The Toronto Star* otvoreno izjavio: „Ja sam siguran da će se to dogoditi prije ili kasnije",[681] što je samo na drugi način potvrdio predsjednik Srpske narodne obrane Kanade, Bora Dragašević iz Toronta, koji je za iste novine izjavio: „Stvari su ovdje radikalno napete. Ja dobivam najmanje jedanput na dan prijeteće pozive od Hrvata".[682] Samo nekoliko mjeseci kasnije nepoznati pojedinac ili više njih bacili su 'molotovljev koktel' na zgradu jugoslavenskog konzulata u Torontu, ali ona se odbila od zida zgrade i eksplodirala u dvorištu. Iako nijedna grupa nije preuzela odgovornost za ovaj napad, ipak, po riječima dr. Gamulina, predsjednika Hrvatskog međudruštvenog odbora grada Toronta, „Vatrena bomba može biti upozorenje za mnogo gore stvari koje mogu uslijediti".[683] No bez obzira na ovakvu retoriku, dr. Gamulin je kategorički izjavio za dane novine da njegova grupa nije odgovorna za ovaj napad, ali on sumnja da je to djelo Hrvata 'individualca'. Srećom, rat između Srba i Hrvata u Kanadi uglavnom se vodio verbalnom retorikom i agresivnim lobiranjem kod kanadskih političara, raznih institucija, a iznad svega kroz sredstva javnog informiranja. Propagandni rat koji su Srbi i Hrvati vodili pišući i komentirajući razne novinske uredničke komentare, kolumne, kao i radio- i TV-izvještaje s mjesta događaja u Hrvatskoj, ipak je na kraju pripao Hrvatima zahvaljujući samo jednoj činjenici - da je Hrvatska bila žrtva, a Srbija odnosno Jugoslavija agresor. Ovu nepobitnu ali istinitu činjenicu kanadska javnost je prepoznala odmah od početka rata, ali nažalost njezina Vlada mnogo kasnije, što je na kraju i

[680] Autorov intervju s general bojnikom Željkom Glasnovićem, Zagreb, 15. lipnja 2009.
[681] The Toronto Star, Metro Serbs Croats fear fighting may erupt here, June 19, 1991.
[682] Ibid.
[683] The Calgary Herald, Yugoslav consulate bombed, Nov. 4. 1991., str. 6.

javno priznala.[684] Medijska borba za naklonost i simpatije kanadske javnosti i kanadskih vlasti između Srba i Hrvata u toj zemlji uglavnom se svodila na argumente. S jedne strane Srbi su kroz svoje glasnogovornike konstantno objašnjavali svoju potporu pobunjenim Srbima u Kninu iz njihove zabrinutosti i straha pobunjenika da će ih hrvatske vlasti šikanirati, progoniti, zatvarati, pa čak i ubijati, kao što je to po njihovim tvrdnjama činila ustaška vlast u Hrvatskoj između 1941. do 1945. godine. Dobro organizirani i smišljeni javni napadi kanadskih Srba te prozivanje Republike Hrvatske i njezinog predsjednika da ima veze s fašizmom, izazvalo je žestoku reakciju, što se moglo i očekivati od kanadskih Hrvata. Reagirajući na takve optužbe, Hrvati Kanade poslali su na tisuće pismenih demantija medijskim redakcijama, a tipična obrana bila je: „Tuđman se borio protiv ustaša za vrijeme Drugog svjetskog rata, i njegova jedina veza s njima jest da je on konačno shvatio, 45 godina kasnije, da Jugoslavija ne predstavlja nikakvu soluciju. Kao ravnatelj Instituta i s doktoratom iz povijesti, on je imao hrabrosti da preispita lažne podatke u vezi ratnih žrtava njegovih protivnika i lažnih tvrdnji u vezi genocidne naravi Hrvata."[685]

Velikosrpska agresija na Hrvatsku, slike tisuća izbjeglica koji napuštaju svoje zapaljene domove, razaranja hrvatskih gradova, posebno Vukovara, Osijeka, Gospića, a napose slike kako gori Dubrovnik, taj biser Sredozemlja, koje su se vrtjele svaki dan na CNN-u i kanadskim TV-postajama potaknule su mnoge Hrvate koji su do tada bili potpuno indiferentni na politička zbivanja u domovini, da se aktivno uključe u aktivnosti Hrvata u Kanadi. Jedan od bezbroj takvih primjera jest i Marijan Perković, avanturist, svjetski putnik i filmski producent, koji pokreće i osobno financira jednosatni hrvatski TV-program na popularnoj TV-postaji CHIN TV u Torontu, koja je dnevno emitirala desetke različitih etničkih programa. Zbog konstantnih vijesti o ratnim stradanjima Hrvata u domovini, a naročito potresnih priloga iz bolnice u Vukovaru, oštro je negodovala i konstantno prosvjedovala srpska zajednica, koja je tražila zabranu i ukidanje hrvatskog programa. Ubrzo zbog ovoga dolazi do otvorenog verbalnog rata između hrvatske i srpske zajednice u Torontu i južnom Ontariju, što na kraju završava odlukom vlasnikā TV-postaje da nakon 52 emitirane emisije ukinu hrvatski program. Po riječima Marijana Perkovića, glavni razlog za to leži u činjenici da je djevojka vlasnikovog sina Kanađanka srpskog podrijetla, iako istinu možda treba tražiti u činjenici da su vlasnici i djelatnici u TV-postaji postali umorni od tisuća

[684] Prema pisanju: The Globe and mail, Toronto; The Toronto Star; Ottawa Citizen; The Calgary Herald; The Ottawa Sun

[685] Josip Gamulin, *Letter to the editor, Croatians leader has no fascist ties*, The Toronto Star, April 27, 1990.

telefonskih poziva i protestnih pisama koja su svakodnevno primali s obje strane.[686] I dok su Hrvati Kanade organizirano i sistematski prosvjedovali protiv politike koju je vodio predsjednik Slobodan Milošević i koja je dovela do srpske agresije na Hrvatsku, na rušenje i paljenje crkava i kulturnog blaga zemlje, bolnica i škola, do zločina paravojnih srpskih snaga nad nedužnim stanovnicima hrvatskih gradova i sela, dotle su Srbi u Kanadi otvoreno podržavali ovakvu politiku. Njihov argument za takvo ponašanje, kojim su se često koristili u javnosti, jest da postoji međunarodna zavjera protiv srpskog naroda i Srbije a koju predvode Njemačka i Vatikan.[687]

Službeno proglašenje Republike Hrvatske i međunarodno priznavanje od mnogih država svijeta izazvalo je erupciju oduševljenja među Hrvatima Kanade, koje su oni javno manifestirali na trgovima kanadskih gradova. Na jednom takvom slavlju, ispred zgrade provincijske vlade Ontarija, više od 6000 okupljenih Hrvata pozdravila je i članica kanadskog parlamenta, MP Sheila Copps, koja je pozdravljajući vesele i radosne Hrvate rekla: „Vi ste iskoristili svoje pravo da izaberete vlastitu budućnost... naša vlada i vlade diljem svijeta imaju odgovornost da jasno izjave kako podržavaju pravo na samoodređenje".[688]

Na žalost i veliko razočaranje Hrvata Kanade trebat će proći još dosta vremena, mnogo prolivene krvi i izgubljenih nevinih života, razorenih hrvatskih sela i gradova, prije nego što Kanada i službeno prizna Republiku Hrvatsku i Sloveniju. Teško je naći opravdanje za ovakav službeni stav Kanade, u vrijeme kada skoro cijela Europa osuđuje srpsku politiku, a njezinog predsjednika Slobodana Miloševića javno optužuju i poistovjećuju s Adolfom Hitlerom. Opravdavati to nekim strahom i usporedbom s Quebecom te mogućnošću da netko može postaviti pitanje neovisnosti ove kanadske provincije, uopće nije argument, poradi osnovne činjenice da Kanada nije SSSR ili Jugoslavija, u kojima su baltičke države kao i Hrvatska bile silom priključene tim državama. Također, za razliku od Quebeca, Hrvatska, Slovenija, Ukrajina i baltičke zemlje već se nekoliko desetljeća bore protiv komunističkog jednoumlja, diktature i zločina tog režima.[689] Tvrdnja kanadskog premijera, Briana Mulroneyja, i ministrice vanjskih poslova Kanade, Barbare McDougall, da je cjelovita i ujedinjena Jugoslavija potrebna za jedinstvo Europe, povrijedila je Hrvate Kanade; oni su te izjave smatrali neodgovornima i netočnima, a iznad svega predstavljale su javnu pljusku i omalovažavanje demokratskih procesa u Hrvatskoj te negirali volju građana te zemlje. Je li

[686] Autorov intervju s Marijanom Perkovićem, povratnikom iz Kanade, Zagreb, 1. kolovoza 2009.
[687] Momčilo Tasich, William Durovich, Slavko Grujičić i George Cvetković, *Yugoslavia, Serbians warn of new horrors at hands of old enemies*, The Calgary Herald, Sep. 28, 1991.
[688] The Toronto Star, Croatians rally to cheer freedom, June 29, 1991.
[689] The Toronto Star, editorial, "Equating Quebec to Baltics odions", Aug. 28, 1991.

dobro organiziran i jak srpski lobi u Kanadi iskoristio činjenicu da je premijerova supruga srpskog podrijetla, što je ona u javnosti s ponosom isticala, i preko nje uspio lobirati kod stratega i političara koji definiraju vanjsku politiku Kanade, pitanje je koje traži odgovor i potiče razne spekulacije. Suočeni s velikim zaprekama na više strana, Hrvati Kanade ipak su uspjeli napornim radom prvo privoljeti vodstvo Liberalne stranke Kanade, zatim ured ministrice vanjskih poslova i na kraju parlament Kanade da se povede diskusija o priznavanju Republike Hrvatske. Lobiranja kanadskih Hrvata na kraju su ipak donijela plod, jer samo pola dana nakon što su sve članice Europske zajednice, njih dvanaest plus Norveška, Australija, Austrija, Poljska, Mađarska i Švicarska na ultimatum Njemačke konačno službeno priznale Republiku Hrvatsku i Sloveniju, učinila je to i Kanada 16. siječnja 1992. godine.[690]

Velik angažman hrvatskih iseljenika, a naročito kanadskih Hrvata, proizlazi iz njihove ljubavi prema domovini i želje da ostvare svoj san o slobodnoj i demokratskoj Hrvatskoj. Otvoreni poziv predsjednika Hrvatske, dr. Tuđmana, svim Hrvatima putem državne televizije da srpska agresija i napad Jugoslavenske narodne armije na Hrvatsku „zahtijeva od nas da mobiliziramo sve naše snage... izvršimo naša svetu dužnost“[691] naišao je na velik odjek među Hrvatima Kanade. Između mnogih poduzetih akcija i inicijativa formira se Hrvatski nacionalni fond Kanade, glavni i osnovni cilj kojega jest da što kvalitetnije i efikasnije organizira prikupljanje materijalnih sredstava i humanitarnu pomoć domovini. U relativno kratkom vremenskom razmaku Hrvati Kanade su kroz ovaj fond, i mnogo manje kroz neke druge organizacije, poslali u Hrvatsku 450 milijuna kanadskih dolara vrijednu pomoć u lijekovima, medicinskim aparatima, vojnoj opremi i drugim nužnim stvarima potrebnim u ratno vrijeme te 35 milijuna kanadskih dolara u gotovini.[692] Hrvati u mnogim gradovima diljem Kanade organiziraju prikupljanje humanitarne pomoći kao i prikupljanje materijalnih sredstava potrebnih za obranu domovine. U Calgaryju tamošnji Hrvati u samo jednoj trotjednoj akciji uspjeli su skupiti i poslati u Hrvatsku „oko 800 kutija hrane, odjeće i medicinskog materijala za hrvatske stradalnike“, što po riječima glasnogovornika hrvatske zajednice predstavlja kap u moru prema problemima s kojima su suočeni Hrvati u domovini.[693] U ovoj i drugim sličnim akcijama koje su poduzeli Hrvati u Calgaryju odazvali su se i mnogi građani koji nisu hrvatskog podrijetla. Dobro organizirani Hrvati Calgaryja tako su preko Croatian Relief Foundation poslali na desetke pošiljki, od kojih je najveća sadržavala

[690] The Globe and Mail, Canada recognizes Croatia, Slovenia, Jan. 16, 1992., naslovna stranica.
[691] The Toronto Star, Embattled Croatia issues a call to arms, Oct. 6, 1991., naslovna stranica.
[692] Autorov intervju s Josipom Vinskim, direktorom Hrvatske kreditne zadruge u Mississaugi i jednim od čelnika Hrvatskog nacionalnog fonda za Kanadu.
[693] The Calgary Sun, Calgarians digging deep to help out war victims, Oct. 14, 1991., str. 19.

„48 velikih kamiona hrane, odjeće i medicinskog materijala za pomoć ljudima u ratu".[694] Međutim, osim organiziranog slanja pomoći Hrvatskoj preko raznih hrvatskih udruga, mnogi su Hrvati individualno, poput Ivice Oršanića iz Toronta, inače istaknutog člana Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, organizirali pomoć Hrvatskoj. On je osobno uspio organizirati sakupljanje pomoći i donijeti u Zagreb „dva milijuna vrijednosti robe, hrane i medicine".[695] Njegov primjer slijedili su mnogi drugi pojedinci, poput Mate Prkačina iz Oakvillea, Milana Krijane iz Mississauge, koji su išli u domovinu i vozili kamione u područja ratnih operacija, gdje se mnogi nisu usudili voziti, kako bi mogli donijeti pomoć ratnicima na bojištu.

Teško je povjerovati a još teže razumjeti kako rat može donijeti posve suprotna tumačenja i doživljavanje istih događaja. S jedne strane ratna stradanja zabilježena televizijskim kamerama i novinarski izvještaji o ratnim stradanjima nevinih civila, spaljeni i porušeni gradovi u Hrvatskoj kao i stalna bombardiranja ciljanih meta davali su Hrvatima Kanade još veću energiju, snagu, a iznad svega želju da na sve moguće i nemoguće načine pomognu obrani domovine. Za razliku od njih, kanadski Srbi su većinom podržavali politiku etničkog čišćenja koju je nad pripadnicima drugih naroda provodio predsjednik Srbije Slobodan Milošević i njegova vlada. Oni su podržavali reakciju građana Beograda koji cvijećem zasipaju tenkove Jugoslavenske narodne armije koji voze u pravcu Zagreba i Hrvatske. Tipičan primjer razmišljanja kanadskih Srba o ratnim događanjima u Hrvatskoj izražena su kroz riječi Slavka Grujičića, predsjednika Srpskog kulturnog kluba u Calgaryju, koji izjavljuje za lokalne novine: „Moja krv stvarno ključa. Ovaj rat je nepotreban. Ovaj rat je glupost. Prijatelji i susjedi ubijaju jedni druge. Zašto? Zbog idiota poput Tuđmana. Za mene on je ratni zločinac i njega treba izvesti na sud".[696]

Osim predsjednika dr. Franje Tuđmana, koji je u očima kanadskih Srba glavni i najodgovorniji krivac za ratnu dramu koja je prvo počela na Kosovu, nastavila se u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i svoj krvavi put nastavila dalje, sve u srpskoj režiji, Srbi u Kanadi kao i oni u Srbiji kao razlog svog nepriznavanja demokratske hrvatske vlasti i davanja potporee pobunjenim Srbima u Hrvatskoj traže u dalekoj prošlosti. Tako na cijeloj stranici *The Calgary Herald* od 28. rujna 1991. godine, u članku „Yugoslavia, Serbians warn of new horrors at hands of old enemies" (Jugoslavija, Srbi upozoravaju na nove zločine od ruku starih neprijatelja), potpisani autori članka Momčilo Tasich, Willian Durovich, Slavko Grujičić i George Cvetkovich nastoje čitateljima prezentirati srpsku verziju rata u Hrvatskoj. Glavna

[694] The Calgary Sun, City group shipping aid to Croat war victims, Feb. 2, 1992., str. 9.
[695] The Calgary Herald, Canadians Croatians sacrifice all in defense, Oct. 4, 1991.
[696] The Calgary Herald, Yugoslavian misery touches city families, Nov. 24, 1991., naslovna stranica.

ideja i poruka članka jest da su Srbi za vrijeme Drugog svjetskog rata bili masovno proganjani, zatvarani i strijeljani od ustaškog režima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i da ih ista sudbina čeka, po njihovim riječima, u Tuđmanovoj Hrvatskoj, te stoga Srbi u Hrvatskoj ne mogu niti žele dati lojalnost Republici Hrvatskoj. Da bi uvjerili Kanađane u snagu i objektivnost svojih argumenata, pisci novinarskog teksta daju usporedbu Hrvatske i Quebeca, kako bi čitateljima na što jednostavniji način objasnili nastalu ustavnu krizu u Jugoslaviji. Autori postavljaju pitanje: „Zamislite da Quebec i Hrvatska proglase jednostrano svoju neovisnost od Kanade i Jugoslavije, zamislite da Quebec i Hrvatska odbiju platiti račune svoje neovisnosti, zamislite da engleske govorne enklave i Cree Indijanci koji su uvijek kontrolirali sjeverni Quebec ili srpska sela, koja su stoljećima kontrolirala svoju zemlju, zahtijevaju da ostanu u Kanadi i Jugoslaviji? Da li bi bilo borbi koje bi natjerale kanadsku ili jugoslavensku vojsku da se umiješa dok ne bi počeli pregovarački razgovori? Da li bi se strane vođe miješale? Nemoguće? Intelektualci Quebeca nedavno su apelirali na svoju provinciju da osnuju vlastitu policiju".[697]

Veoma brzo nakon ovog objavljenog članka došla je reakcija s hrvatske strane. Sveučilišni profesor dr. Vladimir Markotić napisao je članak koji su iste novine objavile u svom izdanju od 9. studenog 1991. godine, pod naslovom „Yugoslavia – Serbia has destroyed possibility of living together in peace" (Jugoslavija – Srbija je srušila mogućnost zajedničkog života u miru). Dr. Markotić, član hrvatske zajednice u Calgaryju, argumentirano nastoji prezentirati hrvatske poglede na rat u Hrvatskoj i pobiti sve argumente i optužbe na račun Hrvata prezentirane u prethodnom članku srpskih autora. Iznoseći svoje argumente u novinskom članku, dr. Markotić citira mnoge znanstvenike, uključujući i Srbe, poput Damira Tosića, Bogoljuba Kocovića i Vladimira Žerjavića, koji su dokazali da su brojke o ratnim žrtvama u Drugom svjetskom ratu na teritoriju Jugoslavije, a naročito Hrvatske, koje Srbi konstantno iznose, produkt komunističke propagande i srpskog mita. Spomenuti znanstvenici dokazali su da je konačna brojka od 1 700 000 nastradalih u Drugom svjetskom ratu na teritoriju Jugoslavije laž, a da konačna brojka žrtava svih nacionalnosti na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske za vrijeme Drugog svjetskog rata iznosi 295.000 ljudi. U povijesti Hrvatske nikada nije postojala neonacistička vlada, iznosi svoj argument dr. Markotić, i nastavlja dalje: „kada je u kolektivnom rotirajućem predsjedništvu Jugoslavije došao red da Hrvat preuzme mjesto predsjedavajućeg, vlada Srbije i Jugoslavenske narodne armije blokirale su tu promjenu dajući interesantno objašnjenje da Hrvat koji je trebao biti imenovan predsjednikom

[697] Momčilo Tasich, William Durovich, Slavko Grujičić i George Cvetkovich, *Yugoslavia, Serbians warn of new horrors at hands of old enemies*, The Calgary Herald Sep. 28, 1991.

nije dovoljno odan jugoslavenskoj ideologiji".[698] Za razliku od kanadskih Srba koji su najviše svoje energije trošili na lobiranju kod kanadskih političara i raznih utjecajnih institucija, kao i uredništava novina, radio- i TV-postaja, da ih uvjere kako postoji međunarodna zavjera protiv Srba i Srbije koju predvodi Njemačka i Vatikan, Hrvati Kanade su svoju energiju trošili tražeći najbolje rješenje za pomoć domovini. Njihova aktivnost bila je raspoređena na više fronti, od prikupljanja humanitarne pomoći, materijalnih sredstava, lobiranja kod kanadskih političara na lokalnoj, provincijskoj i federalnoj razini, dovođenja teških ranjenika iz Hrvatske na liječenje u Kanadu, brigu o djeci i studentima koji su također dovedeni u Kanadu, pa sve do vođenja medijskog rata protiv neobjektivnog pisanja u jednom dijelu kanadskih medija, naročito u početnoj fazi rata. Srbi u Kanadi, između ostalog, organiziraju javne prosvjede ispred zgrade kanadskog parlamenta u Ottawi, gdje se okupilo 1500 prosvjednika zbog odluke kanadskih vlasti da protjeraju jugoslavenskog veleposlanika iz zemlje i da uvedu zabranu slijetanja avionima jugoslavenske avionske kompanije JAT. Povodom tih odluka kanadske vlade predsjednica Kanadskog srpskog vijeća, Draga Dragašević, izjavila je: „Mi protestiramo zbog činjenice da su sankcije nametnute jedino protiv srpskog naroda".[699]

Od mnogih ideja i projekata koji su Hrvati Kanade pokrenuli i ostvarili potaknuti idejom kako na što bolji i brži način pomoći svojoj braći u domovini, svakako ideja kupnje zgrade i rezidencije hrvatskog veleposlanstva u Ottawi i generalnog konzulata u Mississaugi spadaju među najbolje ostvarene projekte Hrvata u Kanadi. Ideja pomoći kupnje i izgradnje spomenutih objekata počela je inicijativom Duška Bezića, koji u to vrijeme vodi ured Republike Hrvatske, on saziva sastanak na koji se odazvalo sedamdesetak poslovnih ljudi Toronta i okolnih mjesta. Na sastanku kojem je pribivao i budući prvi veleposlanik Republike Hrvatske u Kanadi, Željko Urban, prisutni Hrvati dogovorili su se da odmah počnu s projektom koji su nazvali Hrvatsko veleposlanstvo u Kanadi. S tom idejom formira se koordinacijski odbor za vođenje projekta, u koji su imenovani Slavko Butković kao predsjednik, Vice Šarić kao potpredsjednik, Josip Vinski kao rizničar i Valentina Krčmar kao tajnica. Ubrzo gospođa Krčmar daje ostavku i na njezino mjesto dolazi Biserka Butković. Uvidjevši da je projekt veoma zahtjevan i da sami neće moći obaviti mnoge stvari, članovi koordinacijskog odbora donose odluku da ga prošire s još trinaest članova iz cijele Kanade. Ova činjenica, pomanjkanje novca za završetak projekta i nastala neslaganja i nesuglasice

[698] Dr. Vladimir Markotich, *Yugoslavia-Serbia has destroyed possibility of living together in peace*, The Calgary Herald, Nov. 9, 1991.
[699] The Ottawa Sunday Sun, Serbs decry Uns trade edicts, June 7, 1992., str. 5; The Ottawa Citizen, PM expells Yugoslav diplomats, May 25, 1992.; The Ottawa Citizen, Yugoslavian athletes it by UN sanctions, June 1, 1992., str. B7.

između veleposlanika Željka Urbana i članova koordinacijskog odbora, doprinijelo je reorganizaciji i osnivanju novog odbora, koji je nazvan „Odbor za dovršenje Hrvatskog veleposlanstva u Kanadi". U novi odbor izabrani su za predsjednika Ivan Curman iz Vancouvera, za potpredsjednike Jozo Maras i Nediljko Rogić, oba također iz Vancouvera, za tajnika/rizničara Josip Vinski, upravitelj Hrvatske kreditne zadruge iz Mississauge i članovi pododbora za izgradnju, Josip Mamić, Anđelko Žic, Ivan Mikač i Ivan Mlikan, svi iz Ottawe. Za glavnog voditelja projekta imenovan je Slavko Butković iz Toronta i kao voditelj prodaje za rezidenciju Vice Šarić iz Oakvillea.[700] Reakcija Hrvata u Kanadi na ovaj projekt bila je iznad svih očekivanja članova odbora, kada se uzme u obzir da su Hrvati u to vrijeme davali svakodnevne donacije za različite akcije i programe. Ukupan broj darovatelja za projekt Hrvatsko veleposlanstvo u Kanadi bio je 6834 osobe, a ukupna svota prikupljenog novca iznosila je 1.640.481.90 kanadskih dolara. Osim skupljenog novca, velik broj Hrvata različitih zanimanja, od električara, građevinara, limara, vodoinstalatera i drugih, donirali su svoje vrijeme i rad u izgradnji zgrade i rezidencije u Ottawi, kao i ureda generalnog konzulata u Mississaugi. Paralelno s ovim projektom Hrvata u Kanadi, koji su bili zaokupljeni ovim i drugim različitim aktivnostima u pomoći domovini, jedan broj njihovih sugrađana napustio je Kanadu i vratio se sa svojim obiteljima da se uključe u izgradnju domovine, radeći u različitim političkim, gospodarskim, znanstvenim, kulturnim, sportskim i drugim institucijama ili pak u svojim poduzećima. Svakako, među velikim brojem povratnika u domovinu iz cijelog svijeta, koji su bili imenovani na različite važne državne položaje i institucije, Hrvati Kanade zauzimali su posebno mjesto. Osim Gojka Šuška, koji je prvo kao ministar iseljeništva, a zatim kao ministar obrane, u jednom trenutku postao najmoćniji minister u vladi Republike Hrvatske, bilo je i drugih pojedinaca koji su zauzimali veoma značajne pozicije. Interesantno je spomenuti da svi kanadski povratnici, poput Šuška, nikada nisu krili da su kanadski državljani, i to su s ponosom isticali. U intervjuu za kanadske novine, govoreći o svom razlogu povratka u Hrvatsku, Šušak izjavljuje: „Veoma sam ponosan na to (kanadsko državljanstvo, opaska autora) ... Ja nisam pobjegao na Zapad da bih bolje živio. Ja sam čekao dan kada će Hrvatska postati slobodna. Kanada mi je dala nešto što mi moja vlastita zemlja nije mogla".[701] O njegovom političkom ugledu, a naročito ugledu koji je stekao u Hrvatskoj kao i u međunarodnoj zajednici, najbolje govori podatak da je na njegov sprovod došao bivši državni tajnik SAD-a, William Perry, koji se prigodnim govorom oprostio od

[700] Zlatna knjiga darovatelja. Projekt Hrvatsko veleposlanstvo u Kanadi, Mississauga, 14. studenog 1999., str. 11.
[701] The Calgary Herald, Croatians sacrifice all in defense, Oct. 4, 1991.

Šuška, ističući da je bio njegov prijatelj, a iznad svega veliki hrvatski domoljub.[702] Osim Šuška bilo je i drugih kanadskih Hrvata povratnika koji su zauzimali visoke pozicije. Među njima treba istaknuti Marijana Petrovića iz Toronta, koji je vršio dužnost ministra za iseljeništvo, Ivicu Mudrinića, ministra za pomorstvo i komunikacije, koji je kasnije postao direktor Hrvatske pošte, a nakon toga direktor Hrvatskog telekoma, Ante Beljo, Ratko Ferenčić i Stipe Hrkač bili su izabrani u Hrvatski državni sabor, da bi Beljo jedno vrijeme vršio dužnost glavnog tajnika Hrvatske demokratske zajednice, a kasnije postao ravnatelj Hrvatske matice iseljenika. Stipe Hrkač bio je imenovan na veoma značajan položaj direktora Hrvatskog fonda za privatizaciju. Ante Periš, povratnik iz Vancouvera, kao aktivni časnik Hrvatske vojske predavao je na Vojnoj akademiji, a njegova supruga zaposlena je u Ministarstvu za iseljeništvo. Marin Sopta po povratku u domovinu biva imenovan za direktora Hrvatskog centra strategijskih istraživanja, u koji tijekom vremena dolaze Hrvati druge generacije iz Kanade, Sandra Barbir iz Calgaryja, Maurice Marnika, Diana Barbarić i Diana Ivančić, svi iz Toronta. Također iz Kanade u Hrvatsku sa svojom obitelji dolazi znanstvenica s ugledom u Kanadi, dr. Mary Sopta, koja se zapošljava kao znanstvenik na prestižnom institutu Dr. Ruđer Bošković u Zagrebu.

Objašnjavajući razloge zbog kojih je odlučio sa svojom obitelji napustiti udoban život u Kanadi, u koju je došao kao osmogodišnji dječak sa svojim roditeljima i uspio završiti školovanje na Sir Wilfrid Laurier University, Stipe Hrkač kaže: „Moja obitelj i prijatelji razumiju što ja radim i koliko je to važno za mene, ali ja sam siguran da postoji mnogo ljudi kojima je to nemoguće razumjeti."[703] Drugi Hrvati iz Kanade koji su imali veoma važnu ulogu u životu hrvatskih zajednica, poput svećenika Josip Gjurana iz Toronta, Ivice Kecerina iz Mississauge i Jurja Jezerinca iz Oakvillea, vraćaju se u domovinu, gdje velečasni Jezerinac biva imenovan vojnim vikarom Hrvatske vojske i biskupom zagrebačke nadbiskupije. Drago Sudar, istaknuti politički djelatnik iz emigracije, vraća se iz Kanade u Hrvatsku, gdje radi do svoje mirovine u obavještajnoj zajednici. Jedna žena, bivša policajka iz Vancouvera, Ruža Tomašić, vraća se iz Kanade i radi u osobnoj zaštiti predsjednika dr. Franje Tuđmana, a kasnije kao članica Hrvatske stranke prava biva izabrana u Hrvatski državni sabor. Među mnogim obiteljima koje su se vratile u Hrvatsku veoma značajan doprinos hrvatskom gospodarstvu dao je Ćiril Zovko, koji je izgradio dva velika moderna trgovačka centra u

[702] Ivan Bekavac, *Gojko Šušak 1945-1998, Spomenica uz petu obljetnicu smrti*, Udruga za promicanje hrvatskog identiteta i prosperiteta, Zagreb, svibanj 2003., str. 23-25. Dio govora koji je bivši ministar obrane SAD-a, William Perry, održao na pogrebu Gojka Šuška. „... Ovo je doista za mene vrlo tužna prigoda. Došao sam ovamo ne samo kao predstavnik Sjedinjenih Američkih Država već kao i prijatelj Gojka Šuška... čast mi je biti danas ovdje i odati počast ovom iznimnom hrvatskom domoljubu, ovom iznimnom čovjeku."

[703] The Toronto Star, Canadian gives up comforts to serve as MP in Croatia, Nov. 25, 1995.

središtu grda Zagreba. Značaj njegovih projekata jest u tome što je njegov prvi projekt, Importanne centar, građen u vrijeme kada je rat bjesnio u Hrvatskoj i predstavljao je najveći građevinski projekt takve vrste u jugoistočnoj Europi. Drugi hrvatski gospodarstvenik iz Kanade koji je svojim projektima skrenuo pozornost u Hrvatskoj jest Milan Mandić iz Mississauge. On je u kratkom vremenu izgradio nekoliko stotina kuća na kanadski način u Zaprešiću, malom gradiću u blizini Zagreba. Drugi poslovni ljudi iz Kanade, poput Drage Vučkovića, Janka Heraka i njegovog sina Denisa, Joke Gotovca, Josipa Šarića, Josipa Pavičića, kupuju hotele i izgrađuju motele, grade moderne dvorane za vjenčanja i tvornice, kupuju razna poduzeća itd.[704] Doprinos i aktivnosti Hrvata Kanade u stvaranju i izgradnji demokratske i slobodne Republike Hrvatske predstavljaju posljednje poglavlje u dvadesetom stoljeću njihove bogate i burne povijesti u toj zemlji. S prelaskom u dvadeset prvo stoljeće Hrvati Kanade nastavljaju stvarati i pisati svoju povijest, samo ovaj put pod drugim i mnogo povoljnijim uvjetima.

[704] Ivan Čizmić, Marin Sopta. Vlado Šakić, *Iseljena* Hrvatska, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 465-470.

XI. PRINOS KANADSKIH HRVATA POLITIČKOM, DRUŠTVENOM I EKONOMSKOM ŽIVOTU I RAZVOJU KANADE

Društvo prijatelja Matice hrvatske

Nakon što su jugoslavenske vlasti koncem 1971. godine zabranile javno djelovanje s ciljem da u potpunosti ugase rad najznačajnije kulturne ustanove u hrvatskom narodu, Maticu hrvatsku, grupa Hrvata u kanadskom gradu Vancouveru odlučila je osnovati Društvo prijatelja Matice hrvatske. Na osnivačkoj sjednici koja je održana 31. siječnja 1972. godine u dvorani Hrvatske katoličke crkve prisutni Hrvati, osim što su jednoglasno usvojili prijedlog inicijatora sastanka o imenu društva, prihvaćaju i prijedlog statuta i programa. Glavni cilj novonastalog društva baziran je na tradiciji i filozofiji Matice hrvatske u domovini. Društvo prijatelja Matice hrvatske, stoji u usvojenom statutu, „radit će na kulturnom i prosvjetnom polju među Hrvatima u Kanadi, buditi rodoljublje i hrvatski ponos, ukazivati na vrednote Hrvatske domovine te prenositi kulturno blago i hrvatske tradicije u novu domovinu – Kanadu.“[705] Na osnivačkoj sjednici izabran je upravni odbor na čelu s predsjednikom Nikolom Bralićem, potpredsjednikom Ignacijem Borovićem, tajnikom Pavalom Dobrijevićem i rizničarkom Višnjom Petranović. Izabrano vodstvo društva odmah je predložilo plan rada za 1972. godinu, u kojem su glavne točke bile rad na kulturno-prosvjetnom polju, suradnja s drugim organizacijama i ustanovama, sport i rekreacija. Veoma brzo nakon osnivačke sjednice društvo je pokrenulo svoj bilten radi boljeg informiranja članova hrvatske zajednice u Vancouveru i šire, o aktivnostima i budućim akcijama društva. Poneseni velikim elanom i entuzijazmom, članovi društva ubrzo pokreću glazbenu i dramsku sekciju društva. U prvoj godini svog rada društvo je različitim kulturnim manifestacijama ispunilo veliku prazninu koja se osjećala na ovom području hrvatske zajednice. Između ostalog organizirano je desetak predavanja iz područja kulture, povijesti i medicine. Da bi se što bolje upoznalo Kanađane s Hrvatskom, organizirana je u South Cambie Community Centar kulturno-zabavna večer na kojoj je prikazan film o ljepotama Hrvatske. Također, u crkvenim prostorijama organizirana je večer hrvatske poezije. Društvo prijatelja Matice hrvatske vrlo je brzo svojim radom postalo veoma popularno među Hrvatima u Vancouveru, tako da je na prijedlog novih članova i simpatizera osnovalo „Sekciju za socijalnu skrb“ i „Tribinu javnih razgovora“ radi

[705] Konstitucija Društva prijatelja Matice hrvatske, 31. siječanj 1972. godine, Vancouver.

zbližavanja i međusobnog razumijevanja. Tribina je bila otvorena za sve pojedince, bez obzira na njihova politička ili vjerska uvjerenja, pod uvjetom i motom društva" da svi sudionici tribina imaju uvijek na umu našu zajednicu i njenu dobrobit".[706] Organizatori tribina uspjeli su na ovaj način kroz međusobni dijalog razviti toleranciju i uvažavanje suprotnih mišljenja, koja su često izašla na vidjelo kad se raspravljalo o problemima u lokalnoj zajednici i šire. Nedvojbeno je da se na ovaj način i jačalo to hrvatsko zajedništvo.

Par godina nakon svog osnivanja društvo osniva 17. lipnja 1973. godine svoju knjižnicu, koja je počela sa skromnim fondom od 50 knjiga, da bi za nekoliko godina na svojim policama imala više od tisuću različitih naslova, uglavnom najvažnijih hrvatskih pisaca i romanopisaca, kao i povijesnih knjiga. Bilo je i naslova iz područja medicine i ekonomije. O radu društva pročulo se diljem sjevernoameričkog kontinenta te na temelju svoje popularnosti i potreba za širim spektrom djelovanja društvo 1973. godine pokreće „Tjedan dana hrvatske knjige", koji postaje tradicionalna godišnja priredba. U razdoblju duljem od trideset godina, otkad je pokrenuta ova nova inicijativa Društva, nema značajnijeg hrvatskog kulturnog ili javnog radnika, kako u emigraciji tako u domovini, koji nije gostovao na ovoj tribini. Od emigrantskih pisaca koji su bili gosti tribine u prvom redu treba spomenuti prof. Vinka Nikolića, urednika „Hrvatske revije" koja je izlazila u Španjolskoj, prof. Bogdana Radicu, sveučilišnog profesora s američkog fakulteta u New Yorku, prof. dr. Vinka Grubišića, voditelja katedre za hrvatski jezik i kulturu na sveučilištu Waterloo u provinciji Ontario, prof. Mirka Vidovića, poznatog emigrantskog pisca i političkog djelatnika iz Francuske, dr. Mladena Zorkina, ing. Nikole Kirigina, fra Lucijana Kordića, emigrantskog pisca iz Švicarske, i drugih. Veoma je značajno istaknuti suradnju društva s domovinom, koja je pridonijela da velik broj istaknutih hrvatskih pisaca i znanstvenika budu gosti tribine. Značaj uspostavljenog kontakta jednog emigrantskog društva s ljudima iz domovine nije bio samo u simbolici zajedništva domovine i iseljene Hrvatske nego, što je mnogo važnije, u privatnim razgovorima nakon održanog predavanja kovali su se novi planovi i strategija djelovanja, koja je umnogome doprinosila borbi za uspostavu hrvatske države. Od istaknutijih gostiju iz domovine koji su bili gosti tribine društva treba spomenuti rektora zagrebačkog sveučilišta i bivšeg ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske, prof. dr. Zvonimira Šeparovića, akademika prof. dr. Dalibora Brozovića, predsjednika obnovljene Matice hrvatske u domovini i poznatog pjesnika, Vladu Gotovca, pjesnika Zlatka Tomčića, Stjepana Šešelja i Antuna Šoljana, jezikoslovca Tomislava Ladana i drugih. Osim tradicionalnog tjedna Hrvatske

[706] Berislav ing. Pavlović, Višnja Petranović i Mladen ing. arh. Plečko, Društvo prijatelja Matice hrvatske, Vancouver, 1997., str. 23.

kulture, u sklopu društva tijekom vremena su osnovane i uspješno djelovale razne sekcije. Takva jedna sekcija bila je glazbena, čiji su članovi osnovali pjevački zbor koji je sredinom svibnja 1989. godine na poziv BC radio i televizije snimio nekoliko pjesama na hrvatskom jeziku. Program sa starim hrvatskim pjesmama emitiran je na kanadskom radiju 27. svibnja 1989. godine, što je izazvalo veliko oduševljenje u hrvatskoj zajednici diljem provincije British Columbia i veoma pozitivne kritike među kanadskim slušateljima koji ne razumiju hrvatski jezik. Društvo prijatelja Matice hrvatske u Vancouveru za svoj nesebičan domoljubni rad i velike donacije koje su poslali u domovinu za vrijeme Domovinskog rata, između ostalih, dobilo je i zahvalu ministra zdravstva Republike Hrvatske, dr. Andrije Hebranga. U pismu zahvale dr. Hebrang piše: „Zahvaljujemo vam se na dosadašnjoj pomoći koju ste uputili preko dr. Tomca Ministarstvu zdravstva u Hrvatskoj. Vašom zaslugom pomoć je bila brža, obilatija i vrednija."[707]

Obnovom Matice hrvatske u domovini, Društvo prijatelja Matice hrvatske iz Vancouvera i službeno postaje jedan od njezinih ogranaka i tom prigodom predsjednik Matice hrvatske u domovini, Vlado Gotovac, šalje pismo u kojem piše: „To su razlozi zbog kojih vas sve pozdravljam i želim da vaš ulazak u Matičinu zajednicu bude i za vas i za nju na putu ostvarivanja vašeg višestoljetnog sna – moderne, visoko razvijene države slobodnih građana – Republike Hrvatske. Bilo nam svima sretno na tom putu."[708] Uspostavom demokratske i suverene Republike Hrvatske društvo nije prestalo sa svojim djelovanjem, naprotiv ono je nastavilo i dalje i pored činjenice da mnogi od osnivača nisu više među živima.

Društvo hrvatskih privrednika i intelektualaca

Početkom 60-ih godina dvadesetog stoljeća u Kanadu se useljava relativno velika grupa Hrvata koji se po svojim profesionalnim kvalifikacijama i školskom spremom umnogome razlikuju od starijih generacija Hrvata. Većinom profesionalci, poslovni ljudi sa sveučilišnom diplomom, uglavnom su se naselili u Torontu i okolnim mjestima južnog Ontarija. U nemogućnosti, ali i ne želeći se učlaniti u postojeće hrvatske političke organizacije ili pak neka druga društva, grupa novopridošlih profesionalaca i poslovnih ljudi osniva1969.

[707] Pismo Ministra zdravstva Republike Hrvatske, 31. listopad 1991. godine, Zagreb.
[708] Pismo Matice hrvatske Društvu prijatelja Matice hrvatske u Vancouveru, 4. studeni 1991. godine, Zagreb.

godine društvo kojemu daju ime Društvo hrvatskih privrednika i intelektualaca.[709] Ideja vodilja i glavni cilj ovog društva jest da se omogući članovima mogućnost i prostor gdje bi mogli predstavljati i izmjenjivati svoje ideje i planove. Također u programu se predvidjelo i planiranje i organiziranje različitih društvenih zbivanja, od kojih bi neka imala edukativni karakter. Prioritet budućeg rada društva njegovi osnivači stavili su na pružanje stručne i druge vrste pomoći novim hrvatskim useljenicima kako bi se što bolje uključili u kanadske procese asimilacije i integracije. Na osnivačkoj sjednici društva izabrano je vodstvo na čelu s predsjednikom dr. Mirkom Kovačevićem, tajnikom Slavkom Butkovićem i rizničarom Zdenkom Eilerom. Osim njih u upravni odbor izabrani su još Duško Bezić, Frank Herceg, Nikola Pehar, Zvonko Mekinda, Jerolim Prga, Branko Tanković i Frank Slavić. Za potrebe društva iznajmljene su prostorije na Bloor St. i Brock Avenue, koje su simbolično predstavljale srce hrvatske zajednice u Torontu. Prostorije društva bile su u neposrednoj blizini hrvatske crkve, što je doprinijelo da se često puta poslije održane mise organiziraju razna predavanja, filmske projekcije, igranje šaha i stolnog tenisa.[710] Uza spomenute aktivnosti, društvo osniva i svoj pjevački zbor, koji osim pjevanja u crkvi i raznim društvenim priredbama, jedanput godišnje organizira vlastiti koncert. Radi velike aktivnosti društvo pokreće svoj vlastiti bilten i radioprogram na hrvatskom jeziku. Kroz bilten glavni urednik Zvonimir Mekinda nastoji upoznati članove društva kao i širu hrvatsku zajednicu s aktivnostima društva. Urednici radioprograma, dr. Kovačević, Abramović, Mayer i Prga osobito veliku važnost pridaju hrvatskoj kulturi i redovito emitiraju specijalne priloge s tom tematikom. Velike aktivnosti društva nisu ostale nezapažene u zajednici, što najbolje potvrđuje činjenica da se na tradicionalnoj godišnjoj priredbi društva održavanoj u prestižnom The Royal York Hotelu odazvalo nekoliko stotina gostiju. Tijekom vremena ova godišnja priredba društva postala je jedan od važnijih događaja u hrvatskoj zajednici Toronta i uopće južnog Ontarija, na kojoj su ugledne kanadske goste i političare mogli susresti i hrvatski poslovni ljudi i intelektualci koji su se rijetko mogli vidjeti u hrvatskoj zajednici.

Nažalost, nakon velikog zanosa i poleta koji je vladao u početnoj fazi djelovanja društva među članovima i vodstvom, u jednom trenutku dolazi do stagnacije njegovog rada, najviše uzrokovane gubitkom svojih prostorija. Nastala kriza u radu društva potrajat će sve do 1984. godine, kada se bira novo vodstvo društva. Izborom Marija Mekinde za predsjednika društva, Branka Varge za tajnika i Vladimira Petranovića za rizničara dolazi do novog

[709] Autorov intervju s Johnom Biondićem, dugogodišnjim članom upravnog odbora društva; Harry Herman, *A New Heart - Novo Ognjište. The Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988., str. 249.

[710] Ibid, str. 250.

preporoda u društvu. Novoizabrano vodstvo društva uz nove članove upravnog odbora, dr. Marka Mihića, Zvonka Mekinde, Tadije Ursu, Kirila Domazeta, Ive Mihaljeka i Svete Domazeta, ponovo organizira koncerte klasične glazbe s gostima iz domovine, poput pijanista Stjepana Radića. Uz koncerte organiziraju se javne tribine na kojima članovi društva održavaju stručna predavanja, književne večeri, među kojima treba posebno istaknuti gostovanje urednika „Hrvatske revije" iz Španjolske, Vinka Nikolića, kao i poznatog pjesnika iz domovine, Pere Budaka.[711] Javna predavanja sa stručnim temama izazvala su veliku pozornost hrvatske zajednice. Tradicionalna godišnja priredba nakon nekoliko godina stanke ponovno se organizira, s još većim odazivom gostiju. Interesantno je istaknuti kako na ovim svečanim večerama, kojima su često bili nazočni gradonačelnik grada Toronta i ministri provincijske i federalne vlade Ontarija i Kanade, nikada nije bio pozvan niti je bio prisutan neki od jugoslavenskih diplomata.

Na godišnjoj sjednici društva održanoj 1986. godine izabrano je novo vodstvo na čelu s predsjednikom Antom Kikašem, tajnikom Zvonimirom Mekindom i rizničarem Ivom Mihaljekom. U upravu su također bili izabrani kao članovi dr. Marko Mihić, Mira Ashby, Ivica Zdunić, John Čaldarević i Mario Mekinda. Izbor Ante Kikaša za novog predsjednika društva pokazao se važnim za budućnost društva.[712] Naime pod njegovim vodstvom društvo će ostvariti najveće projekte u svojoj povijesti, koji će imati velik odjek u cijelom iseljeništvu i domovini. Izborom novog vodstva aktivnosti društva naglo su postale veće i mnogobrojnije, što je dalo povod upravi da podijeli svoje aktivnosti na različite novoformirane odbore unutar društva. U krugu društva organiziran je odbor za članstvo radi pridobivanja novih članova, odbor za mladež, koji je imao zadatak da osmisli strategiju uključivanja druge i treće generacije Hrvata u rad društva. Odbor za očuvanje hrvatske baštine i kulture imao je zadatak da propagira hrvatsku kulturu naročito među Kanađanima.

Glavni urednik biltena društva, Zvonimr Mekinda, ponovno je počeo s njegovim izdavanjem i nakon kratkog vremena on je počeo izlaziti svaka dva tjedna. Dvotjedni bilten nazvan je „Vijesti" i u njemu su se počele objavljivati vijesti iz društvene aktivnosti hrvatske zajednice Toronta. Sve ove aktivnosti i mnoge druge uglavnom su se obavljale iz ureda Kikaševa poduzeća. Zahvaljujući velikim aktivnostima društva, ono je izazvalo velik interes među sve većim brojem poslovnih ljudi i intelektualaca, što je doprinijelo da se velik dio njih učlani ili pak donira materijalnu pomoć nužnu za djelovanje društva. Iz ovih i drugih

[711] Ibid, str. 252.
[712] Autorov intervju s Johnom Zdunićem, uspješnim poslovnim čovjekom u Torontu, razgovor preko telefona, Zagreb, 2010.

objektivnih razloga uprava društva iznajmljuje prostorije za svoj ured na prestižnoj lokaciji u gradu Torontu. Smješten na Eglinton Ave. i Bathurst Street, ured postaje glavna adresa na kojoj se mogu dobiti sve relevantne informacije o hrvatskoj zajednici. Jedan od prvih projekata nakon otvaranja ureda društva bilo je tiskanje poslovnog imenika hrvatskih poslovnih ljudi, doktorskih ordinacija kao i adresa glavnih hrvatskih institucija i društva, uglavnom crkava i sportskih klubova. Među najznačajnije pothvate koje je društvo samostalno ili u suradnji s drugim društvima ostvarilo na prvom mjestu treba istaknuti projekt otvaranja Katedre za hrvatski jezik i kulturu na jednom od glavnih kanadskih sveučilišta. Uz uspješno lobiranje kod predstavnika nekoliko kanadskih sveučilišta, preduvjet za otvaranje katedre bila je uplata milijun kanadskih dolara. Na čelo odbora za ostvarenje ovog projekta između Hrvata u cijeloj Kanadi bio je izabran Ante Kikaš. Na svečanoj večeri u The Triumph Hotelu u Torontu, održanoj u veljači 1987. godine, uz pristnost uglednih gostiju iz kanadskog kulturnog i političkog života, poput Toma Meinigera, ravnatelja sveučilišta York u Torontu, Sheile Coops, ministrice kulture Kanade, više of četiri stotine nazočnih Hrvata skupilo je 500 tisuća dolara u fond namijenjen otvaranju katedre.[713]

U 1987. godini društvo je financiralo ili tiskalo pod svojim imenom nekoliko značajnih knjiga. Među objavljenim knjigama u prvom redu treba spomenuti knjigu pjesama „Bitarion", prof. Vinka Grubišića. Od istog autora „Bibliografija hrvatskog jezika", zatim „Hrvatski jezik I" fra Ljube Krasića i dr. Vinka Grubišića, knjiga namijenjena za potrebe školske djece hrvatskog podrijetla u Kanadi i općenito u hrvatskom iseljeništvu. Predavanja koja je dr. Franjo Tuđman održao na kanadskim sveučilištima York University i University of Toronto, oba u Torontu, Carlton University u Ottawi i Laurentin University u Sudburyju, Društvo hrvatskih privrednika i intelektualaca tiskalo je 1987. godine u posebnoj brošuri. Također, društvo financira specijalno izdanje Journal of Croatian Studies, službeno glasilo Hrvatske akademije Amerike, koje je bilo posvećeno hrvatskom jeziku. U koordinaciji s ogrankom Hrvatske bratske zajednice ogranak 515 iz Toronta, društvo financijski pomaže u uspješnoj organizaciji izložbe poznatog slikara iz Hrvatske, Mladena Veže, održane u periodu između 23. i 31. lipnja 1988. godine u Torontu. Paralelno s izložbom organizirana je večera s koje je čisti prihod bio namijenjen za izgradnju Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Na veoma uspješno organiziranoj večeri kojoj se odazvalo preko tisuću Hrvata, jedan od istaknutih hrvatskih poslovnih ljudi, Ivica John Zdunić, osobno je donirao 100.000 kanadskih dolara. Tom prigodom ravnatelj Nacionalne i sveučilišne biblioteke iz Zagreba, Petar Piskač,

[713] Harry Vjekoslav Herman, *A New Heart – The Story of Ontario Croatians*, neobjavljena knjiga, Toronto, 1988., str. 251.

vidno uzbuđen ovakvim odzivom Hrvata Toronta za ovaj projekt, zahvaljujući organizatorima, rekao je: „Izgradnja nove zgrade NSB predstavlja bez sumnje kulturno-povijesni čin kojem se treba radovati jer obogaćuje naš život. Ova ideja je svojom veličinom, istinom i značajem brzo i lako pronašla put do svakoga kome je na srcu kulturna baština i znanstveni potencijal NSB... no više od svega raduje nas činjenica da su naši ljudi izvan domovine u gradnji nove Biblioteke prepoznali sadržaj za koji smatraju da ga je vrijedno podržati, da se radi o akciji kojoj se treba pridružiti. Podržavajući ovaj civilizacijski projekt naši ljudi širom svijeta postali su svjesni svojih korijena, veze sa svojom domovinom, svojom kulturom, svojim rodom i svojim jezikom."[714]

Godišnja sjednica društva koja je održana 1988. godine više-manje potvrdila je staru/ novu upravu, s time da su novi članovi uprave postali Ivica Zdunić kao potpredsjednik i Mehmed Bašić, koji postaje novi glavni urednik „Vijesti". Između ostalog društvo materijalno pomaže rad i aktivnosti Hrvatskog studentskog saveza na York sveučilištu, kao i izgradnju Hrvatskog kulturno-socijalnog centra u Norvalu te gradnju hrvatske crkve u Oakvilleu. U svim ovim akcijama glavnu riječ vodi predsjednik društva, Ante Kikaš. Pokušaji da se u Montrealu i Vancouveru osnuje slično društvo veoma su brzo, nažalost, propali.[715]

Croatia International

U velikoj euforiji nastaloj među Hrvatima diljem svijeta, uključujući i Hrvate u Kanadi, nakon uspostave slobodne i demokratske Republike Hrvatske došlo je do velike ekspanzije različitih ideja i projekata, od kojih su mnogi bili bazirani na ideji kako pomoći domovini ili pak obnoviti ili uspostaviti što bolju suradnju s domovinom. Poneseni tom idejom, u Torontu jedna grupa poslovnih ljudi na čelu s Krešimirom Mayerom pokreće i osniva 1990. godine neprofitabilno društvo kojemu su dali ime Croatia International. Glavna ideja vodilja i cilj novoosnovanog društva kanadskih poslovnih ljudi hrvatskog podrijetla jest da se uspostavi što bolja suradnja i koordinira rad ne samo kanadskih poslovnih ljudi hrvatskog podrijetla nego i cijelog svijeta na „projektima promicanja poslovnosti, angažmana, pozitivnih pomaka u svim aspektima ljudske djelatnosti".[716] Vodstvo i članovi ove neprofitabilne organizacije postavili su kao glavni prioritet i cilj uspostavu suradnje između

[714] Kopija govora koji je Petar Piskač održao na večeri u Torontu, čiji čisti prihod je išao u korist izgradnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu.
[715] Autorov intevju s Johnom Zdunićem.
[716] Program i ciljevi Croatia International, Toronto, 1990.

poslovnih ljudi Kanade s poslovnim ljudima Hrvatske. Također povezivanje Hrvata svijeta na zajedničkim projektima koji bi bili korisni za Hrvatsku i općenito za sve Hrvate u svim područjima ljudskog djelovanja. Pod ovim se podrazumijeva ne samo poslovna suradnja nego i povezivanje na polju kulture i umjetnosti. Na ovom planu organizacija je od svog početka djelovanja nastojala organizirati Hrvate svih profesija u jednu kompaktnu poslovnu cjelinu evidentirajući, sabirući i angažirajući znanost, stručnost, stvaralaštvo te poslovna iskustva Hrvata kako u iseljeništvu tako u domovini Hrvatskoj.[717] U tom smjeru Croatia International je prikupljala podatke o poslovnim ljudima hrvatskog podrijetla u Kanadi i objavila 1994. godine telefonski imenik s preko 700 plaćenih reklama poduzeća, doktorskih ordinacija, odvjetničkih kancelarija u vlasništvu Hrvata. Od te godine društvo svake godine izdaje ovaj poslovni imenik koji služi uspostavi poslovnih kontakata ne samo u Kanadi nego i u Hrvatskoj. Za vrijeme Zagrebačkog velesajma Croatia International nekoliko godina zaredom dovodi hrvatske poslovne ljude iz Kanade, koji imaju svoje štandove i ovim putem nastoje uspostaviti poslovnu suradnju Hrvata dijaspore s poslovnim ljudima u domovini. U periodu između 1992. i 2005. godine stručnjaci hrvatskog podrijetla u području građevinarstva, veterine i drugih grana gospodarstva i znanosti, dijelili su svoja iskustva i izume na Zagrebačkom velesajmu s hrvatskim stručnjacima i zainteresiranim strankama. Hrvatski poslovni ljudi Kanade na Velesajmu prikazuju kanadske proizvode u suradnji s Hrvatskom gospodarskom i obrtničkom komorom. Croatia International je u Torontu bila domaćin velikoj grupi članova Hrvatske obrtničke komore iz Zagreba, i tom su prigodom svojim gostima omogućili mnogobrojne poslovne susrete kao i obilazak mnogih industrijskih pogona. Osim što je bilo domaćin i organiziralo razne sastanke i akcije poslovnim ljudima i stručnjacima iz Hrvatske, društvo je ugostilo različite kazališne grupe, zborove, orkestre i individualne umjetnike. Između ostalog društvo je organiziralo veoma uspješne koncerte hrvatskom židovskom komornom zboru „Lira“ iz Zagreba, poznatoj pijanistici svjetske reputacije Martini Filjak, kao i svjetski poznatom orkestru „Zagrebački kvartet“, najstarijem hrvatskom orkestru ovakve vrste, osnovanom 1919. godine. Gostovanje ovog orkestra u Kanadi, koji je održao svoje koncerte diljem svijeta, poput The New York UN Concert Hall, The Sydney Opera House, London St. Johns Smith, The Berlin Schauspielhaus, izazvao je veliko zanimanje ne samo hrvatskih ljubitelja glazbe nego i Kanađana. Gostovanje poznatog djevojčkog zbora „Zvjezdice“ iz Zagreba, kojima je također Croatia International organizirala sedam koncerata, oduševio je publiku, naročito nakon njihovog nastupa na kanadskim TV-

[717] Autorov intervju s predsjednikom Croatia International, Krešimirom Mayerom iz Toronta, Zagreb 15. VII. 2010.

postajama, gdje su pjevale tradicionalne božićne pjesme na hrvatskom jeziku. Vodstvo i članovi društva održali su velik broj sastanaka s hrvatskim ministrima gospodarstva, turizma, zdravstva i socijalne skrbi, s predsjednicima Hrvatske gospodarske komore. Također, delegacija društva imala je primanje kod predsjednikā Republike Hrvatske, dr. Franje Tuđmana i Stjepana Mesića. I pored činjenice da je osnovana kao hrvatsko-kanadska neprofitabilna organizacija, tijekom vremena vodstvo Croatia International dobilo je svjetski pečat. Naime, u vodstvo organizacije ušli su uspješni poslovni ljudi iz Argentine, Krešimir Jerković i Jorge Francetić te Pero Novak iz SAD-a. Određeni broj članova Croatia International vratio se sa svojim obiteljima u Hrvatsku, gdje su otvorili poslovne pogone ili ugostiteljske objekte. Među najuspješnije povratnike koji su članovi Croatia International na prvom mjestu treba spomenuti člana predsjedništva, Peru Novaka, koji je s 14 svojih poslovnih partnera kupio Hotel Dubrovnik u strogom centru grada Zagreba. Interesantno je istaknuti da je između velikog broja ideja i projekata društvo osnovalo Centar za povratak iseljenih Hrvata u Hrvatsku, u sklopu kojeg su formirali različite odjele, kao na primjer onaj za poljoprivredu, stočarstvo, građevinarstvo, ekološki turizam i druge.[718] Nažalost, ovi programi društva nisu imali velik uspjeh, između ostalog i stoga što vlade Republike Hrvatske uopće nemaju nikakvu strategiju ili program suradnje prema svojim iseljenicima.

[718] Projekti Croatia International Toronto, Knjižica koju je društvo tiskalo 2005. u Torontu. Autorov intervju s Krešimirom Mayerom.

XII. ZAKLJUČCI

Na osnovi dugogodišnjih istraživanja i proučavanja znanstvene literature kao i upotrebe razne građe koju je autor koristio radeći ovu doktorsku disertaciju, došao je do nekoliko zaključaka koji daju povijesnu sliku razvoja i djelovanja Hrvata u Kanadi nakon Drugoga svjetskog rata, točnije od 1945. do 1995. godine.

Ova doktorska disertacija u prvom redu daje društvenu, gospodarsku, kulturnu i političku povijest Hrvata u Kanadi. Istraživanjem se potvrdila polazna hipoteza po kojoj je oblikovanje identiteta hrvatske skupine u Kanadi određeno socio-kulturnom formatizacijom pojedinih obilježja narodnog identiteta. Posebno su u formatizaciji važni jezični, vjerski i tradicijski aspekt. Oko tih aspekata uspostavljene su brojne udruge, organizacije, župe. Veličina solidarnosti ugrađene u njih izrazito je velika. Podaci pokazuju da je solidarnost ugrađena u župe veća negoli solidarnost ugrađena u druge kulturne udruge i organizacije. Naime, na osnovi znanstvene literature i drugih izvora nedvojbeno se dolazi do zaključka kako su društvene promjene, i političke i ekonomske, utjecale na život Hrvata kako u domovini tako i u Kanadi. Bez obzira na svoju malobrojnost u odnosu na mnogobrojnije i moćnije narode, Hrvati su također bili zahvaćeni migracijskim procesima u 20. stoljeću, političkim previranjima prouzročenim dvama svjetskim ratovima i ekonomskim krizama. Svaki od ovih spomenutih događaja imao je velik utjecaj na život i djelovanje Hrvata u domovini i u Kanadi.

U ovoj doktorskoj disertaciji može se vidjeti i zaključiti kako su Hrvati bili dio globalnih migracijskih procesa po završetku Drugoga svjetskog rat,a prouzrokovanih političkim posljedicama i ekonomskim prilikama koje su vladale u to vrijeme u cijeloj Europi. Najveći dio hrvatskih useljenika u Kanadu po završetku Drugoga svjetskog rata, bili su politički izbjeglice koji nisu htjeli prihvatiti političku realnost i pomiriti se s doživljenim porazom u ratu te ostati živjeti u komunističkoj Jugoslaviji. Hrvatski politički izbjeglice po svom dolasku u Kanadu osnovali su nove političke stranke i mnoga društva, koja su unijela novu dinamiku u društveni i kulturni život hrvatskih zajednica u Kanadi.

Veoma je važno istaknuti da su ova društva i političke stranke bili registrirani kod nadležnih kanadskih vlasti i da su sve one djelovale po kanadskim zakonima. Također su kroz svoj rad usvajali i učili demokratske procese i tako pridonijeli većem stupnju tolerancije i uvažavanja drukčijih političkih stavova.

Ova doktorska disertacija pokazuje da je jedan od problema Hrvata u Kanadi poslije Drugoga svjetskog rata bila njihova borba za priznavanje nacionalne pripadnosti, to jest

konstantno nastojanje da ih Kanađani uvažavaju i oslovljavaju kao Hrvate a ne kao Jugoslavene. Ova činjenica objašnjava ne samo osnivanje mnogih političkih organizacija kojih je primarni cilj bio ostvarenje slobode hrvatskog naroda, nego sportskih i kulturnih društava, folklornih grupa, glavni cilj kojih je bilo promoviranje hrvatske kulture i jezika te narodnih običaja.

Ova doktorska disertacija pokazuje kako su različite aktivnosti Hrvata u Kanadi, počevši od dijeljenja letaka na raznim jezicima, pod naslovom „Do not call me Yugoslav" („Molim vas ne zovite me Jugoslavenom"), mnogobrojne antijugoslavenske demonstracije i komemoracije, osnivanje velikog broja nogometnih klubova pod imenom „Croatia", osnivanje katedre za Hrvatski jezik i kulturu na University of Waterloo kao i na sveučilištu York u Torontu, imale za cilj pokazati i dokazati sugrađanima Kanađanima drugog etničkog podrijetla i kulture hrvatsku nacionalnu pripadnost i vlastitu kulturu.

Formatizacija hrvatskog identiteta u Kanadi zbiva se u četverokutu: kulturne udruge – vjerske udruge – športske udruge – političke udruge. Analiza daje prednost onoj polaznoj hipotezi po kojoj je uporaba političkih udruga oslonjena na racionalni uvid kako se njihovom uporabom mogu uspješnije ostvariti neki temeljni ciljevi kulturnih udruga, napose pravo na jezik, pravo na priznanje posebnih blagdana itd. Na srodan način funkcioniraju i športske udruge.

Ova doktorska disertacija također pokazuje da su hrvatske katoličke župe u Kanadi odigrale najznačajniju i najveću ulogu ne samo u očuvanju katoličke vjere kod hrvatskih doseljenika nego, što je također vrlo važno, u očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta kanadskih Hrvata. Pošto je djelovanje hrvatskih katoličkih župa u Kanadi usko i nerazdvojivo vezano s domovinskom crkvom, može se na osnovi toga zaključiti da je proces očuvanja katoličke vjere, nacionalnog i kulturnog identiteta išao paralelno u dva pravca istom cilju, kako u domovini tako i u iseljeništvu.

Također, Hrvati su kroz sport, kako na individualnoj tako i na timskoj razini, dali veliki doprinos ne samo u promociji hrvatskog imena nego i promociji, što je veoma važno istaknuti, svoje nove domovine, Kanade. Njihovi uspjesi u boksu, hokeju na ledu, klizanju na ledu kao i u nogometu bili su najbolja reklama za Kanadu u svijetu.

Važno je istaknuti generacijske i druge razlike među Hrvatima Kanade. Istraživanja su pokazala da su interes i razmišljanja, a naročito politički stavovi političkih emigranata koji su došli u Kanadu odmah poslije Drugoga svjetskog rata drukčiji od onih Hrvata koji su se doselili u Kanadu prije Drugoga svjetskog rata ili pak onih koji su došli kasnije, 1960-ih i

1970-ih godina. Međutim važno je konstatirati da bez obzira na ove spomenute generacijske razlike, svi su oni dijelili iste ideale i cilj, a to je san o slobodi hrvatskoga naroda.

Izlažući u doktorskoj disertaciji kanadsku državnu politiku multikulturalizma, pokazuje se između ostalog kako je imala za glavni cilj ostvarenje nacionalnog jedinstva zemlje, međusobnih odnosa različitih etničkih i kulturnih grupa u Kanadi te pružanje materijalne i druge vrste pomoći etničkim skupinama kako bi one očuvale i promovirale svoju kulturu, jezik i narodne običaje. Hrvati u Kanadi znali su objeručke prihvatiti ovu politiku i sve njezine beneficije u promociji svoje kulture i jezika, folklora i narodnih običaja.

Multikulturalizam, kao državna praksa u Kanadi, znatno je utjecao na specifičnost oblikovanja hrvatskog identiteta u Kanadi. Pri tome treba razlikovati normativni oblik multikulturalizma, sa sistematski ugrađenim pravima i mogućnostima, od realne državne prakse prema Hrvatima u Kanadi, koja je u više razdoblja bila pod izravnim utjecajem državnih odnosa između Kanade i Jugoslavije. Ta je činjenica osnažila mogućnosti razvitka političkih udruga kanadskih Hrvata.

Po osnovnom ansamblu kulturnih, vjerskih, športskih i političkih udruga kanadski Hrvati slični su drugim odseljeničkim hrvatskim zajednicama. Međutim, vidljive su i neke osnovne razlike. Kao prvo, nije se učvrstila krovna kulturna udruga, kakve su, primjerice, u SAD-u, Hrvatske bratske zajednice ili Hrvatske katoličke zajednice. Drugo, uloga političkih udruga kao operativnih „jedinica" kulturne mreže veća je nego u drugim hrvatskim odseljeničkim zajednicama. Po tome je moguće sugerirati sličnosti s odseljeničkom zajednicom Hrvata u Australiji. Također, naglašen je autoritet vjerskih župa i misije. Po tome je odseljenička zajednica Hrvata u Kanadi slična s odseljeničkom zajednicom u Njemačkoj. Korijeni ovih razlika leže koliko u malobrojnosti kanadske hrvatske zajednice toliko i u relativno sabijenom, komprimiranom vremenu evolucije njezine identitetske infrastrukture. Stoga veću važnost zadobivaju one organizacijske tvorevine koje obećavaju veći uspjeh u kraćem vremenu: dakle, vjerske i političke udruge.

Ova doktorska disertacija pokazuje kako su svjetska politička zbivanja poput Drugoga svjetskog rata ili pak kasnije pad i slom komunizma u istočnoj Europi imali dubok odjek među Hrvatima u domovini i u iseljeništvu. Kanadski Hrvati nisu imali jedinstven odnos i poglede na politička zbivanja iz tog vremena. Ipak su u vrijeme Domovinskog rata bili jedinstveni.

Na kraju treba spomenuti i neke poteškoće u radu na ovoj doktorskoj disertaciji. U prvom redu to se odnosi na pomanjkanje znanstvene literature, ali i arhivske i druge građe za ovu temu. Zbog toga je autoru za sada bilo nemoguće ići dublje u pojedine segmente života

Hrvata Kanade. Zbog toga će biti veoma poželjno i potrebno nastaviti s daljnjim sličnim radovima koji će otkriti šire spoznaje iz povijesti i suvremenog života Hrvata Kanade.

XIII. LITERATURA I IZVORI

Adria Ottawa, Dvadeset četvrti nogometni turnir Hrvatskog nacionalnog nogometnog saveza za Kanadu i USA, Ottawa, 1987. god. Spomen knjiga.

Adria-Sudbury, Dvadeset peti turnir Hrvatskog nacionalnog nogometnog saveza za Kanadu i USA, Sudbury, 1988. god. Spomen knjiga.

Ahamed, Bill. Participation of different ethnic groups in postsecondary education. Multiculturalism, Secretary of State, 1987.

Anderson, Alan B. and Frideres, James S., Ethnicity in Canada: Theoretical perspectives. Toronto 1981.

Bajić, Dragan, Jugović, Milan, Lučonoše Hrvatskog državnog prava u slobodnom svijetu, Grphos printing Ltd. Mississauga, 2007.

Baloban, Josip, U potrazi za identitetom, Golden marketing, Zagreb, 2005.

Baotić, Vlado, Hamilton-Croatia, Knjižica inačica sportskih podataka, Hamilton, 2002.

Basran, Gurcharu, S., Canadian Immigration Policy and Theories of Racism, 1983.

Bekavac, Ivan, Gojko Šušak 1945.-1998., Spomenica uz petu obljetnicu smrti, Udruga za promicanje hrvatskog identiteta i prosperiteta, Zagreb, 2003.

Beljo, Ante, Bobešić, Zlatko, Grubišić, Vinko, Krasić, Ljubo, Meheš, Mirko, Croatians in the Sudbury Centennial, Canadian-Croatian folklore festival, Spomen knjiga, Sudbury, 1983.

Benko, Grade Arthur, Migraciona enciklopedija, Svezak 1, Kanada, Zagreb, 1930.

Bibby, W. Reginald, Bilingualism and Multiculturalism: A National reading. In Driedger, Leo, Ethnic Canada, identities and inequalities, Copp Clark Pitman Ltd. Toronto, 1987.

Bienvenue, Rita M. and Goldstein, Jay E., Ethnicity and Ethnic Relations in Canada, 2nd ed. Butterworths, Toronto, 1985.

Boban, fra Duje i organizacijski odbor za pripremu knjige, Hrvatska katolička župa, Majka Božja Bistrička, Calgary 1967.-1992., Calgary, 1992.

Bobeta, Luka, Rat u Hrvatskoj, Toronto, 1992.

Bogadi, Valent, Toronto 1961- 2001, Spomen knjiga 50. godišnjice Naše Gospe Kraljice Hrvata, Toronto, 2001.

Brkić, Marina, Glenorchy Knights 1957-2007, Glenorch, 2007.

Burnet, Jean, Multiculturalism in Canada. In Driedger, Leo, Ethnic Canada identities and inequalities, Copp Clark Pitman, Toronto, 1987.

Calgary, Hrvatska katolička župa Majka Božja Bistrička 1967.-1992., Spomen knjiga, Calgary, 1992.

Chad Čičak, Ružica, Hrvatske etničke župe u Kanadi, Migracijske teme, Zagreb, 1993.

Clement, Wallace, The Canadian Corporate Elite, McClelland and Stewart, Toronto, 1975.

Crnički, Stjepan, Moje uspomene, Vlastita naklada autora, Zagreb, 2002.

Croatia-Canada XVII. Hrvatski kanadski folklorni festival, Spomen knjiga, Norval. 1991.

Croatia Hamilton, Petnaesti nogometni turnir Hrvatskog nacionalnog nogometnog saveza za Kanadu i USA, Hamilton, 1978. god. Spomen knjiga

Croatia London-St.Thomas, Spomen knjiga, Monolith Printing Ltd., Toronto, 1990.

Croatia Toronto 1956-1986, Spomen knjiga, Monolith Printing Ltd., Toronto, 1986.

Croatia Hamilton, Dvadeset treća godišnjica HNSD Croatia Hamilton, Spomen knjiga, Hamilton, 1980.

Cummins, Jim, Heritage language education, The Minister of Education, Ontario, Toronto, 1983.

Čizmić, Ivan, Povijest Hrvatske Bratske Zajednice 1894-1994, Golden Marketing, Zagreb, 1994.

Čizmić, Ivan, Sopta, Marin, Šakić, Vlado, Iseljena Hrvatska, Golden marketnig – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005.

Čizmić, Ivan, Miletić, Ivan, Prpić, George, From the Adriatic to lake Erie – A History of Croatians in greater Cleveland, Cleveland, 2000.

Čizmić, Ivan, O strukturi i društveno-političkim odnosima u hrvatskom iseljeništvu. U Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, Budućnost iseljene Hrvatske, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Čizmić, Ivan, Croatian Diaspora's Representation in Parliament: Affirmative or Negative. In Šakić, Vlado, Duncan, Howard, Sopta, Marin, Immigrants and Homeland, Institut Ivo Pilar, 2003.

Čović, Marko, Priča o lopti, Croatia knjiga, Zagreb, 2002.

Ćosić, Vjekoslav, Hrvati u Quebecu. U Hrvati i Novi svijet (Amerike), Dubrovnik Časopis za književnost i znanost, Nova serija, Godište III, Broj 5, Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik, Zagreb, 1992.

Driedger, Leo, Ethnic Canada, Identities and inequalities, Copp Clark Pitman Ltd., Toronto, 1987.

Đuraković, Asaf, Mjesto Muslimana u hrvatskoj narodnoj zajednici, Toronto, 1972.

Elliott, Leonard Jean, Fleras, Aughie, Immigration and the Canadian ethnic mosaic. In Li, S. Peter, Race and ethnic relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990.

Fabek, Berislav, 25. Godina Hrvatske katoličke župe Hamilton, Graphos tisak, Toronto, 1983.

Goldler, Zlata, Croatia to Canada, migration between the wars: immigration and socialization, PhD. Thesis, rukopis, 1980.

Godler, Zlata, Odgoj i obrazovanje djece useljenika: etnicitet i integracija – kanadska perspektiva. U Čizmić, Ivan, Jončić, Koča, Klemenčić, Vladimir, Rotković, Radoslav, Telišman, Tihomir, Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njegovo uzajamne veze s domovinom, Zbornik, Zagreb, 1978.

Grubišić, Vinko, Croatia Toronto 1956-1976, City Publishing Company, Mississauga, 1976.

Herman, Vjekoslav Harry, A new heart, Novo ognjište, The story of Ontario Croatians, Neobjavljeni spis

Herman, Vjekoslav Harry, Položaj Hrvata u strukturi etničkih odnosa u Kanadi. U Čizmić, Ivan, Jončuć, Koča, Klemenčić, Vladimir, Rotković, Radoslav, Telišman, Tihomir, Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njegove uzajamne veze s domovinom, Zbornik, Zagreb, 1978.

Hockenos, Paul, Homeland calling, Cornell university, 2003.

Hoerder, Dick, The Immigrant labor press in North America 1840.-1970., Greenwood Press New York, 1972.

Holjevac, Većeslav, Hrvati izvan domovine, Matica hrvatska, Zagreb, 1968.

Hrvatska katolička župa Srca Marijina 1961.-1986., Spomen knjiga, Vancouver, 1986.

Hrvatsko veleposlanstvo u Kanadi – Zlatna knjiga darovatelja, Graphos printing ltd., Mississauga, 1999.

Jareb, Jere, Političke uspomene i rad Dra. Branka Jelića, Izdavač Mirko Šamija, Croatian Franciscan Press, Chicago, 1982.

Jareb, Jere, Pola stoljeća hrvatske politike, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1995.

Jelić-Butić, Fikreta, Hrvatska seljačka stranka, Globus-Zagreb, 1983.

Jolić, fra Robert, Grbeš, fra Jozo, Stoljeće vjernosti (A Century of Fidelity), Jubilarna knjiga o franjevcima Hrvatske franjevačke kustodije Svete obitelji za Ameriku i Kanadu. The Years of Our Lord, Chicago, Illinois, 2000.

Juričić, Željko, Etničnost: primjer jugoslavenskih doseljenika u Victoriji. U Čizmić, Ivan, Jončić, Koča, Klemenčić, Vladimir, Rotković, Radoslav, Telišman, Tihomir, Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njegove uzajamne veze s domovinom, Zbornik, Zagreb, 1978.

Kadić, Ante, Iseljena Hrvatska, drugo dopunjeno izdanje, Matica hrvatska, Split, 1993.

Kanadsko-Hrvatski kongres Vancouver-Zagreb, 5. obljetnica 1993-1998, Vancouver, 1998.

Kecerin, Ivan, 25. godina Župe Hrvatskih Mučenika-Mississauga, Mississauga, 2002.

Kisić, Ivo, Priručnik za mjesne odbore Hrvatskog narodnog vijeća 1974-1985, Caracas-New York, 1985.

Korsky, Ivo, Hrvatski nacionalizam, drugo izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1991.

Korsky, Ivo, Iz ideala u stvarnost, Nakladnik Hrvatska republikanska zajednica, Tiskara Kasanić, Zagreb, 2005.

Kovačić, Matija, Od Radića do Pavelića, Knjižnica Hrvatske revije, Barcelona-Munchen, 1970.

Krasić, Ljubo, Hrvatske župe u Americi i Kanadi: Povijest, statistike, stanje Hrvatski kalendar za 1997. god., Croatian Franciscan Press, Chicago, 2007.

Krizman, Bogdan, Pavelić u bjekstvu, Globus-Zagreb, 1986.

Kušan, Jakša, Bitka za Novu Hrvatsku, Otokar Keršovan d.o.o., Rijeka, 2000.

Lambert, M., Ledoux, M., and Pendakur, R., Visible minorities in Canada 1986: A Graphic Overview, Policy and Research Unit, Multiculturalism and Citizenship, Ottawa, 1989.

Latković, Radovan, Živjeli smo i borili se za Hrvatsku, Uspomene i dokumenti 1930-1990, Naklada Juričić d.o.o., Zagreb, 2001.

Li, Peter S., Race and ethnic relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990.

Li, Peter S., Race and ethnicity. In Li, S. Peter, Race and ethnic relations in Canada, Oxford University Press, 1990.

Lynch, James, Multicultural education principles and practice, Routledge & Kegan Paul, London, 1986.

Naylor, R. T., Patriots & Profiters, McClelland & Stewart Inc., Toronto, 1999.

Nikolić, Vinko, Tragedija se dogodila u svibnju, knjiga prva i druga, Knjižnica Hrvatske Revije, Barcelona-Munchen, 1985.

Maček, Vladko, In the struggle for freedom, The Pennsylvania State University Press, 1957.

Markotić, Vladimir, Emigrants from Croatia and their Achievements, Western Publishers, Calgary, 1988.

Mesić, Milan, Međunarodne migracije, tokovi i teorije, Socitas, Zagreb, 2002.

Mijatović, Anđelko, Deset godina Hrvatske demokratske zajednice, Nakladnik Hrvatska demokratska zajednica, Spomen knjiga, Zagreb, 1999.

Mijatović, Anđelko, Pregled političkog i državnog rada Dr. Franje Tuđmana, Nakladnik, Hrvatska demokratska zajednica, Zagreb, 2000.

Mrkitch, Dan, A history of the Croat immigration to Canada, Sept.-Nov. 1970.

Multiculturalism and Citizenship-Canada, Multiculturalism: what is really about?

Oršanić, Ivan, Oslobođenje i sloboda, Ateneo Republicano Croata, Buenos Aires, 1973.

Oršanić, Ivan, Vizija slobode, Ateneo Republicano Croata, Buenos Aires, 1979.

Pandzić, fra Stjepan, Grubišić, Vinko, Grubišić, fra Miro, Hrvatski centar Norval 1977-2002, Spomen knjiga, Norval, 2002.

Pavešković, Nedo, Croatians in Canada University of Toronto Press, Toronto, 1970.

Pejović, Zoran, Boulevard of Dreams: Croatians and education in Ontario. PhD thesis, York University, 1989.

Perić, Ivo, Vlatko Maček, Politički portret – Razdoblje pasivnosti, izolacije i iščekivanja, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.

Petranović, Višnja, Croatia – HSD Vancouver 1961-1965, Hazldine press ltd., Vancouver, 1965.

Petranović, Višnja, Plečko, Mladen, Društvo prijatelja Matice hrvatske Vancouver, Vancouver, 1997.

Porter, John, The Vertical Mosaic: An analysis of social class and power in Canada, University of Toronto Press, Toronto, 1965.

Prpić, Jure, Hrvati u Americi, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 1997.

Radelić, Zdenko, Hrvatska seljačka stranka 1941.-1950., Zagreb, 1996.

Radica, Bogdan, Sredozemni povratak, Knjižnica Hrvatske Revije, Barcelona-Munchen, 1971.

Radoš, Ranko, Hrvatski iseljenici i integracija Republike Hrvatske u EU, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2005.

Rasporich, Anthony, For a Better Life: A History of Croatians in Canada. McClelland and Stewart Ltd., Toronto, 1982.

Rasporich, Anthony, Tri pokoljenja hrvatskih doseljenika u Kanadi. U Hrvati i Novi svijet (u povodu 500-te obljetnice otkrića Amerike), Dubrovnik, Časopis za književnost i znanost, Nova serija, godište III, broj 5, Tiskara Puljko, Zagreb, 1992.

Richmond, Anthony, Immigration and Ethnic Conflict, Macmillan, Toronto, 1988.

Rioux, Marcel, The development of ideologies in Quebec. In Driedger, Leo, Ethnic Canada Identities and inequalities, Copp Clark Pitman Ltd., Toronto, 1987.

Roberts, W. Lance, Clifton, A. Rodney, Multiculturalism in Canada: A Sociological perspective. In Li. S. Peter, Race and ethnic relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990.

Rogić, Marijan, Dinamo-Croatia- Stuttgart 1971-1996, Zagreb, 1999.

Sadkovich, James J., Tuđman. Prva politička biografija, Nakladnik Večernji list, Zagreb, 2010.

Sančević, Zdravko, Ususret svjetova 1492-1992, Hrvati Amerike, IRMO, Zagreb, 1992.

Schatzer, Peter, Returning Home to build the state. In Šakić, Vlado, Duncan, Howard, Sopta, Marin, Immigrants and homeland, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Serder, Ivanda Katica, Uzroci i tijek hrvatskog useljavanja u Kanadu. U Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, Budućnost iseljene Hrvatske, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Smoljan, Ivo, Hrvatska dijaspora, Horizont Press, Zagreb, 1997.

Sopta, Marin and Scardellato, Gabriele (editors), Unknown Journey: A History of Croatians in Canada, University of Toronto Press, Toronto, 1994.

Sopta, Marin, Sveto ime Croatia – Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu, Udruga „Hrvatska dijaspora" – Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2008.

Sopta, Marin, Stotine iseljeničkih športskih klubova s imenom Croatia. U Kukavica, Vesna, Hrvatski iseljenički kalendar 2008, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2007.

Sopta, Marin, Hrvati u Kanadi. U Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, Budućnost iseljene Hrvatske, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Sopta, Marin, Return to the Homeland: the Building of a State. In Šakić, Vlado, Duncan, Howard, Sopta, Marin, Immigrants and Homeland, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2003.

Stanković, Vladimir, Katolička crkva i Hrvati izvan domovine, Vijeće za hrvatsku migraciju, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

Stanković, Vladimir, Kardinal Kuharić u hrvatskom iseljeništvu, Australija i Novi Zeland, Kršćanska sadašnjost – Glas koncila, Zagreb, 2003.

Stanković, Vladimr, O hrvatskoj inozemnoj pastvi. U Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, Budućnost iseljene Hrvatske, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Szuch, Alan, Croatian Canadian papers – series 66, Inventory of The Multicultural History Society of Ontario, Papers F 1405, Archives of Ontario, 1990.

Šakić, Vlado, Integracijski procesi domovinske i iseljene Hrvatske. U Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, Budućnost iseljene Hrvatske, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Šola, Domogoj, Uloga i iskustvo Hrvata u kanadskoj politici. U Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, Budućnost iseljene Hrvatske, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Šprajc, Stjepan, Šprajc, Frano, Mihoković, Marijan, Spomen knjiga Hrvatske župe Sv. Križa 1958-1983, Hamilton, 1983.

Šuljak, Dinko, Croatia's struggle for independence: A documentary history, Croatian information service, Arcadia, California, 1997.

Tomović, Vladislav, Broj i društveni položaj naših iseljenika u Kanadi. U Čizmić, Ivan, Jončić, Koča, Klemenčić, Vladimir, Rotković, Radoslav, Telišman, Tihomir. U Iseljeništvo naroda i narodnosti Jugoslavije i njegove uzajamne veze s domovinom, Zbornik, Zagreb, 1978.

Ujimoto, K. Victor, Studies of ethnic identity and race relations. In Li, S. Peter, Race and ethnic relations in Canada, Oxford University Press, Toronto, 1990.

Vidov, Božidar, Kalendar Kolisanskih Hrvata, Kiev Printers Ltd., Toronto, 1973.

Vidov, Božidar, Godišnjak Molisanskih Hrvata, Munndimitra, Stifiliča i Živevode-Kruče, Toronto, 1973.

Vrančić, Vjekoslav, U službi domovine, Naklada pisca, Buenos Aires, 1977.

Weber, Max, Ethnic groups. In Driedger, Leo, Ethnic Canada identities and inequalities, Copp Clark Pitman Ltd. Toronto, 1987.

Winland, N. Daphny, We are now a nation, Croats between „Home“ and „Homeland“ University of Toronto Press Incorporated, 2007.

Winland, N. Daphny, Croatians in Canada or Croatians – Canadians. In Šakić, Vlado, Duncan, Howard, Sopta, Marin, Immigrants and Homeland, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2003.

World migration 2005, International Organization for Migration, Genewa, Switzerland

Zbornici

Buterin, Antun Krešimir, Životni san Hrvatice iz Toronta. U Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 2009. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2008.

Čizmić, Ivan, Sopta, Marin, Šakić, Vlado, Nacionalni, kulturni i socijalni identitet iseljene Hrvatske. U Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 2007. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2006.

Čizmić, Ivan, Sopta, Marin, Šakić, Vlado, Hrvati u svjetskom migracijskom kontekstu. U Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 2008. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2007.

Jurčević, Josip, Prinosi iseljeništva uspostavi hrvatske države. U Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 2006. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2005.

Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 1999. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 1998.

Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 2000. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 1999.

Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 2010. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2009.

Pokos, Nenad, U Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 2002. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2001.

Stanković, Vladimir, O Hrvatskoj inozemnoj pastvi. Hrvati brži od ostalog katoličkog svijeta. U Kukavica, Vesna, Urednica, Hrvatski iseljenički zbornik 1998. god., Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 1997.

Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, Budućnost iseljene Hrvatske, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

Šakić,Vlado, Howard Duncan, Marin Sopta, Immigrants and homeland, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2003.

Novine i časopisi

Canadian Diversite Canadienne, Volum 4:3 Fall 2005 year, Editor, Jack Jedwab, Tromjesečni časopis, Association for Canadian Studies, Montreal, Canada

Croatia, Buenos Aires, Argentina

Danica, Neovisan hrvatski tjednik, Chicago, USA

Domovina Hrvatska Neovisan tjednik, Toronto, Canada

Fokus, Tjednik, Zagreb, Hrvatska

Gaudeamus, Mjesečno glasilo, Alme Matris Croaticae Alumni, Toronto

Hrvat Glasilo društva Hrvata u Velikoj Britaniji

Hrvatska Budućnost, Mjesečnik, Glasilo Hrvatske republikanske stranke, San Gabriel, California

Hrvatska Država, Službeno glasilo Hrvatskog narodnog odbora, Munchen, Njemačka

Hrvatska Gruda, Glasilo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, Madrid, Španjolska

Hrvatska iskra, Neovisni mjesečnik, Toronto

Hrvatske novine, Glasilo gradiščanski Hrvata, Žaljezno-Eisenstadt, Austria

Hrvatski Glas, Službeno glasilo Hrvatske seljačke stranke, Winnipeg, Canada

Hrvatski List, Neovisan hrvatski tjednik, Mainz-Malmo-Washington, Njemačka, Švedska, USA, Redakcija lista selila iz grada u grad kako je gore navedeno

Hrvatski narod, Službeno glasilo Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, Buenos Aires, Argentina

Hrvatski Put, Nezavisan mjesečnik, Toronto, Canada

Hrvatski Tjednik, Neovisan tjednik, Melbourne, Australia

Hrvatski Tjednik, Neovisan tjednik, New York, USA

Macleans, Tjednik, Montreal, Canada

Nezavisna država Hrvatska, Službeno glasilo Ujedinjenih Hrvata Kanade, Toronto, Canada

Nova Hrvatska, Nezavisan tjednik, London, Velika Britanija

Novosti, Beograd, Srbija

Obrana, Službeno glasilo Hrvatskog narodnog otpora, Madrid, Španjolska

Otpor, Službeno glasilo Hrvatskog narodnog otpora, Chicago, USA

Rakovica, Mjesečnik Hrvatske Republikanske stranke, Los Angeles, California

Republika Hrvatska, Tromjesečni časopis Hrvatske republikanske stranke, Buenos Aires, Argentina

Slobodna Dalmacija, Dnevne novine, Split, Hrvatska

Spremnost, Tjednik Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, Sydney, Australia

The Calgary Herald, Dnevne novine, Calgary, Canada

The Calgary Sun, Dnevne novine, Calgary, Canada

The Canadian Jewish News, Toronto, Canada

The Globe and Mail, Dnevne novine, Toronto, Canada

The Mississauga News, Mississauga, Canada

The New York Times, Dnevne novine, New York, USA

The Ottawa Citizen, Dnevne novine, Ottawa, Canada

The Ottawa Sun, Dnevne novine, Ottawa, Canada

The Toronto Sun, Dnevne novine, Toronto, Canada

The Toronto Star, Dnevne novine, Toronto, Canada

Večernji list, dnevne novine, Zagreb, Hrvatska

Veza – Glasilo Saveza Kanadsko hrvatskih društava Sudbury, Canada

Vjesnik, dnevne novine, Zagreb, Hrvatska

Zajedničar, Tjednik Službeno glasilo Hrvatske bratske zajednice, Pittsburg, USA

XIV. ŽIVOTOPIS

Marin Sopta

Rođen 06. 08. 1950., Široki Brijeg, Bosna i Hercegovina
Adresa, Trsje 21E, Zagreb, 10000
Mob. 098 319 474

Obrazovanje

1986.–1990. – Položio 11 kolegija na poslijediplomskom studiju, Ontario Institute for Studies in Education (OISE), University of Toronto, Toronto, Kanada.
1979.–1984. – Honours Bachelor of Arts, Political Science major, York University, Toronto, Kanada.
1975.–1977. – Engleski jezik, Glendon College, York University, Toronto, Kanada.

Radno iskustvo

2005. – do danas – Viši stručni suradnik, Centar za kulturu i informacije „Maksimir", Zagreb.
2000.–2002. – Tajnik HDZ-a za iseljeništvo.
1999. – Državni tajnik, Ministarstvo razvitka, useljeništva i obnove RH.
1998. – Tajnik HDZ-a za iseljeništvo prekooceanskih zemalja.
1996.–1998. – Tajnik HDZ-a za iseljeništvo.
1995.–2004. – Direktor, Hrvatski centar strategijskih istraživanja (HCSI), Zagreb; Organizator sedam velikih međunarodnih konferencija u sklopu HCSI.
1995.–1996. – Profesor na Centennial College i George Brown College, Toronto, društvene znanosti (Liberal Arts).
1993.–1995. – Izvršni direktor člana provincijske vlade provincije Ontario, Kanada.

XV. POPIS OBJAVLJENIH DJELA AUTORA

Knjige:

2008. *Sveto ime Croatia – Hrvatski nogometni klubovi „Croatia" u iseljeništvu*, Marin Sopta, Nakladnik Udruga „Hrvatska Dijaspora" i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

2005. *Iseljena Hrvatska*, Ivan Čizmić, Marin Sopta i Vlado Šakić

1994. *Unknown Journey – A History of Croats in Canada*, Marin Sopta i Gabriele Scardellato (ur.), University of Toronto Press

Zbornici:

2003. *Iseljenici i Domovina*, zbornik, urednici: Vlado Šakić, Howard Duncan, Marin Sopta, Institut Ivo Pilar, Zagreb

1999. *Hrvatske političke stranke i izbori u Hrvatskoj, 1990-99*, zbornik, urednici: Marin Sopta i Joško Dumančić, Hrvatski centar strategijskih istraživanja, Welltrade Press, Zadar

1999. *Europska sigurnost u 21 stoljeću: izazovi u području jugoistočne Europe*, zbornik, urednik Marin Sopta, Hrvatski centar strategijskih istraživanja, Welltrade Press, Zadar

1998. *Budućnost iseljene Hrvatske*, zbornik, urednici: V. Šakić, J. Jurčević, M. Sopta, Institut Ivo Pilar, Zagreb

1998. *Hrvatska kao čimbenik mira i stabilnosti u Europi*, zbornik, urednik: Marin Sopta, Hrvatski centar strategijskih istraživanja, Welltrade Press, Zadar

1996. *Bosna i Hercegovina poslije Daytona*, zbornik, urednik: Marin Sopta, Hrvatski centar strategijskih istraživanja, Welltrade Press, Zadar

Članci u zbornicima:

1. Sopta, Marin, "Multikulturalizam u Kanadi", urednica Kukavica, Vesna, *Hrvatski iseljenički kalendar, 2011.*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2010.

2. Čizmić, Ivan, Sopta, Marin, Šakić, Vlado, "Hrvati u svjetskom kontekstu", urednica Kukavica, Vesna, *Hrvatski iseljenički zbornik, 2008.*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2007.

3. Čizmić, Ivan, Sopta, Marin, Šakić, Vlado, "Nacionalni, kulturni i socijalni identitet", urednica Kukavica, Vesna, *Hrvatski iseljenički zbornik 2008.*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb,2007.

4. Sopta, Marin, "Stotine iseljeničkih športskih klubova s imenom Croatia", urednica Kukavica, Vesna, *Hrvatski iseljenički kalendar 2008.*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2007.

5. Sopta, Marin, "Return to the Homeland: The building of a state" (Povratak u domovinu: izgradnja države), urednici Šakić, Vlado, Duncan, Howard, Sopta, Marin, *Immigration and Homeland* (Iseljenici i domovina), Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2003.

6. Sopta, Marin, "Hrvati u Kanadi", urednici Šakić, Vlado, Jurčević, Josip, Sopta, Marin, *Budućnost iseljene Hrvatske*, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 1998.

7. Sopta, Marin, "The future of the NATO enlargement process (Budućnost procesa proširenja NATO-a), urednik Giancarlo, Rossi, *NATO enlargement – Situation and perspectives* (Proširenje NATO-a – Situacija i perspektive), Italian military center for strategic studies, Rome and Institute for strategic and defense studies Budapest, Hungary, Budapest, 1998.

8. Sopta, Marin, "Opportunities for cooperation and integration" (Prilike za suradnju i integracije), *South-eastern Europe, Bridge or border between civilization* (Jugoistočna Europa, Most ili granica između civilizacija), Italian military centre for strategic studies, Rome, 1998.

9. Rogić, Ivan, Sopta, Marin, "Croatia and European Security", (Hrvatska i europska sigurnost), urednik Sopta, Marin, *Croatia as a stabilizing factor for peace in Europe*, (Hrvatska kao čimbenik sigurnosti za mir u Europi), Hrvatski centar strategijskih istraživanja, Zagreb, 1998.